TITI LIVI

AB VRBE CONDITA

LIBRI.

EDIDIT

MARTINUS HERTZ.

VOL. IV.

EDITIO STEREOTYPA.

EX OFFICINA BERNHARDI TAUCHNITZ.

LIPSIAE MDCCCLXIII.

TITI LIVI

AB VRBE CONDITA

LIBRI.

EDIDIT

MARTINUS HERTZ.

VOL. IV. PARS I.

EDITIO STEREOTYPA.

EX OFFICINA BERNHARDI TAUCHNITZ.

LIPSIAE MDCCCLXIII.

ADNOTATIO CRITICA.

MARTINUS HERTZ

FRIDERICO HAASE S.

Accipe iam nunc, mi Haasi, extremum hoc studiorum a me in Livio collocatorum volumen, et veteris amicitiae et noviciae, ut verbo et ipso, si sive ad te sive per te licet, utar novicio, collegialitatis documentum. Quod ante hos tres fere menses, cum a. d. VI id. Maias amici, collegae, discipuli una cum suavissima coniuge lepidisque illis sex puellulis tuis et gratulantes tibi et gratias agentes — nam in omnes fere nos sive beneficia contuleras sive amoris amicitiaeve fideli constantia nos tibi devinxeras — diem festum celebraremus, quo ante hos viginti quinque annos summos in philosophia honores universitas Fridericiana tibi, candidato his honoribus sane dignissimo, tirociniis et philologico et paedagogico diu superatis tribuit, mea modo manu scriptum offerre tibi potui, id iam nunc eo progressum est, ut textu, quem vocant, absoluto ad adnotationem criticam typis exprimendam sese accingant operae. Cui adnotationi pauca tantum praefanda sunt, eaque maximam partem ex prooemio indici scholarum in universitate nostra per hanc aestatem habitarum praemisso, ubi specimen aliquod huius ipsius editionis (lib. XXXXII c. 1—14) proposui, repetita.

Constat igitur extremum hoc editionis meae Livianae volumen partibus duabus. Harum prior, quae iam nunc foras emittitur, continet libros decadis quintae superstites priores quinque, altera, quam mox prodituram esse spero, continebit et periochas inde a libro XXXXVI atque fragmenta ex recensione mea et indicem uberrimum personarum, rerum, locorum a Livio commemoratorum a Iulio Kretzschmero, superiorum in illustri schola Portensi ordinum praeceptore, meo rogatu confectum.

Quod ad priorem hanc partem attinet, non tibi tantum, mi Haasi, et doctioribus notum est, tam firma, quam inde a Drakenborchii tempore in reliquis decadibus iacta esse laetamur et recensionis et emendationis fundamenta libros XXXXI—XXXXV hucusque nactos non esse. Quod eo magis mirandum est, quod uno tantum codice manu scripto hi libri continentur eoque non in abdito et recluso aliquo secessu latente, sed, dum in bibliotheca Palatina Vindobonensi moratur, in lucem protracto et vel in indoctorum 'visitatorum,' ut Augustinus ait, notitiam perlato. Neque anxie et invidiose clarissimae huius bibliothecae κειμήλια hominum doctorum usui subtrahuntur et denegantur, sed, etiamsi foras dare ea viri humanissimi, qui bibliothecae praesunt, vetantur, in ipsa bibliotheca liberalissime cum hospitibus eruditis ea communicant, ut vel ultra tempus legibus statutum summo cum otio his thesauris frui liceat, id quod mihi ipsi Miklosichii imprimis et Birkii liberalitate olim concessum est, cum per tres hebdomades bibliothecae Caesareae codices aliquot perquirerem autumno anni 1847, cuius temporis recordatio mihi semper erit iucundissima. Codicem vero illum, sexto ut videtur saeculo scriptum, olim 'Sutberti episcopi de Dorostat' fuisse, deinde per varios casus, de quibus adeundi sunt Petrus Lambecius l. mox laudando et Stephanus Endlicherus catal. cod.

phil. Lat. bibl. Pal. Vind. p. 49 sq., Laurishemum pervenisse satis notum est. Ibi a Simone Grynaeo inventus est anno 1527 [1]; atque id quidem ipsum iam aliunde antea noveramus, quando vero factum sit, id paulo accuratius quam antea nuperrime demum edocti sumus litteris eiusdem Grynaei ad Philippum Melanchtonem — ea enim nominis forma utitur ipse — datis, quas in bibliotheca univ. litt. Lipsiensis servatas edidit Mauricius Hauptius in ind. schol. univ. Berol. hiem. a. 1856/57, p. 6 sqq. Ex exemplari illo tum Laureshamiensi quinque hi libri in ed. Livii Basileensi a. 1531 apud Hieronymum Frobenium primum editi sunt cum Desiderii quidem Erasmi praefatione, ipsam vero rem uno, ut videtur, procurante Grynaeo. Quam arduum hoc opus fuerit in praefatione cum maxime laudata 'generoso adolescenti Carolo Montioio' exponit Erasmus: 'Archetypum' inquit 'erat admirandae uetustatis, prisco more perpetua litterarum serie ita depictum, ut difficillimum fuerit uerbum à uerbo dirimere, nisi docto, attento et in hoc ipsum exercitato. Vnde non parum negocii fuit in parando exemplari, quod typographicis operis traderetur utendum. Nec minore cura quàm fide aduigilatum est, ne usquam in describendo ab archetypo recederetur.' Et sane, temporum illorum ratione habita, egregie munere suo functus est Grynaeus. Longe tamen ab ea accuratione eum afuisse, quam iure nostro hodie in tali labore perficiendo requirimus, non est quod exponam. Nam cum unicus tantum pretiosissimarum huius antiquitatis reliquiarum codex superstes sit, ita eum hominibus doctis notum esse debere, ut nusquam de eius scriptura dubitari possit, per se patet, Grynaeus autem ne significavit quidem, ubi ab eius lectione recedendum esse sibi putaverit. Neque quod ille praetermisit ab editoribus insequentibus factum est. Disseruit quidem de codice Petrus Lambecius in bibliothecae Vindobonensis (Vindob. a. 1665) lib. II cap. VIII, num. CCLXXXVII [2] et exiguo scripturae specimine addito docuit, 'valde necessarium esse, ut illa (Grynaei sc.) editio cum ipso authentico Msto adhuc semel a capite ad calcem attentissime accuratissimeque conferretur.' Superesse enim profecto non mediocre variantium lectionum spicilegium. Id vero spicilegium 'alias summa industria et fide' se exhibiturum esse promittit in peculiari quadam dissertatione 'de duodecim Codicibus Mstis Historiae Romanae Titi Livii, qui una cum triginta duabus eiusdem historiae primariis editionibus impressis in augustissima bibliotheca Caesarea adservantur'; at ipsa illa dissertatio numquam prodiit. Quamobrem Drakenborchius, qui probe intellegebat, se huius codicis usu editioni suae 'magnum decus conciliaturum' esse [3], et varias eius lectiones nancisci magnopere cupiebat et indefessa, qua erat, diligentia 'experiri voluit, utrum variantes huius Msti impetratas orbi erudito exhibendi ulla ratio daretur.' 'Ad id,' inquit [4] 'obtinendum prolixe operam suam obtulit Officiosissimus, et, quam diu vixit, optime de me meoque in Livium conatu ac labore meritus Cortius: qui, procerum quorundam auxilio impetrato, post varias dilationes, et spem optati successus modo factam, modo iterum praecisam, nihil tandem obtinere potuit. Illud autem praesertim votis nostris obstare Vir Inlustris Pius Nicolaus de Garelli, Caesareae bibliothecae eo tempore praefectus, quem Cortius *ὁ μακαρίτης* inter alios per literas

1 'Nuper' se bibliothecas ab 'Heydelberga' haud ita procul sitas, praecipue vero Dalburgianam et Lorsensem perlustrasse Grynaeus dicit in literis supra laudatis, quae scriptae sunt 'Heydelbergae VI. id. VIIbr. an. M. D. XXVII.'

2 Repetita haec invenies in ed. Livii Drakenborchiana XV, 1, 128 sqq. ed. Stuttg.

3 V. eius praef. ad lectorem Liv. t. XV, 1 p. CXIII ed. Stuttg.

4 Ibid. p. CXIV.

adierat, adfirmavit, quod variantes unici istius codicis lectiones, a clarissimo Gentilottio collectae, continuationi Commentariorum Lambecianorum inserendae essent, eaque continuatio jam prelo parata Augustissimi Imperatoris Caroli VI. mandato adhuc tenebris premeretur; ut vero interim ipsum codicem vel inde excerptas Gentilottii opera variantes cuiquam inspiciendi copia fieret, ipsius Augustissimi Imperatoris venia et diplomate opus esset. Aliquot annis interiectis Inlustris Marchio Scipio Maffeus, qui hinc in Italiam proficiscens Vindobonam adire, ibique per aliquod tempus morari decreverat, pollicitus est, nihil se facturum reliqui, quod ad impetrandam tantopere expetitam codicis Liviani collationem pertineret. Verum quum ex eo tempore nihil de omni hac re audierim, eamdem etiam illi, quam Cortio dixi, difficultatem obstitisse, facile intellexi, tandemque me hoc quoque voto excidisse ex animo dolui.'

Is igitur certe perspiciebat, quid philologum criticam Livii editionem paraturum deceret; qui post eum et per reliquum saeculi XVIII. tempus et ineunte saeculo XIX. in Livio edendo operam collocarunt, his ac talibus facile se supersedere posse arbitrati sunt. Nec aliter, ni fallor, in quinta certe decade, si ad edendum, id quod moliebatur, Livium accessisset, rem administraturus fuit G. L. Walchius, qui in emendationibus Livianis cum ad hos potissimum libros perlustrandos perveniret, satis habuit in tabula aenea exemplum aliquod scripturae codicis Vindobonensis rogatu F. A. Wolfii a Barth. Kopitario confectum adiecisse, ipsum tamen codicem accurate excutere ei operae pretium non videbatur. Etsi enim post editoris principis curam non deessent, quae nova ex eo codice proferri possent ab eo, qui, quid quaerendum esset, sciret, singulosque literarum apices curiosius rimaretur; tamen in gravioribus corruptelis, etiam hic, omnem rem ad acumen criticum redire, et, ut in eo subsistendum esset in quo "inexplicatae probabilitati minimus locus relinqueretur."[5] At acumini critico, ad quod certe omnis res in locis corruptis redibit, solidum primum instrumentum parandum esse, ne ex incertis ad incertiora evagetur, hodie certe exponere non opus est. Qui autem luculento exemplo perspecturus est, quantum discrimen inter utramque condicionem intersit, is modo eam partem libri XXXXI emendandam sibi sumat, qua codex post Grynaei aetatem fraudatus est (inde a lacero libri initio usque ad verba c. 9 §. 10 'ad legem et edic'): iam inveniet, recte Madvigium iudicasse de arte critica ad haec capita adhibenda, qui (emend. Liv. p. 453) 'in iis locis,' inquit 'in quibus suspicio oritur, neque, codicemne an Grynaeum arguas, scias neque certis indiciis emendationem dirigas. Ita difficile est ipsum correctioni confidere, difficile aliis fidem facere.'

Iure igitur suo I. Th. Kreyssigius, Drakenborchio aliquanto felicior, Kopitarii horum librorum collationem ex cod. Vindobonensi sibi paravit; eam quamvis mancam atque imperfectam quanto cum fructu ad librorum horum lectionem stabiliendam adhibuerit nemo nescit. Pauca eadem collatione usus paulo post inde protraxit inque usum suum convertit Immanuel Bekkerus. Et nonnulla quidem secundis curis a Kreyssigio excitatus postea retractavit Kopitarius, sed ne post δευτέρας quidem has φροντίδας eius sive silentio sive testimonio tuto inniti licet, deinde vero accedit, quod ne tum quidem Kapitariana haec omnia publici iuris facta sunt, cum Kreyssigius editionum suarum subsidiis criticis omnino carentium supplementum aliquod ederet Misenae anno 1849.[6] At de his rebus tam

5 Em. Liv. p. 246. Alterum scripturae cod. specimen exhibuit Pertzius in tabula aeri incisa Arch. f. ältere deutsche Geschichtskunde IV 521, tertium Endlicherus l. l. tab. II.

6 Adnotationes ad T. Livii libros XXXXI

accurate exposuit Madvigius l. l. p. 485 sq., ut acta agere equidem nolim.

Sed iam ante supplementum illud a Kreyssigio editum codicem Vindobonae et Alschefskius contulit nonnullasque inde lectiones in commentariis suis passim protulit,[7] et Madvigius per capita certe nonnulla inspexit, cum aestate anni 1846 Germaniam viseret. Ex qua opera subitaria orta est ingeniosa[8] viri sagacissimi et eruditissimi disputatio 'de Livii libri XLIII initio e cod. Vindob. emendando,' quae Hauniae a. 1852 prodiit. Postea autem Madvigius collationem totius codicis sibi paravit, partim a Ioanne Forchhammero, partim a duobus viris Vindobonensibus confectam (v. em. Liv. p. 487). Haud parum ipsa hac collatione adiutus permulta egregie ille per hos quoque libros in emendationibus Livianis a. 1860 editis corruptelis liberavit et ad genuinam formam revocavit, omnes codicis scripturas, ut alii examinare possint, propediem alibi se editurum esse promittens. Id quod, ni fallor, fiet, si ea editio, quam cummaxime una cum Ussingio in publicum emittit Madvigius, usque ad extremos libros typographo tradendos processerit.

Equidem, cum vere anni 1857 de vita ac scriptis Livii commentationem conscriberem, arbitratus sum, me hominibus doctis significare posse, iustam horum librorum recensionem una cum perfecta codicis collatione editum iri a Gustavo Linkero, tum Vindobonensi, nunc Leopolitano. Sed haec spes me fefellit. Iam vero cum interim mea editio eo processisset, ut mihi ipsi ad quintam decadem perpoliendam accedendum esset, nec Madvigiana diutius expectare liceret, nolui eam sine unico illo iustae emendationis instrumento prodire. Tum quaerenti mihi ac circumspicienti, unde id nanciscerer, liberalissime operam suam obtulit Ioannes Vahlenus, olim nostras, nunc Vindobonensis. Cuius viri doctissimi curae sollertissimae debeo collationem codicis Larishamiensis subtilissima diligentia confectam, ex qua ipse lectiones aliquot protulerat et feliciter multas, sagaciter omnes emendarat in act. gymn. Austriac. a. 1861 p. 5 sqq. 249 sqq.[9] Eius igitur ope adiutus iam nunc quinque hos libros plena iustaque codicis Vindobonensis collatione primum instructas propono.

De ipsa codicis indole cum egregie, ut assolet, disputarit Madvigius emend. Liv. p. 484 sqq., eo lectores ablegare licet, cum ii, quorum et haec et cetera ad crisin Livianam pertinentia nosse interest, optimo illo libro instructi sive sint sive esse certe debeant. Cum Madvigiana disputatione non sine fructu comparabuntur subtiles aliquot observationes a Vahleno ll. modo ll. passim institutae. Collationi vero codicis ab eodem v. d. confectae ibi quoque fides habenda est, ubi ab ea, quae in Madvigii usum instituta est, discedit, quia ipsis his locis, qui tali dubitationi ansam dare possent, eam iterum, priusquam ad me mitteretur, cum codice contulit vir accuratissimus; perpaucis locis dubitatio quaedam mihi remansit in rebus tam levibus tantum non omnibus, ut viro illustrissimo, quamvis ad hoc quoque munus subeundum humanissime sese offerenti, codicis iterum inspiciendi negotium obtrudere noluerim. Collationem Vahlenianam tam fideliter typis describendam curavi quam per ipsorum typorum indolem ac per spatii

—XXXXV ex cod. olim Laurishem., nunc Vindob. a Sim. Grynaeo editos.

7 Num universi cod. conferendi laborem absolverit Alschefskius equidem nescio. Schedae eius Livianae, ni fallor, sunt penes A. W. Zumptium; equidem numquam eas inspexi, quod moneo propter ea quae Th. Mommsenius dixit comm. soc. lit. Sax. VIII 554, qui quae de commentariis Alschefskianis a me perlustratis ad eum scripseram de schedis mss. videtur intellexisse.

8 Quamvis non desint quae retractanda ipsi auctori celeberrimo nunc videantur, cf. em. Liv. p. 549 sq.

9 Praeterea nonnullas emendationes mecum communicavit vir doctissimus, quibus mecum libenter fruentur lectores.

rationes licebat. Inde ab ipso codice recessi non nisi in his: describenda erat universa lectionis varietas literis minoribus; literae lineis transversis deletae, sive addito puncto sive non addito, solis punctis super lineam positis, quae alibi ipse codex sola exhibet, notatae sunt; quamobrem literam i sine puncto repraesentandam curavi, quod ibi demum additum est, ubi literam delendam esse significavit librarius; persaepe talis i non videtur ipsa haec litera esse, sed prior literarum sive f sive p sive aliarum similium lineola ante literam perfectam deleta, id quod typis aliter significare non potui; praeterea Vahlenus mihi significavit, se non ubivis adnotasse, si n et m literae in fine linearum, id quod saepius fit in codice, lineolis modo supra vocalem positis indicatae sint; praeterea id adnotandum est, simplicem lineolam | significare lineae, duplicem lineolam || intra ipsam lectionis varietatem positam (quae facile ab eo signo discerni potest, quo singulae lectiones separantur) paginae finem in codice. Equidem omnem codicis varietatem religiose adnotavi,[10] iis locis, ubi significatione omnino opus erat litera *C* codicem significans,[11] additis lectionum sive a me receptarum sive aliquam ob causam memorabilium auctoribus.[12] Ex quorum numero eorum, qui frequentissime laudandi erant, nomina notis indicavi his: *Bas. a* et *b* (edd. Basiliensium a. 1531 et 1535; *Bas. a* nota fere caret per initium lib. XXXXI, ubi *C* hodie non superest), *Sig*(onii), *I. F. Gr*(onovii), *Duk*(eri), *Dr*(akenborchii), *Crev*(ierii), *Rup*(erti), *Heus*(ingeri) notae explicatione vix egent, *Kr.* volui esse Kreyssigium, *Kra* eius adnotationes supra laudatas, *Krs*, *Krc*, *Krm*, *Krg* eiusdem ed. lib. III hist. Sall., ed. Bekkerianae censuram, meletemata, epistolam ad Goellerum (quae omnia raro attuli, quia omnia fere, quae notatu digna ipsi viderentur, inde in adnotationes modo laudatas transtulit Kreyssigius) *Ig* Fr. Iacobsii ad Goellerum epistolam, *W* Weissenbornium (*Wl* lectiones Livianas, *W* et, si distinctione aliqua opus erat, *Wt* ed. Teubnerianam, *Ww* ed. Weidmannianae adnotationes), *Ma.* Madvigii emend. Liv., *Va.* Vahlenum ll. supra ll. Praeter Madvigium et Vahlenum per hos annos imprimis Mauricius Seyffertus et H. Adolfus Kochius extremis his libris Livianis laudabilem curam impenderunt. Equidem negotio meo ita functus sum, ut primum sola codicis scriptura, quam cum editione Teubneriana collatam habebam, examinata, et recensionem quae vocatur conficere et corrupta emendare studerem, tum demum virorum doctorum emendatio-

---

10 Notarum sollemnium, quibus codex et in Iovis optimi maximi et in populi romani reique publicae nominibus et in vocabulis ad magistratus, fastos, rem nummariam spectantibus utitur notarumque numeralium et compendiorum B. (bus) et Q. (que) mentionem ibi tantum feci, ubi dubitatio aliqua de ipsa scripturae ratione oriri posset; sunt autem illae fere hae: IOM (44, 14, 2) et OM (42, 20, 3; 43, 6, 6; 45, 13, 17), PR, RESP. REMP. etc.; PC et PATRESC (patres conscripti), SC, CONS̄ et CONSS̄, PROCONS̄ etc., PRURB (42, 6, 10) PR̄, Q, P̄FC̄ (praefectus), MAG(ister), TRPL, IMP, TRMIL; KAL, ID et IDIB, NON abbreviatis, ut verbo Vegetiano uti liceat, praeterea ipsis mensium nominibus, AD (ante diem), PR̄ (pridie 45, 3, 2), HS̄ (45, 43, 8), P (pondo 45, 44, 14); praeter notas numerales vulgares nonnumquam ponit librarius mil pro milia etc., saepe autem notam numeri mille omnino omittit, urb. pro urbibus, trib. pro tribubus scripsit 45, 15, 4 et 5; ap. pro apud 45, 37, 11; de nonnullis literarum ligatarum ductibus cf. Vahlenum l. l. p. 255 n. 1; praenominum notae ubi a scriptura typis expressa recederent indicatum est.

11 Ubi sola codicis scriptura in adn. posita est, emendatae lectionis auctor est Grynaeus, nisi quod fortasse in uno alterove vocabulo editoris Basileensis orthographia post sive ab aliis editoribus sive a me mutata est, quamvis hoc quoque ubivis fere significaverim, ipsa Bas. a lectione praeposita, uncini quadrati signo omisso; ubi duae scripturae in adn. inveniuntur sine nota, eius quam recepi lectionis auctor est Grynaeus, altera ad codicem pertinet; si prior litera *C* insignita est, altera nota caret, haec posterior ex Grynaei editione (*Bas. a*) excerpta est; item ea quae per ipsum textum uncis quadratis inclusa et in adn. crit. non commemorata sunt addita sunt a Grynaeo.

12 In Popillii, Aquillii, Petillii nominibus non ubivis addidi huius scribendi rationis auctorem esse Sigonium

nes inspicerem: quo cum non raro factum sit, ut in emendationes ab aliis factas et ipse inciderem, hoc plerumque enotavi non vana gloriolae inde comparandae cupiditate ductus, cum me ipso nemo melius sciat, quam exigua haec sint qualiacumque inventa cum iis modo collata, quae unus Madvigius ad libros hos emendandos praestitit, sed ut maior inde his coniecturis fides pararetur, quod duo pluresve eandem emendandi viam essemus ingressi. Ipsas vero illas coniecturas me non mihi vindicare velle, sed integras eas a me iis attribui, qui primi eas publici iuris reddiderunt, non est quod addam, praesertim coram te, homine candido et ingenuo; quod si vero mihi acciderit, ut emendationes ab aliis factas mihi vindicaverim, hoc indiligentia, quamquam labore sane et sudore non peperci, ut hoc quoque vitium effugerem, non improbitate evenisse putato. Vale mihique favere perge.

Scr. Vratislaviae d. VIII m. Aug. a. MDCCCLXIII.

Lib. XXXXI *in periocha* qui praeter — egit] *voc.* qui *huc transposuit I.F.Gr.: in fine periochae collocant libri* ‖ qua] *I.F.Gr.:* quam *Naz.* ς quod quam ς qua quam *ed. princ.* ‖ Capitolini] *add. Sig.* ‖ Q. — eius] *ad finem periochae lib.* XXXXIII *transferenda esse censet F. Lachmannus de font. hist. Liv.* II, 99 *sq. n.* 5. ‖ Voconius] *Sig.:* uolonius *Naz.* ς uelonius *et* uolumnius *al.* ‖ , et ab]; ea ab *O. Iahnius* ‖ I, 3. tuendae .. maris superi orae] *Muretus*, *Florebellus:* tuendā .. mari superiore ‖ 4. quinque ferme milia] *numerum addubitat Cluverius* ‖ 6. in Histriamque versum] *scripsi:* in Istriam versum (*aut* Istriam versus) *I.F.Gr.* in Histriamq; suum *Bas. a* in Istriam obversum *Walchius em. Liv. p.* 105 in Istriam quaesitum, *puncto ante voc.* repentina *posito*, *Kra* ‖ 8. pro regulo praeerat *Rup.* regulus praeerat *Ma.; vocc. Crev. suspecta* ‖ haud *Florebellus:* aut ‖ II, 2. eos] eorum *ci. Dr. cf. Kra.* ‖ 3. forum] *Ios. Scaliger*, *I. F. Gr.:* eorum ‖ inermi] *I.F.Gr.:* inermis ‖ mercantium] commeantium *I.F.Gr. pr. not. ed.*, *Ma.* ‖ 8. (id facere) *v. d. ap. Dr.* ‖ (armati)] *Ma.:* armati (*num ex Grynaei ci. add.?*) ‖ 9. Strabo] Stolo *Pighius* ‖ ab] e *Ma.* ‖ isset] esset *v. d. ap. Dr.* ‖ 11. direptisque, quae *ci. Dr.*, *Krta*, *ep. ad Or. p.* XXVI ‖ quaestorium, forum *Lipsius*, *R. H. Schelius* quaestorium (forum) *Dacierio praeeunte Duk.* ‖ III, 1. (est tum) rei *Gruterus* rerum (rei) *Ig. p.* 404 ‖ 4. fere] *Ma.*: vere *Bas. a* certe *Maur. Seyffertus ann. ph.* 83, 834 ‖ 5. tunc] *cf. Wl* I, 17 *sq. n.* 4 *Kra* ‖ nuntius] *cf. I.F.Gr.:* nuntius missus *Wl* I, 17 *sq. t prob. Kra* ‖ praesidium [opprimendum venit] *Sig.* praesidium [venit] *edd. post Sig. vg.* ‖ 6. militum] milites *Ma.; num militem?* ‖ equites, *I. F. Gr.* equitibus, *v. d. in mg. Cur. cf. Dr.* ‖ 7. (recipi) facile (esse) ... opprimantur, *Ma.* ‖ IIII, 1. suum] *suspicit Duk.* ‖ 2. unum, si se *I.F.Gr.*, signum si *Ig. p.* 394 *sq.* se ipsum si '*cum Heus.*' (?) *Wl* I, 18 *n.* 4 si nunc (*aut* tum) se *Wt praef.* ‖ iacturum *I.F.Gr.* ‖ 3. et parte] e (*f.* ex *Kra*) parte *Modius* ‖ 4. fuerant] fuerunt *Modius, at v. Kra* ‖ V, 1. Gavillii Novelli] *ex Niebuhrii h. R.* II[3], 293 *n.* 595 *sent. Wt*: Gauillii, nouelli ‖ 3. fuga [deserta] *I. Perizonius* fuga [milites evasisse] *ci. Dr.* ‖ erant] *I.F.Gr.:* erat ‖ 6. Ti.] *Sig.:* T. ‖ equitibus *I. F. Gr.* ‖ 9. coloniis] *Doujatius:* colonis *Bas. a* per colonias *Crev.* ‖ VI, 2. A. Licinius *Sig. cf. Dr.* ‖ 4. *et c.* 7, 2; 8, 1; 26, 1 Ti.] *Bas. b:* T. ‖ 4. datus [est] *Ma.* ‖ edisserendas *I.F. Gr.*, *at v. Duk. Dr.* ‖ postulandumque, honos meritus ut dis immortalibus haberetur (honos). *Ma.* ‖ et ut] *I.F. Gr.:* ut ‖ 9. fuisse [se] *recte fort. Dr.* ‖ publice] (*prob. Ma.*) *aut infra* singulorum *Duk.*: publico ‖ 10. iuxta se] *Sig.:* iustos *Bas. a; vel* ipsos (*Wt*) *vel* viros *Wl* I, 18 *n.* 4 ‖ 11. alii cuiquam] *Heraldus cf. Ma. op. ac. p.* 465, *Kra:* alicuiquam ‖ VII, 8. quando (id bellum) populus *I. F. Gr.* (quando id bellum) populus *Bekkerus* ‖ 9. fuerit [caesum] *Crev.* ‖ 10. effusosque *I. Perizonius.*

‖ VIII. *cf. de hoc cap. et sq. Ad. Schmidt (Ilmenav.) krit. Bemm. zu T. Liv. hist. lib.* XLI, *cap.* 8, 9. *etc. Friburg.* 1856. 4, *p.* 3—19, *Walterus h. iur. R.* I³, 333 *sq. quosque et Walterus ibi l.* et *Guil. Reinius ius R. priv. p.* 570 *sq. n.* 2 ‖ 1. L.] *Sig.:* C. ‖ C.] *et hic et c.* 17, 6 *Bas. a:* P. *Pighius cf. Dr. et Ww* XXXI, 50, 4 ‖ 2 *sq. aut* eam .. factam Gracchus sortitur, ..; Scipio .. provincias (sortiti sunt), *aut* §. 3 (Gracchus — Claudius). *Dr.* ‖ 4. (qui — conscivissent). *Crev.* (conscivissent *edd. vg. inde a Bas. a.* 1554); *de* §. 4 *sq. cf. Heus.* ‖ 5. [et] L. *Clericus, Duk.* ‖ venerunt *ci. I. F. Gr.* ‖ 6. fatigaverant] *I. F. Gr.:* fatigauerunt *Bas. a* (*Walchius l. l. p.* 73) ‖ 8. eo minus aut hos aut illos] *Bas. a cf. Walchium l. l. p.* 218 *sqq.:* eo minus aut hos (*s.* aut minus hos) aut plus illos (*s.* aut illos plus) *I. F. Gr.* ‖ delectu *Duk.* ‖ (ac) nominis Latini] *Dr. prob. iis, quos affert Walterus l. l. n.* 34: ac nominis Latini *Bas. a* (*cf. ex recc. quos l. Walterus l. l.*) ac nomini Latino *altera Dr. ci.* ‖ domi non relinquerent *I. F. Gr.* ‖ 10. ne] qui *Sig. cf. Duk.* ‖ quam relinquerent, [ii, simulatis adoptionibus liberorum, quos tamquam ex sese natos in coloniis relinquerent,] cives Romani fiebant. *Walchius l. l. p.* 222 *sqq.* quam relinquerent, [ut reliquisse viderentur filio adoptato,] cives Romani fiebant. *Schmidtius l. l. p.* 11. ‖ ut cives Romani fierent **] *Crev.: cuius sent. prob. Ma. op. ac. p.* 280: ut ciues Romani fiebant *Bas. a* (*Walterus l. l. n.* 35); (ut) cives Romani fiebant *I. F. Gr. pr. ed.* ii cives Romani fiebant *Sig.* ita cives Romani fiebant *Duk.* municipes cives Romani fiebant *Huschkius Gaius* (*Lips.* 1855) *p.* 6 ut coelibes (*s.* ut coelibes cives) Romani fiebant *id. olim Serv. Tull. p.* 530 *n.* 24 *ipse improbans l. l.* ut cives Romani fiebant ** *Wt* utcunque cives Romani fiebant *Wl* I, 32 *cf. Wt praef.* ‖ 12. suum] servum *Sig.* ‖ et ne quis, ita civis Romanus factus, esset *I. Gr.* ‖ ita [sive iure coelibis] *Huschkius Serv. Tull. l. l.* ‖ id ratum ne esset] *Marquardtius ant. R.* III, 1, 44 *n.* 201: *om. Bas. a* civis non (ne *Doujatius*) esset *Sig.* ne civis esset *Heus.* ne is esset *Walchius l. l. p.* 224 *sq.* ‖ VIIII, 1. [consulibus] decretae *I. Perizonius* ‖ 2. si deducere ex navalibus] quas deduceret, ex quibus navalibus *I. F. Gr.;* (consul *add. Heus.*) deduceret ex navalibus, quibus *I. Gr. Heus.* ‖ 4. lucum] *Cluverius cf. Dr. ad c.* 13, 4: lacum ‖ 9. ex] *add. I. F. Gr.* ‖ (ac)] *Schmidtius l. l. p.* 7 *sq. A. W. Zumptius stud. Rom. p.* 346: ac *Bas. a cf. Kienium röm. Bundesgenossenkrieg p.* 112 *sqq.*, *cuius sententiam, quatenus ad Livianam dicendi rationem spectet, se non improbare mihi significat Th. Mommsenius; secundum usum formulae consuetum voc.* ac *et ipsi videtur eiciendum esse.* ‖ postve] *suasit Th. Mommsenius:* postq; ‖ ea] eos *Duk. at v. Dr.* ‖ 10. *a vocc.* . . . tum cons. sc. (*sic*) *inc. C*; *de cap. extr. cf. Unterholznerum in Zeitschr. f. gesch. Rechtswissensch.* II, 140 *sqq. adn.* 2 *Schillingium Bemm. über röm. Rechtsgesch. Lips.* 1829 *p.* 116 *sqq. Ma. de Liv. lib.* XLIII *initio e cod. Vind. emendando Haun.* MDCCCLII. 4. *p.* 15 *sqq. Schmidtium l. l. p.* 15 *sqq.* ‖ 11. qui nunc esset] *C*: qui tunc esset *Sig.* quicunque esset *Schmidtius* ‖ quive (quique *in em.*) posthac futurus esset] *add. Ma. l. l. et em. p.* 497 *Rudorffius h. iur. R.* I, 29 *n.* 6: futurusve esset *add. Th. Mommsenius comm. soc. Sax.* III, 434 *n.* 125; *om. C vg.* ‖ eorum] *C* (*I. Perizonius*): forum *Bas. a* ‖ quem qui] *Crev.* (*Ma., Schmidtius, Rudorffius*): quem *C* quem quis *Lambecius* quem cum qui *Mommsenius* ‖ in libertatem, inde caveret, ut *Schmidtius; fort.* in libertatem vindicaretur [ita u. e. r. p. f. v. s. v. operam daret] ut *Rudorffius* ‖ uti *Heus.; de proxime sqq. cf. Wl* I, 33 ‖ manumittere ‖ multandae ‖ mittere; in quo id non iuraret] *Heerwagenius ann. ph.* 71, 191 (*prob. Linkero act. gymn. Austr.* 1858, 89), *Ma. em.:* mitteren (*inter* e *et* n *sup. lin. add.* I) quid non iurare *C* mittere . qui id non iuraret *Bas. a vg.* mittere . nam qui id non iuraret *Lambecius* ‖ eum permittendum *Schmidtius; fort.* eum manu missurum *Rudorffius* ‖ cauta] *Ma.:* causa

‖ iussique — decreta est] *sic C, nisi quod* cons̄. *exhibet; praeterea praeeuntibus al. lac. notavi; post. vocc.* decreta est *in C. lit.* 12. *fere spat. vac. rel.:* iurisque dictio C. Claudio Cos. decreta est. *Bas. a vg.; 'fingi huiusmodi aliquid potest:* iussique edicto C. Claudii consulis socii in suas civitates redire; de iis, qui non redissent, quaestio decreta est.' *Ma. em.* ‖ X, 1. cum] quı ‖ hıbernaes **nt ‖ uerı ‖ hıstrıorum ‖ 2. effuso ‖ cernente ‖ satis [esse] *Kr.* (*Wt praef.*) ‖ esse] *h. l. addidi; post* exercitus *add. Ma. em. p.* 43. 499 *n.* 1; *C h. l. per novem versus usque ad vocc.* in *extr. fol.* in castra ro *satis evanidus,* §. 2 *sq. videtur exhibere* du|os ****cıtus ıd concursu ‖ 4. acıae ‖ ceterı **ısso opsıdes ‖ *post* miserunt 7 *fere lit. spat.* ‖ 5. cognıtıs ‖ eae res *Va.* 249 ‖ et exercitum] *Va. l. l.:* exercıtum *C* exercitumq; *Bas. a* ‖ adımerent *C* (*Va. l. l.*) ‖ paludatis] *Bas. a cf. adn. ad lib.* XXXI, 14, 1, *Wt:* pabulatıs *C* paludatus, sine *I. F. Gr.* ‖ 6. Manli] *Ma.* 502 *n.* 1 Manlii *Bas. a:* manlıo ‖ aduersus ‖ et ingessisset] *Kr:* ıngessıtsed *C* ingessisset *Bas. a* ingessissetque *Modius* ‖ 7. quod cum illi tum] *C, assecutus erat Dr.:* Quod cum milites *Bas. a; al. ap. Dr. Heus.;* Quumque (*vel* Cumque) illi tum *Ma. cf. progr. l. p.* 13 ‖ facturos] *Klaiberus, prob. Heerwagenio ann. ph.* 71, 188, *Seyffertus l. l.:* futuros ‖ se esse] *Seyffertus l. l.:* esse *C Bas. a* sese *Bas. b* ‖ cumhıs ‖ [cum] lictoribus, paludatus *I. F. Gr. cf.* §. 5 ‖ ess ** ‖ 8. questore ‖ Manlio *Ma.* ‖ catena ‖ uınctosquese ‖ manlıū|quaemınısnıstrans ‖ 9. fabens ‖ non] nos ‖ 10. irridebant *Bas. a:* inlúrıdebant ‖ redıt *C Bekkerus* ‖ 12. a collega] *Ma.* (*cf. progr. l. p.* 13 *sq.*): acollegae *C* collegae *Bas. a* a collega collegae *ci. Heerwagenius l. l.* ‖ breuısquae ‖ 13. moratıs ‖ paludatus cum *I. F. Gr. cf.* §. 5 ‖ aequae ‖ ac prius] *Florebellus, I. F. Gr.:* amplıus *C* (amplius) *Grut.* ‖ XI, 1. manlıusquae ‖ Nesactium] *Cluverius* (*sic Plin. n. h.* III §. 129. 140 Νέσακτον *Ptol.* III, 1, 27 *p.* 70 *Bert.*): Nesattium *Bas. a* (*quod tueri videtur geogr. Rav. p.* 382, 1; 256, 20 *P. P.*) et mattıus *C* ‖ Aepulo] *cf. Bergkium ann. ph.* 83, 321. 638 ‖ oppugnarant] *Ma.* (*cf. progr. l. l. p.* 14): oppugnant *C* (*Heerwagenius l. l. p.* 189) oppugnarunt *I. F. Gr.* oppugnare coeperant *Wt* ‖ 2. interdıt *C* ‖ 3. ā|amnemque ‖ erant ‖ noua ‖ 4. abscısaquae ‖ meoresmpacıs ‖ facınoresse ‖ 5. puerorumquae ‖ 6. simul] *Va.* 250: tumulı *C* tumultum ut *Bas. a* nuntium ut *Ma.* ‖ nuntium] (*aut* indicium *Va.*) *h. l. add. Va., quod et ipse statueram* ‖ 8. in gente] ıncendı ‖ DC *Bas. a:* AC. ‖ et] e, t *sup. lin. add.* ‖ 9. omnesquae ‖ populıs ‖ XII, 1. Ti.] *C* §. 7, *Sig.:* t. ‖ fuerant ‖ 3 *sq.* consecta ‖ lıguresımul ‖ suplıcatio ‖ ab] *om.* ‖ Ti.] iis ‖ sardınıam ‖ gesta] *c Kr.:* gestia *C* gestae *Bas. a* ‖ 5. ıllıensıum ‖ ıllıensıum ‖ 8. Scultennam] *Bas. a et sic P. D. hist. Lang.* IV, 47 *in Murat. script. rer. Ital.* I *p.* 471 *cum v. l.* Sculteriam: cultennam *et hic et c.* 18, 1 *C* ‖ cum ııs *Kra* ‖ *vel* septingenti] (*I. F. Gr.*) *vel* septingentis *vel* DCC *edd.:* dıt ‖ capıtı ‖ & L *Bas. a:* efl. ‖ 9. passimque populanti] *Ma.:* passımpopulantıquae *C* passim, populantiq; *Bas. a* ‖ paca[tıs ...]tisque] *scripsi; possis etiam* [....]pacatisque: paccatısque *C* pacatis *Bas. a* ‖ XIII, 1. auen ‖ sanqualem] *scripsi coll. Festi et Pauli ll. cum gloss. Labb. a Müllero ad Fest. p.* 317^{b}, 31 *ll., Serv. ad A.* I, 394 *cf. Dr.:* sā|gualem (*eadem v. l. ap. Plin. n. h.* X §. 20) ‖ 2. cā|pamam ‖ locutam] *I. Gr.:* locutum ‖ aene ‖ pecora; *num* a pecore? ‖ 3. ıpsoṡ ‖ suplıcatıo|publıcae ‖ syracusanumquae ‖ suplıcarentur ‖ 4. pontusfex ‖ mortus ‖ Lunam] *Bas. a cf. Ma. op. ac. p.* 287 *sq. n.* 2, *Th. Mommsenium C. I. L. I. p.* 147 *sq.:* una *C* Lucam *Bas. b* ‖ M. Aemilius (*quod post* P. Aelius *facillime excidere potuit*) Lepidus] *Kra.:* legıbus *C* L. Egilius *Bas. a* L. Aemilius *ci. Dr.* ‖ Liguribus] *scripsi:* lıgures *C* Ligure *Bas. a* ‖ is] *Bas. a: om. C Bekkerus* ‖ 6. aburbe ‖ hıstra ‖ estıs ‖ disseruisset] *add. Bas. a* ‖ postulatı ‖ 7. denarıa ‖ trecenta milia septem] *scripsi* CCC . . VII . *C:* CCCVII milia *Bas. a* ‖ sūm-

gulos ‖ 8. XIIII, 1. ciuitabus ‖ itaquae ‖ iratus ‖ currum. Cum is] *ci. Dr.*, *Wt:* currus *C* currum. Dum is *Bas. a* ‖ abductum] *I. F. Gr.:* adductum ‖ Ti.] *Sig.:* t. ‖ 2. solut ‖ tras (n *supscr. in* trans *corr.*)uersosmilites ‖ degressi] *I. F. Gr.:* digressi ‖ 3. senatus C.] *Bas. a:* s. c. ‖ haberi ‖ creatisquae ‖ prouincia ‖ *num* hostium manibus? *coll. lib.* v, 46, 5; 51, 3 *Kra, in quam ci. et ipse incideram* ‖ eripere] recipere *Krt* (*cf. a*) ‖ censis ‖ 4. Hispallus] *Dr.* (*fast. Cap.*) *cf. Duk.*, *Lachmanni ad Lucr.* III, 1015 *adn.:* hispalus (*Kempfius ad Val. M.* I, 3, 2) ‖ Q.] *Bas. a:* que ‖ Petillius] *Sig.:* petilius (*cf. Corssen lat. Ausspr.* I, 81); *item in sqq.* (paetilius *C c.* 15, 4 *cf.* 5; 17, 8; 18, 5) ‖ spuriūnus ‖ 5. Popillius] *Sig. et sic c.* 15, 6; 8 *C:* popilius (*cf. Corssen l. l.*) ‖ *num* (Scipio)? *Duk.* ‖ Aquillius] *Sig.:* aquilius (*cf. Corssen l. l.*); *item in sqq.* ‖ 6. idem] *Krt:* quidem *C* quoq; idem *Bas. a* ‖ 7. diē| ‖ qua] quae ‖ sacrificabit ‖ 8. consultumsenatusipsased ‖ 9. pise ‖ 10. uinas ‖ scriberet; [quina millia in singulos et ducenos pedites,] *Crev.* ‖ trecenos] *Crev.:* CCC. *C Bas. a* trecentos *vg.* ‖ sexcenos *Dr.:* . DC. *C* DC *Bas. a* sexcentos *vg.* ‖ 11. Ti.] *Sig.:* c. *C* T. *Bas. a* ‖ XV, 1. in] *Bas. a: om.* ‖ templo] te *supscr. ex* camplo *corr.* ‖ redit ‖ bouis sescenaris *Bas. a* uouissescenaris *C* ‖ sescennalis] *F. V. Reizio auctore Plaenknerus a Krs l.:* sescennaris *E. A. Brixius phil.* XII, 703. sexcenarii *Graevius cf. Krs* (78 *sqq. n.* 81) *a* sexennis *v. d. in mg. Cur.* ‖ iocur *C cf.* P XXV, 16, 2; XXVII, 26, 13 ‖ diffluxisse] *I. Perizonius:* defluxisse ‖ 2. aquaefundi ‖ iusse ‖ etuidisseetūid ‖ inenarrabili tabe] *Kr. comm. de l. Gell. N. A. lib.* VI *c.* 1 *etc.* (Misen. MDCCCXXVII. 4.) *p.* 18 *ta:* inenarrabilitate *C* inenarrabiliter *Bas. a; erat cum de* inenarrabili celeritate *cogitaret W*(*t praef.*); inenarrabili vilitate *ego aliquando conieceram* ‖ 3. territuseaprodigia ‖ negabit ‖ 4. praetoresquae ‖ pisa ‖ [Q.] Petillio *I. Gr.* ‖ 5. l. paetiliusmaso ‖ pireregrinos ‖ malucinensis (c *sup. lin.*) ‖ 6. depraecati ‖ graccum ‖ ei] *I. F. Gr.:* et (*Wl* I, 33. *n.* 15 *t*) ‖ T.] c. ‖ Aebutium] *vg.:* e(*s.* E)butium *C Bas. a b* ‖ 7. ipsi ‖ 8. quae] q. ‖ inpuenda ‖ occansionesintercedere ‖ 9. grassus ‖ 10. ire] iūre ‖ iureiurando ‖ 11. iurarunt] *sic ut vid. ex corr. in C, ubi* iūreiurarunt (*ex Crev. sent. Kr.*): iureiurarunt ‖ T.] *om.* ‖ hi ‖ . CCV. milium ‖ XVI, 1. nonas Maias] *Dr.:* nonmai *C* non. Maii *Bas. a* ‖ Lanuvinus] *Bas. a:* ianinus ‖ praecatus ‖ Quiritibus *Brissonius* ‖ legioni ‖ 2. estset ‖ seiecisset ‖ rectae *C* rite *Sig.* ‖ facte ‖ *vel* Latinae ..., (instauratis Latinis) .., Lanuvinos *vel* (Latinae) .., instaurari Latinas .., Lanuvinosque *vel* Latinae .., instaurari eas .., Lanuvinosque (*extr. hoc voc. non add.*) *Dr.* ‖ instaurandis Latinis] *scripsi:* instauratislatinis *C* instaurari, Latinis *s.* instaurari (Latinis) *Ma.* instaurari a Latinis *Seyffertus l. l.* 834 *sq.; repetitum voc.* Latinis *merito tuetur Va.* 261 *sq.* ‖ , *ante* Lanuvinos (*s.* Lanuvinosque) *praeter Dr. ponunt Ma. Seyffertus* ‖ lanuinos ‖ instaurandae] *Dr.* (*Ma.*): instaurati *C* instauraturi *Seyffertus* ‖ 3. ad religionem quod] *Bas. a:* ad legionem *C* alia religio; nam *dubitanter Ma.* ‖ ingrabescente ‖ 4. mortus ‖ sin ante] *Sig.:* in *C Bas. a* ‖ in ante] *Sig.:* inad *C* ad *Bas. a* ‖ 6. gab|gauis ‖ tacta . ea] *Bas. a:* tactae ‖ utin ‖ 7. instauratio] *Kr.:* instauratione *C* instaurationes *Bas. a* ‖ 8. ante] *C* (*Handius Turs.* I, 384): intra *Pighius*, *I. Perizonius et vel sic vel* post *Wt praef.* ‖ recepta ‖ 9. licurum ‖ litteraequae ‖ cis] sic ‖ esse *s. post* Alpis *s. post* Romani *add. Ma.* ‖ populo Romano] *aut* superesse *Dr.:* pro *C* PR *Bas. a* populi Romani *ed. Lugd.* 1553 ‖ aliquantum] ad id tantum *I. Gr.* tantum *A. Perizonius* a se tantum *Doujatius* ‖ XVII, 1. Tib. *Bas. a:* . c . (*et sic* §. 3) ‖ sardiniam ‖ 2. iumperatum ‖ ceteris ‖ 3. opsidibusque ‖ cota ‖ quoque ‖ Sempronii *Bas. a:* sempronius ‖ decedent ‖ secundaeportare ‖ 4. aditissuplicationem ‖ Tib. *Bas. a:* t ‖ 5. quae in ante] *Sig.:* quae ante *Bas. a*

quae ad *Bas. b* ante *C* ‖ consecta ‖ 6. Q.] t. ‖ C.] *Sig.:* m. (*cf. Dr. et Ww* xxxi, 50, 4) ‖ leuinum ‖ ipse] *Ma.:* iis‿et *C* Is *Bas. a* ‖ nonis Sextilibus ‖ *cf. Duk.* ‖ senatus] *post lac. add. Heus., qui de explenda lac. cf., Ma.; lac. significavit Duk.* (*Wt*) ‖ (literis auditis) *Sig.* ‖ ātumultus ‖ 8. Pisas] *Kra cf. Wt praef.:* ıpsas *C; om. Bas. a* ‖ ed ‖ exercıtumedıxerat ‖ 9. parme ‖ XVIII, 1. cultennam ‖ defensurus ‖ laetum *et* §. 9 laetı (*cf. Val. M.* i, 5, 9 *bis*, *ubi semel* Laeto *A pr. ap. Kempfium*) ‖ Ballistam] *et* §. 9 ballıstas *C; sic etiam ed. Mog. et pars codd. lib.* xxxviiii, 2, 7 *eandemque scribendi rationem commendat Mog.* xxxx, 41, 2, *ubi fort. legendum* Ballistam Letumque: Balistam *et* Balistae *Bas. a* ‖ muroque] *Bas. a:* murosque *C* muro(que) — *sic etiam Va. ms.* — *aut* muro [fossa]que *Ma.; l. distinxi cum Crev.* ‖ amplexi [sunt] *Duk.* ‖ 2. quingenti] *Dr.:* d. *C*(quingentos *Gruterus*) ‖ 3. praedamque ‖ 4. que ‖ adfligunt] *Sig.:* adūfigunt ‖ (ornamento) *Crev.* ‖ [et] in *Dr.* ‖ factam ‖ 6. (tempore)] *expunxit Bas. b cf. Wt praef.* ‖ 7. digrederentur *Bas. a* ‖ utrımque ‖ 8. vitii] *s.* viti *Ma.:* uitıo ‖ *vel* (extra templum)] — *sic Ma., atque ita et ipse conieceram* — *vel* (foris) *Ruperti* ‖ sorte *Ma.* ‖ sitella] *Ma.:* sitellam ‖ illata *Ma.* ‖ ipse .. oporteret] *scripsi Ma. vestigiis insistens:* ipse [....] oporteret *Wt* (*l* i, 28 *sq.*) ipse [mansisset, cum templum ingredi et ipsum] oporteret *Ma.* ıpseoporteret *C* ipse posuerit *Bas. a* ‖ 9. inde] ın ‖ eo ‖ 10. uerbısomnıatum ‖ ieo ‖ facturum (*cf. Val. M. l. supra l., V. Koehlerum qua rat.* ‖ *T. L. ann. usi sint hist. Lat. atq. Gr. p.* 73) ‖ 4. ıpsāe ‖ suos] fusos *ci. Dr.* ‖ a] *Bas. a:* etıam *C* statim a *Wt praef.; num* e (*s.* ex) tam [effusa] fuga? ‖ caecıdıt ‖ 13. duo] *cum C sc. milia* (*sic certe*) *aut* duo milia *Kra.* ‖ caecıderunt ‖ 14. homınıs ‖ auditum est *Bas. a:* audıtumse ‖ 15. *in* audita *expl. fol. in C; lac. indic. Bas. a; fragm.* periti — posse *ex Prisc.* xvii, §. 29; 150 *p.* 1050; 1097 *P. recte inseruit Sig.; v. l. v. in ed. mea* ii *p.* 126; 182 ‖ XVIIII, 1. appennum ‖ appenninum ‖ *vel l.* xxxviiii, 2, 1 Briniates *vel h. l.* Friniates *scribendum erit* ‖ intra] *Crev. prob. Ma., qui l. recte distinxit:* inter; *lac. statuenda esse videbatur Crev.* ‖ P.] *Sig. cf. Duk.:* cl. *C* Q. *Bas. a* ‖ 2. lıgurēıbusq. igestas ‖ suplıcatıones ‖ 3. magnusconatus ‖ 4. subıbant ‖ perseeo ‖ Dardanos] barbaros ‖ ınšdardanıa ‖ 5. autore ‖ quıdquam ‖ 6. nec liberat] *Bas. a cf. Kra:* nelıberare (*cf. Wl* i, 14 *sq. t*) ‖ culpe ‖ adque ‖ habere .. esset] *I. Gr. cf. Kra:* haberet .. esse (*Wl* i, 14) ‖ 7. suıss ‖ tracum ‖ alıquod ‖ temerare ‖ erant ‖ conuenıenšt ‖ 8. hıemps ‖ amnı ‖ elegerant]ge *spscr. ex* elerant *corr.* ‖ traces ‖ adıberent ‖ colos ‖ bıfarıas ‖ ad] et ‖ 9. urbeque ‖ aberant ‖ 10. secuti] *Va.:* utı *C om. Bas. a* ‖ cıúrcumsıdunt ‖ expugnarı ‖ 11. Bastarnarum] *ex* bartarnarum *corr.* ‖ praedıo ‖ relıc *fol. extr.* ‖ *lac. indic. Bas. a* ‖ XX, 1. [Romano] more *Muretus* ‖ 2. fortunae] formae *Rubenius* firme *I. F. Gr.* ‖ adherebat ‖ 3. sedeahosqueāė ‖ quıbus ‖ magnoque [dignos] *Heus. cf. Duk.* ‖ aesce ‖ 4. quıdsıuıdbı ‖ uıderıre ‖ dubıae ‖ insanire aiebant] ınsēanebant ‖ 5. eorumcultum ‖ 6. thegeteamagnıficum ‖ 7. in] *add. Bas. a* (*Duk.*) ‖ Prytaneo *Duk.* ‖ urbısurbıpublıcae ‖ is] ın ‖ Rhodiis *Bas. a:* rodıs ‖ ut] *add. Freinsheimius, I. F. Gr., post* nihil *Wt praef.* ‖ quaquae ‖ eorum] eorumutqua ‖ 8. uere ‖ ıncoatum *C Bas. a* (*cf. Gell.* ii, 3): inchoatum *vg.* ‖ testis] *add. Bas. a;* documentum *aut* monumentum *requirit Ma.* ‖ 9. Delon aris] *G. I. Vossius:* delomarıs *C* Delon maris *Bas. a* Deli aram *Heraldus cf. Duk.* ‖ anthıocıae ‖ capıtolı ‖ lammina] *cf. Lachmanni ad Lucr.* iii, 1017 *adn.* ‖ inauratum] inductum *aut* inducta *I. F. Gr.* ‖ 10 *sq. de l. distinguendo cf. Ma.; al. de h. l. Duk., Handius Turs.* ii, 519 ‖ reliquorum] religione *I. F. Gr.* reliquos *Wt praef.* ‖ (et) *Dr.* ‖ (copia) *H. A. Kochius em. Liv.* i *p.* 13 ‖ 11. gladiatorum] *cf. Kra; f.* gladiatorium *Dr.* ‖ prımotmaıores ‖ uoluntate ‖ 12. tenuıs ‖ missione, etiam familiare *Ma.* ‖ famılıarie ‖ studıorum ‖ ıuiuenum ‖ pretiis *Kr.:*

praedis *C* praemiis *Bas. a* ‖ accessere ‖ *in* suo *fol. expl.; lac. ind. Bas. a* ‖ XXI, 1. Scipio] *v. Sig. Dr.:* pio‖ 2. *post* equitibus *sociorum numerum* | sociorum * milibus peditum * equitibus] *excidisse arbitror cum Ma.* ‖ 3. cepioni ‖ philoniciteriore ‖ peditum *post* Romanorum *iteratum* ‖ sume ‖ 4. (cum) *Duk. Dr.* (*cf. Wt*) ‖ 5. ingrueret ‖ verterat] *Sig.* (*de al. eiusd. h. l. ci. cf. I.F.Gr.*): uerteret ‖ honum ‖ morbo] morbos ‖ 6. nē|q̄li-berorumquibusdem ‖ 7. cadaue(ra *vitio membran. absumpt.*)‖ uulturibus *Bas. a:* uolneribus ‖ illos nec priorei ‖ intaictastraige ‖ 8. cepio ‖ Tib. *Bas. b:* t. ‖ Ti] *I. Perizonius:* titi ‖ Tib. *Bas. b:* t. ‖ Atellus Mamilius] *Wt v. l.* XXVII, 8, 2; 3: attelliusaemilius ‖ et] *add. Bas. b* ‖ 9. *lac. ind. mg. Bas. a, expl. Sig. cf. Dr.* ‖ gracci ‖ Ti. *Pighius Dr.* ‖ Gracchus] Crassus *Sig., Perizonius; al. Dr. Ruperti* ‖ P. Aelii *Bas. a:* pelli ‖ ėxuir ‖ 10. sybyllinos ‖ 11. suplicatio ‖ uotus ‖ furias ‖ suplicationem ‖ 12. uenienti ‖ sinuesse ‖ *extr. membr. marg. truncato literae* et A(?) *desunt in C; tales literas per sqq. uncis rotundis inclusas enotabo* ‖ Auximi] *Cluverius Dr.:* * (?)oximi *C* Oximi *Bas. a et sic c.* 27, 10; XLII, 20, 5 *certe C* ‖ (et a) *extr. lit.* a *linea superstite* ‖ 13. XXII, 1. e|(t) faces ‖ labsae ‖ sunt. Lanuvini Caeritesque *ex Prisc.* IIII §. 29 *p.* 633 *P. Sig.* ‖ Lanuvini Caeritesque anguem iubatum apparuisse nuntiarunt (*v. l. vid. in ed. mea p.* 134) *Prisc. l. l.* ‖ lanuinoceritesque ‖ iu uatū ‖ ravis] *conieci ad Prisc. l. l.:* auis *C* aureis *Bas. b* flavis *ci. Wt* ‖ b(o)|uem ‖ (batle)| ‖ nonis Iuniis] *de Sig. sent. Dr.:* non. Iul. *Bas. a*. IX. mil. *C* ‖ (qui)| ‖ (car)| ‖ (certus)| ‖ quae]q ‖ cartagine ‖ (essentab)| ‖ scierant ‖ (scartha) ‖ 2. conpertamen ‖ (dfirmaue)| ‖ (enis) ‖ iis quo ‖ Aesculapii *Bas. a:* (aes)|, *tamen ut prior lit.* a *pars adpareat, tum* culari ‖ cartagi(ne le)| ‖ re(x) ‖ parentumc(ons)tanter ‖ 4. de] ne ‖ iusdiudiciumque ‖ goegitingentem ‖ 5. etaeosmō|(t)es ‖ oraculum *Bas. a:* oracium ‖ praebuit, sed *Bas. a:* praebuisset ‖ reg(e)m *priore parte lit.* m *et ipsa a lac. hausta* ‖ nuntios tumultuosos misit] *scripsi; idem probaverat Krts* 63 *a:* nuntiostumultuo (**) misi *C* nuntius tumultus eius uenit *Bas. a* nunc (*vel* t)ii tumultuosi missi *Wl* I, 28 *t* ‖ (mo) *post . lit.* o *parte conspicua* ‖ 6. thiotidem ‖ tes(salia)mque ‖ agrorum per quos] *Bas. a:* (agroru)m (*post . lit.* u *ductu servato*) perquorum *C* populorum, per quorum fines *Ma.* ‖ reg(numr) edit ‖ 7. (tium p) ‖ (itanim), *extr. lit.* m *linea servata* ‖ aut] sed aut *Sig.* sed circa omnes Graeciae civitates (omnia Graecorum concilia *Heus.*) aut *Crev., at v. Wl* II, 3 *sq. cui astipulatur Kra* ‖ (au)t ‖ diuti(ussim)utatum, *post. lit.* m *parte post lac. conspicua* ‖ que ‖ fuis(s)ent ‖ 8. integresse ‖ aceorum ‖ quaerebant ‖ XXIII, 1. ateniensium ‖ interdiceretė ‖ 2. suis [iis] *I. Perizonius* ‖ 3. animaduertissent ‖ litterae] *C:* litteras *Bas. a; lac. indic. Bas. a mg., Sig.* ‖ 4. recitantis ‖ moderatae ‖ adque ‖ iis] *Kra:* his ‖ amissap ‖ 5. gallıgrates ‖ quimeo ‖ crederet ‖ uiolatum ‖ inquid ‖ achei ‖ 6 *sq.* maxu(i *al.*)mam gravissimamque omnium] *Ruperti* (*Krt. Ma.* 499 *Va.* 258): maxumegrauissimam omniumque *C* maxime grauissimam omnium *Bas. a* maximam omniumque grauissimam *Kra* maximam omnium gravissimamque *Wt* (*cf. praef.*) maximam et gravissimam omnium *I.F.Gr.* ‖ non agiq; *Bas. a* neque agi *I.F.Gr.* ‖ modāo ‖ qui] quum *I.F. Gr.* ‖ interdixisse scimus *Heus.* ‖ manereque [....] *scripsi praeeunte Crev. cui* '*hoc*' (*verba sc.* manereque id decretum) '*vel vitiatum vel mancum vel superfluum*' *videbatur:* manereque *C* maneretque *Bas.* 1554 *I. F.Gr.* caventes per *Ma.* cavereque (*dixissemus sc.*) *Seyffertus l. l.* 828 ‖ decretum [voluimus] *Sig.* ‖ [sciremus] scilicet *ci. Wt* [scivissemus] scilicet *Kra* ‖ scilicet,] *Ma.:* , scilicet *s.*, scilicet, *vg.* ‖ ii] hic *vel* nunc *I. F. Gr.* ‖ conthionantem ‖ probaimus; *num* probabimus? ‖ 8. fere ‖ caecis ‖ inaescamur ‖ praetirecipiendum ‖ temptare ‖ 9. societati *Crev. Dr.* ‖ quo] qua ‖ omniam ‖ fu-

turam || 10. philippumdetrium || prestitit, s *sup. lin. add.* || 11. demetrio || populo Romano] *C:* populi Romani hostem *Muretus* (hostem populo Romano *Krta*) belli in populum Romanum *Rubenius* belli Romani *Ma.* odii populi Romani *Dr.; al. I.F.Gr.* || PR (populo Romano *al.*) prius poenae *Bas. a al. prob. Walchio l. l.* 225 *sq. Wt cf. praef.* || paene] (poene, pene *al.*) *Mur. Rubenius Dr. Kr. Ma.:* paenae *C* poenam *vel potius* Poenam *Ruperti* || bellum inlaturum] *addidi* || 12. (egit) *I.Gr.* || parabit || in Dardaniam] *aut* Dardaniae *I.F.Gr.:* dardaniam || saedem || grecia || habebat *Wt Ma.:* habeat || 13. debepulsus || tam || consili || usi|| vere] *C Krta* (*l.* XXXIII *p.* 190): uera || dolopiams || provocantes (*cf. Dr.*) *vel* provocantem *I.F.Gr.:* prouincijs || provinciis .. [revocantem] audivit *Sig.* || transsgressus || graecia || 14. vobis] uis || tessaliam || oderat] adierat *Roëllius* || noxa *Duk. Kr*(*ta*) || 15. mist || poeloponneso || 16. delpis || interfluit] *Kr*(*ta*): interfuit *C* interluit *Bas a* || fretum] *Bas. a:* fretus || poloponnensum || immisceamur *Sig.:* inmiscemur || 17. redigatur] *I.F.Gr.:* dirigantur *C* dirigatur *D. Heinsius* || 18. macedonos || consilium capere] *inter* eo *et* per *litteras addidi: om. C* cogitare *Bas. a* || XXIIII, 1. Archo] *vel* Archon *Duk. Dr.:* arco || senarchi || calligrates || 2. efficit || 3. uenireautcuriamregum || interesse || occultae || sint *I.Perizonius* || 4. futurae || fuerint] *I. F. Gr.* (*Ma. op. ac. alt.* 229): fuerant (*Schadebergius Studien etc. Lips.* 1838 *p.* 73 *n.* *) || 5. fuerit] *Sig.* (*Ma. l. l.*): fuerat (*Schadebergius l. l.*) || accommodari || 6. ac] at *I. Perizonius* || accepto regem] *Kra prob. Ma.:* acceptoa (ad *Bas. a*) legatosromanosuenissead (ac *Bas. a*) regempersea, *vocc. proxime sqq. perperam iteratis C; al. I. F. Gr. Heus.* || a] *Bas. a:* ad *C* ab *Wt* || et ab eo *I.F.Gr.* || 7. paucisautores (autores *etiam Bas. a*) || inexpiabiles || 8. *totum h. l. distinxi fere sec. Walchium l. l.* 246 *sqq.* || opportunitatepropinquitate || macedonia || subegit] *Kra:* subiecit || Dolopes? Imo *Bas. a:* dolopessimo || ea] (ea) *aut* vim *I.F.Gr.* eam *Doujatius at v. Walchium* || ůnostris || relgionis || 9. simus] *Walchius:* sumus || suspecti *Crev.* || thaessali || Aetolique] *cf. Walchium:* (Aetolique) *etc. I.F.Gr., al. Doujatius, Ruperti* || pus || adque || 10. tessal s || sit — nobis] *iterata; pro priore* cur *extat* cum || dissaeptio] *Seyffertus l.l. p.* 835: dissertio *C Krat* desertio *Bas. a* discerptio *Ma.* || 11. filippus || eam || insuriae || simustates || simus] *I. F. Gr.:* sumus || 12 *sq.* quaquam || tantae || iniuriam || qua || *lac. indic. Bas. a mg., expl. Ma., pro* elevent *etiam* obscurent *proponens; al. ap. Dr.* || Cenchreis (Cenchris *Bas. a*) staret] (*Bas. a*) *Sig.:* cencristaberet || Elatiae *Sig.:* uelatiae || fuimus *Bas. a* || sequemur || 14. nihil] *C* (*I.Perizonius*): nōnihil (*Heus.*) || faceret] *Vascosanus:* fecerat *C* fecerit *ci. Dr.* || id quid erat?] *Ma.:* idquoderat || uetustate || rerum || 15. et] ac || praecipuaeinimicis || calligrates || agi;] *Kochius l. l.:* ac *C om. Bas. a* || nemonoui || 16. derependique || nostrorum nos quoque et nostros regno] *scripsi. cf. Va.:* nostrosquoqueetnossegni (nos terminis regni *Kochius l. l.*) *C* nostrorum & (*at cf. Ma.* 348 *sq.*) nos quoq; regno *Bas. a* nostrorum nos quoque regni terminis *Va.* 250 || 17. quodhoc || parbam || et apertam] apertamet || sciemus || 18. aut || romani habemus || invisosque (*aut* invisos; ac inuisos *Bas. a* et invisos *Crev. Dr. v. Kr. ep. ad Or. p.* LIII, *a*) efficimus] *Alschefskius ad l.* X, 36, 17 *Wt:* inuisosufficimus || erat || sumus || pacem || finiuntur odia, intermittantur] *Ma.* (finiuntur, odia intermittantur *Kr*): odio (odia *Bas. a*) finiunturintermittantur *C* || 19. adsensi (*s.* assensi) erant] *Freinsheimius, Doujatius:* adsentierant || legationte || impetraret] *C* (*I. F.Gr.*): imperaret || deinde] de ea re *Heus.* || (deinde) postea *s.* deinde (postea) *Crev.* || megalopolim || XXV, 1. ůipsos || furorum|utuisedibus || 2. que || (res) *Crev.* || ueteras || 3. Hypataeis] *Sig.:* hypateis || pro-

ximi || fidesquaedatae || 4. hominibus || benigna] *Crev.:* benigne || invocantes] *Bas. a:* uocantes || 5. Laevinus] lenius || pulcer || 6. egerunt] egerint *Bas. a* agerent *Curio* || ortobula || est] et || damnata quae *I. Perizonius* quae damnata *I. F. Gr.* || abit || 7. ad] (*s.* at) *addidi:* in *Bas. a om. C* || paucis || indutiae tantum sex mensum fuerunt] *C* (*Krt, ubi* mensium, a): inducias tantum sex mensium fecerunt *I. F. Gr.* induciae & antea sex mensium fuerunt *Bas. a* || 8. Rhodiis *Bas. a:* rodis || quaeque] queque || opere || scribere] *Bas. a:* resscribere *C* (scribere) *Crev.* || XXVI, 1. celtiberceltiberi || Ti.] *Bas. b:* t. t. *C* T. *Bas. a* || obtinente *Bas. a:* oppugnāte || osique || clssetrorum || 2. inpballoquinqueiin || 3. paucis] *Krta:* adpaucis *C* ac paucis *Bas. a* || adhortatis || edixit || praeter || omens || 4. ali] *sic C* || sicubi] *Walchius p.* 251 *sqq.* (*prob. Büttnero obs. Liv. p.* 94 *sq.*): secuti (*sic*) *C* seque, ubi *I. F. Gr.* scutis *Crev.* ubi *Büttnerus p.* 124 (*Bekkerus*) ut *Ma.* cuncti *Seyffertus l. l.* || exequari *C;* exaequare *ci. Kra* || cornibus] *ex* cirenibus *corr.* || hostium, quibus] — *sic Kr. W Ma.* — (*s.* a quibus) *aut* hosti, a quo *I. F. Gr.:* hostibusquibus *C* hostilibus, quibus *Dr.* (*Walchius*) || utextrauallumutpandereac.emetexequaricornibushostibuscircumibanturpossent *post* possent *add.* || ita [tam] *Seyffertus* || irruperunt *Walchius:* ruperunt *C* eruperunt *Bas. a* irruerunt *I. F. Gr.* || sustineri || 5. caesa aut] *add. Bas. a:* [caesa, *] *ut numerus exciderit Ma.* (*cf. c.* 28, 8 *a Va. adnot.*) || ademptí || dbellatumque || na || (sunt) *Gruterus* || XXVII, 2. magulinensis || quisibiennio || (in Hispania) *I. Perizonius* in Hispaniam *Heus. cf. Dr. Crev. F. Lachmannum l. l.* II, 79 *n.* 2 || L] Cn. *Val. M.* IIII, 5, 3 *cf. intpp. ap. eund.* III, 5, 1 || liurisdictio || M] *sic l.* XXXX, 41, 7. 10 *cf. Duk. ibid.* §. 8: l. *C* Cn. *Vell.* I, 10, 6, *Sig.* (*om. praenom. not. Val. M.* II, 7, 5 [*Front.*] *strat.* IIII, 1, 32) || censoris] consortis || 3. consulis || etiametiam *post* votis *add. C* etiam *Bas. a, del. Crev.;* iam *Heus.* antea *Ruperti* || ex iis] *cf. Ma. coll. Sig. Crev.:* exin *aut* exinde *Sig.* || M. Aemilio] *nomen mendosum cf. Crev.* alteri Mucio *Heus.* M. Aemilio [Q. Mucius successit, P. Mucio Sp. Postumius. Q. Mucio] *dubitanter Ma.* || enegotium || benetia || factionem || et] *cf. Wt:* (et), *ni prius or. membrum exciderit*, *Crev.* [et finitimorum] et *Heus.* || 4. sierant || afuit || proconsulis *ci. Dr.* || agere || redit || 5. glaria (*sic etiam in inscr. Lambaes. ap. Renier inscr. Alg.* I *n.* 5. *Zell. del. suppl.* 1840 *a*) || substruendams || etaescenam || 6. *mg. membr. per h. l. corros.* || (et) | carceres || no(tas) | *C; cf. de toto h. l. intpp. ap. Dr.* || numerandis *Vrsinus* (*cf. Friedlaenderum in Beckeri ant. R.* IV, 505 *sqq. cum adn.* 3277): numerandas *Bas. a* numeran (*desunt* 7 *fere literae*) *C* || trans (*d.* 10 *f. l.*) | || cabeas || ferreasie (ie *lit. non satis certae*), *tum d.* 12 *f. l.* | intromitterentu (*d.* 9 *f. l.*) || || 7. feriis] *Sig.:* ferreis || silices || in Capitolio *Crev.* || et senac(*s.* t)ulum *Rycquius*, *altera Crev. ci.* ac senaculum *Dr.; at v. modo Beckeri ant. R.* I *n.* 469 || 8. emptoriumlapidem || stipitibusquaesepserunt || 9. extra] intra *I. Perizonius* || portam [viam] in Aventinum silice straverunt et porticum in clivo Publicio (*cuius mentionem h. l. primus quaesivit I. Perizonius*) ad aedem *Kra* || silices || et basilicam ad aedem *I. F. Gr.* || 10. Auximi] *Pighius, Gruterus:* oximi (*cf. c.* 21, 12) || pecunia || reducta || 11. exalisfluuiusfaccus (*in* flaccus *corr.*) || positumius || senatus consulto populive *Sig.* senatus populive Romani *Kra* || populibe || ipsorum] ipsarum || dicebat] *add. Sig.* || Potentiae] *Sig.:* po|*entiae *C* pollentiae *Bas. a* || ster|(nenda)m (e *agnoscitur*) || 12. Sinuessae magalia addenda] *coll. Cass. Hem. ap. Serv. ad V. A.* I, 421 *C. L. Rothius hist. vet. R. rell. p.* 294 *Th. Mommsenius nunt. soc. lit. Sax.* 1854, 155 *sq.:* sinuessamaga|(*d.* 8 *f. l., quarum extr. Kopitarius credebat* d *esse*)a; *de his et sqq. cii. v. ap. Dr.; de* et caularia in his *cogitat Mommsenius; num* [et aq]uaria in his? || et cloacass et mu-

rum] scripsi: et cloacas faciendas et murum Mommsenius et clo|(d. 9 f. l.)um C; al. Sig. Heus. ‖ circumducendum Rothius Mommsenius: circumducen (d. 10 f. l.) C circumducend Bas. a ‖ porticibus] Bas. a: etporticus ‖ iamnos ‖ 13. multi ‖ XXVIII, 1. pin ‖ Ap. Bas. a: aput ‖ 2. suplicatio ‖ terre ‖ nuntiatum ‖ 3. idecreuit ‖ 4. multitudine ‖ L.] Bas. a: p. ‖ laenases ‖ 5. N.] Sig.: cn. ‖ C.] C cf. xxxx, 26. 28: M. ‖ sc. ‖ M.] Bas. a: ci. ‖ grassuspars ‖ membr. h. l. lacunosa ‖ cl(u)uius ‖ 6 sq. perf(ectis), extr. lit. s parte conspicua ‖ 6. Centho] vg. (Sig.) cf. adn. cr. ad l. xxxi, 14, 3, et sic l. xxxx, 59, 6 scribendum erat: cento ‖ urbe ‖ (arg)ent ‖ milia (s. millia)] vg.: miltib. s C, quod ex millibus ortum esse videbatur Kopitario mil. iib. s legenti; ex libras oriundum esse puto; mil. parva lac. sq. Bas. a ‖ tu(litfla)men, a partim servata ‖ cor(ne)lius ‖ 8. tabulam ‖ aede] Sigonius: aedem (cf. Dr. Wt) ‖ Saturnios vers. inscr. post Walchii (p. 253 sqq.) conamina (de quibus videsis Hermannum el. d. m. p. 616 sq., Ritschelium p. 20) restituit Ritschelius inscr. col. rostr. Duell. I (Bonn. MDCCCLII) p. 19 sqq. ‖ Ti.] Bas. b: t. ‖ gracci ‖ proconsulis Pighius, Reinesius ‖ 9. felicissume] Walchius felicissime Bas. a: felicissimume ‖ adque ‖ liberatis] f. duplicatis Duk., qui cf. ‖ sociis add. Sig. ‖ ante restitutis add. et reipublicae idem antea, reipublicaeque Pighius, sociisque I. F. Gr. cf. Duk. ‖ saluomq ‖ redit ‖ Iovi] Inoi Heus. ‖ 10. autque ‖ aliquod ‖ post data iteratum muneragladiatorum ‖ 11. Flaminini] C (Sig.) ‖ magni — fuit] cf. Duk. ‖ tamen tum] scripsi: tamen C (Büttnerus l. l. p. 95 sq.) tum Walchius p. 258 sqq. ‖ TITI L AB URBE CONDITA | LIB XLI EXP INC LIB XLII | F LICI R in l. lacunoso C ‖ de cap. libro post finem agglutinato cf. F. Lachmannum l. l. II, 99 n. 4 (al. Crev. Dr.)

Lib. XXXXII in periocha cui [id] I. F. Gr. ‖ parum felici] add. ed. princ.; de ς cf. Dr. ‖ fuit lis. dies eis] O. Iahnius: fuit dictis Naz.; quaestio fuit; dies eis ς (Boend.); de rell. v. Dr. ‖ datus] dictus ci. Dr. ‖ I, 1. et exercitibus] Va. 249: exercitibusq; Bas. a exercitus C ‖ ab ‖ 2. [et] ut Ruperti ‖ optinerent ‖ dena milia] sic C ‖ sexcenos Dr.: . dc . C sexcentos Par. 1573 ‖ 3. centumequitibus c̄c̄ C ‖ iussa ‖ 4. prouinciaoptineret ‖ 5. Num. Sig.: cn̄. ‖ C.] scripsi v. xxxxi, 28, 5: m. ‖ crassipensiciliam ‖ 6. magistratus Bas. a: inmagistratus C in provincias magistratus Kra (Wt cf. praef.) magistratus in provincias in al. exempl. Wt ‖ contrabat ‖ 7. priuataspaulatimproferendofinesconstabathicpraenestinisquodcumeopriuatus ‖ publicae ‖ exirent et pararent] scripsi cf. Duk. adn.: exiret et pararet ‖ publicae ‖ essent] Bas. a: esset ‖ 8. socii ‖ in ulla Bas. a ‖ 9. strumento ‖ militari] itineris (aut mox ituri!) Ruperti cf. Wt ‖ 11. aliquod ‖ quaefac.unidum ‖ romano ‖ 12. ira] (aut in ira, tum [et] silentium) R. H. Schelius: iniuria C tum ira Wl I, 18, act. ant. 1840, 79 inde ira Wt ‖ minis ‖ tumidumpenestinorumiusuuelut ‖ II, 1. macaedoniam ‖ conuenendi ‖ eum] cum ‖ 2. bellum parari] Bas. a (Ma.): nonbellumpa·rari C nunc bellum parare (parari Wt, cf. praef.) Kra ‖ áultra ‖ iret ‖ aetoliam ‖ d̊scere ‖ 3. praecationib ‖ qui editi] I. F. Gr. (Kra): queediti C quae editae Bas. a (Crev. Dr.) ‖ 4. lanui ‖ visa dicebatur I. F. Gr. ‖ terrenatetin ‖ Rementem] num Cremeram? Cluverius ‖ Pomptinum] vg.: pomtinum C Bas. a ‖ nouibus ‖ 5. exstantibus Duk. ‖ 6. edictumquem ‖ est et] et ex ‖ hostêns ‖ supplicatioque C; f. supplicatio quoque Ma. ‖ 7. et altera quae] aut alteraque quae Ma: an̄lteraque C ‖ an ‖ uotaetesse ‖ fieret feriaeque] scripsi: fieriaeque C feriaeq; Bas. a; f. plura exciderunt ‖ itasacrificatumque ‖ decem|viris ‖ ediderant Ma. ‖ III, 1. eodemêô ‖ hispaniam ‖ ne ullum] nullum ‖ autȧ ‖ essett ‖ 2. ornatum] Ma: ornantum C ornamentum Bas. a ‖ ei] Kr. (cf. nov. ann. phil et paed. suppl. I, 62 sq.) Ma.: et C sc Bas. a ‖ ratus] Bas. a Ma: iratus C ita ratus Kra ‖ licimiae ‖ 3. paratae

fuerunt] *cf. Wt. praef.* ‖ que ‖ adquaeesportarent ‖ 4. red.tteguleexposıte ‖ esset ‖ 5. fremıtuseıus (*cf. Va.* 260) ‖ est et ex *Wt* et ex *I.F.Gr.* ‖ 6. eıuseıus ‖ annıbal ‖ nisi] sı ‖ dıriiuısset ‖ 7. detrectatum ‖ columem *C:* culmen *Bas. a* ‖ tecto *Duk.* ‖ parere ‖ quid?] *Va.:* ıd *C* et *Wt om. Bas. a* ‖ gerendı ‖ publı|ıs ‖ locare] *Ma:* loca (*al. ad h. l. Duk., Ruperti*) ‖ tradıtumtradıtum ‖ 8. id deûm] ıdem ‖ templa *ante* demolientem *add. Curio; num* delubra? ‖ 9. ruıinıs ‖ exornantıque ‖ 10. apparerent ‖ legatıone ‖ ıerant ‖ locarentur] *add. Bas. a* ‖ iaceularıaque ‖ 11. regıonem ‖ potuerınt ‖ IIII, 1. N.] *Sig.:* cn. ‖ ıre ‖ 2. a] *add. Bas. a* ‖ qu businhıspan a mıretıtaque cumıdnunt a tum massılıensıbus legatısesset succedebatur ‖ sortırentiur ‖ 3. ut] *add. Pighius, exc. Pith. ap. Hearn. cf. Kr. lib.* xxxiii *p.* 186 ‖ ıurıus ‖ eoproıuıncıa ‖ remansit *I. F. Gr.* remanere (*tum accus. in praec. opus*) *I. Perizonius* ‖ bellum ‖ st] *s.* est *Kr.:* sıt *C; om. Bas. a* ‖ *h. l. Dr.*, §. 5 *Crev. civium et Lat., quibus ager divisus sit, numerum excidisse censent* ‖ 4. rem] *add. Bas. a* ‖ Aebutium (*sic. Sig.*) Carum] *Pighius:* ebutıumparrum ‖ Q.] que ‖ salınıum ‖ 5. socıı ‖ sedıt.onıbussu:sque etthessalıs ‖ que ‖ gereruentur ‖ V, 1. bellum iam] *Ma., in quod et ıpse incideram:* ıambellum ‖ 2. magna ex parte *Bas. a:* magnaeparıter *C* magnae partis *Kr.* ‖ faborem ‖ anıtı ‖ alıquantoó ‖ 3. utque ‖ essent] *add. Curio* ‖ nullus ‖ 4. persean (*cf. Alsch. ad l.* viiii, 19 *p.* 496 *n. a Wt l.*) famam ‖ patrıss ‖ anu ‖ appellem ‖ memınıstrum ‖ adque ‖ et quaesitum] *Wt* etquesitum *C:* requisitum *Bas. a* quaesitum *Kra* ‖ et] *add. Wt* ‖ exultantem ‖ tanta ‖ 5. pracea ‖ prop.squos ‖ ta|munıfico ‖ 6. spernendam] *I. F. Gr.* (*Ma. op. ac.* 387): spernendum ‖ non obiecta esca] *cum post* 'obiecta' *sq.* 'esse' esca *facile excidere potuerit scripsi:* non obiecta praeda *Va.* 250 *sq.* nonobıecta *C* eum obiectum *Bas. a* non subiecti *Wl* ii, 9 t non abiecti *Ma* eum suspectum *Seyffertus l. l.* ‖ 7. tessalı ‖ ex] *C* (*Doeringius*) ‖ perregıam ‖ 8. tessalos ‖ esset] *I. F. Gr. Ma.:* est ‖ 9. gast gatıs ‖ fenore ‖ onerant ‖ decem] *i. e.* x *Wl* ii, 11 *n.* 7 *t:* z *C; lac. in Bas. a* ‖ 10. ıneodemq ‖ terrebıa ‖ delpıs ‖ tempus [non minus] *Ma.* ‖ quasi intestina gesserint bella] *scripsi:* quasıntestınogesserantbello *C* quos (quaeque *Dr. Ig.* 390 quam quos *Ma.*) intestino gesserant bello *Ruperti, praeterea* quos intestina (*s.* internecina) efferarant bella *more suo procudens*, quasi intestino (gesserant) bello *I. F. Gr.* (quas — bello) *Crev.* ‖ 11. adque ‖ utrıusque ‖ petıt ‖ ınbello ‖ praetorum ‖ 12. Corinthus, ubi .., convenit] *Ma. cf. Va.* 251: corynthusutubı .. conuenıtur *C* Corinthum, ut ibi .., convenitur *Bas. a* Corinthi, ut .., convenit *Ruperti* Corinthus, ut ibi .., convenit *Kr.* ‖ VI, 1. delpıs ‖ peloponnensıum; *excidisse videtur nomen loci, quo eos convenire voluerit, v. Crev. Duk.* ‖ aceıs ‖ Persea odium] persedonum ‖ 3. quo ‖ quo ‖ apparıtorıbus ‖ 4. ab ‖ ptolemeum ‖ 5. hıı ‖ Cn.] C. *Sig.* ‖ Q.] que ‖ bebıus ‖ 6. ab] *add. Bas. a* ‖ anthıoco ‖ excusabıtquo ‖ quoad] quàm ad *I. F. Gr. Duk.* (*cf. Forc. et Gesn. s. v. quoad, Haas. ad Reis. p.* 460) ‖ pretaret ‖ 7. aferre ‖ 8. adque ‖ ımperaretquae ‖ que ‖ 9. se] *add. Bas. a* ‖ orndınıb ‖ 10. antıocoque ‖ urbanus] *Lugd* 1551: urb *C* urb. *Bas. a* ‖ 11. eıque ‖ ; legato] *Va., quod et ipse scripturus eram; at dubium me reddit* §. 10 'legatis': quelegato *C:* legatoq; *Bas. a;* atque legato, *ni nomen eius exciderit*, *Wt* legatoque Apollonio *Benedictus a Kra l.; num* Apollonioque legato? ‖ libere ‖ essent ‖ 12. que ‖ fuerunt *Benedictus* ‖ renunt(*s.* c)iaverant] *Crev. Benedictus, Ma.* 509: renuntıauerunt ‖ maxıme ‖ VII, 1. haec [acta] *ci. Kra* ‖ cereıus ‖ ıns ‖ uouerant ‖ Iunoni] *Sig.:* ıunonıs ‖ 2. cere ‖ milia pondo] *Bas. a* mılıaput ‖ gıcereıus ‖ 3. Statellati] *Bas. a cf. v. l. c.* 8, 5; 21, 2 *et* 5: statellacı *C* Statiellati *Cluverius, Gruterus; sic sane inscr. Or.* 4927 *eodemque ducunt et Cic. ad fam. ep.* xi, 11, 2 *et Plin. n. h.* iii §. 47; 49; xxxi §. 4, *cum v. l.* Sta-

tyelli; *et vel hanc formam* Aquae Staty(u)ellae *vel* Aq. Statellae *commendant codd. Strab.* v, 1, 11 *p.* 217 *C.* ‖ liguram ‖ 4. popilio ‖ oppugnaturam ‖ cernebat ‖ 5. quesisse ‖ tris est horas] *C:* tris horas est *Va.* 258 est amplius treis *Bas. a* ‖ 6. aequitibus ‖ eoquos ‖ itumultu ‖ 7. media ‖ inectus ‖ 9. (passim)] *Ma.* ‖ 10. nec] *add. Bas. a* ‖ caedentibus ‖ x ‖ VIII, 1. hac ‖ *de numeris h. l. et c.* 7, 9 *falsus Crev., cum ad 'partem civium amissam' capti quoque pertineant* ‖ dide-runt ‖ 2. non] *add. Bas. a* ‖ aitrocius ‖ conss ‖ seu turum ‖ 3. ad ‖ ruit ‖ uendit ‖ 4. ecognoscendisicampania ‖ 5. satellites (*cf. c.* 7, 3) ‖ tum quoque *etc.*] *cf. Freudenberg obs. Lic.* I, 5 *sq.:* tum quoque non ultro inferentes bellum, oppugnatos *Walchius* 137 *sq.; al. Ruperti* ‖ 6. innoxorum ‖ ĩplorantia ‖ possumo ‖ nuper (*aut* vix *cum Heus.*) pacatis] *Ma.:* pacatos *C Wt* pacatis *Bas. a* nunc pacatis *F. L. Lentzius in progr. gymn. Kneiphoef. Regim. a.* 1852 *p.* 23; *de* abactos *cogitavi* ‖ 7. res [S. C. factum est] *Sig.* ‖ (senatui) *I. F. Gr.* ‖ consuleslėigurespraetio ‖ quiquod ‖ 8. primo quoque tempore (*aut* quoque extemplo) referri] *Krs* 75 *sqq. a:* quoquetemporef eri *C* primo quoque tempore fieri (finiri *I. Gr.*) *Sig.* quoque ademta refici (*s.* reficere) *Wl* I, 18 *sq.* quoque adempta referri *Wt* quoque [reddi; eaque primo quoque] tempore fieri *Ma.* ‖ nec ante .. quam] *C Kr:* in ea gente .. cum *Bas. a* ‖ pugnantes *Clericus* (*prob. Crev. Ma.*): oppugnantis ‖ VIIII, 1. conss ‖ eadem .. senatui fuit *Wt*, *dubitans num* senatui *requiratur* (*at cf. Ma.*) eandem .. fuitsenatuihabuit *C* ‖ 2. exemplo ‖ hibernaculiamissi ‖ infectus ‖ praetori] *Sig.:* praetorib *C* = praetoribus *Bas. a* ‖ evocato *Heus.* ‖ multisque ‖ inuectus est *Bas. a:* inuectus ‖ praetorem] *ex* plaetorem *corr.* ‖ 3. cumorbembellnebene ‖ debuisse ‖ hostibus] *ex* histibus *corr.* ‖ 4. d taque ‖ multa ‖ *num* edicere? *Alschefskii ad l.* II, 52 *p.* 185 ‖ 5. suplicationemque ‖ absente se .. praesente] *Pithoeus ap. Hearn.:* absentes .. praesentes *C* absenti sibi .. praesenti *I. F. Gr.* absentis .. praesenti sibi *ci. Dr.* ‖ honores ‖ 6. aliquod ‖ 7. estate ‖ cognoscendis ‖ visa] ua ‖ 8. lenatem ‖ aemilium ‖ Pennus] *C* (*Sig.*) ‖ Sp. Cluvius] p. cluu us ‖ sicimiussicterum ‖ X, 1. fulius ‖ Flaccus, A. (L. *Bas. a*) Postumius] *add. Bas. a Sig.* ‖ 2. capitéa ‖ sexaginta novem] *vg.:* *numeris expressit C Bas. a;* novem et sexaginta *s.* undeseptuaginta *Kra* ‖ 3. et] *C cf. Walchium p.* 227 *sq. Wl* I, 33 *n.* 15: sed *Curio* at *ci. Dr.* ‖ 4. e] se ‖ quibusquequosdemerunt ‖ 5. aequestris ‖ uoxuerat ‖ annis] *F. L. Lentzius l. l., Ma.:* annos ‖ sex] octo *I. Perizonius cf. Dr. Rinkes de or. pr. in Cat. a Cic. abiud. p.* XXXIX ‖ pos|quam] *sic C* ‖ et] ut ‖ tante ‖ a mari] *Va.* 251: amant *C* a mari vento *Bas. a* ‖ operirentur *C* ‖ 8. quem ‖ in] *add. Bas. a* ‖ absū|sit ‖ 9. quoq. ‖ 10. eiconss ‖ *sqq. et* §. 11 *init. ex Ma. sententia distinxi* ‖ 11. consuli] *Ma.:* cons *C* Coss. *Bas. a* consulum *vg.* ‖ in incepto] *C* (*Duk. Kr.*) ‖ bellum ‖ decernunt] *Bekkerus* (*cf. Kra*): decernuntur ‖ 12. ni] *add. Bas. a* ‖ nouus ‖ 13. Hispanias *ci. Kra* ‖ in] *ante* citeriorem *add. Bas. a* ‖ 14. Siciliam] *ex* scliam *corr.* ‖ 15. consules obirati *I. F. Gr.* ‖ habituros ‖ rei publicae] *Crev. cf. Kra:* rep *C* reipublicae *Bas. a* ‖ XI, 1. uidisse ‖ depersona ‖ 2. eiuset ‖ ingentiaqin ‖ existimant ‖ 3. uiuendi ‖ quorū|q̄ ‖ coronam ‖ 4. consulis ‖ romani ‖ 5. haeccumuoluntatem ‖ pressum ‖ a] *add. Bas. a* ‖ iam pridem] *Kochius l. l. p.* 13 *sq.:* iamiamprimum *C* tanquam primum *I. F. Gr.* tanquam omnium primum *dubitanter Ma.* (*cf. p.* 314) iam annum septimum *Va.* 251 *sq.* iam clam pridem *Seyffertus p.* 835 *sq.* ‖ 6. iubentute ‖ que ‖ adque ‖ 7. nonin ‖ 8. que ‖ philippos ‖ successum ‖ 9. pararetur *Bas.* 1554 paretur *Kra* ‖ XII, 1. non ‖ *f.* (apud) *Dr.* ‖ adque ‖ civitates] *Bas. b* (*Dr.*): ciues ‖ qua] quam ‖ ei] et ‖ certumesse ‖ 2. quodam ‖ faborem ‖ auctoritate esse] *scripsi* auctoritatem esse *Ma.:* auctoritate *C* autoritate, *Bas. a* auctoritate; *al.* ‖ 3. phrysiaepraecanti ‖ atque (*i. e.* adq.) oranti] *scripsi*, *tum*

vidi et Kr. et al., Doeringio l., idem probasse cf. Kra: adorantı *C (Alsch. ad l.* x, 36 *p.* 709) ac oranti *Bas. a* et oranti *Crev. Dr.* ‖ 4. celebrata-res¦seutransque ‖ et donis] *scripsi* et *inter* e *et* d *excidisse ratus:* doms *C* (*Alsch. l. l.*) don:sq; *Bas. a* ‖ 5. boetoirum ‖ aptatam ‖ 6. alter ‖ Posideum] *scripsi* (*sic l.* xlIIII, 11, 3; *Ποσειδώνιον Thuc.* III, 129, '*probably from a temple of Neptune, which stood upon it' Leake travels in northern Greece* III, 156): sıdenum *C* Delum *Sig.* Ismenium *O. Müllerus Orchomenos p.* 421 *n.* 1 *ed. alt.* ‖ idelph:s ‖ acaıco ‖ aeorū¦prope ‖ ei] *C, quem secutus sum; tum idem vidi Heus. ci. assecutum esse, prob. Bekkero:* & (*Wl* I, 33. *n.* 15) ‖ 7. ad ‖ prıuatısnā¦publ cae ‖ indultum *Lachmannus ad Lucr.* I, 453 *sq., at cf. Wt praef.* ‖ 8. hus ‖ adque ‖ haberenonutexpertısnon ‖ milıbus] *utrubique Va.* 252 *sq.:* mılıa ‖ equitum: *Bas. a. vg.; corr. Va.* ‖ praeparatum habere] *Va:* praeparare *C* praeparatum *Crev.; f.* praeparasse ‖ 9. ut in decem millia *A. Perizonius* ‖ millibus *I. F. Gr.:* milia ‖ annum ‖ 10. tantis] *Sig.:* tantum ‖ armamentarıam ‖ periennı ‖ Thraciam *Bas. a:* thercıam ‖ XIII, 1. ınqu d ‖ adduos ‖ *post* explorata *lac.* 7 *fere lit.; f. verbum excidit* ‖ secum ‖ 2. fecistis *post alterum* vos *iteratum* ‖ adrogarem ‖ 3. nouıl ss mas ‖ graecıe ‖ denudantes *Bas. a:* denudatıs ‖ pen:tendum ‖ haberem ‖ que ‖ suuıgı ‖ possent *Ruperti* ‖ 5. pararet] *add. I. F. Gr.* ‖ parere ‖ 6. Abrupolim] *sic C Paus.* VII, 10, 6 *App. Maced.* 11 *p.* 262, 19; 264, 12; 16 *Bk.* ‖ adque ‖ Arthetaurum] *Kr. cf. App. l. l. p.* 262, 19; 264, 24: arthetarum *C* artetaurı *C* 40, 5 arcetaurı *C* 41, 5 ‖ idemadque ‖ 7. Euercam *H. Valesius* ‖ Thebanae principes *ci. I. F. Gr.* ‖ boetorum ‖ que ‖ bellum] *I. F. Gr.:* bella ‖ 9. cond t ‖ tessalıaperthebıaque ‖ ot¦noxıa ‖ 10. occursumrum ‖ 11. uobıstumhaut ‖ quamescıum ‖ praedıcendısaut ‖ 12. adq ‖ uteı ‖ praeter ‖ nouıs ‖ adque ‖ XIIII, 1. turıa ‖ 2. etdefensıoetdefensıoetdepraecatıo ‖ erespondebatur ‖ 3. nimia] *I. F. Gr.:* anımāı *C* animi *Bas. a; del. Bekkerus* ‖ prī¦cıpes ‖ 4. causamuelcausambellıqua rı ‖ forte ‖ 5. cıuıtatıum ‖ adque ‖ curaerat ‖ et legatio Rhodiorum Romae erat hac ..... ac falsa simulaturus] *et Kochii et Vahleni inventis usus scripsi sic fere lac. explendam esse ratus* hac [de causa; cuius ferox erat nec ficta] ac *etc.; et lac. alio modo oriri potuisse et singula verba incerta esse ipse scio:* etlegatıorhodıorumerathacfalsaiturus *C* & legatio Rhodiorum erat, ac Satyrus princeps *Bas. a* [Inter caeteras] et *rell.* = *Bas. a I. F. Gr.* et legationis R. erat Satyrus *v. d. ap. Dr.* et legatio R. venerat, ac Satyrus princeps *ci. Dr.* et l. R. erat ac falsae accusationi obviam iturus princeps *Kra* e legatis (*aut* et legationis) R. erat Andranodorus (*aut* Athanodorus) *Ma.* et legatio R. Romae erat ac Satyrus *Kochius l. l. p.* 14 et legationis (*aut* e legatis) R. ferox erat nec falsa simulaturus *Va.* 253 *sq.* et legatio Rhodiorum venerat cuius ferox erat nec falsa simulaturus *Va. curis secundis* ‖ quin] quem ‖ cıuıtatısquoque sua *C; f.* ciuitatis quoque suae insectationem *Ma.* ‖ 7. senatusquerebat ‖ 8. cum non] *coll. App. l. l. p.* 263, 3 *sqq. Duk.:* cū¦ ‖ intemperanti] *I. F. Gr.:* intemperantius (*Wt cf. praef.*) ‖ anth:ocus | popularibus quidem gratam] *Ma:* popularemquıdē | qu:dem:ngratampopul:s *C* popularem quidem ac gratam (nec ingratam *Kra*) populis Asiae *Bas. a* ‖ 10. favorem] *num* fav[orem mai]orem? ‖ fecit] auxit *I. F. Gr.* ‖ oıta ‖ donaquecuıquam *C* donaque (cuiquam) *Wt praef.* ‖ adque ‖ XV, 1. quanta maxima] *Muretus, I. F. Gr.:* quant ‖ exıma *C* quanta eximia *Bas. a* ‖ 2. ıpsae ‖ 3. ordiens] *Bas. a:* oriens ‖ ministeriis *Bas. a:* mınıstrıs ‖ fac nerum *cf. c.* 41, 6 ‖ cedem ‖ 4. eumē¦ ‖ apollınedelpos ‖ escensurum] *Dr.* eiscensurum *C:* ascensurum ‖ praegressi] *I. F. Gr.:* progressi ‖ querebat ‖ 5. escendentibus *Dr.* escendent b *C:* ascendentibus ‖ cırra pr.musquam ‖ imacerıerat ‖ laeva, semita paullum exstante *Kra* (*al. id. olim*): leuıase-

mitampaulumextantem *C* laeva semitae paulum extans *Bas. a* laeva ad semitam paulum exstantem *Ma.; de Wt cf. eund. ad h. l. et p.* 166 ‖ derupta] *Duk.:* diruta (*cf. Ma.* 342) ‖ 6. maceria ‖ 7. a mari] agmine *I. F. Gr.;* '*malim* Eumeni' *Ruperti* ‖ 8. eunde ‖ regi] *Vascosanus:* regis ‖ 9. exortasuaduo ‖ deduolunt ‖ 10. ; sopitusque ex semita proclivi ruit] *Krta:* sopitusquiexemitaprocliui *C* sopitus: ex semita procliui *Bas. a; al. de universo h. l. I. Perizonius, Duk., Heus., Rup.* ‖ congestū ‖ cedentem ‖ constanter] *Bas. a:* constar *C; f. vel* contra (*quod mihi et ipsi in mentem venit*) *vel* constans et *Kra* ‖ XVI, 1. maceriem ‖ add ‖ adque ‖ ne ex comprenso *Kr:* ex conprenso *C* ne comprenso *Bas. a* ‖ occiderunt ‖ 2. tollentesoppidum ‖ 3. remanentem *C* remeante *Heus.* ‖ uictorum ‖ prope] pro ‖ 4. quidem ‖ sicut ‖ infestiauenierunt ‖ 5. *recte distinxit Walchius p.* 123 ‖ coeptumneconsulte ‖ 6. asui ‖ ab] *Kr.:* ad *C* a *Bas. a* ‖ corinth o ‖ Isthmi] ı *supscr. ex* sthmi *corr.* ‖ 7. adeos ‖ asia ‖ ceterium ‖ 8. fratri ‖ audt ‖ 9. que ‖ qua quam ‖ tacita haberi pati] *Ma.:* tacite (tacitum *ci. Dr.*) haberepati (patique *Bas. a*) *C* ‖ non] uno; *de sqq. cf. Sig., Nauckium ad Soph. fr.* 596, *Cobetum mnem.* IX, 377 ‖ maturam ‖ famam ‖ XVII, 1. legatusqui *C* quo legatus *ci. Dr.* ‖ concilia ‖ ierat] *Va.* 263: eiuserat *C* missus erat *Bas. a* ‖ 2. Rammium] rammius §. *sq. et* §. 8 *C, h. l. et c.* 41, 4 rammum (Herennius *App. l. l. p.* 265, 4 *sqq.*) ‖ fatalis *ci. Wt* ‖ 3. hospitioque *ci. Wt, Ma., qui sqq. recte distinxit* ‖ *alterum* quoque] *suo l.* quoq *scriptum post* insignis *iterat C* ‖ 4. perfamiliam ‖ etcoeptum ‖ 5. hostio ‖ 6. habere pluribus consciis; comparati eventum praeterea in incerto (*vel* incertum) *Seyffertus l. l. p.* 836: haberepluribusconsciis-conpararieuentupraetereaincerto *C* (*post* habere, *post* comparari (*sic*): *posuit Bas. a, post* habere. *post* comparari: *seu*; *Crev. Walch. p.* 122 *sq.*) habere pluribus consciis; eventu praeterea incerto *Ma.* ‖ *f.* efficax, *tum* tutum *et* detur ‖ aut tuta] adtuta ‖ (rem) celandam *I. F. Gr.* ‖ 7. quod] que ‖ defendi ‖ 8. ne] ni ‖ experimentum ‖ alc dem ‖ 9. iussueiussu ‖ curiamqacta ‖ XVIII, 1. eaqab ‖ appellare ‖ clamdestina ‖ scelere ‖ beneficiorum ‖ 2. c. ‖ 3. ducit ‖ traiceretur ‖ 4. aegine ‖ 5. stimulantes ‖ 6 *sq.* maconcum ‖ esset] *Bas. a cf. Ma.* 511: est ‖ prouincia ‖ fatigantis (*s.* tes) saepe .. senatum] *Kr.* (*cf. lib.* XXXIII *p.* 135, *a*): fatigatissepe .. senatum *C* fatigato saepe .. senatu *Bas. a* ‖ ad exercitum — iussi] *cf. Dr. adn.* ‖ XVIIII, 1. secognitionem ‖ quam ‖ consederantlucruperata ‖ *f.* [legem] promulgavit *Dr.* ‖ 2. annisnonpost ‖ uacaretur ‖ 3. regnum (*cf. Ma.*) ‖ qui Persei *Ma.* ‖ Ariarathis] *Sig.:* ariatis *C* Ariaratis *Bas. a* ‖ 5. tutele ‖ 6. egregie ea] *Ma.:* etregemet *C* Ea regis *Bas. a; f.* egregie haec ‖ 6. *post voc.* praetor *duodecim fere lit. lac., tum a lin.* ‖ instruendas *F. L. Lentzius l. l.* ‖ habitarerecpossent ‖ trecum ‖ sedis (Maedis *s.* Medis *W Ma.*) cepnatisqueetsatis *C:* apud se disceptantibus, & *Bas. a* Maedis [Caenis *Wt praef.*] que et Astiis (*aut* et Sintiis) *Wl* I, 28 *t praef.; tres Thraciae populos nominari Ma. quoque perspexit, quorum nomina praeter Maedorum vix reperiri posse merito censet* ‖ binûm] *add. Bas. a cf. Kra,* bis denûm *Pighius* ‖ militum summae] *cf. Duk.* ‖ 7. traeciae ‖ Ti.] *Sig.:* t. ‖ 8. rhodium ‖ XX, 1. tempestatei ‖ prostrata ‖ M. Aemilii priore (primo *Pighius*) *post* Capitolio *add. Dr.* ‖ priore posita opera M. Aemili] *post* Punico, *unde oculi librarii ad* cons (*sic cod.*) *aberrare poterant, addidi sec. Sig.* (priore posita a M. Aemilio) *et Wt praef.* (posita opera M. Aemilii) *supplementa; cf. R. Klotzium hist. lit. Lat.* I, 306 *sq. n.* 350 ‖ 2. et ad] *Kra:* et *C* ad *Bas. a* ‖ 3. victimis] uictissimusoppidis ‖ Iovi optimo maximo] *vg.:* iouisom *C* IOM *Bas. a b.* ‖ 4. puerduellium ‖ que ‖ disiecisset *Bas. a* ‖ 5. que ‖ saturnie (*cf. de h. l. Dr.*) ‖ Calatiae] *Sig.:* caleteiaea ‖ tripidem ‖ uacchis ‖ fluminisexaminatosoximi (*cf.* XLI, 21, 12) ‖ 6. quique ‖ num ‖ XXI, 1. provinciam] *Ruperti:*

prouincias || popilio || referre || et] ut || 2. populi || quibussiterum || Statellatibus] *Bas. a cf. c.* 7, 3 satellatis *C* Statellis *Bekkerus* || proconsul] *Bas. a:* procons *C* proconsule *I. Perizonius* || sedecim] *I. Perizonius:* se . x . *C* se decem *Bas. a* sex *Kr; num* sexdecim (= sex . x .)? *cf. Kra* || queque || fas] tam || et] *Bas. a: om.* || rebellandum] *Grut.* (*cf. Ma., Va.* 264): rebellium || 4. Scylla] *f.* Ralla *Pighius* || 5. satellis || servitute mansisset *I. F. Gr.* || 6. ext || 7. frustriumpho || *f.* (quod - fieret) *Wt* || triumfauit || 8. plebis] *scripsi cf. C:* plebes *Bas. a* || plebisciuitatiussitique || praetor] pro || querere || ea] *Dr.:* ex || querere || XXII, 1. acceperunt] *I. F. Gr.:* ceperunt *C* occeperunt *Tafelius* || 2. reuserti || positā | *C* proposita *ci. Dr.* || 3. detractationi] *Bekkerus:* detrectationi *Bas. a* detractioni *C* || in urbem] *om. Grut. ed. ult.* || rogationi || 5. postquamfluuium || popilius || 6. est] et || 7. popilius || rogationem || uis || popilio || praecibusuictulaudibus || rerum || ne diceret ius] ediceretis || 8. fallaciaelusa || XXIII, 1. eo] et || massilisae || contiones || 2. cartagmienses || aegrum || in] *add. Sig.* || presenti || castellaquae || masinissamqueuiadque || 3. silere] sedere *Ig.* 389 || prohibere || extrafinesextrafines || 3 *sq. post* arma *et post* bellum; *ponit Ma.* || 4. Et quamquam *I. Perizonius* || pellent || haud *Bas. a:* aut || *f.* ambigue *Ma.* || deserte || 5. superuiamcredulitatemque || cartagmienses || missos sese] *I. F. Gr.:* missos esse *C* sese missos esse *Dr.* missos se '*cum Gr.*' *Ma.* || triumpharum || imperari || 6. ut] uet || equo || inter regem socium populumque] *Ma.:* insociumpopulumque *C* apud socium populum *Bas. a* || essent || ualerei || 7. quiddedissentquidipsum (*falsus igitur Ma. p.* 486 *n.* 1) || nullum *Bas. a* || finem] *Bas. a: om. C* (*iterum deceptus est Ma. l. l.*) || futurum || 8. aliquam || datum || dilectum || 9. tutamiuuentutemetsub || 10. denique] *Va.* 254: neque *C* namque *Bas. a* quoque *Ma.* || ipsesatiusipseesse || acerbissimo] *Va.:* aceruissimo *C* acerbissimi *Bas. a* || quam regi invidiam concitarunt] *incertum Sig. supplementum:* que || reis *C* quam regi *lac. nota in mg. apposita Bas. a* || XXIIII, 1. [Deinde] interrogari *Sig., obloquente Dr.* || eas res] *Va.* 254: eas *C* ea *Bas. a* || expromere] *Ma. prob. Va.:* expromeret || re] *Bas. a Va.* 254 *sq.:* repræ *C* re ipse (reprx *in C scriptum esse credens*) *Ma.* || 2. cartagmienses || iturus || in] necin || clamdestinum || aliquod || principium || *lac. h. l. animadvertit Clericus; quam explere praeter ipsum conati sunt v. d. ad mg. Cur., Dr., qui ci.* inde [nihil emanasse] praeterquam, *Heus.* || 4. quiidepraecaretur || inimicitis || criminantuibus || crederent] romam || constantenfidemp (? p *nec totum adest nec certo dignoscitur*) ergaproodissent *sq. lac.* 9 *fere lit.* || 5. utrumque || cartagmiensiumconsultis || responderi *Doujatius et vel sic vel* respondere praetorem *Crev., at cf. Dr.* || 6. cartagmienses || 7. se, si] *scripsi:* se *C* si *Bas. a* || aliquem || masissehosnoris || dare] prodere *Ig.* 400 || 8. statuerent || observare] *I. F. Gr.* (*Wt praef. Ma.*): obseruari || 9. urbem] *C, Bekkerus, Kra:* urbes || concsisse || quae] q || admisissent || 10. cartagmiensesque || *f.* observata, *quod mihi et ipsi in mentem venit, aut* servata *Dr.; in cod. post hoc. voc.* 10 *fere lit. lac.* || XXV, 1. Centho] *Sig.:* cento || regis || 2 quia || infestus || Persei] *C* (*Par.* 1573, *Bekkerus*): Persi *Bas. a* Perseo *D. Heinsius* || que || quequeaudent || macaedonumsummiui || parari bellum] *exstat in C* || 3. uocatos || 4. esse] *Ma., quod et ipse inveneram:* se *C om. Bas. a* || prohibere || prohibere || 5. que || 6. famotrace || 7. satisfaieri || censeri || habebat || 8. super|que || frementemque] *scripsi, viam praemonstrante Ma.:* frequentem *C* frequenter: *Bas. a* querentemque *Ma.* || superatiosilegati || speculaturi] *et ipse correxi post Rup. Ma.:* speculati *C* speculari *Bas. a* (*cf. Wt praef.*) speculatum *Kr.* || 10. tum] cum || abse || renouare || probare || passurum || 11. nouum foedus si *Kr:* nouofoedussei *C* Si nouum foedus *Bas. a* || debere] *scripsi cum*

Ma.: deberet *C* debere: & *Bas. a* ‖ ınducere ‖ equofıdus ‖ credere reipub. *Bas. a:* crederep ‖ 12. adque ‖ e regia] egregıa ‖ cúoeptuscum ‖ et] e ‖ senuntıasse ‖ uocē ‖ adque ‖ trıduoṡ ‖ 13. profectus ‖ manentıbı ‖ quicquam] *Crev. al.:* quıdquam ‖ 14. tessali ‖ senatum ‖ repesse ‖ posset] *I.F.Gr.:* esset ‖ uenısset ‖ XXVI, 1. ùnıhıl ‖ adtınead ‖ exasperathosaclıgurıs ‖ *sqq. recte distinxit Ma.* ‖ ınbellum ‖ 2.iregem ‖ susceptum ‖ Issaei] *Ma:* esse *C* Issenses *Bas. a* ‖ quaestıonesuos ‖ eum depopulatum] *Ma.:* ecundopopulatum *C* secundo populatum *Bas. a* ‖ adque ‖ 3. specıem ‖ 4 *sq.* regeȧ ‖ rege Issaei] *Ma.:* regessısse *C* rege Issenses *Bas. a* ‖ differrent ‖ quesıtum ‖ est, quid] *Ma.:* etquıd *C* ecquid *Vascosanus* ‖ 5. ınstıtiuto ‖ acceperet ‖ superdereuenıssehesıtantıbusınreponso ‖ 6. ut qui adire] *Bas. a:* ut quı adırent *C* iis qui adire *Crev.* qui, ut adirent *Ma.* ‖ adrem ‖ quid (quıs *C*) socii quererentur; senatum exi(exu *C*)stumare] *ex C apicibus restitui; idem Ma. assecutus erat:* qui (quod *I. F. Gr.*, quia *I. Perizonius*) socii quererentur apud senatum exustum a rege agrum ‖ 7. Plaetorius] a *supscr. corr. C, Sig.:* pletorıus ‖ regem ‖ redierunt legati] *Ma.:* redieruntlegatıquıredıerunt *C* legati redierunt (redierunt legati *Kr.*), qui renuntiarunt *Bas. a* ‖ in ea] *Bas. a:* ıne *C, nomen latere censet Wt* ‖ anthıocum ‖ ptolemeum ‖ Alexandriae] *I.F.Gr. Ma.:* ınalexandrıa ‖ 8. *num* [esse] omnes (*post* convenisse)? ‖ egraecıae ‖ quae] que ‖ adısse se (*s.* sese) *Rup.* ‖ Rhodios] *Ma.:* socıos *C* solos Rhodios *Bas. a* ‖ fluctuatıs (*cf. Ma. ann. ph.* 73, 126) ‖ 9. Rhodii *Bas. a:* rodı ‖ eaquolgolactarı ‖ non dari prius quam novi] *scripsi, tum vidi idem (nisi quod* prius dari quam *posuit) placuisse Va.* 256: nonuı *C* iis dari cum noui *Bas. a* ‖ XXVII, 1. quınqueremıċbus ‖ subdıtısque ‖ 2. que ‖ sıcılıam ‖ essem ‖ adq ‖ 3. lıbertı ‖ *vocc.* ex civibus Romanis *ante* libertini ordinis *collocat Kochius l. l.* ‖ lıcınıo ‖ ab] *Kr:* ac *C* a *Bas. a* ‖ 4 *sqq.* acceperetadq ‖ Serranus] *Bas. b:* seranus ‖ *proxime sqq. recte distinxit Ma.* ‖ ut] *Kr, W act. ant.* 1841, 853 *sq.* (*cf. Wt praef.*) *Seyffertus l. l.:* quıut *C* qui *Bas. a Ma. cf. Va.* 251 quo *I. F. Gr.* ‖ parandum ‖ popılıo ‖ que ‖ e sociis *Ma.:* socıs *C* socios *Bas. a* sociûm *I.F.Gr.* ‖ iuberet . hac classe] *Bas. a* hacclasseıuberet ‖ que ‖ ınpıgro ‖ 7. deducta ‖ eos ‖ Licinus] *Sig.:* lıcınıus ‖ 8. Sex.] se ‖ ıubentıus ‖ XXVIII, 1. popılıus ‖ redıt ‖ immıneret, e re publica visum] *Bekkerus cf. Kra:* ımmınererepulsū *C* immineret, visum *Crev.* ‖ 2. audıtum ‖ aedem ‖ 3. oppressus ‖ 4. quamdeuıcta ‖ A. D. *Sig.:* ad ‖ 5. grassus ‖ cassınıus 'reuılus ‖ Villius] *Sig.:* ıunıus ‖ 6. iure] *cf. Kra* ‖ rome ‖ 7. desıgnatisen (*f. Wt praef.*) ‖ hostiis *Bas. a:* hostıbus ‖ praecarentur ‖ (ut) id *Pithoeus* ‖ 8. senatus, [ut] *Crev.* ‖ popılıus ‖ [fieri] voveret *I. Perizonius* ‖ si] *Ma.:* darı *C* dari, si *Bas. a* ‖ eode ‖ 9. donaque] *Ma.:* donarıque *C* donariaq; *Bas. a* ‖ *h. l. praeeunte I. F. Gr. recte distinx. Crev. Dr.* ‖ praeunde ‖ 10. Papus] *C Sig.* ‖ 11. perıt ‖ lyrıco ‖ decessısse, alterum] *add. Bas. a: om. C* mortuum, alterum *Wt praef., at v. Val. M.* I, 1, 20, *V. Koehlerum l. l. p.* 73 ‖ morte ‖ 12. depenidentem ‖ mınus conpetem (*cf. Kra ad h. l. et p.* 13) ‖ 13. aemılıocum ‖ Messalla *Sig.* ‖ *f.* pontıfıcıs *Wt* ‖ Ahenobarbus] *C Sig.* ‖ oppıda ‖ , oppido adolescens sacerdos, *Baumg.-Crusius* ‖ (sacerdos)] *Crev., prob. Ma.* ‖ XXVIIII, 1. lıcınıus ‖ cassıus ‖ cıuıtatesquaeque ‖ 2. *f.* stımulabat [in Persea] *Dr.* ‖ cum ‖ quo ‖ Persei] *altera Dr. ci., Ma.:* eıus *C* regis *Ig.* 386 *sq. Wl* II, 6 *n.* 3 *t* ‖ uıctummactatum ‖ 3. bytınıae ‖ et eventum] *Va.* 249: equıtumeuē|tum *C* euentumq; *Bas. a* ‖ expectaret ‖ se] *h. l. add. Ma., post* uxoris *Wt praef.* ‖ 4. Ariarathes] *C Sig.* ‖ est] *C Walchius p.* 74: erat *Crev.* ‖ 5. anthıocus ‖ 6. id nullo] *Va.* 255 *sq.:* ınnullo *C* sine ullo *Bas. a* ‖ ını ‖ *post* bello *sent. terminari vidit Ma.* ‖ .quod ad bellum] *Va.:* quodbellum *C*, id bellum: *Bas. a* . Quae vellent *Ma.* ‖ enixe] *Kr.* (*Ma.*): exıne *C* eximie *Bas. a* ‖ 7. ptolemeus ‖ erant ‖ an-

thiocum || Coelensyriam *Vascosanus* Coelesyriam *Curio* || 8. *alterum* et] e || elepantis || 9. mansuras res esse] *Kr:* mansurasse *C* mansuras res *Bas. a* || quicquam] *Kr. al.:* quidquam || 10. fretaessent || cartaginienses || 11. illyorum || utramforet || impetumque || his] *I.F.Gr.:* iis *C* || illius || 12. cothysstraxodysarū| || Persei ac (*s.* atque)] *Kra* (*Kochius l. l., Va.* 256): eiad *C* evidenter *Bas. a* iamdiu *Wl* I, 18 *n.* 4 (*cf. t praef.*) iam *Wt* || XXX, 1. liberi || plebs ubique] *Bas. a:* gens ubique *C* plebs utique *Grut.* (*I. F. Gr.*) egens ubique multitudo *Ma.* || favens] *h. l. add. Büttnerus l. l. p.* 98 *sqq.* || *f.* deterioris *I.F.Gr.* (*Wt*) deteriorum *Ma.* deterioribus favens *Crev.* || ad] *I. F. Gr.:* ob || aduersacernerestudia || 3. romano || rati] rapi || 4. erat; aliquos (alios?) *Ma.* || praecipientes || nouandaė || uentorum || Perseus .. aurae populari serviebat] *Seyffertus l. l.:* persea (Perseus *Bas. a*) .. auraepopulariserat *C* ad Persea .. aura popularis ierat *Ma.* || 5. optio] optimo || mallebat || 6. in ea re] *Va.* 256: inde *C* (inde) *aut* sibi *Crev.* autem *Rup.* iisdem *Heus.* || esse || alteramoppressam || inl.uatam || utrisque || ex aequo *I. F. Gr.:* exeo *C* (*Doujatius*) || utrasq || 8. *post* inierunt *recte distinx. Crev.* || inde — renuntiarunt] *in fine* §. 9 *collocaturus erat Crev.* || praeces || acceptas] *Bas. a:* acceptasquo (*cf. Va.* 263) || praecationemque || 9 *sq.* propagationem] *I.Perizonius:* prorogatio *C* prorogationem *Bas. a* || imperii (finium *Wt*) — faustum *add. Bas. a* || 10. quoque die ferre] *Bas. a:* differre || secus || uastaret || 11. patrandi *I.F. Gr.* || PR *Bas. a:* praetorem || missent || claūssem || XXXI, 1 *sq.* sortirenturque || satisfecissem || persequereburlegationes || praecipui *Lipsius* praecipuum *I. F. Gr.* (*Duk.*) || legationibus || pedites] *C* (*Lipsius, I. Perizonius*): equites || macedonia || *f.* iussa sunt *Wt* || aequites || 3. etė || alter || DCCCC . CCLIII . LIII] *C:* XVI milia *Bas. a* || ȯ dcc̄c *C* || 4. milium || 5. macaedonicum || arb triumquae || 6. praetorcuius || quos || 7. atque] *Bekkerus* (*cuius per h. l. l. prob. Krc* 266 *a, qui in eandem inciderat; sic etiam Va.* 254) adque *C:* utq; *Bas. a* || recognoscere] *Bekkerus:* recognosceret || legere] *C, Bekkerus:* legeret || dare] *Bekkerus:* daret || 8. alceras || quod] *Va.* 251: utquod *C* utq; id *Bas. a* || 9. C.] *Bas. a:* m. || regilius || iurisdictionem] t *supscr. ex* iurisdicionem *corr.* || L. Villius] *Bas. a:* c. iulius || C.] s̄c. || XXXII, 1. forte || macaedoniam || optaturum] *Rubenius:* oppugnaturum *C et vel sic vel* occupaturum (*cum Ernestio*) *Wt praef.* || 2. enim, ne] *Va.:* enien *C*, ne *Bas. a* || contionemiurasset || statūisque || que || *alterum* quae] q || posse] *H. I. Hellerus phil.* XII, 702 *Ma., qui recte distinguendo totum h. l. sanavit:* possent *C* possent . *tum* censeat, se *vg.* (*ad vg. emend.* (non) *I. F. Gr.* — *servare studuit Wl* II, 7 *sq.* — nunc *Rup. Heus.*, non quid in praetura iuraverit potius quam quid vellet in consulatu *Hellerus l. l. coniecerunt*) || 3. si senatus non] *num* nisi senatus? *Ma.* || velit] *Ma. prob. Va.* 266: uellet || inpriurauerint || futurus || 5. primaetertia || macaedoniam || italiam || Delectus *Bas. a* Dilectus tum *Wt* || intentiore cura] *Kra* (*cf. Ma*): intentiorem curam *C* (*Bas. a Wt*) || 6. *f.* quosque *Lipsius*, *Duk.* || macedoniāco || anthiocum || ferebant || 7. qui] *C Ma.: om.* || essent, primum] *Ma.:* sed primum *C Bas. a* et primum *Rup. Heus. Wt; f.* vetustissimum *Crev.* veterrimum *altera Heus. ci., Ig.* 406 || primomis || deduxerant || m. fuluiusnouiliorem . fuluiusnobilioret || [rem] rejiciebant *aut* [eos] rejiciebant *I.F.Gr. cf. Dr.* || 8. esssėt || staturos || XXXIII, 1. Tr. *Bas. a:* tribus || (M. — advocatus) *Ma.* || , advocatus centurionum, et] *scripsi:* , advocatus centurionum, *Ig.* 406 aduocatus *C* advocatus, *Bas. a* , advocatus, *Dr.* (advocatus) *Kr* advocatus, et *Wt praef.* || advocatus centurionum, et consul *ci. Dr.* advocatus centurionibus, et consules *I.F.Gr.* || 2. consule] *Dr.* (*Kr*) cōs *C* Cos. *Bas. a:* consuli *Sig.* || postulantis *C* postulante *Kr.* || popilius || 3. corpore || habent (*num sic, tum* recusant?) || recusarent || id] in || depraecari || ad-

tribuerunt || 4. senatus consulta] *Crev. Dr.:* sc. *C* senatusconsultum *Sig.* || quo] *utrubique P. Burmannus* (*cf. Crev. Duk. Dr. Ma. op. ac. alt.* 236 *n.*1): quod || perseio *C* eum Perseo *Sig.* || iussisset] *susp. Crev.* || plurimos *I.F.Gr.* || 5. depraecatus || ne] in || potentissim || 6. cuiquem || eum adsignarei || eim || reiecerunt || XXXIIII, 1. que || ligustinis || tr *C:* Tr. pl. *Bas. a* || *primum* a *in* appellaverant *sup. lin. add.* || tribunopetit || 2.crustuminaexosabinus || iugeruim || reliquid || hodiecumque || 3. priimum || aetéatem *C* in eam aetatem *Dr.* (*at cf. Rup. Ig.* 406) || quae] q || 4. utraque *I.F.Gr.* || Aurelio] aur || 5. madcaedoniam || graegarius || mihimihi || 6. reportati *I. Perizonius, Duk.* deportati *ci. Dr.* || uolumtarius || 7. acrioris || adsignare || 8. uolumtarius || factum || anthiocum || M'. Acilio] *Sig.:* m. caclio || 9. anthioco || subactolisaetolis || italia || que; *cf. de h. l. Heus. Ma.* || Tib. *Bas. b:* t. || 10. exprouinciaextriumiphum || Tib. *Bas. b:* tito *C* T. *Bas. a* || gracco || prouincia || 11. ettries || emeritabeo || 12. nec] ne || vocationem] *C v. Büchelerum mus.* XIII, 583 *sq.* || me uno] meo || daret || dimittis || 13. quodad (*cf. H. A. Koch mus.* XIII, 288) || iudicauitnusquamsuum || 14. ordine] *C*(*I.F.Gr.*): ordinē *Bas. a* (*Ig.* 406), *unde al. Lips. Crev. Dr.* || iudicàent || est] et || et] *I.F.Gr.:* ut || (ita) *Crev.* || me et] *Bas. a:* mut || 15. appellatione vostrum] *Ma.:* appellationemuos *C* appellationis uobis *Bas. a* || usquam] *Bas. a* (*cf. Dr.*): isquam || feceritàis || senatus ac consulum] senatusqueauctoritatemusquā | feceritisnuncquoqueinpotestateacsenatusconsultum || XXXV, 1. dixit] *Bas. a:* sitis || P. Licinius consul] *Kra* (*item ego*): p. conisul *C* consul *Bas. a* || 2. graeciae || adsignarent || remissa] *Kr.* (*Va.* 255): praemissa *C* omissa *Bas. a* || 3. magis || iuniaefuerie || quead || 4. praetor || scriberenturuanas || quatuor et viginti tribunos *Crev.* || 5. socii || imperarent || isexercitus s || 6. societatemque || rogati (auxilia) *I. F.Gr.* || num da || item] iterent || 7. res || Decimium] *Sig.:* decium || XXXVI, 1. legatòi || *f.* bellum cum rege *I. F. Gr.* || 2. aede *I. F. Gr.* || 3. impetrarié || posset] esset || arbitratur || 4.caluirilius || graeciam || eratueratisperrebiam || tessaliaealiquod || que || parraret || iresponderi || 5. hesitabant || quicquam] *Kr., al.:* quidquam || licinius || 6. mitteróe || quopreterea || esset || neminem.. ire liciturum] *C cf. Wt praef.:* neminem .. iter tuto facturum *I. F. Gr.* nemini (nemini enim *Duk.*) .. ire liciturum *I. Gr.* || 7. dimissos *I. F. Gr., et sic, tum* (eos) *A.Perizonius* || ettra . XI . || *f.* quintum decimum *Dr.* || nobem || custodirent || 8. . V . peditum CCC equitibus *C cf. Dr.* || *f.* trecentis equitibus [et duodecim (*aut* quatuor) millibus sociorum peditum, sexcentis (*aut* ducentis) equitibus] *Heus.* || nymfaeum || 9. . II . milia || occupandassaratiorum || tuitiores || impetum || XXXVII, 1. marcibus || obirem || 2. L.] *scripsi:* p *C, om. Bas. a* || (quem) *Ma.* || quem, si aliquem] *f.* eum, si quem *I. Perizonius* || eum] *Bas. a* (*Ma.*): cum *C* (eum) *Perizonius* cum populo Romano *Wl* II, 13 *t* || retentaret (*quod Ma. debeo*) aut ... perliceret (iussus)] *scripsi:* temptaretut ... perligeret ussus *C* tentare aut ... pellicere iussus *Bas. a* temptaret aut ... perliceret iussus *Wt* temptare aut ... perlicere est iussus *id. praef.* temptare, ut ... perliceret iussus *Va.* retentare aut ... perlicere iussus *Ma.* (*cf. Va.* 257) || 3. cepallaniam *C cf. V. Koehlerum l. ad* XXXVI, 11, 9 *l.:* Cephalleniam || peloponnensum || 4. Aetolia] *Ma.:* aetoliet *C* Aetolia et *Bas. a* || circumeundemadsignantéur || boetiamadque || peloponnensum || 5. lentuli || querebat || 6. romanas || 7. pelopennensi || adiuvissent] *Lugd.* 1553: adiuuassent (*cf. v. l. ad* XXVIIII, 1, 18) || anthioci || fremitus .. fiebant] *Va.:* fremitum .. fremebant *C* fremitum .. audiebant *Bas. a* fremitum .. est *Ma.* fremitum .. sentiebant *Va.* 256 *sq.* fremitum .. ferebant *Seyffertus* 836 *sq.* || 8. acheis || quo Messenii atque Elii, qui *h. l. Ma., obsequente Va.* 257:

messeniadqueaeli *post* fuissent *C* quo Messenii atque Elii (Elei *Bekkerus*) qui *ibid. Bas. a* ‖ Macedonis Philippi bello hostes fuissent Romanis] *Va. l.l.:* macedonisphilippo(Macedonum Philippi *Bas. a*)bellohostesfuissent *C* Macedoni (*aut* Macedonibus et) Philippo favissent, *a C vocc.* bello hostes *abesse ratus, Ma.* ‖ et pro Antiocho postea arma] *Ma.* (*prob. Va. l. l.*): proanthiocopostearoma *C* pro Antiocho hoste arma *Bas. a* ‖ 9. ache:s ‖ quaererentur ‖ XXXVIII, 1. Marcius] *Bas. a:* m ‖ g:tanacerıpı *C* Aegilipa, Epiri *I. Gr.* ‖ decem milia (*s.* millia) a] *Krta:* .x. *C* decem milia ab *Bas. a* ‖ et] e ‖ ab (a *Ma.*)] *Dr. prob. Ma.:* abse *C prob. Heus.* (*'an intelligit legatos?' Dobree advers.* II, 381), *susp. Crev.;* ab senatu *Wl* II, 10 *t* ‖ 2. sibi ‖ (et) *Ma.* ‖ fauore ‖ datis ‖ tessaliam ‖ acarnanis ‖ boetorum ‖ exsulum *ci. Dr.* ‖ 3. renunciare *ci. Dr.* ‖ anthioci ‖ regiis (*vel* regum *Dr.*) *Crev. Duk. Dr.:* regis ‖ 5. boetis ‖ exprobramtum ‖ cum] *post* iunxisse *Kr:* eoscum *C* .iis cum *Bas. a* Ii quum *I. Perizonius* ‖ conferent ‖ et — deductas] dicerent *s.* demonstrarent *add. Ma., at v. Seyffertum l. l. p.* 828 *sq.* ‖ aperiturum ‖ 6. tessalorum ‖ et Thessalis] *Bas. a:* tessal:s ‖ libertat bus ‖ antioc uello ‖ gentessalorum ‖ 7. hac] aut ‖ 8. priuatum ‖ ei] et ‖ ihuius ‖ 9. hospit:umquae ‖ minimummemorem *C* et minime immemorem *ci. Wt* ‖ 10. *aut* possent *aut* venturum *Rup.* ‖ Homolio] *Dr.:* omono *C* Omolio *Bas. a* ‖ XXXVIIII, 1. *in voc.* ab] b *supscr.* ‖ recepit *Par.* 1573, *v. d. ad mg. Cur.* ‖ 2. cog:tatus ‖ q ‖ que ‖ 3. merant ‖ uiuendi ‖ congred:entibus ‖ 4. *ante vocc.* in conspectu] (*C Wt*) postquam *add. Bas. a;* in conspectu ut *ci. Wt* ‖ dirimene ‖ uti ‖ aliqu:d hi *Bas. a:* aliquid ‖ 5. loco ‖ cunctant:bus ‖ inquid ‖ maiores ‖ pilippoipsocongnomen ‖ phfilius ‖ 6. fa|le ‖ sumquam ‖ comitiatu ‖ iuuebant ‖ dare] *I. F. Gr. prob. Ma.* 519: daret ‖ 7. hippanian *C* Hippiam *Kr.* ‖ Pantauchum] *Crev. Dr.:* pantacum *C* Pantaucum *Bas. a* ‖ nec] ne ‖ 8. salutatis ‖ ospitalis ‖ XXXX, 1. Exspectari, nos *distinguendum aut* Exspectare vos *scribendum Dr.* ‖ (nos) *A. Perizonius* rex *Kochius l. l. cf. Ma.* ‖ inqu:d ‖ misistis ‖ q'ris ‖ sitalegatis ‖ 2. superuum ‖ aceruum ‖ 3. aceruitatem ‖ adhibens ‖ 4. áex ‖ est ‖ q ‖ *in* fuerit] *supscr.* e ‖ gens et ‖ *lac. notavit Bas. a, ad sensum recte certe explevit Sig.; paulo aliter H. I. Hellerus phil.* XII, 702 ‖ 5. abrypolim (*v. c.* 13, 6) ‖ adque ‖ artetauri (*v. c.* 13, 6) ‖ cede ‖ quiut ‖ Romano nomini] romanumii ‖ occiderat ‖ 6. boetiis (*ad* sociis *videtur adaptatum esse, at cf.* XXXIII, 2, 1) ‖ sociissociinostris ‖ ipsói ‖ 7. eruametcalcicritum (*cf. c.* 13, 7) ‖ ad nos] *Ma.:* anos *C* a nobis *Bas. a* ‖ aeto ‖ dolopers ‖ 8. sacratoà ‖ oras ‖ renuntiasse tuos] *Va.* 262 *sq.:* renuntiasseetlegatostuos *C* tuos renuntiasse *Bas. a* ‖ 10. vitare] uidere ‖ aut] aput ‖ 11. *post* nostro *lac.* 16 *fere lit.; tum a lin.* ‖ rationi *Sig.* ‖ aliquid .. materiae] *scripsi:* aliquid .. materiem *C* aliquam .. materiam (materiem *Kr.*) *Bas. a* ‖ XXXXI, 1. lex ‖ equos ‖ agant ‖ 2. debeameaquae ‖ 3. conuiciari *Bas. a:* conuiciantur (*cf. Ma.*) ‖ 4. grauidaepublicae ‖ aliumm ‖ quàemquam ‖ rammum (*cf. c.* 17, 2) ‖ 5. thabanorum ‖ arcetauri (*v. c.* 13, 6) ‖ gaedis ‖ exsolasse ‖ 6. sumereaccusaturus ‖ facinerum ‖ 7. Italiae] *scripsi:* etaliae *C* aliae *Bas. a* ‖ (ero) *Dobree advers.* II, 382 ‖ 8. tamī|isto ‖ macedoniam ‖ regnio ‖ 9. regi, quae .. habebant *Ma.* ‖ 10. abrypolim (*cf. c.* 13, 6) ‖ 11. hocestex ‖ propulsantur ‖ abrypolim ‖ amphypolim ‖ 12. paterem ‖ (et) in *I. F. Gr.* ‖ ad ‖ sumpserecuiussed ‖ alia quae] *Wl* I, 23 *n.* 8 *t* (*Kra*): aliquae *C* ea quae *Bas. a* ‖ sum] sub ‖ quaeri ‖ 13. coercuerint ‖ iusrefeci ‖ 14. nouisnecfoeder:s ‖ adque ‖ eupanorum ‖ mores ‖ XXXXII, 1. at] *Modius:* ac ‖ antronas ‖ Pteleon] *Rup. Bekkerus* Pteleum *Turnebus:* pycleon (*cf. de h. l. Wt praef.*) ‖ quia .. escendi] *vel sic, nisi quod* Delphos *om., vel* quia in propinquo eram, s. c., ut .. Delphos escendi *Ma.* quia in propinquo Delphis eram s. c., ut ...., Delphos escendi *Va.* 262: qua:npropinquodelphis-

sacrficandaicausamultoantedebitauotapersoluerem delphosescendi *C* (escendi *assecutus erat Dr.*) ‖ 2. me isse] *Kr:* messe *C* me fuisse *Bas. a* ‖ num ‖ quaeror ‖ occupare ‖ opponere *C; num* apponerem? ‖ 3. quaeratur ‖ simulatos ‖ 4. boetis ‖ Q.] que ‖ 5.calumnia nominaretorquendoquesuscepta ‖ libertaste ‖ quo ‖ incolumesesset; *sq. lac. 6 f. lit., tum a lin.* ‖ 6.his ‖ nequidquam ‖ anthiocum ‖ iuga] lega ‖ Tauri emotum] *I.F.Gr.:* tauremotum *C* Tauri remotum *Bas. a* ‖ gravioremque multo Asiae] *scripsi:* grauioremultoasiaeque *C* grauiorem multo Asiae *Bas. a* ‖ antiocus ‖ eumenenecesse ‖ conquiescere .. posse] *C Ma.:* nec conquiescere socios uestros posse ‖ *in* Pergami] *lit.* r *sup. lin.* ‖ 7. Q. Marci]quae. m ‖ accipiathis ‖ 8. edeliquisse ‖ 9. nequod ‖ grauitatisquae ‖ quaerellaetpostulationedigna ‖ XXXXIII, 1. Haec dicentem] *Wt:* etdicentem *C* (*Ma.*) Haec dicenti *Bas. a Kr.* ‖ et cum adsensu] *Wt* et cum adsensum *C:* tum assensus *Bas. a* cum as(*s.* ad)sensu *Kr. Ma.* ‖ audivit et] *add. Wt: om. C* audire visus est et, quum dicendi finem fecisset, *Ma.* ‖ legatos] *Hearne, Dr.* (*Ma.*): legatiessent *C* legati *Bas. a* ‖ Amici quoque regis secreto interrogati *post* legatos *add. Ma.* ‖ praetermittendam] *Gruterus* (*cf. Ma. op. ac.* 387 *Kr. ep. ad Or. p.* XXXVII *sq., a et ad h. l. et p.* 39): praetermittendum ‖ censuissent *C* censuissent, *Ma.* ‖ 2. grauataeetiammagnam ‖ 3. *in* paratum] *supscr.* p ‖ presentia ‖ nosexercitum ‖ ococcasset ‖ (consilia) *mallet Dr.* ‖ adque ‖ adque ‖ *f.* hostium *I.F.Gr.* ‖ 4. Ab] ad ‖ boetiam ‖ conversi sunt *I. F. Gr.* comitati sunt *Heus.* comparaverunt *A. G. Ernesti gloss. Liv. s. v. comparare; al. ap. Dr.* ‖ 5. descedentibusinsocietatem ‖ consili ‖ boetorum ‖ propulis ‖ 6. ceronia ‖ themis ‖ it neri ‖ hquis *C* quos *I. F. Gr., at cf. Duk. Dr.* ‖ respoinnso ‖ calch dem ‖ 7. comitiapraetorisboetarum ‖ eoacta ‖ fecit Thebis (Thebis fecit *Wt*), ne Boëtarchae (Boeotarchae *vg.*) *Bas. a:* thebiss nebelloetarce ‖ 8. tespias ‖ tebas ‖ priuatis ‖ 9 *sq.* calchidem ‖ causam [initae] *Crev.* ‖ hismeniam ! contulerant (runt *operar. vitio debetur*), et ex *Wl* I, 12 *sq. cf. de h. l. Crev. Heus. Kra.* ‖ ismeniae ‖ XXXXIIII, 1. calcidem ‖ alarum ‖ quique proprie decreto regiam] *Va.* 258: quoqueproprio decretopropriam *C* quiq; proprio decreto Persei *Bas. a* suo quique (quoque *Wt*) proprio (et proprio *Ma.*) decreto regiam *Krt Wl* I, 13 *sq. t Ma.* quique decreto propriam *Krc* 281 *m* I, 26 *cf. a* ‖ aspernata ‖ sediungebant ‖ boetorum ‖ 2. eab ‖ 3. ipse ‖ boetiae ‖ magno motu] *Kra, prob. Ma.:* magnotu *C* magno tumultu *Bas. a* ‖ aliis .. aliis *Bas. a:* ali .. alis ‖ 4. et [eo], *coll. Pol.* XXVII, 1 *p.* 1001, 17 *sqq. Bk., I. F. Gr.* ‖ Haliartiorumque] *Vascosanus:* aliatiorumque *C* Aliartiorumq; *Bas. a* ‖ eo convenerat] *Kra:* conuenerat ‖ defendum ‖ constantiae ‖ anthiocique ‖ tandem] *Ma.:* ea ‖ calcidem ‖ 5. leti ‖ et his et] *coll. Pol. l. l.* 2 *p.* 1002, 19 *sqq. I. F Gr.:* et his ‖ 6. boeti ‖ concilio] *C* (*Bas.* 1554): consilio ‖ ponnensum ‖ Ser.] *Bas. b:* serg. ‖ calchidemarcersito ‖ 7. argi ‖ ii ‖ res [.... nihil] *scripsi:* res *C* nihil *Bas. a* ‖ aceorum ‖ 8. calcidem ‖ XXXXV, 1. ac] *Wt;* et *Dr. Duk. v. Pol. l. l.* 3 *p.* 1003, 7 *sqq. Bk.*: *om. C* ‖ 2. Ti.] *eod. coll. Sig. Vrsinus:* t. ‖ Sp.] *Dr.:* p. ‖ aduerus ‖ ciuitates ‖ quia] inqua ‖ 3. maximum ‖ monimenti ‖ fovere *Kr.* ‖ adiuvare] *scripsi:* adiuuarent *C* adiuuare etiam *Bas. a* ‖ Hegesilocho] *Vrsinus cf. Pol. l. l.:* hegesiloco ‖ 4. magistratum ‖ multi ‖ orationibus] *C Kr.:* rationibus ‖ perduxerat *Ma.* ‖ , Rhodii ut *Dr.* ‖ vanam] *Bas. a:* una ‖ societationemuna ‖ stabiles ‖ 5. imminerentumperseo ‖ anthioci ‖ 6. esse ‖ reuicere ‖ *in* instruere] *spscr.* i ‖ 6. eo] *C:* id eo *Bas. a, edd.* ‖ magis] agir ‖ enixae ‖ estse ‖ 7. ortanamque ‖ aromanis ‖ adornationem ‖ 8. fuit] *f.* habuit *aut* fecit *Ma.* ‖ sillyriorum ‖ redit ‖ XXXXVI, 1. ab] *Kr.:* ad *C* a *Bas. a* ‖ incohoratis ‖ et Byzantium *etc.*] *coll. Pol. l. l.* 4 *p.* 1003, 29 *sqq. h. l. aliquid vel corr. vel mancum esse vid. Crev.; et recte*

ille cf. v. l. sq.; lac. igitur signum posui ‖ litteras legatis | *Bas. a ci. valde incerta:* etlegati ‖ 2.audissentqquae ‖ *f.* exposita *I. F. Gr.* ‖ 3. assederunt *C; num* asseveraverunt? ‖ adque ‖ missos Romam legatos] *Bas. a:* missosromanos *C* legatosmissos Romam *ci. Wt* ‖ opepenitendum ‖ 4. depraecanido ‖ praecipuae ‖ quo] *Crev. coll. Pol. l. l. p.* 1004, 4 *sqq.:* qui ‖ adque ‖ que ‖ *f.* quas servas atque obnoxias *Rup.* ‖ adque ‖ foresnullus ‖ 5. isse ‖ 6. separaret ‖ quid ‖ parta ‖ ac] *Ma.:* ab ‖ 7. (*cf. Pol. l. l.* 5 *coll. Dr. ad h. l. et Tillmannsio qua rat. Liv. Pol. hist. usus sit* I *p.* 61) boetiae ‖ (et) Thebas *Ma.* ‖ et Aliartum (*cf. c.* 44, 4) *Bas. a:* metaliaroma ‖ multis ‖ adiungeretur ‖ 8. suntetquamquamnihil ‖ 9. haliarte ‖ 10. ad ‖ ita suadere | *C, quod et ipse probavi et a Va. probari video:* suadere (, *vg.*) ita *Bas. a* ‖ ab | *Kr:* ad *C* a *Bas. a* ‖ romanisé ‖ XXXXVII, 1. quam] quem ‖ 2. abeo ‖ 3. ad aequum (*s.* aecum) rem venturam: illum] *Seyffertus l. l.* 837: haecumuenturumillum *C* uenturum illum *Bas. a* (*cf. Kra*) in aequum venturos (*aut* aequum certamen venturum): illum *Ma* secum venturum illum *Wt* securum (venturum) illum *Kochius l. l.* ‖ boetorum ‖ distraxissent ‖ coniugi ‖ 4. adprobat ‖ mores ‖ arces ‖ 5. nocturnas ‖ ne ‖ inprobieosque ‖ bellamagisquammaiores ‖ indice ‖ cerere ‖ denunciata etiam; interdum locum *censor Walchii in act. lit. Lips.* 1815, 1635 *sqq.* etiam antea diem et locum (*del. voc.* denuntiare) *Lindavius a Büttnero l.* ‖ proelia interdum, locum] *scripsi, vocabulo* interdum *Polybianum* ὅτε προθοῖντο διακινδυνεύειν *non satis recte redditum esse ratus,* proelia (prelia) *autem voc. post* denuntiare *in* etia *corrumpi potuit; at haec quoque ci. incerta; f. plura exciderunt:* etiaminterdum | *C* etiam, interdum locum *Bas. a* aciem, interdiu locum *Walch. p.* 6 *sqq.* certamina, interdum locum *Büttnerus obs. Liv. p.* 100 *sqq. et ap. Bauerum* aciem; iter, diem locum *Ig.* 402 *sq.* diem interdum, locum *Heus.* etiam interdum diem, locum *Wl* I, 23 *n.* 8 etiam interdum (*f.* inter se) ** *Wt* interdum pugnam, et locum *Krs* 33 *ta* etiam iter; diem, locum *A. Giers obss. Liv.* I *Bonnae* 1862 *p.* 26 *sqq.* ‖ 6. pyrromegi ‖ eadem in Faliscis .. liberorum virgis. *praeeunte partim Rup. Heus.* ‖ libererorum ‖ 7. . religionis haec Romanae] *Va.* 258 (*Edm. Hedicke lect. Curtian. spec. Berol.* 1862 *diss. thes.* 6): reg s-haec (. Hæc *Bas. a*) romana *C* (regis). Haec Romana *Gruterus* magistrum. Haec Romana *I. F. Gr.* Leges has Romanas *v. d. ap. Duk.* Legis haec Romanae *Kr.* (*at cf. eund. ann. phil. nov. suppl.* I, 63 *sq., s* 33, *a*) vere (vere gesta *Kochius l. l.*) haec Romana *Wl* I, 27 *n.* 12 *t praef.* ‖ non] illa *Rup.* ‖ Punicarum] n *supscr. et* bl *del. ex* publicarum *corr.* ‖ graeciae ‖ q̇hostem ‖ 8. pilus ‖ partenequecasus ‖ esse bello] *Bas. a et sic et ipse restitui et Va.* 258: essebellum *C* bello esse *Bas. b* ‖ 9. nova ac nimis … minus] *scripsi:* nouaacnimis *C* noua haec minus *Bas. a* nova ea minus *Bekkerus* ‖ tanen ‖ iutilis ‖ Marcii *Bas. a:* m ‖ eodem] idem *A. Perizonius, Rup.* (eodem) *vel potius* (in Graeciam) *Duk. et sic etiam Crev., at v. Kra* (*Heus.*) ‖ *post* cum] *quinquerem. num. excidisse censent Duk. Crev. cf. Dr.* ‖ 10. *post* exisset (*ante* praesidio)] Perseus *add. Bas. a* ‖ rex] *post* haberet *addidi* ‖ 11. .II. duopeditum ‖ Cn.] cōs ‖ accersere] *praecepit Kra:* accenṡdere *C* accipere *Bas. a* ‖ 12. eccė ‖ boetiaeesset ‖ XXXXVIII, 1. legatis] Persei *aut* regis *excidisse censet Rup.* ‖ 2. que ‖ manisestenim ‖ 3.depraecatio ‖ quia ‖ Italia] ita ‖ 4. ediceret *Doeringius* ‖ 5. cum XLV remibus ‖ ex] rex ‖ 6. M.] *add. I. F. Gr. cf. Pighius ann.* II, 364 ‖ quinqueremeṡiunaiussusquae ‖ Cephallaniam] *scripsi et hic et* §. 8 *et* §. 9, *ubi v. v. l. cf. c.* 37, 3: cepaliam ‖ classe ‖ §. *extr. cum sq. recte distinxit Ma.* ‖ 7. *post* una] sumpta *aut* data *add. Wt praef.*; exactis *h. l. excidisse censet Dr.* ‖ ab Uritibus] *cf. Forbigerum in Pauli enc. real. s. v. Urium:* Uriatibus *I. F. Gr.; al. ap. Dr.* ‖ siuperuectus ‖ (Italiae)] *del. Wt in parte exemplarium et in praef. a cod. abesse ratus, Ma., post* oram *colloc.*

Bas. a ‖ (in) *Ma.* ‖ dyrracium ‖ 8. dyrracinorum ‖ isscorum ‖ conparatus ‖ adductus ‖ cepaliam *v.* §. 6 ‖ 9. ab] neab ‖ in] per; *num* per [... in]? ‖ cepallaniam *v.* §. 6 ‖ 10. utterresutterrestris ‖ ex] et ‖ XXXXVIIII, 2. quaeriturpraecipuae ‖ *ante* virtute] *lit.* f *ut vid. in C exarari coepta* ‖ conss ‖ 3. curam ‖ 4. animi ‖ 5. quecontra ‖ 6. uictorem ‖ scandentem in] *Kr:* stantemin *C* scandentem *Bas. a* ‖ 7. persei *C* Perseo *Lugd.* 1553 ‖ regis ‖ fama ‖ claram ‖ 8. cog tationum ‖ 9. *f.* duo L. Manlii *Dr.* ‖ acili ‖ † M.] *scripsi cf. I. F. Gr. Duk. Dr.:* m. ‖ man|filius ‖ 10. exercitum [venit] *vel potius* [abiit] *Dr.* ‖ adque ‖ nympheum ‖ Apolloniatium] *Kr:* apollinio. m *C* Apolloniati *Bas. a* ‖ L, 1. praegressipraeciderantspepaucis ‖ aliquamdiu] *Sig.:* aliquam ‖ 2. erat ‖ adaliudpaucis ‖ inalia| ‖ 3. possessiaut ‖ ultro:sset ‖ 5. agrosegeres| ‖ hummana ‖ maxime ‖ sub] *C* (*prob. Ma.*): *f.* subiecta *Wt* ‖ 6. (sese) *Crev.* ‖ ceruibus ‖ antiocum ‖ Tauri] tari *C* (*f.* montis *add. Wt*) ‖ emotum] *I.F.Gr.:* ermotum *C* remotum *Bas. a* ‖ 7. macaedoniae ‖ regionem ‖ quod] *Bas. a cf. Va.* 251: quodquia *C Seyffertus l.l. f.* quod sua vi, *ni om. sit sent.*, *Wt; f.* quod opibus *Ma. qui cf.* ‖ sictibi *C* stet, ubi *Seyffertus* ‖ populo Romano sua] *I. Perizonius, Clericus, recc. omnes:* prsua *C* populus Romanus sua *Sig.* populi Romani *I.F.Gr.* ‖ uidebatur ‖ 8 *sq.* integrae res sint, statuere] *Kr.* (*cf. m* I, 10): integrae| *C* integrae res *lac. in mg. indic. Bas. a; post* res *vocc.* sint, cogitare *add. Sig.* sunt, statuere *praeeunte partim Ven.* 1592 *Dr.* ‖ sum ‖ samotraciam ‖ supertes ‖ contentu ‖ adque ‖ malit, an] militaria ‖ dignitatisquae ‖ aut ut] *Kr:* aut *C* ita ut *Bas. a* ut *Bekkerus* ‖ liberaït ‖ 10. restituisse ‖ 11. ita] id *Rup.* ‖ de bello et pace] *Ma.:* belloetpace *C* (*Heus.*) bellum et pacem *I.F.Gr.* ‖ bello pacem praeferri *ci. Dr.* ‖ quaeri [res] *ci. Wt* ‖ cessisse ‖ ac] ad ‖ LI, 1 *sq.* pelle ‖ inquid ‖ utterisquae ‖ titium ‖ contraipsa ‖ Alcidem, confecto] *Bas. a* (*I. Perizonius cf. Prellerum myth. Gr.* I², 170): alcidemconfacto *C* Alcidemon, confecto (facto *Kr.*) *Turnebus* ‖ manus ‖ macedéonum ‖ et externorum] *ut et ipse restitueram Va.* 249: externorum *C* externorumq; *Bas. a* ‖ 3. poniomnisarmatosque ‖ instruxit *I.F.Gr.* (*Ma. p.* 274 *n.* 1) ‖ tria] *add. I. F. Gr.* (*Dr.*) ‖ *f.* armati *Dr. aut* armatorum *Kra* ‖ Beroeaeus] *Sig.:* bereus ‖ 4. et .. et] ut .. ét ‖ cetratiorum ‖ duo milia(*s.* millia)erant: agema] *Kr:* duoeranthagemahanc *C* duo erant agemata, (ita *add. Dr.*) hanc *Bas. a* ‖ *f.* ipsius (*i. e. regis*) *F. Haasius ad Xenoph. de rep. Laced. p.* 276 ‖ trasippum ‖ Eulyestas] Elymiotas *Turnebus* Lyncestas *I.F.Gr.; al. ap. Dr. Rup.* ‖ 5. millium ‖ anthipilusaedissaeus ‖ parona *C* Parorea *Sig.* ‖ Parastrymonia] *Ma.:* paistrymon a ‖ traciae ‖ acriones ‖ trecibus ‖ accolis *ci. Wt* ‖ millium ‖ expleverant *Ma.* ‖ 6. armauerant ‖ pheon ‖ 7. praefectus ‖ ex Sintis] *Kr:* exintris *C* ex Sintiis *Bas. a* et Sintis *Dr.* et ex Sintis *ci. Wt* ‖ trecum *C:* Thracū ‖ paene] mene ‖ suosṡ ‖ Phalasarnium *Dr.* ‖ 8. lacaedemonius ‖ graeciammissogenere ‖ regisgenerisferebatexsuls̄ ‖ acheorum ‖ depressis ‖ 9. aetolum ‖ boetorum ‖ quami ‖ aceus ‖ 10. Cothys Seuthis] *scripsi:* coteseuthis *C* Cotys Seuthæ *Bas. a* ‖ 11. ita summa etc.] *cf. Ma.* ‖ undequadraginta] *Kr:* XXXVIIII *C* triginta novem *vg.* ‖ LII, 2. cu:usmacedoniamagna ‖ tracum ‖ que ‖ 3. bellumū ‖ effecerant ‖ 4. motam ‖ tantum ne stetisse *Muretus* ‖ 5. cuius paris] *Ma.:* cuius|uelquorumpars *C* quorum maior *Bas. a* ‖ 6. iniurias *Crev.* ‖ secomnemorauit ‖ 7. dignitationibus ‖ 8. dein] *Bekkerus:* deindein *C* deinde *Bas. a* ‖ haberet ‖ coss̄ ‖ queí| ‖ singulae sena (quina *Dr.*) millia peditum *I. F. Gr.: om.* ‖ trecenos] *Sig.:* tricenos ‖ habebant ‖ parem fere numerum *I. F. Gr.* (? *cf. Dr.*) ‖ 9. eoėut ‖ Eo accedent *ci. Dr.* ‖ *aut post* Masinissae] *aut* post milia *voc.* ea *add. Rup.* ‖ XXVII *Dukero praeeunte Dobree l. l.:* . VII . ‖ 10. deitironibus ‖ adque ‖ belli ‖ 11. phygos ‖ tracas

|| illos] *Bas. a:* tplios *C* et tela illos *ci. Wt* || que || macedona || 12. commeatu || proculi || preter || 13. omniam || fuerint] *Duk.:* fuerant || 14. animumhos *C* animum ideo (*aut al. partic.*) *ci. Wt* animum his *Kra* || imitaliam || fama *Sig.* || aperuerunt || negante || inclusa || defuerint || 15. ad || Indiae] *Vascosanus:* indicae || fortuna || praetulisse *I. F. Gr.* || 16. peterentrexuicirius || nobis || enim] in || regnoquae || LIII, 1. tum vero [ad haec extrema] *s. quid sim. Ma. cf. p.* 491 || facere || 2. parere *C* parari *Sig.* || nympheo || 'dimissa *cd.;* contione *add. Gryn. an fuit*. "iussi ad iter — dimissi" ?' *Wt* || legatisones || 4. satisregionibus || ut] aut || telorumquae || bellicumquaealium || 5. Eordaeam] *Dr.* (Heordaeam *Sig.* Eordeam *Bas.a*): sordeam || locum || helymeam || halicammona || 6. Azorum (gazorum *C* XXXXIIII, 2,8; Ἀζώριον *Ptol.* III,13,42 *p.*94*Bert.* Ἀζόριον *Pol.* XXVIII, 11, *ubi cf. Schwgh.*), Pythoum (Pythium *Sig.*), & Dolichen *Bas. a:* adzorispytolumetdoscen *C;* et *del. Ma. p.* 70 || Tripolim vocant] *huc coll. Wt, post* incolentes (*sic:* Tripolin vocant.) *Ig.* 401 (*equidem ante hos viginti annos post* oppida *collocandum videri adnotaveram*): *post* descendit ad *exhibet C* || 7. oppi || 8. perrebos || facturos] *add. Bas. a; tum urbis nomen excidisse vidit Crev.* (*cf. Ma.* 491); *f.* Oloosson (*coll. Heus.*) *H. I. Hellerus phil.* XII, 702: *om.* || 9. conatus *Sig.* || agri || conrepulsus || adhortatus || (omnes) *Crev.* || LIIII, 1. facere || clauderegi || *aut* probra.. procacia *aut* ioculati (iocati *Muretus*) *I.F.Gr.* || (in) *aut* inde *Dr. cf. Wt* || 2. sese] esse || 3. *f.* triduum [urbs] *Kra.* || oppugnata est et defensa] *Kra, Wt:* oppugnataestdefensa *C* oppugnatae sunt & defensae *Bas. a* || suppetebat] *aut* sufficiebat *Ma.:* sedebat *C* succedebat *Bas. a* se dabat *Seyffertus l. l.* || 4. cum et] *Bas. a* (*Va.* 263): cumetcum *C* cum *Kr.* (*de C falsus; cf. etiam Kra*) || uii || depulsi muris] *Bas. a:* depulmoris *C; f.* depulso hoste muris *Ma.* (*cf. p.* 491) perculsi timore *Seyffertus l. l. p.* 837 *sq.* || 5. et fessi] *Bas. a:* effusi || fugientemqueperipatentem || per] et (*vel* etiam) per *I. F. Gr.* || 6. subiperfuerunt || philinnam || cyptonem || 7. rufiumetlippium || intrase || tentata *Bas. a* pugnata || Elatiam et Gonnum] *Sig.:* uelatiasetconnum || 8. qua Tempe adeunt] *Kr.* (*Va.* 258 *sq.*): quaetempestateadeunt *C* quae Tempe adeunt *Bas. a* qua Tempe adeuntur *I. F. Gr.* qua Tempe saltus adeant (*l.* adeunt) *Wl* I, 28 *n.* 13 quae Tempe tuta reddunt *Kochius l. l. p.* 14 *sq.* || Gonnus] *Sig.:* connus || taque || opequitum || reliquid || 9 *et* 10. Sucurium] *scripsi cf. Va.* 259 Sycurium *Bas. a:* succurium *utrubique C* || mortis || tessaliae || adque || 11. hos || LV, 1. tessaliam || 2. achamaniam || asperis || inuisolis || difficultatem || compos || 3. *in* si] i *supscr.* || etquisque || locasua || abnuebant *Duk.* || uisse || 4. conpos || periculososaltus || contentus || adego || 5. frumeto || effuso || thessalia || 6. abesset, ad Tripolin (*s.* m)] *I. F. Gr. Ma.:* adesseaitripoli *C* abesset a Tripoli *Bas. a* || Scaeam] *I.F.Gr., Doujatius:* sceam || paeneum || 7. calcidem || adtaloadqueatheneo || Philetaero] *Sig.:* Philetero *Bas. a* philatero *C* || tutelam] *ex* telem *corr.* || Chalcide cum] *Ma.* calchidecum *C:* inde cum *Bas. a* cum *Wt* (*de Wt praef. cf. Ma.*) || 8. calchide || atheneuspraetorpraepositusaliaet || *f.* praepositus [erat]. *Wt* || pleraquae || paruerunt || 9. apolloniata || alae] male || ab] *Kr.* (a *Ma.*): ad *C* in *Bas. a* || uenerat] *Ma.:* eratuenerant *C* (erat) uenerant *Wt* || 10. tessalorum || quorum] *add. Dr. prob. Ma., qui cf.* || speratus] *Dr.* (*Ma.*): partus *C* separatus *Bas. a* || equites] adque || romanos || mille . d . *C* (*ex* mille a *lectione perperam e C enotata restituerat Kr.*) || LVI, 1. Cephallaniam] *C cf. c.* 37, 3 || Maleum] *C cf. Wt ad* XXXI, 44, 1 *praef., w ad eund. l. adn.* || calcidem || peteret || corintium || prooccupandas || boetia || 2. ei] emi || 3. calcidem || oaudisse || abscenderemınde || 4. boetorumiuuentutem || ea || 5. locum] cuiuslocum || exemplo || atheneo || Haliartum] *C*

§. 3 (*Sig.*): aliatum ‖ oiam ‖ 6. fere] facere ‖ calchidem ‖ duoab ‖ calcedone ‖ amo ‖ quadriremes] triremes *Pol. l. l.* 6, *p.* 1006, 20 *sqq.* (*cui τετρήρεις restituit H. Nissenius krit. Unters. üb. d. Quellen d.* 4 *u.* 5 *Dek. d. Liv. p.* 255 *n.* *) *adn. Dr.* ‖ 7. has] *Kr.:* phas *C om. Bas. a* ‖ *f.* socios *Dr.* ‖ calcidem ‖ Alope] *I. F. Gr.:* Halope *Bas. a* halopetica *C* ‖ darisadque ‖ 8. in Boeotia] inhisinboetia ‖ succurium (*cf.* 54, 9) ‖ agrum Pheraeorum] *Par.* 1573: phere(ae *Bas. a*)orum *C* Pheraeum agrum *Wt* ‖ 9. a] *C Kr.* ‖ reprehendi ‖ 10. animadvertisset, [suos in castra revocavit]; *Ma. cf. p.* 491 ‖ praedae quod erat praeterquam *I. F. Gr.* ‖ hominum, divisit; pecora autem, maxime ... fuere, ad epulandum *Hofman-Peerlkamp Hor. sat. ed. p.* 189 *sq.* ‖ dimisit ‖ aepulandum ‖ LVII, 1. dirimerentur *C* dirimerent *Wt praef.*, *at cf. Ma.* 490 *n.* ‖ 2. regis *C* = regiis *Ma.:* regis *Bas. a* regi *Crev.* ‖ creverant] *Crev. prob. Ma.* (*cf. p.* 509): creuerunt ‖ perei ‖ censebant] *C Ma:* censebat ‖ 3. (et) .. sentiebant *Ma.* ‖ cunctationemcunc|suam ‖ aput] u *supscr. ex* o *corr.* ‖ maxime *Ma.:* maxumerei *C* maximopere *Bas. a* ‖ latumphereis ‖ 4. trepidatus ‖ exemplo ‖ capiant] placeat ‖ centum *etc.*] *cf. Dr.* ‖ 6. hora] *add. Sig.* ‖ quartoa ‖ piaulo ‖ iconsistere ‖ (praecesserunt) *Crev.* ‖ 7. aleae ‖ cassisignatus ‖ missi ‖ aut] ac *Duk.* ‖ 8. constituit ‖ quanta esset hostium multitudo . duas] *Ma., in quod et ipse fere incideram:* quantaessetduosesseduos *C* quantum esset hostium. Duas *Bas. a* ‖ trecum *C:* Thracum ‖ cretensibusincohortibus ‖ trecum *C:* Thracum ‖ 9. cum] esset cum ‖ incertamuictoriam ‖ signatus ‖ sycirium (*cf. c.* 54, 9) ‖ 10. adpmouit ‖ cum aqua] quacum ‖ omni ‖ adfectusq ‖ fuisse] esse *Duk.* ‖ 11. stationibi ‖ aliquod ‖ equites] quies ‖ 12. posseconueros ‖ LVIII, 1. inceptu *I. F. Gr.* ‖ proprius ‖ communi ‖ 2. iequitatum ‖ 3. plurimus] *Kr.:* plurimum *C* plurium *Bas. a* ‖ proprior ‖ nuntiatum ‖ 4. porcis ‖ discurrio ‖ 5. quam ‖ 6. leuo ‖ praeferat ‖ 7. huic] leui *Ma.* ‖ Midon] Medon *ex Pol. l. l.* 8 *p.* 1009, 25 (*Μήδων*) *Vrsinus* ‖ Beroeaeus] *Sig.:* uereeius ‖ parti *Sig.*, *at v. Dr.* ‖ 8. cornicibus ‖ hic] his *Sig. I. F. Gr.* ‖ poeoniae ‖ 9. equitumque sacrae] *Bas. a* (*sic restitui; item Ma.* 499 *Va.* 258): equitumsacraeque *C* sacraeque equitum *Kra.* ‖ ale ‖ 10. sei ‖ *post* iaculatoresque] *add.* equitū|quaeequitum *C quae ex superioribus repetita sunt* (*al. Ma. p.* 499 *n.*) ‖ 10. explebat] *C* (*Kr. Ma.*): expleuerat ‖ Stratonem (*aut* Pratinem) Thessalonicensem et Artemona Dolopem] *Ma., quem in re incerta secutus sum:* rationemtessalonicensemetcertimanoptolopemum *C* Ionem Thessalonicensem et Timanora Dolopem (et * Neoptolemum *Wt*) *Bas. a* ‖ 11. consules ‖ emisit] *Grut.:* misit ‖ 12. conss ‖ omnitalico ‖ velitibus] utuelitis ‖ sinixtro ‖ leuinus ‖ et] *add. Dr.* ‖ leuiem ‖ 13. delectis] *susp. Duk.; aut* (delectis) *aut in sqq.* et extraordinariis *Crev.* ‖ equit ‖ minucius ‖ gyrtiorum ‖ 14. quadringenti] *cf. Duk.* ‖ *in* parvo] r *supscr.* ‖ cornum ‖ eumenis ‖ attalusquae ‖ LVIIII, 1. pars ‖ laeuis ‖ praecesserant] *Ma.:* praecesserunt ‖ 2. traces ‖ haud *Bas. a:* ut ‖ quam] *Bas. a:* quidam ‖ fere ‖ ita] *C Bekkerus* (*Krc* 266 *s* 87 *n.* 83 *a W act. ant.* 1840, 79): *om. Bas. a* ira *Krt* ‖ in] i ‖ cornū ‖ 3 *sq.* ut] et ‖ *post* turbaretur 12 *f. litt. erasae in C; tum* dis (*teste Kopitario ap. Kra;* is *teste Va.;* gladiis *Bas. a*)*; item* 12 *f. litt. ras. post* pedites, *tum* mquei (*om. Bas. a*), *litt. denique* ura equi *et* §. 4 ui a laevo cornu *in ras. cum parte praecedentis litt.* q, *post voc.* quibus *quod inter utrumque locum legitur* 3 *litt. eras. in C. maiores illas lac. utrubique indic. Bas. a; cohaerere inter se omnia censuit Sig.* ‖ mediam] laevam *Rup.* (*v. Crev.*) *et vel sic vel* laevam a media *Heus.* ‖ Graecos] Gallos *altera ci. Rup.* ‖ coñcursum ‖ maxumusui ‖ 5. starent ‖ 6. regisparsi ‖ seiquendo ‖ incedentibus] *Bas. a:* incendentibus *C* (*v. Va.* 262; cedentibus, *in C* cendentibus *esse putans, Ma.*) ‖ 7. "parvo momento si adiuvissent (*num sic etiam Wt*

praef.?) debellatum esse" *Walchius p.* 260 *sqq. prob. Kr.; clamaret* (*vel* diceret *vel* censeret) *add. Wt praef. Ma.:* paruomomentosıadıuuıssetdebellatumesseet (esset. *Bas. a*) *C* ‖ debellaturus esset *Sig. I. F. Gr.* debellavisset (*s.* debellasset) *Wl* I, 11 *sq. t* ‖ adhuc stanti *Crev.* ad hortamen *Heus.* ad hortandum *W ll. ll.* ‖ palanx ‖ deessent] *Sig.:* deesset ‖ adduxerat ‖ 8. fluctuantıregı ‖ actantae ‖ eumenı ‖ usususus ‖ peditum] *I. Perizonius:* ımpedıtum ‖ 10. honestaet ‖ plurımus ‖ sequere tur ‖ prunıor ‖ 11. caneretre ‖ LX, 1. sexcenti ferme *Ma.:* sexcenti ferme equites *Kr.* . ac . ferme . cc . equıtes *C* ferme cc equites *Bas. a* ‖ 2. latı ‖ mınabat ‖ hastis] *add. I. F. Gr. et vel sic vel* contis *Ernesti gloss. Liv. s. v. superfigere;* romphaeis (*vel* rumpiis) *ante* superfixa *add. Dr.* ‖ 3. maestıa ‖ [consuli] suadere *Wt praef.* ‖ paeneum ‖ *s.* transferret castra [consul] *s.* transferrent *et* haberent *Roëllius* ‖ amnem] manem ‖ 4. ratıones ‖ communit *Bas. a:* communırı *C*; *f.* communire *Kra; num* communiri iussit? ‖ 5. rex|ex ‖ eastra ‖ pridi *litt. in ras.* ‖ ınst. tu:sset ‖ 6. flumınum ‖ 7. fauor ‖ toto ‖ datnum ‖ praecıpuaefame ‖ 8. consules ‖ causa ‖ 9. secutus ‖ 10. qui] *C Kr.: om.* ‖ Romam missi] *add. Kr* (*v. Kra*) ‖ LXI, 2. (dona) *Dr. prob. Ma.* donat *Doeringius prob. Kr.* ‖ insignia, aliis] ınsıcılıaalıquıs ‖ (dono) dabat] *vel* donabat *altera Dr. ci. prob. Va.* 259: dono dabat *Bas. a* dono (n *spscr. ex* m *corr.*) dabant *C* (dono dabat) *Doeringius* ‖ D *Bas. a:* . a . ‖ millenûm amplius *I. F. Gr.* ‖ gladıoq ‖ 3. ampla lautaque] *Va. l. l.:* ampletaquae *C* ampla, pleraque *Bas. a* ampla praeclaraque *Ma. de C scriptura falsus* ampla, aucta atque *Wt*; *num* ampla pretiosaque? ‖ que ‖ 4. locrıabantur ‖ 5. femınarıum ‖ patres] *Ma.:* patrum *C* patrum numerum *Bas. a* ‖ pımp ‖ anthie ‖ 6. ne ‖ nocturnam ‖ trepıdatıonem ‖ 7. paeneum ‖ ctransgressıqueexemplocastramoppugnauımus ‖ 8. in certamine] *f.* certaminis *Ma.* ‖ fuit] *Ma.:* fuerıt ‖ 9. facinora] *C et sic* (*vel* decora) *I. F. Gr.:* ante ora *Bas. a* laudes (*tum* suas) *Hofm.-Peerlk. l. l. p.* 192 ‖ ex eo quod] etexquoeo ‖ praeponentes ‖ 10. praecıpuaeque ‖ regi] reı ‖ occasıone ‖ 11. Mopsium] *Sig. cf. C. Bursianum geogr. Gr.* I, 62 *n.* 1: mopselum (*ex* mopsium *et* mopseum *conflatum*) *C* ‖ hyc ‖ ante] *C Kr.:* inter *Bas. a* ‖ Tempe] *Ma.:* tempeste|est *C* Tempe est et *Kr.* situs est *Wl* I, 28 *n.* 13 ‖ Tempe & Larissam medius est. *rell. om. Bas. a* ‖ eminet] *C Krt* (*Ma.*): imminet *Krs* 87 *n.* 83 *a Wl t.* ‖ *f.* , Larisae [et Gonni (?)] medius *Ma.* ‖ abesto|num] *C: locus vix emendandus cf. Krs et W ll. ll., qui his Gonni mentionem inesse censent,* abest** *Ma.* ‖ LXII, 1. Romani] *Bas. a: om., nisi in extr. litt. cap. praec. latet C* ‖ abscendentesad ‖ paeneı ‖ 3. regıs ‖ rerum] (*sic etiam Wt praef.*) *aut* re *add. Crev.* belli *al. Dr., qui cf.* ‖ secundae ‖ conditionem *I. F. Gr.:* condicione ‖ 4 *sq.* , ī|poneret ‖ serenıtate ‖ prudentis] praesentıs ‖ hoñmınıseti ‖ essetmıttere ‖ frater ‖ ab] *Kr.:* ‖ b *C* a *Bas. a* ‖ 6. desinere] *Kra:* sınere *C* finiri *Bas. a* ‖ ab tam] *Kr.:* apta *C* a tam *Bas. a* ‖ posse neque] *praemonente Crev. Ma.:* neque *Bas. a om. C* ‖ quae] que ‖ 7. romana ‖ 8. numquam] '*vide an* nequaquam' *Dobree l. l.* ‖ adsensum ‖ comprobata *Ma.:* conprobataest *C* ‖ 9. conss ‖ adhibito frequenti consilio] *bis in C* ‖ 10. petiere] *I. Perizonius:* petere ‖ pollicentes *Bas. a:* pollıcentıbus *C* (pollicentes) *Crev.* ‖ quıbusç ‖ caesarum ‖ primum] *C; ex voc.* πρότερον *de vectigali ap. Pol. l. l.* 8 *p.* 1009, 12 *usurpato huc male translatum esse credebam; nunc video cum Hofm.-Peerlk. l. l. p.* 179 *scribendum fuisse* cessurum . primum haec legati: *al. Sig. I. F. Gr. I. Perizonius* ‖ 11. uıdıtınconsıdıo ‖ aduersus ‖ cerere ‖ animo] *Ma.:* animos *C; num* animis? ‖ 12. summa] s *spscr. ex* rumma *corr.* ‖ perm:ttıt ‖ 13. haecum ‖ moris [Romani] *Ma.; f.* moris eius (*cf. Ma.*) ‖ *post* pertinacia] moris *iterat C* Romanorum *add. Bas. a; del. Wt* ‖ uetarı ‖ quaesıturus ‖ 14. *f.* quippe [quae] .. esset *Rup.* ‖ praetıo ‖ 15. responderantmutabant ‖ ad Sycuri-

um *Bas. a cf. c.* 54, 9: assurium ‖ red t ‖ LXIII, 1. plerique, ingentibus .. beneficiis [quidam, plures nullis certe regis,] quidam *Heus.* ‖ experti Persei] *in quod et ipse incideram, aut* regis experti *Wl* I, 27 *n.* 12 II, 6 *n.* 3*t:* experti *C* (*prob. Clericus. Lentzius l. l. p.* 23 *sq.*); Macedonum *add. I. F. Gr.* ‖ 2. ob] ab ‖ adqueinfirmiore ‖ favendi *I.F.Gr.* ‖ 3. boetiam ‖ Haliartum] *v. c.* 44, 4: aliarum *C* ‖ oppugnabat] *C* (obpugnabat *Dr. Duk.*): oppugnarat ‖ externiauxili ‖ Coronaeorum *Bas. a* ‖ 4. crebāro ‖ nunc saxis ingentibus, nunc] *Kra:* nunc *C om. Bas. a; f.* nunc laqueis excipiebant, nunc *Va. phil.* 19, 156 *sqq.* ‖ declinare nequiverant] *Va. l. l.:* declinarentquiauguerant *C* declinarent qui agebant *Bas. a* ‖ imuro ‖ opere] e *supscr. ex* opera *corr.* ‖ 5. lentior oppugnatio] *Va. l. l.:* oppugnatio lentior *Bas. a* lentio *C* ‖ 5. corona] *Dr.:* utcorona ‖ urēbem ‖ 6. duae uttresquoque ‖ fuerat, corruerat (ruerant *Kr.*)] *Ma.:* fuerat *C* prorutum fuerat *Bas. a* ruerat *Wt* (*at cf. praef.*) ‖ factio ‖ 7. vim] *Bas. a:* tū|*C f.* impetum *Kra.* ‖ iniectāis ‖ fascibus ‖ eam se saepem] *Ma.:* eamsesaepe *C* ea se saepe *Bas. a* ‖ minabanturi ‖ 8. impediit *Bas. a:* inpedit ‖ estinfususest ‖ accendendi ‖ 9. versis] *Bas. a:* uerbis ‖ icapiuntur ‖ 10. obuiusoptulit ‖ caissi ‖ ifacta ‖ 11. et tabulae] tabulaeet ‖ praetiose ‖ urb s ‖ 12. inde Thebas] *Bas. a cf. Crev. Heus.:* inttebanos ‖ recepti ‖ romanosrum ‖ aduersa ‖ boetiam ‖ dredit ‖ LXIIII, 1. boetia ‖ ad Sycurium] *Bas. a cf. c.* 54, 9: assurium ‖ aliquod ‖ 2. audissent ‖ spicias ‖ fasicibus *C* falcibus *I. F. Gr.* ‖ 3. terereet ‖ castramentorum ‖ faces] fas ‖ malleolus ‖ adque ‖ adgressos *v. d. ad mg. Cur.* adgressurus *ci. Dr.* ‖ fallere ‖ 4. nequiquam] *Wt:* nequicquam *C; distinxi h. l. ex sent. I. F. Gr.* (nequicquam primae *etc. Bas. a Ma.; al. Sig.*) ‖ 5. [....] et inconsultae oppugnationis] *Krs* 88 *a* (inconsultae *Va. quoque eruit*): etinconste oppugnationis *C* et intentus propugnationi *Bas. a* . et non institit oppugnationi *Wl* II, 9 *t praef.* . et impotens iustae oppugnationis *Kochius l. l. p.* 15 ‖ acie ‖ 7. Crannona *Va.* 259 Cranona *Ma., qui recte h. l. distinxit* (*de duplici* n *cf. Meinekium vind. Strab. p.* 152 *sq. C. Keilium inscr. Thessal. tres p.* 8 *sq.; sic etiam B lib.* 36, 10, 1): grannonam *C* Crannonium *Bas. a* ‖ mouentibusibicumibicum ‖ propter] *Va.* 259 *sq.:* proptercum *C* propter castrorum *Bas. a* ‖ longintate ‖ sicurium *cf. c.* 54, 9 ‖ Crannona] *cf. supra:* granniana ‖ 8. de meridie *I. F. Gr.* ‖ sycirio (*cf. l. cummaxime l.*) ‖ luce] *C* (*Kr.*): lucem ‖ reliquerat ‖ planitiae ‖ 9. paulisper [Perseus] *Heldius in progr. gymn. Suidnic. a.* 1849 *p.* 15 ‖ hi] *ci. Wt:* quattuor (*i. e.* IIII = IIII, *ut saepius C exhibet v. Kra p.* 65) *C* qui *Bas. a* quattuor horas *Kochius l. l.* ‖ equitem] *Bas. a:* equites ‖ sycirium *cf. supra* ‖ insecuti ‖ 10. adque ‖ LXV, 1. itineri ‖ mopselum (*v. c.* 61, 11) ‖ grannonis *v. c.* 64, 7 ‖ Phalannaeum] *Sig.:* palanneum ‖ 2. tracum ‖ *vel* accelerari *vel* poterant *Duk.* ‖ isset] *Doeringius:* issent ‖ 3. honesta ‖ DC *Bas. a:* .ac. ‖ 5. aut ‖ posset ‖ 6. propinquam ‖ impar erat] imperat ‖ 7. secutis ‖ ab ictu] *Duk.:* abiectus *C* ab iactu *Bas. a* ‖ circumdatio ‖ alio ‖ aliosseminus ‖ 8. ingens] *Kr.* (*prob. Ma.*): religes *C* Anceps *Bas. a* ‖ romanus ‖ propellere] *add. Ma.:* pugnare *Bas. a, om. C* ‖ ascendere] *add. Bas. a: C om. Wt* ‖ conitebantur *Wt* (*prob. Ma.*) ‖ patebant] putabant ‖ sagittisue *Bas. a* ‖ 9. cestrospendonis (*cf. ad h. l. Pol. l. l.* 9 *p.* 1010, 17 *sqq.*) ‖ bellum ‖ bipalmaie ‖ astilisemicuitali ‖ diciti ‖ 10. abiegnae breves] *Kr*(*ta*): ablegebraeue *C* ad libramen *Bas. a* ‖ circumfundabantur *C; f.* circumligabantur *Wt* ‖ scutalia] *I. A. Ernesti teste A. G. Ernesti gloss. Liv. s. v. scutale cf. Kra:* cumalia *C* funalia *Bas. a* ‖ inpari ‖ maiori (*s.* maiore) nisu] *Kr*(*ta*): maiorissinu *C* maiori sinu *Bas. a* ‖ funditur ‖ 11. pars [magna] *A. Perizonius* ‖ armi ‖ praemi ‖ opstinatiti ‖ 13. aid ‖ praecedentis ‖ 14. *vel* et Attalus *vel* Attalusque *Ma.* ‖ mysagenes ‖ LXVI, 1. spectū| ‖ ultima *Bas.*

a: ultu ‖ 2. aliquod ‖ terere ‖ 3. cum] secum ‖ aduentu ‖ phalange ‖ 4. quae] *Ma. qui h. l. recte distinxit:* qua ‖ acta] aptatur ‖ turbata] *Ma.:* turbati ‖ cursus ‖ *post* instructos *lit. alicuius initium* (/) *del.* ‖ erat] *Ma.:* erant ‖ adventura] *C Ma.:* aduenturi ‖ antueniens ‖ exemplo ‖ 5. equitum] peditum ‖ alia ‖ aleae ‖ 6 *sq.* phalans ‖ uehiculisquae ‖ onustis haesit ingens] *Bekkerus, Ma. disp. de Liv. lib.* XLIII *init. p.* 14 onustis, iis haesit. Ingens *Heus.:* onustiiscaesisingens *C* onustis: iis caesis ingens *Bas. a* (*susp. Crev.; al. Ig.* 390 *sq.*) ‖ ibi] i *supscr. ex* bi *corr.* ‖ ut utcunque *Kr.:* utrumque *C* utcunq; *Bas. a* dum utcumque *I. F. Gr.* ‖ dei(*s.* ii)cientibus] *Kra:* deitinentib *C* detrudentibus. *Bas. a* ‖ auiaperiri ‖ iumentisnequeenimcum ‖ 8. äregioagmine ‖ (quoque) prope *Bekkerus, quem sequi debebam* ‖ intrare] *Ma. l. supra l.:* introre *C* introire *Bas.* |*a* ‖ auxi ‖ 9. concessu ‖ sint] *Sig.:* sunt ‖ DCCC *Bas a:* . aCCC. ‖ 10. sinistraaleae ‖ LXVII, 1. *vel* perpulit *vel* ita (*s.* adeo) perculit *Dr.* ‖ mopselum (*cf. c.* 61, 11) ‖ curiiam ‖ connum (*cf. c.* 54, 7) ‖ 2. moteum ‖ relinqu:d ‖ iussu ‖ ex propinquo] *Kr.:* 'etpropinquo *C* & propinquos *Bas. a* ‖ 3. tessalonicam ‖ 4. Autlebim] *cod. scripturam in re incertissima mutare nolui:* Atlesbim ‖ et] *add. Bas. b* ‖ Corragum] *Bas. b cf. lib.* 38, 13, 3: corrachum *C* Corracum *Bas. a* ‖ praefectum] *Bas. a:* pr. *C; num praetorem?* ‖ fecisse et] fecisset ‖ Marenem *Bas. a* ‖ 5. numera ‖ anum ‖ 6. connum (*v. supra*) ‖ potiori ‖ ipsam ‖ macaedoniae ‖ tessaliam ‖ 7. arx esset] *W act. ant.* 1840, 74 *t praef.:* resesset *C* (res esset *Bas. a*) urbs esset *I. F. Gr.* restitisset *Krg* 477 *sq. ta* ‖ perrebiamflexit ‖ aliquaeperreb:a ‖ redit ‖ 8. eumenenadque ‖ domum] *Bas. a:* romam ‖ Misageni Numidisque] *Ma.:* Misagenem Numidasq; in *Bas. a* misachinnumidisque *C* ‖ tessalis ‖ tessaliam ‖ hibernamcommodam ‖ habent ‖ 9. sociis ‖ acheos ‖ cōs. *C: om.* ‖ pthiotimetheleum ‖ diršiuit ‖ antronas ‖ voluntate incolentium] *Ma.:* uoluntatem (uoluntate *Bas. a*) colentium ‖ 11. excesserat *C* excesserunt *Ma.* ‖ *in* relicti] e *supscr.* ‖ dubitare *aut* dubitavit *Duk.* dubitantem (*tum* res,) *Va.* 260; *f.* dubitat ‖ animboetiam ‖ 12. tebani ‖ eos] *Bas. a:* eius *C* (eius) *Va.* ‖ boetiam ‖ ad] et ‖ praeces ‖ magnesiae ‖ boetiam ‖ TITI LIUI AB VRBE CONDITA | LIB. XL[II] EPX. INC. | LIB. XL[III] FELICITER |

LIB. XXXXIII *in periocha* ex SC. *ed. Rom.:* et *Naz.* ς etsi *et* et ipsi *al.* ‖ Romanarum] ς: Romanorum *Naz.* ς ‖ victis] *Bas. a:* et uictis *Naz.* ς (*cf. Dr.*) ‖ Illyrico ς *cf. I. Perizonium ap. Dr., Crev.* Illyrico ** *a Leutsch. exerc. crit. spec.* I *Gott.* 1859 *p.* 6 ‖ Gentius] *ed. Rom.:* gento *Naz.; al.* ς ‖ Olonico] clenico *etc.* ς (solondicus *Naz. Flori* I, 33 (II, 17), 14 *p.* 53, 21 *Iahn., ubi* Olyndicus *O. Iahnius*) ‖ in senatu] ς? *ed. Rom.: om. Naz.* ς senatus *O. Iahnius; ad h. l. cf. praeterea adn. crit. ad lib.* XXXXI *periocham.* ‖ I, 1—3. *cf. Ma. disp. supra l. coll. em. p.* 549 *sq.* ‖ aetate ‖ haec — Mucius] *Mucii mentione a Sig. adlata add. Kra: om. C; de Bas. a, al. cf. Dr.* ‖ consomissus ‖ oppugnavit. Ceremiam (*s.* Eremiam?) *Ma. disp. et em.:* oppugnaiuiceremiam *C* oppugnavit. eorum unum (unam *praef.*) *Wt* (oppugnare coeperat. Unam *l.* I, 27 *sq.*) ‖ *f.* Ceramiam *aut* Ceraunium *Heerwagenius ann. ph.* 71, 188 ‖ adque ‖ ut] in ‖ que ‖ carnuntemcap ‖ conplere ‖ quam .. intactam urbem] *C Bas. a* (*Wl Ma.*) ‖ reliq|rat ‖ 4. inlyricum ‖ ligiones ‖ madoniam ‖ 5. quiq|ererentes ‖ systrorum ‖ 7. inlyricum ‖ esse] se ‖ et periculoso *v. d. ad mg. Cur.; f.* periculosoque (OQ.) ‖ 9. duceret, .. aperiret] *I. F. Gr.:* ducere .. aperire ‖ 10. possint] *Ma., item ego:* possent ‖ 11. nec ‖ quae ‖ censuerit] *I. Perizonius, Dr.* (*item Bekkerus, Ma., ego*): censuerant *C* censuerat *Bas. a* ‖ 12. hi] *I. F. Gr.:* hii *C* ii *Bas. a* tres *Sig.* ‖ P.] *cf. Duk.* ‖ Marcius] *Bas. a:* m ‖ metu ‖ adque ‖ II, 1. aliquod ‖ senatum] *Sig.:* senatu ‖ 2. ii de] idem ‖ superbiaque|quae ‖ hostiis ‖ 3. cannuleio ‖ repeterent] *C Kr.* ‖ recuperarent ‖ 4. nominarei ‖ 5. scipio ‖ L. f.] *Sig.:* m *praeced. lite-*

rae p *ut vid. parte anteriore lineola transversa deleta C* M. F. *Bas. a* ‖ 6. M.] *Va.* 260: cumm. *C* (cum M. *Bas. a*) qui M. *Dobree l. l.* ‖ Coss. *Bas. a:* consule ‖ uis ‖ 7. ora ‖ populiq ‖ 8. C.] *scripsi v. lib.* 41, 28, 5: m. ‖ 9. lineuienmo ‖ M.] *Bas. a:* c ‖ popilio *C Bas. a* ‖ pr (Pr. *Bas. a*) fuerat *C Bas. a: f.* praetores fuerant *Dr.* ‖ 10. excusatio ‖ 11. auxiadque ‖ abitinereplures ‖ 12. consultum tamen] *Kr. cf. Ma.* 491 *sq.:* consultamentum *C* consultum *Bas. a; f.* tamen consultum *Kra* ‖ hispanonis ‖ uellent ‖ III, 2. hominumexhispaniaorabant ‖ 3. proficerentur ‖ eorumque si quos manumisissent: eos] *Ma.:* eorumquesiquosmanumissent (*sic*) *C:* eorumq; si quos manumisisset, eos *Bas. a* ‖ 4. fieri] *nisi quod e non satis dilucidum est C* (*v. Va.* 260); *assecutus erat Ma.*: fore ‖ ut in] *aut* ut e *Dobree l. l.:* uti ‖ esset ‖ esse] *I. F. Gr.:* fuisse ‖ 5. regulus, Masinissae] *Kr.:* matsinis saeregulus *C* Masinissae regis *f. recte Bas. a* ‖ cartaginienses ‖ 6. missaq. *C* (*falsus Ma.* 551 *sq.*): quae missa *Bas. a* (*Ma.*) ‖ explosuit ‖ imperarent ‖ *post* monuit 2 *lit.* (et *ut vid.*) *ras.* ‖ conscripti ‖ 7. eo *tum* s *eras.* ‖ coepisseispeciе ‖ macedonia|subea ‖ iniec ‖ ‖ IIII, 1. tistantumextititpauoringressi *C* tis tantus exstitit pavor * ingressi *Wt:* tantum pavorem ingressi *Bas. a* [amborum capita gestantes infixa has]tis *s.* [amborum capita hastis infixa gestan]tis. Tantum exinde pavorem ingressi *Kra* ‖ capi] capita *ex praec. repetitum; vix igitur in* capi tota *corr.* ‖ 2. fugad ‖ praecibus ‖ 4. qui] que ‖ 5. sanguinem ‖ 6. erant ‖ tut ‖ ineoagro ‖ quamque ‖ 7. locóasse ‖ 8. auerterent ‖ abderite ‖ quaerentesque ‖ 9. incentum ‖ impetraret ‖ petierint] *C I. F. Gr.* ‖ quodea ‖ 10. siuixdum ‖ peruenissetaudisse ‖ coronasub ‖ uenisseetaudisse ‖ 11. indigna ea] , *ut et ipse scripseram*, *s.* indigna res *I. F. Gr.:* indigne *C* indigna *Bas. a* ‖ decreueruntquae ‖ quecoroneis ‖ eandemquae ‖ Q.] quae ‖ 12. blesius ‖ abderitis ‖ 13. nuntiarentsenatununtiarent ‖ conquaeriquae ‖ V, 1. cumtribunismilitibus ‖ quaerellae *C:* querelae ‖ tenuerunt ‖ 2. senatu ‖ quaestus ‖ depopulo|rum ‖ cassius ‖ 3. idem] *Kr.:* id ‖ et Iapydum] *Dr.* & Iapidum *Bas. a:* pydum *C* ‖ 4. pacamtum ‖ aliudidbellum ‖ egregessumhost literitinere ‖ caedes] *Kra:* duces *C om. Bas. a* ‖ 5. senatu ‖ quaerantur ‖ 6. tum] tu| ‖ 7. *f.* circa ceteros populos *Va.* ‖ quae] q| ‖ esse ‖ 8. duofratres ‖ ac] iaut ‖ 10. Cn. Sicinius] *Pighius:* c. sicinius ‖ P.] *cf. Dr.* ‖ T.] C. *Pighius cf. Dr.* ‖ VI, 2. ii se] ipse ‖ praetório ‖ exposuerint ‖ 3. ararent] *Nipperdeius quaest. Caes. p.* 84: arent ‖ 4. milessi ‖ praestitisse se] *scripsi:* praestitisse *Bas. a* praestitissent *C*, quod praestitissent *Ma.* ‖ praestaret ‖ 5. adlabandenses ‖ commemoravere] *scripsi:* commemoraue *C* commemorauerunt *Bas. a* ‖ ludosquae ‖ 6. coronaaurea ‖ ponere et] poneret ‖ 7. hoc etiam] *Wt:* hoc *C* hoc et *I. F. Gr.* et hoc *Dr.* ‖ lamseacem ‖ 8. se a] ea ‖ romanoexercitu ‖ 9. prromani ‖ recidérent] *I. F. Gr.:* reciperentur *C* redigerentur *L. Bos* restituerentur *Doujatius* ‖ 10. committerepossumlamsacenos ‖ iussu ‖ millium ‖ datalabandenses ‖ hostiulium ‖ 11. (simul) *ci. a Crev. ipso reiecta* ‖ carthaginensium ‖ *lac. ind. et expl. Crev.* ‖ quingenta] *Sig. cf. lib.* 36, 4, 5: quinquaginta ‖ 12. sed saepe *etc.*] *cf. Crev.* ‖ segregatorum ‖ sociumque ‖ 13. elepantos ‖ esse ‖ et] *C Kr.:* ac ‖ ipso ‖ 14. rogatiquae ‖ ut ea quae] *bis in C* ‖ deportaret ‖ VII, 1 *sq.* macedoniasemisissetícuminfitiatinoninterrogarentur ‖ 5. calcidenses ‖ it ‖ (legatio) *Crev.* ‖ Micythio *Bekkerus cf. lib.* 35, 38, 1: micion ‖ omnes convertit] *spec. loco addidi ex Dukeri ci., simile quid excidisse et ipse ratus* ‖ res] (res) *alt. Duk. ci.* est *Dr.* ‖ 6. adfecta ‖ 7. linguas ‖ 8. que ‖ superbe, avare] superauere ‖ fecisse ‖ quae] que ‖ 9. fide decedant, sic] *Kr.:* fide decedatur, sic *Wt* sinedecedãltursic *C* se dedant Persi. *Bas. a* ‖ hortensiumquae ‖ 10. quae *Sig.* ‖ (eos) *v. d. ad mg. Cur.* ‖ maronem ‖ conpilata spoliataque: spolia sacrilegi(i) eius] *scripsi:* conpilata (com-

pilata; *vg.*) spoliataquesacrilegus *C* compilata; spoliaque sacrilegii *I. F. Gr.* spoliata compilataque sacrilegiis *Wl* II, 12 *n.* 8 *t* conpilata spoliataque; rapinas sacrilegis *Va.* 260 *sq.* ‖ liberacorporaliberatain ‖ cotidiediedirıpı ‖ 11. adque ‖ (se) *Freinsheimius*, *Bekkerus* ‖ pensi sit] *Sig.*: pensisi *C* pensi *Bas. a* ‖ facerem ‖ VIII, 2. pluraq ‖ audiuiti ‖ M'. . . Thalna] *Sig.*: m. .. talna ‖ 3. senatum ‖ protracto *ipse reicit Dr.* ‖ 4. senatu ‖ calcidensibus ‖ quemaenus (i *spscr. in* nius *corr.*) ‖ quae] que ‖ gratia ‖ 5. fierique] ı *spscr. ex* ferıque *corr.* ‖ ablucretiohortensiopretoribus ‖ quaerantur ‖ fieuoluntates| ‖ 6. Persi *Bas. a I.F.Gr.* ‖ patrıaeius ‖ socii atque amici *I. F. Gr.*: utsociatqueamici *C* sociis atque amicis *Bas. a* suis socii atque amici *Duk. prob. Ma.* ‖ 7. calchidensesquaerantur ‖ conquirendos] *Bas. a:* con ‖ primo quoque tempore conquirendos *Kra.* ‖ 8. micioni (*v. c.* 7,5) publicae ‖ 9. tribcumcondemnarunt ‖ VIIII, 1. consul in] consul:um ‖ 2. dimisit] *C Bas. a* ‖ 3. adid ‖ 4. tā| ‖ inlyriorum ‖ habebat ‖ 5. brundisios ‖ praeerat] *Bas. a:* praeerantmiserunt *C* praeerat, * miserunt *f. recte Wt* ‖ 6. dua ‖ q ‖ M. Raecius] *Kr.*: im. recius *C* Q. Maenius *Bas. a* ‖ que ‖ inlyrico ‖ inlyricum ‖ inlyrici ‖ tutaretur] *I. Perizonius*, *Crev.*: tutarentur ‖ 7. varii generis *Duk.* ‖ omniaea ‖ Lychnidum] *Sig.*: Lycnidum *Bas. a* lycidinum *C* ‖ X, 1. finium plerumque] *Bas. a:* finiumplerique *C* finitimum imperio *ci. Wt* ‖ ierat ‖ 2. nuntius ‖ foret ‖ praetium ‖ predam ‖ 3. specupiditatis ‖ occecauit ‖ necut ‖ venerant] *I. F. Gr.*: uenerunt ‖ afore fraudem] *Bekkerus* (*Krc* 266 *sq. a*): aforoetfraudem *C* furto et fraude *Bas. a* (*Büttnerus l. l. p.* 78) afore furtum et fraudem *ci. Wt* ‖ lygdino (*cf. c.* 9, 7) ‖ 4. dissiparetur ‖ 5. ictu] *Dr.*: iectu *C* iactu *Bas. a* ‖ strepitusqueen(n *puncto superposito del. et* m *spscr. corr.*)urıs ‖ seruili ‖ 6. efecit ‖ 7. eos ‖ consectando ‖ 8. utuos ‖ lycidum (*cf. c.* 9, 7) ‖ XI, 1. Sexto Digitio Tr. militum *Bas. a:* digitiosextop̄r.milia ‖ sacrificus ‖ uenerunt ‖ 2. qua] *A. Perizonius:* que *C* quae *Bas. a* ‖ Fulvium] *Bas. b:* furium ‖ rebellum ‖ qui] quaecum ‖ 3. Atilius] *C Ma.*: Hostilius ‖ rogandis] *C Ma.* (*ut et ipse restitueram*): subrogandis ‖ edicere ‖ comitia essent] *Va.* 261 *sq.*: comitiapossent *C* comitia haberi possent *Bas. a* (comitia) haberi possent *I.F.Gr.* confici possent *Ma.* committi possent *Seyffertus l. l.* 838 ‖ quoqueprimo ‖ 4. Raecio] *Pighius:* recio ‖ reuocarent ‖ 5. a. d. *Sig.*: ad ‖ Feb. *Pighius:* sep. ‖ 6. Cn.] *Sig.*: q. ‖ Caepio] *vg.*: cepio *C Bas. ab* ‖ 7. C. Sulpicius] *Sig.*: m. sulpicius ‖ Ser.] *Bas. b:* serg. ‖ cor ‖ 8. iquattuor ‖ 10. ambitiorem ‖ in tribunos — consulem] *bis in C* ‖ conferri ‖ 11. elevari eo *Ma.* ‖ (patres acceperunt) *Freinsheimius* (*de his ipse dubitans*), *I. F. Gr.*, *Clericus*, *Crev.* ‖ censuerunt] *scripsi:* acceperunt *C*, *quod ex* acceptam *more librarii ortum esse arbitror*, (*Ma.*) laeti acceperunt *Wt* ‖ quippe] *Wt:* qui *C* quod *Ma.* qui *Freinsheimius*, *I. F. Gr.* ‖ (referebant) *Freinsheimius et vel sic vel* referentes *I. F. Gr.* ‖ 12. destinateq ‖ 13. *cf. Th. Mommsenium Chronol. Rom.*[2] *p.* 20 *n.* 18 *coll. p.* 20 *sqq.* ‖ intercalariae] *Wt:* intercalaria *C* intercalares *Bas. a* ‖ insacerdotes *C* inter sacerdotes *L.T.Gronovius* ‖ intra eum annum] tres eo anno *Ma.* ‖ mortui sunt] *Ma.*: mortuus est *C L. T. Gr.* mortui *lac. not. ad mg. add. Bas. a* ‖ [* augur, in cuius locum cooptatus est] L. Flamininus; *Ma.* ‖ Flamininus [augur . ei augures suffecerunt T. Flamininum.] *Dr.* (*Duk.*) *cf. Crev., et sic fere Heus.*, Flamininus augur *Sig.*: flaminius ‖ Livius] *Bas. a:* iunius ‖ XII, 1. nouii ‖ Cn.] q (*v. c.* 11, 6) ‖ comparare *Bas. a:* conpa|re ‖ et] aut ‖ placuit, [et] *Duk.* ‖ 2. cernens ‖ aquod ‖ 5. nulli ‖ quem] que ‖ ducentenos] *C Bas. ab:* ducenos *vg.* ‖ 6. Latinorum] *I.F.Gr.*: peditū|latinorum ‖ DC *Bas. a:* . ac . ‖ que ‖ 7. his *I. F. Gr. Crev.* mil. *Sig.* ‖ his — non .. facerent — populus *reiecta ci.* permisso, *praeeunte fere Lindavio Büttnerus l. l. p.* 102 *sq.* ‖ sexdecim] *vg.*: . xvi . ‖ milia ‖ inperiti ‖ 8. usi ‖ 9. cura ‖ classemcu-

raille || quingenti] *loci indole a Duk. perspecta add. Kr.* || iussit || scriberetur || Macedoniam [, aut] *Duk.* || cladis || 10. su plementum || duceni, et treceni *Dr.*: *vel*, treceni *vel* et treceni *idem* treceni et . xxx . *C* || 11. imperaret || XIII, 1. ésum || negligentia *Bas. a:* neclegiäentia || quia] *Ma.*: qua || credunt *I. F. Gr.* || (neque) *aut* et *Wt* || ulla] *I. F. Gr.* (*ita et ego*) *prob. Ma.*: nulla || que || 2. re || animus || regio || publicaesuscipiendo || indignis] *Crev. Dr.*: dignis (*Wt*) || 3. ; eam publice ali] *Hullemanus disp. crit. de ann. max. p.* 82, *Ma.*: publicae (ce *Bas. a*) ali *C*; — ea publice ali iussa; — *altera Ma. ci.* ac publice ali *Wt praef.*, *quae cf.* iussamque publice ali *Kra* (publice ali) *praeeunte Duk. C.L.Kayserus ann. lit. Heidelb.* 1861, 288; *num* publice alimentum [dare iussi; Menturn]is? *cf. sqq.* || ali. Menturnis (Minturnis *vg.*)] alimentumis || speciem || effulserat *I. F. Gr.* || 4. editáui || iuuatum || 5. alternaede || Primigeniae] *I. F. Gr.*: primigenae || prodigiaquaeincolleèmpalmam || maerenatam || 6. in] *add. I. F. Gr.* || nuntiaibat || Atrei] *C* (*Heus.*): Atrii *Duk. Dr. l. lib.* 28, 24, 13 (*cf. IRN* 2010 . 5759); *num* Atei? || militiaemerat || oras || 7. libris decemviri aditis *I. F. Gr.* || [qui] quadraginta *Dr.* || hostiis *Bas. a:* hostibus || 8. ediderunt, et, uti (ut *Kr. cf. Kra*) *I. F. Gr.*: etutdideruntuti *C* . & addiderunt uti *Bas. a* || suplicatio || praeceperunt *Duk.* praedixerunt *Kr.* || XIIII, 1. Laevinus] *Bas. b:* leu.nus || Sp.] *scripsi, praeeunte lit.* s, *cos. intellegens a. u.* 580: p. *C* L. *Bas. a* || M.] *Sig.*: c || Pulcher] *vg.*: pulcer *C Bas. ab* || Tib. *Bas. b:* t. || 2. macedonicibellicuramesse (*cf. Ma.* 490 *n.*) || (et), *ni plura exciderint*, *I. F. Gr. prob. Ma.* (*cf. I. Perizonium*) || 3. pr. *C* (*assecutus erat I. Perizonius*): tribuni, || 4. ut ita] *Kr.* (*Va.* 262): utitaut *C* ita ut *Bas. a* (*Ma.*) || et patres conscripti] *Bas. a* (*Va.* 262) etpatresc *C:* patres (*de C falsus*) *Ma.* || etquibusuis || 5. approbatione] *Kr.*: consensione *Sig.*, *om. C* || suggillatione || contionemeduxerunt || 6. tusque || t. (*v.* §. 1) || prodibis] *Duk.*: proditis *C* prodito *Bas. a* prodisti *Ma.* || quem his censoribus magistratus] *I. F. Gr.*: quaehicensoresmagistratum *C* quem hic (quicumque *Sig.* quum hi *Vrsinus Ma.* quamdiu hi *Wt*) censores magistratum *Bas. a* || delectum *Sig. prob. Kra* (*cf. p.* 22) *Ma.* || prouidebis || 7. ite || imperatoris *recte f. Wt* || dixerunt || C. Popilio *add. Bas. a* || 8. in] quim || censi] cons || nomineadsederentur || 9. uisaesseeteos || iussóuros || XV, 1. dilectu || 3. serg. (*cf. c.* 11, 7) || Cn.] que (*cf. c.* 11, 6) || c. marcio || 4. cepione (*cf. c.* 11, 6) || senatu || uiderentur || 5. patiens] *I. F. Gr.*: patiente *C* patiens se *Heus.* || *f.* consul se *I. F. Gr.* || subdectumdemissosenonad || consulis in] *I.F.Gr.*: consuli in *Bas. a* consulin *C* || elegando || 6. lectu || ensenatuelecti || 7. censum || quicquam || *f.* [ire] in *Wt* || provinciam [redire] *Kra* || emeritis] *add. I. F. Gr. cf. Dr.*: nondum emeritis *Heus.*, *om C* || 8. Tib. *Bas. b:* t. || censoriam || *interrog. not. add. Sig.* || XVI, 1. adque || 2. Q.] que || conduxissem || 3. quaerendo || nequisset || pl. P. Rutilium *Sig.*: pl. Rutilium *Bas. a* plutilium *C* || contentionem || 4. [Huius] clientem *aut* Clientem [eius] *I. F. Gr.* || 5. praeterutilium || 6. hic || promulgatus || 7. vectigalia [aut] *Walchius l. l.* 172 (*improb. Büttnerus l. l.* 104 *sq.*) || Ti.] *cf. c.* 15, 8: t. *C* || ab] *Kr.*: ad *C* de *Bas. a* || 8. ad rogationem] *Va.* 262 *sq.*: adeiusrogationem *C susp. Duk.* ad legis rogationem *Kra* eius rogationis *Kochius l.l.* || qui postquam] qpost || dicendo || 9. auocato || quaestus || abit || *f.* postremo die, .. ciens, *I. F. Gr.* || 10. Tib. Gracchi *Bas. a*: tib. gracci || tribunitribunuñmappellassent || 11. auocassent || utrimque || *f.* perduellionis *I. F. Gr.* || petit || 12. quominus] *I. F. Gr. Kra cf. Ma.*: qui minus *Bas. a* quiiminus *C* || die *C*; *f.* diem *Kra* || 13. Libertatis escenderunt] *Kr.*: libertatescenderunt *C* Libertatis ascenderunt *Bas. a* || obsignatis] *Ma.* (ibi obsignatis *ipse scripturus eram*): ibisignatis || quicquam *edd. recc.*: quidquam || esse || 14. . XII .... VIII . *C cf. C.Peterum d.Epo-*

chen etc. p. 60 *sqq. Beckerum ant. R.* II, 1, 207 *n.* 425; 249 *Marquardtium ibid.* II, 3, 15 *sq. coll. Langio ant. R.* I, 354 II, 257; 433; 442 *al.*: octodecim (*sic Gruchius, I. F. Gr.*) ... duodecim *I. Perizonius; al. ap. Dr.* ‖ condsorem ‖ suplices ‖ 15. tib. graccus (*cf.* §. 10) ‖ 16. ueniret ‖ graccho ‖ XVII, 1. numerus .. augeretur *I. F. Gr.*, *in quod et ipse incidi* ‖ augerent] *I. Perizonius:* augeret (*al. h. l. Sig.*) ‖ lucusip. ‖ subolo ‖ 2. popilius ‖ ċsc ‖ peloponnensesui ‖ quod] quid ‖ 4. acaicoconsilio ‖ Aegii] *ex Pol.* 28, 3 *extr. Vrsinus:* argis ‖ agitato] coacto '*vel simile*' *Dr.* (συναχθείσης αὐτοῖς τῆς βουλῆς *Pol.*); iis dato *recte f. Wt* ‖ auditique] u *spscr. ex* aditique *corr.* ‖ statuis ‖ fidissimae genti *Muretus et vel sic vel* et fidissima gente *I. Perizonius* ‖ 5. plena] plenaqueinteripsosplena ‖ 7. Thyrii] *coll. Pol.* 28, 5 *init. Sig.*: tyrri ‖ legatis] i *spscr. ex* legatas *corr.* ‖ interfectiones ‖ ad Macedonas gentem] *I. F. Gr. cf. Pol. l. l. p.* 1018, 16 *sq. Bk. Dr.*: admacedonicamgentem *C*; res *om. vid. Vrsino*; ad Macedonas Acarnanicam gentem *Wt* ‖ 8. par ‖ captos et hostes *I. F. Gr.* captis hostibus imponi *Ma.* captos ab hostibus *Seyffertus l. l.* ‖ siciae ‖ 9. depraecatio ‖ hlarisa ‖ 10. octauiam ‖ popilium ‖ XVIII, 1. non] ne ‖ exsuperabilis ‖ tessalia ‖ *in* nivis] *prius* i *supscr.* ‖ 2. ṗeratus ‖ quidmaduerso ‖ ab iis esset *Forchhammerus ap. Ma.*: abisset *C* subisset *Bas. a* adesset *Kra* ‖ trecia *C:* Thracia *Bas. a* ‖ iepiro ‖ cepalus ‖ domuissetsed ‖ bellum] *C Kr.*: bello ‖ 3. solum] *C ex corr.* (*Bas. a*, *Va.* 262): isolum *C* id solum *Ma.* ‖ adinlyrico ‖ cernens] *cf. Büttnerum l. l. p.* 90 *sq.* ‖ inlyrii ‖ Romano *I. F. Gr.* ‖ inlyriorum ‖ ėposse ‖ 4. armorum] *I. F. Gr.*: armatorum ‖ stybernam *cf. c. sq.* §. 1 ‖ 5. sumptu ‖ Uscanam] *Sig.*: uscana ‖ paenestianae ‖ maxima] *Sig. I. F. Gr.*: maxime ‖ castra] causa ‖ 6. quȯdam ‖ missi *I. Perizonius, f.* missi sunt *Dr.* ‖ temptarentsi (*cf. Wt praef.*) ‖ animose ‖ praesidium] *Bas. a:* r ‖ 7. est .. est] '*alterum* est *supervacuum*' *I. F. Gr.* ‖ adhortus ‖ coroneamcapereconatum ‖ interestmissione ‖ aliaaalius ‖ succedentes scalas muris, pars *I. F. Gr.* ‖ [pars] ignem *Kra* ‖ inferent ‖ 9. äexcitariuidentur ‖ parens ‖ utnecinopinata ‖ 10. spe ‖ esse ‖ polet nus ‖ romani ‖ 11. prestitum ‖ *post* ademit *lac. esse censent Crev. Dr.* ‖ hisenimurbe ‖ Uscanenses] *Sig.*: escanienses *C* Vscanienses *Bas. a* ‖ dedėiderunt ‖ XVIIII, 1. (; 13 *et c. sq.* §. 3 *cf. v. l.* 18, 4) *num* Stuberram? *sic Pol.* 28, 8 *et B. Liv.* 31, 39, 4 ‖ 2. duo millia *vel* mille *Dr.* quadringenti *Wt praef.* ‖ ciuitatem ‖ inpeneinpestiam ‖ Oaeneum] *Bas. a et sic C* §. 4: eoeneum *C* Oeneum *Doujatius* ‖ poteistatem ‖ 3. alioquaeopportunae ‖ [quod] transitus ea est *Duk.* transitu (ea est) *A. Perizonius* ‖ labeantes ‖ gentėibus ‖ 4. praetereuti ‖ oaeneon ‖ 5. omne ‖ quamspeceler oremdeditiorē| ‖ metum ‖ 7. [inde] ad *Duk.*, *at v. Ma.* ‖ aėideoenaeum (*cf.* §. 2) ‖ nonṁ ‖ *f.* in caeteris *I. F. Gr.* ‖ 8. mons] mosė ‖ auditu ‖ 9. altitudinem ‖ 10. tutabuntur ‖ it npediebantmagne ‖ eirst ‖ erat ‖ 11. muros ‖ appellantt ‖ 12. cus|d:am ‖ 13. ad Gentium] augent:um ‖ Adaeum] *ex Pol.* 28, 8 *p.* 1021, 11 *Bk. praeeunte Vrsino H. Valesius:* aputeum ‖ abeuroea ‖ 14. hiemisque] *Bas. a:* h·em:squaesuae *C* (hiemisque) *probabiliter Ma.* ‖ uardanosqueactasuaaduersusadicerent ‖ Illyrico [et Epiro] *coll. Pol. l. l. lin.* 13 *sq. Tillmanns diss. l. p.* 50 ‖ in] ad *Crev. Ma.* ‖ XX, 1. hii ‖ Scardi *Vrsinus, Ortelius* (*v. Pol. l. l. lin.* 16 *Strab. lib.* VII *epit. fr.* 10 *Ptol.* II, 16 (15 *Wilb.*) §. 1. 6 *p.* 65 *Bert.*) *cf. lib.* XXXXIIII, 31, 4. 5 ‖ sollicitudines ‖ de industria] *Bas. a cf. Kra:* per industria *C* nuper de industria *coll. Pol. l. l. Ma.* ‖ transibtus ‖ iscoram ‖ 2. atqui] *scripsi:* qui *C* (qui), *ni* qui *ante* mandata *transponatur*, *Ma.* ‖ uoluntate ‖ 3. addita ‖ una ... bellum poterat] *Bas. a*, *ut scripseram:* undabarbaros ... bellumnonpoterat *C* non data ... bellum non poterat *Wt*; *f.* una ... bellandum poterat *Va.* 264 ‖ 4. Ancyram] *cf. Tillmanns l. l.* ‖ firmatisquae ‖ ciscaeamq ‖ praesi-

dn || XXI, 1. i|lyrico || movere *v. d. ad mg. Cur.*, *A. Perizonius*, *Heumannus* || rexnonesset || repulsis || lycidum (*cf. c.* 9, 7) || 2. trebelliaum || paeneistas || iis *Kra* || que || ami|tiam *C* amicitiam *Ww ad lib.* 33, 16, 1 || 3. Parthinos] *Sig.*: partinos || iis || exigit] *Wt:* exigi *C* exegit *vel potius* exacti *I. F. Gr.* || penestorumequites || Parthinorum] *Sig.:* partyinorum || dyrracium || omen || 4. Phanotam] *Dr. cf. Kra:* phalanom *C* Phanotem *Bas. a* Phanoten *Crev.* || oppugnare est .] *Ma.* 215, *in quod et ipse incideram:* oppugnariest *C* oppugnare, & *Bas. a* || auxil athoanumtesprotorumque || 5. operepraetium || creua || aelimeam *C:* Elymaeam *vel* ad Elymaeam *Crev.* in Elimeam *Bas. a* eamet|exercitum || Epirotis] Aetolis *Crev.* || 6. ualidissimumurbsaetolierat || *f.* supra *Duk.* || ambraciamsine || Inachum] *Kr. cf. c.* 22, 2: acaum *C* Acheloum *Bas. a* (*Bursianus mus. ph.* 16, 431 *n.* * *geogr. Gr.* I, 109 *adn.* 1 *cf. p.* 12 *c. adn.* 1 *et p.* 37, *quem ipsum h. l. iam nunc improbare scio.*) || 7. tertio] certo || Citium] *cf. Dr.* || transgressus] *vg.*: transgress:s *C Bas. ab* (*Wt*) || altitudine || 8. uiaut || essent Nicaeum] *vg.*: niceum *C Bas. ab* || 9. Aratthum] *scripsi auctore Bergkio in progr. Thielmann. Hal.* 1859 *p.* 7 *sq. cf. ann. ph.* 83, 622 *L. Rossium arch. Aufs.* II, 577 *sq.*: arratum *C* Arachthum *Bas. a* || itineri || *vel* diem *vel* biduum (*vel* diem unum *vel* triduum *Kra*) *excidisse merito censet I. Perizonius* || itero || .arcidamum || ei Stratus] aestratusd || *f.* traderetur *Ruperti* || XXII, 1. Aetoli] colis || 2. Inachum] *C Kr.*: Acheloum *Bas. a* (*Bursianus ll. ll.*) || positis] *h. l. add. Bas. a* || portis] *Bas. a:* positis || uenturas || adqueipse || popilıolegatio || 3. arcidamiauctori|teconpulsis || arcidami || popilium || ad || 4. dinachus p̄fc̄ || centum venit] *Bas. a:* .t. 5. consultabat || fortunad || 6. pūopilius || suaextemplo || 7. dinacrum || admouit || 8. adque || argentis || 9. arcidamus || *f.* Aetolorumque *Crev. qui cf.* || macedonicum || 10. obsessucensuri || aut || deterritus *ci. Wt* || 11. Aperanti eum] *Dr. Kr.* (*cf. Kra*): aperant:aecum *C* Aperātii eum *Bas. a* || achidami || militum] milium || XXIII, 1. cum non] *Dr.*: cum *C* non *Freinsheimius I. F. Gr.* || redit || sidione || Phanotes] *Sig.*: fanotes *C* || 2. mouentium || coepit || 3. quemincampo || Meleona] *C* (*Krc* 282 *ta*): Eleona *Bas. a* Elaeona *Dr.* || clebasabsumpto || quingentos ex] *post* qui *addidi auctore Ma.* (* ex *Ma. cf. sqq.*): *om. Cedd.* || gente] *C:* gentem *Bas. a*; *f.* transfugas *Crev.* quingentos *altera Ma. ci.* gentis cohortem *Kochius l. l.* || habebat] *ante* transcendit *iteratum* || 4 *sq.* āprofectip:lostratus || insidisdeloco || pōialatos || erupisset || antigātonemarmam || praecipitant. inde mille] *Wt:* praecipitantibusidem *C* (*cf. Ma.* 143) praecipitāt. ibi ad M *Bas. a* || capti || et] *om. Bas. a* || inferre || 6. Parthinorum] *Sig.*: partenorum || divisis *A. Perizonius prob. I. Perizonio* || redit || 7. Cassandriam *Bas. a Dr.* || 8. ad || adserentes || adque || mittendos || eam || *deesse in fine libri nonnulla censent Sig.*, *Doujatius*, *Dr.*, *Leakius itin. Graec. sept.* III, 417 *adn.* 2, *at cf. F. Lachmannum l. l.* II, 99 *sq. Bursianum mus. phil.* XVI, 420 *adn.* * || TITI LIUI | AB URBE CONDITA | LIB XL^III EXPLICIT | LIB XL^IIII | FELICITER (*abscissa est litterarum* FELICI *pars inferior*).

LIB. XXXXIIII *in periocha*, *de qua cf. a Leutschium in progr. ad l.* XXXXIII *periocham l.* (*l*), in] *om. Naz.* || et con(*vel* m)plures] *Naz.* ς complures *l* quam plures ς *unus* compluresque ς || ut] fore ut *I. Perizonius et vel sic vel* futurum ut *l* || ut .. essent] se .. futuros ς || cum id ... missus est *post* legati ... his est *vocc.* in contione — converteretur et *eiectis collocat l* || C. — militum] *add. Sig.* || erat] *Naz. corr.*, *Iahnius:* erit *Naz. pr. l* esset ς || Illyriorum ς*l* || a L. Anicio] *Delrius* (*Naz. ex sil. Iahnii*): ab anicio *Naz. teste l Bas. a* a licinio *et* a lacinio ς || missus est] ς: missus *Naz.* || legati Alexandrini a] *Naz.* (*ante corr. teste l.*) *Iahnius:* legati alexandrinia *Naz. teste l* ab (*et* ex) Alexandria legati a *etc.* ς Alexandria legati

a *edd. nonnullae*, *Dr.* legati Alexandria a *l* ‖ persaeaeus (*sic teste l*) *Naz.* Persa *l* ‖ Illyriorum *ςl* ‖ I, 1. Q.] quo ‖ quinque milibus] *num. vitiatum esse censet ac lac. statuit Crev.* ‖ quot in] *Dr.* (*sic et ipse correxeram*): quod *I.F.Gr.* quod in *C prob. Kr.* (*lib.* xxxiii *p.* 29, *a*), *at v. Ma. p.* 386 *n.* ‖ tra.ectus ‖ 2. popılius ‖ alıa ‖ 4. ėgresustınereterrestrıs ‖ tessalıam ‖ relıctus ‖ boetıam ‖ dıes (*cf. Gell.* viiii, 14) ‖ calchıdem ‖ 5. phaleparsalum ‖ sıcutmultare ‖ ad iustam] *Kra:* adıunctam *C* ad cūctam *Bas. a* (*I. Perizonius*, *Dr.*) ad unicam *I. F. Gr.* ‖ 6. inspexisset] *Ald.*: ınexısset *C; al. ap. Dr.* ‖ 7 *sq.* prımū ‖ dıgnıtatem ‖ *l. mancum esse ind. Bas a, explere lacc. conati sunt Sig. Pigh. Heus.* ‖ 9. abıt ‖ 10. a parricidio *Bas. a:* adparr(*sic* rr, *non* r)ıcıdıum ‖ benefıcıacedes ‖ (in) exitu *Muretus* ‖ 11. perque ‖ 12. exexercıtıbus ‖ pılıppıantıocıque ‖ *punctum in extr. cap. posuit Bas. a*, ? *vg.*, ! *Büttnerus l. l. p.* 113 ‖ II, 1. de] *Bas. a:* ın; *excidit f. aliquid* ‖ calcıde ‖ 2. tessalıam ‖ inde pergere] *Kra:* pergere inde *Bas. a* ındeperegereınde *C* ‖ 3. dareoram ‖ hostılıum ‖ 4. menstruum [frumentum] *Ma.* ‖ mılıtescum ‖ (profectus) *Ma.* perfecta re *Seyffertus l. l.* ‖ 5. convocatos .. duces *I.F. Gr.* ‖ exponere] *I.F.Gr.* (*Ma.*): exponerent ‖ consilio] *I. F. Gr.*: concilio ‖ quam viam] *scripsi et vel sic* (*prob. Wt praef.*) *vel* qua *Sig.*: quam ‖ 6. Pythium] *Sig.*: pytoum ‖ cā‖bunneıos ‖ hostıbusconsularıspreteraspır.den ‖ 7. ıtaquınıd ‖ quod ‖ dıleıberatıo ‖ dıfferatur ‖ 8. Perraebiam] *Bas. b*: perrebıam ‖ gazorum ‖ dolycens ‖ capesserat ‖ 9. Per] pro ‖ 10. (iuvenum) *in utraque ed. Crev., in ed. mai. de corrupto gentis alicuius nomine* (*at v. Ma.*) *cogitans* mixtorum iuvenum *Heus.* plurium (variarum?) gentium *Ma.* ‖ 11. super] *cf. Heuzey le mont Olympe et l'Acarnanie Paris.* 1860 *p.* 69 ‖ accurıdempaluerat ‖ teneræ ‖ 12. eumrelıquııs ‖ adeo ut] credo ne *Ma.* ‖ obtorpóuısseınobs ‖ u derecırcumequıtıbus ‖ per littora *Crev.* ‖ Heracleum] *sic C c.* 35, 14 (heraclium *ibid.* §. 13 haraeetum *c.* 5, 12) *I.F.Gr. cum Scylac. peripl.* 66 *p.* 52 *Müll. Polyb.* xxviii, 12 (*ap. Suid. s. v.* σημαία) *Plut. Aem. Paul.* 15: heracleam *C hic et c.* 8 *sqq. et sic codd. ap. Polyb.* xxviii, 11 *Plin. n. h.* iiii §. 33 ‖ pılam ‖ intercurrebat *I. F. Gr.* currebat *Crev.* ‖ dıurepentes ‖ III, 1. sententıas ‖ Ortholophum] *Heus.* (*inter al.*) *Kr. cf. Kra et adn. meam ad lib.* xxxi, 36, 6: oėttolobum *C* Octolophum *Sig.* (*Heuzey l. l. p.* 56) Ottolobum *Bursianus mus. phil.* xvi, 420 ‖ *vocc.* Philippi fuisse *deesse censet Sig., at v. Doujatium, Crev., Duk.*; *al. Heus.* ‖ 2. quı ‖ et Q. *Bas. b* ‖ 3. adeo] ardeo ‖ via] *add. Bas. a; excidit f. inter* fuit *et* ut ‖ egre ‖ requieverintque . † Dierum *Va.* 5 *sq.*: fuerımquedıerum *C*: turrim Eudieru *Bas. a* (fuerintque). Dierum (*s.* Dieron) *Kra: f.* requieverintque diem unum (*s.* diem tertium). [...], *ut nomen loci propter similem voc. clausulam exciderit* ‖ appellantūr ‖ 4. ȧremıttunt ‖ 5. praemiserat] *Bas. a cf. Va.* 6: praesıderat ‖ ascyrıdem ‖ 6. conıunctıısque ‖ tebatur ‖ 7. que ‖ dıem ‖ pılamoraquae ‖ petente ‖ subıgıtur ‖ 8. postquamm̄ ‖ bellıaegregıas ‖ 9. uıtae ‖ IIII, 1. agmáınıconsul ‖ 1 *sq. sic distinxit Bas. a, Ma.* ‖ 3. uolnerȧt ‖ utrıusquae ‖ 4. adque ‖ ınfesiútıus *C* ‖ infestiore concursu ad bellum issent, si *Seyffertus l. l.* 838 *sq.* ‖ concursum — si] *Va.* 6 *sq.*, *nisi quod* concursuri: concursumabellısın *C* concursum ab illis si *Bas. a* concurrissent, si *I.F.Gr.* concursuri abeunt, si *Ma.* ‖ sed *add. Va., Seyffertus* ‖ 5. praecıpuae ‖ erat ‖ 6. anefractus ‖ procurreret ‖ manum — *sic etiam ipse improbans Duk.* — *vel* pugnam *post* armatura *add. Crev. et vel sic* (manum *sc. addendo*) *vel* concurrere *pro* conserere *Wt praef.* ‖ adque ‖ poterat] *Ma.*: pateread *C* petere: ac *Bas. a* ‖ 7. ınopıȧ ‖ *in* regredi *alterum* r *spscr.* ‖ adque ‖ si cedenti (descendenti *Va.* 7 *sq.*) .. instaret] *Muretus I. F. Gr.*: secedentı .. stare *C* sed cedenti .. instare *Bas. a* secedenti (*vel* et decedenti) .. instare *Wt* ‖ 8. restabat] *Bas. b:* stabat ‖ 9. habuıssset ‖ accıpeı ‖ dıu ‖ littora *Bas. a:*

lıttera || adıre || ıntegrısfestıs || 11. egraegıae || popılıo || custodiam *Dr.* || ıntuıa || transgressurus] *Wt:* transgressus || peremıssısrepurgarentıta || cysacenemetsuae || 12. ımpedımentaquae || V, 1. ınerrabılıs || uixduum || obtabılıusesset || 2. hostıle || tumultu || elepantı || ınuıta || 3. perprocliui *Kochius l. l.* || ualıd || partem || beluae] ue || 4. transverso incumbentes tigno] *Kr(a)*: transuerso ıncumbente tıgno *C Bekkerus* transversim incumbenti tigni *Heus.* transuersi incumbētes tigni *Bas. a* || ad] as || ıniungebatur || 5. pons] post || 6. solıido || procedebat] *I. F. Gr.*: praecedebat || elephantus] *Kr.* (*cf. Kra*): elephans *C* elephas *Bas. a* || cederet || ad] *add. Kra* || 7. elepā|tı || prohıbebantur || excesspısset || pon|tısdeferebantur, *tum* donec *spat. vac. rel. a lin.* || iuallem || 8. eo die *I. F. Gr.* illo die *Kra* || pedıibusıt neribus || sie || ıtıneribs || 9. nec quam] *distinctione post* fuit *sublata Ma.* (*Ww* xxxi, 48, 6): nequā| *C* neq; an *Bas. a* || ınfectus || saeptus] *C* (*cf. Wl* ıı, 2 *n.* 1): septis *Bekkerus* || 10. uıxıtandemexspırato || balle || popılıum || 11. callıpeuquae (*num* Callipeucaea? *sequitur voc. a lit.* a *ordiens*) || 12 *sq.* quarto] *Sig.*: tertio || aequaeınuıas || usquam *Sig.* || degressi] *Sig.*: dıgressı || Heracleum] *I. F. Gr.*: haracetum || Libethrum] *Bas. b:* lıbetthyrū| *C f.* Libethram *Dr.* || . peditum (quorum)] *scripsi:* (peditum), quorum *Ma.* peditum, quorum *vg.* || ibi vallo] *Kr.*: ıbıualle *C* ii uallem *Bas. a* alii uallem *Duk.* alibi uallo *Ma.* || campique partem *Muretus I. F. Gr.* || parte || amplectebatur || VI, 1. labantı || [se] proripuit *Kra* || 2. alia atque alia] *edd. ante Kr. ni f. omnes* (*Ma.*): alıaquae *C* alia aliaque *Kr.* (*at cf. Kra*) || ut quae ad Phacum] *praecedente quadamtenus Wt praef. Ma.*: usqueadpathum *C; al. Bas. a, Kr.* (*cf. Wl* ı, 25 *n.* 10 *Kra*); *lac. a Crev. recte agnitam sic explet Ma.*: in mare proiiceret, Thessalonicam alterum, qui navalia incenderet misit; Asclepiodotum et Hippiam, quique cum iis erant, *al. Crev.* || 3. raptis] *Kr.*: raptı *C* raptim *Bas. a* || incolas eius loci] *Kr.* (*prob. Bekkero*): ınclasseıustocı *C* (in classem congestis, ocius *Bas. a*) || demigrare] *Bas. a:* demıgrasse *C Bekkerus* || 4. non inconsultam] *Sig.*: nō| consultam || 5. temp || que || regıs *C* (regiis *I. F. Gr.*): regis *Bas. a* (*item* §. 9) || 6. ıtque || dua || dux ... dies] rex intrepide Dium defendens *Kochius l. l. p.* 15 *sq.* || . x . dies (*sic C*) *merito suspectum Wt* || primā speciem appropinquantis terroris *Bas. a:* prımamspec esadpropī|quantısterror s *C* prima specie adpropinquantis terrorem *Dr.* || romanus || partemıntessalıam *C* (per Tempe in Thessaliam) *Crev.* || rcommeatuıbus || ea] *Ma.*: eo || 7. Tempe] p || 8. ex|exıguum || iter est,] ınterst *C* iter et *virgula post* possit *posita Ma.* || posset || sınıtus || amamn s || 9. locus] saltus *Duk.* || 10. unus || Gonnum] *vg.*: Connum *C Bas. ab* || aalterum || in Condylo] *Dr.* (*Ma.*): condylon *C* ad Condylon *I. F. Gr.* Condylo *Wt* || lapathynta || caraca (*cf. Nissenium l. l. p.* 260) || 11. ualles || posıtum || 12. temp || cummeatıbus || ipsis,] *Ma.*: ıpsı || repentedı || 13 *cf. Drb. ad lib.* xli, 2, 2 *adn.*, *Kra* || . atenentıbus || 14. mouentemregıamdemıssent || et] *add. Büttnerus l. l. p.* 105 *sq.* || 15. montis radices *Kra* || (quam) *N. Heinsius* || spatii *I. F. Gr., Heinsius* || hostıum || Baphyri] *Bas. b:* baplyrı || ā|amnıs || teneo || 16. et saxorum] *Bas. b:* thessalorum || sıluestrısquaemarıae || poterant || 17. despexısset || mensubıto || patefactısquaebellofactısaddypyt'am || refugit] rex fugit *Rup.* || VII, 1. et spei] perspecıe || hostııs || lucretıus || Larissam *Bas. a:* sarısam || temp. || popılıo || 2. metatusque *v. d. ad mg. Cur.* || sacrumınlocum || 3. magna || multıtudınes || egregıae || alıquam || 4. mouetur || in Pieria] *Kr.*: ımperıa *C* paratam *Bas. a* || ferre || a|nem || 5. Agassas (*coll. lib.* xlv, 27, 1 *sq.*) *Dr. Kr.*: Agassam *Bas. a* acassam *C* || sine | sıbı || relinquere se ĭs] *sic* relınqueresesıs *C cf. Kra* || 6. ıtem || 7. dubıtatıonıbus || tuttum || 8. coactis] *Wt:* peract s *C* cōtractis *Bas. a* || adque-

hippia ‖ 9.diceret ‖ macedonia ‖ 10. onierarias ‖ 11. *f.* opera *Ma.* ‖ 12. se] si ‖ esse ‖ pilan ‖ aliarum [necessariarum] *Kochius l. l.* ‖ VIII, 1. magnoopere ‖ subuectũio ‖ 2. haudquamquam ‖ in Pieria] *Kr.*: imperia *C* imperatori *Bas. a* (imperatori) *Crev. Duk.* ‖ 3. alignarum ‖ , belli quae] *s.* , quae belli *I. F. Gr.* (belli quae *C Bas. a*): belli, quae *edd. aliquot ante Gr.* belli, quaeque *I. Perizonius* belli, quod *Ma.* ‖ bellicam in dies fortunam novari (*Seyffertus l. l.* 839 ‖ ut opperientibus] *C Wt* (*cf. praef.*): ut qui offerentibus *Bas. a* ultro offerentibus *Kr*(*a*) ‖ omisisse de] *C Wt:* omisisset e *Bas. a*; *f.* emisisset e *Duk.* emisisse de *Kr.* ‖ repenti ‖ 4. ipsius] *add. Kr.* sua *Wt* ‖ foret ‖ 5. profectionem ‖ decussa ‖ Elpei] *s.* Elpii *Ma.*, *qui cf.*: enipi *C* Enipei *Bas. a* ‖ 6. olimpi ‖ exiguum ‖ rupem *I. F. Gr.* ‖ gurgites] *I. F. Gr.*: gurgitibus ‖ et infra prorutam] *I. F. Gr.* (*cf. Doujatium*, *Dr.*): et intra pororupta ‖ praecipites *Bas. a:* praecipitus ‖ 7. obsaeptum] *Wt:* hospesetseptum *C* Perseus (*num* Perses? *Kra*) septum *Bas. a* ‖ extraherea ‖ aestatis] *scripsi*, *et sic Ma.*: eaaestatis *C* eius aestatis *Bas. a* ‖ 8. pop lium ‖ Heracleum] *I. F. Gr.*: heracleam ‖ 9. pila ‖ diutemp. que ‖ rupemanimi ‖ VIIII, 1. popilius ‖ 2. Elpeum] *s.* Elpium *Ma.*: 566: elipeum ‖ appareibant ‖ 4. haec ‖ omnium generum *Vrsinus* ‖ nera ‖ nam] *On. Panvinius* (*Dorleans*): nae| *C* nec *Bas. a* ac *I. Perizonius* et *I. F. Gr.* ‖ quadrigi ‖ desultorē ‖ utrī|que ‖ cōplebat *Bas. a:* conplebit ‖ 5. apparatioribus ludis] *Muretus:* apparatoribusludi ‖ *prius* ex] *Dr.*: in ‖ (exercitus)] *Kr.*: exercitus ‖ propriorque ‖ 6. decursu] *Doujatius*, *Crev. Duk.*: decursos *C* decursus *Bas. a*, *quod si in C esset*, *ferri quodammodo posset*, decoros *Bauerus* (*aut* motus] et motus *Duk.* mox *Bauerus*) ‖ scuti ‖ secumdis ‖ genungenunixis ‖ 7. procurre (*cf. Ma. p.* 490 *n.*) ‖ horas ‖ 8. similis humillimae] *Ma.*: simillima humillimae *Kr.* (*Wt praef.*) simillima illi *Wt* I, 26 *n.* 11 simillime *C* ‖ permota ‖ superstantes] *Ma.*: superstantes ‖ subips|sent ‖ depulsisquaeminsin ‖ 9. extremi] *Lipsius*, *I. Perizonius* (*Ma.*): extrema| praetenta] *Lat. Latinius*, *Lipsius:* praetecta ‖ imbris *C* imbricis *Lipsius* ‖ 10. capto .. Heracleo] *I. F. Gr.*: capta .. heraclea ‖ eoperuictam|quam ‖ adque ‖ in Pieriam] *Bas. a:* imperiam ‖ progressus ‖ 11. hibernam ‖ subeundis ‖ tessalia ‖ elegi ‖ loca] lece ‖ X, 1. e] *add. Dr.*: a *Sig.* (*Ww* XXI, 5, 16) *om. C* (*Wt praef.*) ‖ eo] suo *Dr.* ‖ quod ‖ malle] *Sig.*: möallet *C* mallet *Bas. a* ‖ gaiam ‖ tessalon:cae ‖ 2. tessalonicum ‖ tempus in id *I. F. Gr.* ‖ ipsud ‖ paenitentiae] *Wt* penitentiae *C:* poenitendi *Wopkensius adv. cr.* II, 387 *Fr.* ‖ Nicias] *cf. H. Nissenius l. l. p.* 260 ‖ pro:ciendae ‖ quae fuerat ad Phacum] *Ma.* 562 *sq.*: quodfueratnatum (*Freinsh. et I. F. Gr. ad h. l. cit. v. ap. Dr.*; *al. Wt praef.*) ‖ 3. re emendabili] *Dr.* (*Ma.*): rememendabilem *C* errorem emendabilem *I. F. Gr.* ‖ visus [est] *Ma.* ‖ omnes ‖ stractus ‖ 5. hac ‖ Heracleo] *I. F. Gr.*: heraclea ‖ tessalonicam ‖ aliquod ‖ 6. namque ‖ percutiebantur] *cf. Crev. in ed. min. adn. et Walchium l. l. p.* 184: percuterentur *ci. Crev. in ed. mai.* ‖ 7. tessalonicae ‖ Aeneam *Dr.* ‖ urbs] rbis ‖ pynam ‖ fertilisagros ‖ 8. teram ‖ praede ‖ 9. deind ‖ effusae ‖ D *Bas. a:* . a . ‖ 11. re|integrata ‖ adiuvere] *Kr.*: adiuuere et *Bas. a* atiuae *C* ‖ antigone ‖ excensionem ‖ 12. fertissimus ‖ oraeiquam ‖ eibi ‖ ab] ad ‖ missiaprissae ‖ XI, 1. accensione ‖ praetorii ‖ 2 *sq.* que ‖ iungit ‖ saeptā|meminent ‖ minus in altum quam Atho *Crev.* ‖ inclitus] (*s.* inclutus) *Kr*(*a*): inaltus *C* in altum *Bas. a* ‖ (in altum — *s.* in altus — magnitudine) *Duk. Dr. Bekkerus* ‖ magnitudine] *in l. afferendo om. Gatakerus adv. misc.* II, 17 (*opp. crit. Trai. ad Rh.* 1698 *fol. p.* 364 *B.*), *casu ni f.*, *non consilio*, *cum nec reliquam sententiae partem verbotenus exscripserit* (*del. Crev. v. supra*) ‖ Athos *Gatakerus ibid.* ‖ Posideum] id *sup. lin. add.* ‖ minifnori ‖ Canastraeum] *Sig.*: canastreum ‖ 4. diversis *Kr.* ‖ cerbis ‖ intercluderet ‖ macedonia

‖ ab] ad ‖ 5. quaerentis ‖ *sqq. recte distinxit Crev.* ‖ structosse ‖ 6. coepit ‖ item ‖ fauere ‖ auertissent ‖ 7. cas|praeter ‖ contemptnendam ‖ aCCC ‖ *f.* et mille ac ducenti *Rup.* ‖ inde missi] *v. Doujatium, Büttnerum p.* 106 *sq. Heus.* (*al. ap. Dr., Walchium p.* 263 *sq.*) ‖ 8. romano ‖ , qui irrumperent, armati *I. Perizonius:* , qui irrumperent armati, *Heus.* qui irrupere (perrupere *s.* perfodere *sec. Doujatium Crev.*) armati *Bas. a* (*Wt*) quiirruperemarmati *C* qui irrumpere armati ausi *v. d. ad mg. Cur.* ‖ 9. aliis .. irrupturis *Bas. a:* alis .. irrupturum *C* alii .. irrupturi *I. F. Gr.* ut aliis .. irrupturis *Wt praef.* ut alii .. irrupturi *Ma.* ‖ XII, 1. quidam ‖ 2. apatere ‖ Phyto] *C Bekkerus:* pytho ‖ pro eo] *Freinsheimius:* proco *C* (Proco *Bas. a*) ‖ ualidoa ‖ etrumpunt ‖ 3. inferrent] *Bas. b:* adferrent ‖ adque ‖ fugampersecunturadque ‖ qua ‖ DC *Bas. a:* .aC. ‖ 4. aggredienti *Bas. a:* ingredienti ‖ quicquam] *edd. recc.:* quidquam ‖ 5. firmauit ‖ intromisti ‖ maoenia ‖ 6. tessalonica ‖ intrarumnt ‖ 7. circumuenti ‖ ac ‖ Toronen] *Crev.* (*et sic s.* Toronam *Dr.*): toronem ‖ 8. adpugnare ‖ XIII, 1. īter ‖ hostili] *praetuli propter sq.* popilium (*sic C Bas. ab*): hos *C* hostico *edd.* ‖ moelibeam ‖ 2. siita ‖ tessaliam ‖ opportunae ‖ 3. e] *Wt* (*at cf. praef.*): ex *Vascosanus, om. C* ‖ quam ‖ primoimoimpetu ‖ 4 *sq.* obsidioñ ‖ adoppugnationem] *Va.* 263: oppugnationem *C* oppugnationum *edd.* ‖ moeliboeam ‖ Iolci] loci ‖ eupramorem ‖ cum] ex ‖ ċduobusmilitibusobeammittitidem ‖ moeliboea ‖ 6. moeliboealocum ‖ 7. abmoeliboea ‖ euphanor ‖ nocte — modo] *Forchhammerus ap. Ma.*: noctemueniamodo *C* Nec tū moenia modo *Bas. a* nocte * moenia modo *Wt cf. praef.* ‖ eaggros ‖ confiderent] *Forchhammerus:* confiderunt *C* confidere *Scioppius* confidunt *Kra* (*alterutrum Wt praef.*) ‖ eteruditionibus ‖ non] noti ‖ 8. sitamen ‖ ċsitum ‖ urbeis ‖ posse ‖ 9. Cydantem] d *spscr. ex* cytantem *corr.* ‖ demetridi ‖ persae ‖ 10. gratulatusque inter alia *Dr.* ‖ 11. sc:atum ‖ Oreum Euboeae] *I. F. Gr.*: oreumboetiae *C* Oropum Boeotiae *alt. I. F. Gr. ci., at v. I. Gr. Duk. Dr.* ‖ urbem|urbem ‖ qui] quia ‖ tessalia ‖ 12. [sunt qui] de .. tradant *Seyffertus l. l.*; *num* [set] de .. traduntur? ‖ [alii] tradunt *Ma.* ‖ anciaci ‖ tendeset ‖ 13. adduxeretreliquerat ‖ aegregiamque ‖ su-isse ‖ XIIII, 2. muneraquae ‖ equus *Bas. a:* cui ‖ 3. Pamphylii] *Kr.*: pampyli ‖ viginti] *f.* duobus *Dr.* ‖ Philippeorum] *vg.*: philippiorum *C Bas. ab* ‖ ponere] *Bas. a cf. Va.* 6: petere ‖ 4. uolentibus] nouantibus ‖ 5. Rhodiis *Bas. a et sic in sqq.*: rodis ‖ re] *post* de *addidi, post* eadem *Bas. a* ‖ 6. oraquae ‖ prys:aepraeces ‖ *f.* postulata *I. F. Gr.* ‖ stetissetquodad ‖ statuturum ‖ 7. fimiendi ‖ et is] *f.* se iis (*ni in sqq.* et petere *scr. sit*) *I. F. Gr.* esse iis *Heus.* ei se *Forchhammerus ap. Ma.* ‖ depraecatorem ‖ iras] *Forchhammerus:* ira| *C* iram *Bas. a* ‖ ponerent] *Bas. a* (*cf. Va.* 6): possent *C, al. Pithoeus, I. F. Gr., v. d. ad mg. Cur.* ‖ 8. rodi ‖ commoratis ‖ meritis] *add. Wl* I, 18 *n.* 4 *t* ‖ beneficiis *post* PR (*sic*) *add. Bas. a* ‖ anthioco ‖ ad] *Sig.*: a ‖ 9. sibimaccaamicitiam ‖ 10. mari .. atque] *Seyffertus l. l.* 839 *sq., nisi quod* emolumentis *scripsit, ego* commerciis *temptavi; in loco desperato coniecturam amplexus sum multo incertiorem atque ipsi auctori videtur:* marin|terimincluso inopiam insulaminopem miss *****ritimisiuue*r (e *et* r *legi satis perspicue possunt, lit. med., cuius loco collatio Madvigiana* a *praebet, evanida teste Va.*) ‖ colenditaque *C* : mari intercluso inopia insulam premi, amissis maritimis vectigalibus atque commeatibus *Bas. a*; *al. Wl* I, 28 *n.* 13 *t Ma.* ‖ 11. parti ‖ rod:s ‖ romani| ‖ 12. quostetisset ‖ quid] quis ‖ rodios ‖ 13. audireiue ‖ quia ‖ XV, 1. s. c. (rec) indicatum *Va.*: screcitatum *C* scirent indicatum *Bas. a Heus.* ut scirent indicatum *Sig.* senatusque consultum *Dr.* et senatus consultum *Crev.* ut sciret iudicatum *Ma.* ut sciret id decretum *Kochius l. l. p.* 16 ‖ 2. magniloquenta ‖ curiam ‖ 3 *sq.* ict ‖ missetid ‖

ante] adhuc *I. F. Gr.* ‖ occulta consilia inisset *post* legatorum *iteratum* ‖ redigisse ‖ mitior ‖ 5. nunc toto] *Kochius l. l.*: nuntio *C* (*Hofm.-Peerlkamp l. l. p.* 193 *sq.*) nunciis *I. F. Gr.* nunc *I. Periz.* (*Büttn. l. l. p.* 107 *sq. Ig.* 393) ‖ arbitria] arbitros *H.-P. l. l.* ‖ Rhodiorum] *Crev.* (*Ig. l. l.*): deorum *C* eorum *I. Perizonius al.* Rhodiorum ut (*vel* non) deorum *Wl* I, 28 *t* quorum *H.-P. l. l.* ‖ ita ne tandem? ni iis pareatur *Benedictus a Kra l.*, *Heus.* Itane tandem? Ni pareatur *Crev.*: itanetandemisparcaturis *C* Itane tandem? ni pareatur iis *Kr.* ‖ Itane tandem iis pareatur, .. deportentur? Visuros .. sit. *Bas. a cf. Büttnerum l. l.* ‖ 7. quodrodi ‖ 8. longatis ‖ milhum ‖ XVI, 1. delitterae ‖ recitatae Q.] citatesque (*cf. Va.* 9 *n.* 3) ‖ consuli ‖ transisse ‖ 2. prospectos] *scripsi, voc.* remp. *ex litt. sqq.* pr *male intellectis ortum esse censens, tum idem vidi Kra protulisse:* remp. *ante* prospectos *add. C* a praetore *Sig.* praetorem *Doujatius* redemptos, *Wl* II, 11 *n.* 7 (*at cf. Wt praef.*) se *Va.* ‖ 3. romam ‖ etquis ‖ cc *C*: *f.* mille *Ald.* ‖ numidi ‖ sibi] si ‖ 4. ut] et ‖ sex milia togarum] *sic* .VI. togarum *C*, *quod adnoto propter Kra* ‖ equos cc deportanda] *Forchhammerus ap. Ma.*: equosetdeportanda *C* & equos deportanda *Bas. a* et equos DC portanda *Ma.*, *recte f.*, *si Ald. ci. iusta; tum possis etiam de* equos MDC (*s.* M et DC) portanda *cogitare; nam in eo quod pro* M MDC *missi sint vix offendas; pro* CC *missos esse* DC *probabile non videtur esse* ‖ praebendaquae ‖ pecuniamque ‖ solui ‖ pytons ‖ 5. institutum|queusque ‖ servarat *ci. Dr.* ‖ *vel* (quotidie) *vel* (in die) *cum Duk. et Crev. vel* (quotidie) bis in diem (*s.* in dies) *Dr.* quotidie indicem *Krg* 485 *sqq. t* (*at cf. a*, *W act. ant.* 1841, 858 *sq.*) ‖ 6. decerrere ‖ nequid ‖ psubtrahere ‖ adque ‖ proditionibus ‖ magnoque] *Bas. b*: magno *C* et magno *Dr.* ‖ 7. memorasse ‖ referre ‖ lautia] *Bas. b*: lautiam ‖ agrintra|rentin ‖ decio ‖ 8. ..... equitum recensum] *Ma.*: recensum *C* Censores censum *Bas. a* ‖ quanm ‖ p. r. utl·o ‖ accusaret ‖ tribus ‖ h s ‖ aerarius] *Urs.*, *qui l. recte distinxit:* operarius ‖ 10. Tib. *Bas. b*: t ‖ sisignum ‖ lanienasque] *Turnebus* (*Lipsius*, *Pighius*): laneasque ‖ basilicamfaciendamquecuraiuit ‖ XVII, 1. macedonicae ‖ tamden ‖ 2. huenirct ‖ 3. *loc. lacunosum esse ind. Bas. a; de lacc. explendis cf. Sig. I. F. Gr. Dr. Heus. Wt Va.* 263, *quem fere secutus sum* ‖ 4. co|sules ‖ quarto decimo *Sig* (*vel* decimo quarto *vel* decimo quinto *Crev.*): septumodecumo ‖ primum *Sig.* ‖ grassus ‖ 5. praetor ‖ Tamphilus] *Sig.*: pampilius ‖ C.] t. ‖ 7. provincias, ut cum] *Ma.*: prouideante|um *C* prouincias, ut *Bas. a* provincias; ut ante *Kra* ‖ evenisset] *Bas.* 1554 *Kr. Ma.*; *aut sic aut* obvenisset *Crev.*: uenisset ‖ scitretur ‖ midecogitarenturpararentquaeque ‖ qua de re] *Wt praef.*: qua in re *Kra* qua re *C* ‖ 8. neque .. teneri] *Bas. a*: neque .. teneret (*ex* esset *ortum*) *C* ne quid .. teneret *Forchhammerus ap. Ma.*, *Ma.* ‖ 9. Sardinia] sardietsardinia ‖ 10. prresten. ‖ M. Ebutius Siciliā *Bas. a*: *om. C* ‖ XVIII, 1. iapparuit ‖ alias] *scripsi:* alis *C* alius *Bas. a* talis *Forchhammerus ap. Ma. prob. Ma.* agilis *Kochius l. l.* probatus *Seyffertus l. l. p.* 840 ‖ eteam ‖ 2. tam ‖ petiit *Duk. Dr.* ‖ esset] *Sig.*: est ‖ 3. *prius* qua] *Va.* 263: quaqua *C* quaque *Bas. a* ‖ fore ‖ romana ‖ 4 *sq.* nobilissocius ‖ gestum] *I. F. Gr.*: gestarum ‖ coerta ‖ . senatus] *Bekkerus:* seratus *C* ratus. Senatus *Bas. a* ‖ ut is] utris ‖ 6. Ahenobarbus] *Sig.*: henobarb ‖ L.] al. ‖ Bis] *Bas. a*: ibis *C*; *f.* (ibis) *ex* Baebius *sc. ortum Wt* ‖ eexitu ‖ est] *Bas. a*: esse *C* est, semel *Ma.* ‖ simul] semel *Ald.* (*Ma.*) *cf. I. F. Gr.* ‖ Veienti . bis] *I Gr.* (*Ma.*): beient.bus *C* Veientibus *Bas. a* Veientibus . bis *Baumg.-Crus.* ‖ 7. *post* sunt *octo f. lit. spatium* ‖ etqm. ‖ Xuiri ‖ effectus ‖ 8. et P.] aet p. ‖ aedilium curulium] *Bas. b*: aedil.sculis ‖ *elephantorum numerum excidisse censet Pighius* ‖ XVIIII, 1. Coss. *Bas. a*: en ‖ expectationem ‖ legati] *Bas. a* (*Va.* 17): inlegati *C* legati inde *Kra* inde legati *W* ‖ 2. essent ‖

Dyrrhachium *vg.*: dyrracıum ‖ reiectos] *Ald.*: eıectos ‖ 3. esse ‖ intra] *Bas. b:* ınfra ‖ 4. prıdıeıd *C:* pridie kalendas c. 22, 16 *cf. Drak. Heus.* ‖ Apriles] *Dr.:* aprıl *C* (*Bas. ab*) Aprilis *vg.* ‖ se et] esset ‖ 5. hicınıo ‖ cura ‖ mıttenturq ‖ 6. Primi] *Crev.*: sacrıfıcıoirıteperfectoprımı ‖ ptolemeopatraregıbus ‖ * uocatı *Bekkerus, at v. Kra* ‖ 7. ıngresčsı ‖ 8. anthıocus ‖ requii ‖ 9. ad] a ‖ superior] *add. Wt. praef.*, victor *Bas. a* ‖ tumultuarıoparae ‖ transgressumcumȯexercıtuméx̊obsıdıonē ‖ 10. quaerentes ‖ ferunt ‖ 11. anthıocum ‖ enuntıarent ‖ essent ‖ 12. regnumptolemeum ‖ spem ‖ 13. praecıbus ‖ popılıum ‖ Lenatem *Bas. a:* legatum ‖ ınterleges ‖ 14. anthıocum ‖ ptolemeum ‖ nuntiare, ni] nunt arent ‖ XX, 1. profectus ‖ macedıoma ‖ ut, nisi] *Kr.*: ut, uımısı *C* uti nisi *Bas. a* ‖ eset ‖ 2. nuntıatı *C* nunciarunt *aut* nunciabant *v. d. ap. Dr.* ‖ ınduc.t ‖ 3. Elpeo] *Ma.* 566: epe a ‖ 4. ınh:emem *C* inde hiemem *ci. Wt* ‖ iusuper] *Va.* 8: ınspe, *C* asperam *Bas. a* spe celerius *W l. l.* ex insperato *Krt, at cf. a* ‖ in—ali] notıomılıtıalı ‖ [vix] ali *I. Perizonius* ‖ sex [dierum] *Sig.* sex [mensum] *Kra* ‖ 5. Lycnidū *Bas. a:* lycan:dum ‖ exercıtuı ‖ potuıssetın ‖ bello] b *spscr. ex* rello *corr.* ‖ distineri] *I.F.Gr.*: destınere *C* distinere *Bas. a* ‖ ducantur ‖ 6. se] s *sup. lin. add.* ‖ ex] *sic C* ‖ profectus ‖ audıssetadsumptum ‖ suos ‖ dnauıbus ‖ 7. adlata ‖ aves *Rob. Titius* ‖ ita] *add. I.F.Gr.* ‖ aegregıae ‖ XXI, 1. audáıtıs ‖ 2. ut in] *Bas. b:* utı *C* uti in *Dr.* ‖ populos ‖ crearent] *Bas. b:* crearet ‖ 4. Pr. *Bas. a:* tr. ‖ Lycnidū *Bas. a:* lycıdınum ‖ succederet ‖ 5. imposita *Bas. a:* ınpos:t ‖ vıı *Bas. a:* centum ‖ 6. latınıs ‖ septem] *cf. Wt praef.* ‖ ımpetrare ‖ equı ‖ 7. DC *Bas. a:* s. āc̄. ‖ conscrıberent ‖ 8. pedites equitesque] *Va.:* pedıtesque *C* equites peditesq; *Bas. a* ‖ 9. áıdoneı ‖ ımpetrata ‖ . ac̄c̄c . ‖ 10. in Macedoniam] *imo* in Illyricum *Crev.* in provinciam *W* ‖ duceuosequı|habentes ‖ 11. imılıa ‖ DC *Bas. a:* ac. ‖ XXII *cf. E de Leutsch phil.* XVIII, 194 *sqq.* ‖ 2. maiorem sortito *post* sortito *iteratum* ‖ consul sum consalutatus] *Ma.* (*prob. Seyfferto l. l., Va* 263 *sq.*): conpulsusconsulatus *C* consul essem consalutatus *Bas. a; al. Kra Wl* II, 12 *Leutschius* ‖ inii ipsum] *Va. l. l.:* ınıssent *C* inissem *Bas. a* inii *Ma.* inieram *Seyffertus* ‖ 3. ȯıd ‖ macedonıam ‖ tradıtur ‖ sortısper ‖ 4. ominari] *Crev.:* opınarı ‖ audeo] *Ma.*: habeoaudeo *C* habeo audeoq; *Bas. a* ‖ 5. profıšcıscı ‖ aegregıus ‖ enıxae ‖ 6. aut] et *s.* ac *I. Periz.* ‖ ea ... rumores] *sic fere or. formam restituendam esse docet Ma.:* mores *C* credite: rumores *Bas. a* habete pro certis. rumores *Wt* ‖ crudelıtatısuestrae ‖ alatis] *Ma.:* adlatıs *C* ne alatis *Bas. a* (*Wt*) ‖ exstet *Leutschius* ‖ 7. cuıusčüıünondelıtarı ‖ 8 *sq.* adque ‖ conuiuiis sunt *Bas. a:* conuısunt ‖ ınmacemducent ‖ quaeterra ‖ subuehentur ‖ quiesse sit melius (melius sit *Leutschius*). nec quid] *Kr.:* quıessesıtnequıdmelıus *C* quiescendum sit. Nec quid melius *Bas. a* ‖ alter ‖ 10. quae [...]] *Leutschius:* quae *C* sunt *Bas. a* ‖ contactıs ‖ possunt *C* possumus *Leutschius* ‖ quam Q.] *Ma.*: q. *C* quam *Bas. a* ‖ 11. ısquequı ‖ ıudıcıo ‖ 12. proprıae ‖ duct s ‖ ab iis *Kra* ‖ gerendis rebus, qui loca] *Sig.*: gerendısloco *C* gerendis, qui loca *Dr.* rebus gerendis, qui loca *Va.* 9 rebus gerendis, qui situm locorum *Leutschius; al. Kra, Wt praef.* ‖ opportunıtatemq̇ ‖ 13. se [posse] *Ma.* ‖ iconfıdat ‖ reımpetmacedonıam ‖ ınuenıat ‖ tabernaculá ‖ 14. fare ‖ et] *add. Par.* 1573 ‖ praeoc̄ptat ‖ nac 15. urbıs ‖ hos ‖ consulıscontentıois ‖ 16. contentıone ‖ que ‖ Apriles] *Dr.*: aprıl *C* Aprilis *vg.* ‖ memoriae est] *Va.* 8 *sq.*: estmemorıaeest *C* est memoriae *Bas. a* ‖ frequentıaestprosequentıaconsul ‖ omnıatotesse ‖ finem] *I.F.Gr.* (*Va. l. l.*): fınemesse *C* finemadesse *Crev. Dr.* ‖ finem esse Macedonico bello [facturum] *H. I. Hellerus phil.* XII, 702 *sq.* ‖ XXIII, 1. incohatum] ıncoatum *C:* inchoatum *Bas. a* ‖ 2. salutem ‖ adúesse ‖ anımıaduert t ‖ ultroutroque ‖ Pantauchum] *I.F. Gr.* (*itidem infra*): pantaucum ‖ 3. Meteone] *Kr. et sic c.*

32, 3 *Pol.* 29, 2 *p.* 1035, 29 *Bk.*: mıtıone ‖ pantaueus ‖ 4 *sq.* cum] tum ‖ *de sqq. cf. Dr., secundum quem nunc l. distinguitur, et Wt* ‖ panthauco ‖ rodum ‖ Parmenio ... proficiscerentur *post* duorum ... Romanis *collocat Crev., at v. Dr.* ‖ destinantur] *I. F. Gr.*: destınatur ‖ profiscısceretur ‖ 6. esse ‖ 7. ınlyrıorum *C* Illyriorum legatis (legatis Illyriorum?) *Ma.* ‖ Elpeo] *Ma.* 566: enıpeıo ‖ omni] o *spscr. ex* amni *corr.* ‖ 8. convenerant] *I. F. Gr.*, *Ma.*: conuenerunt ‖ sancıo ‖ 9 *sq.* et Pellam] expelle ‖ tensauros *C*: thesauros ‖ Illyriis *Bas. a:* ınlyrıs ‖ tessalonıcae ‖ ıussıbı ‖ Dinone] *I. F. Gr.*: dıone ‖ polıarato ‖ rodıos ‖ essetıısprıncıps(e *spscr. in* princeps *corr.*) tuncte ‖ ınlyrııs ‖ legationi *Crev.* ‖ XXIIII, 1. *excidisse quaedam censet Dr.* ‖ *utrumque* et *exhibet C* ‖ anthıocum ‖ 2. lıbera ‖ quoındıgnus ‖ 3. antıocum ‖ prysıan *C* Prusiam *Bas.* 1553 ‖ 4. fore ‖ liberandi civitates *Ma.*: lıberandacıuıtatıs *C* liberandarum ciuitatum *Bas. a* ‖ 5. prysıam ‖ antıocum ‖ a praemio *ci. Dr.* ‖ Aegypto] *I. F. Gr. Ma.*: abegypto ‖ 7. antıocum ‖ ṡcumenen ‖ re vera] *Kochius l. l.*: uera *C* uerum *Bas. a* vere Ma. *lac. expl. Sig.* ‖ 9. cydes ‖ ampıpol m ‖ Antimacho] *I.F.Gr.*: antıoco ‖ regıbuss ‖ 10. Hierophon] *Bekkerus cf. c.* 27, 13; 28, 1 *Cobetum v. l. p.* 124: eropon ‖ 11. quıdam ‖ XXV, 1 *sq.* iuvare] *Dobreė l. l.* (*Forchhammerus prob. Ma.*): inuadere ‖ in] *add. Sig.* (*Ma.* 370) ‖ ipsorum ... ea] (*f.* sed non ea *Ma.*; sed non ea erat *Seyffertus l. l.*) *Ma.:* quam ipsorum ... ea *C* (*Wl* II, 5 *sq. t, nisi quod f.* ea [erat]) etiam ipsorum .. accensae, quam ea *Duk.*; quam ipsorum .. accensis, non ea *Dr.* et ipsorum .. accensae, quam quod non ea *Crev.* quin ipsorum ... ea *Walchius* 264 *sqq.* quam (*f. add.* quod) ipsorum .. accensa, non ea (*f. add.* erat) *Heus.* ‖ eumenebateumenesi ‖ 3. *f.* [Ceterum] cernebat *Ma.* ‖ perse ‖ dıem ‖ proprıoradmouetur ‖ 4. spei ‖ 5. uendıtoreconcılıandamgratıam ‖ cupıt ‖ 6. neġ ‖ patrıamde ‖ *lac. I. F. Gr.*, *Crev.*, *Ma. praeeuntibus explevi ex* *Polyb.* XXVIIII, 1[e] *p.* 1033, 29 *Bk.* *App. Maced.* 18 *p.* 268, 8 *Bk.* ‖ et . . ‖ 7. utrumque *I.F.Gr.* ‖ 9 *sq.* (in) *Ma.* ‖ regıs ‖ esse aiebat; in] *Ma.*: essemalebatın *C* esse . Malebat in *Bas. a* ‖ sed] se *s.* sed se *aut infra* daturus *et* depositurus *Dr.* ‖ samotracae ‖ 11. an] ibi an *Crev. cf. Ma. op. ac. alt.* 164 in ea an *Wt* ‖ ferrent ‖ 12. moue ‖ XXVI, 1. Persei] *Bekkerus:* perses *C* Perseo *Bas. a* ‖ auerıtıam ‖ pecunia modica aut] *scripsi in l. incerto:* pecunıamtutamet *C* (*Bas. a Wl* II, 6 *n.* 4 *t*) pecunia tantulȧ (data *s. simile partic. Ma.*) aut *I. F. Gr.* (pecunia tantula *id. pr. not. ed.*) pecunia et tutam *Duk.* et pecunia tutam *Dr.* (*Ig.*) pecunia maturam et *Heus.* ‖ haberequaeper ‖ aut deceptus] *I.F.Gr. cf. Pol.* XXIX, 1[f] *p.* 1034, 34, *Ma.*: aucreceptus *C* ac receptus *Bas. a* et receptus *Duk.* ac recepta *I. F. Gr. pr. not. ed.* et ea recepta *Dr.* et ea refecta *Ig.* 396 *sq.* aut reiectus *Wlt* et a Romanis receptus *Heus.* ‖ ınıcum ‖ feciere ‖ 2. et ante] *Bekkerus, prob. Ma.*: tamte *C* etiā *Bas. a* iam ante *Kr.* ‖ tum] *Bas. a:* cum *C* auxilium *s.* agmen *I.F.Gr.* ‖ Gallorum tum *Ig.* 396 ‖ ınlyrıcum ‖ ingens [agmen] *Par.* 1573 ‖ oblatum auxilium] *Wt:* oblatum ‖ 3. uenıeibant ‖ petıtum ‖ 4. equos ‖ ımılle ‖ 5. uenıenṡtıbus ‖ Elpeo] *Ma.* 566: elpeıo ‖ obuıa ‖ proprıaquaesut (n *ante* t *spscr.*) ‖ 6. parvom] *C Ma.*: parum *Bas. a* parvum pondus *ci. Wt* ‖ quos ‖ 7. circa Oesymam *I. Gr.* ‖ modıca ‖ capta ‖ 8. antıcūaonum ‖ ab ‖ hıslocum ‖ regiis *Dr.*: regis ‖ 9. adıecıssetquae ‖ per ... ituri forent] *Ma.*: perquemquantam ... ıntulıforent *C* per uiam quanta .. praeparata .. copia multitudini foret *Bas. a* per viam (?) quantam ... Illyrii (*aut* incolae) ferrent *Kr.* per viam (?) quantam .. inventuri forent *Wl* I, 24 *sq. t* ‖ uestıg ‖ 10. etquıs ‖ aduexisset *I. F. Gr.* ‖ 11. . c . londıcus ‖ abire nuntiareque iubet regi *Ma.* ‖ ınquıd ‖ acceperint *I. F. Gr.* ‖ 12. aduocatı ‖ quınomnessuasaurıesset ‖ instituit *Dobree l. l.* ‖ 13. est ‖ *f.* Romani *I.F.Gr.* ‖ 14. quinque milia] (*sic* quınqmılıa *C*) *cf. Dr.* ‖ satis esse] *Kr.*: satısse *C* sat esse

Bas. a ‖ ad] a ‖ XXVII, 1. omnibus] *Florebellus, I. F. Gr.* (*Va.* 17): inomnibus *C* inde (iam *s.* id *Ruperti*) omnibus *Dr.* ‖ mercedem] *Kochius l. l.* (*Va.* 18): mercedemmultitudinem *C* mercedem multitudinis *Bas. a* mercedem in multitudine *Ma.* ‖ timeri *Ma.* ‖ ne ‖ non consulenti], *in quod et ipse incideram*, *Ma.*: consulent *C* cōsulenti *Bas. a* ‖ nuntiarent ‖ milia ‖ non tenere] *Kr.*: non temnere *C:* cōtemnere *Bas. a* ‖ alia ‖ 2. indignamntium ‖ excitus ‖ .c. longicus ‖ etquid ‖ 3. uiolato ‖ histriumperpostulatis ‖ treciam *C:* Thraciam *Bas. a* ‖ 4. Elpeum] *Ma.* 566: enipeum ‖ per Perrhaebiae *Gruterus, A.Perizonius* (*et sic s.* saltu *Wt*): perrebiae ‖ tessaliam ‖ populanda ‖ 5. tenentes ‖ Elpeum] *Ma. l. l.*: nelpeum ‖ 6. fuisse ‖ tessalia ‖ exe ‖ *lac. ind. Bas. a cf. Sig. Crev. Dr.* ‖ 7. qui ex ea *Dr.* ‖ 8 *sq.* Pellae] *Bas. a;* (*casu in adn. om. I. F. Gr.*): pelle ‖ missis a .. passus, inde] *I. F. Gr.*: missa .. passusinde (. Inde *Bas. a*) *C Bas. a* missis .. passus est. Inde *Bas. b* ‖ Pantauchum] *I. F. Gr.*: pentaucum ‖ misit] *I. F. Gr.* (*prob. Ma.*): missa ‖ portantibusuis ‖ 10. essent ‖ 11. genitus ‖ a] *add. Sig.* ‖ Pantaucho] *I. F. Gr.*: pantaucio ‖ romanostimularetur ‖ Perpernam] *Sig.* (*cf. tamen C.I.L. n.* 578 *et elog.* x): perpennam ‖ Petillium] *Sig.*: pot.l.um ‖ uenirent ‖ confecit ‖ 12. contraxisseumė ‖ necessitatis satis] *Ma.*, *qui* ratus *casu omisit*, *non consilio:* necessitatis *C* necessitates *Bas. a* necessitatem *Va.* 264 ‖ ac bellaturum *Ma.* ad bellandum *Va.* ‖ *f.* revocandos *Dr.*, *si* portabant *leg. esset cum I. Gr.*, *Perizonio* ‖ quantam ‖ ex se victo] *Kr.*: exedictouicto *C* ex uicto *Bas. a* ex victoria *Dr.* ex se devicto *Wt* ‖ 13. Hierophon] *Bekkerus*: hieropon ‖ inóignotis *C*, *f.* irritis *I. F. Gr.* ‖ quemocculta ‖ XXVIII, 1. Hierophontis spe] *Bekkerus:* eropontispe ‖ tenendum ‖ 2. sparsi] *Crev.* (*Ma.*): sparsae *C* sparsas *Dr.* (*Heus.*) ‖ m̄nauem ‖ tutaremur ‖ 3. suntdetenendum ‖ stantes *Bas. a:* satis ‖ rhodios ‖ nauess' earē, u *sup. lin. extr. lit. spscr.* ‖ inviolatos] *I. F. Gr.*: inuiolatus *C* inuiolatas *Bas. a* ‖ adque ‖ 4. suorum (?) *Ma.* ‖ eumenes ‖ diamius ‖ 5. circumvectos .. mittit *Par.* 1573 circumvecti .. mittunt *I. F. Gr.*, *at cf. Ma.* ‖ ita ut] *Bas. a:* aut (*praeced.* it) ‖ tutum] *Vascosanus, Sig.*: totum ‖ 6. non ‖ diem ‖ Sigeum] *Sig.* Sigium *Bas. a:* sigrium ‖ sū|mota ‖ Elaeae] *vg.*: Eleae *C Bas. ab* ‖ et Chio,] *Ma.*: etho *C* (ethio *C teste Ma.*) et Atho *Bas. a* et Asso *H. I. Hellerus phil.* xii, 703 ‖ 7. summota ‖ Elea *Bas. a:* ele ‖ chionum ‖ 8. spectacula ‖ esse ‖ ab] *Kr.*: ac *C* a *Bas. a* ‖ etrytharum ‖ chiumquae ‖ 9. macedonus ‖ aut] *Bas. a:* ac ‖ 10—12. *recte distinxit Ma.* ‖ concitatione *Turnebus*, *D. Heinsius* (*si* apparuisset *servetur*) ‖ derectaequae *C:* directaeq; *Bas. a* ‖ directisque .. proris *Turnebus* ‖ prorae] *Bas. a:* prope ‖ aperuissent] (*sic voluit*, *non* apperuisset *cf. Kra*) *Turnebi alt. ci.*: apparuissent *C* apparuisset *Bas. a* ‖ propriores ‖ *f.* continentis *I. F. Gr.*, *I. Perizonius* ‖ Erythraeam] *Dr.* Erythream *Bas. a:* eryteam ‖ reliquisque ‖ 13. chio ‖ portas] *Ma.:* partā|s *C* portam *Bas. a* ‖ 14. DCCC *Bas. a:* .accc. ‖ mare ‖ partis *A. G. Ernesti gloss. Liv. s. v. pars* parti *Kr.* ‖ succederunt ‖ 15. *f.* formae equos *Kra* ‖ isdem ‖ tessalonicam ‖ 16. planis ‖ eum ‖ trium ‖ regressis] *Ma.:* ingressis *C* reuersis *Bas. a f. recte cf. Kra* ‖ x *Bas. a:* ex ‖ Aegaeo] *Rup.* Aegeo *Bas. a:* aegelo ‖ XXVIIII, 1. popilius (*et sic* §. 4) ‖ calcide ‖ cum|nissent ‖ 2. sanctita ‖ insulaequae ‖ etintemplo *C* et in urbe et in templo *Ma.* ‖ 3. altu ‖ *f.* praetervehi *I. F. Gr.* praevehi *Rup.* ‖ 4 *sq.* Cycladas *Francof.* 1578 ‖ déisposita ‖ supprebant ‖ poterant *I. F. Gr.* ‖ aut suis aut] *scripsi:* aut *C Bas. a* (*I. F. Gr.*) suis aut *Wl* i, 26 *n.* 11 *t* ‖ naues *Bas. a* (*I. F. Gr.*) ‖ succurrebant, sed interdiu; nocte *I. F. Gr.* ‖ evecti *Duk. Crev.* profecti *ci. Wt* ‖ fallebantur ‖ 6. inlyriiquesesimul ‖ adque ‖ Aegaeum] *Rup.*: aegeum ‖ 7. animmoniae ‖ sed *add. Bas. a: om.* ‖ belli ‖ séuainpositurus ‖ XXX, 1 *sq. f.* ver praeceps *I. F. Gr. cf. Crev. Duk. Heus.* (*v. Mommsenii*

*chronol. R.*² 62 *sqq.* 300 *sqq.*) ‖ prouincias] *Kra:* prouinciam ‖ *post* venerant 8 *lit. spat., tum a lin.* ‖ erat. Gentius] *add. Ma.* ‖ illiryorum ‖ mactre ‖ Platorem] flatores ‖ Caravantium] *Bas. a cf.* §. 9; *c.* 31, 11; 32, 3; xxxxv, 26, 14; 43, 6: caruandium *C* Caravandium *Wt praef.* ‖ eam ‖ 3. suspecta ‖ duoamici ‖ picadum ‖ 4. Monuni] *Mommsenius Gesch. d. r. Münzw. p.* 395 *n.* 90 (*H. Nissenius l. l. p.* 265 *n.* *): *Μενουνίου Pol. ap. Ath.* x *p.* 440 a = xxix, 5 *p.* 1038, 22 *Bk.* honuni *C* ‖ Metutam] *C:* Etutam *Bas. a* (= Etlevam *c.* 32, 3?); *num* maturam? *Pol. l. l. virginis nomen non l.* ‖ eumeniuidissetantiquam ‖ gentium ‖ simillimum] *Kr.*: simillium *C* similius *Bas. a* ‖ platorem ‖ 5. a fratre] *Va.* 9: fratre *C* fratris *Bas. a* ‖ uiolentia ‖ 7. fratri ‖ gauiorum (*cf.* §.9) ‖ subigenda ‖ ad] *Bas. a:* a ‖ Bassaniam] *Bas. a:* bassoniam ‖ 8. praemissos] *Kr.*: remissos *C* missos *Bas. a* ‖ 9. scarauantium ‖ in Cerauniis *Turnebus cf. Dr.* ‖ Burnium *Sig. f. recte cf. Dr.* ‖ Caravandis] *nomen f. ex dittographia ortum* ‖ alteróa ‖ agros eorum cum] *Va.* 264: cū agros eorum *Bas. a* agroseorum *C* ‖ effusae ‖ aliquod ‖ concursuinterfectis ‖ 10. quem] quam ‖ Bullinorum] *Dr.*: bullaniorum *C* Bulinorum *Sig.* ‖ apollonatium ‖ Dyrracinorū *Bas. a:* durracenorum ‖ Genusum] *Turnebus, Vrsinus:* genussuum (*et sic* §. 12) ‖ 11. presea ‖ dubiae ‖ 12.que ‖ praemissusque ‖ operiretur ‖ 13. *f.* e Parthinorum iuventute adiunctis *Ma.* Parthinorum iuventutis iunctis *Heus. quos, etsi dubitanter, secutus sum; 'iuventa' voc. hoc sensu utitur Martialis:* partinorumiuuenta *C*, Partinorū iuuentutis *Bas. a* assumptis Parthinorum iuventutis *Sig.* Parthinorum iunctis (*immo* adiunctis *Ma.*) *I.F.Gr.* ‖ *alterum* equitibus] equitum ‖ bassantis ‖ impetu ‖ oram] orum ‖ 14. Pantaucho] *I. F. Gr.*: partauco ‖ Dyrrhachinorum *vg.*: dyrracinorum ‖ 15. *lac. in f. fol. in C ind. Bas. a cf. Sig. Doujatius Crev.* ‖ XXXI, 1. inclinatione ‖ 2. scondram ‖ quod] *Kr.*: adquod *C* id quod *Bas. a* ‖ caput erat] *Dr.*: capotuerat *C* caput fuerat *Bas. a* ‖ coeperat ‖ etiam] a *spscr. ex* etium *corr.* ‖ longe munitissima *Kra* ‖ 3. eam] ea ‖ laboetisde *C; f.* Labeatidis *Wt* ‖ 4. hii ‖ Scordo] *Dr.*: scorda *C; num* Scardo? *cf.* xxxxiii, 20, 1 ‖ 5. Scordus] *Dr.*: scodrus ‖ altissimis ‖ eius|eius ‖ dardanicamsubéiectam ‖ 6. narali ‖ gensquaeidota ‖ prspere ‖ secutura ‖ 7.portus ‖ dispositi armati] *scripsi, et sic Ma.*: dispositaarmati *C* dispositis armatis *Bas. a* ‖ pepulissem ‖ 8. loca ‖ quā|commiseruntquam ‖ 9. insipsis ‖ praetoresémitterent ‖ etp̄bellum ‖ 10. Barbanna] *Kr.* (Barbana *cum Bas. a* §. 3 *Sig.*): barbano *C Bas. a* ‖ naugant ‖ scretum ‖ 11. farsa ‖ exitus ‖ carbantium *C* ‖ *f.* coactis *I. F. Gr.* ‖ 12. tumori ‖ eamdem *Sig.*: adeam *C* eadem *Bas. a* ‖ 13. ortus ‖ praeces ‖ 14. redit ‖ honorificae ‖ aepulatus ‖ 15. militū *Bas. a:* pl. ‖ gladiatorio auctoramento ab rege *Lipsius* ‖ XXXII, 1. Petillium Perpernamque] *Sig.*: petiliumperpennamque ‖ 2. perpennam (*v.* §. 1) ‖ 3. labeantium ‖ Etlevam] *cf. c.* 30, 4 ‖ Scerdilaedo] *I. F. Gr.*: cerdilio ‖ curauantium ‖ 4. Illyrio *I. F. Gr.* ‖ perpennam (*v.* §. 1) ‖ romae ‖ cuparentconiugem ‖ ac liberis ac] liberis ac *D. Heinsius, Krt* (*improb. a*), *f. recte* ‖ 5. saduentum ‖ quaem ‖ 6. periculi marituma ora habebat. Thessalonicae *Roëllius* (*al. Dr.*) ‖ horae ‖ . Thessalonicae] *Bas. b:* tessalonica *C* Thessalonica. *Bas. a* ‖ 7. sub] sed ‖ cum Creonte Antigonensi] *Kra:* creantigonensis *C* cum Antigono *Bas. a* praeerat Meno Antigonensis *Wl* ii, 14 *n.* 10 *t* et Creon Antigonensis (*tum* missi) *Ma.*; *num* [cum Patro]cle Antigonensi *aut* Patrocles praeerat Antigonensis? ‖ 9. ad] et ‖ pythoi ‖ páetrae ‖ histiacusetteogenes ‖ 10. Elpei] *C* (*Ma.* 566) ‖ transire ‖ 11. cocta] *Dr.*: coactae ‖ *lac. post fol. fin. in C, ex quo* benigne *add. Kr., ind. Bas. a cf. Sig. Crev. Kra.* ‖ XXXIII, 1. conferre] *ex C add. Kr.* ‖ se putearios] *Ma.*: sedutrarios *C* se utrarios *Bas. a* ‖ misnus ‖ habebat ‖ [puteos] modicis *v. d. ad mg. Cur.* ‖ foedere ‖ 2. egererent]

aut erigerent *Ma.*: euergentt *C* euergerent *Bas. a* erugerent *Va.* 264 *sq.* emergere cernerent *Kochius l. l. p.* 17 (*cf. Seyffertum*) exsererent *Seyffertus l. l. p.* 841 ‖ occóultos ‖ contineri *Duk. Dr.* (*prob. Ma.*) ‖ unde ‖ 3. diducta *Dr. Kr.* (*cf. gloss. Liv. s. v.* '*deducere*,' *a*) ‖ scaturriges ‖ turbide ‖ 4. adiecit] *I.F.Gr.*: adicit ‖ primisquae ‖ ad] *Wt*: quaead *C* vadit ad *Bas. a* ‖ est progressus qua] *s.* degressus est qua (*t praef.*) *add. Wl* II, 12 *sq. t*: quà *add. Bas. a*, *om. C* ‖ micos *C*: iniquus *Bas. a* ‖ 5. illa quoque] alia quoque [novavit (*s.* in melius mutavit);] *Ma.* ‖ adiutum ‖ 6. quid fieri deberet *Crev.* ‖ [neque clare] neque omnes exaudire *Ma.* ‖ exaudiret ‖ i|alios ‖ aliosnimisfacereclamoresdeindedissonosostalosminus facere clamoresdeinded·ssonos-sorori ‖ ipsis ‖ 7. proximoquecuiuśque ‖ perferendum *Bas. a*: perferuntdum ‖ 8. moro ‖ excitetquae ‖ 9. pilleo ‖ (stare) *Duk.*, *at v. Va.* 265 ‖ vigil] *add. Va. l. l.* ‖ possint, ipsi nihil provideant *I.F.Gr.* ‖ 10. morem] murum ‖ professos ‖ adhorti ‖ hosties ‖ 11. exstatiuastatione ‖ XXXIIII, 1. adnuntiata (*cf. Va.* 6) ‖ 2. aduocauerint ‖ iactareś ‖ 3. cibum] animum *Sig.* ‖ 4. curaesse ‖ consultent] *Kr.* (*et sic s.* miles consultet *Wt*): consultet *C* consul & *Bas. a* consulant (*s.* miles consulat) *I. Perizonius* ‖ 5. praebeant ‖ quid] *Bas. a* (*Va.* 10 *sq.*): quodid *C* quod *Bas. b* id, quod *Kra* quando id *Kochius l. l.* ‖ debere] *add. Wt* ‖ 7. consules ‖ 8. uidere ‖ buccolasque ‖ , scutorum alii ..., alii loricas] *scripsi*, scutorum * alii, alii loricas *Wt* (*cf. tamen Va.* 9 *sq.*): scutorumaliiloricas *C* (scutorum, alii loricas *Bas. a*), scuta alii loricasq; *Bas. b*, scuta alii, alii loricas *Dr. Kr.*, alii loricas *Va. l. l.* ‖ intueri] *C* (*Walchius p.* 182): *susp. Crev.* tentare *Duk.* ‖ 9. qui ‖ egregio ‖ finituros] *Muretus*, *I.Gr.* (*Wl* I, 24 *sq. n.* 9): s nituros *C* inituros *Bas. a* insignituros *Rup.* inclinaturos *Ig.* 392 ‖ 10. vere praecipiti *I.F.Gr. cf. c.* 30, 1 ‖ pila ‖ dubiae ‖ *lac. ind. Bas. a cf. Sig.*, *quocum lit.* Roma *addidi* ‖ XXXV, 1. haud *Bas. a*: aut ‖ attul terrorem ‖ 2. suprimere ‖ Pantauchum] *I.F.Gr.*: pantaucum ‖ appropinquare *Bas. a*: adpropinquarent ‖ 3. quaque ‖ celantur] *I. F. Gr.* (*cf. Kra*, *Va.* 6): curatur *C* curātur *Bas. a* obscurantur *Kr. I. A. L. Z.* 1831, 156, 283, *at cf. a* ‖ 4. Rhodii *Bas. a*: rodi ‖ excitare ‖ 5. [alii legatos in vincula coniiciendos censerent,] alii *Va.* 11, *cuius rationes secutus sum* ‖ agendos] agerent *I.F.Gr.* ‖ castris, ipse] *scripsi*, *hoc sq. lit. p facile excidere posse ratus*: icastris *C* castris *lac. ind. Bas. a* castris [censerent] *alt. Gr. ci.* castris, [alii convenienti cum responso dimittendos dicerent] *Sig. et potuit sane hoc etiam modo lac. oriri*, *veluti si duo deinceps versus a voc.* alii *incipiebant in cod. archet.* ‖ [cos.] post *Va. l. l.* ‖ 6 *sq.* placebatcoepit ‖ minoribus *Crev.* ‖ Elpei] *C* (*Ma.* 566) ‖ uno agmine impetum facientibus] *Va.* 11 *sq.*, *quem secutus sum in re incertissima*, *cum* facientibus *in C ad praec.* vim facerent *conformatum esse videatur*: unofacientibus *C* uim facientibus *Bas. a* ‖ propriore ‖ 8. tessalonicam ‖ petere et] peteret ‖ ostendentem ‖ negare ‖ Elpei] *C* (*Ma.* 566) ‖ 9 *sq.* ipsi .. audierat] cuius .. audierant *Kochius l. l.*, *at cf. Va.* 12 ‖ uti] ut ‖ *f.* audierat . [at] alio ‖ Perrhaebos *vg.*: perrebos ‖ Coenum *I.F.Gr.*: choenum *C* Schoenum *Bas. a* ‖ menopilum ‖ iam sibi et fidei *Kr.* ‖ perrebiam *C cf. supra* ‖ 11. regiis *Crev.*=regis *C*: regis *Bas. a* ‖ coepit ‖ ualidam ‖ ualida (*sic*) *post* adgressus *iteratum* ‖ deisi ‖ 12. cumminus ‖ 13. Heraclium] *C* (Heracleum *I. F. Gr.*) ‖ cognita ‖ 14. p. scipioscipionem ‖ dilectis *C*; *f.* delectorum *Rup.* ‖ militum milibus] *scripsi*: militum *C* milibus *Bas. a* ‖ Heracleum] *C* (*I. F. Gr.*) ‖ concessuros ‖ uastanda ‖ 15. eos] etus ‖ dividere] i *spscr. ex* duidere *corr.* ‖ Pythium] *Sig.*: pythoum ‖ 16. atque pugnatum] *Kra* (*Va.* 12): pugnatumadque *C* pugnatum *Bas. a* ‖ utrimquest] *Kra p.* 38 *cf. Va.* 12 *Ma.* 585 *llque ibi ll.* utrimque est *Bas. a*: utrimquesit *C* ‖ 17. utriusquae ‖ mendidium ‖ albi ‖ 19. ligusti ‖ 20. ferecoeptui ‖ direptum ‖ haud *Bas. a*: aut *C* haud *susp. Duk.* ‖

21. ab iis *Kra* ‖ quae] qua ‖ 22. plurımoseodıcto ‖ 23. degressus] *I. F. Gr.*: dıgressus ‖ ueluta ‖ *lac. post fol. in C fin. ind. Bas. a cf. Sig. Crev.* ‖ XXXVI, 1. dıeıam ‖ merıdie ‖ 2. lassıtudio ‖ meridiem aestum magis adcensurum mox] *scripsi* (tum *in C ad voc.* aestum *antea in* aestate *corruptum pertinet; cogitabam etiam de* meridie instante magis adcessurum aestum mox): merıdıeaestatemagısadcesseruntttummox *C* meridie aestum magis accessurum † tum mox *Ma.* meridiem instantem magis accensurum aestum mox *Seyffertus l. l.* meridie instante magis accessurum (accrescere *Kochius*) utrunque (accessuram utramque *I. F. Gr.*) mox *Bas. a* meridiano (meridiei *potius Wl*) aestu (media aestate *Krs*) magis accessurum (accreturum *Kra*) utrumque mox *Wl* ɪ, 24 *t Krs p.* 89 *a* ‖ adque ‖ 3. utcumque] *C* (*Ma.*): utrinque *Bas. a* ‖ 5. increscereť] *Bas. b:* ıncrescere ‖ aestas ‖ senıores ‖ 7. [alii non moleste ferre,] alii *Ma., f. recte, cf. tamen Büttnerum l. l. p.* 108 *sq.* ‖ labore] laboreflagore ‖ 8. neque enim ne his quidem] *Crev.*, quidem *ex* §. 8 *huc transponendum esse ratus*, *Dr. cf. Ma. ad Cic. de fin.* ɪ §. 39 *adn.*: nequeenımnehıs *C* nam ne his quidem *I. F. Gr.* neque enim vel his *Roëllius* ‖ 9. mutatıonem ‖ alusırent ‖ ludificatum] *Crev. cf.* §. 8: quıdemludıficatus *C* quidem ludificatos (. *post* imperatores *posito*) *Bas. a* pridem ludificatum (*s.* qui sit ludificatus) *I. F. Gr.; al. I. Perizonius, Doujatius, Büttnerus p.* 109 *sq.* ‖ emitteret] *I.F.Gr.*: emittere ‖ 10. si] *add. Kr.* (*cf. Ma.*) ‖ habeat ‖ maxıme ‖ sit] *C Kr.: om.* ‖ aestasque] *Ma. Liv. lib.* XLIII *init. p.* 7: aesosque *C* exercitusq; *Bas. a* caesusque *Kr.* illaesusque *Wl* ɪ, 25 (*cf. Kra*) ‖ calles] ll *spscr. ex* castes *corr.* ‖ 11. dum] cum *Dr.* ‖ parentı ‖ hadgredıatiur ‖ 12. lıberadmonıtıone ‖ ınquıd ‖ nasıqúca ‖ 13. multı ‖ operaest] *Ma.* (*cf. c.* 35, 16) operae est *I. F. Gr.*: operaesıt ‖ tunc ‖ quıhodıeesse *C cf. Ma.* 492. 494; *f.* quiesse hodie *Wt* ‖ contemptus ‖ 14. dubıae *C* dubius *Duk. Dr., at v. ipsos* ‖ quae] q ‖ appareret ‖ XXXVII, 1. contraımpedımentaquaecolocata (*cf. ann. ph.* 85, 56, *ubi add.* colegarum *P pr. Liv.* vɪ, 38, 3 coliga *Gell. Voss. mai.* xɪɪ, 3, 1) ‖ acıae ‖ 2. hastatısıquıd ‖ 3. ėequıtes ‖ 4. detractıoneė ‖ die] de ‖ contemptus ‖ eo quod] *scripsi:* equod ‖ 5. permıssus ‖ uacatıs ‖ 6 *sq.* id pro] ınpro ‖ stantıs ‖ fiat, ut certi .. occasus sunt, et sciri .. posse. Itaque quemadmodum nunc pleno *Crev.* ‖ scıre ‖ certıs ‖ lunaequae ‖ senescentem] *Florebellus*, *I. F. Gr.*: senescente ‖ fulgere] *Bas. b:* fugere ‖ 8. Nonas Sextiles *Dodwellus; cf. ad totum h. l. Zech Astron. Unters. üb. d. wichtigeren Finsternisse etc. Lips.* 1853 *nr.* 10 *p.* 35. 49 *sqq.* ‖ hora cum luna] *Wt:* lunahoracum *C* (*Wt praef. at v. Va.* 14) hora luna cum *Bas. a* ‖ 9. permıtıemque (*cf.* xxvɪɪ, 23, 6) ‖ ulaulatusque ‖ 10. *distinxi sec. Dr. adn.*; Postero die tantus .. accusarent. Regi *Bas. a, ubi* fuit *pro* fuerat *ci. Duk.*, inerat *Kochius p.* 17 *sq.* ‖ utrısque ‖ 11. promptam ‖ ṡeo ‖ ınıquıtaslocıınıquıtas ‖ 12 *sq.* (videbatur) *A. Perizonius* ‖ hostısnocte ‖ *in* videbatur u *sup. lin. add.* ‖ tempus. Quum .. fuisset, tertia *Dr.* ‖ signum] u *spscr. et* s *del. ex* sıgnasm *corr.* ‖ ad consilium vocavit] concilium (*sic Vascos.*) advocavit *Sig.* ‖ adque ‖ quod — esset] quoque, quod .. esset (*s.* erat) *Dr.* ‖ quod — videbatur] quoque rei gerendae tempus loquendo ... visus (*tum, post* extrahere) *I. F.Gr.* ‖ esset] est ‖ ıntempestıuae ‖ [...] sermones] sermones *C* post sermones *Bas. a* tum contra huiuscemodi sermones *vel simile quid praeeunte Wt praef. Ma.* a sermone *Seyffertus l. l.* ‖ talem] *Roëllius*, *Ma.*: tamen *C* hanc *I.F.Gr.* tandem *Dr.* ‖ XXXVIII, 1. ex omnibus] *vg.* (*cf. Kra*): omnıbusex *C Bas. ab* ‖ possit *Dr.* ‖ 2 *sq.* essetetıbı ‖ 4. penıteat ‖ esse sine causa ne quis vestrûm] *scripsi* sine causa esse ne quis vestrum *Va.* 13 *sq.*: essenequ:ssınecausauestrum *C* esse ne quis vestrum sine causa *Kr.* ‖ uėıdetur ‖ 5. explicatam] *I.F.Gr.*: ınplıcatam ‖ 7. fuerimus [una] *Duk.* adfuerimus (*s.* ste-

terimus *Rup.*) *Rup.*, *Heus.* || hocnoctemans.turus || uidebatur || 8 *sq.* labore || adque || acie || educansadlongo || onere] *C* (*Wl* II, 1): opere *Kr.* (*cf. ep. ad Or. p.* LVIII, *a*) || fessumadentem || arentibus] *Florebellus, I. F. Gr.*: ardentibus *C* (*Wl* II, 1 *sq.*) || adque || torrente] (*s.* torpentem) *I. Perizonius:* torrentem || requieto] *I. F. Gr.*: quieto *C* vegeto *a Leutsch phil.* x, 144 || 10. deumu || adque || *f.* [non] fortissimum *Wt* || hoste || praeparaverant] *Nipperdeius phil.* I, 669: reparauerant *C* reparauerant *Bas. a* (*Ma.* 617 *n.* 1) || 11. trepidantdum || XXXVIIII, 1. *cf. Seyffertum l. l. p.* 830 *sq.* || ad || animihil || (habentes) *Ma.* || 3. eas || saepsissent] *Kr.* sepsissent *I. F. Gr.*: saepissent || etiamse || 4. fortunae || 5. patriamalteramestmilitariesthaec || tenoriumsuams || paenates || [si] sine *Florebellus* (*Rup.*) || ut] nunc *Rup.* et *Wl* I, 23 *n.* 8, *at cf. Kra Wt praef.* || reciperemus [, non haberemus]? *Ernesti* || 6. paenitus || ultima || exhauriendoum || 7. eum] cum || *in* statuisset] *alterum* s *sup. lin. add.* || quam] quem || 8. fallere] *C Ma.*: falleret || interdiu aut] *Kra* (*Ma.*): necinterdiuaut *C* nec interdiu nec *Bas. a* || abeundo potest . quid autem] *Ma.*: abeundo. Quid autem *Bas. a* abeundtem *C* || optatusquarumut || abgmine || aboi || adoriatur || 9. etnim || ipsii || per] r *spscr. ex* pel *corr.* || Elpeum] *Ma.* 566: elpeium || absistam] absit || XXXX, 1. nequicquam || 2. aut consuli aut regi placuit, regi] *Kra Wt:* autconsuliautregi *C* aut consule aut rege *Bas. a; al. Sig. I.F.Gr.* || consuli] *C* (*Kra, Wt*): consule || novis castris] *cf. Dr.* || ligno || que || *in* castris] *extr.* s *spscr.* || 3. neutro] netot || que || 4. fluumen || proprius || castra *I. F. Gr., at v. Dr.* || equabantur || 5. a parte] apertae || marrucinae || Peligna *Bas. a:* pilgna || M.' *Sig.* || Silus] *Sig.*: sylus || 6. statiuum erat *Bas. a:* statimuouerat || res || cremonensi || placentisna || et Aesernina] *Latinius, Sig.*: eptessernina *C* et Essernina *Bas. a* || 7. ora || nona] *I. F. Gr.*: quarta || 8. aliquam || genu] *ed. Gryph.*: genus || strecces *C:* Thraces *Bas. a* (*I.F.Gr. Kr.*) Thracesque *Latinius, Vrsinus* || (id iumentum) *I. F. Gr.* || trahentes ...] *Wt;* trahentes *lac. ad mg. indicata Bas. a:* tradentes *C* traherent *Latinius, Vrsinus* (*I. F. Gr. Kr.*) || (eo) *A. Perizonius* || 9. tracum || inpassi || 10. *in* praesidio *fol. expl.*; *lac. ind. Bas. a cf. Sig.* || XXXXI, 1. per.culiquae || phalangem *I. F. Gr.* phalangitas *Dr.* || impleuit *Bas. a:* inplebit || adqueacie || 2. cetrati erant *Ma.* || chalcaspides] *I.F.Gr.*: caclaspides || cons || 3. cornum || elephantos — alas] *Kr.*: elepantos nducietalias *C* elephantes inducti & ala (dextra *s.* sinistra *Crev.*) *Bas. a* || fugam || 4. nam *etc.*] *tota haec periodus ex alio aliquo loco huc immigrasse videbatur Crev., non improb. Wt praef., at cf. Dr.* || experiendo] *Turnebus:* expiendo || agatur] *Sig. Kr., ut et ipse conieceram:* agantur || elepantomacenomensinetantousu (*cf. Ma.* 494) || fuerunt] *C Sig.*: fuerant || 5. socus || pepuleruntquae || leuum *Bas. a:* leuom || 6. medium *s.* medios *Dr., at v. ipsum* || immissa *Bas. a:* inmassa || fuitt || || passum || turbarent || phalangecumius || horrendis || 7. aggrediendo *Bas. a:* adgrediendos || longitudinemegrauidatae || hastas *I. F. Gr.* || true || aliqui || turbam turbantur || 8. incurrentes] e *spscr. ex* incurrentos *corr.* || inre || ordinesuo || 9. pquod || Paelignis] *scripsi:* Pelignis *C Bas. a* (*itid. c.* 42, 8) || incautae || nec] in || XXXXII, 2. fuga || alus || eos Cotys] *I. Gr.*: costocus || 3. aleae || habebant || cedes || tenebat] *I. F. Gr.*: tenebant || fecerantsequenda || 4. aqua || supliciter (l *sup. lin. add.*) || 5. ab] ad || ratos || 6. cederentur || ad] ab || obterrebant || 7. *de l. distinguendo cf. Dr. Ma.* || conveniebat, a Romanis] *Ma.*: conuemebatromanis *C* conveniat, Romanis *Ruperti* convenit ab Romanis *Wt praef.* || aciem || sex M *Bas. a:* VI || vagi ex] *Kr.*: uagiet *C* uagi e *Bas. a* || VM *Bas. a:* .U. m || 9. delatae || ferent || nox et] noxae || XXXXIII, 1. persesuus || uiam || 2. muiamsiluam || fidos || diuertit *Bas.*

a | 3. inte ‖ et expedita] *I. F. Gr.* (*Ma. Va.* 249): expedita ‖ 4 *sqq.* et errore] *Wl* II, 11 *sq.*: errore *Ma.* terrore *C* ‖ viae] u dex ‖ vexatus est. In regia moesta *Ma.*: uexatusinregiamesta *C* uexatus est. In regia *Bas. a* (*nec id improbavit Ma.*) vexatus est. in regiam *Bekkerus* vexatus in regiam ingressus est. ac *Wl l. l.* ‖ piellae ‖ praeerant] *C* (*Wl*): praeerat ‖ Eulaeus Euctusque et regii (regîque *scripsi, partim C secutus, partim* que *ante* pueri *excidisse ratus*), *coll. Plut. Aem. Paul. c.* 23, *ubi Eulaei nomen pro Eudaei restituit Sintenis ed. Plut. a.* 1839 I, 534, 16, *Wl:* coactusqueregi *C* Euctus regiique *Bas. a* ‖ uenitres ‖ Neo Boeotius *Sig.* Neon Boëtius *Bas. a:* cneuoctius ‖ 7. iametuens ‖ 8. adsecuti ‖ D *Bas. a:* a. ‖ ampipoli ‖ pellaé ‖ aproperans ‖ asium ‖ XXXXIIII, 1. fruerent ‖ 2. Africanus — appellatus] *post* nepos *collocat Ma.* ‖ delectacartagine ‖ filius *Duk.*: consulis *C*; *om. Bas. a* ‖ 3. audebat ‖ hospite ‖ 4. ampipolim ‖ quemlauropolon ‖ fleret ‖ preerat ‖ traces ‖ *prius* ab] aut ‖ sciriptum ‖ ośrare ‖ 6. ortaturtracas ‖ romani ‖ 7. aduersa ‖ 8. tracibus ‖ eostrymonem ‖ XXXXV, 1. ampipolim ‖ 2. Pantauchus] *I. F. Gr.*: panthaucus ‖ Beroeam] *Bas. a:* ueroeam *C* Beroea *Kr.* ‖ dedunt] *Bas. a:* sededunt *C Kr.* ‖ alii .. perculsi] *ni vox* civitates *vel* urbes *exciderit I. F. Gr.*: aliae .. perculsae ‖ 3. missispolia ‖ 4. a] *Bas. a:* ai *C* ab *Kr.* ‖ 5. ueroea ‖ tessalonica ‖ 6. incognita ‖ turbaequeex ‖ inaedificataerant ‖ 7. paúntaucus (*cf.* §. 2) ‖ praesidio praeerat] *I. F. Gr.*: praesidioerat *C* in (*vel* ibi in *praef.*) praesidio erat *Wt* ‖ per eum] perseum ‖ 8. uisaaltarum ‖ tentata *I. F. Gr.*: temptati ‖ nequiquam] *Wt:* nequicquam ‖ 9. ampilippolitanos ‖ se persecuti] *Ma.:* sempersecuti ‖ fugae ‖ confirmare ‖ 10. aliquotiens ‖ pependissent ‖ hiscere] *Ma.*: scire *C* dicere *Bas. a* ‖ nequid ‖ que ‖ 11. ipsemgenuerat ‖ 12. rex exin] *scripsi:* rex n *C* rex inde *I. F. Gr.* ‖ 13. traces ‖ delapsi ‖ alia .. turba] *Ma.*: aliac .. turbae ‖ sicuti ‖ 14. obhac ‖ 15. Galepsum] *Sig.*: calipsum ‖ Samothracam, quam] *Bas. a:* moataquamquamquam ‖ XXXXVI, 1. debitascitates ‖ quiainuria (i *ante* u *spscr. corr.*) ‖ fierent ‖ 2. sindicen ‖ regi *I. F. Gr.* ‖ 3. moelibeá ‖ dirigiturquae ‖ cc eruptione *Bas. a:* eruptioneeruptione ‖ factamissi ‖ egimensib ‖ 4. pidnaprofectóus ‖ cońastra ‖ aliquod ‖ ubi ‖ 5 *sq.* est] et ‖ cincunt ‖ exsuperabiles ‖ amnes. arx Phacus] *Ma.* 563 *sq.*: padcus *C* lacus. *Bas. a* ‖ proxime ‖ [arx] velut *Florebellus* uelet *C* ‖ insula eminet] *C* (*Crev.*): insula eminet arx *I. F. Gr.*; *de sqq. cf. Crev.* ‖ ā|geri ‖ 7. intermuróali ‖ oppugnanteó ‖ adituad ‖ custodie ‖ 8. caza ‖ itum ‖ 9. quoddiesapellam ‖ tessaliaaudita ‖ 10. samotracam ‖ a Pella] appellam ‖ ampipolim ‖ 11. obviam] *Bas. b:* obuia ‖ cuius ‖ orbatós *Crev.* (ob ra *Bas. a*; *ad lac. a Bas. a indicatam cf. Sig.*)

Lib. XXXXV *in periocha* socii] ς *ed. Rom.*: solo *Naz.* ς (*al. al.* ς) ‖ absisteret] *Naz.* ς: absistere ς? *Modius* abstinere *et* abstineret ς ‖ dare *I. F. Gr.* ‖ qui] quia ς ‖ * (*f.* regi) faverant] *O. Iahnius:* fauerant *Naz.* ς fuerant *et* fuerunt ς ‖ egerunt] ς: gerunt *Naz.* ς ‖ gratias ageret] gratularetur *Bas. b* ‖ I, 1. adhiberique ‖ romaim ‖ praeceptam] *Rup. Kr.*: praeceptum *C* praecerptam *Bas. a* ‖ *in* laetitiam *spscr.* e ‖ 2. macedoniam ‖ 3. increbuit *Bas. a* ‖ 4. etq'rere ‖ certae] *C Turnebus Wt* (*cf. praef.*): incertae *Sig.* (*I. F. Gr. Dr.*) ‖ insinúdebat ‖ 5. lemtulique ‖ aduentum ‖ 6. altera traditur] *Va.* 14: aliteredi tus *C* aliter editur *Kr.* aliter traditur *Bas. a* alia traditur *Ma.* ‖ cumtensisturmae ‖ ẋv *C* xv *Aldus cf. Th. Mommsenium mus. phil.* XIIII, 87 *n.* 19: x *Bas. a* ‖ k(*s.* c)alendas Octobres] *I. F. Gr.*: k. octobrium *C* Calend. Octob. *Bas. a* ‖ escendenti] *Turnebus* exscendenti *Bas. a:* extendenti ‖ sein ‖ tradidisse dicitur] *scripsi:* reddidisse dicitur *Sig.* reddidit *I. F. Gr.* dicitur *C* ‖ 7. populos ‖ 8. uocabitur ‖ itabellis ‖ 9. caesumq ‖ 10. plausus ‖ domos *Grut.*, *v. d. ad mg.*

Cur. ‖ et liberos] *scripsi post* coniuges: liberos *C* liberosq; *Bas. a* ‖ 11. *in* in *spscr.* n ‖ II, 1. supplicat:onesquae ‖ SC *Bas. a:* senatuē ‖ consules ‖ praeter] *susp. Wt* ‖ coniuratus ‖ demitteret ‖ 2. dimittent.s ‖ consules ‖ esset, venissent] *Sig.:* essent *C* adessent *et* venissent *I. F. Gr.* ‖ 3. A.D. *Sig.* = ad *C:* ad *Bas. a* ‖ Octobres] *I. F. Gr.*: oct ‖ (sunt) *I. F. Gr.* sunt, et *Dr.*, *at v. Va.* 15 ‖ ingentemque *ci. Wt*, *at cf. Va. l. l.* ‖ trahentem ‖ ad curiam] *praeeunte fere Wl* II, 14 *n.* 10 *Kra:* aturbi *C* ad tribunal *Bas. a* ad praetorem urbanum *aut* ad tribunal praetoris *Ma.* ‖ 4—6. *recte distinxit Crev.*, *ut et ipse feceram* ‖ quartae ‖ quodmilliа ‖ quid ‖ forentur ‖ quam pavide] *Ma.*, *idem fere indicante Wt:* quampauci *C* quam cum paucis *Bas. a cf. Fabri ad. lib.* XXIIII, 47, 5 *adn.* cum quam paucis *Kra* ‖ samotraciam ‖ *f.* producti *Duk. improb. Walchio p.* 181 *sq.* ‖ consules ‖ sedesacrae ‖ adė|gratias ‖ *f.* iere *I. F. Gr.* ‖ 7. conperta ‖ templa [adierunt]. *Sig.*, *at cf. I. F. Gr. Dr.* ‖ 8. egregio ‖ omni ‖ iussitur ‖ 9. que ‖ instabant ‖ res posceret] *Va.* 14 *sq.*, *quod et ipse inveneram:* respossetresistere *C* rex posset resistere *Bas. a* res poscere videretur *Ma.* res posceret sine mora *Kochius p.* 18 ‖ innauibus ‖ 10. datos ‖ 11. Brundisii *Bas. a:* brundisia ‖ poposceret ‖ 12. populo] *I. F. Gr.*: populi ‖ ante diem] *Sig.*: antead ‖ Octobres] *I. F. Gr.*: octob ‖ III, 1. caesum] gaesum ‖ *post* captum *distinguendum esse docet Duk.*, *ni potius* et *post id voc. transferatur* ‖ 2. triduom] *ut scripseram Va.* 15 *n.* 5 triduum *Bas. a:* triduo ‖ suplicationes ‖ decreuitur (*cf. sqq.*) ‖ indictae] *scripsi:* latinaedictae *C* . edictae *Crev. Kra* : atq. indictae *Va.* 15 *sq.* , ut Latinae edictae *Bas. a* , quae edictae *s.* , et feriae edictae *I. F. Gr.*: et Latinae edictae *id. inter al. antea* (*et sic Oderici ap. Marinium act. et mon. fratr. Arv.* I, 140,[b] *at cf. Marquardtium ant. R.* IIII *n.* 3045) , et statim edictae *I. Gr.* . sine dilatione indictae *Krts* 65 *sq. n.* 73 . dilatae et edictae *Wl* I, 32 *n.* 14 *t* urbanas Latinasque. Edictae *Kochius l. l.* ‖ d. *add. Sig.*: dies *I. F. Gr. om. C* ‖ III *Bas. a:* IIII ‖ prid. Id. Nouemb. *Bas. a:* pridnob ‖ 3. dimissos] *Dr.*: missos *C* admissos *I. F. Gr.* ‖ 4. et] ex ‖ 5. adqueinòcommodumgratiaeomnis ‖ 6. populi Romani bene] *Ma.*: ḃperbene *C* perbene *Bas. a* ‖ ficiissequendo ‖ bello] bellosequendoaliter ‖ egraegiaeromanos ‖ Rhodio] romano ‖ gratia] *post* Graeciae *addidi* ‖ cura] *transponendum esse censet Duk.*, *ante* neque *collocat Ma.*, *post* Romani *Crev.* ‖ eamisisse ‖ 7. tessaliam ‖ terroreret ‖ 8. rodiis ‖ insaltus ‖ audierint] *I. F. Gr.*: audirent *C* audissent *Va.* 265 *sq.* ‖ rhodios v. legionem ‖ ultam ‖ perseam ‖ IIII, 1. eauri ‖ sestertii *I.F.Gr. cf. Ma.* ‖ 2. *f. s.* Sirrha *s.* Sirrham *s.* Sirrhas *Dr.* ‖ Odomanticae] *praeeunte Sig. I. F. Gr.*: odomantidichae ‖ litterae] *C Ma.*: cū litteras *Bas. a* et litteras *Wt* ‖ traditae ei sunt . quos cum sordidatos cerneret] *scripsi viam monstrante Ma.; f. plura ante* sordidatos *exciderunt:* cerneret *C* traditae ei sunt, quas quum cerneret *Ma.* cerneret *C Bas. a* missas cerneret *Muretus et vel sic vel* allatas cerneret (*hoc prob. Kra*, *Lentzius l. l.*) *Crev.* ‖ sorti] *Vascosanus:* sortis ‖ 3. excivisset] *I. F. Gr.*: ciuisse *C* ciuisset *Bas. a* ascivisset *Va.* 266 ‖ tum] cum ‖ suplex ‖ 4. a rege Perse] *Ma.*: regepersea *C* regem Persea *Bas. a; f.* . Rex Perseus *Crev.* ‖ pauli ‖ dicere salutem *s.* salutem dicere *Stephanus* ‖ legitur ‖ 5. minimiaegregiaepraecesserant ‖ 6. uictor ‖ priuatis ‖ 7. sū'(*lit.* nt *f. abscissae*) ‖ amplectenti ‖ etclementiamet ‖ permittere ‖ tendente] *Kr.*: cletendente *C* contendente *Bas. a* ‖ V, 1. Ea dum] *scripsi:* dum *C* Haec dum *Bas. a* ‖ Octavii Samothracam *Bas. a:* octauiusamotacam, *sup. lin. add.* r ‖ quoquaepraesentia ‖ perliceretsetradere ‖ eump|seu ‖ seu] suo ‖ 2. *locus fere evanidus: eas litteras quae legi omnino non queunt punctis singulis, quae aliquatenus dignoscuntur litteris cursivis repraesentavi; pro spatiis certe recte haec expl. Bas. a* ‖ cum] c.. ‖ essetpopulum .... crum ‖ ad-

uers........gistratibuspetitutsibi... ...dloquendi ‖ 3. h...ites (p *partim apparet*) ‖ saa·motraces ‖ accepimusanfalso ‖ adquemmuiolati ‖ 4. cum] cum ‖ inquid ‖ pollui eam (*f.* ab *add.*) ... violato licebit?] *scripsi:* polaieam...uiolauit *C* pollutam .. uiolauit? *Bas. a* (*Doujatius*, *Heus.*) pollutus ... violavit? *I. F. Gr.* pollui eam homicida, sanguine ... violari; *Wl.* I, 26 pollui eam ab homicida, qui Delphos sanguine .. violavit *Krm* I, 26 *a* (pollui eam homicida * * sanguine .. violavit, [*s.* :] *Krt Wt*) pollutus eam .. violabit? *Ma.* ‖ cumomi (*rel. in pag. extr. evanuerunt*) ‖ praefatiorumeos|uoss ‖ contraminari ‖ 5. eandrumdelpis ‖ perpetratas ‖ 6. irati ‖ mittuntur ‖ 7. ingestas ‖ 8. confiderent ‖ obnox.um ‖ 9. sevocato] *Dr.*: euocato ‖ pactores|esse ‖ reliquidquidesset ‖ moriartur ‖ 10. quammori ‖ samotracum ‖ conuertereturinterficietur ‖ 11. caedes ‖ que ‖ euamenae ‖ samotrace ‖ duos ‖ uiolatas ‖ 12. Theonda avertit] *Ma.*: theodonauertitur *C* Theonda auertit˜ *Bas.* a ‖ VI, 1. tantum ‖ commisso] *Wt:* amisso (*ad* amicum *aptatum*) *C*, ab ipso *Sig.* admisso *Ma.* ‖ expertam ‖ abalienauis ‖ 2. Oroandemque] *Bas. a:* oroeandemque *C* Oroandem (*aut in sqq.* appellare) *I. F. Gr.* Oroandem itaque *Ma.* ‖ notat ‖ Thraciae *Bas. a:* treciae ‖ qua ‖ cotim ‖ 3. samotracemlembus ‖ poterant ‖ 4. fugaeporticum ‖ ortumadque ‖ materiam ‖ transg'gressus ‖ peruenitur ‖ 5. tantum moratus] *Kr.*: tantum *C Bekkerus* iam tum *Bas. a* ‖ dum .. defertur] *vel* quum deferretur *Dr.*: dumdeferetur *C* dum deferretur *Bas. a* dum deferretur * *Bekkerus* ‖ 7. principium ‖ ea] a ‖ prosecuta *I. F. Gr.* ‖ ascendebat ‖ 8. samotraces ‖ autquae secum] *scripsi:* haudaecum *C* quae aut secum *Bas. a* ‖ habere ‖ macedoniam ‖ 9. paruosregressionetessalonicensis ‖ tradidine ‖ natum ‖ ex] *Kr.*: et *C* e *Bas. a* ‖ 10. tuum ‖ in templo erant] *Vascosanus:* temploerantnullotemplo *C* templo erant *Bas. a* templum erat *I. F. Gr.* ‖ iuuantes *Bas. a:* iuantis ‖ 11. extemploquae ‖ ampipolimrepetitur ‖ 12. sciretur ‖ VII, 1. caecidit ‖ et] etad ‖ litteras] *vg.* literas *Bas. a: om.* ‖ regi misit] remisit ‖ praetoréio ‖ iusiussit ‖ 2. alisas ‖ tantu ‖ occi(f?) urriturpaitrumaetatáesypax ‖ erat: *Bas. a:* erat. *Büttnerus l. l. p.* 124 ‖ tunc] *Kr.*: tunc quoq; *Bas.* (*cf. Bauerum in ind. s. v. quoque, Büttnerum p.* 110) tuncquodn̈éc̈süä *C* ‖ (fuerat) *I. F. Gr.* ‖ 3. *post* avique *lac. indicavi;* et *add. I. Periz.*, et ceterorum regum *Crev.* regum denique *Heus.* ‖ at ‖ efficiebatur ‖ summus ‖ 4. amictus] *s.* amictus sagulo *Heus.; in illud et ipse incidi*, illo *ex* pullo *male repetitum esse ratus:* amictusillo *C* amictus illo *asterisco ad mg. add. Bas. a* amictus * illo *Krt* amictus promissa barba et capillo *Krs* 40 *n.* 59 *a improb. Wl* I, 26 *n.* 11 amictus cucullo *Ig.* 387 amiculo *inter al. Turnebus* amictus pallio *Lugd.* 1553; amictu simul filio *Lipsius* amictus cum filio *Graevius cf. Dr., ubi v. al.* ‖ alio [praeter Philippum filium] *Aldus* ‖ eomite ‖ a consule .. missi sunt] *Ma.* (*cf. p.* 350): aconsule..mis ssent *C* a consule .. missi essent *Kr.* consul .. misisset *Bas. a* consul .. misit *I. F. Gr.* ‖ 5. iustis ‖ porregit ‖ summittentemquae ‖ negatingenua ‖ iussit] *Bas. a:* aduersussit *C* ad se (*s.* iuxta se) iussit *ni plura exciderint V. Köhlerus l. l. p.* 73 *sqq.* ‖ VIII, 1. suscepisse ‖ adduceretur ‖ 2. rursum] iussu ‖ 3. mirarent| ‖ ánimicusesse ‖ 4. uepro ‖ *in* interfuisses *posterius* i *spscr.* ‖ coluin mus ‖ meminisset ‖ quod fuit] *add. Ma.*: quod *Bas. a; om. C* ‖ in bello *Dr.*: bello ‖ 5. causatus ‖ Vtcunq; *Bas. a:* etcumque ‖ incenderunt ‖ [et] populorum *Kr.* ‖ speciotibi ‖ praebetur ‖ 6. sermoneseucasupersexlatinae ‖ inquid ‖ humanóarum ‖ ideo] sideos ‖ superne ‖ uespes (*errat Krc* 283 *a, post* vesper *lac. indicari a Bekk. censens, cum asteriscus ibi adnotationem indicet*) ‖ 7. prospere ‖ effleret ‖ aduersae nfringent ‖ Q.] que ‖ 8. consulemetperseusu|alius ‖ ei] et ‖ VIIII, 1. maximum ‖ amp polpis ‖ propinque ‖ 2. quadrienn·ium ‖ Europae pleraque *vel* Europam pleramque *Duk.* ‖

adqueastam ‖ 3. quadragesimum *Sig.; f.* tricensimum *v. Iust.* XXXIII, 2, 6 *quemque ibi l. Ieepius Clintonem fast. Hell. p.* 235 *sqq. ed. Krügerus cf. etiam H. Nissenius l. l. p.* 273 ‖ numerabuntur ‖ esset ‖ 4. Macedonum [gens] *Ma.* Macedonum [regnum] *Kra* Macedoniae *Benedictus* ‖ [potentia] fuit *Sig.* ‖ gens] *h. l. addidi* ‖ europaei ‖ contınuıtur ‖ Thraciae *Bas. a:* trecıae ‖ adque ‖ 5. superfuıt ‖ annos ‖ 6. erabas ‖ ultimos fines *I. F. Gr.*: ultumusfınıs ‖ 7. moremalexandıtractummulta ‖ laceratis viribus] *I. F. Gr. prob. Ma.*: lacerēā|tesuırıbus *C* lacerantes uiribus *Bas. a* lacerantes vicibus *Burmannus* lacerantes suis viribus *Kr.* ‖ culmınae ‖ centum quinquaginta] *cf. Duk.* ‖ stetıturbs *C cf. Va.* 16 ‖ X, 1. uıctorıa ‖ famae ‖ antenos ‖ classısse ‖ palanas ‖ 2. Popillius] *Sig.*: popılıus ‖ quıdelun ‖ stabtıone ‖ adtıcıs ‖ pergıtur ‖ 3. anthıoco ‖ ab ‖ 4. lorıam ‖ rodo ‖ etaduersusurbıs ‖ 5. tamenıneoquioque ‖ essentq.agerenturrodı ‖ 6. perspulserunt ‖ moranauıgatıones ‖ urbes ‖ iisdem *A. Perizonius* ‖ praecıbus ‖ 7. mınuıtur ‖ popılıus (*cf.* §. 2) ‖ quae] que ‖ 8. quae] que ‖ 9 *sq.* ut ex … Romani, cui propriae … esset, *I. F. Gr.* sımulatıs-nullamcausam ‖ cıuıtates ‖ aceruıtate ‖ senatı ‖ conıectarenturcumdecımımoderatıofuıtqueın ‖ quae] que ‖ popılıo (*v.* §. 2) ‖ nonpaenes ‖ conscıtores ‖ esset ‖ 11. eeos ‖ fecıssetеas ‖ rhodıosemper ‖ paenıteretur ‖ ea mens] *I. Gr.* (*Periz.*, *Trillerus*): tamen *C* sana mens *W; in eandem ci. nuper incidit Hofm.-Peerlk. Hor. sat. ed. p.* 185 (*al. ap. Dr.*) ‖ 12. multıtudınemnoxaleuabant (leuabat *Kr.*) *C:* multitudinis noxam eleuabat *Bas. a* ‖ uerterant ‖ 13. responderet ‖ tam] *Doeringius:* tamentam ‖ orataeorumquıquefuıtquıquepopılıus (*v.* §. 2) ‖ deluderet ‖ decımo ‖ 14. quid] quod ‖ capitis] facılıscapıtıs (*cf. Va.* 17) ‖ 15. XI, 1. rodı ‖ factı ‖ Rhodii exercebant] *Va.* 16: rhodııexercebantur *C* Rhodi exercebantur *Bas. a* ‖ perseuerabantıam ‖ non tam — Cum] *Va.* 16 *sq.:* tamdecımaelenıtasquam *C* Decimii lenitas (* *in mg. Bas. a* afferebat *add. Sig.* efficiebat *Doujatius* ultro accenderat *Crev.*). Cum *Bas. a* ‖ gerenturanthıocus ‖ Alexandria abscesserat *I. F. Gr.*: ınalexanderexcesserat *C* Alexandriae abscesserat *Bas. a Dr.* ‖ petıtusrelıctutemplımaıoremptolemeocumregnum ‖ adduxıt ‖ 2. gnarusptolemeus ‖ quum .. haberet *vel* dum .. habet *Dr.* ‖ contrarıus ‖ recıpıtalexandreaet ‖ 3. *cf. Ma.* 350 ‖ fratrem] patres ‖ 4. anthıocum ‖ aegyptı ‖ peculısı ‖ reliquerat *I. F. Gr.* ‖ 5. vellet] *I. F. Gr.*: uelıt ‖ rursum] *Va.* 17: rursusme *C* rursus *Bas. a* rursus inde *W* ‖ eum] cum ‖ ut] et ‖ nequıquamperanthıoco ‖ 6. maıorem ‖ fratrē ‖ praecıbus ‖ 8. His *Bas. a* ‖ anthıocum ‖ si] ı ‖ retducendı *C:* reducendi ‖ quod ‖ Asiae] specıe ‖ recıpıendısquelıtterıs ‖ ut] et ‖ ante] *sic* ā|te *C cf. Va.* 12 ‖ 9. ıpso ‖ exercıtum ‖ 10. Rhinocolura] *Bas. a cf. Sig. quosque l. Forbigerus enc. real.* VI, 471 *sq.:* rınocarala ‖ ptolemeılegantıs ‖ gratıass | ‖ ueretur ‖ hostıısexposcıo ‖ adque ‖ agere ‖ 11. reducturum *Bas. a:* redductum ‖ toto ‖ hostıumnıhıl ‖ cederet rex] *scripsi:* cederet *C* cederetur *Bekkerus* ‖ dıemquae ‖ peractis] delatis *Crev. cf. Dr.* ‖ XII, 1 *sq. asteriscum ad mg. posuit Bas. a; de lacc. cf. Sig. I. F. Gr. Doujatius Crev.* ‖ etpostquam ‖ ınidutııspraeterıt ‖ hostıonıhıl ‖ desertarabıae ‖ etáegab ‖ ab ‖ descendıtur ‖ 3. Eleusinem] *Turnebus, H. Valesius:* leunsınem ‖ 4. aduenıentı ‖ Popillio] *Sig.*: popılıo ‖ pollıcereturabellas ‖ popılıus (*cf. supra*) ‖ senatusconsultum scriptum] *i. e.* sc. scriptum *Schweighaeuserus ad Pol.* XXVIIII, 11 *Wl* II, 11 *t:* scrıptum *C* senatusconsultum *Vrsinus* (*Kr. V. Köhler l. l. p.* 73) tradıturadque ‖ ıubetur ‖ 5. consıderatuırum ‖ popılıus (*cf.* §. 4) ‖ ınquıd ‖ *sqq. recte dist. I. Perizonius* ‖ 6. haesıtassıs ‖ ınquıd ‖ popılıus (*cf.* §. 4.) senatumdextram ‖ adque ‖ 7. egyptoanthıocus ‖ concordıam ‖ ıniter ‖ pax, Cyprum] *I. Perizonius:* (, *Bas. a*) parscyprum *C* (*Bas. a*) ‖ nauıgantur ‖ aegyptıae ‖ Antiochi] *Bas. b:* anthıoco ‖ dımıttuntur ‖ 8. clareaper ‖

dubiac ‖ anthiocus ‖ habente ‖ stirpeptolemei ‖ 9. consul ‖ sic ‖ 10. legationibus ‖ intravit] int ‖ est] esset *Ma. cf. p.* 511 ‖ 11. campus ‖ habuiturdeninde ‖ hibernavit *Dr.* ‖ 12. quod] q ‖ manserent *C; f.* manserunt ‖ 13. eundem] *Dr.*: eumdum *C* eum *Bas a* (*Kra*) eum tum *Krt* ‖ diciere ‖ sorte ‖ XIII, 1. Vt] *I. F. Gr.*: et *C* (*Crev.*) ‖ Popillius] *Sig.*: polpilius *C* ‖ anthiocumerant ‖ rediit: rettulit *Bas. a:* rettulitredit *C* retulit, *Crev.* ‖ 2. anthioci ‖ (legati) *W* ‖ uictoriā ‖pace‖ senatui quae] *Bekk.*: senatuique *C* quae senatui *Bas. a* ‖ u.sa ‖ haud*Bas. a:* aut‖ secums‖ iussus ‖ 3. gratulati] legati ‖ dein (*s.* deinde) de victoria] *Kra* = deindeuictoria *C:* deindeuictoriam *Bas. a*‖ quam .. adiuturum] *Kr.*: quam .. adfuturum *C* ad quam .. adfuturum *Bas. a* ‖ summa] *Sig.: om. C* omni *W* ‖ 4. ptolemei *C* Ptolemaeorum, *si Gr. sequaris, Dr.* ‖ *f.* regum *et* §. 7 Ptolemaeis *I. F. Gr.* ‖ cleopatre ‖ 5. eo ‖ quaparentibus ‖ admissum ‖ 6 *sq.* anthiocum ‖ adque ‖ paruisse ‖ *de sqq. distinguendis cf. Heus.* ‖ ptolemeocleopatreque ‖ magnoopere ‖ ducantur ‖ 8. instituta ‖ C.] cum ‖ 9. deinde e] *I. F. Gr.*: deinde (*cf. Wt praef.*) ‖ que ‖ geminarunt] *I. Perizonius:* geminarent ‖ 10. pisano ‖ Lucensesque *et* Lucensibus *Cluverius al., at cf. Mommsenium CIL.* I *p.* 147 *sq.* ‖ etpisan nisquaerentibus ‖ ab] *C* (*Kr.*): a ‖ utrumuiris ‖ 11. quidemfinibusposcerent ‖ T.] Ti. *Sig.* ‖ semproniumuscam ‖ Appuleium *Sig.* ‖ 12. ateneo ‖ masgaebae ‖ pecuniam ‖ peruiceret ‖ 13 *sq.* ibi is] *scripsi:* is *C* ibi *Wl* II, 14 *n.* 9 (*cf. Kra*) *t* ‖ gratiorea ‖ quod ‖ quod ‖ misisset:] (*s.* misisset.) *Kra, Ma.*: misitsed *C* (misit. Sed *Bas. a*) misisset. sed *I.F.Gr.* ‖ ruboris ‖ quae] que ‖ esset ‖ imperasset *Bas. a:* inparasset ‖ misissetet ‖ 15. *num* meminisse se? *v. Dr. Kra* ‖ 16. sumerent ‖ eos de se, non] *Ma.*: eosdemsenon *C* eosdem non se *Bas. a; erat cum de* eos de messe, non *cogitarem* ‖ aequum *Bas. a:* aequo ‖ *f.* nec quicquam emere *Crev.* ‖ ea, ex .. dati quae distinx. *I. Perizonius* ‖ (ea) .. (quae ibi proveniant) *Crev.* ‖ (ea) .. agri, sed ab se dari *Seyffertus l. l. p.* 841 *sq.* ‖ que ‖ ibi populo Romano proveniant] *scripsi:* ibiprouemantur *C* ibi proueniant *Bas. a* sibi proveniant *I. Periz.* sibi conveniant *Ma.* ‖ etforte ‖ 17. profectus ‖ etindicarenttaceamrem ‖ ioutiqueomin ‖ XIIII, 1. praetium ‖ debito] *f.* verborum *I.F.Gr.* ‖ 2. populo Romano regnum] *vg.* (*cf. Kra*): regnumpr *C* (= *Bas. ab*) ‖ ; aeque tantis] *Kochius l. l.:* aequitatisnis *C* : aequitate sua *Bas. a* , ac virtute sua *Crev.* alacritate sua *Heus.*; aequatis iis *Wl* I, 23 *n.*, *t. de* ; excitatis *cogitarat Kr.* (*at v. Krs* 90 *a*) ‖ eum] *om. Bas. a* ‖ fructumofficii ‖ 3. suae ‖ *aut* miscuisset] *aut in praeced.* (cum) *Kra:* inmiscuisset *C* commiscuisset *Doeringius* ‖ deis pro] *Ma.*: deuspr *C* diis pro populi Romani *Bas. a* ‖ eum ‖ 4. relinqueret ‖ ereppopulir *C:* e re populi Romani *Sig. Doujatius, at cf. Dr.* ‖ 5. obses *Sig.*: ospes ‖ *lac. ind. Bas. a cf. Sig.* ‖ 6. ex] et ‖ ieum ‖ sumptu ‖ conduceret ‖ regis] eius *al. I. F. Gr.* ‖ 7. comiti ‖ 8. mysagene ‖ dispersamclasse| ‖ mare ‖ 9. iisdem *Bas. a*: idem ‖ que ‖ romanae ‖ tertinius ‖ *in* hospi *expl. fol. in C; lac. ind. Bas. a* ‖ XV, 1. ex se natus] *Kr. Ma. de Q. Asconii comm. p.* 38 *sq. Walterus h. iur. R.* I[1], 122 *n.* 50 (= I[3] 150 *n.* 71): exsenatu *C* ex SC *Bas. a* (*Goettlingius hist. reip. R. p.* 395 *sq. n.* 9), *quod transponendum esse censuere Crev. Heus.*, *in* ex se *mutandum ego olim censui de Cinciis p.* 13 *n.* 12; *praeter vv. dd. ll. et Huschkium infra l. cf. de h. l. Beckerum ant. R.* II, 1 *n.* 413 *Langium ant. R.* II, 258 *Bierregaardium de lib. hom. cond. etc. p.* 49 *sq., ex cuius sent. l. distinxi et lac. indicavi* ‖ 2. caesi ‖ censere ‖ eis *Huschkius Serv. Tull. p.* 554 ‖ quib. ‖rusticapraeplurissestertia ‖ [in tribubus rusticis] censendi *Crev.* (*cf. Wt praef.*) censendi [ibi] *Wl* II, 14 ‖ 3. *in* cuiquam] a *spscr.* ‖ 4. possit *Dr.* ‖ sit] si ‖ iuberet ‖ trib ‖ erperet ‖ 5. trib palmam ‖ altrio ‖ quem ‖ qui] in ‖ scruisset ‖ 6. Tib. *Bas. b:* titius ‖ 7. eas ‖ honoris ‖ coeptaio ‖ 8. plus ‖ ab] *Kr.*: ad *C* a *Bas. a* ‖ emoti *Bas*

amoti *Douj.* || aequos || moti] *I. F. Gr.*: remoti C emoti *A. Periz.* || notarat *sec. Pighium Dr.* || laeuata || 9. ad sarta tecta ex instituto *Dr.* || probamiida || sex mensum] *Bekkerus*: VI. mensium *Crev.* b mensus *C* bimensis *Bas. a* (*A. Mommsenius röm. Daten p.* 47) semestris *Lallemandus* || senatu || 10. adem || Monetae in monte] *Dr.*: mō| et *C* in monte *Bas. a* || 1. abınus (*in* albinus *corr.*) postumius || XVI, 1. hispania || que || 2. macedonia || donec] decet || in] *add. Kr.* || 3. binis legionibus quinum millium *Dr.*: bınisẽ *C* binis legionibus *Bas. a; al. Crev.* || equitum quadringenorum] *Dr., qui ipse praefert* trecenorum, *Kr.*: equitumquadringentorum *C* (*al. Bas. a, Crev.*); *sociorum num. supplendum esse censet Dr.* || causius || urbana, M.'] *Sig.*: urbanam || Thalnae] *Sig.*: talnae || siciliae || citer.orem] ulterior] *h. l. addidi, post* Neruae *Bas. a* || 4. nequidiret || 5. deûm] *Kr.*: deus *C* deorum *Bas. a* || uenia || mineruãio *C* Minervae *aut* Minervium, *Dr.* || agnagniaxeterrae || fas || ex] *Kr.*: et *C* e *Bas. a* || sanguinem] *Gruterus*: sanguine *C*, *quod f. defendi potest* || 6. xuiri *Bas. a*: XV. uiri *C* (*num ex Livii errore?*) || adrıiussitsuplicationem || 7. item] *Ma.*: idem *C* inde *Bas. a* || isenatus || cũreges || 8. anthiocum || essettantasque || M.'] *Sig.*: m. || XVII, 2. consulares IIII (*s.* quattuor)] *scripsi in re perincerta* (*cf. Ma.*): culpmi *C* sunt hi *Bas. a* a curiae lumina *Seyffertus l. l.* 842 || *post voc.* nominati 2—3 *litt. spat. in fine versus* || lucus || illi] *scripsi*: alii *C* ii *W; om. Bas. a* || *lac. signum h. l. add. W praeeunte Dr. cf. Pighium, I. Gr.* || consuliiatutumpaulipro-rogato || habebas || 3. Ahenobarbum] *Sig.*: haenobarbum || Ser.] *Bas. b*: serg. || Sullam] *Sig.*: syllam || A.] ta. || uarroinem || C. Antistium Labeonem] *h. l. add. W, post* Iunium *Bas. a* || 4. in Illyricum] inlyricum || P. Aelius] pael || Cn.] p. || Tamphilus] *Sig. ni f.*: pamfilus || Tuscivicanus] *C ex corr.* (*Kr.*): tuscıuẽıcanus || 5. nominatos || oportet || 6. quae] que || convenerant] *Dr.*: conuenerunt || 7. agitatae sunt summae] *Ma.*: agitaltesuntsumma *C* agitata est summa *Bas. a* || possunt || XVIII, 1. adque || 2. libertatem || que || perpetuaque] *Ma.*: perpetuamque *C* (*Sig.*) || tutela [populi Romani] *Sig.* || crederent] *C Ma.*: *om.* || & *Bas a*: eo || fuissesiẽuis || uictoriamũiĉ || adlaturum, sibi libertatem] *Ma.*: adlaturumcrederent sibi adlaturum-sibilibertatem *C*, sibi libertatem allaturum crederent *Bas. a* || 3. Macedonici] *Heus.*: Macedonici, *Bas. a* || quo || locationesqpraediorum *C*: locationes praediorumque *Duk.* locationes praeter praediorum *Ma.* || 4. esset] *Doeringius*: est || ibiauctius || aut ... aut] (aut) *s.* et ... et *Duk.* || esset || 5. macedones || id] *Crev. Ma.*: idem || praedam || nuncquam || seditionem || deore || 6. commune concilium (*Sig.*) gentis esse, improbatum, ne vulgi adsentator *Ma.*: communeconsiliumgentisessetinprobumuulgiadsenator *C* Commune consilium gentis esset, ne improbum uulgus à senatu (*cf. Kr. W*) *Bas. a; al. ad h. l. Sig. Grut. Büttnerus l. l. p.* 110 *sq. Heus.* || moderatione] *vg.* (*cf. Kra*): moderationi *C Bas. ab* || 7. regiones] macedones || ut suum] uisum || concilium] *Sig.*: consilium || habere || tributi] tributique || (quam) *I. F. Gr. cf. Dr.* || ferri || 8. cetera] ipsaceteris || *f.* (in) quibus *I. F. Gr.* ut quibus *I. Gr.* || XVIIII, 1. centiumque || 2. iis] *Kra*: his || quibus simul .. militaverat *I. F. Gr.* || militaverant *Clericus* || haud *Bas. a*: aut || benignıusquequam || uenissent || 3. ea] eas || alteroaquaerimomagallique || Gallico tumultu Solvettiique cladibus *Dr.* || acceptaeque cladis] *Walchius* 267 *sq.* (*cf. Krg* 454 *sq. a*): aduertaequegladıis *C* (, Aduertaequé gladiis *Bas. a*) aperteque gladiis *Turnebus; al. v. d. ap. Walchium, Büttnerus p.* 112 *sqq.* || qua regnum .. esset] *Kr.* (*cf. ll. ll.*): quaeregnum .. esset *C* regnum .. esse *Bas a* : 'regnum ... esse' *Walchius* || 4. (et) *Hofman-Peerlkamp. l. l. p.* 178 || praemiorumquae || ei] *Crev.*: eius *C* regis *Wt praef.* || eligerent || 5. esset || tanquamtẽinquamde || 6. pos-

set ‖ utrumquepro ‖ tribueretilleuero *C* ‖ (vero) *Doujatius* merito *I. F. Gr.* iure *W* ‖ negare [velle]. *Duk.* ‖ 7. rex ‖ speisponpondissetcuperetue ‖ munitio ‖ uelutirenos *C* veluti frenos *Kr.* ‖ animis ‖ *post* eius 3–4 *lit. spat., tum a lin.* ‖ āmposuisset ‖ 8. securomene ‖ que ‖ monitusque ‖ decedit ‖ 9. sermonibus] *I. F. Gr.*: temporibus ‖ rectiuit ‖ 10. eorumnullumnouumnullus ‖ etsigne ‖ 11. qui] *Ma. op. ac. alt.* 215, *Kra:* quia ‖ aetateī ‖ sit] *Kr.*: si *C; om. Bas. a* ‖ eaminfirmitatemaetatemque ‖ sit] *Ma.*: esse *C* esset *Bas. a* ‖ necdum *etc.*] *cf. Douj., Crev., Duk., Heus., F. Lachm. l. l.* II, 80 *sq. n.* 3 ‖ 12. adtinere vim adferre] *Dr.*: adtineretuimadferreṡ *C* attineret vim affere *Bas. a* attinere vim afferri *I. F. Gr.* ‖ venturae] *Duk.*: aduenturae ‖ accessissent ‖ callici ‖ quead ‖ 13. eum fratri, quam ne in .., sibi ipsum *I. F. Gr.* ‖ ipse ‖ erupturum ‖ 14. seruasset ‖ que ‖ fuisse] esse *I. Perizonius* ‖ sit] si ‖ 15. erupturum ‖ infirmus ‖ omnium *A. Perizonius* ‖ probrisque] *Kr.*: pro *C; om. Bas. a* ‖ esse passurum] *s. simile quid post Duk., qui* visurum *proposuerat, add. Ma.* ‖ an ad] *Duk.*: an *C* ad *I. F. Gr.* ‖ 16. aegregium ‖ tabulistraditumimperiorumfratrem ‖ uideritis ‖ fraternas ‖ samotracum ‖ exigenti ‖ uictoriis ‖ porostratus ‖ 17. quimillisamicis ‖ fides ‖ fratris ‖ XX, 1. senatu ‖ gratulatum *C* gratulatusque *Dr.* ‖ est et] *alt. Dr. ci.*: est *C*, & *Bas. a* ‖ suam ‖ erat ‖ erant ‖ 2. petit ‖ auctoritatem ‖ aeditis ‖ petit ‖ 3. parturumcrediderat ‖ ut raro] *cf. Wt praef.*: raro *I. F. Gr.; f.* et raro ‖ alius *Dr.* ‖ est auditus] ita *h. l. add. vid. Kra* ‖ oneribuspmuneribusquaeċt ‖ prosecutiȯ ‖ 4. asiaeė ‖ 5. et] *C Bas. ab: om. vg.* (*Walchius*) ‖ et], ut, *Walchius* 228 *sq.* ‖ an] *cf. Ma. op. ac. alt.* 164 *sq.* ‖ lautia] *Bas. b:* lautiam ‖ is esse] *scripsi et sic* iis esse *Kra:* isse *C* iis *Bas. a* ‖ 7. rodi ‖ pronuntia ‖ 8. amicis ‖ adque ‖ ac sociorum] *sic fere* sociorumque *v. d. ad mg. Cur.* et sociorum *Doeringius, Rup.*: sociorum *C* aut sociorum *Muretus* sociorumve *I. F. Gr.* ‖ sunt ‖ 9. auditis ‖ obesse] *cf. Walchium* 229 *sq.* ‖ 10. eumpraecibus, condemnarent] *Crev. Dr.*: condemnarentur ‖ XXI, 1. M.'] *Sig.*: t. *C* (M. *Bas. a*) ‖ Thalna] *Sig.*: talna *C* (Talua *Bas. a*) ‖ 2. utrėbhodus ‖ qui ad id] quidaut ‖ classem ‖ eum] cum ‖ 3. antonised ‖ 4. ingressurus ‖ non ante] *Ma.*: antenon ‖ sententiam ‖ nellentferrent ‖ rodiis ‖ 5. ex auctoritate patrum] *Kr.*: patrum *C; om. Bas. a* ‖ 6. plebis, [quod antequam privati de lege dicerent, legi ipsi intercederent,] *Sig., at v. I. F. Gr.* ‖ quid ‖ intercedere|eilegi ‖ potestatem ‖ eaquae ‖ ut et] *Kr.*: uter *C* ut *Bas. a* ‖ animaduersis ‖ oratione] *I. F. Gr.* (*cf. Dr.*): ratione ‖ intercederentur ‖ 7. uictȯi ‖ tuminpetratorem ‖ intempestiuae ‖ 8. XXII, 1. *de lac. cf. Sig. Duk.; in* im *expl. fol.; lac. post. ind. Bas. a* ‖ peccauerimusnec ‖ antioco *C; num* Antiochoq.? ‖ *in* curia] i *spscr.* ‖ donas ‖ ferentes [veniebamus] *Sig.* ferentes [deducebamur] *Crev.* ferebamus *I. Perizonius* ‖ 2. diuorsorio *C* deversorio *Dr.* ‖ decepti ‖ orbem ‖ adquecarta ‖ reminisadque ‖ amplissimis *Bas. a* amplissimumis ‖ 3. etmecenasillyriosquaeliberisseut ‖ audivimus *Sig.* ‖ 4. inmo ‖ clementiae ‖ quiai ‖ alibi ‖ quifuerunt ‖ 5. iidem *Ma.*: quidem ‖ festis ‖ exitum ‖ uincatiis ‖ non] num ‖ 6. mesana ‖ carthaginiensȧesathennae graeciam ‖ 7. anthiocus ‖ traicit ‖ demetriadē ‖ calcide ‖ termopylarum ‖ 8. oppugnati] *ex* occpugnati *corr.* ‖ eiecti (*s.* expulsi) alii] *add. Wl* II, 13 *t cf Kra* ‖ priscispesque ‖ uobisq̇ ‖ 9. periuri ‖ segreco ‖ poliarato ‖ Dinone] *I. F. Gr.*: dione ‖ uttraderemusut ‖ 10. fuimus ‖ anthiocipilippique ‖ 11. l. aelium ‖ 12. semul ‖ samuliterum ‖ pamphilia ‖ 13. quae] q ‖ maginam ‖ pugnaectegraeciam ‖ *in* amisissemus] *posterius* i *spscr.* ‖ ausi sumus] aus ‖ classiȧexsuyria ‖ 14. rettulit ‖ XXIII, 1. et Philippo et] *W:* et *C* Philippo & *Bas. a* ‖ anthioco ‖ qua ‖ forumadeumdeū ‖ fuisse ‖ praemiam ‖ 2. an] ad ‖ 3. quaeretur ‖ vos] nos ‖ 4. hic ‖ ultraquaepace ‖ ab neutra] *I. F.*

Gr. (*Ma.*): neabutraque *C* (*Wl* I, 21 *sq. t cf. praef.*) nec ab utraque *Heus.* ne ab utra quidem *Bekkerus* ne ab altera quidem *Kra* ‖ ıntremus ‖ alteram ‖ 5. non] nosn ‖ quae] que ‖ navibus, armis] *I. F. Gr.*, *et sic ego:* naualıbusarmıs *C* (navalibus armis *s.* navalibus, armis *vg.*) navalibus copiis, armis *W* ‖ *f.* [nos] nostra *Dr.* ‖ 6. pne ‖ neque] nequisneque ‖ sed id a *I. F. Gr.* ‖ prohıbıtıo ‖ nequivimus] *Ma. op. ac. alt.* 221 *cf. gramm. Lat.*[3] 221. *em. Liv.* 601 *sq.*: fuımus *C* non potuimus *W* ‖ 7. rodıı ‖ hic] *Dr.*: hınc ‖ non] nunc ‖ factus ‖ segrecaturus ‖ 8. nulla enim] nullam ‖ etalıquandoet *C* (*cf. Ma.* 487 *n.* 1; 602 *n.* 1) ‖ ımperıta ‖ 9. audıtı ‖ multıtudınıs ‖ secessıone *C cf. Kra* ‖ rem publicam] populum Romanum *Sig.*, *at v. I. F. Gr.* ‖ 10. haec ‖ memoratacıtuıtatem ‖ alıiquos ‖ *f.* depravarint *Dr.* ‖ caessarem *C*; *f.* cessarimus *Dr.* ‖ 11. non] nonutınon *C* non utique *Kr.* ‖ praeterıuo ‖ grauıssımus ‖ ınḃ ‖ uestrae ‖ eteodem ‖ uėstos ‖ furıosıus ‖ oratıostultıssımam ‖ 12. quod ‖ locutus ‖ tamquam si *I. Perizonius* ‖ Popillius] *Sig.*: popılıus ‖ romanosquead ‖ anthıocum ‖ ptolemeum ‖ mısıstı ‖ 14. cıuı tatıum ‖ hominesmorum *C* hominum mores diversi *V. Koehlerus l. l. p.* 75 ‖ propınıores ‖ 15. *f.* Atheniensem *I. F. Gr.* ‖ lacaedemonıorum *C*; *f.* Lacedaemonium *I. F. Gr.* ‖ eai ‖ 16. uanıora *Ma.* ‖ parare ‖ tu,tumıdıorem ‖ ucıuıtates ‖ quamueluestrıs ‖ 17. pensuı ‖ certe tam] certamen ‖ suplex ‖ satis] satısfuıt ‖ 18. inrident] (*s.* irrident) *Curio:* inriderent ‖ dıgnumıudıcabıtur ‖ 19. rodıı ‖ ıncrepat ‖ nec ideo] *Kra:* neeoėıd *C* nec ob id *Bas. a* ‖ audivimus *Bas.* 1554 ‖ XXIIII, 1. ıcıtur ‖ purgemus] *I. F. Gr.*: purgamus ‖ offensione] *C* (*Benedictus*): offensionem ‖ 2 *sq.* tacitae] *I. Perizonius:* tacıte ‖ alii; alii vestrûm] *Heus.*: alııuestrum *C* (. Alii uestrum *Bas. a*) alii uestrum; alii *Ma.* ‖ velit ..., si] *Va.* 266 (*a Ma. repudiatum*): uellet ... utsıı (si *Bas. a*) *C Bas. a* velle ... comperiatur, si *Ma.* (*cf. Va.*) velit ... reus sit; si *Seyffert. l. l.* uellet ..., si *Vascos.* (, ut is si *I. F. Gr.* et si *Perizonius*) ‖ quo] quod ‖ capıtı ‖ 4. his] nısı ‖ ıpsıq ‖ voluimus] *Vascosanus:* uolumus ‖ aomnes ‖ 5. postumo ‖ legıs ‖ saluıs ‖ depraecor ‖ propterpropter ‖ 6. ıllı ‖ etıpsaet ‖ quia] *I. Periz.*: quı ‖ praefugerunt ‖ erant ‖ 7. ıtaitne ‖ 8. regıonıbuscessıstıs ‖ quam [prosit], quod *Crev. Dr.* (*cf. Walchium* 229 *sq.*) ‖ 9. anthıocum ‖ dubia est et gravior sit?] *scripsi:* aut (*praecedit a, sequitur mox* ut) dubıaestutgraıuorsıt *C* dubia est, ut gravior sit. *Bas. a* (*Crev.*) autem dubia est, ut gravior sit. *Kr.* ut dubia est, et gravior sit? *Kra* aut dubia est aut gravior sit. *Ma.* (*al. I. F. Gr. Wl* I, 22 *t*, *t praef.*) ‖ sırodus ‖ an] ac ‖ 10. ınferere ‖ 11. in ira] ınfra ‖ 12. publıcıs ‖ quaequod ‖ quıd ‖ corporınostrocondıtı queachbrorum uestrapotestatepermıtteimus ‖ 14. possunttesteestenımet ‖ quod .. iudicabimus] *Bekkerus:* quod .. ıudıcauımus *C* quo .. iudicabimus *I. F. Gr. cf. Dr.* ‖ nėos ‖ XXV, 1. Secundum] *iterat. post* oratıonem ‖ eaccesseruntṫunt (c *extr.* t *spscr.*) ‖ 2. rodıs ‖ macedonıā ‖ aspe ‖ 3. ınseramnon ‖ simulacrum viri] *sic C:* simulacrum veri (*s.* similia veris) *Ma.* ‖ copiose id quod] *scripsi*, copiose quae *ci. Ma.*: copıasıdque (*tum sequitur* d) *C* copiosi quæ *Bas. a* ‖ quinto] quintae Originis libro *Gell. N. A.* VI, 3, 7: VII *Va. act. gymn. Austr.* 1859, 487 *sq.* (*sic apud Gell. Brillenburgius de M. Porc. Cat. p.* 93 *n.* 2; *cf. Nipperdeii ad Corn. Nep. Cat. mai. c.* 3 *in ed. mai. comm.*) ‖ 4. rodıs ‖ Philocrates ‖ *cf. Leutschium nunt. Gott.* 1855, 263 *sqq.* ‖ legatıones ‖ 5. phılocratenrenuntıarentrhodumṙ ‖ partım ‖ substıtere ‖ quae quae] *Sig.*: quae *C* qui quae (*tum* scirent *et* facerent) *I. F. Gr.* ‖ 6. praesentia [praesidia] *praeeunte Doeringio Kr.* ‖ decedere *Rup.* ‖ praefectos] praesidia *vel* praesidiarios *Dr.* praesidia et praefectos *Wl* I, 26 *n.* 11; *cf. de h. l. Ma.* ‖ rodum ‖ renuntiata *Ma.* ‖ seatrıstıtıa ‖ cum] cırcum ‖ verterunt] *Heus. Ma. cf. Va.* 18: renuntıauerıerunt *C* renuntiata uerterunt *Bas. a* ‖ 7. viginti millium *Gruterus:* xxmılıb. *C* ἀπὸ μυρίων

χρυσῶν *Pol.* 30, 5 decem millium *Hotomanus; aut ap. Pol.* δισμυρίων *(sic H. Nissenius l. l. p.* 276 *n.* *) *aut ap. Liv.* decem millium (*s.* milium) *leg. esse cens. I.F.Gr.* (*Tillmanns diss. l. p.* 62) ‖ 7. Theaetetum] *ex Pol. Vrsinus:* theodotum ‖ praefect:s ‖ aba ‖ maior a repulsa ignominia] *Kr.*: ma:orapulsaısnomına *C* maior repulsae ignominia *Ma., qui ne brevitatis causa praeposuit* maior repulsis ignominia *Bas. a* (*al. I. F. Gr.*) ‖ 8. ageret ‖ possent ‖ 9. amnos ‖ amıcıtıam ‖ quid] *Kr.* (*Va.* 10 *sq.*): quodıd *C* cui *Bas. a* quo *Bekkerus* quo id *W* ‖ perficıentı ‖ 10. tuimne ‖ ipsos *Vrsinus* ‖ 11. Mylasenses] *Sig. cf. I. F. Gr. al. ad* §. 13 *adn.*: mılassenses ‖ euromanensıum ‖ 12. non] cum ‖ lyccıa ‖ demptae ‖ ab Rhodiis *Vrsinus* ‖ acetera ‖ quı ‖ tante ‖ 13. ıuuentutē| ‖ cybıratarum ‖ *f.* acciverant *I. F. Gr.* ‖ parare ‖ Mylasensis] *Ma.* Mylasenses *Sig.*: mylassē|s:s ‖ Alabandensisque, qui] *Ma.* Alabandensesque, qui *Bekkerus:* alabandenıquequıalabandesıum *C* Alabandenosque *Bas. a* (*W; de Wt praef. cf. Ma.*) ‖ euroaemensıum ‖ provinciam ademptum] *C* (*W*): prouincia adēmpta *Bas. a* ‖ et ipsi] *Ma.*: adıpsı *C*, ad ipsos *Bas. a* ipsi (*f.* et ipso) *W* ‖ conıunctos ‖ venerant] *Ma.*: uenerunt ‖ ortusıaman ‖ XXVI, 1. *f.* ibi [in Asia] *coll. sqq. Wt praef.* ‖ Romae] *Bas. a* (*Kra, Va.* 10): romae:nasıa ‖ potestate ‖ que ‖ fuerant ‖ gabenıum *C*; *praenomen excidisse censet Dr.* ‖ 2. locımıourb ‖ lıcınıus ‖ 3. ınlyrıco ‖ *de* cum] *a Bas. a add. cf. Kra* ‖ relıquaexercıtum ‖ epyrum ‖ panota ‖ dedita omni] *Wt praef.*: ded:totomnıum *C* dedita tota *Bas. a* deditast omni *Ma.* ‖ multıtudınem ‖ ınfurııs ‖ 4. hinc] *Duk.*: hıc ‖ molos.dem *C Sig. cf. CIG* I *n.* 874, *vv. ll. Steph. Byz. s. v.* Μολοσσία *etc.* ‖ oppıdııs ‖ Tecmonem] *Sig.*: tegmonem ‖ pılaceum ‖ Horreum] *sic etiam* §. 10 *C; dubitat Bursianus geogr. Gr.* I, 25 ‖ ducıtur ‖ 5. gent:s ‖ 6. hıc ‖ noxa ‖ uenıeterat ‖ opprımerent ‖ 7. quae vos] quos ‖ ınquıd ‖ civitatem] *I. F. Gr.*: cıuitates *C* ciuitatis *Bas. a* ‖ factıs ‖ 8. laecumobpactıssent ‖ hıı ‖ accepımus ‖ 9. inruperunt] *Dr.* irruperunt *Bas. a:* ruperunt *C* eruperunt *I. Perizonius* ‖ adque ‖ romanı ‖ 10. Cephali] *I. F. Gr.*: cepalonıs *C* Cephalonis *Bas. a* ‖ prıncıpııs ‖ tegmonem (*v.* §. 4) ‖ recıpıt ‖ pylagen ‖ 11. epro ‖ scoraequoquequınque ‖ 12. romanorum ‖ (oppidis) *Ma.* 70 ‖ arcıuusest ‖ 13. foressenesetaudant:os ‖ dasserent.orum *C* Dassaretıos, tum *Palmerius* ‖ Pirustas, Rhizonitas] *Sig.*: tırustarasınıttass ‖ 14. Daorseıs] *c Bas. a* (*Mommsenius nunt. archaeol. Berol.* 1861, 208 *): daiorseıs ‖ quod] quo ‖ Caravantio] cauarent ‖ scordensıbus (*cf. Corssenium Ausspr.* I, 92) ‖ dassarensıs ‖ Selepitanis] *cf. Douj., Dr.* ‖ impositum *add. Mur.* ‖ pependissent] *Sig.*: pendıssent ‖ 15. quae] q ‖ dıctam *C* Issam *recte f. Ma.* ‖ omnes *Bas. a:* omnıa ‖ Agravonitas] *Bas. a:* agrauomtas *C* Agranonitas *typogr. f. errore Bekk.* (*Wt*) Ascrivionitas *Douj.; et vid. sane incolae eius oppidi significari, quod* Acruvium (*sic codd. fere opt.;* Ascruvium *ap. al.*) *ap. Ptol.* II, 17 (16 *Nobb.* 15 *Wilb.*) 5 *p.* 65 *Bert.* *indeque ex ci. Silligii ap. Plin. n. h.* III §. 144 (*ubi* Agrutum *etc. in codd.*) *nunc nominatur* ‖ Rhizonitas] *Sig.*: rizō|ta ‖ Olciniatas] *Bas. b:* olceratınos ‖ hoc ‖ Illyrico] *Kra:* ınllyrıco ‖ ipse] *Wt praef.*: ıpseın ‖ red:turı ‖ XXVII *sq. cf. Wilkium a F. Lachmanno l. l.* II, 85 *n.* 1 *l.*, *Krm* I ‖ 1. romam ‖ Agassas] *cf. Dr.*: gassas ‖ 2. consule ‖ petıtam ‖ 3. agenıensıum ‖ fame ‖ 4. Aeneatum *Dr.* ‖ urbem] *Kr.*: hostılıterurbem ‖ pertınacıut ‖ 5. ferme *Heus.* ‖ ad] *C* (*Krma W Ma.*): *om. Bas. a* ‖ uisendamque ‖ nobılafamā| ‖ maiora] *Kr.*: maioram *C* magis *Bas. a* ‖ uti statuit.] *Ma.*: utstatuıt *C*, ut statuit: *Bas. a* (*al. Pithoeus Kra*) ‖ 6. sulpıcıusgalo ‖ haud *Bas. a:* aut ‖ scıpıonı ‖ atheneo ‖ tessalıamdelpos ‖ petıtur ‖ 7. fuerant] potuerant ‖ 8. leuadıae ‖ Trophonii] *Sig.*: trophonıs ‖ hercynnaequae *C f.* Hercynaeque *Dr. Kr., at cf. Steph. thes. s. v., Silligium ad Plin. n. h.* XXXI §. 15 ‖ calchıdem ‖ Euboeaeque tantae] *Wl* I, 26: aeuoqueante *C* (*Bas. a*) Euboeaeque *praeeunte Florebello I. F. Gr.* Eu-

boeaeque arte (*s.* arcte) *Heus.* Euboeaeque, ante paeninsulae, tum (*s.* tunc *Kra* nunc *Krm*) *Krma* ‖ conuenienti ‖ descenditur ‖ 9. calchide ‖ traicit] *Bas. a cf. Kra:* erattraicit *C* rate traiicit *Kr.* freto traiecit *Wl* I, 25 ‖ milium ‖ stationem ‖ agā|memniomae ‖ templo *Kr., at v. Wl* II, 2 *sq.* ‖ filiam ‖ uictimar.sadmonta ‖ regum] regem ‖ 10. antiquus *Kr.:* anticum *C* Amphilochus *Bas. a cf. Dr.*; *immo* Amphiaraus *Kuhnius, Crev.* (*cf. Prellerum act. soc. lit. Sax. a.* 1852 *p.* 166 *sqq.*) *et sic vv. dd. a C. F. Hermanno ant. Gr. div.*[1] §. 41, 9 *ll., Bekkerus* antiquus Amphilochus *Baumg.-Crusius; f.* anticus Amphiaraus ‖ 11. ciathenas ‖ ipse ‖ vetustae] *V. Köhlerus l. l. p.* 75: uetustate ‖ Piraceum] *Sig.*: phireum ‖ urbem *C* et urbem *Wt praef.*; *f.* cum urbe ‖, magnorum imperatorum [monumenta], *Crev.* ‖ *f.* artis *Crev.* ‖ XXVIII, 1. muneruaepraesidio ‖ corynthum ‖ 2. aryx ‖ sthamus ‖ aryx ‖ inter moenia] *Seyffertus l. l.*: intra moenia *I. F. Gr.* inter omnia *C Bas. a* inter plana omnia *Ma.* ‖ inscatensemfortibus ‖ 3. sthamus ‖ scyonem ‖ inclytam *Bas. a:* inclytumepidaurumsedinclutū ‖ nobilitatemplo ‖ nunc] *cf. F. Lachmannum l. l.* ‖ donis] domum ‖ que ‖ 4. lacedemonemadid ‖ memorabilem] *Bas. a* (*Va.* 17 *sq.*): memorabilemacsilentiam *C* memorabilem, ac Pallantium (*s.* Palantium) *Kr.* memorabilem ac visendam *Ma.* ‖ 5. ei visa, et] *Seyffertus l. l.*: etuisa *C* ei visa *Ma.* uisa, & *Bas. a* visa, sed *I. F. Gr.* visa, at *Clericus* ‖ 6. perseagrata ‖ aut ‖ quae] que ‖ publicae ‖ animo] ‖ cum revertit] *C Bas. a:* cum revertitur *Dr.* cum revertisset *I. F. Gr.* cum repeteret *Ma.* revertenti *Seyffertus l. l.* ‖ turbane ‖ 7 *sq.* percunctati ‖ DL *Bas. a:* . a. L. ‖ lycisco ‖ ab A. Baebio] *Krma*: ab · aebio *C* à Bebio *Bas. a* ‖ praefecto praesidii *Kr.*: praesidi *C* praeside *Bas. a* ‖ possideri. iussis qui arguebantur] *Krma:* possidereiussisquiarguebantur *C* possidere qui arguebant. Iussis *Bas. a* ‖ Amphipoli] *Duk.*: ampipolim ‖ conuentu ‖ 9. ampipolim ‖ nimis solutis vinculis custodiae] *scripsi:* nimissolutiscuiuscustodia *C* nimis soluta custodia *Bas. a* omni solutus custodia *Ma.* ‖ dieuter ‖ locutus ‖ 10. esset] *I. F. Gr.:* est ‖ militessibiut ‖ refici] *Kr.*: referriet *C* resarciri *Bas. a* ‖ 11. maiore] maioremquidem ‖ ātraditos ‖ A. Postumio] *cf. Duk.* ‖ cummaiorem ‖ samotrace ‖ ampipolim ‖ XXVIIII, 1. ampipolo ‖ litterasquae ‖ depos taessent ‖ macedonisum ‖ 2. novum] nouim ‖ nouitatis forma terribile *Seyffertus l. l.* 842 *sq.* ‖ *post* praebuit *distinx. Ma.* ‖ , summoto, aditus,] *Kr.* (*Ma.*): summotoadd.tu *C* , summotor aditus, *Bas. a* , summotor additus, *v. d. ad mg. Cur.* summoto aditum *Kra* ‖ auribusquaeque *C* auribusque *Ma.* ‖ 3. que ‖ que ‖ esset ‖ interpraetata ‖ referebatur ‖ 4. annus ‖ pependissetlegibus ‖ 5. foretet ‖ trymonem ‖ sit amnem] *scripsi:* sitamnemsit *C* amnem sit *Bas. a; f.* amnes sit *Duk.* ‖ 6. versus *Crev., at cf. Ma.* ‖ quae *I. Perizonius* ‖ cis Strymonem] *Ma., ut scripseram:* tistrymonem *C* trans Strymonem *Bas. a* ‖ *f.* vergentem *Dr., at v. Ma.* ‖ senticen ‖ 7. ortusstrymoacplectere tur ‖ senticem ‖ Axius] *Dr.* (*Ma.*): quaacsius *C* qua Axius *Bas. a* ‖ Paeonibus] *I. F. Gr.*: Paeonis *Bas. a* poenis (e *sup. lin.*) *C* propeauxilumanflumenanregionem occidentis *h. l. scripturus esse videtur Niebuhr. geogr. et ethnogr. ant.* 299 *sq., cf. p.* 284 *et sq.* ‖ colere ‖ 8. paeneus *C; f.* Astraeus *Heus.* ‖ omnis *C* amnes *I. F. Gr.* ‖ absentenonem ‖ adiecta] obtecta ‖ poemae ‖ quo ‖ aedessa ‖ borea ‖ 9. dorsum Borae montis] *scripsi:* dorsummontem *C* Boram montem *Bas. a; susp. Wt* ‖ inlyricoalter ‖ ampipolimsecundatessalonicen ‖ pellamus ‖ sua *I. F. Gr.* ‖ conferrit ‖ 10. editiciorumque ‖ 11. auriqadque ‖ ‖ nec] *C: om.* ‖ fieri ‖ *in* aeris] e *spscr.* ‖ permittit ‖ invecto] innuceto ‖ 12. repentibuspoeniam ‖ 13. poeniam ‖ Paeoniae] etpoeniae ‖ praetiumquestatuitur ‖ 14. quae] q ‖ exceptam ‖ tertiam ‖ XXX, 1. uariae ‖ spedatae ‖ arrexit, & *Bas. a:* adrexestet ‖ 2. commercio] *C* §. 6 *Bekkerus:* nescio *C* cōmerciis *Bas. a*

(*Crev.*) commercia *Kr.* ‖ interrupti sibi ita] *scripsi* interrupti ita sibi *Ma.*: interruptis ita *C* §. 6 *Bas. a* (*Crev.*) interruptisad *C* ‖ lacerati] *Crev.* (*Ma.*): lacerata *C* (laceratam *C* §. 6) ‖ animali] *Ma.*: animalia ‖ alterum] alteram ‖ indigentes *Bas. a:* indicentis ‖ distracto] *C Ma.*: distracta ‖ et se] *Crev.*: etase *C* ut se *Sig.* et ut se *Dr.* et quam se *Heus.* ‖ contenta] *Sig.*: contempta ‖ ignorabantur ‖ 3. bisalta ‖ trans] *immo* citra *Crev.* ‖ ; trans Nessum autem et circa Strymonem multas *I. Perizonius* ‖ amnem] *sic C* ‖ incoluntur ‖ estrymonem ‖ proprietas ‖ ampipolis ‖ sole in] solem ‖ 4. Pallenon] *Crev.*: Pallenem *Bas. a* pellenem *C* ‖ rugiferam ‖ Toronen ac] *s.* Toronam ac *Dr.*: Toronem ac *Bas. a* toroneam *C* ‖ Athon et Acanthum, ad Aegeum mare alii insulamque] *Ma. in l. incertissimo:* athoeneaeuocanthuncaliinsulamque *C* Atho — Aeneae uocant hunc — alii ad insulam *Bas. a* ‖ ellespontum ‖ 5. ueroeam ‖ Bottiorum] *Niebuhrius l. l. p.* 300: uettiorum *C* (*susp. Cellario*) Bottiaeorum *Ma.* ‖ 6. Eordaei] *I. F. Gr.*: Eordei *Bas. a* sordeicommerciointerruptisitauiderilaceratam ‖ Lyncestae] *Modius:* lingeste ‖ autincania ‖ et Stymphalis] *Bas. a:* estrymepalis *C* et Stymphaeis (*immo* Tymphaeis) *Palmerius* ‖ elimonites ‖ 7. asper ‖ *in* faciunt] i *spscr.* ‖ pacem ‖ ritus suos] riuos ‖ 8. XXXI, 1. aitquae ‖ Macedonia] *Ma.*: macedoniae *C* Macedonia et *W act. ant.* 1841, 854 *sqq. t* ‖ quanta universa esset ostendit. Macedoniae formula dicta .. ostendisset, Aetoli] *Ma.:* quantauniuersos | tenditmacedonaeformuladicta..ostendissetaetoli *C* quanta universos teneat (*sic etiam Büttn. l. l. p.* 114 *sqq.* quae universos teneret *I. F. Gr.*) Macedonia, formula dicta, cum .. ostendisset. Ætoli *Bas. a; al. Walchius* 268 *sqq. Heus. Bekkerus W ll. ll.* ‖ ostendisset] *f. ad* ostendit *a librario male aptatum est* ‖ cognitionem ‖ regis ‖ utra] *Kra:* utre *C* utri *Bas. a* ‖ fecissent .. accepissent *Bas. a* ‖ 2. liberat ‖ inexiliuinfulsis ‖ ac] aut ‖ 3. haec ‖ causa ‖ gentis ‖ inflautfuerant ‖ peditibus ‖ 4. *prius* aut] ut ‖ opemi ‖ civitatibus] civitatemsibi ‖ mediauna .. generisaduersa *C* secta *excidisse censet Ma.* ‖ legesque] *scripsi ante* tuebatur: leges *C* & leges *Bas. a* ‖ 5. itamaior ‖ elatis ‖ Romanorum elati *Ma.* ‖ impartis ‖ soli] eiussoli ‖ magistrationibus ‖ 6. hii ‖ poloponneso ‖ Boeotia] *vg.*: boeotiam ‖ conciliis adessent *Bas. a:* conciliabessent ‖ 7. actassent ‖ regi, qui] *Ma.:* reliqui *C*: reliquos *Bas. a* ‖ instruxisse *Bas. a* ‖ 8. partium] *Bas. a:* aptium *C cf. Ma.* factionum *Seyffertus l. l.* 843 ‖ aletur ‖ nihil] nihileorum ‖ expectarentur ‖ 9. euocatis ‖ Boeotia] *vg.*: boetiam ‖ 10. unam ‖ essetacheis ‖ gallicaraten ‖ etoetceteros ‖ 11. aceis ‖ 12. iaetolis ‖ 13. quaerendol ‖ publicae ‖ 14. Antissam] *Dr. Kr.:* intissam *C* Antissan *Bas. a* ‖ insulamdiruenda ‖ metymnaantisseoslabeonum ‖ profectum ‖ lembum ‖ est vagatus] *C:* esset vagatus *Rup.* erat vagus *al. I. F. Gr.* erat vagatus *Clericus* ‖ receptu ‖ 15. Perse (Perseo *Bas. a*) iunxerant] *scripsi:* perseandiunxerant *C cf. Crev.* ‖ XXXII, 2. pronuntiatum *etc.*] *cf. Kra* ‖ pertinebat] *C* (*Walch.* 193): pertineret *Duk.* pertineat *Crev.* ‖ senatoreis ‖ symdedis ‖ administrarentur ‖ 3. *f.* (quam) .. annis natu *s.* (quam) .. annis (natis) *Duk.* ‖ placere ‖ 4. nox ‖ nominesunt ‖ 5. aequaret ‖ regibus ‖ animos ‖ 6. aliquibus *Bas. b* ‖ legationibus] *Kra:* ministerislegationibus *C* minimis legationibus *Bas. a* ‖ fuerantfuerant ‖ exdereadque ‖ italitam ‖ 7. uiderētur ‖ quas] quae ‖ 8. ludicrum] *Ma.*: ludicrum, quod *Bas. a* ludorumquod *C* ‖ cumi ‖ invitatis] *Ma.:* indignato *C* indixerat *Bas. a* indicaverat *Wt praef.* ‖ amphipolim ‖ 9. terrarumomnismultitudo ‖ aequorum ‖ uectimis ‖ fieri ‖ 10. querudiscum ‖ 11. aepulae ‖ opulent aecuraeodem ‖ eisse ‖ scierent ‖ XXXIII, 1. impositos ‖ in ingentem] *Bas. a* (*Ma.*): ingentem *C* (*W*) ‖ 2. praecatus ‖ Luamque] *Turnebus:* lunamque ‖ 4. quod] quae *Ma.* ‖ 5. que ‖ convenerat *Duk.* ‖ extilium ‖ regio ‖ 6. praesenti ‖ 7. deuehendam ‖ datam ‖

transgressustrymonem || ampipolim || 8.paeleum || bellum || iussus || passuronem || XXXIIII, 1 *sq.* aderant || ad quem] adque | qui deaadquefieret || que || *in* exercitui] r *spscr.* || : summissis *Bas. a:* suosmissis *C* suo, missis *Ma.* || denuntiassent || adque || cohortes] cohere || 3. propiores *Bas. a:* proprietatis *C* propiores civitates *Kr. de palimps. Tol. p.* 29 || 4. omnem || 5. cccc || deceni || diuiderenturrcentenaquinquagena || 6. omnis; inde] *Ma.*: omniumde || numerata] *C Ma.*: numeratum || 7. praede || se esse] (*aut antea* expertes [se]) *Ma.*: esse || 8. ori || innauenissent || 9. senatui] *add. Duk.* (*Ma.*) || unus || exercitius || 10. cesta *ut vid.* || finemdum || ini || 11. facti || abierant] *Bas. a* (*I. Perizonius*): abierunt || concesserant || pergamumper || fuerunt || ver *etc.*] *Galiorum nomen desiderat Crev.* || exciuitat || cum] et *Ma.* || eumenisab || 12. Ibi & Romani Solouettium *Bas. a* || *post* cum] *lac. ind. W* || et] *del. Ma.* || Synnadis **] *scripsi secundum Ma.*: synnades *C* Synnadis *Bas. a* Synnadis esse compererissent, eo proficisci decrerunt *Ma.* || adlocuti sunt] *W:* adlocutus *C* allocuti *Bas. a* ad colloquium *probabiliter Ma.* || , et Attalus] *Bas. a:* ettalus *C;* Attalus *Ma.* || profectus est; castra *Ma.* || 13. cum] cons. || depraecando || 14. possit] *Ma.*: posset || in perquam *s.* in tam *Rup.* || anthiocumptolemeumq || XXXV, 1. turbalia || 2. hi] *Bas. a*: hii *C* ii *Bekkerus* || peregre] *Va.*: apud hospites peregre *Kochius l. l.* aputreges *C* || 3. regiadnaues || sexdecim] *vg.* . XVI . *C* || remorum] o *del. et* e *spscr. ex* romorum *corr.* || ornatam || sextilium || aburbe || effusaemultitudinem || 4. decretis || mandatumquae || ageret, ex auctoritate patrum] *Duk.*: exauctoritatepatruum (patrum *Bas. a*) ageret || ferrent] adferrent || diem || 5. ad] as || firme || cui .. comparare erubuissent *Bas. a:* cum .. conparare debuissent *C* cui .. non comparare debuissent *Kra p.* 128 quacum (*l.* quocum) .. comparare timuissent *ci. W* || scripsit || 6. *f.* [Quia] antiqua *I. F. Gr.* (*tum* deferret, *Dr.*) || regiis *Bas. a:* regit || relicturis] *Bas. a* (*I. F. Gr.*): rielicturis *C* relicturus *Bas. a* || indulgeret *I. F. Gr.* || deferretur *I.F.Gr.* || 7. totus] Iratus *Ma.* || imperatori iratus fuit; itaque] *scripsi secundum Va.*; fuit iratus imperatori; itaque *Va.*: imperatorita *C* imperatori erat *Bas. a* imperatori *Ma.* || erat] *inter* er *et* ad *addideram; sic etiam Ma.* || legi, *ipse repudians, Dr.* || 8. Seruius *Bas. a:* serg. || priuatiimperatori || persandro || sua || 9. militumpecuniaillumiudicia || dare potuisse, militem honorem dare non posse] *scripsi:* darenonpotuisse(, *Bas. a*)militemhonoremdareposse *C Bas. a cf. Turnebus, Grut., Walchius p.* 113 *sq.* dare non potuisse, .. dare non posse *Sig.* non dare potuisse, .. non dare posse *I. F. Gr.* (*Ma.*) || XXXVI, 1. incitati || Ti.] *vg.*: t. *C* (*Bas. ab*) || ferrent || de] *add. I. F. Gr.* || [nec] ad *P. Manutius, Sig.* (*I. F. Gr.*) [sed] ad *s.* [set] ad *Kr. improb. Wl* II, 9 || *f.* dubiosa quisquam *I.F.Gr. cf. sqq.* || haut (*s.* haud) quisquam] *Kr.*: autsiquisquam *C* si quisquam *Bas. a* quisquam *P. Manutius Sig.* haud sane quisquam *Wl l. l.* (*Kaestneri ad h. l. nugas videsis ap. Kra*) || procederetur || 2. Seruius *Bas. a:* serg. || repetente || tribunis] *C Kr.* Tr. *Bas. a* tribuno *vg.* || iam] quam || agere || diem || causanm || morandam || esset || 3. tribuni .. quid .. iuberent] *Ma.*, *quod et ipse probaram:* tribuni .. quis .. iuberet *C* tribunus .. quid .. iuberet *Bas. a* || acerua || impraemiis || 4. militiamquae || si — ducibus] *susp. Crev.* || asperioremuellentibus || eademuictoribus || adque || 7. despoliari] *I. F. Gr.*: dispoliari || triumphos || 8. obnoxius || adque || iam nunc (nunc, *om.* iam, *Kr.*) nimis saepe per ambitionem (saepe ambitione *Ma.*) peccari *Büttnerus p.* 117 *sq. Ig.* 393 *sq.*: munonimisseperambitionempeccari *C* in uno nimis se per ambitionem peccare *Bas. a* ultro nimis saepe per ambitionem peccari (*s.* saepe ambitionem peccare) *I.F.Gr.* in unanimis saepe ambitionem peccare *Rup.* || 9. ageret || 10. ageret || eadem || pro-

nunciarunt *Duk.*, *improb. Ma.* ‖ aliquae ‖ XXXVII, 1. cumtaim ‖ haberenulla ‖ 2. tum] *Ma.*: ut *C* tunc *Bas. a* ‖ antiquea ‖ habita ‖ quieverunt] *Ma.* tunc quieverunt *A. Rubenius:* nequefecerunt *C* * neque fecerunt *Kr.* neque audiverunt mala neque fecerunt *Heus.* egregie vicerunt *a Leutschius phil.* x, 217 (*al. ap. Dr.*) ‖ 3. ac(*s.* ad)cusandi] *Rup. Ma.*: accusando ‖ 4. triumphatum esset] *I. F. Gr. pr. ed. not.*, *Ma.*: triumphatumest ‖ triumphatum, et cum privatum eum *I.F.Gr.* triumphatum, et privatum eum *Dr.* (*al. I. Periz.*) *cf. sqq.* ‖ cum] *s.* quum *Sig.* (*Ma.*): eum ‖ visurus] *f.* laesurus *s. simile quid Ma.* ‖ deferre ... interrogare *Sig.* ‖ dicere *C Sig.* ‖ inimico, eum] *Ma.*: inimicocum *C* inimicum *Bas. a* ‖ accusare *Sig.* ‖ 6. *f.* cuius *Crev.* ‖ crimen nullum, nullum] *I. F. Gr.*: nullum crimen nullum *Sig.* crimennullum *C* ‖ laudes] *cf. Ma.* ‖ ad ac(*s.* ad)cusandum] *Vascosanus*, *v. d. ad mg. Cur. cf. Dr.*: accusandum ‖ petit ‖ adsumpsit ‖ 7. uite *C* (vitae) *v. d. mnemos.* I, 101 ‖ hori ‖ 8. aliquas ‖ alteram integrioris iudicii et puram a *Dr.* ‖ a] *Ma.*: eta ‖ et a favore et ab odio *Crev.* (*cf. Dr.*) ‖ universi populi Romani] *Ma.*: uniuersis iūd. c. pr *C* uniuerso iudicante PR *Bas. a* ‖ res] *Muretus:* rex *C* reus *Bas. a* ‖ 9 *sq.* Serui *Bas. a:* serg. ‖ stetisti] *Ma.*: institisti *C* institit *Crev.* ‖ acerbius] siaceruius ‖ ut] *W:* et ‖ circumiret] *C* (*I. F. Gr.*): circumires ‖ ductus es . ne] *add. I. F. Gr.*: duxisti . Ne *add. Bas. a; f.* descendisti . Ne *Kra; om. C* ‖ te] et ‖ regem ‖ 11. stipulandos ‖ appraetoremnihilualu sset ‖ 12. adque ‖ seueritatē ‖ parte ‖ 13. hiscere prohibuisset (*s.* non sisset) .. defensionem .. fecisset] *Ma.*: iscire (id scire *Bas. a*) potuisse .. defensione (defensionem *Bas. a*) .. fuisse *C; al. I. F. Gr. Heus.* ‖ 14. adferri ‖ XXXVIII, 1. ipse etiam aliter] *I. F. Gr.* ‖ qui .. videar] quum .. videor *I. F. Gr.* ‖ expectabat ‖ etiam] *h. l. del. I. F. Gr.* enim *Muretus; f.* iam *Doujatius* ‖ 3 *sq.* tatum ‖ tantum, si unius hunc Paulli, et non *I.F.Gr.* ‖ universo ‖ non unius in hoc Pauli] (*sc. fama agitur, qua re vocc.* multi — faciet *parenthesis nota segregavi*) *C* (*Kr. cf. Kra Wl* II, 4 *sq.*): *h. l. del. I. F. Gr.* Non unius hoc Pauli *Bas. a* ‖ Paulli * *Crev.* Pauli [honos agitur] *Ma.; al. Heus.* ‖ 4. (quam illis qui triumphaverant)] *scripsi:* quamilliquitriumphauerant *C* quam illis qui triumphaverunt (*ad mg.* *) *Bas. a* quam Macedonici et Asiatici illis, qui post eos triumphaverunt *Sig.* quam aliorum aliis (*s.* quam aliis), qui triumphaverunt *Rup.; al. I.F.Gr. Doujatius Crev. Heus.* ‖ 5. uniuersi ‖ 6. invidiae] invidi *Crev.* ‖ invidia] inuidiam ‖ 7 *sq.* in] ācin ‖ recaptam ‖ uolarunt ‖ insuper nos in .. Africae, ... ostendi, erubescimus: Gloriane par .. iniuria etiam (*vel* et iniuria) vestra exaequabitur? *ci. I. F. Gr.* ‖ a vobis] *ed. I.F.Gr.*: uobis ‖ Liternum ..., Literni sepulcrum ostendit. Erubescamus *Hofm.-Peerlk. l. l. p.* 196 ‖ domicilioetsenonfuisse ‖ Africae, .. ostendi, erubescamus. gloria sit par] *Ma.*: Africae, .. ostendi. (Africae! .. ostendi! *Crev.*) Erubescamus, gloria si par *Bas. a* africae .. ostendit- erubescamusgloriasicpar *C* ‖ vestra ne exaequetur] *scripsi sec. Ma.*, *qui casu f.* vestra *om.*: uestraexsequetur *C* uestra exæquetur *Bas. a* ne exaequetur *Ma.* ‖ infamiam ‖ 9. esse] *add. Bas. a* ‖ in] *add. Bas. b* ‖ 10. infamilia ‖ 11. hypanis ‖ an] in ‖ dicunturq ‖ pyrro ‖ Hannibale [nec Philippo] *Kr.* ‖ M.'] *Sig.*: m. ‖ Cornelius [nec T. Quinctius] *Kr. cf. a Leutschium phil.* x, 213 ‖ 12. suis] *add. Ma.* ‖ cientes] *Ma.*: cient ‖ incendunt ‖ 13. sunt] *Ma.*: sint ‖ tum] *Grut.*: suum *C* sic *Wt praef.* ‖ suum quoque .. triumphum celebrare credunt *a Leutschius l. l.* XIV, 612; *al. v d. ad mg. Cur.* ‖ 14. sitis] satis ‖ domos] do ‖ habeatis ‖ uidereuellet ‖ *a* vos certe *novum cap. incipere debere adnotat Ma.* ‖ (vos — debebatis), *ni alio haec traicienda sint*, *Crev.* ‖ certe Persei victores *a Leutschius l.l.* x, 212 *sq.* ‖ anthioco ‖ XXXVIIII, 1 *sq.* iis] *Kra:* his ‖ triumphabitur? At a praetoribus triumphabitur? Quos si *Ig.* 401 ‖ incurrum ‖ curru descensuri] *conieceram et vel sic vel*

currum ei concessuri *Ma.*: currumi-cē'suri *C* currum ei cessuri *Bas. a* ‖ et] est ‖ traditum ‖ 3. et vos] utnos ‖ triumpho] *C* (*Duk.*): triumphum ‖ 4. et legiones] legioneset ‖ inlyrico ‖ naualesocinmacedonic:|ae ‖ abrogato triumpho] *Ma.*: abrogato triumphos *Bas. a* abrogatutnumpos *C* ‖ expectabunt ‖ dein de tam *Perionius* ‖ opima praeda *I. F. Gr.* ‖ opulentiae ‖ 5. remitterentur ‖ eburnea ‖ tabulap ctaet|extilia ‖ celati ‖ 6. tamquamfortuna ‖ quid?] *interr. sign. add. Büttnerus l. l.* 118 *sq.* ‖ illum ‖ nobilissimumopulentissimumres ‖ ostendetur] *Grut., v. d. ad mg. Cur.*: ostenditur ‖ 7. sypax ‖ alexanderp ‖ 8. Graeciae] Macedoniae *a Leutschius phil.* x, 212 ‖ urbe ‖ habent ‖ *f.* triennium *Dr. cf. c.* 41, 5. ‖ ingentia ‖ nostro] *Bas. b:* nostrum ‖ 9. *post* provinciam] *add. prior pars lit.* p, *postea lineola traducta del.* ‖ proficescentis ‖ uictori ‖ ei] et ‖ sumus] *addidi; et sic Ma., qui cf.* ‖ et quidem] equidem ‖ homines tantum *Bas. a:* tantum *C; f.* tantum eum *Wt* ‖ hūonorefraudari ‖ 10. triumphus. maiores] *I. F. Gr.*: utrū ma'ores *C* (. Vtrum maiores *Bas. a*) ‖ uestros ‖ exorsi ab diis sunt *Bas. a:* etorbiadd.scut ‖ finem [eum] *Bas. a* ‖ 11. profiscens ‖ praetorve] praeteru ‖ paludatus cum lictoribus *I. F. Gr. cf. adn. ad lib.* xxxxi, 10, 5 ‖ eo eodem] *Ma.*: eodem ‖ , in Capitolium *Kra* ‖ triumphano ‖ dona portans (*s* praeportans) redit] *Ma.*: bonaquepr̄.transredit *C* dona populi Romani traducit *Bas. a* dona populi Romani transvehit (transvehens, redit *Kra*) *Kr.* ‖ 12. praecidentes ‖ traducendo *C* (*Wt*) ‖ in triumpho (*sic C*) dicavit] *I. F. Gr. pr. not. ed.*: in triumphum dicavit *Turnebus cf. adn. sq.* ‖ uindicauit *C* iudicavit *Sig.* locavit *I. F. Gr.* (*f.* iam locavit *Ma.*) diis dicavit *Rup. Heus.* ‖ ducente] *scripsi:* dē|te *C* caedente *Bas. a* venditas *Kochius l. l.* ‖ mactabitis?] *Kr.*: mactati *C* mactate. *Bas. a* (*Ma. Kochius*); *f.* mactaturi *Wt* ‖ 13. quid? illas epulas] *Kr.*: quidemillaeaepulae *C* (*cf. Wt*) illas quidem epulas *Bas. a* ‖ quae] quod ‖ utrum — hominumque] *distinxi sec. Doeringium, Walchium* 115 *sq.; al. h. l. Crev.* ‖ uoluntatis ‖ seruntuio ‖ 14. rex] ex ‖ in circo Flaminio] *scripsi coll. Plut. Luc.* 37 *Beckeri ant. R.* I, 153 *sq.* III, 2, 446 *sq.*, *idem coll. Liv.* 39, 5, 17, *ne recte quidem scriptura tradita, Kochius:* circafluminio (*cf. Va.* 266) *C* circa flumen *Bas. a* citra flumen *I. F. Gr.* in ripa fluminis *Ma.* ‖ relinquerentur ‖ 15. et] at *I. F. Gr.* ‖ tum, centurio milesque, quibus ab imp. Paulo donatus es, decreta potius .. fabularetur, audisti, et hodie me potius *Ma.* ‖ quibus ab] quid de *Bas. a* ‖ donatus — senatus] *scripsi:* donatus *C* senatus *Bas. a* ‖ decrerit] *I. F. Gr.*: decreuit ‖ seruilus ‖ fabulentur ‖ audiset; *num* audi — set? ‖ hoc adicere (*f.* dicere) me decet (*s.* oportet), me] *scripsi in l. perincerto:* hocdicereme *C* hoc dicentem me *I. F. Gr.*; *f.* (hoc dicere) me *Crev.* ‖ 16. ipsum id] *ut scripseram I. F. Gr.*: ipsud *C* id ipsum *Ald.* ‖ maledicae ‖ diciteoter ‖ provocato] *scripsi:* perprouocatio *C* provocanti *Ma.* per prouocationem *Bas. a* ‖ pugnauit ‖ magnumconseruis ‖ habeo] adeo ‖ 17. rettulisset ‖ osostentat ‖ adapert sq ‖ moui ‖ 18. inquidquamquodies ‖ penitetque ‖ mihi] hi ‖ militiaefuitque ‖ 20. *in* milites *fol. expl. in C; lac. ind. Bas. a cf. Sig. I. F. Gr.* ‖ XXXX, 1. *cf.* §. 4 ‖ H - S *add. Bas. a* (sestertii *I. F. Gr.*): *om.* ‖ m lliens *C:* millies *Bas. a* ‖ bis millies ducenties (*s.* trecenties) *I. F. Gr.*, *at cf. Dr. coll. Kritzii ad Vell.* I, 9, 6 *adn.* ‖ qua] *I. F. Gr.*: que *C* quae *Bas. a* ‖ haud *Bas. a:* aut ‖ dubiae ‖ summae ‖ plaustrorum] Philippeorum *I. Perizonius cf. Crev. Heus.* ‖ *f.* argentique ‖ scripto ‖ 2. Samothracen] *I. Gr. et vel sic vel* Samothracam *Dr.*: samotrachem *C* Samothracem *Bas. a* ‖ coercebaturfuerat ‖ bellare cum] *Bas. a* (*Va.* 266), *dubitante Ma.*: bellaregē| *C* bella gerere cum *Kochius p.* 19 ‖ cepit ‖ 4. *ante* §. 1 *transpositurus est Crev.* ‖ currummagna ‖ Q.] *add. Sig.* ‖ maximum ‖ suspicio *ex* susc cio p *supscr. et* c *priore del. corr.* ‖ etqu tem ‖ 5. singuli ‖ denarii *add.*

I. F. Gr. cf. Kra: om. ‖ centeni] *sic C* ‖ | alterum | tantum *Muretus I. F. Gr.; al. ap. Dr.* ‖ refragati] suffragi ‖ pronunciata *Muretus, I. F. Gr.*: nuntiata ‖ acclamassent] classe ‖ 7. q. quos ‖ nominibus ‖ domini ‖ XII *add. Bas. a: om.* ‖ ann ‖ 8. patres ‖ ipsis *Bauerus* ‖ 9. cum de] cu|duoe ‖ dissereret, memorabilis] *scripsi, itidem Ma.*: disseruisset, memorabilis *Bas. a* dedissetre|morabilis *C* ‖ XXXXI, 1. et qua felicitate] *Ma.* (*prob. Leutschio*): obquā | l. pauloratioadpr̄. felicitate *C* & quàm feliciter *Bas. a* et quanta felicitate *W* ‖ administrauerit ‖ quae duo] *I. F. Gr.* (*Ma. op. ac. alt.* 235 *sq.*): duo *C* quod duo *Bas. a* ut duo *ci. Wt* quae *a Leutschius phil.* 18, 54 ‖ perdomumeamper ‖ Quirites] *Bas. a:* que *C; f. h. l. delendum, ut hoc ipsum* que *sit* quae *supra additum, in C suo l. motum* ‖ nontriumphus ‖ eorumfuerit ‖ 2. quaesitso ‖ quo] que ‖ 3. brundisioq. ‖ (meis) *a Leutschius l. l.* ‖ Corcyrae tenui portum] *scripsi:* corcyraetenum *C* Corcyram tenui *Bas. a* ‖ lustrandis] *Doeringius* (*Kr.*): lustri *C* lustra *Bas. a* lustris *Bekkerus; f.* (lustri) *Rup. V. Köhlerus l. l. p.* 91 vestris *Sig.* nostris *Kra* iusta *Heus.* hostias *alt. Rup. ci.* ‖ sacrificiaui ‖ 4. peruenit ‖ accepto lustratoque *Rup.* accepto [et lustrato] *ci. Wt* (*f. alterutrum V. Köhlerus l. l.*) ‖ accepto lustrationis sacrum rite perfeci et mutatis *a Leutschius l. l. p.* 108 ‖ maguas ‖ progressus] *C* progressus inde *Kr.* progressus in Perrhaebiam *a Leutschius l. l.* (ī *in C extare arbitrati*) ‖ castra] *add. Bas. a: om. C* munimenta *vel potius* opera *a Leutschius l. l.* ‖ inter — evasi] *cf. Dr. quosque l.* ‖ petreām ‖ Pydnam regem] *Ma.* (*prob. Leutschio*): pugnamrege *C* pugnam rege coacto *Bas. a* ‖ 5. redegit ‖ quadriennium .IIII. *C:* triennium tres *Sig.* quadriennium tres *a Leutschius l. l.* x, 214 *sq.* XVIII, 54 (*cf. Crev. Heus.*) ‖ quindecim (.XV. *C*)] *cf. Zechium l. ad lib.* XXXXIIII 37, 8 *l. p.* 51 ‖ 6. promuentus ‖ caza ‖ potestate ‖ samotracum ‖ fortuna] *scripsi:* fortunam *C* fortuna mea *Bas. a* ‖ 8. erant ‖ praecarperiludooptauiteum ‖ 9. publicamea ‖ insignis ‖ 10. ego] eo ‖ nobiliam ‖ expectemur ‖ 11. ego] eo ‖ currum escendens, domum ex Capitolio altero expirante veni] *scripsi:* currumexcapitolioexpirantes (*sic, non* expirantem, *ut Bas. a, quae asteriscum h. l. ad mg. add.*) ueni *C* curru ex Capitolio ad alterum .. exspirantem veni *Sig.* curru in Capitolium; ad alterum ex Capitolio .. exspirantem veni *Ursinus* currum escendi, ad alterum ex Capitolio .. exspirantem veni *I. F. Gr.* (*al. Turnebus, v. d. ad mg. Cur., Bauerus in ind. s. v. curru*) curru in Capitolium vectus, alterum, rediens ex Capitolio .. exspirantem inveni *Büttnerus l. l. p.* 119 *sqq. et in adn. ad Bauerum h. l. et sic, nisi quod* redux ex *scripsit, Doederleinius öffentl. Reden p.* 444 currum conscendi, rediens alterum ex Capitolio .. exspirantem inveni *Va.* 19 ‖ aemiliopaulinoferet ‖ 12. paulus ‖ senem nemo] *Th. S. in misc. obs.* II, 1, 150: sed|nemo *C* se nemo *Bas. a* me nemo *Doujatius* (*Kra*) ‖ mea ‖ consulatur ‖ XXXXII, 1. tanta ‖ locusesse ‖ 2. triumphumegististriumphu| *C; f.* egit . is ‖ 3 quinos] *I. F. Gr.*: quinque ‖ magistri ‖ 4 *sq.* nihil — cum] *Ma., qui ad* comites *rell. desiderat verbum* habere sineret *s. quid simile cf. Kayserum ann. Heidelb.* 1861, 288: nihilregistracū| *C* . Bitis (Bithys *Dr.*) regis Thracum filius cum *Bas. a* ‖ erantė ‖ 6. haectanta *C* haec acta erant *Ma.*; *num* haec erant acta? ‖ tractum ‖ filiumfiliosque ‖ 7. etinidipsut ‖ orationi] *I. F. Gr., v. d. ad mg. Cur.* (*cf. tamen Dr.*): orationis ‖ praetio ‖ redirmi ‖ 8. quae] que ‖ tracumfuisse ‖ 9. rcumtracumgentinequeinequeeiusdem quidem ‖ 10. camicitiae ‖ adquemobsides ‖ 11. grauitateesse ‖ praetium ‖ malerelinq.re ‖ tres] *Kr.*: trans *C; om. Bas. a* ‖ nominati, Titus] *Kra* nominati, T. *Bas. a:* nominatius *C; f.* nominati, C. *Dr.* ‖ C. Licinius Nerva, T. Quinctius Flamininus *alt. Dr. ci.* ‖ Quinctius] *vg.*: quintius ‖ Flamininus] *Bas. b:* Flaminius *Bas. a* idaminimus *C* ‖ rebilius ‖ traciam ‖ tracibus ‖ binūm] bis denum *Pighius* ‖ 12. Bithys] *Dr.*: bitis ‖ a] ar *C* ab

Kr. || invisitatae] *I. F. Gr.* muısıtate *C:* inusitatae || XXXXIII, 1. herente || nom || paene] *vg.*: pene || memorıam || 2. collatus *Bas. a:* consulatus || sponsılıs || pecunia pecuniae] *Sig.*: pecunıaemacedonıcae *C* pecunia Macedonicae *Bas. a* (*cf. Wt praef.*) || donodonıs || 3. regens || nequamquam || 4. ferocıs || locis munimentisque] *Kr.*: locısmonumentısque *C* locisq; munitis *Bas. a* || gentem] regem || triumpho] *C* (*I. F. Gr.*) || alıam:ntriumphoetsuperlectılem || auri] *om. Par.* 1573 || c̄ . xx . et . vii . || x . et viiii . *C: f.* mille (*i. e.* ∞) et novem *I. F. Gr.* || x . tria C = decem tria] *Bekkerus Kra:* decem et tria *Kr.* tria *Bas. a* triginta *I. F. Gr.* || 6. alıquod || 7. latınıquıntum || 8. m:lexmultoque || sestertiûm ducentiens] *vg.* = hs̄. cc. *C* || antıantıas || 9. con:ugem || recusantıbusquı || spolentımıs || Iguvium] *Turnebus, Sig.*: ıgıturuıum || 10. *f.* reliqui *Ma.* || Illyrica praeda] *Ma.*: ınlyrıcopraeda *C* Illyrico prædæ *Bas. a* || , de .. rege capti; eos] *Ma.:* de .. recaptoseos *C* : de .. rege captos eos *Bas. a* || Corcyraeis] *Sig.* Corcyreis *Bas. a:* corcyreı || Dyrracinis *Bas. a:* dyrraeınlııs || XXXXIIII, 1. populato] optato || *f.* nusquam *Crev. Dr.* || C.] et || 2. Appuleium *vg.* || nerua || calnum || Quinctilium] *vg.*: quıntılıum || 3. posttrıdıe || calendae intercalariae (*v. Wt praef.*) *s.* intercalarıae calendae *W:* ıntercalarıaet *C* intercalares *Bas. a* kalendae intercalares *Dr. Crev. Th. Mommsenius l.* xxxxiii, 11, 13 *l.* || léocum || T. *Bas. a:* tullıum || Quinctium] *vg.*: quıntıum || Q.] *Sig. cf. Duk. et Dr. ad lib.* xxxvii, 47, 8 *adn.*: m. || 4. comıtum *C* comitum numero *ci. W* || atorumaportaa || 5. concu|qundıque || gratumlatum || getumque || uenıssent || 6. petıt || 7. daturs || L.] *C* §. 17, *Bas. a* (*Pighius a Dr. l., Mommsenius CIL* i *nr.* 35): *h. l. om. C;* P. *Val. Max.* v, 1, 1 *ibique Iul. Paris* || quae] que || reciperent, benigne conductae *ipse dubitans Duk.* || 8. senatu || adiit] *Dr.*: adit *Bas. a* ag.t *C* || commemorabıturpetıt || 9. secum] etsecum || anthıoco || poss:deret || macedonıam || fuerat || 10. si is] *Kr.*: ıs *C* Si *Bas. a* || populi Romani] *vg.* = pr *C: erat cum* Antiochi *coicerem; ex* pr *nota male inculcata* peruıssent §. 11 *ortum esse etiamnunc censeo* || [factus esset, cum Antiochi] *add. Ma.* || esset] est || 11. antıocı || fuisse et] *Ma.*: fuisset *Bas. a* peruıssent *C* fuisse comperissent *W praef.* (*Kochius l. l.*) || appareret aut datum .. esse] *Ma.*: apparere: aut si datus .. esset *Bas. a* apparatautdatum .. esset *C* || ıgnosceret || deberet || quıdquam || 12. cui detur] *s.* quoi detur *Mur. Crev.* (*Ma.* 286): quodetur *C* quod detur *Bas. a* || quidem] qu:deturquıdem || 13. fili] *Ma.*: felıcı *C* facile *Bas. a* || accıperetqua|tam || ptolemeum || 14. prusıaset *C; f.* Prusia est || dımıssum || ex c ∞ sestertiis] *scripsi:* exsestertııs *C* ex sestertiis *Bas. a* ex C - H - S *I. F. Gr.*, *qui cf.*, ex cx sestertiis *Heus.* || pondo] *Bas. a* = p *C* || 15. masgéaref horum || al:amquaeqad || pert:neretsaeuoromaesubprenesteımmolaret || 16 *sq.* uteretur *etc.*] *recte distinxit Ma.* || datum || 17. cornelıo || 18. am reletum || cetera] *F. L. Lentzius l. l.*: etea *C* (*f. alt. comma om. W*) ex ea *Ald.* ea *Dr. Crev. et s. sic s.* tanta *Rup.* || benıgnıtatem || populumrregem || ferunt] ferme || ipsi emi non sisse] *Kr.*: ıpsıemınonsıesse *C* ipsum emisse *Bas. a* ipsum renuisse *I. F. Gr.* (ipsi renuisse *Lentzius l. l.*) || accepere || 19. eum] cum || maıestatem || se] sı || ferre; ideo *Ma.*: ferret.deo *C* ferre, & ideo *Bas. a* || genere || 20. quoque cum] qı ... e . um || summısse || 21. haud *Bas. a:* aut || *vocc.* Asia bellum *vix dignosci possunt, sequuntur versus duo omnino evanidi, tum* TITI LIUI AB URBE CONDITA | (*al. m. recentior inter lin. hanc et sq. add. versum unum fere evanidum, cuius extr. tantum literae* dedo restat *legi fere possunt*) | LIB XLV EXPL | INC LIB ... FELICITER | *C.*

[PERIOCHA LIBRI XXXXI.]

[Ignis in aede Vestae extinctus est. Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit monumentumque operum suorum Gracchurim oppidum in Hispania constituit et a Postumio Albino proconsule Vaccaei ac Lusitani subacti sunt. uterque triumphavit. Antiochus Antiochi filius obses Romanis a patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriae ab urbe dimissus. qui praeter religionem, qua multa templa magnifica multis locis erexit, Athenis Iovis Olympii et Antiochiae [Capitolini], vilissimum regem egit. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita ducenta quinquaginta octo milia ducenta nonaginta quattuor. Q. Voconius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis mulierem heredem institueret. suasit legem M. Cato; extat oratio eius. praeterea res adversus Ligures et Histros et Sardos et Celtiberos a conpluribus ducibus prospere gestas et initia belli Macedonici continet, quod Perseus Philippi filius moliebatur. miserat ad Carthaginienses legationem, et ab his nocte audita erat. sed et alias Graeciae civitates sollicitabat.]

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXXXI.

I. [.....] a patre in pace habitam armasse eoque 1
iuventuti praedandi cupidae pergratus esse dicebatur.
consilium de Histrico bello cum haberet consul, alii
gerendum extemplo, antequam contrahere copias hostes
possent, alii consulendum prius senatum censebant. vicit 2
sententia, quae diem non proferebat. profectus ab Aquileia
consul castra ad lacum Timavi posuit; inminet mari
is lacus. eodem decem navibus C. Furius duumvir navalis
venit. adversus Illyriorum classem creati duumviri 3

navales erant. qui tuendae viginti navibus maris superi
orae Anconam velut cardinem haberent: inde L. Corne-
lius dextra litora usque ad Tarentum, C. Furius laeva
4 usque ad Aquileiam tueretur. eae naves ad proximum
portum in Histriae fines cum onerariis et magno com-
meatu missae, secutusque cum legionibus consul quinque
5 ferme milia a mari posuit castra. in portu emporium
brevi perfrequens factum, omniaque hinc in castra sub-
portabantur. et quo id tutius fieret, stationes ab omni-
6 bus castrorum partibus circumdatae sunt; in Histriamque
versum praesidium stativum repentina cohors Placentina
obposita inter mare et castra et, ut item aquatoribus ad
fluvium esset praesidium, M. Aebutius tribunus militum
secundae legionis duos manipulos militum adducere ius-
7 sus est; T. et C. Aelii tribuni militum legionem tertiam,
quae pabulatores et lignatores tueretur, via quae Aqui-
8 leiam fert duxerant. ab eadem regione mille ferme pas-
suum castra erant Gallorum; Catmelus pro regulo erat
tribus haut amplius milibus armatorum.

1 II. Histri, ut primum ad lacum Timavi castra sunt
Romana mota, ipsi post collem occulto loco consederunt,
2 et inde obliquis itineribus agmen sequebantur in omnem
occasionem intenti, nec quicquam eos quae terra mari-
3 que agerentur fallebat. postquam stationes invalidas esse
pro castris, forum turba inermi frequens inter castra et
mare mercantium sine ullo terrestri aut maritimo muni-
mento viderunt, duo simul praesidia, Placentinae cohortis
4 et manipulorum secundae legionis, adgrediuntur. nebula
matutina texerat inceptum; qua dilabente ad primum te-
porem solis perlucens iam aliquid, incerta tamen, ut solet,
lux speciem omnium multiplicem intuenti reddens, tum
quoque frustrata Romanos, multo maiorem iis quam erat
5 hostium aciem ostendit. qua territi utriusque stationis
milites ingenti tumultu cum in castra confugissent, haud
paulo ibi plus quam quod secum ipsi adtulerant terroris
6 fecerunt. nam neque dicere, quid fugissent, nec percun-
ctantibus reddere responsum poterant; et clamor in portis,
ut ubi nulla esset statio, quae sustineret impetum, audie-
batur; et concursatio in obscuro incidentium aliorum in

alios incertum fecerat, an hostis intra vallum esset. una 7
vox audiebatur ad mare vocantium; id forte temere ab
uno exclamatum totis passim personabat castris. itaque 8
primo velut iussi id facere pauci (armati), maior pars in-
ermes, ad mare decurrunt; dein plures, postremo prope
omnes, et ipse consul, cum frustra revocare fugientes
conatus nec imperio nec auctoritate nec precibus ad ex-
tremum valuisset. unus remansit M. Licinius Strabo, 9
tribunus militum tertiae legionis, cum tribus signis ab
legione sua relictus. hunc in vacua castra impetu facto
Histri, cum alius armatus iis nemo obviam isset, in prae-
torio instruentem atque adhortantem suos obpresserunt.
proelium atrocius quam pro paucitate resistentium fuit, 10
nec ante finitum est quam tribunus militum quique circa
eum constiterant interfecti sunt. praetorio deiecto, dire- 11
ptis quae ibi fuerunt, ad quaestorium forum quintanam-
que hostes pervenerunt. ibi cum omnium rerum paratam 12
expositamque copiam et stratos lectos in quaestorio in-
venissent, regulus accubans epulari coepit. mox idem 13
ceteri omnes, armorum hostiumque obliti, faciunt et, ut
quibus insuetus liberalior victus esset, avidius vino cibo-
que corpora onerant.

III. Nequaquam eadem est tum rei forma apud Ro- 1
manos; terra, mari trepidatur; nautici tabernacula deten-
dunt commeatumque in litore expositum in naves rapiunt,
milites in scaphas et mare territi ruunt, nautae metu, ne 2
compleantur navigia, alii turbae obsistunt, alii ab litore
naves in altum expellunt. inde certamen, mox etiam pugna 3
cum vulneribus et caede in vicem militum nautarumque
oritur, donec iussu consulis procul a terra classis sub-
mota est. secernere inde inermes ab armatis coepit. vix 4
mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent,
perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi
sunt; cetera deformis turba velut lixarum calonumque,
praeda fere futura, si belli hostes meminissent. tunc de- 5
mum nuntius ad tertiam legionem revocandam et Gallo-
rum praesidium, et simul ex omnibus locis ad castra
recipienda demendamque ignominiam rediri coeptum est.
tribuni militum tertiae legionis pabulum lignaque proicere 6

iubent, centurionibus imperant, ut graviores aetate mili-
tes binos in ea iumenta, ex quibus onera deiecta erant,
inponant, equites ut singulos e iuvenibus pedites secum
7 in equos tollant: egregiam gloriam legionis fore, si castra
metu secundanorum amissa sua virtute recipiant. et re-
cipi facile esse, si in praeda occupati barbari subito ob-
8 primantur; sicut ceperint, posse capi. summa militum
alacritate adhortatio audita est. ferunt citati signa, nec
signiferos armati morantur. priores tamen consul copiae-
que, quae a mari reducebantur, ad vallum accesserunt.
9 L. Atius tribunus primus secundae legionis non hortaba-
10 tur modo milites, sed docebat etiam, si victores Histri,
quibus armis cepissent castra, iisdem capta retinere in
animo haberent, primum exutum castris hostem ad mare
persecuturos fuisse, deinde stationes certe pro vallo habi-
turos: vino somnoque veri simile esse mersos iacere.

1 IIII. Sub haec A. Baeculonium signiferum suum,
2 notae fortitudinis virum, inferre signum iussit. ille, si
unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit,
conisusque cum trans vallum signum traiecisset, primus
3 omnium portam intravit. et parte alia T. et C. Aelii
tribuni militum tertiae legionis cum equitatu adveniunt.
confestim et quos binos oneraria in iumenta inposuerant
4 secuti et consul cum toto agmine. at Histrorum pauci,
qui modice vinosi erant, memores fuerant fugae, aliis
somno mors continuata est, integraque sua omnia Ro-
mani, praeterquam quod vini cibique absumptum erat,
5 receperunt. aegri quoque milites, qui in castris relicti
fuerant, postquam intra vallum suos senserunt, armis
6 arreptis caedem ingentem fecerunt. ante omnes insignis
opera fuit C. Popillii equitis, Sabello cognomen erat. is
7 pede saucio relictus longe plurimos hostium occidit. ad
octo milia Histrorum sunt caesa, captus nemo, quia ira
et indignatio inmemores praedae fecit. rex tamen Histro-
rum temulentus ex convivio, raptim a suis in equum
8 inpositus, fugit. ex victoribus ducenti triginta septem
milites perierunt, plures in matutina fuga quam in reci-
piendis castris.

1 V. Forte ita evenit, ut Cn. et L. Gavillii Novelli,

Aquileienses, cum commeatu venientes, ignari prope in
capta castra ab Histris inciderent. ii cum Aquileiam 2
relictis inpedimentis refugissent, omnia terrore ac tumultu
non Aquileiae modo, sed Romae quoque post paucos dies
impleverunt; quo non capta tantum castra ab hostibus 3
nec fuga, quae vera erant, sed perditas res deletumque
exercitum omnem adlatum est. itaque, quod in tumultu 4
fieri solet, dilectus extra ordinem non in urbe tantum,
sed tota Italia indicti. duae legiones civium Romanorum
conscriptae et decem milia peditum cum equitibus quin-
gentis sociis nominis Latini imperata. M. Iunius consul 5
transire in Galliam et ab civitatibus provinciae eius quan-
tum quaeque posset militum exigere iussus. simul de- 6
cretum, ut Ti. Claudius praetor militibus legionis quartae
et sociûm Latini nominis quinque milibus, equitum du-
centis quinquaginta Pisas ut convenirent ediceret eam-
que provinciam, dum consul inde abesset, tutaretur, M. 7
Titinius praetor legionem primam, parem numerum so-
ciorum peditum equitumque, Ariminum convenire iu-
beret. Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus; 8
Titinius C. Cassio tribuno militum Ariminum qui prae-
esset legioni misso dilectum Romae habuit. M. Iunius 9
consul ex Liguribus in provinciam Galliam transgressus,
auxiliis protinus per civitates Galliae militibusque coloniis
imperatis, Aquileiam pervenit. ibi certior factus exerci- 10
tum incolumem esse, scriptis litteris Romam, ne tumul-
tuarentur, ipse remissis auxiliis, quae Gallis imperaverat,
ad collegam est profectus. Romae magna ex necopinato 11
laetitia fuit; dilectus omissus est, exauctorati qui sacra-
mento dixerant et exercitus, qui Arimini pestilentia ad-
fectus erat, domum dimissus. Histri magnis copiis cum 12
castra haud procul consulis castris haberent, postquam
alterum consulem cum exercitu novo advenisse audierunt,
passim in civitates dilapsi sunt. consules Aquileiam in
hiberna legiones reduxerunt.

VI. Sedato tandem Histrico tumultu senatus consul- 1
tum factum est, ut consules inter se compararent, uter
eorum ad comitia habenda Romam rediret. cum absen- 2
tem Manlium tribuni plebis Licinius Nerva et C. Papirius

Turdus in contionibus lacerarent rogationemque promul-
garent, ne Manlius post idus Martias — prorogatae
namque consulibus iam in annum provinciae erant —
imperium retineret, uti causam extemplo dicere, cum
3 abisset magistratu, posset, huic rogationi Q. Aelius col-
lega intercessit magnisque contentionibus obtinuit, ne
perferretur.

4 Per eos dies Ti. Sempronius Gracchus et L. Postu-
mius Albinus ex Hispania Romam cum revertissent, se-
natus iis a M. Titinio praetore datus in aede Bellonae ad
disserendas res quas gessissent postulandosque honores
meritos [et] ut diis inmortalibus haberetur honos.

5 Eodem tempore et in Sardinia magnum tumultum
esse literis T. Aebutii praetoris cognitum est, quas filius
6 eius ad senatum adtulerat. Ilienses adiunctis Balarorum
auxiliis pacatam provinciam invaserant nec eis invalido
exercitu et magna parte pestilentia absumpto resisti pot-
7 erat. eadem et Sardorum legati nuntiabant orantes, ut
urbibus saltem — iam enim agros deploratos esse —
opem senatus ferret. haec legatio totumque quod ad
Sardiniam pertinebat ad novos magistratus reiectum est.

8 Aeque miserabilis legatio Lyciorum, qui crudelitatem
Rhodiorum, quibus ab L. Cornelio Scipione adtributi erant,
9 querebantur: fuisse sub dicione Antiochi; eam regiam
servitutem conlatam cum praesenti statu praeclaram liber-
tatem visam. non publice tantum se premi imperio, sed
10 singulos iustum pati servitium. iuxta se, coniuges libe-
rosque vexari, in corpus, in tergum saeviri, famam, quod
indignum sit, maculari dehonestarique et palam res odio-
sas fieri iuris etiam usurpandi causa, ne pro dubio ha-
beant nihil inter se et argento parata mancipia interesse.
11 motus his senatus litteras Lyciis ad Rhodios dedit, nec
Lycios Rhodiis nec ullos alii cuiquam, qui nati liberi
12 sint, in servitutem dari placere: Lycios ita sub Rhodio-
rum simul imperio et tutela esse, ut in dicione populi
Romani civitates sociae sint.

1 VII. Triumphi deinde ex Hispania duo continui acti.
prior Sempronius Gracchus de Celtiberis sociisque eo-
2 rum, postero die L. Postumius de Lusitanis aliisque

eiusdem regionis Hispanis triumphavit. quadraginta milia
pondo argenti Ti. Gracchus transtulit, viginti milia Albi-
nus. militibus denarios quinos vicenos, duplex centu- 3
rioni, triplex equiti ambo diviserunt, sociis tantumdem
quantum Romanis.

Per eosdem forte dies M. Iunius consul ex Histria 4
comitiorum causa Romam venit. eum cum in senatu 5
fatigassent interrogationibus tribuni plebis Papirius et
Licinius de his, quae in Histria essent acta, in contionem
quoque produxerunt. ad quae cum consul se dies non 6
plus undecim in ea provincia fuisse responderet, quae se
absente acta essent, se quoque, ut illos, fama comperta
habere, exsequebantur deinde quaerentes, quid ita non 7
potius A. Manlius Romam venisset, ut rationem redderet
populo Romano, cur ex Gallia provincia, quam sortitus
esset, in Histriam transisset, quando id bellum senatus 8
decrevisset, quando id bellum populus Romanus iussisset.
at hercule privato quidem consilio bellum susceptum
esse, sed gestum prudenter fortiterque. immo utrum 9
susceptum sit nequius an inconsultius gestum, dici non
posse. stationes duas necopinantes ab Histris oppressas,
castra Romana capta, quod peditum, quod equitum in
castris fuerit. ceteros inermes fusosque, ante omnes 10
consulem ipsum, ad mare ac naves fugisse. privatum
rationem redditurum earum rerum esse, quoniam consul
noluisset.

VIII. Comitia deinde habita. consules creati C. 1
Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus. et postero
die praetores facti P. Aelius Tubero iterum, C. Quinctius
Flamininus, C. Numisius, L. Mummius, Cn. Cornelius
Scipio, C. Valerius Laevinus. Tuberoni urbana iuris- 2
dictio, Quinctio peregrina evenit, Numisio Sicilia, Mum-
mio Sardinia; sed ea propter belli magnitudinem pro-
vincia consularis facta. Gracchus eam sortitur, Histriam 3
Claudius. Scipio et Laevinus Galliam in duas divisam
provincias sortiti sunt. idibus Martiis, quo die Sempro- 4
nius Claudiusque consulatum inierunt, mentio tantum de
provinciis Sardinia Histriaque et utriusque hostibus fuit,
qui in his provinciis bellum concivissent. postero die 5

legati Sardorum, qui ad novos magistratus dilati erant,
L. Minucius Thermus, qui legatus Manlii consulis in
Histria fuerat, in senatum venit. ab his edoctus est se-
natus, quantum belli eae provinciae haberent.
6 Moverunt senatum et legationes sociûm nominis La-
tini, quae et censores et priores consules fatigaverant,
7 tandem in senatum introductae. summa querellarum erat,
cives suos Romae censos plerosque Romam commigrasse:
quod si permittatur, perpaucis lustris futurum, ut deserta
8 oppida, deserti agri nullum militem dare possent. Fre-
gellas quoque milia quattuor familiarum transisse ab se
Samnites Paelignique querebantur neque eo minus aut
9 hos aut illos in dilectum militum dare. genera autem
fraudis duo mutandae viritim civitatis inducta erant. lex
sociis (ac) nominis Latini, qui stirpem ex sese domi re-
linquerent, dabat, ut cives Romani fierent. ea lege male
utendo alii sociis, alii populo Romano iniuriam faciebant.
10 nam et ne stirpem domi relinquerent, liberos suos qui-
busquibus Romanis in eam condicionem, ut manumitte-
rentur, mancipio dabant, libertinique cives essent; et
quibus stirpes deesset, quam relinquerent, ut cives Ro-
11 mani fierent, [....]. postea his quoque imaginibus iuris
spretis, promiscue sine lege, sine stirpe in civitatem Ro-
12 manam per migrationem et censum transibant. haec ne
postea fierent petebant legati et ut redire in civitates iu-
berent socios; deinde, ut lege caverent, ne quis quem
civitatis mutandae causa suum faceret neve alienaret, et si
quis ita civis Romanus factus esset, [id ratum ne esset].
haec impetrata ab senatu.
1 VIIII. Provinciae deinde, quae in bello erant, Sar-
2 dinia atque Histria decretae. in Sardiniam duae legiones
scribi iussae, quina milia in singulas et duceni pedites,
treceni equites, et duodecim milia peditum sociorum ac
Latini nominis et sescenti equites et decem quinquere-
3 mes naves, si deducere ex navalibus vellet. tantumdem
peditum equitumque in Histriam, quantum in Sardiniam,
decretum. et legionem unam cum equitibus trecentis et
quinque milia peditum sociorum et ducentos quinqua-
ginta mittere equites in Hispaniam consules ad M. Titi-

nium iussi. priusquam consules provincias sortirentur, 4
prodigia nuntiata sunt: lapidem in agro Crustumino in
lucum Martis de caelo cecidisse, puerum trunci corporis 5
in agro Romano natum et quadrupedem anguem visum,
et Capuae multa in foro aedificia de caelo tacta, et Pu-
teolis duas naves fulminis ictu concrematas esse. inter 6
haec, quae nuntiabantur, lupus etiam Romae interdiu
agitatus, cum Collina porta intrasset, per Esquilinam
magno consectantium tumultu evasit. eorum prodigiorum 7
causa consules maiores hostias inmolarunt et diem unum
circa omnia pulvinaria supplicatio fuit. sacrificiis rite 8
perfectis provincias sortiti sunt; Claudio Histria, Sem-
pronio Sardinia obvenit. legem dein de sociis C. Clau- 9
dius tulit [ex] senatus consulto et edixit, qui socii (ac)
nominis Latini ipsi maioresve eorum M. Claudio, T.
Quinctio censoribus postve ea apud socios nominis La-
tini censi essent, ut omnes in suam quisque civitatem
ante kal. Novembres redirent. quaestio, qui ita non red- 10
issent, L. Mummio praetori decreta est. ad legem et
edictum consulis senatus consultum adiectum est, ut 11
dictator, consul, interrex, censor, praetor qui nunc esset
[quive posthac futurus esset] aput eorum quem [qui]
manu mitteretur, in libertatem vindicaretur, ut ius iuran-
dum daret, qui eum manu mitteret, civitatis mutandae
causa manu non mittere; in quo id non iuraret, eum
manu mittendum non censuerunt. haec in posterum
cauta, iussique edicto C. Claudi cons. [...] Claudio de-
creta est.

X. Dum haec Romae geruntur, M. Iunius et A. Man- 1
lius, qui priore anno consules fuerant, cum Aquileiae
hibernassent, principio veris in finis Histrorum exercitum
introduxerunt; ubi cum effuse popularentur, dolor magis 2
et indignatio diripi res suas cernentes Histros, quam certa
spes satis sibi virium adversus duos [esse] exercitus
excivit. concursu ex omnibus populis iuventutis facto 3
repentinus et tumultuarius exercitus acrius primo inpetu
quam perseverantius pugnavit. ad quattuor milia eorum 4
in acie caesa; ceteri omisso bello in civitates passim dif-
fugerunt. inde legatos primum ad pacem petendam in

5 castra Romana, deinde obsides imperatos miserunt. haec
cum Romae cognita litteris proconsulum essent, C. Clau-
dius consul veritus, ne forte ea res provinciam [et] exer-
citum sibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis
lictoribus, uno omnium certiore facto collega nocte pro-
fectus, praeceps in provinciam abiit; ubi inconsultius
6 quam venerat se gessit. nam cum contione advocata
fugam e castris A. Manli adversis auribus militum, quippe
qui primi ipsi fugissent, iactasset [et] ingessisset probra
M. Iunio, quod se dedecoris socium collegae fecisset, ad
7 extremum utrumque decedere provincia iussit. quod cum
illi tum consulis imperio dicto audientes facturos [se]
esse dicerent, cum is more maiorum, secundum vota in
Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab
8 urbe esset, furens ira vocatum qui pro quaestore Manli
erat catenas poposcit, vinctos se Iunium Manliumque
9 minitans Romam missurum. ab eo quoque spretum con-
sulis imperium est; et circumfusus exercitus, favens im-
peratorum causae et consuli infestus, animos ad non
10 parendum addebat. postremo fatigatus consul et contu-
melîs singulorum et multitudinis — nam insuper inride-
bant — ludibriis, nave eadem qua venerat Aquileiam
11 rediit. inde collegae scripsit, ut militum novorum ei
parti, quae scripta in Histriam provinciam esset, ediceret,
Aquileiam ut conveniret, ne quid se Romae teneret, quo
12 minus votis nuncupatis paludatus ab urbe exiret. haec
a collega obsequenter facta brevisque dies ad convenien-
dum edicta est. Claudius prope consecutus est litteras
13 suas. contione adveniens de Manlio et Iunio habita, non
ultra triduum moratus Romae, paludatis lictoribus votis-
que in Capitolio nuncupatis, in provinciam aeque ac prius
praecipiti celeritate abit.

1 XI. Paucis ante diebus Iunius Manliusque oppidum
Nesactium, quo se principes Histrorum et regulus ipse
2 Aepulo receperat, summa vi oppugnarant. eo Claudius
duabus legionibus novis adductis, vetere exercitu cum
suis ducibus dimisso, ipse oppidum circumsedit et vineis
3 oppugnare intendit amnemque praeterfluentem moenia,
qui et inpedimento oppugnantibus erat et aquationem

Histris praebebat, multorum dierum opere exceptum
novo alveo avertit. ea res barbaros miraculo terruit ab- 4
scisae aquae; et ne tum quidem memores pacis, in cae-
dem coniugum ac liberorum versi, etiam ut spectaculo
hostibus tam foedum facinus esset, palam in muris trucida-
tos praecipitabant. inter simul conplorationem feminarum 5
puerorumque, simul nefandam caedem, milites transgressi
murum oppidum intrarunt. cuius capti simul ex pavido 6
clamore fugientium [nuntium] accepit rex, traiecit ferro pe-
ctus, ne vivus caperetur; ceteri capti aut occisi. duo deinde 7
oppida, Mutila et Faveria, vi capta et deleta. praeda, ut 8
in gente inopi, spe maior fuit, et omnis militibus con-
cessa est. quinque milia capitum sescenta triginta duo
sub corona venierunt. auctores belli virgis caesi et se-
curi percussi. Histria tota trium oppidorum excidio et 9
morte regis pacata est omnesque undique populi obsidi-
bus datis in dicionem venerunt.

Sub Histrici finem belli aput Ligures concilia de bello
haberi coepta.

XII. Ti. Claudius proconsul, qui praetor priore anno 1
fuerat, cum praesidio legionis unius Pisis praeerat. cuius 2
litteris senatus certior factus, eas ipsas litteras ad C. Clau-
dium — nam alter consul iam in Sardiniam traiecerat —
deferendas censet et adicit decretum, quoniam Histria 3
provincia confecta esset, si ei videretur, exercitum tra-
duceret in Ligures. simul ex litteris consulis, quas de 4
rebus in Histria gestis scripserat, in biduum supplicatio
decreta. et [ab] altero consule Ti. Sempronio in Sardinia
prospere res gesta. exercitum in agrum Sardorum Ilien- 5
sium induxit; Balarorum magna auxilia Iliensibus vene-
rant; cum utraque gente signis conlatis conflixit. fusi
fugatique hostes castrisque exuti, duodecim milia arma-
torum caesa. postero die arma lecta conici in acervum 6
iussit consul sacrumque id Vulcano cremavit. victorem
exercitum in hiberna sociarum urbium reduxit. et C. 7
Claudius litteris Ti. Claudi et senatus consulto accepto
ex Histria legiones in Ligures transduxit. ad Sculten- 8
nam flumen in campos progressi castra habebant hostes.
ibi cum his acie dimicatum. quindecim milia caesa,

plus septingenti aut in proelio aut in castris — nam ea quoque expugnata sunt — capti et signa militaria unum
9 et quinquaginta capta. Ligures, reliquiae caedis, in montes refugerunt passimque populanti campestris agros
10 consuli nulla usquam apparuerunt arma. Claudius duarum gentium uno anno victor, duabus, quod raro alius, in consulatu, paca[tis . . . .]tisque provinciis Romam revertit.

1 XIII. Prodigia eo anno nuntiata, in Crustumino avem sanqualem, quam vocant, sacrum lapidem rostro cecidisse,
2 bovem in Campania locutam, vaccam aeneam Syracusis ab agresti tauro, qui pecore aberrasset, initam ac semine
3 aspersam. in Crustumino diem unum in ipso loco supplicatio fuit et in Campania bos alenda publice data Syracusanumque prodigium expiatum editis ab haruspicibus dîs, quibus supplicaretur.

4 Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorque fuerat. in eius locum suffectus est pontifex filius eius M. Marcellus. et Lunam colonia eodem anno duo milia civium Romanorum sunt deducta.
5 triumviri deduxerunt P. Aelius, [M. Aemilius] Lepidus, Cn. Sicinius; quinquagena et singula iugera et semisses agri in singulos dati sunt. de Liguribus captus [is] ager erat; Etruscorum ante quam Ligurum fuerat.

6 C. Claudius consul ad urbem venit; cui, cum in senatu de rebus in Histria Liguribusque prospere gestis [disseruisset], postulanti triumphus est decretus. trium-
7 phavit in magistratu de duabus simul gentibus. tulit in eo triumpho denariûm trecenta milia septem et victoriatûm octoginta quinque milia septingentos duos. militibus in singulos quini deni denari dati, duplex centurioni,
8 triplex equiti. sociis dimidio minus quam civibus datum. itaque taciti, ut iratos esse sentires, secuti sunt currum.

1 XIIII. Cum is triumphus de Liguribus agebatur, Ligures postquam senserunt non consularem tantum exercitum Romam abductum, sed legionem ab Ti. Claudio
2 Pisis dimissam, soluti metu, clam exercitu indicto, per transversos limites superatis montibus in campos degressi, agrum Mutinensem populati, repentino impetu

coloniam ipsam ceperunt. id ubi Romam adlatum est, 3
senatus C. Claudium consulem comitia primo quoque
tempore habere iussit creatisque in annum magistratibus
in provinciam redire et coloniam ex hostibus eripere. ita
uti censuit senatus, comitia habita. consules creati Cn. 4
Cornelius Scipio Hispallus, Q. Petillius Spurinus. prae- 5
tores inde facti M. Popillius Laenas, P. Licinius Cras-
sus, M. Cornelius Scipio, L. Papirius Maso, M. Aburius,
L. Aquillius Gallus. C. Claudio consuli prorogatum in an- 6
num imperium et Gallia provincia; et ne Histri idem quod
et Ligures facerent, socios nominis Latini in Histriam
mitteret, quos triumphi causa de provincia deduxisset.

Cn. Cornelio et Q. Petillio consulibus, quo die ma- 7
gistratum inierunt, immolantibus Iovi singulis bubus,
uti solet, in ea hostia, qua Q. Petillius sacrificavit, in
iocinere caput non inventum. id cum ad senatum rettu-
lisset, bove perlitare iussus. de provinciis deinde con- 8
sultus senatus Pisas et Ligures provincias consulibus
decrevit; cui Pisae provincia obvenisset, cum magistra- 9
tuum creandorum tempus esset, ad comitia reverti iussit.
additum decreto, ut binas legiones novas scriberent et 10
trecenos equites, et dena milia peditum sociis nomini-
que Latino et sescenos imperarent equites. Ti. Claudio 11
prorogatum est imperium in id tempus, quo in provin-
ciam consul venisset.

XV. Dum de iis rebus [in] senatu agitur, Cn. Cor- 1
nelius evocatus a viatore, cum templo egressus esset,
paulo post rediit confuso vultu et exposuit patribus con-
scriptis, bovis sescennalis quem inmolavisset iecur difflu-
xisse. id se victimario nuntianti parum credentem ipsum 2
aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, iussisse et
vidisse ceteram integram partem extorum, iecur omne
inenarrabili tabe absumptum. territis eo prodigio patri- 3
bus, et alter consul curam adiecit, qui se, quod caput
iocineri defuisset, tribus bubus perlitasse negavit. sena- 4
tus maioribus hostîs usque ad litationem sacrificari iussit.
ceteris diis perlitatum ferunt, Saluti Petillium perlitasse
negant. inde consules praetoresque provincias sortiti. Pi-
sae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt. praetores 5

L. Papirius Maso urbanam, M. Aburius inter peregrinos
sortiti sunt. M. Cornelius Scipio Maluginensis Hispa-
niam ulteriorem, L. Aquillius Gallus Siciliam habuit.
6 duo deprecati sunt, ne in provincias irent, M. Popillius
in Sardiniam: Gracchum eam provinciam pacare, ei T.
Aebutium praetorem adiutorem ab senatu datum esse.
7 interrumpi tenorem rerum, in quibus peragendis con-
8 tinuatio ipsa efficacissima esset, minime convenire. inter
traditionem imperi novitatemque successoris, quae no-
scendis prius quam agendis rebus inbuenda sit, saepe
bene gerendae rei occasiones intercidere. probata Popilli
9 excusatio est. P. Licinius Crassus sacrificîs se impediri
sollemnibus excusabat, ne in provinciam iret. citerior
10 Hispania obvenerat. ceterum aut ire iussus aut iurare
pro contione, sollemni sacrificio se prohiberi. id ubi in
P. Licinio ita statutum est, et ab se uti ius iurandum
acciperent M. Cornelius postulavit, ne in Hispaniam
11 ulteriorem iret. praetores ambo in eadem verba iura-
runt. M. Titinius et T. Fonteius proconsules manere
cum eodem imperi iure in Hispania iussi, et ut in sup-
plementum his tria milia civium Romanorum cum equi-
tibus ducentis, quinque milia sociûm Latini nominis et
trecenti equites mitterentur.

1 XVI. Latinae feriae fuere ante diem tertium nonas
Maias, in quibus quia in una hostia magistratus Lanuvi-
nus precatus non erat populo Romano Quiritium, reli-
2 gioni fuit. id cum ad senatum relatum esset senatusque
ad pontificum collegium reiecisset, pontificibus, quia non
recte factae Latinae essent, instaurandis Latinis placuit
Lanuvinos, quorum opera instaurandae essent, hostias
3 praebere. accesserat ad religionem, [quod] Cn. Corne-
lius consul ex monte Albano rediens concidit et parte
membrorum captus, ad Aquas Cumanas profectus ingra-
4 vescente morbo Cumis decessit. sed inde mortuus Ro-
mam adlatus et funere magnifico elatus sepultusque est.
5 pontifex idem fuerat. consul Q. Petillius cum primum
per auspicia posset, collegae subrogando comitia habere
iussus et Latinas edicere, comitia in [ante] diem tertium
nonas Sextiles, [Latinas] in ante diem tertium idus Sex-

tiles edixit. plenis religionum animis prodigia insuper 6
nuntiata, Tusculi facem in caelo visam, Gabîs aedem
Apollinis et privata aedificia conplura, Graviscis murum
portamque de caelo tacta. ea patres procurari, uti pon-
tifices censuissent, iusserunt.

Dum consules primum religiones, deinde alterum alte- 7
rius mors et comitia et Latinarum instauratio inpediunt,
interim C. Claudius exercitum ad Mutinam, quam Ligu-
res priore anno ceperant, admovit. ante triduum quam 8
oppugnare coeperat, receptam ex hostibus colonis resti-
tuit. octo milia ibi Ligurum intra muros caesa; litterae- 9
que Romam extemplo scriptae, quibus non modo rem
exponeret, sed etiam gloriaretur, sua virtute ac felicitate
neminem iam cis Alpis hostem populo Romano, agrique
aliquantum captum, qui multis milibus hominum dividi
viritim posset.

XVII. Et Ti. Sempronius eodem tempore in Sardinia 1
multis secundis proeliis Sardos perdomuit. quindecim 2
milia hostium sunt caesa, omnes Sardorum populi, qui
defecerant, in dicionem redacti. stipendiarîs veteribus
duplex vectigal imperatum exactumque; ceteri frumen-
tum contulerunt. pacata provincia obsidibusque ex tota 3
insula ducentis triginta acceptis legati Romam qui ea
nuntiarent missi quique ab senatu peterent, ut ob eas res
ductu auspicioque Ti. Semproni prospere gestas diis in-
mortalibus honos haberetur, ipsique decedenti de provin-
cia exercitum secum deportare liceret. senatus in aede 4
Apollinis legatorum verbis auditis supplicationem in bi-
duum decrevit, et quadraginta maioribus hostiis consules
sacrificare iussit, Ti. Sempronium proconsulem exercitum-
que eo anno in provincia manere.

Comitia deinde consulis unius subrogandi, [quae in] 5
ante diem tertium nonas Sextiles edicta erant, eo ipso
die sunt confecta. Q. Petillius consul collegam, qui ex- 6
templo magistratum occiperet, creavit C. Valerium Lae-
vinum. ipse iam diu cupidus provinciae, cum opportunae
cupiditati eius litterae allatae essent Ligures rebellasse,
nonis Sextilibus paludatus [.... senatus] litteris auditis
tumultus eius causa legionem tertiam ad C. Claudium

7 proconsulem in Galliam proficisci iussit, et duumviros
navales cum classe Pisas ire, qui Ligurum oram, mari-
tumum quoque terrorem admoventes, circumvectarentur.
8 eodem Pisas et Q. Petillius consul ad conveniendum ex-
9 ercitui [diem] edixerat. et C. Claudius proconsul audita
rebellione Ligurum praeter eas copias, quas secum Par-
mae habebat, subitarîs collectis militibus, exercitum ad
fines Ligurum admovit.

1 XVIII. Hostes sub adventum C. Claudi, a quo duce se
meminerant nuper ad Scultennam flumen victos fugatos-
que, locorum magis praesidio adversus infeliciter expertam
vim quam armis se defensuri, duos montes Letum et
2 Ballistam ceperunt, muroque insuper amplexi. tardius
ex agris demigrantes oppressi ad mille et quingenti peri-
3 erunt; ceteri montibus se tenebant, et ne in metu quidem
feritatis ingenitae obliti saeviunt in praedam, quae Mu-
tinae parta erat. captivos cum foeda laceratione inter-
ficiunt, pecora in fanis trucidant verius passim quam rite
4 sacrificant. satiati caede animantium, quae inanima erant
parietibus adfligunt, vasa omnis generis usui magis quam
5 ornamento in speciem facta. Q. Petillius consul, ne ab-
sente se debellaretur, litteras ad C. Claudium misit, ut
cum exercitu ad se in Galliam veniret: campis Macris
6 se eum expectaturum. litteris acceptis Claudius ex Li-
guribus castra movit exercitumque ad campos Macros
consuli tradidit. eodem (tempore) paucis post diebus C.
7 Valerius consul alter venit. ibi divisis copiis, [prius]quam
congrederentur, communiter ambo exercitus lustraverunt.
tum sortiti, quia non ab eadem utrumque parte adgredi
8 hostem placebat, regiones quas peterent. Valerium auspi-
cato sortitum constabat, quod in templo fuisset; in Petillio
id vitii factum postea augures responderunt, quod (extra
templum) sortem in sitella in templum latam foris ipse
[eduxisset, cum in templo sortiri et ipsum] oporteret.
9 profecti inde in diversas regiones. Petillius adversus
Ballistae et Leti iugum, quod eos montes perpetuo dorso
10 inter se iungit, castra habuit. ibi adhortantem eum pro
contione milites, inmemorem ambiguitatis verbi, omina-
11 tum ferunt, se eo die Letum capturum esse. duabus

simul partibus subire in adversos montes coepit. ea pars,
in qua ipse erat, inpigre succedebat; alteram hostes cum
propulissent, ut restitueret rem inclinatam, consul equo
advectus suos quidem a fuga revocavit, ipse dum incau-
tius ante signa obversatur, missili traiectus cecidit. nec 12
hostes ducem occisum senserunt, et suorum pauci, qui
viderant, haud neclegenter, ut qui in eo victoriam verti
scirent, corpus occultavere. alia multitudo peditum equi- 13
tumque deturbatis hostibus montis sine duce cepere. ad
quinque milia Ligurum occisa; ex Romano exercitu duo
et quinquaginta ceciderunt. super tam evidentem tristis 14
ominis eventum etiam ex pullario auditumst, vitium in
auspicio fuisse, nec id consulem ignorasse. C. Valerius 15
audita

* * *

[periti religionum iurisque publici, quando duo ordinarii 16
consules eius anni, alter morbo, alter ferro periisset, suf-
fectum consulem negabant recte comitia habere posse]

* * *

[....] deduxit.

XVIIII. Cis Apenninum Garuli et Lapicini et Her- 1
gates, trans Apenninum Briniates fuerant intra Audenam
amnem. P. Mucius cum îs, qui Lunam Pisasque depo-
pulati erant, bellum gessit, omnibusque in dicionem red-
actis arma ademit. ob eas res in Gallia Liguribusque 2
gestas duorum consulum ductu auspicioque senatus in
triduum supplicationes decrevit et quadraginta hostiis
sacrificari iussit.

Et tumultus quidem Gallicus et Ligustinus, qui prin- 3
cipio eius anni exortus fuerat, haut magno conatu brevi
oppressus erat; belli Macedonici subibat iam cura, mi- 4
scente Perseo inter Dardanos Bastarnasque certamina.
et legati, qui missi ad res visendas in Macedoniam erant,
iam reverterant Romam renuntiaverantque, bellum in
Dardania esse. simul venerant et ab rege Perseo ora- 5
tores, qui purgarent nec accitos ab eo Bastarnas nec
auctore eo quicquam facere. senatus nec liberat eius 6
culpae regem neque arguit; moneri eum tantum modo
iussit, ut etiam atque etiam curaret, ut sanctum habere

7 foedus, quod ei cum Romanis esset, videri posset. Dar-
dani cum Bastarnas non modo non excedere finibus suis,
quod speraverant, sed graviores fieri in dies cernerent
subnixos Thracum adcolarum et Scordiscorum auxiliis,
audendum aliquid vel temere rati, omnes undique armati
ad oppidum, quod proximum castris Bastarnarum erat,
8 conveniunt. hiems erat, et id anni tempus elegerant, ut
Thraces Scordiscique in fines suos abirent. quod ubi ita
factum et solos iam esse Bastarnas audierunt, bifariam
dividunt copias, pars ut recto itinere ad lacessendum ex
aperto iret, pars devio saltu circumducta ab tergo adgre-
9 deretur. ceterum priusquam circumire castra hostium
possent, pugnatum est; victique Dardani compelluntur
in urbem, quae fere duodecim milia ab castris Bastarna-
10 rum aberat. victores confestim secuti circumsidunt ur-
bem, haud dubie postero die aut metu dedituris se hosti-
11 bus aut vi expugnaturi. interim Dardanorum altera
manus, quae circumducta erat, ignara cladis suorum,
castra Bastarnarum sine praesidio relic[ta]

* * *

1 XX. [....] more sella eburnea posita ius dicebat disce-
2 ptabatque controversias minimarum rerum. adeoque nulli
fortunae adhaerebat animus per omnia genera vitae errans,
uti nec sibi nec aliis, quinam homo esset, satis constaret.
3 non adloqui amicos, vix notis familiariter arridere, muni-
ficentia inaequali sese aliosque ludificari; quibusdam
honoratis magnoque aestimantibus se puerilia, ut escae
aut lusus, munera dare, alios nihil expectantes ditare.
4 itaque nescire quid sibi vellet quibusdam videri, quidam
ludere eum simpliciter, quidam haud dubie insanire aie-
5 bant. in duabus tamen magnis honestisque rebus vere
regius erat animus, in urbium donis et deorum cultu.
6 Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum urbi
est pollicitus maioremque partem pecuniae dedit; Tegeae
7 theatrum magnificum e marmore facere instituit; Cyzici
[in] Prytaneum — id est penetrale urbis, ubi publice,
quibus is honos datus est, vescuntur — vasa aurea mensae
unius posuit. Rhodîs [ut] nihil unum insigne, ita omnis
generis, ut quaeque usus eorum postulaverunt, dona

dedit. magnificentiae vero in deos vel Iovis Olympî tem- 8
plum Athenis, unum in terris incohatum pro magnitudine
dei, potest [testis] esse; sed et Delon aris insignibus 9
statuarumque copia exornavit, et Antiochiae Iovis Capi-
tolini magnificum templum, non laqueatum auro tantum,
sed parietibus totis lammina inauratum, et alia multa in
aliis locis pollicitus, quia perbreve tempus regni eius fuit,
non perfecit. spectaculorum quoque omnis generis ma- 10
gnificentia superiores reges vicit, reliquorum sui moris et
copia Graecorum artificum; gladiatorum munus Romanae 11
consuetudinis primo maiore cum terrore hominum, insue-
torum ad tale spectaculum, quam voluptate dedit; deinde 12
saepius dando, et modo volneribus tenus, modo sine
missione etiam, et familiare oculis gratumque id specta-
culum fecit, et armorum studium plerisque iuvenum ac-
cendit. itaque primo qui ab Roma magnis pretis paratos 13
gladiatores arcessere solitus erat, iam suo

* * *

XXI. [Sci]pio inter peregrinos. M. Atilio praetori 1. 2
provincia Sardinia obvenerat; sed cum legione nova,
quam consules conscripserant, quinque milibus peditum,
trecentis equitibus, in Corsicam iussus est transire. dum
is ibi bellum gereret, Cornelio prorogatum imperium, uti
optineret Sardiniam. Cn. Servilio Caepioni in Hispaniam 3
ulteriorem et P. Furio Philo in citeriorem tria milia
peditum Romanorum, equites centum quinquaginta, et
sociûm Latini nominis quinque milia peditum, trecenti
equites, Sicilia Lucio Claudio sine supplemento decreta.
duas praeterea legiones consules scribere iussi cum iusto 4
numero peditum equitumque, et decem milia peditum
sociis imperare et sescentos equites. dilectus consulibus 5
eo difficilior erat, quod pestilentia, quae priore anno in
boves ingruerat, eo verterat in hominum morbos. qui
inciderant, haud facile septimum diem superabant, qui
superaverant longinquo, maxime quartanae, inplicaban-
tur morbo. servitia maxime moriebantur, eorum strages 6
per omnis vias insepultorum erat. ne liberorum quidem
funeribus Libitina sufficiebat. cadavera intacta a cani- 7
bus ac volturibus tabes absumebat, satisque constabat

nec illo nec priore anno in tanta strage boum hominum-
8 que volturium usquam visum. sacerdotes publici ea
pestilentia mortui sunt Cn. Servilius Caepio pontifex,
pater praetoris, et Ti. Sempronius Ti. filius Longus de-
cemvir sacrorum et P. Aelius Paetus augur et Ti. Sem-
pronius Gracchus et C. Atellus Mamilius curio maximus
9 [et] M. Sempronius Tuditanus [pontifex]. pontifices
suffecti sunt C. Sulpicius Galba [in locum Caepionis,...]
in locum Tuditani. augures suffecti sunt in Gracchi
locum T. Veturius Gracchus Sempronianus, in P. Aeli
Q. Aelius Paetus. decemvir sacrorum C. Sempronius
Longus, curio maximus C. Scribonius Curio sufficitur.
10 cum pestilentiae finis non fieret, senatus decrevit, uti
11 decemviri libros Sibyllinos adirent. ex decreto eorum
diem unum supplicatio fuit, et Q. Marcio Philippo verba
praeeunte populus in foro votum concepit, si morbus
pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum
12 ferias ac supplicationem se habiturum. in Veienti agro
biceps natus puer, et Sinuessae unimanus, et Auximi
puella cum dentibus; et arcus interdiu sereno caelo super
aedem Saturni in foro Romano intentus, et tres simul
13 soles effulserunt, et faces eadem nocte plures per caelum
lapsae sunt et in Lanuvino, Caeritesque anguem in oppido
suo iubatum, ravis maculis sparsum, apparuisse adfir-
mabant; et in agro Campano bovem locutum esse satis
constabat.

1 XXII. Legati nonis Iuniis ex Africa redierunt, qui
convento prius Masinissa rege Carthaginem ierant; cete-
rum certius aliquanto, quae Carthagine acta essent, ab
2 rege rescierant quam ab ipsis Carthaginiensibus. conper-
tum tamen adfirmaverunt, legatos ab rege Perseo venisse
iisque noctu senatum in aede Aesculapi datum esse. ab
Carthagine legatos in Macedoniam missos et rex adfir-
3 maverat et ipsi parum constanter negaverant. in Mace-
doniam quoque mittendos legatos senatus censuit. tres
missi sunt, C. Laelius, M. Valerius Messala, Sex. Di-
gitius.

4 Perseus per id tempus, quia quidam Dolopum non
parebant et de quibus ambigebatur rebus disceptationem

ab rege ad Romanos revocabant, cum exercitu profectus
sub ius iudiciumque suum totam coegit gentem. inde 5
per Octaeos montes transgressus, religionibus quibusdam
animo obiectis, oraclum aditurus Delphos escendit. cum
in media repente Graecia apparuisset, magnum non fini-
tumis modo urbibus terrorem praebuit, set in Asiam
quoque ad regem Eumenen nuntios tumultuosos misit.
triduum non plus Delphis moratus, per Phthiotidem 6
Achaiam Thessaliamque sine damno iniuriaque agrorum,
per quos iter fecit, in regnum rediit. nec earum tantum 7
civitatium, per quas iturus erat, satis habuit animos sibi
conciliare; aut legatos aut litteras dimisit, petens, ne
diutius simultatum, quae cum patre suo fuissent, memi-
nissent: nec enim tam atroces fuisse eas, ut non cum
ipso potuerint ac debuerint finiri; secum quidem omnia 8
illis integra esse [ad] instituendam fideliter amicitiam.
cum Achaeorum maxime gente reconciliandae gratiae
viam quaerebat.

XXIII. Haec una ex omni Graecia gens et Athe- 1
niensium civitas eo processerat irarum, ut finibus inter-
diceret Macedonibus. itaque servitiis ex Achaia fugien- 2
tibus receptaculum Macedonia erat, quia, cum finibus
suis interdixissent, intrare regni terminos ipsi non aude-
bant. id cum Perseus animadvertisset, conprensis omni- 3
bus litterae [....]. ceterum ne similis fuga servorum
postea fieret, cogitandum et illis esse. recitatis his litteris 4
per Xenarchum praetorem, qui privatae gratiae aditum
aput regem quaerebat, et plerisque moderate et benigne
scriptas esse censentibus litteras, atque iis maxume qui
praeter spem recepturi essent amissa mancipia, Callicra- 5
tes ex iis, qui in eo verti salutem gentis crederent, si
cum Romanis inviolatum foedus servaretur, 'parva' in-
quit 'aut mediocris res, Achaei, quibusdam videtur agi;
ego maxumam gravissimamque omnium non agi tantum 6
arbitror, sed quodam modo actam esse. nam qui regibus
Macedonum Macedonibusque ipsis finibus interdixisse-
mus, manereque [....] id decretum scilicet, ne legatos, 7
ne nuntios admitteremus regum, per quos aliquorum ex
nobis animi sollicitarentur, ii contionantem quodam modo

absentem audimus regem et, si dìs placet, orationem
8 eius probamus. et cum ferae bestiae cibum ad fraudem
suam positum plerumque aspernentur et refugiant, nos
caeci specie parvi beneficii inescamur et servolorum
minimi pretii recipiendorum spe nostram ipsorum liber-
9 tatem subrui et temptari patimur. quis enim non videt
viam regiae societatis quaeri, qua Romanum foedus, quo
nostra omnia continentur, violetur? nisi hoc dubium alicui
est, bellandum Romanis cum Perseo esse et quod vivo
Philippo expectatum, morte eius interpellatum est, id
10 post mortem Philippi futurum. duos, ut scitis, habuit
filios Philippus, Demetrium et Persea. genere materno,
virtute, ingenio, favore Macedonum longe praestitit De-
11 metrius. sed quia in Romanos odii regnum posuerat
praemium, Demetrium nullo alio crimine quam Romanae
amicitiae initae occidit, Persea, quem populo Romano
prius paene [bellum inlaturum] quam regni heredem
12 futurum sciebat, regem fecit. itaque quid hic post mor-
tem patris egit aliud quam bellum paravit? Bastarnas
primum ad terrorem omnium [in] Dardaniam inmisit; qui
si sedem eam tenuissent, graviores eos accolas Graecia
13 habuisset quam Asia Gallos habebat. ea spe depulsus
non tamen belli consilia omisit; immo, si vere volumus
dicere, iam inchoavit bellum. Dolopiam armis subegit
nec provocantis de controversìs ad disceptationem populi
Romani audivit; inde transgressus Oetam, ut repente in
medio umbilico Graeciae conspiceretur, Delphos escendit.
14 haec usurpatio itineris insoliti quo vobis spectare videtur?
Thessaliam deinde peragravit; quod sine ullius eorum
15 quos oderat noxia, hoc magis temptationem metuo. inde
litteras ad nos cum muneris specie misit, et cogitare iu-
bet, quo modo in relicuum hoc munere non egeamus,
hoc est ut decretum, quo arceantur Peloponneso Macedo-
16 nes, tollamus; rursus legatos regios et hospitia cum prin-
cipibus et mox Macedonum exercitus, ipsum quoque a
Delphis — quantum enim interfluit fretum? — traicien-
tem in Peloponnesum videamus, inmisceamur Macedoni-
17 bus armantibus se adversus Romanos. ego nihil novi
censeo decernendum servandaque omnia integra, donec

ad certum redigatur, vanusne hic timor noster an verus fuerit. si pax inviolata inter Macedonas Romanosque 18 manebit, nobis quoque amicitia et commercium sit; nunc de eo [consilium capere] periculosum et inmaturum videtur.'

XXIIII. Post hunc Archo, frater Xenarchi praetoris, 1 ita disseruit. 'difficilem orationem Callicrates et mihi et omnibus, qui ab eo dissentimus, fecit; agendo enim Ro- 2 manae societatis causam ipse, temptarique et oppugnari dicendo quam nemo neque temptat neque oppugnat, effecit, ut qui ab se dissentiret, adversus Romanos dicere videretur. ac primum omnium, tamquam non hic nobis- 3 cum fuisset, sed aut ex curia populi Romani veniret aut regum arcanis interesset, omnia scit et nuntiat quae occulte facta sunt. divinat etiam quae futura fuerint, si Philip- 4 pus vixisset, quid ita Perseus regni heres sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romani. nos autem, qui nec 5 ob quam causam nec quem ad modum perierit Demetrius scimus nec quid Philippus, si vixisset, facturus fuerit, ad haec quae palam geruntur consilia nostra accommodare oportet. ac scimus Persea regno accepto regem a 6 populo Romano appellatum; audimus legatos Romanos venisse ad regem et eos benigne exceptos. haec omnia 7 pacis equidem signa esse iudico, non belli, nec Romanos offendi posse, si ut bellum gerentes eos secuti sumus, nunc quoque pacis auctores sequamur. cur quidem nos inexpiabile omnium soli bellum adversus regnum Macedonum geramus, non video. opportuni propinquitate ipsa 8 Macedoniae sumus? an infirmissimi omnium tamquam, quos nuper subegit, Dolopes? immo contra ea vel viribus nostris, deûm benignitate, vel regionis intervallo tuti. sed simus aeque subiecti ac Thessali Aetolique; nihilo 9 plus fidei auctoritatisque habemus adversus Romanos, qui semper socii atque amici fuimus, quam Aetoli, qui paulo ante hostes fuerunt? quod Aetolis, quod Thessalis, 10 quod Epirotis, omni denique Graeciae cum Macedonibus iuris est, idem et nobis sit. cur exsecrabilis ista nobis solis velut dissaeptio iuris humani est? fecerit aliquid 11 Philippus, cur adversus eum armatum et bellum geren-

tem hoc decerneremus; quid Perseus, novus rex, omnis
iniuriae insons, suo beneficio paternas simultates oblitte-
12 rans, meruit, cur soli omnium hostes ei simus? quamquam
et illud dicere poteram, tanta priorum Macedoniae regum
merita erga nos fuisse, ut Philippi unius iniurias, si quae
13 forte fuerunt, utique post mortem [elevent . meministis,]
cum classis Romana Cenchreis staret, consul cum exer-
citu Elateae esset, triduum nos in concilio fuisse consul-
14 tantis, utrum Romanos an Philippum sequeremur. nihil
metus praesens ab Romanis sententias nostras inclinarit;
fuit certe tamen aliquid, quod tam longam deliberationem
faceret. id quid erat? vetusta coniunctio cum Macedo-
15 nibus, vetera et magna in nos regum merita. valeant et
nunc eadem illa, non ut praecipue amici, set ne praecipue
inimici simus. ne id quod non agitur, Callicrates, simu-
laverimus agi; nemo novae societatis aut novi foederis,
16 quo nos temere inligemus, conscribendi est auctor, sed
commercium tantum iuris praebendi repetendique sit, ne
interdictione finium nostrorum nos quoque et nostros
regno arceamus, ne servis nostris aliquo fugere liceat.
17 quid hoc adversus Romana foedera est? quid rem par-
vam et apertam magnam et suspectam facimus? quid
18 vanos tumultus ciemus? quid ut ipsi locum adsentandi
Romanis habeamus, suspectos alios invisosque efficimus?
si bellum erit, ne Perseus quidem dubitat, quin Roma-
nos secuturi simus. in pace etiam si non finiuntur odia,
19 intermittantur.' cum idem huic orationi, qui litteris regis
adsensi erant, adsentirentur, indignatione principum, quod
quam rem ne legatione quidem dignam iudicasset Per-
seus, litteris paucorum versuum impetraret, decretum
20 differtur. legati deinde postea missi ab rege, cum Me-
galopoli concilium esset, dataque opera est ab iis, qui
offensionem aput Romanos timebant, ne admitterentur.

1 XXV. Per haec tempora Aetolorum in semet ipsos
versus furor mutuis caedibus ad internecionem adductu-
2 rus videbatur gentem. fessi deinde et Romam utraque
pars miserunt legatos et inter se ipsi de reconcilianda
concordia agebant, quae novo facinore discussa res ve-
3 teres etiam iras excitavit. exulibus Hypataeis, qui factio-

nis Proxeni erant, cum reditus in patriam promissus esset
fidesque data per principem civitatis Eupolemum, octo- 4
ginta inlustres homines, quibus redeuntibus inter ceteram
multitudinem Eupolemus etiam obvius exierat, cum salutatione benigna excepti essent dextraeque datae, ingredientes portam, fidem datam deosque testis nequiquam
invocantes interfecti sunt. inde gravius de integro bellum 5
exarsit. C. Valerius Laevinus et Ap. Claudius Pulcher
et C. Memmius et M. Popillius et L. Canuleius missi ab
senatu venerant. aput eos cum Delphis utriusque partis 6
legati magno certamine egerunt, Proxenus maxime cum causa, tum eloquentia praestare visus est; qui paucos post dies ab Orthobula uxore veneno est sublatus, damnataque
eo crimine in exilium abiit. idem furor et Cretenses 7
lacerabat. adventu deinde Q. Minuci legati, qui cum decem navibus missus ad sedanda eorum certamina erat, [ad] spem pacis venerant. ceterum indutiae tantum sex
mensum fuerunt; inde multo gravius bellum exarsit. Lycii 8
quoque per idem tempus ab Rhodìs bello vexabantur. sed externorum inter se bella, quo quaeque modo gesta sunt, persequi non operae est satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas scribere.

XXVI. Celtiberi in Hispania, qui bello domiti se Ti. 1
Graccho dediderant, pacati manserant M. Titinio praetore optinente provinciam, rebellarunt sub adventum Ap. Claudi, orsique bellum sunt ab repentina oppugnatione
castrorum Romanorum. prima lux ferme erat, cum vigiles 2
in vallo quique in portarum stationibus erant, cum vidissent procul venientem hostem, ad arma conclamaverunt.
Ap. Claudius signo proposito pugnae, paucis adhortatus 3
milites, tribus simul portis eduxit. obsistentibus ad exitum Celtiberis primo par utrimque proelium fuit, quia propter angustias non omnes in faucibus pugnare pote-
rant Romani; urguentes deinde ali alios sicubi evaserunt 4
extra vallum, ut pandere aciem et exaequari cornibus hostium, quibus circumibantur, possent, ita repente inruperunt, ut sustinere impetum eorum Celtiberi nequirent.
ante horam secundam pulsi sunt; ad quindecim milia 5
[caesa aut] capta, signa adempta duo et triginta. castra

etiam eo die expugnata debellatumque; nam qui super-
fuere proelio, in oppida sua dilapsi sunt. quieti deinde
paruerunt imperio.
1 XXVII. Censores eo anno creati Q. Fulvius Flaccus
et A. Postumius Albinus legerunt senatum; princeps
2 lectus M. Aemilius Lepidus pontufex maximus. de se-
natu novem eiecerunt. insignis notae fuerunt M. Corneli
Maluginensis, qui biennio ante praetor in Hispania fuerat,
et L. Corneli Scipionis praetoris, cuius tum inter civis et
peregrinos iurisdictio erat, et M. Fulvi, qui frater germa-
nus et, ut Valerius Antias tradit, consors etiam censoris
3 erat. consules votis in Capitolio nuncupatis in provincias
profecti sunt. ex iis M. Aemilio senatus negotium dedit,
ut Patavinorum in Venetia seditionem conprimeret, quos
certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse et
4 ipsorum legati adtulerant. legati qui in Aetoliam ad
similis motus conprimendos ierant renuntiarunt, coerceri
rabiem gentis non posse. Patavinis saluti fuit adventus
consulis; neque aliud quod ageret in provincia cum ha-
5 buisset, Romam rediit. censores vias sternendas silice
in urbe, glarea extra urbem substruendas marginandasque
primi omnium locaverunt, pontesque multis locis facien-
dos; et scaenam aedilibus praetoribusque praebendam;
6 et carceres in circo, et ova ad notas curriculis nume-
ran[dis] * dam, et metas trans * et caveas ferrea * intro-
7 mitterentu[r] * feriis in monte Albano consulibus, et
clivom Capitolinum silice sternendum curaverunt, et por-
ticum ab aede Saturni in Capitolium ad senaculum ac
8 super id curiam. et extra portam Trigeminam emporium
lapide straverunt stipitibusque saepserunt, et porticum
Aemiliam reficiendam curarunt, gradibusque ascensum
9 ab Tiberi in emporium fecerunt. et extra eandem por-
tam in Aventinum porticum silice straverunt † et eo pu-
10 blico ab aede Veneris fecerunt. idem Calatiae et Auximi
muros faciendos locaverunt; venditisque ibi publicis locis
pecuniam, quae redacta erat, tabernis utrique foro cir-
11 cumdandis consumpserunt. et alter ex iis Fulvius Flac-
cus — nam Postumius nihil nisi senatus Romani populive
iussu se locaturum ipsorum pecunia [dicebat] — Iovis

aedem Pisauri, et Fundis, et Potentiae etiam aquam ad-
ducendam, et Pisauri viam silice sternendam, et Sinuessae 12
maga[lia addend]a, † viariae in his et clo[acas, et mur]um
circumducen[dum *] et forum porticibus tabernisque
claudendum et Ianos tris faciendos. haec ab uno cen- 13
sore opera locata cum magna gratia colonorum. moribus
quoque regendis diligens et severa censura fuit. multis
equi adempti.

XXVIII. Exitu prope anni diem unum supplicatio 1
fuit ob res prospere gestas in Hispania ductu auspicio-
que Appi Claudi proconsulis; et maioribus hostîs viginti
sacrificatum. et alterum diem supplicatio ad Cereris, 2
Liberi Liberaeque fuit, quod ex Sabinis terrae motus
ingens cum multis aedificiorum ruinis nuntiatus erat.
cum Ap. Claudius ex Hispania Romam redisset, decrevit 3
senatus, ut ovans urbem iniret. iam consularia comitia 4
adpetebant; quibus magna contentione habitis propter
multitudinem petentium creati L. Postumius Albinus et
M. Popillius Laenas. praetores inde facti N. Fabius 5
Buteo, C. Matienus, C. Cicereius, M. Furius Crassipes
iterum, A. Atilius Serranus iterum, C. Cluvius Saxula
iterum. comitîs perfectis Ap. Claudius Centho ex Cel- 6
tiberis ovans cum in urbem iniret, decem milia pondo
argenti, quinque milia auri in aerarium tulit. flamen Dia- 7
lis inauguratus est Cn. Cornelius.

Eodem anno tabula in aede matris Matutae cum in- 8
dice hoc posita est. 'Ti. Semproni Gracchi consulis
imperio auspicioque legio exercitusque populi Romani
Sardiniam subegit. in ea provincia hostium caesa aut
capta supra octoginta milia. re publica felicissume gesta, 9
atque liberatis [socîs], vectigalibus restitutis, exercitum
salvom atque incolumem plenissimum praeda domum re-
portavit, iterum triumphans in urbem Romam rediit.
cuius rei ergo hanc tabulam donum Iovi dedit.' Sardi- 10
niae insulae forma erat, atque in ea simulacra pugnarum
picta.

Munera gladiatorum eo anno aliquot, parva alia data:
unum ante cetera insigne fuit T. Flaminini, quod mortis 11
causa patris sui cum visceratione epuloque et ludis scae-

nicis quadriduum dedit. magni tamen [tum] muneris ea summa fuit, ut per triduum quattuor et septuaginta homines pugnarint.

[PERIOCHA LIBRI XXXXII.]

[Q. Fulvius Flaccus censor templum Iunonis Laciniae tegulis marmoreis spoliavit, ut aedem quam dedicaverat tegeret. tegulae ex senatus consulto reportatae. Eumenes Asiae rex in senatu de Perseo Macedoniae rege questus est, cuius iniuriae in populum Romanum referuntur. ob quas bello ei indicto P. Licinius Crassus consul, cui mandatum erat, in Macedoniam transiit levibusque expeditionibus, equestribus proeliis, in Thessalia cum Perseo [parum felici] eventu pugnavit. inter Masinissam et Carthaginienses de agro fuit [lis.] dies eis ad disceptandum a senatu datus. legati missi ad socias civitates regesque rogandos, ut in fide permanerent, dubitantibus Rhodis. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita ducenta sexaginta septem milia ducenta triginta unum. res praeterea adversus Corsos et Ligures prospere gestas continet.]

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXXXII.

1 I. L. Postumius Albinus, M. Popillius Laenas cum
omnium primum de provincîs et exercitibus ad senatum
2 rettulissent, Ligures utrique decreti sunt, ut novas ambo,
quibus eam provinciam obtinerent, legiones — binae singulis decretae — et sociûm Latini nominis dena milia
peditum et sescenos equites, et supplementum Hispaniae
tria milia peditum Romanorum scriberent et ducentos
3 equites. ad hoc mille et quingenti pedites Romani cum
centum equitibus scribi iussi, cum quibus praetor, cui
Sardinia obtigisset, in Corsicam transgressus bellum ge-
4 reret: interim M. Atilius vetus praetor provinciam obti-
neret Sardiniam. praetores deinde provincias sortiti sunt,
5 A. Atilius Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter

cives et peregrinos, N. Fabius Buteo Hispaniam citeriorem, C. Matienus ulteriorem, M. Furius Crassipes Sici-
liam, C. Cicercius Sardiniam. priusquam magistratus 6
proficiscerentur, senatui placuit, L. Postumium consulem
ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam
ire, cuius ingentem modum possidere privatos paulatim
proferendo fines constabat. hic iratus Praenestinis, quod, 7
cum eo privatus sacrifici in templo Fortunae faciundi
causa profectus esset, nihil in se honorifice neque publice
neque privatim factum a Praenestinis esset, priusquam
ab Roma proficisceretur, litteras Praeneste misit, ut sibi
magistratus obviam exirent, locum publice pararent, ubi
deverteretur, iumentaque, cum exiret inde, praesto essent.
ante hunc consulem nemo umquam sociis ulla re oneri 8
aut sumptui fuit. ideo magistratus mulis tabernaculisque 9
et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid
tale imperarent sociis. privata hospitia habebant; ea 10
benigne comiterque colebant, domusque eorum Romae
hospitibus patebant, aput quos ipsis deverti mos esset.
legati, qui repente aliquo mitterentur, singula iumenta 11
per oppida iter qua faciundum erat imperabant; aliam
inpensam socii in magistratus Romanos non faciebant.
ira consulis, etiamsi iusta, non tamen in magistratu ex- 12
ercenda, et silentium nimis aut modestum aut timidum
Praenestinorum ius, velut probato exemplo, magistratibus
fecit graviorum in dies talis generis imperiorum.

II. Principio huius anni legati, qui in Aetoliam et 1
Macedoniam missi erant, renuntiarunt, sibi conveniendi
regis Persei, cum alii abesse eum, alii aegrum esse, falso
utrumque, fingerent, potestatem non factam: facile tamen 2
apparuisse sibi, bellum parari nec ultra ad arma ire dila-
turum. item in Aetolia seditionem gliscere in dies, neque
discordiarum principes auctoritate sua coerceri potuisse.
cum bellum Macedonicum in expectatione esset, prius- 3
quam id susciperetur, prodigia expiari pacemque deûm
peti precationibus, qui editi ex* fatalibus libris essent,
placuit. Lanuvi classis magnae species in caelo visae 4
dicebantur et Priverni lana pulla terra enata et in Veienti
aput Rementem lapidatum, Pomptinum omne velut nu-

5 bibus lucustarum coopertum esse, in Gallico agro qua
induceretur aratrum sub existentibus glebis pisces emer-
6 sisse. ob haec prodigia libri fatales inspecti editumque
ab decemviris est, et quibus diis quibusque hostiis sacri-
7 ficaretur et ut supplicatio prodigiis expiandis fieret [et]
altera, quae priore anno valetudinis populi causa vota
esset, ea uti [fieret] feriaeque essent. itaque sacrificatum
est, ut decemviri scriptum ediderunt.

1 III. Eodem anno aedis Iunonis Laciniae detecta. Q.
Fulvius Flaccus censor aedem Fortunae equestris, quam
in Hispania praetor bello Celtiberico voverat, faciebat
enixo studio, ne ullum Romae amplius aut magnificen-
2 tius templum esset. magnum ornatum ei templo ratus
adiecturum, si tegulae marmoreae essent, profectus in
Brittios aedem Iunonis Laciniae ad partem dimidiam de-
tegit, id satis fore ratus ad tegendum quod aedificaretur.
3 naves paratae fuerunt, quae tollerent atque asportarent,
auctoritate censoria sociis deterritis id sacrilegium prohi-
4 bere. postquam censor rediit, tegulae expositae de navi-
bus ad templum portabantur. quamquam unde essent
5 silebatur, non tamen celari potuit. fremitus igitur in
curia ortus est; ex omnibus partibus postulabatur, ut con-
sules eam rem ad senatum referrent. ut vero accersitus
in curiam censor venit, multo infestius singuli universique
6 praesentem lacerare: templum augustissimum regionis
eius, quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent, violare
parum habuisse, nisi detexisset foede ac prope diruisset.
7 detractum culmen templo, nudatum tectum patere imbri-
bus putrefaciendum. quid? censorem moribus regendis
creatum, cui sarta tecta exigere sacris publicis et locare
8 tuenda more maiorum traditum esset, eum per sociorum
urbes diruentem templa nudantemque tecta aedium sa-
crarum vagari et quod, si in privatis sociorum aedificiis
faceret, indignum videri posset, id deûm immortalium
9 demolientem facere, et obstringere religione populum Ro-
manum, ruinis templorum templa aedificantem, tamquam
non idem ubique di immortales sint, sed spoliis aliorum
10 ali colendi exornandique. cum, priusquam referretur,
appareret, quid sentirent patres, relatione facta in unam

omnes sententiam ierunt, ut eae tegulae reportandae in
templum [locarentur] piaculariaque Iunoni fierent. quae 11
ad religionem pertinent, cum cura facta; tegulas relictas
in area templi, quia reponendarum nemo artifex inire
rationem potuerit, redemptores nuntiarunt.

IIII. Ex praetoribus, qui in provincias ierant, N. Fa- 1
bius Massiliae moritur, cum in citeriorem Hispaniam iret.
itaque cum id nuntiatum [a] Massiliensibus legatis esset, 2
senatus decrevit, ut P. Furius et Cn. Servilius, quibus
succedebatur, inter se sortirentur, uter citeriorem Hispa-
niam prorogato imperio optineret. sors opportuna fuit, 3
[ut] P. Furius idem, cuius ea provincia fuerat, remaneret.

Eodem anno, cum agri Ligustini et Gallici, quod bello
captum erat, aliquantum vacaret, senatus consultumst
factum, ut is ager viritim divideretur. decemviros in eam 4
[rem] ex senatus consulto creavit A. Atilius praetor ur-
banus M. Aemilium Lepidum, C. Cassium, T. Aebutium
Carum, C. Tremellium, P. Cornelium Cethegum, Q. et L.
Appuleios, M. Caecilium, C. Salonium, C. Munatium.
diviserunt dena iugera in singulos, sociis nominis Latini 5
terna.

Per idem tempus, quo haec agebantur, legati ex Aetolia Romam venerunt de discordiis seditionibusque suis, et Thessali legati nuntiantes, quae in Macedonia gererentur.

V. Perseus bellum iam vivo patre cogitatum in animo 1
volvens, omnis non gentis modo Graeciae, sed civitates
etiam legationibus mittendis, pollicendo plura quam prae-
stando, sibi conciliabat. erant tamen magna e parte ho- 2
minum ad favorem eius inclinati animi, et aliquanto quam
in Eumenem propensiores, cum Eumenis beneficiis mu- 3
neribusque omnes Graeciae civitates et plerique princi-
pum obligati essent et ita se in regno suo gereret, ut quae
sub dicione eius urbes [essent] nullius liberae civitatis
fortunam secum mutatam vellent. contra Persea fama 4
erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse, Apel-
lem, ministrum quondam fraudis in fratre tollendo atque
ob id et quaesitum a Philippo ad supplicium [et] exulantem,
accersitum post patris mortem ingentibus promissis ad

5 praemia tantae perpetratae rei clam interfecisse. intestinis
externisque praeterea multis caedibus infamem nec ullo
commendabilem merito praeferebant volgo civitates tam
pio erga propinquos, tam iusto in civis, tam munifico
6 erga omnis homines regi, seu fama et maiestate Macedo-
num regum praeoccupati ad spernendam originem novi
regni, seu mutationis rerum cupidi, seu quia non obiecta
7 [esca] esse Romanis volebant. erant autem non Aetoli
modo in seditionibus propter ingentem vim aeris alieni,
sed Thessali etiam. ex contagione, velut tabes, in Per-
8 rhaebiam quoque id pervaserat malum. cum Thessalos
in armis esse nuntiatum esset, Ap. Claudium legatum ad
9 eas res aspiciendas conponendasque senatus misit. qui
utriusque partis principibus castigatis, cum iniusto fae-
nore gravatum aes alienum, ipsis magna ex parte conce-
dentibus qui onerarant, levasset, iusti crediti solutionem in
10 decem annorum pensiones distribuit. per eundem Appium
eodemque modo conpositae in Perrhaebia res. Aetolorum
causas Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actas
11 animis, quasi intestina gesserint bella, cognovit. cum
certatum utrimque temeritate atque audacia cerneret, de-
creto quidem suo neutram partem aut levare aut onerare
voluit; communiter ab utrisque petiit, abstinerent bello
12 et oblivione praeteritorum discordias finirent. huius re-
conciliationis inter ipsos fides obsidibus ultro citroque
datis firmata est. Corinthus, ubi deponerentur obsides,
convenit.

1 VI. A Delphis et Aetolico concilio Marcellus in Pe-
2 loponnesum traiecit, quo Achaeis edixerat conventum. ubi
conlaudata gente, quod constanter vetus decretum de
arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent,
3 insigne adversus Persea odium Romanorum fecit; quod
ut maturius erumperet, Eumenes rex conmentarium ferens
secum, quod de apparatibus belli omnia inquirens fecerat,
4 Romam venit. per idem tempus quinque legati ad regem
missi, qui res in Macedonia aspicerent. Alexandriam
idem ad Ptolemaeum renovandae amicitiae causa profi-
5 cisci iussi. legati erant hi: C. Valerius, Cn. Lutatius
Cerco, Q. Baebius Sulca, Marcus Cornelius Mammula,

M. Caecilius Denter. et [ab] Antiocho rege sub idem 6
tempus legati venerunt. quorum princeps Apollonius in
senatum introductus multis iustisque causis regem excu-
savit, quod stipendium serius quoad diem praestaret: id 7
se omne advexisse, ne cuius nisi temporis gratia regi
fieret. donum praeterea afferre, vasa aurea quingentûm
pondo. petere regem, ut, quae cum patre suo societas 8
atque amicitia fuisset, ea secum renovaretur imperaret-
que sibi populus Romanus, quae bono fidelique socio regi
essent imperanda; se nullo usquam cessaturum officio.
ea merita in [se] senatus fuisse, cum Romae esset, eam 9
comitatem iuventutis, ut pro rege, non pro obside omni-
bus ordinibus fuerit. legatis benigne responsum et so- 10
cietatem renovare cum Antiocho, quae cum patre eius
fuerat, A. Atilius praetor urbanus iussus. quaestores 11
urbani stipendium, vasa aurea censores acceperunt, eisque
negotium datum est, ut ponerent ea in quibus templis
videretur; legato centum milium aeris munus missum et
aedes liberae hospitio datae sumptusque decretus, donec
in Italia esset. legati, qui in Syria fuerant, renuntiave- 12
rant, in maximo eum honore aput regem esse amicissi-
mumque populo Romano.

VII. In provinciis eo anno haec. C. Cicereius prae- 1
tor in Corsica signis conlatis pugnavit; septem milia Cor-
sorum caesa, capti amplius mille et septingenti. voverat
in ea pugna praetor aedem Iunoni Monetae. pax deinde 2
data petentibus Corsis, et exacta cerae ducena milia pondo.
ex Corsica subacta Cicereius in Sardiniam transmisit. et 3
in Liguribus in agro Statellati pugnatum ad oppidum
Carystum. eo se magnus exercitus Ligurum contulerat.
primo sub adventum M. Popilli consulis moenibus sese 4
continebant; deinde postquam oppidum oppugnaturum
Romanum cernebant, progressi ante portas aciem struxe-
runt. nec consul, ut qui id ipsum oppugnatione commi- 5
nanda quaesisset, moram certamini fecit. pugnatum am-
plius tris est horas, ita ut neutro inclinaret spes. quod 6
ubi consul vidit nulla parte moveri Ligurum signa, im-
perat equitibus, ut equos conscendant, ac tribus simul
partibus in hostis, quanto maximo possent tumultu, in-

7 currant. pars magna equitum mediam traiecit aciem et
ad terga pugnantium pervasit. inde terror iniectus Ligu-
8 ribus; diversi in omnes partes fugerunt, perpauci retro in
oppidum, quia inde se maxime obiecerat eques. et pugna
tam pervicax multos absumpserat Ligurum, et in fuga
9 passim caesi sunt. decem milia hominum caesa tradun-
tur, amplius septingenti (passim) capti, signa militaria
10 relata octoginta duo. [nec] incruenta victoria fuit; am-
plius tria milia militum amissa, cum cedentibus neutris
ex parte utraque primores caderent.

1 VIII. Post hanc pugnam ex diversa fuga in unum
collecti Ligures, cum maiorem multo partem civium
amissam quam superesse cernerent — nec enim plus de-
cem milia hominum erant —, dediderunt sese, nihil qui-
2 dem illi pacti; speraverant tamen [non] atrocius quam
3 superiores imperatores consulem in se saeviturum. at ille
arma omnibus ademit, oppidum diruit, ipsos bonaque
eorum vendidit; litterasque senatui de rebus ab se gestis
4 misit. quas cum A. Atilius praetor in curia recitasset —
nam consul alter Postumius agris recognoscendis in Cam-
5 pania occupatus aberat —, atrox res visa senatui, Statel-
lates, qui uni ex Ligurum gente non tulissent arma adver-
sus Romanos, tum quoque oppugnatos non ultro inferentis
bellum, deditos in fidem populi Romani omni ultimae
6 crudelitatis exemplo laceratos ac deletos esse, tot milia
capitum innoxiorum, fidem inplorantia populi Romani, ne
quis umquam se postea dedere auderet, pessumo exemplo
venisse, et distractos passim iustis quondam hostibus po-
7 puli Romani [nuper] pacatis servire. quas ob res placere
senatui, M. Popillium consulem Ligures pretio emptori-
bus reddito ipsos restituere in libertatem bonaque ut is,
8 quidquid eius reciperari possit, reddantur curare, arma
[primo] quoque tempore referri nec ante consulem de
provincia decedere quam deditos in sedem suam Ligures
restituisset. claram victoriam vincendo pugnantis, non
saeviendo in adflictos fieri.

1 VIIII. Consul qua ferocia animi usus erat in Liguri-
2 bus, eandem ad non parendum senatui habuit. legioni-
bus extemplo Pisas in hibernacula missis iratus patribus,

infestus praetori Romam rediit, senatuque extemplo ad
aedem Bellonae vocato, multis verbis invectust in prae-
torem, qui cum ob rem bello bene gestam uti diis im- 3
mortalibus honos haberetur referre ad senatum debuisset,
adversus se pro hostibus senatus consultum fecisset, quo
victoriam suam ad Ligures transferret dedique iis prope
consulem praetor iuberet: itaque multam ei se dicere; a 4
patribus postulare, ut senatus consultum in se factum
tolli iuberent supplicationemque, quam absente se ex 5
litteris de bene gesta re publica missis decernere debue-
rint, praesente honoris deorum primum causa, deinde et
sui aliquo tamen respectu decernerent. nihilo lenioribus 6
quam absens senatorum aliquot orationibus increpitus
neutra impetrata re in provinciam rediit.

Alter consul Postumius consumpta aestate in reco- 7
gnoscendis agris, ne visa quidem provincia sua comitio-
rum causa Romam rediit. consules C. Popillium Laenatem, 8
P. Aelium Ligurem creavit. praetores exinde facti C.
Licinius Crassus, M. Iunius Pennus, Sp. Lucretius, Sp.
Cluvius, Cn. Sicinius, [C. Memmius] iterum.

X. Eo anno lustrum conditum est; censores erant 1
Q. Fulvius [Flaccus, A. Postumius] Albinus; Postumius
condidit. censa sunt civium Romanorum capita ducenta 2
sexaginta novem milia et quindecim, minor aliquanto 3
numerus, quia L. Postumius consul pro contione edixerat,
qui sociûm Latini nominis ex edicto C. Claudi consulis
redire in civitates suas debuissent, ne quis eorum Romae,
et omnes in suis civitatibus censerentur. concors et e 4
re publica censura fuit. omnis, quos senatu moverunt
quibusque equos ademerunt, aerarios fecerunt et tribu
moverunt, neque ab altero notatum alter probavit. Ful- 5
vius aedem Fortunae equestris, quam proconsul in Hi-
spania dimicans cum Celtiberorum legionibus voverat,
annis sex posquam voverat dedicavit, et scaenicos ludos
per quadriduum, unum diem in circo fecit.

L. Cornelius Lentulus, decemvir sacrorum, eo anno 6
mortuus est. in locum eius suffectus A. Postumius Albi-
nus. lucustarum tantae nubes a mari repente in Apuliam 7
inlatae sunt, ut examinibus suis agros late operirent; ad 8

quam pestem frugum tollendam Cn. Sicinius praetor de-
signatus, cum imperio [in] Apuliam missus, ingenti
agmine hominum ad colligendas eas coacto aliquantum
temporis absumpsit.
9 Principium insequentis anni, quo C. Popillius et P.
Aelius fuerunt consules, residuas contentiones ex priore
10 anno habuit. patres referri de Liguribus renovarique
senatus consultum volebant et consul Aelius referebat.
Popillius et collegam et senatum pro fratre deprecabatur,
prae se ferens, si quid decernerent, intercessurum. colle-
11 gam deterruit; patres eo magis utrique pariter consuli
infensi in incepto perstabant. itaque cum de provinciis
ageretur et Macedonia iam inminente Persei bello pete-
12 retur, Ligures ambobus consulibus decernunt; Macedo-
niam decreturos negant, [ni] de M. Popillio referretur.
postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere aut
supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est.
13 praetoribus quoque in Hispaniam supplementum peten-
tibus negatum, M. Iunio [in] citeriorem, Sp. Lucretio in
14 ulteriorem. C. Licinius Crassus urbanam iurisdictionem,
Cn. Sicinius inter peregrinos erat sortitus, C. Memmius
15 Siciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. consules ob ea irati
senatui, Latinis ferîs in primam quamque diem indictis,
in provinciam abituros esse denuntiarunt, nec quicquam
rei publicae acturos praeterquam quod ad provinciarum
administrationem adtineret.
1 XI. Attalum, regis Eumenis fratrem, legatum venisse
Romam Valerius Antias his consulibus scribit ad defe-
renda de Perseo crimina indicandosque apparatus belli.
plurium annales, et quibus credidisse malis, ipsum Eu-
2 menem venisse tradunt. Eumenes igitur ut Romam venit,
exceptus cum tanto honore quantum non meritis tantum
eius, set beneficiis etiam suis, ingentia quae in eum con-
gesta erant, existimaret deberi populus Romanus, in se-
3 natum est introductus. causam veniendi sibi Romam
fuisse dixit praeter cupiditatem visendi deos hominesque,
quorum beneficio in ea fortuna esset, supra quam ne
optare quidem auderet, etiam ut coram moneret senatum
4 ut Persei conatis obviam iret. orsus inde a Philippi con-

silîs necem Demetri fili rettulit adversantis Romano bello:
Bastarnarum gentem excitam sedibus suis, quorum auxi-
liis fretus in Italiam transiret; haec eum volutantem in 5
animo oppressum fato regnum ei reliquisse, quem infe-
stissimum esse sensisset Romanis. itaque Persea here-
ditarium [a] patre relictum bellum et simul cum imperio
traditum iam pridem alere ac fovere omnibus consiliis.
florere praeterea inventute, quam stirpem longa pax edi- 6
derit, florere opibus regni, florere etiam aetate. quae cum
corporis robore ac viribus vigeat, animum esse invetera-
tum diutina arte atque usu belli. iam inde a puero patris 7
contubernio Romanis quoque bellis, non finitumis tantum
adsuetum, missum a patre in expeditiones multas varias-
que. iam ex quo ipse accepisset regnum, multa, quae 8
non vi, non dolo Philippus omnia expertus potuisset mo-
liri, admirando rerum successu tenuisse. adcessisse ad 9
vires eam, quae longo tempore multis magnisque meritis
pareretur, auctoritatem.

XII. Nam aput Graeciae atque Asiae civitates vereri 1
maiestatem eius omnes. nec pro quibus meritis, pro qua
munificentia tantum ei tribuatur, cernere, nec dicere pro
certo posse, utrum felicitate id quadam eius accidat, an, 2
quod ipse vereatur dicere, invidia adversus Romanos fa-
vorem illi conciliet. inter ipsos quoque reges ingentem 3
auctoritate [esse]; Seleuci filiam duxisse eum non peten-
tem, sed petitum ultro, sororem dedisse Prusiae precanti
atque oranti; celebratas esse utrasque nuptias gratula- 4
tione [et] donis innumerabilium legationum et velut au-
spicibus nobilissumis populis deductas esse. Boeotorum 5
gentem, captatam Philippo, numquam ad scribendum
amicitiae foedus adduci potuisse; tribus nunc locis cum
Perseo foedus incisum litteris esse, uno Thebis, altero ad 6
Posideum, augustissumo et celeberrumo in templo, tertio
Delphis. in Achaico concilio vero nisi discussa res per
paucos Romanum imperium intentantis esset, eo rem
prope adductam, ut aditus ei in Achaiam daretur. at 7
hercule suos honores, cuius merita in eam gentem priva-
tim an publice sint maiora vix dici posset, partim desertos
per incultum ac neglegentiam, partim hostiliter sublatos

esse. iam Aetolos quem ignorare in seditionibus suis
8 non ab Romanis, sed a Perseo praesidium petisse? his
eum fultum societatibus atque amicitiis eos domesticos
apparatus belli habere, ut externis non egeat. triginta
milibus peditum, quinque milibus equitum in decem annos
frumentum praepara[tum habe]re, ut abstinere et suo
9 et hostium agro frumentandi causa possit. iam pecuniam
tantam habere, ut decem milibus mercennariorum mili-
tum praeter Macedonum copias stipendium in totidem
annos praeparatum habeat, praeter annuum, quod ex me-
10 tallis regîs capiat, vectigal. arma vel tribus tantis exer-
citibus in armamentaria congessisse. iuventutem, ut iam
Macedonia deficiat, velut ex perenni fonte unde hauriat,
Threciam subiectam esse.

1 XIII. Reliquom orationis adhortatio fuit. 'non ego
haec' inquit 'incertis iactata rumoribus et cupidius cre-
dita, quia vera esse de inimico crimina volebam, adfero
ad vos, patres conscripti, sed conperta et explorata, haud
secus quam si speculator missus a vobis subiecta oculis
2 referrem; neque relicto regno meo, quod amplum et egre-
gium vos fecistis, mare tantum traiecissem, ut vana ad
3 vos adferendo fidem abrogarem mihi; cernebam nobilis-
simas Asiae et Graeciae civitates in dies magis denu-
dantis iudicia sua, mox, si permitteretur, eo processuras,
4 unde receptum ad paenitendum non haberent; cernebam
Persea non continentem se Macedoniae regno, alia armis
occupantem, alia, quae vi subigi non possunt, favore ac
5 benivolentia conplectentem; videbam quam inpar esset
sors, cum ille vobis bellum [pararet], vos ei securam pa-
cem praestaretis, quamquam mihi quidem non parare,
6 sed gerere paene bellum videbatur. Abrupolim, socium
atque amicum vestrum, regno expulit; Arthetaurum Illy-
ricum, quia scripta ab eo quaedam vobis conperit, socium
7 item atque amicum vestrum, interfecit; Euersam et Cal-
licritum Thebanos, principes civitatis, quia liberius ad-
versus eum in concilio Boeotorum locuti fuerant delatu-
rosque ad vos quae agerentur professi erant, tollendos
8 curavit; auxilium Byzantîs adversus foedus tulit, Dolo-
piae bellum intulit, Thessaliam et Doridem cum exercitu

pervasit, ut in bello intestino deterioris partis auxilio me-
liorem adfligeret; confudit et miscuit omnia in Thessalia 9
Perrhaebiaque spe novarum tabularum, ut manu debito-
rum obnoxia sibi optumatis opprimeret. haec cum vobis 10
quiescentibus et patientibus fecerit et concessam sibi
Graeciam esse a vobis videat, pro certo habet, neminem
sibi, antequam in Italiam traiecerit, armatum occursurum.
hoc quam vobis tutum aut honestum sit, vos videritis; 11
ego certe mihi turpe esse duxi, prius Persea ad bellum
inferendum quam me socium ad praedicendum, ut cave-
retis, venire in Italiam. functus necessario mihi officio 12
et quodam modo liberata atque exonerata fide mea, quid
ultra facere possum, quam uti deos deasque precer, ut
vos et vestrae rei publicae et nobis sociis atque amicis,
qui ex vobis pendemus, consulatis?'

XIIII. Haec oratio movit patres conscriptos. ceterum 1
in praesentia nihil praeterquam fuisse in curia regem
scire quisquam potuit, eo silentio clausa curia erat; bello
denique perfecto quaeque dicta ab rege quaeque responsa
essent emanavere.

Persei deinde regis legatis post paucos dies senatus 2
datus est. ceterum praeoccupatis non auribus magis
quam animis ab Eumene rege, omnis et defensio et de-
precatio legatorum respuebatur. et exasperavit animos 3
ferocia nimia Harpali, qui princeps legationis erat. is
velle quidem et laborare dixit regem, ut purganti se nihil
hostile dixisse aut fecisse fides habeatur: ceterum si 4
pervicacius causam belli quaeri videat, forti animo de-
fensurum se. Martem communem esse et eventum in-
certum belli.

Omnibus civitatibus Graeciae atque Asiae curae erat, 5
quid Persei legati, quid Eumenes in senatu egisset; et
propter adventum eius, quem moturum aliquid rebantur,
miserant pleraeque civitates, alia in speciem praeferentis,
legatos. et legatio Rhodiorum [Romae] erat hac [......ac] 6
falsa simulaturus princeps, haud dubius quin Eumenes
civitatem quoque suam Persei criminibus iunxisset. ita- 7
que omni modo per patronos hospitesque disceptandi
cum rege locum in senatu quaerebat. quod cum [non] 8

contigisset, libertate intemperanti invectus in regem, quod
Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset gravior-
9 que Asiae esset quam Antiochus fuisset, popularibus
quidem gratam — nam eo quoque iam favor Persei ve-
nerat — orationem habuit, ceterum invisam senatui inu-
10 tilemque sibi et civitati suae. Eumeni vero conspiratio
adversus eum favorem aput Romanos fecit. ita omnes
ei honores habiti, donaque quam amplissima data cum
sella curuli atque eburneo scipione.

1 XV. Legationibus dimissis cum Harpalus, quanta
maxima celeritate poterat, regressus in Macedoniam nun-
tiasset regi, nondum quidem parantis bellum reliquisse se
Romanos, sed ita infestos, ut facile appareret non dilatu-
2 ros, et ipse, praeterquam quod et ita credebat futurum,
iam etiam volebat, in flore virium se credens esse.
3 Eumeni ante omnis infestus erat; a cuius sanguine or-
diens bellum, Euandrum Cretensem, ducem auxiliorum,
et Macedonas tres adsuetos ministerîs talium facinorum
ad caedem regis subornat literasque eis dat ad Praxo
hospitam, principem auctoritate et opibus Delphorum.
4 satis constabat Eumenem, ut sacrificaret Apollini, Del-
phos escensurum. praegressi cum Euandro insidiatores
nihil aliud ad peragendum inceptum quam loci opportu-
5 nitatem, omnia circumeuntes, quaerebant. escendentibus
ad templum a Cirrha, priusquam perveniretur ad fre-
quentia aedificiis loca, maceria erat ab laeva semita pau-
lum extante a fundamento qua singuli transirent, dextra
pars labe terrae in aliquantum altitudinis derupta erat.
6 post maceriam se abdiderunt gradibus adstructis, ut ex
7 ea velut e muro tela in praetereuntem coicerent. primo
a mari circumfusa turba amicorum ac satellitum proce-
debat, deinde extenuabant paulatim angustiae agmen.
8 ubi ad eum locum ventum est, qua singulis eundum erat,
primus semitam ingressus Pantaleon Aetoliae princeps,
9 cum quo institutus regi sermo erat. tum insidiatores
exorti saxa duo ingentia devolvunt, quorum altero caput
10 ictum est regi, altero umerus; sopitusque ex semita pro-
clivi [ruit] in declive, multis super prolapsum iam saxis
congestis. et ceteri quidem etiam amicorum et satellitum,

postquam cadentem videre, diffugiunt; Pantaleon constanter inpavidus mansit ad protegendum regem.

XVI. Latrones cum brevi circumitu maceriae decur- 1
rere ad conficiendum saucium possent, velut perfecta re
in iugum Parnasi refugerunt eo cursu, ut, cum unus non
facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam
eorum, [ne] ex conprenso indicium emanaret, occiderint
comitem. ad corpus regis primo amici, deinde satellites 2
ac servi concurrerunt, tollentes sopitum volnere ac nihil
sentientem. vivere tamen ex calore et spiritu remanente 3
in praecordiis senserunt; victurum exigua ac prope nulla
spes erat. quidam ex satellitibus secuti latronum vestigia, 4
cum usque ad iugum Parnasi nequiquam fatigati perve-
nissent, re infecta redierunt. adgressi facinus Macedones 5
ut inconsulte ita audacter, coeptum nec consulte et timide
reliquerunt. conpotem iam sui regem amici postero die 6
deferunt ad navem; inde Corinthum, ab Corintho per
Isthmi iugum navibus traductis Aeginam traiciunt. ibi 7
adeo secreta eius curatio fuit, admittentibus neminem, ut
fama mortuum in Asiam perferret. Attalus quoque cele-
rius quam dignum concordia fraterna erat credidit; nam 8
et cum uxore fratris et praefecto arci tamquam iam haut
dubius regni heres est locutus. quae postea non fefellere 9
Eumenen; et quamquam dissimulare et tacita haberi
pati statuerat, tamen in primo congressu non temperavit,
quin uxoris petendae praematuram festinationem fratri
obiceret. Romam quoque fama de morte Eumenis per-
lata est.

XVII. Sub idem tempus C. Valerius ex Graecia, qui 1
legatus ad visendum statum regionis eius speculandaque
consilia Persei regis ierat, rediit, congruentiaque omnia
criminibus ab Eumene adlatis referebat. simul et addu- 2
xerat secum Praxo a Delphis, cuius domus receptaculum
latronum fuerat, et L. Rammium Brundisinum, qui talis
indici delator erat. princeps Brundisi Rammius fuit; 3
hospitio quoque et duces Romanos omnes et legatos,
exterarum quoque gentium insignis, praecipue regios,
accipiebat. ex eo notitia ei cum absente Perseo fuerat; 4
litterisque spem amicitiae interioris magnaeque inde for-

tunae facientibus ad regem profectus brevi perfamiliaris
haberi trahique magis quam vellet in arcanos sermones
5 est coeptus. promissis enim ingentibus praemiis petere
instituit ab eo rex, quoniam duces omnes legatique Romani
hospitio eius uti adsuessent, quibus eorum ipse scripsisset
6 ut venenum dandum curaret: cuius scire se conparatio-
nem plurimum difficultatis et periculi habere pluribus
consciis; conparati eventum praeterea [in] incerto esse,
ut aut satis efficacia ad rem peragendam aut tuta ad rem
7 celandam dentur. se daturum quod nec in dando nec
8 datum ullo signo deprendi posset. Rammius veritus, ne
si abnuisset, primus ipse veneni experimentum esset,
facturum pollicitus proficiscitur. nec Brundisium ante
redire quam convento C. Valerio legato, qui circa Chal-
9 cidem esse dicebatur, voluit. ad eum primum indicio
delato, iussu eius Romam simul venit. introductus in
curiam, quae acta erant, exposuit.

1 XVIII. Haec ad ea quae ab Eumene delata erant ac-
cessere, quo maturius hostis Perseus iudicaretur, quippe
quem non iustum modo apparare bellum regio animo, sed
per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac
2 veneficiorum cernebant. belli administratio ad novos
consules reiecta est; in praesentia tamen Cn. Sicinium
praetorem, cuius inter cives et peregrinos iurisdictio erat,
3 scribere milites placuit, qui Brundisium ducti primo
quoque tempore Apolloniam in Epirum traicerentur ad
occupandas maritimas urbes, ubi consul, cui provincia
Macedonia obvenisset, classem appellere tuto et copias
4 per commodum exponere posset. Eumenes aliquamdiu
Aeginae retentus periculosa et difficili curatione, cum
primum tuto potuit, profectus Pergamum, praeter pri-
stinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante
5 [summa] vi parabat bellum. legati eo ab Roma gratulan-
tes, quod e tanto periculo evasisset, venerunt.

6 Cum Macedonicum bellum in annum dilatum esset,
ceteris praetoribus iam in provincias profectis M. Iunius
et Sp. Lucretius, quibus Hispaniae provinciae obvenerant,
fatigantis saepe idem petendo senatum, tandem pervice-
runt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria milia

peditum, centum et quinquaginta equites in Romanas
legiones; in socialem exercitum quinque milia peditum 7
et trecentos equites imperare sociis iussi. hoc copiarum
in Hispanias cum praetoribus novis portatum est.

XVIIII. Eodem anno, quia per recognitionem Po- 1
stumi consulis magna pars agri Campani, quem privati
sine discrimine passim possederant, recuperata in publi-
cum erat, M. Lucretius tribunus plebis promulgavit, ut
agrum Campanum censores fruendum locarent, quod fa- 2
ctum tot annis post captam Capuam non fuerat, ut in
vacuo vagaretur cupiditas privatorum.

Cum [in] expectatione senatus esset bello etsi non 3
indicto, tamen iam decreto, qui regum suam, Persei qui
secuturi amicitiam essent, legati Ariarathis, puerum filium
regis secum adducentes, Romam venerunt. quorum ora- 4
tio fuit, regem educendum filium Romam misisse, ut iam
inde a puero adsuesceret moribus Romanis hominibus-
que: petere, ut eum non sub hospitum modo privatorum 5
custodia, sed publicae etiam curae ac velut tutelae vellent
esse. egregie ea legatio grata senatui fuit; decreverunt, 6
ut Cn. Sicinius praetor aedis instructas locaret, ubi filius
regis comitesque eius habitare possent. et Threcum lega-
tis Maedis † cepnatisque et satis societatem amicitiamque
petentibus et quod petebant datum est, et munera [binûm]
milium aeris summae in singulos missa. hos utique popu- 7
los, quod ab tergo Macedoniae Threcia esset, adsumptos
in societatem gaudebant. sed ut in Asia quoque et in-
sulis explorata omnia essent, Ti. Claudium Neronem, M.
Decimium legatos miserunt. adire eos Cretam et Rhodum 8
iusserunt, simul renovare amicitiam, simul speculari, num
sollicitati animi sociorum ab rege Perseo essent.

XX. In suspensa civitate ad expectationem novi 1
belli, nocturna tempestate columna rostrata in Capitolio
bello Punico [prioré posita opera M. Aemili] consulis, cui
collega Ser. Fulvius fuit, tota ad imum fulmine discussa
est. ea res prodigi loco habita ad senatum relata est; 2
patres et [ad] haruspices referre et decemviros adire
libros iusserunt. decemviri lustrandum oppidum, suppli- 3
cationem obsecrationemque habendam, victimis maioribus

sacrificandum et in Capitolio Romae et in Campania ad Minervae promunturium renuntiarunt; ludos per decem dies Iovi optimo maximo primo quoque die faciendos.
4 ea omnia cum cura facta. haruspices in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium et interitum perduellium portendi responderunt, quod ex hostibus
5 spolia fuissent ea rostra, quae tempestas diiecisset. accesserunt quae cumularent religiones animis. Saturniae nuntiatum erat sanguine per triduum in oppido pluvisse, Calatiae asinum tripedem natum et taurum cum quinque vaccis uno ictu fulminis exanimatos, Auximi terra plu-
6 visse. horum quoque prodigiorum causa res divinae factae et supplicatio unum diem feriaeque habitae.

1 XXI. Consules ad id tempus in provinciam non exierant, quia neque uti de M. Popillio referrent senatui obsequebantur et nihil aliud decernere prius statutum
2 patribus erat. aucta etiam invidia est Popilli litteris eius, quibus iterum cum Statellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit ac sedecim milia eorum occidisse; propter cuius iniuriam belli ceteri quoque Ligurum populi
3 ad arma ierunt. tum vero non absens modo Popillius, qui deditis contra ius ac fas bellum intulisset [et] pacatos ad rebellandum incitasset, sed consules, quod non exirent
4 in provinciam, in senatu increpiti. hoc consensu patrum accensi M. Marcius Sermo et Q. Marcius Scylla tribuni plebis et consulibus multam se dicturos, nisi in provinciam exirent, denuntiarunt et rogationem, quam de Liguribus deditis promulgare in animo haberent, in senatu
5 recitarunt. sanciebatur, ut qui ex Statellis deditis in libertatem restitutus ante calendas Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is in servitutem venisset, ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem quaereret animadverteretque. ex auctoritate deinde senatus eam rogatio-
6 nem promulgarunt. priusquam proficiscerentur consules, C. Cicereio [praetori] prioris anni ad aedem Bellonae
7 senatus datus est. is expositis quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho in monte Albano, quod iam in morem venerat, ut sine publica auctoritate
8 fieret, triumphavit. rogationem Marciam de Liguribus

magno consensu plebis scivit iussitque. ex eo plebiscito
C. Licinius praetor consuluit senatum, quem quaerere
ea rogatione vellet. patres ipsum eum quaerere ius-
serunt.

XXII. Tum demum consules in provinciam profecti 1
sunt exercitumque a M. Popillio acceperunt. neque 2
tamen M. Popillius reverti Romam audebat, ne causam
diceret adverso senatu, infestiore populo, aput praetorem,
qui de quaestione in se posita senatum consuluisset. huic 3
detractationi eius tribuni plebis alterius rogationis de-
nuntiatione occurrerunt, ut si non ante idus Novembres
in urbem Romam introisset, de absente eo C. Licinius
statueret ac iudicaret. hoc tractus vinculo cum redisset, 4
ingenti cum invidia in senatum venit. ibi cum laceratus 5
iurgiis multorum esset, senatus consultum factum est, ut
qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Manlium consules ho-
stes non fuissent, ut eos C. Licinius, Cn. Sicinius prae-
tores in libertatem restituendos curarent agrumque îs
trans Padum consul C. Popillius daret. multa milia ho- 6
minum hoc senatus consulto restituta in libertatem, trans-
ductisque Padum ager est adsignatus. M. Popillius roga- 7
tione Marcia bis aput C. Licinium causam dixit; tertio
praetor, gratia consulis absentis et Popilliae familiae pre-
cibus victus, idibus Martîs adesse reum iussit, quo die
novi magistratus inituri erant honorem, ne diceret ius qui
privatus futurus esset. ita rogatio de Liguribus arte fal- 8
laci elusa est.

XXIII. Legati Carthaginienses eo tempore Romae 1
erant et Gulussa filius Masinissae. inter eos magnae
contentiones in senatu fuere. Carthaginienses quereban- 2
tur praeter agrum, de quo ante legati ab Roma, qui [in]
re praesenti cognoscerent, missi essent, amplius septua-
ginta oppida castellaque agri Carthaginiensis biennio pro-
xumo Masinissam vi atque armis possedisse: id illi, cui 3
nihil pensi sit, facile esse. Carthaginienses foedere inli-
gatos silere; prohiberi enim extra fines efferre arma.
quamquam sciant in suis finibus, si inde Numidas pelle- 4
rent, se gesturos bellum, illo haut ambiguo capite foederis
deterreri, quo diserte vetentur cum sociis populi Romani

5 bellum gerere. set iam ultra superbiam crudelitatemque
et avaritiam eius non pati posse Carthaginienses. missos
sese qui orarent senatum, ut trium harum rerum unam
6 ab se impetrari sinerent: ut vel ex aequo in[ter regem]
socium populumque, quid cuiusque esset, disceptarent;
vel permitterent Carthaginiensibus, ut adversus iniusta
arma pio iustoque se tutarentur bello; vel ad extremum,
si gratia plus quam veritas aput eos valeret, semel sta-
7 tuerent, quid donatum ex alieno Masinissae vellent. mo-
destius certe daturos eos. et scituros, quid dedissent;
ipsum nullam praeterquam suae libidinis arbitrio [finem]
8 facturum. horum si nihil impetrarent et aliquod suum
post datam a P. Scipione pacem delictum esset, ipsi po-
9 tius animadverterent in se. tutam servitutem se sub do-
minis Romanis quam libertatem expositam ad iniurias
10 Masinissae malle; perire denique semel ipsis satius esse,
quam sub acerbissimo carnificis arbitrio spiritum ducere.
sub haec dicta lacrimantis procubuerunt stratique humi,
non sibi magis misericordiam quam regi [invidiam conci-
tarunt].

1 XXIIII. Interrogari Gulussam placuit, quid ad eas
[res] responderet, aut, si prius mallet, expromere, super
2 qua re Romam venisset. Gulussa neque sibi facile esse
dixit de îs rebus agere, de quibus nihil mandati a patre
haberet, neque patri facile fuisse mandare, cum Cartha-
ginienses nec de qua re acturi essent nec omnino ituros
3 se Romam indicaverint: in aede Aesculapi clandestinum
eos per aliquot noctes consilium principum habuisse, unde
[....] praeterea legatos occultis cum mandatis Romam
4 mitti. eam causam fuisse patri mittendi se Romam, qui
deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis cri-
minantibus se crederent, quem ob nullam aliam causam
nisi propter constantem fidem erga populum Romanum
odissent.

5 His utrimque auditis senatus de postulatis Carthagi-
6 niensium consultus respondere ita iussit, Gulussam pla-
cere extemplo in Numidiam proficisci et nuntiare patri, ut
de iis de quibus Carthaginienses querantur legatos quam
primum ad senatum mittat denuntietque Carthaginiensibus,

ut ad disceptandum veniant: se, [si] aliquid possent Ma- 7
sinissae honoris causa, et fecisse et facturos esse; ius
gratiae non dare. agrum, qua cuiusque sit, possideri 8
velle, nec novos statuere fines, sed veteres observare in
animo habere. Carthaginiensibus victis se et urbem et 9
agros concessisse, non ut in pace eriperent per iniuriam,
quae iure belli non ademissent. ita regulus Carthagi- 10
nienses que dimissi. munera ex instituto data utrisque
aliaque hospitalia comiter conservata.

XXV. Sub idem tempus Cn. Servilius Caepio, Ap. 1
Claudius Centho, T. Annius Luscus legati ad res repe-
tendas in Macedoniam renuntiandamque amicitiam regi
missi redierunt, qui iam sua sponte infestum Persei sena- 2
tum insuper accenderunt relatis ordine quae vidissent
quaeque audissent: vidisse se per omnes urbes Macedo-
num summa vi parari bellum. cum ad regem pervenis- 3
sent, per multos dies conveniendi eius potestatem non
factam; postremo cum desperato iam conloquio profecti
essent, tum demum se ex itinere revocatos et ad eum
introductos esse. suae orationis summam fuisse, foedus 4
cum Philippo ictum esse, cum ipso eo post mortem patris
renovatum, in quo diserte prohiberi eum extra fines arma
efferre, prohiberi socios populi Romani lacessere bello.
exposita deinde ab se ordine quae ipsi nuper in senatu 5
Eumenen vera omnia et conperta referentem audissent.
Samothracae praeterea per multos dies occultum consi- 6
lium cum legationibus civitatium Asiae regem habuisse.
pro his iniuriis satisfieri senatum aecum censere reddique 7
sibi res sociisque suis, quas contra ius foederis habeat.
regem ad ea primo accensum ira inclementer locutum, 8
avaritiam superbiamque Romanis obicientem frementem-
que, quod ali super alios legati venirent speculaturi dicta
factaque sua, quod se ad nutum imperiumque eorum
omnia dicere ac facere aecum censerent; postremo mul- 9
tum ac diu vociferatum reverti postero die iussisse: scri-
ptum se responsum dare velle. tum ita sibi scriptum 10
traditum esse: foedus cum patre ictum ad se nihil perti-
nere; id se renovari non quia probaret, sed quia in nova
possessione regni patienda omnia essent, passum. novom 11

foedus si secum facere vellent, convenire prius de con-
dicionibus debere; si in animum inducerent, ut ex aequo
foedus fieret, et se visurum quid sibi faciundum esset et
12 illos credere [rei] publicae consulturos. atque ita se
proripuisse et summoveri e regia omnis coeptos. tum se
amicitiam et societatem renuntiasse. qua voce eum ac-
censum restitisse atque voce clara denuntiasse sibi, ut
13 triduo regni sui decederent finibus. ita se profectos, nec
sibi aut [venientibus aut] manentibus quicquam hospita-
liter aut benigne factum.

14 Thessali deinde Aetolique legati auditi. senatui, ut
scirent quam primum quibus ducibus usura res publica
esset, litteras mitti consulibus placuit, ut uter eorum
posset, Romam ad magistratus creandos veniret.

1 XXVI. Nihil magnopere, quod memorari adtineat,
rei publicae eo anno consulis gesserant. magis e re pu-
blica visum erat conprimi ac sedari exasperatos Liguris,
cum Macedonicum bellum expectaretur.

2 Gentium quoque Illyriorum regem suspectum Issaci
legati fecerunt, simul questi fines suos eum depopulatum,
simul nuntiantes uno animo vivere Macedonum atque
Illyriorum regem, communi consilio parare Romanis bel-
3 lum, et specie legatorum Illyrios speculatores Romae esse
4 Perse auctore missos, ut quid ageretur scirent. Illyri
vocati in senatum; qui cum legatos se esse missos ab
rege dicerent ad purganda crimina, si qua de rege Issaci
5 deferrent, quaesitum est, quid ita non adissent magistra-
tum, ut ex instituto loca, lautia acciperent, sciretur de-
nique venisse eos et super qua re venissent. haesitantibus
6 in responso, ut curia excederent, dictum; responsum
tamquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent,
dari non placuit, mittendosque ad regem legatos censue-
runt, qui nuntiarent, quid socii quererentur; senatum
existumare, non aecum eum facere, qui ab sociis suis non
7 abstineret iniuriam. in hanc legationem missi A. Teren-
tius Varro, C. Plaetorius, C. Cicereius.

Ex Asia, qui circa socios reges missi erant, redierunt
legati: Eumenen in ea, Antiochum in Syria, Ptolemaeum
8 Alexandriae sese convenisse: omnes sollicitatos legationi-

bus Persei, sed egregie [in] fide permanere, pollicitosque
omnia, quae populus Romanus imperasset, praestaturos.
et civitates socias adisse; ceteras satis fidas, Rhodios flu-
ctuantis et inbutos Persei consilîs invenisse. venerant 9
Rhodî legati ad purganda ea, quae volgo iactari de civi-
tate sciebant; ceterum senatum iis non [dari, prius quam
no]vi consules magistratum inissent, placuit.

XXVII. Belli apparatum non differendum censue- 1
runt. C. Licinio praetori negotium datur, ut ex veteribus
quinqueremibus in navalibus Romae subductis, quae pos-
sent usui esse, reficeret pararetque naves quinquaginta.
si quid ad eum numerum explendum deesset, C. Memmio 2
collegae in Siciliam scriberet, ut eas quae in Sicilia naves
essent reficeret atque expediret, ut Brundisium primo
quoque tempore mitti possent. socios navales libertini 3
ordinis in viginti et quinque naves ex civibus Romanis
C. Licinius praetor scribere iussus, in quinque et viginti
parem numerum Cn. Sicinius sociis imperaret; idem prae-
tor peditum octo milia, quadringentos [equites] ab sociis
Latini nominis exigeret. hunc militem qui Brundisi acci- 4
peret atque in Macedoniam mitteret, A. Atilius Serranus,
qui priore anno praetor fuerat, deligitur, Cn. Sicinius 5
praetor ut exercitum paratum ad traiciendum haberet.
C. Popillio consuli ex auctoritate senatus C. Licinius
praetor scribit, ut et legionem secundam, quae maxume
veterana in Liguribus erat, et [ex] socîs Latini nominis
quattuor milia peditum, ducentos equites idibus Februa-
riis Brundisi adesse iuberet. hac classe et hoc exercitu 6
Cn. Sicinius provinciam Macedoniam optinere donec
successor veniret iussus, prorogato in annum imperio.
ea omnia, quae senatus censuit, inpigre facta sunt. duo- 7
dequadraginta quinqueremes ex navalibus deductae; qui
deduceret eas Brundisium, L. Porcius Licinus praeposi-
tus; duodecim ex Sicilia missae. ad frumentum classi 8
exercituique coemendum in Apuliam Calabriamque tres
legati missi, Sex. Digitius, T. Iuventius, M. Caecilius.
ad omnia praeparata Cn. Sicinius praetor, paludatus ex
urbe profectus, Brundisium venit.

1 XXVIII. Exitu prope anni C. Popillius consul Romam
rediit aliquanto serius quam [senatus] censuerat, cui primo
quoque tempore magistratus creari, cum tantum bellum
2 immineret, e re publica visum erat. itaque non secundis
auribus patrum auditus est consul, cum in aede Bellonae
3 de rebus in Liguribus gestis dissereret. succlamationes
frequentes erant interrogationesque, cur scelere fratris
4 oppressos Ligures in libertatem non restituisset. comitia
consularia, in quam edicta erant diem, ante diem duode-
5 cimum kal. Martias sunt habita. creati consules [P.]
Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. postero die prae-
tores facti C. Sulpicius Galba, L. Furius Philus, L. Canu-
leius Dives, C. Lucretius [Gallus], C. Caninius Rebilus,
6 L. Villius Annalis. his praetoribus provinciae decretae,
duae iure Romae dicendo, Hispania et Sicilia et Sardinia,
7 ut uni sors integra esset, quo senatus censuisset. consuli-
bus designatis imperavit senatus, ut qua die magistratum
inissent, hostîs maioribus rite mactatis precarentur, ut
quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere,
8 ut id prosperum eveniret. eodem die decrevit senatus,
C. Popillius consul ludos per dies decem Iovi optumo
maxumo voveret donaque circa omnia pulvinaria, si res
9 publica decem annos in eodem statu fuisset. ita ut cen-
suerant, in Capitolio vovit consul ludos fieri donaque
dari, quanta ex pecunia decresset senatus, cum centum
et quinquaginta non minus adessent. praeeunte verba
Lepido pontifice maxumo id votum susceptum est.

10 Eo anno sacerdotes publici mortui, L. Aemilius Pa-
pus decemvir sacrorum et Q. Fulvius Flaccus pontifex,
11 qui priore anno fuerat censor. hic foeda morte periit. ex
duobus filius eius, qui tum in Illyrico militabant, nuntia-
tum alterum [decessisse, alterum] gravi et periculoso morbo
12 aegrum esse. obruit animum simul luctus metusque; mane
ingressi cubiculum servi laqueo dependentem invenere.
erat opinio post censuram minus conpotem fuisse sui;
volgo Iunonis Laciniae iram ob spoliatum templum alie-
13 nasse mentem ferebant. suffectus in Aemili locum decem-
vir M. Valerius Messala; in Fulvi pontifex Cn. Domitius
Ahenobarbus oppido adulescens (sacerdos) est lectus.

XXVIIII. P. Licinio, C. Cassio consulibus non urbs 1
tantum Roma nec terra Italia, sed omnes reges civitates-
que, quae in Europa quaeque in Asia erant, converterant
animos in curam Macedonici ac Romani belli. Eumenen 2
cum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere
Persei prope ut victuma mactatus Delphis esset. Prusias 3
Bithyniae rex statuerat abstinere armis et eventum ex-
pectare: nam neque Romanos posse aequom censere [se]
adversus fratrem uxoris arma ferre et aput Persea victo-
rem veniam per sororem impetrabilem fore. Ariarathes 4
Cappadocum rex, praeterquam quod Romanis suo no-
mine auxilia pollicitus erat, ex quo est iunctus Eumeni
adfinitate, in omnia belli pacisque se consociaverat con-
silia. Antiochus inminebat quidem Aegypti règno, et 5
pueritiam regis et inertiam tutorum spernens, et ambi-
gendo de Coele Syria causam belli se habiturum existu-
mabat gesturumque id nullo impedimento occupatis Ro- 6
manis in Macedonico bello. quod [ad] bellum tamen
omnia et per suos legatos senatui et ipse legatis eorum
enixe pollicitus erat. Ptolemaeus propter aetatem alieni 7
etiam tum arbitri erat; tutores et bellum adversus Antio-
chum parabant, quo vindicarent Coelem Syriam, et Ro-
manis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum.
Masinissa et frumento iuvabat Romanos, et auxilia cum 8
elephantis Misagenenque filium mittere ad bellum para-
bat. consilia autem in omnem fortunam ita disposita
habebat: si penes Romanos victoria esset, suas quoque 9
in eodem statu mansuras res esse, neque ultra quicquam
movendum, non enim passuros Romanos vim Carthagi-
niensibus adferri; si fractae essent opes Romanorum, 10
quae tum protegerent Carthaginienses, suam omnem
Africam fore. Gentius rex Illyriorum fecerat potius, 11
cur suspectus esset Romanis, quam satis statuerat, utram
foveret partem, impetuque magis quam consilio his aut
illis se adiuncturus videbatur. Cotys Thrax, Odrysarum 12
rex, Persei ac Macedonum partis erat.

XXX. Haec sententia regibus cum esset de bello, in 1
liberis gentibus populisque plebs ubique omnis ferme
[favens], ut solet, deterioribus erat ad regem Macedo-

2 nasque inclinata; principum diversa cerneres studia. pars
ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem inmodico
3 favore corrumperent, pauci ex îs iustitia imperi Romani
capti, plures ita, si praecipuam operam navassent, poten-
4 tes sese in civitatibus suis futuros rati. pars altera regiae
adulationis erat, quos aes alienum et desperatio rerum
suarum eodem manente statu praecipites ad novanda
omnia agebat; quosdam ventosum ingenium, quia Per-
5 seus magis aurae populari serviebat. tertia pars, optuma
eadem et prudentissima, si utique optio domini potioris
6 daretur, sub Romanis quam sub rege malebat esse; si
liberum in ea re arbitrium fortunae esset, neutram par-
tem volebant potentiorem altera oppressa fieri, sed inli-
batis potius viribus utriusque partis pacem ex aeco ma-
nere: ita inter utrosque optimam condicionem civitatium
fore protegente altero semper inopem ab alterius iniuria.
7 haec sentientis certamina fautorum utriusque partis taciti
ex tuto spectabant.

8 Consules quo die magistratum inierunt, ex senatus
consulto cum circa omnia fana, in quibus lectisternium
maiorem partem anni esse solet, maioribus hostîs immo-
lassent, inde preces suas acceptas ab diis immortalibus
ominati, senatui rite sacrificatum precationemque de bello
9 factam renuntiarunt. haruspices ita responderunt, si quid
rei novae inciperetur, id maturandum esse: victoriam,
10 triumphum, propagatio[nem imperii portendi. patres quod
faustum] felixque populo Romano esset, centuriatis comi-
tîs primo [quoque] die ferre ad populum consules iusse-
runt, ut quod Perseus Philippi filius, Macedonum rex,
adversus foedus cum patre Philippo ictum et secum post
mortem eius renovatum sociis populi Romani arma intu-
11 lisset, agros vastasset urbesque occupasset, quodque belli
parandi adversus populum Romanum consilia inisset,
arma, milites, classem eius rei causa conparasset, ut nisi
de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. haec
rogatio ad populum lata est.

1 XXXI. Senatus consultum inde factum est, ut con-
sules inter se provincias Italiam et Macedoniam compa-
rarent sortirenturve: cui Macedonia obvenisset, ut is regem

Persea quique eius sectam secuti essent, nisi populo Ro-
mano satisfecissent, bello persequeretur. legiones quat- 2
tuor novas scribi placuit, binas singulis consulibus. id
praecipue provinciae Macedoniae datum, quod, cum alte-
rius consulis legionibus quina milia et duceni pedites ex
vetere instituto darentur in singulas legiones, in Mace-
doniam sena milia peditum scribi iussa, equites treceni
aequaliter in singulas legiones. et in sociali exercitu con- 3
suli alteri auctus numerus: † deccc . CCLIII . LIII peditum,
octingentos equites, praeter eos quos Cn. Sicinius duxis-
set sescentos equites, in Macedoniam traiceret. Italiae 4
satis visa duodecim milia sociorum peditum, sescenti
equites. illud quoque praecipuum datum sorti Macedo-
niae, ut centuriones militesque veteres scriberet quos
vellet consul usque ad quinquaginta annos. in tribunis 5
militum novatum eo anno propter Macedonicum bellum,
quod consules ex senatus consulto ad populum tulerunt,
ne tribuni militum eo anno suffragîs crearentur, sed con-
sulum praetorumque in îs faciendis iudicium arbitriumque
esset. inter praetores ita partita imperia: praetorem, 6
cuius sors fuisset, ut iret quo senatus censuisset, Brun-
disium ad classem ire placuit atque ibi recognoscere 7
socios navales dimissisque si qui parum idonei essent
supplementum legere ex libertinis et dare operam, ut
duae partes civium Romanorum, tertia sociorum esset.
commeatus classi legionibusque ut ex Sicilia Sardiniaque 8
subveherentur, praetoribus, [qui] eas provincias sortiti
essent, mandari placuit, ut alteras decumas Siculis Sar-
disque imperarent, quod frumentum ad exercitum in Ma-
cedoniam portaretur. Siciliam C. Caninius Rebilus est 9
sortitus, L. Furius Philus Sardiniam, [L. Canuleius Hi-
spaniam,] C. Sulpicius Galba urbanam iurisdictionem,
L. Villius Annalis inter peregrinos; C. Lucretio Gallo,
quo senatus censuisset, sors obvenit.

XXXII. Inter consules magis cavillatio quam magna 1
contentio de provincia fuit. Cassius sine sorte se Mace-
doniam optaturum dicebat, nec posse collegam salvo
iure iurando secum sortiri: praetorem eum enim, ne in 2
provinciam iret, in contione iurasse, se stato loco statisque

diebus sacrificia habere, quae absente se recte fieri non
possent. quae non magis consule quam praetore absente
3 recte fieri posse, si senatus non quid velit in consulatu
potius quam quid in praetura iuraverit P. Licinius animad-
vertendum esse censeat. se tamen futurum in senatus
4 potestate. consulti patres, cui consulatum populus Roma-
nus non negasset, ab se provinciam negari superbum
5 rati, sortiri consules iusserunt. P. Licinio Macedonia,
[C.] Cassio Italia obvenit. legiones inde sortiti sunt:
prima et tertia in Macedoniam traicerentur, secunda et
quarta ut in Italia remanerent.

Dilectum consules multo intentiore quam alias cura
6 habebant. Licinius veteres quoque scribebat milites
centurionesque; et multi voluntate nomina dabant, quia
locupletes videbant qui priore Macedonico bello aut ad-
7 versus Antiochum in Asia stipendia fecerant. cum tribuni
militum, qui centuriones essent, primum quemque cita-
rent, tres et viginti centuriones, qui primos pilos duxerant,
citati tribunos plebis appellarunt. duo ex collegio, M.
Fulvius Nobilior et M. Claudius Marcellus, ad consules
8 reiciebant: eorum cognitionem esse debere, quibus dile-
ctus quibusque bellum mandatum esset; ceteri cogituros
se, de quo appellati essent, aiebant et, si iniuria fieret,
auxilium civibus laturos.

1 XXXIII. Ad subsellia tribunorum res agebatur; eo
M. Popillius consularis, advocatus [centurionum, et] cen-
2 turiones et consul venerunt. consule inde postulanti, ut
in contione ea res ageretur, populus in contionem advo-
catus. pro centurionibus M. Popillius, qui biennio ante
3 consul fuerat, ita verba fecit: militares homines et sti-
pendia iusta et corpora et aetate et adsiduis laboribus
confecta habere, nihil recusare tamen, quo minus operam
rei publicae dent; id tantum deprecari, ne inferiores îs
ordines, quam quos [cum] militassent habuissent, adtri-
4 buerentur. P. Licinius consul senatus consulta recitari
iussit, primum quo bellum senatus Perseo iussisset, de-
inde quo veteres centuriones quam plurimum ad id
bellum scribi censuisset nec ulli, qui non maior annis
5 quinquaginta esset, vacationem militiae esse. deprecatus

est deinde, ne novo bello, tam propinquo Italiae, adver-
sus regem potentissimum, aut tribunos militum dilectum
habentis inpedirent, aut prohiberent consulem, quem cui- 6
que ordinem adsignari e re publica esset, eum adsignare.
si quid in ea re dubium esset, ad senatum reicerent.

XXXIIII. Postquam consul quae voluerat dixit, Sp. 1
Ligustinus ex eo numero, qui tribunos appellaverant, a
consule et ab tribunis petiit, ut sibi paucis ad populum
agere liceret. permissu omnium ita locutus fertur. 'Sp. 2
Ligustinus tribus Crustuminae ex Sabinis sum oriundus,
Quirites. pater mihi iugerum agri reliquit et parvom
tugurium, in quo natus educatusque sum; hodieque ibi
habito. cum primum in aetatem veni, pater mihi uxorem 3
fratris sui filiam dedit, quae secum nihil adtulit praeter
libertatem pudicitiamque et cum his fecunditatem, quanta
vel in diti domo satis esset. sex fili nobis, duae filiae 4
sunt, utraeque iam nuptae. fili quattuor togas virilis ha-
bent, duo praetextati sunt. miles sum factus P. Sulpicio,
C. Aurelio consulibus. in eo exercitu, qui in Macedoniam 5
est transportatus, biennium miles gregarius fui adversus
Philippum regem; tertio anno virtutis causa mihi T.
Quinctius Flamininus decumum ordinem hastatum adsi-
gnavit. devicto Philippo Macedonibusque cum in Italiam 6
portati ac dimissi essemus, continuo miles voluntarius
cum M. Porcio consule in Hispaniam sum profectus. ne- 7
minem omnium imperatorum, qui vivant, acriorem virtutis
spectatorem ac iudicem fuisse sciunt qui et illum et alios
duces longa militia experti sunt. hic me imperator dignum
iudicavit, cui primum hastatum prioris centuriae adsi-
gnaret. tertio iterum voluntarius miles factus sum in 8
eum exercitum, qui adversus Aetolos et Antiochum regem
est missus. a M'. Acilio mihi primus princeps prioris
centuriae est adsignatus. expulso rege Antiocho, subactis 9
Aetolis reportati sumus in Italiam, et deinceps bis quae
annua merebant legiones stipendia feci. bis deinde in
Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum Ti.
Sempronio Graccho praetore. a Flacco inter ceteros, 10
quos virtutis causa secum ex provincia ad triumphum
deducebat, deductus sum; a Ti. Graccho rogatus in pro-

11 vinciam ii. quater intra paucos annos primum pilum
duxi, quater et tricies virtutis causa donatus ab impera-
toribus sum, sex civicas coronas accepi. viginti duo
stipendia annua in exercitu emerita habeo et maior an-
12 nis sum quinquaginta. quodsi mihi nec stipendia omnia
emerita essent necdum aetas vacationem daret, tamen,
cum quattuor milites pro me uno vobis dare, P. Licini,
13 possem, aecum erat me dimitti. sed haec pro causa mea
dicta accipiatis velim: ipse me, quoad quisquam, qui
exercitus scribit, idoneum militem iudicabit, numquam
14 sum excusaturus. ordine quo me dignum iudicent tribuni
militum, ipsorum est potestatis; ne quis me virtute in
exercitu praestet, dabo operam, et semper ita fecisse me
et imperatores mei et qui una stipendia fecerunt testes
15 sunt. vos quoque aecum est, commilitones, etsi appella-
tione vostrum usurpatis ius, cum adsulescentes nihil ad-
versus magistratûm senatusque auctoritatem usquam
feceritis, nunc quoque in potestate senatus ac consulum
esse et omnia honesta loca ducere, quibus rem publicam
defensuri sitis.'

1 XXXV. Haec ubi dixit, conlaudatum multis verbis
2 P. [Licinius] consul ex contione in senatum duxit. ibi
quoque ei ex auctoritate senatus gratiae actae tribunique
militares in legione prima primum pilum virtutis causa
ei adsignarunt. ceteri centuriones remissa appellatione
ad dilectum oboedienter responderunt.

3 Quo maturius in provincias magistratus proficisce-
rentur, Latinae kal. Iuniis fuere; eoque sollemni perfecto
C. Lucretius praetor omnibus, quae ad classem opus erant,
4 praemissis Brundisium est profectus. praeter eos exer-
citus, quos consules conparabant, C. Sulpicio Galbae
praetori negotium datum, ut quattuor legiones scriberet
urbanas iusto numero peditum equitumque, îsque quat-
tuor tribunos militum ex senatu legeret qui praeessent;
5 sociis Latini nominis imperaret quindecim milia peditum,
mille et ducentos equites: is exercitus uti paratus esset,
6 quo senatus censuisset. P. Licinio consuli ad exercitum
civilem socialemque petenti addita auxilia, Ligurum duo
milia, Cretenses sagittari — incertus numerus, quantum

rogati auxilia Cretenses misissent —, Numidae item equi-
tes elephantique. in eam rem legati ad Masinissam 7
Carthaginiensesque missi L. Postumius Albinus, Q. Te-
rentius Culleo, C. Aburius. in Cretam item legatos tres
ire placuit, A. Postumium Albinum, C. Decimium, A.
Licinium Nervam.

XXXVI. Per idem tempus legati ab rege Perseo 1
venerunt. eos in oppidum intromitti non placuit, cum
iam bellum regi eorum et Macedonibus et senatus de-
cresset et populus iussisset. in aedem Bellonae in senatum 2
introducti ita verba fecerunt: mirari Persea regem, quid
in Macedoniam exercitus transportati essent; si impetrari 3
a senatu posset, ut ii revocentur, regem de iniuriis, si
quas sociis factas quererentur, arbitratu senatus satis-
facturum esse. Sp. Carvilius ad eam ipsam rem ex Grae- 4
cia remissus ab Cn. Sicinio in senatu erat. is Perrhae-
biam expugnatam armis, Thessaliae aliquot urbes captas,
cetera quae aut ageret aut pararet rex, cum argueret,
respondere ad ea legati iussi. postquam haesitabant, ne- 5
gantes sibi ultra quicquam mandatum esse, iussi renun-
tiare regi, consulem P. Licinium brevi cum exercitu
futurum in Macedonia esse: ad eum, si satisfacere in 6
animo esset, mitteret legatos; Romam quod praeterea
mitteret, non esse: neminem eorum per Italiam ire lici-
turum. ita dimissis P. Licinio consuli mandatum, intra 7
undecimum diem iuberet eos Italia excedere, et Sp. Car-
vilium mitteret, qui, donec navem conscendissent, custo-
diret. haec Romae acta nondum profectis in provinciam 8
consulibus.

Iam Cn. Sicinius, qui priusquam magistratu abiret,
Brundisium ad classem et ad exercitum praemissus erat,
traiectis in Epirum quinque milibus peditum, trecentis
equitibus, ad Nymphaeum in agro Apolloniati castra
habebat. inde tribunos cum duobus milibus militum ad 9
occupanda Dassaretiorum et Illyriorum castella, ipsis
accersentibus praesidia, ut tutiores a finitimorum impetu
Macedonum essent, misit.

XXXVII. Paucis post diebus Q. Marcius, A. Atilius 1
et P. et Servius Corneli Lentuli et L. Decimius, legati

in Graeciam missi, Corcyram peditum mille secum ad-
vexerunt; ibi inter se et regiones quas obirent et mi-
2 lites diviserunt. L. Decimius missus est ad Gentium
regem Illyriorum, quem si aliquem respectum amici-
tiae eum habere cerneret, retentaret aut etiam ad belli
3 societatem perliceret (iussus). Lentuli in Cephallaniam
missi, ut in Peloponnesum traicerent oramque maris in
4 occidentem versi ante hiemem circumirent. Marcio et
Atilio Epirus, Aetolia, Thessalia circumeundae adsignan-
tur; inde Boeotiam atque Euboeam aspicere iussi, tum
5 in Peloponnesum traicere; ibi congressuros se cum Len-
tulis constituunt. priusquam digrederentur a Corcyra,
litterae [a] Perseo adlatae sunt, quibus quaerebat, quae
causa Romanis aut in Graeciam traiciendi copias aut
6 urbes occupandi esset. cui rescribi non placuit, nuntio
ipsius qui litteras attulerat dici, praesidii causa ipsarum
7 urbium Romanos facere. Lentuli circumeuntes Pelopon-
nesi oppida, cum sine discrimine omnes civitates adhor-
tarentur, ut quo animo, qua fide adiuvissent Romanos
Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem adversus
8 Persea iuvarent, fremitus in contionibus fiebant Achaeis
indignantibus eodem se loco esse, qui omnia a principiis
Macedonici belli praestitissent Romanis, [quo] Messeni
atque Elii, [qui] et Macedonis Philippi bello hostes fuis-
sent [Romanis et] pro Antiocho postea arma adversus
9 populum Romanum tulissent ac nuper in Achaicum con-
tributi concilium velut praemium belli se victoribus
Achaeis tradi quererentur.

1 XXXVIII. Marcius et Atilius ad Gitanas Epiri oppi-
dum decem milia [a] mari cum escenderent, concilio
Epirotarum habito cum magno omnium adsensu auditi
sunt et quadringentos iuventutis eorum in Orestas, ut
2 praesidio essent liberatis ab Macedonibus, miserunt. inde
in Aetoliam progressi ac paucos ibi morati dies, dum in
praetoris mortui locum alius sufficeretur, et Lycisco
praetore facto, quem Romanorum favere rebus satis con-
pertum erat, transierunt in Thessaliam. eo legati Acar-
3 nanum et Boeotorum exules venerunt. Acarnanes nun-
tiare iussi, quae Philippi primum, Antiochi deinde bello,

decepti pollicitationibus regîs adversus populum Roma-
num commisissent: ea corrigendi occasionem illis obla-
tam; si male meriti clementiam populi Romani experti 4
essent, bene merendo liberalitatem experirentur. Boeotis 5
exprobratum, societatem eos cum Perseo iunxisse. cum
culpam in Ismeniam principem alterius partis conferrent
et quasdam civitates dissentientis in causam deductas,
appariturum id esse Marcius respondit: singulis enim
civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos.
Thessalorum Larisae fuit concilium. ibi [et] Thessalis 6
benigna materia gratias agendi Romanis pro libertatis
munere fuit, et legatis, quod et Philippi prius et post
Antiochi bello enixe adiuti a gente Thessalorum essent.
hac mutua commemoratione meritorum accensi animi 7
multitudinis ad omnia decernenda quae Romani vellent.

Secundum hoc concilium legati a Perseo rege vene- 8
runt, privati maxime hospiti fiducia, quod ei paternum
cum Marcio erat. ab huius necessitudinis commemora-
tione orsi petierunt legati, in conloquium veniendi regi
potestatem faceret. Marcius et se ita a patre suo acce- 9
pisse dixit, amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse:
minime immemorem necessitudinis eius legationem eam
suscepisse; conloquium, si satis commode valeret, non 10
fuisse se dilaturum; nunc, ubi primum posset, ad Pe-
neum flumen, qua transitus ab Homolio Dium esset,
praemissis qui nuntiarent regi, venturos.

XXXVIIII. Et tum quidem ab Dio Perseus in in- 1
teriora regni recipit se levi aura spei obiecta, quod Mar-
cius ipsius causa suscepisse se legationem dixisset; post
dies paucos ad constitutum locum venerunt. magnus 2
comitatus fuit regius cum amicorum tum satellitum turba
stipante. non minore agmine legati venerunt et ab La-
risa multis prosequentibus et legationibus civitatium,
quae convenerant Larisam et renuntiare domum certa
quae audissent volebant. inerat cura insita mortalibus 3
videndi congredientis nobilem regem et populi principis
terrarum omnium legatos. in conspectu steterunt diri- 4
mente amni. paulisper internuntiando cunctatio fuit, utri
transgrederentur. aliquid illi regiae maiestati, [hi] ali-

quid populi Romani nomini, cum praesertim Perseus
5 petisset conloquium, existumabant deberi. ioco etiam Mar-
cius cunctantis movit. 'minor' inquit 'ad maiorem et' —
quod Philippo ipsi cognomen erat — 'filius ad patrem
6 transeat.' facile persuasum id regi est. aliud deinde
ambigebatur, cum quam multis transiret. rex cum omni
comitatu transire aecum censebat; legati vel cum tribus
venire iubebant vel, si tantum agmen traduceret, obsides
7 dare, nihil fraudis fore in conloquio. Hippian et Pan-
tauchum, quos et legatos miserat, principes amicorum,
obsides dedit. nec tam in pignus fidei obsides desiderati
erant quam ut appareret, sociis nequaquam ex dignitate
8 pari congredi regem cum legatis. salutatio non tam-
quam hostium, sed hospitalis ac benigna fuit, positisque
sedibus consederunt.

1 XXXX. Cum paulisper silentium fuisset, 'expectari
nos' inquit Marcius 'arbitror, ut respondeamus litteris
tuis, quas Corcyram misisti, in quibus quaeris, quid ita
legati cum militibus venerimus et praesidia in singulas
2 urbes dimittamus. ad hanc interrogationem tuam et non
respondere vereor, ne superbum sit, et vera respondere,
3 ne nimis acerbum audienti tibi videatur. sed cum aut
verbis castigandus aut armis sit qui foedus rumpit, sicut
bellum adversus te ali quam mihi mandatum malim, ita
orationis acerbitatem adversus hospitem, utcumque est,
subibo, sicut medici, cum salutis causa tristiora remedia
4 adhibent. ex quo regnum adeptus es, unam rem te,
quae facienda fuerit, senatus fecisse censet, quod legatos
Romam ad renovandum [foedus miseris; quod ipsum ta-
men tibi non fuisse renovandum] iudicat potius quam
5 cum renovatum esset violandum. Abrupolim, socium
atque amicum populi Romani, regno expulisti; Arthetauri
interfectores, ut caede, ne quid ultra dicam, laetatum
appareret, recepisti, qui omnium Illyriorum fidissimum
6 Romano nomini regulum occiderant; per Thessaliam et
Maliensem agrum cum exercitu contra foedus Delphos
isti; Byzantîs item contra foedus misisti auxilia; cum
Boeotis, sociis nostris, secretam tibi ipsi societatem, quam
7 non licebat, iureiurando pepigisti; Thebanos legatos,

Euersam et Callicritum, venientis ad nos quaerere malo
quis interfecerit quam arguere. in Aetolia bellum inte-
stinum et caedes principum, per quos nisi per tuos factae
videri possunt? Dolopes a te ipso evastati sunt. Eumenes 8
rex ab Roma cum in regnum rediret, prope ut victuma
Delphis in sacrato loco ante aras mactatus, quem insi-
mulet piget referre; quae hospes Brundisinus occulta fa- 9
cinora indicet, certum habeo et scripta tibi omnia ab
Roma esse et legatos renuntiasse tuos. haec ne diceren- 10
tur a me, uno modo vitare potuisti, non quaerendo, quam
ob causam exercitus in Macedoniam traicerentur, aut
praesidia in sociorum urbes mitteremus. quaerenti tibi
superbius tacuissemus quam vera respondimus. equidem 11
pro paterno nostro hospitio faveo orationi tuae, et opto,
ut aliquid mihi materiae praebeas agendae tuae aput se-
natum causae.'

XXXXI. Ad ea rex 'bonam causam, si aput iudices 1
aequos ageretur, aput eosdem et accusatores et iudices
agam. eorum autem quae obiecta sunt mihi, partim ea 2
sunt, quibus nescio an gloriari debeam, partim quae fa-
teri [non] erubescam, partim quae verbo obiecta verbo
negare sit. quid enim, si legibus vestris hodie reus sim, 3
aut index Brundisinus aut Eumenes mihi obiciat, ut ac-
cusare potius vere quam convitiari videantur? scilicet 4
nec Eumenes, cum tam multis gravis publice ac privatim
sit, alium quam me inimicum habuit; neque ego potio-
rem quemquam ad ministeria facinorum quam Rammium,
quem neque umquam ante videram nec eram postea vi-
surus, invenire potui. et Thebanorum, quos naufragio 5
perisse constat, et Arthetauri caedis mihi reddenda ratio
est; in qua tamen nihil ultra obicitur quam interfectores
eius in regno exsulasse meo. cuius condicionis iniquita- 6
tem ita non sum recusaturus, si vos quoque accipitis, ut
quicumque exules in Italiam aut Romam se contulerunt,
his facinorum, propter quae damnati sunt, auctores vos
fuisse fateamini. si hoc et vos recusabitis et omnes Italiae 7
gentis, ego quoque inter ceteros ero. et hercule, quid
adtinet cuiquam exilium patere, si nusquam exuli futurus
locus est? ego tamen istos, ut primum in Macedonia 8

esse admonitus a vobis conperi, requisitos abire ex regno
9 iussi et in perpetuum interdixi finibus meis. et haec
quidem mihi tamquam causam dicenti reo obiecta sunt,
illa tamquam regi et quae de foedere, quod mihi est vo-
10 biscum, disceptationem habeant. nam si est in foedere
ita scriptum, ut ne si bellum quidem quis inferat, tueri
me regnumque meum liceat, mihi fatendum est, quod
me armis adversus Abrupolim socium populi Romani
11 defenderim, foedus violatum esse. sin autem hoc et ex
foedere licuit et iure gentium ita conparatum est, ut arma
armis propulsentur, quid tandem me facere decuit, cum
Abrupolis finis mei regni usque ad Amphipolim pervа-
stasset, multa libera capita, magnam vim mancipiorum,
12 multa milia pecorum abegisset? quiescerem et paterer,
donec Pellam et in regiam meam armatus pervenisset?
at enim bello quidem iusto sum persecutus, sed vinci
non oportuit eum neque alia quae victis accidunt pati;
quorum casum cum ego subierim, qui sum armis lacessi-
tus, quid potest queri sibi accidisse, qui causa belli fuit?
13 non sum eodem modo defensurus, Romani, quod Dolo-
pas armis coercuerim, quia, etsi non merito eorum, iure
feci meo, cum mei regni, meae dicionis essent, vestro
14 decreto patri adtributi meo. nec, si causa reddenda sit,
non vobis nec foederatis, sed iis, qui [ne] in servos qui-
dem saeva atque iniusta imperia probant, plus aequo et
bono saevisse in eos videri possum, quippe Euphranorem
praefectum a me inpositum ita occiderunt, ut mors poe-
narum eius levissima fuerit.
1 XXXXII. At cum processissem inde ad visendas
Larisam et Antrona et Pteleon, quia in propinquo Del-
phi [erant], sacrificandi causa, [ut] multo ante debita vota
2 persolverem, Delphos escendi. et his criminis augendi
causa cum exercitu me isse adicitur; scilicet ut, quod
nunc vos facere queror, urbes occuparem, arcibus impo-
3 nerem praesidia. vocate in concilium Graeciae civitates,
per quas iter feci, queratur unusquilibet militis mei iniu-
riam: non recusabo quin simulato sacrificio aliud petisse
4 videar. Aetolis et Byzantîs praesidia misimus et cum
Boeotis amicitiam fecimus. haec qualiacumque sunt,

per legatos meos non solum indicata, sed etiam excusata
sunt saepe in senatu vestro, ubi aliquos ego disceptatores
non tam aequos quam te, Q. Marci, paternum amicum
et hospitem, habebam. sed nondum Romam accusator 5
Eumenes venerat, qui calumniando omnia detorquendoque suspecta et invisa efficeret et persuadere vobis conaretur, non posse Graeciam in libertate esse et vestro
munere frui, quoad regnum Macedoniae incolume esset.
circumagetur hic orbis; erit mox qui arguat, nequiquam 6
Antiochum ultra iuga Tauri emotum, gravioremque multo
Asiae quam Antiochus fuerit Eumenen esse, conquiescere
socios vestros non posse, quoad regia Pergami sit: eam
arcem supra capita finitimarum civitatium impositam.
ego haec, Q. Marci et A. Atili, quae aut a vobis obiecta 7
aut purgata a me sunt, talia esse scio, ut aures, ut animi
audientium sint, nec tam referre, quid ego aut qua mente
fecerim quam quo modo id vos factum accipiatis. conscius 8
mihi sum nihil me scientem deliquisse et, si quid fecerim
inprudentia lapsus, corrigi me et emendari castigatione
hac posse. nihil certe insanabile nec quod bello et armis 9
persequendum esse censeatis commisi, aut frustra clementiae gravitatisque vestrae fama volgata per gentes est, si
talibus de causis, quae vix querela et expostulatione dignae sunt, arma capitis et regibus sociis bella infertis.'

XXXXIII. Haec dicentem et cum adsensu Marcius 1
[audivit et] auctor fuit mittendi Romam legatos, cum experienda omnia ad ultimum nec praetermittendam spem
ullam censuisset. reliqua consultatio erat, quonam modo 2
tutum iter legatis esset. ad id [cum] necessaria petitio
indutiarum videretur, cuperetque Marcius neque aliud
conloquio petisset, gravate et in magnam gratiam petentis
concessit. nihil enim satis paratum ad bellum in prae- 3
sentia habebant Romani, non exercitum, non ducem, cum
Perseus, ni spes vana pacis occaecasset consilia, omnia
praeparata atque instructa [haberet] et suo maxime tempore atque alieno hostibus incipere bellum posset.

Ab hoc conloquio fide indutiarum interposita legati 4
Romani in Boeotiam conparati sunt. ibi iam motus coe- 5
perat esse discedentibus a societate communis concili

Boeotorum quibusdam populis, ex quo renuntiatum erat
respondisse legatos, appariturum, quibus populis proprie
6 societatem cum rege iungi displicuisset. primi a Chaero-
nia legati, deinde a Thebis in ipso itinere occurrerunt,
adfirmantes, non interfuisse se, quo societas ea decreta
esset, concilio; quîs legati nullo in praesentia responso
7 dato Chalcidem se sequi iusserunt. Thebis magna con-
tentio orta erat ex alio certamine. comitiis praetorîs Boeo-
torum victa pars iniuriam persequens coacta multitudine
decretum Thebis [fecit], ne Boeotarchae urbibus recipe-
8 rentur. exules Thespias universi concesserunt; inde —
recepti enim sine cunctatione erant — Thebas iam mu-
tatis animis revocati decretum faciunt, ut duodecim, qui
privati coetum et concilium habuissent, exilio multarentur.
9 novus deinde praetor — Ismenias is erat, vir nobilis ac
potens — capitalis poenae absentis eos decreto damnat.
Chalcidem fugerant; inde ad Romanos Larisam profecti
causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant:
10 ex contentione ortum certamen. utriusque tamen partis
legati ad Romanos venerunt, et exules accusatoresque
Ismeniae et Ismenias ipse.

1 XXXXIIII. Chalcidem ut ventum est, aliarum civi-
tatium principes, id quod maxume gratum erat Romanis,
suo quique proprie decreto regiam societatem aspernati
Romanis se adiungebant, Ismenias gentem Boeotorum in
2 fidem Romanorum permitti aecum censebat. inde certa-
mine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud
multum afuit, quin ab exulibus fautoribusque eorum in-
3 terficeretur. Thebae quoque ipsae, quod Boeotiae caput
est, in magno motu erant, alîs ad regem trahentibus civi-
4 tatem, alîs ad Romanos. et turba Coronaeorum Haliartio-
rumque [eo] convenerat ad defendendum decretum regiae
societatis. sed constantia principum docentium cladibus
Philippi Antiochique, quanta esset vis et fortuna imperi
Romani, victa tandem multitudo et ut tolleretur regia
societas decrevit et eos qui auctores paciscendae amici-
tiae fuerant ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit
5 fideique legatorum commendari civitatem iussit. Theba-
nos Marcius et Atilius laeti audierunt auctoresque et his

[et] separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam
mittendi Romam legatos. ante omnia exules restitui 6
iusserunt et auctores regiae societatis decreto suo damna-
runt. ita, quod maxume volebant, discusso Boeotico
concilio Peloponnesum proficiscuntur Ser. Cornelio Chal-
cidem accersito. Argis praebitum est iis concilium; ubi 7
res [.... nihil] aliud a gente Achaeorum petierunt, quam
ut mille milites darent. id praesidium ad Chalcidem tuen- 8
dam, dum Romanus exercitus in Graeciam traiceretur,
missum est. Marcius et Atilius peractis, quae agenda in
Graecia erant, principio hiemis Romam redierunt.

XXXXV. Inde legatio sub idem tempus in Asiam 1
[ac] circum insulas missa. tres erant legati, Ti. Claudius, 2
Sp. Postumius, M. Iunius. ii circumeuntes hortabantur
socios ad suscipiendum adversus Persea [pro] Romanis
bellum et quo quaeque opulentior civitas erat, eo accu-
ratius agebant, quia minores secuturae maiorum auctori-
tatem erant. Rhodi maxumi ad omnia momenti habe- 3
bantur, quia non favere tantum, sed adiuvare viribus
suis bellum poterant, quadraginta navibus auctore He-
gesilocho praeparatis, qui cum in summo magistratu 4
esset — prytanin ipsi vocant — multis orationibus per-
vicerat Rhodios, ut omissa, quam saepe vanam experti
essent, regum fovendorum spe Romanam societatem,
unam tum in terris vel viribus vel fide stabilem, retine-
rent: bellum imminere cum Perseo; desideraturos Roma- 5
nos eundem navalem apparatum, quem nuper Antiochi,
quem Philippi ante bello vidissent. trepidaturos tum 6
repente paranda classe, cum mittenda esset, nisi reficere
naves, nisi instruere navalibus sociis coepissent. eo magis
enixe faciundum esse, ut crimina delata ab Eumene fide
rerum refellerent. his incitati quadraginta navium classem 7
instructam ornatamque legatis Romanis advenientibus,
ut non expectatam adhortationem esse appareret, osten-
derunt. et haec legatio magnum ad conciliandos animos 8
civitatium Asiae momentum fuit. Decimius unus sine
ullo effectu, captarum etiam pecuniarum ab regibus Illy-
riorum suspicione infamis, Romam rediit.

XXXXVI. Perseus cum ab conloquio Romanorum 1

in Macedoniam recepisset sese, legatos Romam de in-
cohatis cum Marcio condicionibus pacis misit, et Byzan-
2 tium et [....] Rhodum litteras legatis ferendas dedit. in
litteris eadem sententia ad omnis erat, conlocutum se
cum Romanorum legatis: quae audisset quaeque dixisset
ita disposita, ut superior fuisse in disceptatione videri
3 posset. aput Rhodios legati addiderunt, confidere pacem
futuram, auctoribus enim Marcio atque Atilio missos
Romam legatos: si pergerent Romani contra foedus mo-
vere bellum, tum omni gratia, omni ope enitendum fore
4 Rhodîs, ut reconcilient pacem; si nihil deprecando pro-
ficiant, id agendum, ne omnium rerum ius ac potestas
ad unum populum perveniat. cum ceterorum id inter-
esse, tum praecipue Rhodiorum, quo plus inter alias civi-
tates dignitate atque opibus excellant; quae serva atque
obnoxia fore, si nullus alio sit quam ad Romanos re-
5 spectus. magis et litterae et verba legatorum benigne
sunt audita quam momentum ad mutandos animos ha-
buerunt; potentior esse partis melioris auctoritas coeperat.
6 responsum ex decreto est, optare pacem Rhodios; si bel-
lum esset, ne quid ab Rhodiis speraret aut peteret rex,
quod veterem amicitiam, multis magnisque meritis pace
7 belloque partam, diiungeret sibi ac Romanis. ab Rhodo
redeuntes Boeotiae quoque civitates, et Thebas et Coro-
neam et Haliartum, adierunt, quibus expressum invitis
existimabatur, ut relicta regia societate Romanis adiun-
8 gerentur. Thebani nihil moti sunt, quamquam nonnihil
et damnatis principibus et restitutis exulibus succense-
9 bant Romanis. Coronaei et Haliartii favore quodam
insito in reges legatos in Macedoniam miserunt praesi-
dium petentes, quo se adversus inpotentem superbiam
10 Thebanorum tueri possint. cui legationi responsum ab
rege est, praesidium se propter indutias cum Romanis
factas mittere non posse: tamen ita suadere, ab Theba-
norum iniuriis, qua possent, ut se vindicarent, ne Romanis
praeberent causam in se saeviendi.

1 XXXXVII. Marcius et Atilius Romam cum venis-
sent, legationem in Capitolio ita renuntiarunt, ut nulla re
magis gloriarentur quam decepto per indutias et spem

pacis rege. adeo enim apparatibus belli fuisse instructum, 2
ipsis nulla parata re, ut omnia opportuna loca praeoccu-
pari ante ab eo potuerint quam exercitus in Graeciam
traiceretur. spatio autem indutiarum sumpto [ad] aecum 3
[rem] venturam: illum nihilo paratiorem, Romanos omni-
bus instructiores rebus coepturos bellum. Boeotorum
quoque se concilium arte distraxisse, ne coniungi amplius
ullo consensu Macedonibus possent. haec ut summa 4
ratione acta magna pars senatus adprobabat; veteres et
moris antiqui memores negabant se in ea legatione Ro-
manas agnoscere artes: non per insidias et nocturna 5
proelia nec simulatam fugam inprovisosque ad incautum
hostem reditus nec ut astu magis quam vera virtute glo-
riarentur, bella maiores gessisse; indicere prius quam
gerere solitos bella, denuntiare [proelia] interdum, [locum]
finire, in quo dimicaturi essent. eadem fide indicatum 6
Pyrrho regi medicum vitae eius insidiantem, eadem Fali-
scis vinctum traditum proditorem liberorum. religionis 7
haec Romanae esse, non versutiarum Punicarum neque
calliditatis Graecae, aput [quos] fallere hostem quam vi
superare gloriosius fuerit. interdum in praesens tempus 8
plus profici dolo quam virtute; sed eius demum animum
in perpetuum vinci, cui confessio expressa sit, se neque
arte neque casu, sed conlatis comminus viribus, iusto ac
pio esse bello superatum. haec seniores, quibus nova ac 9
nimis [.. minus] placebat sapientia; vicit tamen ea pars
senatus, cui potior utilis quam honesti cura erat, ut con-
probaretur prior legatio Marci et eodem rursus in Grae-
ciam cum quinqueremibus remitteretur iubereturque ce-
tera uti e re publica maxime visum esset agere. A. quoque 10
Atilium miserunt ad occupandam Larisam in Thessalia
timentes, ne, si indutiarum dies exisset, praesidio eo
misso caput Thessaliae in potestate haberet [rex]. duo 11
milia peditum Atilius ab Cn. Sicinio accersere ad eam
rem agendam iussus. et P. Lentulo, qui ex Achaia re- 12
dierat, trecenti milites Italici generis dati, ut Thebis daret
operam, ut in potestate Boeotia esset.

XXXXVIII. His praeparatis, quamquam ad bellum 1
consilia erant destinata, senatum tamen praeberi legatis

2 placuit. eadem fere, quae in conloquio ab rege dicta
erant, relata ab legatis. insidiarum Eumeni factarum
crimen et maxima cura et minime tamen probabiliter —
manifesta enim res erat — defensum; cetera deprecatio
3 erat. sed non eis animis audiebantur, qui aut doceri aut
flecti possent. denuntiatum, extemplo moenibus urbis
4 Romae, Italia intra tricesimum diem excederent. P. Li-
cinio deinde consuli, cui Macedonia provincia obvenerat,
denuntiatum, ut exercitui diem primam quamque diceret
5 ad conveniendum. C. Lucretius praetor, cui classis pro-
vincia erat, cum quadraginta quinqueremibus ab urbe
profectus: nam ex refectis navibus alias in alium usum
6 retineri ad urbem placuit. praemissus a praetore est
frater [M.] Lucretius cum quinquereme una, iussusque
ab sociis ex foedere acceptis navibus ad Cephallaniam
7 classi occurrere, ab Reginis triremi una, ab Locris dua-
bus, ab Uritibus quattuor. praeter oram supervectus
(Italiae) Calabriae extremum promunturium in Ionio
8 mari, Dyrrhachium traicit. ibi decem ipsorum Dyrrha-
chinorum, duodecim Issaeorum, quinquaginta quattuor
Genti regis lembos nanctus, simulans se credere eos in
usum Romanorum conparatos esse, omnibus abductis die
tertio Corcyram, inde protinus in Cephallaniam traicit.
9 C. Lucretius praetor ab Neapoli profectus superato freto
10 die quinto in Cephallaniam transmisit. ibi stetit classis,
simul opperiens ut terrestris copiae traicerentur, simul
ut onerariae ex agmine suo per altum dissipatae conse-
querentur.

1 XXXXVIIII. Per hos forte dies P. Licinius consul
votis in Capitolio nuncupatis paludatus ab urbe profectus
2 est. semper quidem ea res cum magna dignitate ac
maiestate geritur; praecipue convertit oculos animosque,
cum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna
3 hostem euntem consulem prosecuntur. contrahit enim
non offici modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut
videant ducem suum, cuius imperio consilioque summam
4 rem publicam tuendam permiserunt. subit deinde cogi-
tatio animum, qui belli casus, quam incertus fortunae
5 eventus communisque Mars belli sit: adversa, secunda,

quaeque inscitia et temeritate ducum cladis saepe acci-
derint, quae contra bona prudentia et virtus attulerit.
quem scire mortalium utrius mentis, utrius fortunae con- 6
sulem ad bellum mittant? triumphantemne mox cum
exercitu victore scandentem in Capitolium ad eosdem
deos, a quibus proficiscatur, visuri, an hostibus eam prae-
bituri laetitiam sint? Persi autem regi, adversus quem 7
ibatur, famam et bello clara Macedonum gens et Philip-
pus pater, inter multa prospere gesta Romano etiam no-
bilitatus bello, praebebat; tum ipsius Persei numquam,
ex quo regnum accepisset, desitum belli expectatione
celebrari nomen. cum his cogitationibus omnium ordi- 8
num homines proficiscentem consulem prosecuti sunt.
duo consulares tribuni militum cum eo missi, C. Claudius, 9
Q. Mucius, et tres inlustres iuvenes, P. Lentulus et duo
Manli Acidini; alter † M. Manli, alter L. Manli filius
erat. cum îs consul Brundisium ad exercitum atque inde 10
cum omnibus copiis transvectus ad Nymphaeum in Apol-
loniatium agro posuit castra.

L. Paucos ante dies Perseus, postquam legati ab 1
Roma regressi praeciderant spem pacis, consilium habuit.
ibi aliquamdiu diversis sententiis certatum est. erant 2
quibus vel stipendium [pendendum], si iniungeretur, vel
agri parte cedendum, si multarent, quidquid denique
aliud pacis causa patiendum esset, non recusandum vi-
deretur, nec committendum, ut in aleam tanti casus se
regnumque daret: si possessio haut ambigua regni ma- 3
neret, multa diem tempusque adferre posse, quibus non
amissa modo reciperare, sed timendus ultro îs esse quos
nunc timeret posset. ceterum multo maior pars ferocioris 4
sententiae erat. quidquid cessisset, cum eo simul regno
protinus cedendum esse adfirmabant: neque enim Roma- 5
nos pecunia aut agro egere, sed hoc scire, cum omnia
humana, tum maxima quaeque et regna et imperia sub
casibus multis esse; Carthaginiensium opes fregisse sese 6
et cervicibus eorum praepotentem finitimum regem inpo-
suisse; Antiochum progeniemque eius ultra iuga Tauri
emotum; unum esse Macedoniae regnum, et regione pro- 7
pincum et quod, sicubi populo Romano sua fortuna labet,

8 antiquos animos regibus suis videatur posse facere. dum
integrae [res sint, statuere] aput animum suum Persea
debere, utrum singula concedendo nudatus ad extremum
opibus extorrisque regno Samothraciam aliamve quam
insulam petere ab Romanis, ubi privatus superstes regno
9 suo in contemptu atque inopia consenescat, malit, an
armatus vindex fortunae dignitatisque suae, aut, [ut] viro
forti dignum sit, patiatur quodcumque casus belli tulerit,
aut victor liberet orbem terrarum ab imperio Romano.
10 non esse admirabilius Romanos Graecia pelli quam
Hannibalem Italia pulsum esse. neque hercule videre,
qui conveniat fratri, adfectanti per iniuriam regnum,
summa vi restitisse, alienigenis bene parto eo cedere.
11 postremo ita [de] bello et pace quaeri, ut inter omnes
conveniat nec turpius quicquam esse quam sine certa-
mine cessisse regno, nec praeclarius quicquam quam
pro dignitate ac maiestate omnem fortunam expertum
esse.

1 LI. Pellae, in vetere regia Macedonum, hoc consi-
lium erat. ‘geramus ergo’ inquit, ‘dîs bene iuvantibus,
quando ita videtur, bellum;’ litterisque circa praefectos
dimissis Citium — Macedoniae oppidum est — copias
2 omnis contrahit. ipse centum hostîs sacrificio regaliter
Minervae, quam vocant Alcidem, confecto cum purpura-
torum et satellitum manu profectus Citium est. eo iam
omnes Macedonum [et] externorum auxiliorum convene-
3 rant copiae. castra ante urbem ponit omnisque armatos
in campo struxit, summa omnium quadraginta [tria]
milia armata fuere, quorum pars ferme dimidia phalan-
4 gitae erant; Hippias Beroeaeus praeerat. delecta deinde
et viribus et robore aetatis ex omni cetratorum numero
duo [milia] erant; agema hanc ipsi legionem vocabant,
praefectos habebat Leonnatum et Thrasippum † Eulyestas.
5 ceterorum cetratorum, trium ferme milium hominum, dux
erat Antiphilus Edessaeus. Paeones et ex Paroria et
Parastrymonia — sunt autem ea loca subiecta Thraciae
— et Agrianes, admixtis etiam Threcibus incolis, trium
6 milium ferme et ipsi expleverunt numerum. armaverat
contraxeratque eos Didas Paeon, qui adulescentem De-

metrium occiderat. et armatorum duo milia Gallorum 7
erant, praefecto Asclepiodoto. ab Heraclea ex Sintis tria
milia Threcum liberorum suum ducem habebant. Cre-
tensium par paene numerus suos duces sequebatur, Su-
sum Phalasarneum et Syllum Gnosium. et Leonides 8
Lacedaemonius quingentis ex Graecia, misto generi ho-
minum, praeerat. regî is generis ferebatur, exsul dam-
natus frequenti concilio Achaeorum, litteris ad Persea
deprensis. Aetolorum et Boeotorum, qui non explebant 9
plus quam quingentorum omnes numerum, Lyco Achaeus
praefectus erat. ex his mixtis tot populorum, tot gentium
auxiliis duodecim milia armatorum ferme efficiebantur.
equitum ex tota Macedonia contraxerat [tria] milia. ve- 10
nerat eodem Cotys Seuthis filius, rex gentis Odrysarum,
cum mille delectis equitibus, pari ferme peditum numero.
ita summa totius exercitus undequadraginta [milia] pedi- 11
tum erant, quattuor equitum. satis constabat, secundum
eum exercitum quem magnus Alexander in Asiam tra-
iecit, numquam ullius Macedonum regis copias tantas
fuisse.

LII. Sextus et vicesimus annus agebatur, ex quo 1
petenti Philippo data pax erat; per id omne tempus quieta 2
Macedonia et progeniem ediderat, cuius magna pars ma-
tura militiae esset, et levibus bellis Thracum accolarum,
quae exercerent magis quam fatigarent, sub adsidua ta-
men militia fuerat. et diu meditatum Philippo primo, 3
deinde et Persei Romanum bellum omnia ut instructa
parataque essent effecerat. mota parumper acies, non 4
iusto decursu tamen, ne stetisse tantum in armis viderен-
tur, — armatosque, sicut erant, ad contionem vocavit.
ipse constitit in tribunali, circa se habens filios duos, 5
cuius paris Philippus natura frater, adoptione filius, minor,
quem Alexandrum vocabant, naturalis erat. cohortatus est 6
milites ad bellum, iniuriam populi Romani in patrem seque
conmemoravit: illum omnibus indignitatibus conpulsum 7
ad rebellandum, inter apparatum belli fato oppressum;
ad se simul legatos, simul milites ad occupandas Grae-
ciae urbes missos. fallaci dein conloquio per speciem 8
reconciliandae pacis extractam hiemem, ut tempus ad

conparandum haberent; consulem nunc venire cum duā-
bus legionibus Romanis, quae [singulae sena milia pedi-
tum], trecenos equites habeant, et pari ferme numero
9 sociorum peditum equitumque; eo ut accedant regum
auxilia Eumenis et Masinissae, non plus [viginti] septem
10 milia peditum, duo equitum futura. auditis hostium co-
piis respicerent suum ipsi exercitum, quantum numero,
quantum genere militum praestarent tironibus raptim ad
id bellum conscriptis ipsi a pueris eruditi artibus militiae,
11 tot subacti atque durati bellis. auxilia Romanis Lydos
et Phrygas et Numidas esse, sibi Thracas Gallosque,
ferocissimas gentium. arma illos habere ea, quae sibi
quisque paraverit pauper miles, Macedonas prompta ex
regio apparatu, per tot annos patris sui cura et inpensa
12 facta. commeatum illis cum procul, tum omnibus sub
casibus maritimis fore; se et pecuniam et frumentum,
praeter reditus metallorum, in decem annos seposuisse.
13 omnia, quae deorum indulgentia, quae regia cura prae-
paranda fuerint, plena cumulataque habere Macedonas.
14 animum habendum esse quem habuerint maiores eorum,
qui Europa omni domita transgressi in Asiam incogni-
tum famae aperuerint armis orbem terrarum nec ante
vincere desierint quam rubro mari inclusis quod vincerent
15 defuerit. at hercule nunc [non] de ultimis Indiae oris,
sed de ipsius Macedoniae possessione certamen fortu-
nam indixisse. cum patre suo gerentis bellum Romanos
16 speciosum Graeciae liberandae tulisse titulum; nunc
propalam Macedoniam in servitutem petere, ne rex
vicinus imperio sit Romano, ne gens bello nobilis arma
habeat. haec enim tradenda superbis dominis esse cum
rege regnoque, [si] absistere bello et facere imperata
velint.

1 LIII. Cum per omnem orationem satis frequenti ad-
sensu succlamatum esset, tum vero ea vociferatio simul
indignantium minitantiumque, partim iubentium bonum
animum habere regem, exorta est, ut finem dicendi face-
2 ret, tantum iussis ad iter parare: iam enim dici movere
castra ab Nymphaeo Romanos. [contione] dimissa, ad
audiendas legationes civitatium Macedoniae se contulit.

venerant autem ad pecunias pro facultatibus quaeque 3
suis et frumentum pollicendum ad bellum. omnibus gra- 4
tiae actae, remissum omnibus; satis regios apparatus ad
ea dictum sufficere. vehicula tantum imperata, ut tor-
menta telorumque missilium ingentem vim praeparatam
bellicumque aliud instrumentum veherent.

Profectus inde toto exercitu, Eordaeam petens, ad 5
Begorritim quem vocant lacum positis castris, postero
die in Elimeam ad Haliacmona fluvium processit. deinde 6
saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant,
descendit ad Azorum, Pythium, Dolichen — Tripolim
vocant incolentes. haec tria oppida paulisper cunctata, 7
quia obsides Larisaeis dederant, victa tamen praesenti
metu in deditionem concesserunt. benigne his appellatis 8
haud dubius Perrhaebos quoque idem [facturos, ..] ur-
bem, nihil cunctatis qui incolebant, primo adventu recipit.
Cyretias oppugnare coactus, primo etiam die acri con- 9
cursu ad portas armatorum est repulsus; postero die om-
nibus copiis adortus in deditionem omnes ante noctem
accepit.

LIIII. Mylae, proximum oppidum, ita munitum, ut 1
inexsuperabilis munimenti spes incolas ferocioris faceret,
non portas claudere regi satis habuerunt, sed probris
quoque in ipsum Macedonasque procacibus iaculati sunt.
quae res cum infestiorem hostem ad oppugnandum fecis- 2
set, ipsos desperatione veniae ad tuendos sese acrius ac-
cendit. itaque per triduum ingentibus utrimque animis 3
et oppugnata est [et] defensa. multitudo Macedonum
ad subeundum in vicem proelium haud difficulter suppe-
tebat; oppidanos diem, noctem eosdem tuentis moenia
non vulnera modo, sed etiam vigiliae et continens labor
conficiebat. quarto die cum et scalae undique ad muros 4
erigerentur et porta vi maiore oppugnaretur, oppidani
depulsi muris ad portam tuendam concurrunt eruptio-
nemque repentinam in hostis faciunt; quae cum irae 5
magis inconsultae quam verae fiduciae virium esset, pauci
et fessi ab integris pulsi terga [dederunt] fugientesque
per patentem portam hostes acceperunt. ita capta urbs 6
ac direpta est. libera quoque corpora, quae caedibus

superfuerunt, venum data. diruto magna ex parte et
incenso oppido profectus ad Phalannam castra movit,
7 inde postero die Gyrtonem pervenit. quo cum T. Minu-
cium Rufum et Hippiam Thessalorum praetorem cum
praesidio intrasse accepisset, ne temptata quidem oppu-
gnatione praetergressus, Elatiam et Gonnum perculsis
8 inopinato adventu oppidanis recepit. utraque oppida in
faucibus sunt qua Tempe adeunt, magis Gonnus. itaque
et firmiore id praesidio tutum equitum peditumque, ad
9 hoc fossa triplici ac vallo munitum reliquit. ipse ad Su-
curium progressus opperiri ibi hostium adventum statuit,
simul et frumentari passim exercitum iubet in subiecto
10 hostium agro. namque Sucurium est sub radicibus Ossae
montis. qua in meridiem vergit, subiectos habet Thes-
saliae campos, ab tergo Macedoniam atque Magnesiam.
11 ad has opportunitates accedit summa salubritas et copia
pluribus circumiectis fontibus perennium aquarum.

1 LV. Consul Romanus per eosdem dies Thessaliam
cum exercitu petens iter expeditum primo per Epirum
2 habuit; deinde postquam in Athamaniam est transgressus
asperi ac prope invii soli, cum ingenti difficultate parvis
3 itineribus aegre Gomphos pervenit; cui si vexatis homi-
nibus equisque tironem exercitum ducenti acie instructa
et loco suo et tempore obstitisset rex, ne Romani quidem
4 abnuunt magna sua cum clade fuisse pugnaturos. post-
quam Gomphos sine certamine ventum est, praeter gau-
dium periculosi saltus superati contemptus quoque hostium
5 adeo ignorantium opportunitates suas accessit. sacrificio
rite perfecto consul et frumento dato militibus paucos ad
requiem iumentorum hominumque moratus dies, cum au-
diret vagari Macedonas effusos per Thessaliam vastarique
sociorum agros, satis iam refectum militem ad Larisam
6 ducit. inde cum tria milia ferme abesset, ad Tripolim
— Scaeam vocant — super Peneum amnem posuit castra.
7 per idem tempus Eumenes ad Chalcidem navibus accessit
cum Attalo atque Athenaeo fratribus, Philetaero fratre
relicto Pergami ad tutelam regni. Chalcide cum Attalo
et quattuor milibus peditum, mille equitum ad consulem
8 venit; Chalcide relicta duo milia peditum, quibus Athe-

naeus praepositus. et alia eodem auxilia Romanis ex
omnibus undique Graeciae populis convenerunt, quorum
pleraque — adeo parva erant — in oblivionem adducta.
Apolloniatae trecentos equites, centum pedites miserunt. 9
Aetolorum alae unius instar, quantum ab tota gente equi-
tum venerat, et Thessalorum, [quorum] omnis equitatus 10
speratus erat, non plus quam trecenti erant equites in
castris Romanis. Achaei iuventutis suae Cretico maxime
armatu ad mille quingentos dederunt.

LVI. Sub idem tempus et C. Lucretius praetor, qui 1
navibus praeerat ad Cephallaniam, M. Lucretio fratre cum
classe super Malcum Chalcidem iusso petere ipse trire-
mem conscendit, sinum Corinthium petens ad praeoccu-
pandas in Boeotia res. tardior ei navigatio propter infir- 2
mitatem corporis fuit. M. Lucretius Chalcidem adveniens 3
cum a P. Lentulo Haliartum oppugnari audisset, nuntium,
praetoris verbis qui abscedere eum inde iuberet, misit.
Boeotorum iuventute, quae pars cum Romanis stabat, eam 4
rem adgressus legatus a moenibus abscessit. haec soluta 5
obsidio locum alteri novae obsidioni dedit; namque ex-
templo M. Lucretius cum exercitu navali, decem milibus
armatorum, ad hoc duobus milibus regiorum, qui sub
Athenaeo erant, Haliartum circumsedit, parantibusque
iam oppugnare supervenit a Creusa praetor. ad idem fere 6
tempus et ab sociis naves Chalcidem convenerunt, duae
Punicae quinqueremes, duae ab Heraclea ex Ponto trire-
mes, quattuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque
Rhodiae quadriremes. has praetor, quia nusquam erat 7
maritumum bellum, remisit sociis. et Q. Marcius Chalci-
dem navibus venit Alope capta, Larisa, quae Cremaste
dicitur, obpugnata.

Cum hic status in Boeotia esset, Perseus cum ad 8
Sucurium, sicut ante dictum est, stativa haberet, frumento
undique circa ex agris convecto, ad vastandum [agrum]
Pheraeorum misit, ratus ad iuvandas sociorum urbes lon- 9
gius a castris abstractos deprehendi Romanos posse. quos 10
cum eo tumultu nihil motos animadvertisset, praedam
quidem praeterquam hominum — pecora autem maxume
omnis generis fuere — divisit ad epulandum militibus.

1 LVII. Sub idem deinde tempus consilium et consul
2 et rex habuerunt, unde bellum ordirentur. regîs creverant
animi vastatione concessa sibi ab hoste Pheraei agri; ita-
que eundum inde ad castra nec dandum ultra spatium
3 cunctandi censebant. et Romani censebant cunctationem
suam infamem aput socios esse, maxume indigne ferentis
4 non latam Pheraeis opem. consultantibus, quid agerent
— aderant autem Eumenes et Attalus in concilio — tre-
pidus nuntius adfert, hostem magno agmine adesse. con-
silio dimisso signum extemplo datur, uti arma capiant.
5 interim placet ex regîs auxiliis centum equites et parem
6 numerum iaculatorum peditum exire. Perseus [hora]
ferme diei quarta, cum paulo plus mille passus abesset a
castris Romanis, consistere signa peditum iussit. prae-
gressus ipse cum equitibus ac levi armatura, et Cotys cum
7 eo ducesque aliorum auxiliorum praecesserunt. minus
quingentos passus ab castris aberant, cum in conspectu
fuere hostium equites; duae alae erant magna ex parte
Gallorum, Cassignatus praeerat, et levis armaturae cen-
8 tum fere et quinquaginta Mysi aut Cretenses. constitit
rex incertus, quanta esset [hostium multitudo]. duas inde
ex agmine turmas Threcum, duas Macedonum cum binis
9 Cretensium cohortibus et Threcum misit. proelium, cum
pares numero essent neque ab hac aut illa parte nova
auxilia subvenirent, incerta victoria finitum est. Eumenis
ferme triginta interfecti, inter quos Cassignatus dux Gal-
lorum cecidit. et tunc quidem Perseus ad Sucurium
10 copias reduxit. postero die circa eandem horam in eun-
dem locum rex copias admovit plaustris cum aqua se-
quentibus; nam duodecim milium passuum [via] omnis
sine aqua et plurimi pulveris erat, adfectosque siti, si
primo in conspectu dimicassent, pugnaturos fuisse appa-
11 rebat. cum Romani quiessent stationibus etiam intra
vallum reductis, regî quoque in castra redeunt. hoc per
aliquot dies fecerunt, sperantes fore ut Romani equites
12 abeuntium novissimum agmen adgrederentur: inde cer-
tamine orto [cum] longius a castris eos elicuissent, facile,
ubiubi essent, se, qui equitatu et levi armatura plus pos-
sent, conversuros aciem.

LVIII. Postquam inceptum non succedebat, castra 1
propius hostem movit rex et a quinque milibus passûm
communiit. inde luce prima eodem quo solebat loco pedi- 2
tum acie instructa equitatum omnem levemque armaturam
ad castra hostium ducit. visus et plurimus et propior so- 3
lito pulvis trepidationem in castris Romanis fecit. et primo
vix creditum nuntianti est, quia prioribus continuis diebus
numquam ante horam quartam hostis apparuerat, tum
solis ortus erat. deinde ut plurium clamore et cursu a 4
portis dubitatio exempta est, tumultus ingens oboritur. tri-
buni praefectique et centuriones in praetorium, miles ad
sua quisque tentoria discurrit. minus quingentos passus 5
a vallo instruxerat Perseus suos circa tumulum, quem
Callicinum vocant. laevo cornu Cotys rex praeerat cum 6
omnibus suae gentis; equitum ordines levis armatura in-
terposita distinguebat. in dextro cornu Macedones erant
equites, intermixti turmis eorum Cretenses; huic armatu- 7
rae Midon Beroeaeus, equitibus et summae partis eius
Meno Antigonensis praeerat. proximi cornibus constiterant 8
regî equites et mixtum genus, delecta plurium gentium
auxilia; Patrocles Antigonensis hic et Paeoniae praefectus
Didas erant praepositi. medius omnium rex erat, circa 9
eum agema quod vocant, equitumque sacrae alae. ante 10
se statuit funditores iaculatoresque, quadringentorum
manus utraque numerum explebat; Stratonem Thessa-
lonicensem et Artemona Dolopem iis praefecit. sic regî
constiterant. consul intra vallum peditum acie instructa 11
et ipse equitatum omnem cum levi armatura emisit. pro 12
vallo instructi sunt. dextro cornu praepositus C. Licinius
Crassus consulis frater, cum omni Italico equitatu, veliti-
bus intermixtis; sinistro M. Valerius Laevinus sociorum
ex Graecis populis equites habebat [et] eiusdem gentis
levem armaturam. mediam autem aciem cum delectis 13
equitibus extraordinariis tenebat Quintus Mucius. ducenti
equites Galli ante signa horum instructi et de auxilîs Eu-
menis Cyrtiorum gentis trecenti. Thessali quadringenti 14
equites parvo intervallo super laevum cornu locati. Eu-
menes rex Attalusque cum omni manu sua ab tergo inter
postremam aciem ac vallum steterunt.

1 LVIIII. In hunc modum maxime instructae acies,
par ferme utrimque numerus equitum ac levis armaturae
concurrunt a funditoribus iaculatoribusque, qui praeces-
2 serant, proelio orto. primi omnium Thraces, haut secus
quam diu claustris retentae ferae, ita concitati cum ingenti
clamore in dextrum cornu, Italicos equites, incurrerunt,
3 ut usu belli et ingenio inpavida gens turbaretur. [....
gla]dîs hastas petere pedites [....]mque, nunc succidere
4 crura equis, nunc ilia suffodere. Perseus in mediam in-
vectus aciem Graecos primo impetu avertit; quibus cum
gravis ab tergo instaret hostis, Thessalorum equitatus,
qui a laevo cornu brevi spatio diiunctus in subsidiis fue-
rat extra concursum, primo spectator certaminis, deinde
5 inclinata re maxumo usui fuit. cedentes enim sensim
integris ordinibus, postquam se Eumenis auxiliis adiun-
xerunt, et cum eo tutum inter ordines suos receptum
sociis fuga dissipatis dabant et, cum minus conferti hostes
instarent, progredi etiam ausi multos fugientium obvios
6 exceperunt. nec regî, sparsi iam ipsi passim sequendo,
cum ordinatis et certo incedentibus gradu manus conse-
7 rere audebant. cum victor equestri proelio rex, parvo
momento si adiuvissent, debellatum esse [clamare]t, op-
portune adhortanti supervenit phalanx, quam sua sponte,
ne audaci coepto deessent, Hippias et Leonnatus raptim
adduxerant, postquam prospere pugnasse equitem acce-
8 perunt. fluctuante rege inter spem metumque tantae rei
conandae Cretensis Euander, quo ministro Delphis ad
insidias Eumenis regis usus erat, postquam agmen pedi-
9 tum venientium sub signis vidit, ad regem adcurrit et
monere instituit, ne elatus felicitate summam rerum temere
10 in non necessariam aleam daret: si contentus bene re
gesta quiesset eo die, vel pacis honestae condicionem
habiturum, vel plurimos belli socios, qui fortunam seque-
rentur, si bellare mallet. in hoc consilium pronior erat
11 animus regis. itaque conlaudato Euandro signa referri
peditumque agmen redire in castra iubet, equitibus re-
ceptui canere.

1 LX. Cecidere eo die ab Romanis ducenti equites,
duo [milia] haut minus peditum, capti sescenti ferme; ex

regîs autem viginti equites, quadraginta pedites interfecti.
postquam rediere in castra victores, omnes quidem laeti, 2
ante alios Thracum insolens laetitia eminebat; cum cantu
enim superfixa [hastis] capita hostium portantes redierunt.
aput Romanos non maestitia tantum ex male gesta re, 3
sed pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis adgre-
deretur. Eumenes suadere, ut trans Peneum transferret
castra, ut pro munimento amnem haberet, dum perculsi
milites animos colligerent. consul moveri flagitio timoris 4
fatendi; victus tamen ratione silentio noctis transductis
copiis castra in ulteriore ripa communiit. rex postero 5
die ad lacessendos proelio hostes progressus, postquam
trans amnem in tuto posita castra animadvertit, fatebatur
quidem peccatum, quod pridie non institisset victis, sed
aliquanto maiorem culpam esse, quod nocte foret cessa-
tum; nam ut neminem alium suorum moveret, levi ar- 6
matura inmissa trepidantium in transitu fluminis hostium
deleri magna ex parte copias potuisse. Romanis quidem 7
praesens pavor demtus erat, in tuto castra habentibus;
damnum inter cetera praecipue famae movebat. et in 8
consilio aput consulem pro se quisque in Aetolos confe-
rebant causam: ab îs fugae terrorisque principium ortum;
secutos pavorem Aetolorum et ceteros socios Graecorum 9
populorum. quinque principes Aetolorum, qui primi 10
terga vertentes conspecti dicebantur, [Romam missi.]
Thessali pro contione laudati ducesque eorum etiam vir-
tutis causa donati.

LXI. Ad regem spolia caesorum hostium referebantur. 1
dona ex his aliis arma insignia, aliis equos, quibusdam 2
captivos dabat. scuta erant supra mille quingenta, lori-
cae thoracesque mille amplius summam explebant, galea-
rum gladiorumque et missilium omnis generis maior ali-
quanto numerus. haec per se ampla lautaque multiplicata 3
verbis regis, quae ad contionem vocato exercitu habuit.
'praeiudicatum eventum belli habetis. meliorem partem 4
hostium, equitatum Romanum, quo invictos se esse glo-
riabantur, fudistis. equites enim illis principes iuventutis, 5
equites seminarium senatus; inde lectos in patres con-
sules, inde imperatores creant; horum spolia paulo ante

6 divisimus inter vos. nec minorem de legionibus peditum
victoriam habetis, quae nocturna fuga vobis subtractae
naufragorum trepidatione passim natantium flumen con-
7 pleverunt. sed facilius nobis sequentibus victos Peneum
superare erit, quam illis trepidantibus fuit; transgressique
extemplo castra oppugnabimus, quae hodie cepissemus,
8 ni fugissent; aut si acie decernere volent, eundem pu-
gnae pedestris eventum expectate, qui equitum in cer-
9 tamine fuit.' et qui vicerant alacres, spolia caesorum
hostium humeris gerentes facinora sua audivere, ex eo
10 quod acciderat spem futuri praecipientes, et pedites aliena
gloria accensi, praecipue qui Macedonum phalangis erant,
sibi quoque et navandae regi operae et similem gloriam
11 ex hoste pariendi occasione[m optabant. contione] di-
missa, postero die profectus inde ad Mopsium posuit
castra. tumulus hic ante Tempe eminet Larisae medius
† abestonum * * *

1 LXII. [Romani,] non abscedentes ab ripa Penei, trans-
2 tulerunt in locum tutiorem castra. eo Misagenes Numida
venit cum mille equitibus, pari peditum numero, ad hoc
3 elephantis duobus et viginti. per eos dies consilium ha-
benti regi de summa [rerum], cum iam consedisset fero-
cia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amicorum consi-
lium dare, ut secunda fortuna in condicionem honestae
pacis uteretur potius quam spe vana evectus in casum
4 inrevocabilem se daret: modum inponere secundis rebus
nec nimis credere serenitati praesentis fortunae, pruden-
5 tis hominis et merito felicis esse. mitteret ad consulem
qui foedus in easdem leges renovarent, quibus Philippus
pater eius pacem ab T. Quinctio victore accepisset.
6 neque desinere bellum magnificentius quam ab tam me-
morabili pugna [posse, neque] spem firmiorem pacis
perpetuae dari, quam quae perculsos adverso proelio
7 Romanos molliores factura sit ad paciscendum. quodsi
Romani tum quoque insita pertinacia aequa aspernaren-
tur, deos hominesque et moderationis Persei et illorum
8 pervicacis superbiae futuros testes. numquam ab talibus
consiliis abhorrebat regis animus. itaque plurimum ad-
9 sensu conprobata sententia, legati ad consulem missi

adhibito frequenti consilio auditi sunt. pacem petiere, 10
vectigal quantum Philippus pactus esset, daturum Persea Romanis pollicentis: urbibus, agris locisque, quibus
Philippus cessisset, cessurum primum. haec legati. sum- 11
motis his cum consultarent, Romana constantia vicit in consilio. ita tum mos erat, in adversis voltum secundae
fortunae gerere, moderari animo in secundis. responderi 12
placuit, ita pacem dari, si de summa rerum liberum senatui permittat rex de se deque universa Macedonia
statuendi ius. haec cum renuntiassent legati, miraculo 13
ignaris moris pertinacia esse et plerique vetare amplius mentionem pacis facere: ultro mox quaesituros quod
oblatum fastidiant. Perseus hanc ipsam superbiam, 14
quippe ex fiducia virium esse, timere; et summam pecuniae augens, si pretio pacem emere posset, non destitit
animum consulis temptare. postquam nihil ex eo quod 15
primo responderat mutabat, desperata pace ad Sucurium, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro temptaturus.

LXIII. Fama equestris pugnae vulgata per Graeciam 1
nudavit voluntates hominum. non enim solum qui partis Macedonum erant, sed plerique ingentibus Romanorum obligati beneficiis, quidam vim superbiamque experti
[Persei], laeti eam famam accepere, non ob aliam cau- 2
sam quam pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendo.

Eodem tempore in Boeotia summa vi Haliartum Lu- 3
cretius praetor oppugnabat; et quamquam nec habebant externa auxilia obsessi praeter Coronitanorum iuniores, qui prima obsidione moenia intraverant, neque sperabant,
tamen ipsi animis magis quam viribus resistebant. nam 4
et eruptiones in opera crebro faciebant, et arietem admotum nunc [saxis ingentibus, nunc] libramento plumbi gravatum ad terram urguebant et, si qua declinare nequiverant ictum, pro diruto muro novum tumultuario opere raptim ex ipsa ruinae strage congestis saxis extru-
ebant. cum operibus len[tior oppugna]tio esset, scalas 5
per manipulos dividi praetor iussit corona undique moenia adgressurus, eo magis suffecturam ad id multitudinem

ratus, quod qua parte palus urbem cingit nec adtinebat
6 oppugnari nec poterat. ipse ab ea parte, qua duae turres
quodque inter eas muri fuerat [corruerat], duo milia mi-
litum delectorum admovit, [ut] eodem tempore, quo ipse
transcendere ruinas conaretur, concursu adversus se op-
pidanorum facto scalis vacua defensoribus moenia capi
7 parte aliqua possent. haud segniter oppidani vim eius
arcere parant. nam super stratum ruinis locum fascibus
aridis sarmentorum iniectis stantes cum ardentibus faci-
bus accensuros eam se saepem minabantur, ut incendio
intersaepti ab hoste spatium ad obiciendum interiorem
8 murum haberent. quod inceptum eorum fors inpediit;
nam tantus repente effusus est imber, ut nec accendi
9 facile pateretur et extingueret accensa. itaque et trans-
itus per distracta fumantia virgulta patuit et in unius
loci praesidium omnibus versis moenia quoque pluribus
10 simul partibus scalis capiuntur. in primo tumultu captae
urbis seniores inpubesque, quos casus obvios obtulit,
passim caesi; armati in arcem confugerunt et postero die,
cum spei nihil superesset, deditione facta sub corona
11 venierunt. fuerunt autem duo milia ferme et quingenti.
ornamenta urbis, statuae et tabulae pictae, et quidquid
pretiosae praedae fuit, ad naves delatum; urbs diruta a
12 fundamentis. inde Thebas ductus exercitus; quibus sine
certamine receptis urbem tradidit exulibus et qui Roma-
norum partis erant, adversae factionis hominum fautorum-
que regis ac Macedonum familias sub corona vendidit.
his gestis in Boeotia ad mare ac naves rediit.

1 LXIIII. Cum haec in Boeotia gererentur, Perseus
2 ad Sucurium stativa dierum aliquot habuit. ubi cum
audisset raptim Romanos circa ex agris demessum fru-
mentum convehere, deinde ante sua quemque tentoria
3 spicas fascibus desecantem, quo purius frumentum tere-
ret, ingentis acervos per tota castra stramentorum fecisse,
ratus incendio opportuna esse, faces taedamque et mal-
leolos stuppae inlitos pice parari iubet; atque ita media
4 nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. ne-
quiquam. primae stationes oppressae tumultu ac terrore
suo ceteros excitaverunt, signumque datum est arma

extemplo capiendi; simulque in vallo, ad portas, miles
instructus erat. [....] et inconsultae oppugnationis ca- 5
strorum Perseus et extemplo circumegit aciem et prima
impedimenta ire, deinde peditum signa ferri iussit. ipse
cum equitatu et levi armatura substitit ad agmen cogen-
dum, ratus, id quod accidit, insecuturos ad extrema ab
tergo carpenda hostis. breve certamen levis armaturae 6
maxime cum procursatoribus fuit; equites peditesque sine
tumultu in castra redierunt.

Demessis circa segetibus Romani ad Crannona, inta- 7
ctum agrum, castra movent. ibi cum securi et propter
longinquitatem et viae inopis aquarum difficultatem, quae
inter Sucurium et Crannona est, stativa haberent, repente 8
prima luce [in] imminentibus tumulis equitatus regius
cum levi armatura visus ingentem tumultum fecit. pridie
per meridiem profecti ab Sucurio erant; peditum agmen
sub luce reliquerant in proxuma planitie. stetit paulisper 9
in tumulis, elici posse ratus ad equestre certamen Ro-
manos; hi postquam nihil movebant, equitem mittit qui
pedites referre ad Sucurium signa iuberet, ipse mox in-
secutus. Romani equites modico intervallo sequentes, 10
sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent, postquam
confertos abire, signa atque ordines servantes viderunt,
et ipsi in castra redeunt.

LXV. Inde offensus longinquitate itineris rex ad 1
Mopsium castra movit, et Romani demessis Crannonis
segetibus in Phalannaeum agrum transeunt. ibi cum ex 2
transfuga cognosset rex sine ullo armato praesidio passim
vagantis per agros Romanos metere, cum [mille] equiti-
bus, duobus milibus Thracum et Cretensium profectus,
cum quantum adcelerare poterat effuso agmine isset, in-
proviso adgressus est Romanos. iuncta vehicula, plera- 3
que onusta, mille admodum capiuntur, sescenti ferme
homines. praedam custodiendam ducendamque in castra 4
trecentis Cretensium dedit: ipse revocato ab effusa caede 5
equite et reliquis peditum ducit ad proximum praesidium,
ratus haut magno certamine opprimi posse. L. Pompeius 6
tribunus militum praeerat, qui perculsos milites repentino
hostium adventu in propinquum tumulum recepit, loci se

praesidio, quia numero et viribus impar erat, defensurus.
7 ibi cum in orbem milites coegisset, ut densatis scutis ab
ictu sagittarum et iaculorum sese tuerentur, Perseus cir-
cumdato armatis tumulo alios ascensum undique temptare
iubet et comminus proelium conserere, alios eminus tela
8 ingerere. ingens Romanos terror circumstabat; nam ne-
que conferti [propellere] propter eos qui [ascendere]
in tumulum conabantur poterant, et ubi ordines procur-
9 sando solvissent, patebant iaculis sagittisque. maxime
cestrosphendonis vulnerabantur. hoc illo bello novum
genus teli inventum est. bipalme spiculum hastili semi-
10 cubitali infixum erat crassitudine digiti; huic abiegnae
breves pinnae tres, velut sagittis solent, circumdabantur;
funda media duo scutalia inparia habebat. cum maiori
nisu libratum funditor habena rotaret, excussum velut
11 glans emicabat. cum et hoc et alio omni genere telorum
pars vulnerata militum esset nec facile iam arma fessi
sustinerent, instare rex, ut dederent se, fidem dare, prae-
mia interdum polliceri. nec cuiusquam ad deditionem
flectebatur animus, cum ex insperato iam obstinatis mori
12 spes adfulsit. nam cum ex frumentatoribus refugientes
quidam in castra nuntiassent consuli circumsideri praesi-
dium, motus periculo tot civium — nam octingenti ferme,
et omnes Romani erant — cum equitatu ac levi arma-
tura — accesserant nova auxilia, Numidiae pedites equi-
tesque et elephanti — castris egreditur et tribunis mili-
13 tum imperat, ut legionum signa sequantur. ipse velitibus
ad firmanda levium armorum auxilia adiectis ad tumulum
14 praecedit. consulis latera tegunt Eumenes, Attalus et
Misagenes regulus Numidarum.
1 LXVI. Cum in conspectu prima signa suorum cir-
cumsessis fuerunt, Romanis quidem ab ultuma despera-
2 tione recreatus est animus; Perseus, cui primum omnium
fuerat, ut contentus fortuito successu, captis aliquot fru-
mentatoribus occisisque, non tereret tempus in obsidione
3 praesidii, secundum, ea quoque temptata utcumque, cum
sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire,
et ipse hostium adventum elatus successu mansit et qui
4 phalangem arcesserent propere misit; quae et serius

quam res postulabat et, raptim acta, turbata cursu ad-
versus instructos et praeparatos erat adventura. consul
anteveniens extemplo proelium conseruit. primo resi- 5
stere Macedones, deinde, ut nulla re pares erant, amissis
trecentis peditibus, viginti quattuor primoribus equitum
ex ala, quam sacram vocant, inter quos Antimachus etiam
praefectus alae cecidit, abire conantur. ceterum iter 6
prope ipso proelio tumultuosius fuit. phalanx abs trepido
nuntio accita cum raptim duceretur, primo in angustiis
captivorum agmini oblata vehiculisque frumento onustis
haesit. ingens ibi vexatio partis utriusque fuit nullo ex- 7
pectante [ut] utcumque explicaretur agmen, sed armatis
deicientibus [per] praeceps inpedimenta — neque enim
aliter via aperiri poterat —, iumentis, cum stimularentur,
in turba saevientibus. vix ab incondito agmine capti- 8
vorum expedierant sese, cum regio agmini perculsisque
equitibus occurrunt. ibi vero clamor iubentium referre
signa ruinae prope similem trepidationem fecit, ut [si]
hostes intrare angustias ausi longius insecuti essent,
magna clades accipi potuerit. consul recepto ex tumulo 9
praesidio, contentus modico successu, in castra copias
reduxit. sunt qui eo die magno proelio pugnatum au-
ctores sint: octo [milia] hostium caesa, in his Sopa-
trum et Antipatrum regios duces, vivos captos circiter
duo milia octingentos, signa militaria capta viginti septem.
nec incruentam victoriam fuisse: supra quattuor [milia] 10
et trecentos de exercitu consulis cecidisse, signa sinistrae
alae quinque amissa.

LXVII. Hic dies et Romanis refecit animos et Per- 1
sea perculit, ut dies paucos ad Mopsium moratus sepul-
turae maxume militum amissorum cura, praesidio satis
valido ad Gonnum relicto in Macedoniam reciperet co-
pias. Timotheum quendam ex regîs praefectis cum mo- 2
dica manu relinquit ad Philam, iussum Magnetas ex
propinquo temptare. cum Pellam venisset, exercitu in 3
hiberna dimisso ipse cum Cotye Thessalonicam est pro-
fectus. eo fama adfertur Autlebim regulum Thracum 4
[et] Corragum Eumenis praefectum in Cotyis fines im-
petum fecisse et regionem Marenem quam vocant cepisse.

5 itaque dimittendum Cotyn ad sua tuenda ratus magnis
proficiscentem donis prosequitur. ducenta talenta, se-
mestre stipendium, equitatui numerat, cum primo annuum
dare constituisset.

6 Consul postquam profectum Persea audivit, ad Gon-
num castra movet, si potiri oppido posset. ante ipsa
Tempe in faucibus situm Macedoniae claustra tutissima
praebet, et in Thessaliam opportunum Macedonibus de-
7 cursum. cum et loco et praesidio valido inexpugnabilis
[arx] esset, abstitit incepto. in Perrhaebiam flexis iti-
neribus Malloea primo impetu capta ac direpta, Tripoli
8 aliaque Perrhaebia recepta Larisam rediit. inde Eumene
atque Attalo domum remissis Misageni Numidisque hi-
berna in proxumis Thessalis urbibus distribuit et partem
exercitus ita per totam Thessaliam divisit, ut et hiberna
commoda omnes haberent et praesidio urbibus essent.
9 Q. Mucium legatum cum duobus milibus ad optinendam
Ambraciam misit, Graecarum civitatium socios omnes
praeter Achaeos dimisit consul. cum exercitus parte pro-
fectus in Achaiam Phthiotim, Pteleum desertum fuga
oppidanorum diruit a fundamentis, Antrona voluntate
10 incolentium recepit. ad Larisam deinde exercitum ad-
movit. urbs deserta erat; in arcem omnis multitudo con-
11 cesserat; eam oppugnare adgreditur. primi omnium
Macedones, regium praesidium, metu excesserant; a qui-
bus relicti oppidani in deditionem extemplo veniunt. du-
bitari inde, utrum Demetrias prius adgredienda foret an
12 in Boeotia aspiciendae res. Thebani, vexantibus eos
Coronaeis, in Boeotiam arcessebant. ad horum preces,
quia hibernis aptior regio quam Magnesia erat, in Boeo-
tiam duxit.

[PERIOCHA LIBRI XXXXIII.]

[Praetores aliquot, eo quod avare et crudeliter provincias administrarant, damnati sunt. P. Licinius Crassus proconsul conplures in Graecia urbes expugnavit et crudeliter corripuit; ob id captivi, qui ab eo sub corona venierant, ex senatus consulto postea restituti sunt. item a praefectis classium Romanarum multa inpotenter in socios facta. res praeterea a Perse rege in Thracia prospere gestas continet, victis Dardanis et Illyria, cuius rex erat Gentius. motus, qui in Hispania ab Olonico factus erat, ipso interempto consedit. M. Aemilius Lepidus a censoribus princeps in senatu lectus.]

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBER XXXXIII.

I. Eadem aestate, qua in Thessalia [haec gesta sunt, 1
Q. Mucius] legatus in Illyricum a consule missus, opulenta duo oppida oppugnavit. † Ceremiam vi atque armis
coegit in deditionem; omniaque îs sua concessit, ut opi- 2
nione clementiae eos qui Carnuntem munitam urbem
incolebant adliceret. postquam nec ut dederent se con- 3
pellere neque capere opsidendo poterat, ne duabus oppugnationibus nequiquam fatigatus miles esset, quam prius intactam urbem reliquerat, diripuit.

Alter consul C. Cassius nec in Gallia, quam sortitus 4
erat, memorabile quicquam gessit, et per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto est conatus.
ingressum hoc iter consulem senatus ex Aquileiensium 5
legatis cognovit, qui querentes coloniam suam novam et infirmam necdum satis munitam inter infestas nationes
Histrorum et Illyriorum esse cum peterent, ut senatus 6
curae haberet, quomodo ea colonia muniretur, interrogati,
vellentne eam rem C. Cassio consuli mandari, responde- 7

runt, Cassium Aquileiam indicto exercitu profectum per
Illyricum in Macedoniam esse. ea res primo incredibilis
visa, et pro se quisque credere Carnis forsitan aut Histris
8 bellum inlatum. tum Aquileienses nihil se ultra scire nec
audere adfirmare quam triginta dierum frumentum militi
datum et duces, qui ex Italia itinera in Macedoniam nos-
9 sent, conquisitos abductosque. enimvero senatus indi-
gnari, tantum consulem ausum, ut suam provinciam relin-
queret, in alienam transiret, exercitum novo periculoso
itinere inter exteras gentes duceret, viam tot nationibus
10 in Italiam aperiret. decernunt frequentes, ut C. Sulpicius
praetor tris ex senatu nominet legatos, qui eo die profi-
ciscantur ex urbe et quantum adcelerare possint Cassium
11 consulem, ubicumque sit, persequantur, nuntient, ne bel-
lum cum ulla gente moveat nisi cum qua senatus geren-
12 dum censuerit. legati hi profecti M. Cornelius Cethegus,
M. Fulvius, P. Marcius Rex. metus de consule atque
exercitu distulit eo tempore muniendae Aquileiae curam.
1 II. Hispaniae deinde utriusque legati aliquot populo-
2 rum in senatum introducti. ii de magistratuum Roma-
norum avaritia superbiaque conquesti, nixi genibus ab
senatu petierunt, ne se socios foedius spoliari vexarique
3 quam hostis patiantur. cum et alia indigna quererentur,
manifestum autem esset pecunias captas, L. Canuleio
praetori, qui Hispaniam sortitus erat, negotium datum est,
ut in singulos, a quibus Hispani pecunias repeterent,
quinos recuperatores ex ordine senatorio daret patronos-
4 que quos vellent sumendi potestatem faceret. vocatis in
curiam legatis recitatum est senatus consultum, iussique
5 nominare patronos. quattuor nominaverunt, M. Porcium
Catonem, P. Cornelium Cn. f. Scipionem, L. Aemilium
6 L. f. Paulum, C. Sulpicium Gallum. M. Titinio primum,
qui praetor A. Manlio, M. Iunio consulibus in citeriore
Hispania fuerat, recuperatores sumserunt. bis ampliatus,
7 tertio absolutus est reus. dissensio inter duarum provin-
ciarum legatos est orta: citerioris Hispaniae populi M.
Catonem et Scipionem, ulterioris L. Paulum et Gallum
8 Sulpicium patronos sumserunt. ad reciperatores adducti
a citerioribus populis P. Furius Philus, ab ulterioribus

C. Matienus; ille Sp. Postumio, Q. Mucio consulibus 9
triennio ante, hic biennio prius, L. Postumio, M. Popillio
consulibus praetor fuerat. gravissimis criminibus accusati 10
ambo ampliatique; cum dicenda de integro causa esset,
excusati exsilii causa solum vertisse. Furius Praeneste,
Matienus Tibur exulatum abierunt. fama erat prohiberi 11
a patronis nobilis ac potentes conpellare, auxitque eam
suspicionem Canuleius praetor, quod omissa ea re dile-
ctum habere instituit, dein repente in provinciam abiit,
ne plures ab Hispanis vexarentur. ita praeteritis silentio 12
oblitteratis, in futurum consultum tamen ab senatu Hi-
spanis, quod impetrarunt, ne frumenti aestimationem
magistratus Romanus haberet neve cogeret vicensumas
vendere Hispanos quanti ipse vellet et ne praefecti in
oppida sua ad pecunias cogendas imponerentur.

III. Et alia novi generis hominum ex Hispania legatio 1
venit. ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, 2
cum quibus conubium non esset, natos se memorantes,
supra quattuor milia hominum orabant, ut sibi oppidum,
in quo habitarent, daretur. senatus decrevit, uti nomina 3
sua aput L. Canuleium profiterentur eorumque si quos
manumisissent: eos Carteiam ad Oceanum deduci placere;
qui Carteiensium domi manere vellent, potestatem fieri, 4
ut in numero colonorum essent, agro adsignato; Latinam
eam coloniam esse libertinorumque appellari.

Eodem tempore ex Africa et Gulussa regulus, Masi- 5
nissae filius, legatus patris, et Carthaginienses venerunt.
Gulussa prior in senatum introductus, et missa quae erant 6
ad bellum Macedonicum a patre suo exposuit et, si qua
praeterea vellent imperare, praestaturum merito populi
Romani est pollicitus et monuit patres conscriptos, ut a
fraude Carthaginiensium caverent: classis eos magnae 7
parandae consilium cepisse, specie pro Romanis et ad-
versus Macedonas; ubi ea parata instructaque esset, ipso-
rum fore potestatis quem hostem aut socium habeant.
hanc iniec

* * *

IIII. [....] tis tantum exstitit pavor [....] ingressi 1
castra, ostentantes capita, fecerunt, ut si admotus extem-

2 plo exercitus foret, capi castra potuerint. tum quoque
fuga ingens facta est; et erant qui legatos mittendos ad
pacem precibus petendam censerent, civitatesque con-
3 plures eo nuntio audito in deditionem venerunt. quibus
purgantibus sese culpamque in duorum amentiam con-
ferentibus, qui se ultro ad poenam ipsi optulissent, cum
veniam dedisset praetor, profectus extemplo ad alias civi-
4 tates, omnibus imperata facientibus quieto exercitu paca-
tum agrum, qui paulo ante ingenti tumultu arserat,
5 peragravit. haec lenitas praetoris, qua sine sanguine
ferocissimam gentem domuerat, eo gratior plebi patribus-
que fuit, quo crudelius avariusque in Graecia bellatum et
6 ab consule Licinio et ab Lucretio praetore erat. Lucre-
tium tribuni plebis absentem contionibus adsiduis lace-
rabant, cum rei publicae causa abesse excusaretur; sed
tum adeo vicina etiam inexplorata erant, ut is eo tem-
pore in agro suo Antiati esset aquamque ex manubiis
7 Antium ex flumine Loracinae duceret. id opus centum
triginta milibus aeris locasse dicitur; tabulis quoque pictis
8 ex praeda fanum Aesculapi exornavit. invidiam infami-
amque ab Lucretio averterunt in Hortensium successorem
eius Abderitae legati, flentes ante curiam querentesque,
oppidum suum ab Hortensio expugnatum ac direptum
9 esse: causam excidii fuisse urbi, quod cum centum milia
denariûm et tritici quinquaginta milia modiûm imperaret,
spatium petierint, quo de ea re et ad Hostilium consulem
10 et Romam mitterent legatos. vixdum ad consulem se
pervenisse, et audisse oppidum expugnatum, principes
11 securi percussos, sub corona ceteros venisse. indigna ea
senatui visa, decreveruntque eadem de Abderitis, quae [de]
Coronaeis decreverant priore anno, eademque pro con-
12 tione edicere Q. Maenium praetorem iusserunt. et legati
duo, C. Sempronius Blaesus, Sex. Iulius Caesar, ad re-
13 stituendos in libertatem Abderitas missi. îsdem manda-
tum, ut et Hostilio consuli et Hortensio praetori nuntiarent,
senatum Abderitis iniustum bellum inlatum conquirique
omnes qui in servitute sint et restitui in libertatem aecum
censere.

1 V. Eodem tempore de C. Cassio, qui consul priore

anno fuerat, tum tribunus militum in Macedonia cum A.
Hostilio erat, querellae ad senatum delatae sunt et legati
regis Gallorum Cincibili venerunt. frater eius verba in 2
senatu fecit, questus Alpinorum populorum agros socio-
rum suorum depopulatum C. Cassium esse et inde multa
milia hominum in servitutem abripuisse. sub idem tem- 3
pus Carnorum Histrorumque et Iapydum legati venerunt:
duces sibi ab consule Cassio primum imperatos, qui in
Macedoniam ducenti exercitum iter monstrarent; pacatum 4
ab se tamquam ad aliud bellum gerendum abisse. inde
ex medio regressum itinere hostiliter peragrasse fines
suos, caedes passim rapinasque et incendia facta; nec se
ad id locorum scire, propter quam causam consuli pro
hostibus fuerint. et regulo Gallorum absenti et his popu- 5
lis responsum est, senatum ea, quae facta querantur, neque
scisse futura neque, si sint facta, probare, sed indicta
causa damnari absentem consularem virum iniurium esse,
cum is rei publicae causa absit: ubi ex Macedonia redisset 6
C. Cassius, tum, si coram eum arguere vellent, cognita
re senatum daturum operam, uti satisfiat. nec responderi 7
tantum iis gentibus, sed legatos mitti, duos ad regulum
trans Alpis, tres circa eos populos placuit, qui indicarent,
quae patrum sententia esset. munera mitti legatis ex 8
binis milibus aeris censuerunt: duobus fratribus regulis
haec praecipua, torques duo ex quinque pondo auri facti
et vasa argentea quinque ex viginti pondo et duo equi
phalerati cum agasonibus et equestria arma ac sagula,
et comitibus eorum vestimenta liberis servisque. haec 9
missa; illa petentibus data, ut denorum equorum iis
commercium esset educendique ex Italia potestas fieret.
legati cum Gallis missi trans Alpis C. Laelius, M. Aemi- 10
lius Lepidus, ad ceteros populos Cn. Sicinius, P. Cor-
nelius Blasio, T. Memmius.

VI. Multarum simul Graeciae Asiaeque civitatium 1
legati Romam convenerunt. primi Athenienses introducti. 2
ii se quod navium habuerint militumque P. Licinio con-
suli et C. Lucretio praetori misisse exposuerunt, quibus
eos non usos frumenti sibi centum milia imperasse, quod, 3
quamquam sterilem terram ararent ipsosque etiam agrestis

peregrino frumento alerent, tamen, ne deessent officio,
confecisse et alia quae imperarentur praestare paratos
4 esse. Milesii nihil praestitisse [se] memorantes, si quid
imperare ad bellum senatus vellet, praestare se paratos
5 esse polliciti sunt. Alabandenses templum urbis Romae
se fecisse commemoravere ludosque anniversarios ei di-
6 vae instituisse et coronam auream quinquaginta pondo,
quam in Capitolio ponerent donum Iovi optimo maximo,
attulisse et scuta equestria trecenta: ea, cui iussissent,
tradituros. donum ut in Capitolio ponere et sacrificare
7 liceret, petebant. hoc [etiam] Lampsaceni, octoginta
pondo coronam adferentes, petebant, commemorantes,
8 discessisse se a Perseo, postquam Romanus exercitus in
Macedoniam venisset, cum sub dicione Persei et ante
9 Philippi fuissent. pro eo et quod imperatoribus Romanis
omnia praestitissent, id se tantum orare, ut in amicitiam
populi Romani reciperentur et, si pax cum Perseo fieret,
10 exciperentur, ne in regiam potestatem reciderent. ceteris
legatis comiter responsum, Lampsacenos in sociorum for-
mulam referre Q. Maenius praetor iussus. munera omnibus
in singulos binûm milium aeris data. Alabandenses scuta
reportare ad A. Hostilium consulem in Macedoniam iussi.
11 Et ex Africa legati simul Carthaginiensium [et Ma-
sinissae venerunt: Carthaginiensium] tritici deciens cen-
tum milia et hordei quingenta indicantes se ad mare de-
12 vecta habere, ut quo senatus censuisset deportarent: id
munus officiumque suum scire minus esse quam pro
meritis populi Romani et voluntate sua; sed saepe alias,
bonis in rebus utriusque populi, se gratorum fideliumque
13 sociûm muneribus functos esse. item Masinissae legati
tritici eandem summam polliciti et mille et ducentos equi-
tes, duodecim elephantos, et si quid aliud opus esset, uti
inperaret senatus: aeque propenso animo, et quae ipse
14 ultro pollicitus sit, praestaturum esse. gratiae et Cartha-
giniensibus et regi actae rogatique, ut ea quae pollice-
rentur ad Hostilium consulem in Macedoniam deportarent.
legatis in singulos binûm milium aeris munera missa.
1 VII. Cretensium legatis commemorantibus se, quan-
tum sibi imperatum a Publio Licinio consule esset sa-

gittariorum, in Macedoniam misisse, cum interrogati non 2
infitiarentur aput Persea maiorem numerum sagittariorum
quam aput Romanos militare, responsum est, si Cretenses 3
bene ac naviter destinarent potiorem populi Romani quam
regis Persei amicitiam habere, senatum quoque Romanum
îs tanquam certis socîs responsum daturum esse. interea 4
nuntiarent suis, placere senatui dare operam Cretenses,
ut, quos milites intra praesidia regis Persei haberent, eos
primo quoque tempore domum revocarent.

Cretensibus cum hoc responso dimissis Chalcidenses 5
vocati, quorum legatio ipso introitu, ob id quod Micythion
princeps eorum pedibus captus lectica est introlatus, [om-
nes convertit.] ultimae necessitatis extemplo visa res, in 6
qua ita adfecto excusatio valetudinis aut ne ipsi quidem
petenda visa foret aut data petenti non esset. cum sibi 7
nihil vivi relicum praeterquam linguam ad deplorandas
patriae suae calamitates praefatus esset, exposuit civitatis
primum suae benefacta et vetera et ea quae Persei bello
praestitissent ducibus exercitibusque Romanis; tum quae 8
primo C. Lucretius in populares suos praetor Romanus
superbe avare crudeliter fecisset, deinde quae tum cum
maxime L. Hortensius faceret: quem ad modum omnia sibi, 9
etiam îs quae patiantur tristiora, patienda esse ducant
potius quam fide decedant, sic quod ad Lucretium Hor-
tensiumque attineret scire tutius fuisse claudere portas
quam in urbem eos accipere. qui exclusissent eos — 10
Emathiam, Amphipolim, Maroneam, Aenum — incolumes
esse: aput se templa omnibus ornamentis conpilata spo-
liataque; [spolia] sacrilegi eius C. Lucretium navibus
Antium devexisse, libera corpora in servitutem abrepta,
fortunas sociorum populi Romani direptas esse et cotidie
diripi. nam ex instituto C. Lucreti Hortensium quoque 11
in tectis hieme pariter atque aestate navalis socios habere
et domos suas plenas turba nautica esse: versari inter se,
coniuges liberosque suos, quibus nihil neque dicere pensi
sit neque facere.

VIII. Accersere in senatum Lucretium placuit, ut 1
disceptaret coram purgaretque sese. ceterum multo plura 2
praesens audivit quam in absentem iacta erant, et gra-

viores potentioresque accessere accusatores duo tribuni
3 plebis, M'. Iuventius Thalna et Cn. Aufidius. ii non in
senatu modo eum lacerarunt, sed in contionem etiam per-
4 tracto multis obiectis probris diem dixerunt. senatus iussu
Chalcidensibus Q. Maenius praetor respondit, quae bene
meritos sese et ante et in eo bello quod geratur de populo
Romano dicant, ea et scire vera eos referre senatum et
5 perinde ac debeant grata esse. quae facta [a] C. Lucretio
fierique ab Lucio Hortensio praetoribus Romanis queran-
tur, ea neque facta neque fieri voluntate senatus quem
6 non posse existimare, qui sciat bellum Persei et ante Phi-
lippo patri eius intulisse populum Romanum pro libertate
Graeciae, non ut ea a magistratibus socî atque amici
7 paterentur? litteras se ad L. Hortensium praetorem datu-
ros esse: quae Chalcidenses querantur acta, ea senatui
non placere; si qui in servitutem liberi venissent, ut eos
conquirendos primo quoque tempore restituendosque in
libertatem curaret; sociorum navalium neminem, praeter
8 magistros, in hospitia deduci aequum censere. haec Hor-
tensio iussu senatus scripta. munera binûm milium aeris
legatis missa, et vehicula Micythioni publice locata, quae
9 eum Brundisium commode preveherent. C. Lucretium,
ubi dies quae dicta erat venit, tribuni ad populum accu-
sarunt, multamque decies centum milium aeris dixerunt.
comitiis habitis omnes quinque et triginta tribus eum
condemnarunt.

1 VIIII. In Liguribus eo [anno] nihil memorabile ge-
stum; nam nec hostes moverunt arma neque consul in
2 agrum eorum legiones induxit et satis explorata pace eius
anni milites duarum legionum Romanarum intra dies
3 sexaginta quam in provinciam venit dimisit. sociorum
nominis Latini exercitu mature in hiberna Lunam et
Pisas deducto, ipse cum equitibus Galliae provinciae
pleraque oppida adiit.

4 Nusquam alibi quam in Macedonia bellum erat; su-
spectum tamen et Gentium Illyriorum regem habebant.
5 itaque et octo navis ornatas a Brundisio senatus censuit
mittendas ad C. Furium legatum Issam, qui cum praesidio
6 duarum Issensium navium insulae praeerat — duo milia

militum in eas naves sunt inposita, quae M. Raecius
praetor ex senatus consulto in ea parte Italiae, quae
obiecta Illyrico est, conscripsit —, et consul Hostilius
Appium Claudium in Illyricum [cum] quattuor milibus
peditum misit, ut accolas Illyrici tutaretur. qui non con- 7
tentus îs, quas adduxerat copiis, auxilia ab sociis conro-
gando ad octo milia hominum vario genere armavit per-
agrataque omni ea regione ad Lychnidum Dassaretiorum
consedit.

X. Haud procul inde Uscana oppidum finium ple- 1
rumque Persei erat. decem milia civium habebat et
modicum custodiae causa Cretensium praesidium. inde 2
nuntii ad Claudium occulti veniebant: si propius copias
admovisset, paratos fore qui proderent urbem; et operae
pretium esse: non se amicosque tantum, sed etiam mili-
tes praeda expleturum. spes cupiditati admota ita occae- 3
cavit animum, ut nec [ex] îs qui venerant quemquam
retineret nec opsides, pignus futuros afore fraudem agen-
dae rei, posceret, nec mitteret exploratum nec fidem
acciperet. die tantum statuta profectus a Lychnido, duo-
decim milia ab urbe, ad quam tendebat, posuit castra.
quarta inde vigilia signa movit mille ferme ad praesidium 4
castrorum relictis. inconpositi, longo agmine effusi, in-
frequentes, cum nocturnus error dissiparet, ad urbem
pervenerunt. crevit neclegentia, postquam neminem 5
armatum in muris viderunt. ceterum ubi primum sub
ictu teli fuerunt, duabus simul portis erumpitur. et ad
clamorem erumpentium ingens strepitus e muris ortus ulu-
lantium mulierum cum crepitu undique aeris, et incondita
multitudo turba inmixta servili variis vocibus personabat.
hic tam multiplex undique obiectus terror effecit, ne su- 6
stinere primam procellam eruptionis Romani possent.
itaque fugientes plures quam pugnantes interempti sunt;
vix duo milia hominum cum ipso legato in castra perfu-
gerunt. quo longius iter in castra erat, eo pluris fessos 7
consectandi hostibus copia fuit. ne moratus quidem in 8
castris Appius, ut suos dissipatos fuga colligeret, quae
res palatis per agros saluti fuisset, ad Lychnidum pro-
tinus reliquias cladis reduxit.

1 XI. Haec et alia haud prospere in Macedonia gesta
ex Sexto Digitio tribuno militum, qui sacrificii causa Ro-
2 mam venerat, sunt audita. propter quae veriti patres, ne
qua maior ignominia acciperetur, legatos in Macedoniam
M. Fulvium Flaccum et M. Caninium Rebilum miserunt,
3 qui conperta quae agerentur referrent: et ut A. Atilius
consul comitia consulibus rogandis ita ediceret, uti mense
Ianuario comitia essent, et ut primo quoque tempore in
4 urbem rediret. interim M. Raecio praetori mandatum, ut
edicto senatores omnes ex tota Italia, nisi qui rei publicae
5 causa abessent, Romam revocaret: qui Romae essent, ne
quis ultra mille passuum ab Roma abesset. ea, uti senatus
censuit, sunt facta. comitia consularia ante diem quintum
6 kal. Februarias fuere. creati consules sunt Q. Marcius
7 Philippus iterum et Cn. Servilius Caepio. post diem
tertium praetores sunt facti C. Decimius, M. Claudius
Marcellus, C. Sulpicius Gallus, C. Marcius Figulus, Ser.
8 Cornelius Lentulus, P. Fonteius Capito. designatis prae-
toribus praeter duas urbanas quattuor provinciae sunt
decretae, Hispania et Sardinia et Sicilia et classis.

9 Legati ex Macedonia exacto admodum mense Febru-
ario redierunt. hi quas res ea aestate prospere gessisset
rex Perseus referebant quantusque timor socios populi
Romani cepisset tot urbibus in potestatem regis redactis:
10 exercitum consulis infrequentem commeatibus vulgo datis
per ambitionem esse; culpam eius rei consulem in tribu-
11 nos militum, contra illos in consulem conferre. ignomi-
niam Claudi temeritate acceptam elevare eos patres cen-
suerunt; quippe perpaucos Italici generis et magna [ex
parte] tumultuario dilectu conscriptos ibi milites amissos
12 referebant. consules designati ubi primum magistratum
inissent, de Macedonia referre ad senatum iussi; destina-
taeque provinciae îs sunt Italia et Macedonia.

13 Hoc anno intercalatum est; tertio die post Termi-
nalia kalendae intercalariae fuere. sacerdotes intra eum
annum mortui sunt, L. Flamininus [augur...], pontifices
duo decesserunt, L. Furius Philus et C. Livius Salinator.
in locum Furii T. Manlium Torquatum, in Livi M. Ser-
vilium pontifices legerunt.

XII. Principio insequentis anni cum consules novi 1
Q. Marcius et Cn. Servilius de provinciis rettulissent,
primo quoque tempore aut conparare eos inter se Italiam
et Macedoniam aut sortiri placuit: priusquam id sors cer- 2
neret, in incertum, ne quid gratia momenti faceret, in
utramque provinciam quod res desideraret supplementi
decerni: in Macedoniam peditum Romanorum sex milia, 3
sociorum nominis Latini sex milia, equites Romanos du-
centos quinquaginta, socios trecentos, veteres milites 4
dimitti, ita ut in singulas Romanas legiones ne plus sena
milia peditum, treceni equites essent. alteri consuli nul- 5
lus certus finitus numerus civium Romanorum, quem in
supplementum legeret. id modo finitum, ut duas legiones
scriberet, quae quina milia peditum et ducentenos habe-
rent, equites trecenos. Latinorum maior quam collegae 6
decretus numerus, peditum decem milia et sescenti equi-
tes. quattuor praeterea legiones scribi iussae, quae, si
quo opus esset, educerentur. tribunos îs non permissum 7
ut consules facerent; populus creavit. sociis nominis
Latini sexdecim milia peditum et mille equites imperati.
hunc exercitum parari tantum placuit, ut exiret, si quo 8
res posceret. Macedonia maxime curam praebebat. in 9
classem mille socii navales cives Romani libertini ordinis,
ex Italia [quingenti] scribi iussi, totidem ut ex Sicilia
scriberentur, et cui ea provincia evenisset mandatum, ut
eos in Macedoniam, ubicumque classis esset, deportandos
curaret. in Hispaniam tria milia peditum Romanorum 10
in supplementum, trecenti equites decreti. finitus ibi
quoque in legiones militum numerus, peditum quina milia
duceni et treceni equites. et sociis imperare praetor, cui 11
Hispania obvenisset, iussus quattuor milia peditum et
trecentos equites.

XIII. Non sum nescius ab eadem neclegentia, quia 1
nihil deos portendere vulgo nunc credant, neque nuntiari
admodum ulla prodigia in publicum neque in annales
referri. ceterum et mihi vetustas res scribenti nescio quo 2
pacto anticus fit animus et quaedam religio tenet, quae
illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea
pro indignis habere, quae in meos annales referam.

3 Anagnia duo prodigia eo anno sunt nuntiata, facem in
caelo conspectam et bovem feminam locutam; [eam] pu-
blice ali. Menturnis quoque per eos dies caeli ardentis
4 species adfulserat. Reate imbri lapidavit. Cumis in arce
Apollo triduum ac tris noctis lacrimavit. in urbe Romana
duo aeditui nuntiarunt, alter in aede Fortunae anguem
5 iubatum a conpluribus visum esse, alter in aede Primi-
geniae Fortunae, quae in colle est, duo diversa prodigia,
palmam in area enatam et sanguine interdiu pluvisse.
6 duo non suscepta prodigia sunt, alterum, quod in privato
loco factum esset, — palmam enatam [in] inpluvio suo
T. Marcius Figulus nuntiabat —, alterum, quod in loco
peregrino: Fregellis in domo Luci Atrei hasta, quam filio
militi emerat, interdiu plus duas horas arsisse, ita ut nihil
7 eius ambureret ignis, dicebatur. publicorum prodigiorum
causa libri a decemviris aditi; quadraginta maioribus ho-
8 stîs quibus diis consules sacrificarent ediderunt [et] uti
supplicatio fieret cunctique magistratus circa omnia pul-
vinaria victumis maioribus sacrificarent populusque coro-
natus esset. omnia, uti decemviri praeierunt, facta.

1 XIIII. Censoribus deinde creandis comitia edicta sunt.
petierunt censuram principes civitatis, C. Valerius Lae-
vinus, Sp. Postumius Albinus, P. Mucius Scaevola, M.
Iunius Brutus, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius
2 Gracchus. hos duos censores creavit populus Romanus.
cum dilectus habendi maior quam alias propter Macedo-
nicum bellum cura esset, consules plebem aput senatum
3 accusabant, quod et iuniores non responderent. adversus
quos C. Sulpicius et M. Claudius praetores plebis causam
egerunt: non consulibus, sed ambitiosis consulibus dile-
ctum difficilem esse; neminem invitum militem ab is fieri.
4 id ut ita esse scirent et patres conscripti, praetores, qui-
bus et vis imperii minor et auctoritas esset, dilectum, si
5 ita senatui videretur, perfecturos esse. id praetoribus
magna patrum [approbatione], non sine sugillatione con-
sulum mandatum est. censores ut eam rem adiuvarent,
ita in contione edixerunt, legem censui censendo dicturos
esse, ut praeter commune omnium civium ius iurandum
6 haec adiurarent 'tu minor annis sex et quadraginta es

tuque ex edicto C. Claudi, Ti. Semproni censorum ad dilectum prodibis et quotienscumque dilectus erit, quem his censoribus magistratus habebunt, si miles factus non eris, in dilectu prodibis?' item quia fama erat multos 7
ex Macedonicis legionibus incertis commeatibus per ambitionem imperatorum ab exercitu abesse, edixerunt de militibus P. Aelio, [C. Popillio] consulibus postve eos consules in Macedoniam scriptis, ut qui eorum in Italia 8
essent, intra dies triginta, censi prius aput sese, in provinciam redirent; qui in patris aut avi potestate essent, eorum nomina ad se ederentur. missorum quoque causas 9
sese cognituros esse, et quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros. hoc edicto litterisque censorum per fora et conciliabula 10
dimissis tanta multitudo iuniorum Romam convēnit, ut gravis urbi turba insolita esset.

XV. Praeter dilectum eorum, quos in supplementum 1
mitti oportebat, quattuor a C. Sulpicio praetore scriptae legiones sunt, intraque undecim dies dilectus est perfectus. consules deinde sortiti provincias sunt; nam praetores 2
propter iurisdictionem maturius sortiti erant. urbana C. 3
Sulpicio, peregrina C. Decimio obtigerat, Hispaniam M. Claudius Marcellus, Siciliam Ser. Cornelius Lentulus, Sardiniam P. Fonteius Capito, classem C. Marcius Figulus erat sortitus. consulum Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit. Latinisque actis Marcius extemplo est profectus. Caepione deinde referente ad senatum, 4
quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret, decrevere patres, ut C. Sulpicius, M. Claudius praetores ex his quas scripsissent legionibus, quas videretur, consuli darent. indigne patiens praetorum arbitrio 5
consulem subiectum, dimisso senatu ad tribunal praetorum stans postulavit, ex senatus consulto destinarent sibi duas legiones. praetores consulis in eligendo arbitrium fecerunt.

Senatum deinde censores legerunt; M. Aemilius Le- 6
pidus princeps ab tertiis iam censoribus lectus. septem e senatu eiecti sunt. in censu accipiendo populi milites 7
ex Macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab

signis census docuit, in provinciam cogebant; causas sti-
8 pendis [emeritis] missorum cognoscebant et cuius nondum
iusta missio visa esset, ita ius iurandum adigebant 'ex
tui animi sententia, tu ex edicto C. Claudi, Ti. Semproni
censorum in provinciam Macedoniam redibis, quod sine
dolo malo facere poteris?'

1 XVI. In equitibus recensendis tristis admodum eorum
2 atque aspera censura fuit; multis equos ademerunt. in
ea re cum equestrem ordinem offendissent, flammam in-
vidiae adiecere edicto, quo edixerunt, ne quis eorum, qui
Q. Fulvio, A. Postumio censoribus publica vectigalia aut
ultro tributa conduxissent, ad hastam suam accederet
3 sociusve aut adfinis eius conductionis esset. saepe id
querendo veteres publicani cum impetrare nequissent ab
senatu, ut modum potestati censoriae inponerent, tandem
tribunum plebis [P.] Rutilium, ex rei privatae contentione
4 iratum censoribus, patronum causae nancti sunt. clientem
libertinum parietem in sacra via adversus aedes publicas
5 demoliri iusserant, quod publico inaedificatus esset. appel-
lati a privato tribuni. cum praeter Rutilium nemo inter-
cederet, censores ad pignera capienda miserunt multam-
6 que pro contione privato dixerunt. hinc contentione orta
cum veteres publicani se ad tribunum contulissent,
7 rogatio repente sub unius tribuni nomine promulgatur,
quae publica vectigalia, ultro tributa C. Claudius et Ti.
Sempronius locassent, ea rata locatio ne esset: ab integro
locarentur, et ut omnibus redimendi et conducendi pro-
8 miscue ius esset. diem ad rogationem concilio tribunus
plebis dixit. qui postquam venit, ut censores ad dissua-
dendum processerunt, Graccho dicente silentium fuit;
[cum] Claudio obstreperetur, audientiam facere praeco-
9 nem iussit. eo facto avocatam a se contionem tribunus
questus et in ordinem se coactum, ex Capitolio, ubi erat
10 concilium, abiit. postero die ingentis tumultus ciere. Ti.
Gracchi primum bona consecravit, quod in multa pigno-
ribusque eius, qui tribunum appellasset, intercessioni non
11 parendo, se in ordinem coegisset; C. Claudio diem dixit,
quod contionem ab se avocasset, et utrique censori per-
duellionem se iudicare pronuntiavit diemque comitiis a

C. Sulpicio praetore urbano petiit. non recusantibus cen- 12
soribus quominus primo quoque tempore iudicium de se
populus faceret, in ante dies octavum et septimum kal.
Octobres comitîs perduellionis dicta dies. censores extem- 13
plo in atrium Libertatis escenderunt et obsignatis tabellis
publicis clausoque tabulario et dimissis servis publicis
negarunt, se prius quicquam publici negotii gesturos
quam iudicium populi de se factum esset. prior Claudius 14
causam dixit; et cum ex duodecim centuriis equitum octo
censorem condemnassent multaeque aliae primae classis,
extemplo principes civitatis in conspectu populi anulis
aureis positis vestem mutarunt, ut supplices plebem cir-
cumirent. maxime tamen sententiam vertisse dicitur Ti. 15
Gracchus, quod cum clamor undique plebis esset peri-
culum Graccho non esse, conceptis verbis iuravit, si
collega damnatus esset, non expectato de se iudicio co-
mitem exilii eius futurum. adeo tamen ad extremum spei 16
venit reus, ut octo centuriae ad damnationem defuerint.
absoluto Claudio tribunus plebis negavit se Gracchum
morari.

XVII. Eo anno postulantibus Aquileiensium legatis, 1
ut numerum colonorum augerent, mille et quingentae fa-
miliae ex senatus consulto scriptae, triumvirique qui eas
deducerent missi sunt T. Annius Luscus, P. Decius Su-
bulo, M. Cornelius Cethegus. eodem anno C. Popillius 2
et Cn. Octavius legati, qui in Graeciam missi erant, sena-
tus consultum Thebis primum recitatum per omnes Pelo-
ponnesi urbes circumtulerunt, ne quis ullam rem in bellum
magistratibus Romanis conferret praeterquam quod sena-
tus censuisset. hoc fiduciam in posterum quoque prae- 3
buerat, levatos se oneribusque inpensisque, quibus alia
aliis inperantibus exhauriebantur. Achaico concilio Aegii 4
agitato benigne locuti auditique, egregia spe futuri status
fidissima gente relicta, in Aetoliam traiecerunt. ibi nondum 5
quidem seditio erat, sed omnia suspecta criminumque
inter ipsos plena; ob quae obsidibus postulatis, neque 6
exitu rei inposito in Acarnaniam inde profecti legati sunt.
Thyrii concilium legatis Acarnanes dederunt. ibi quoque 7
inter factiones erat certamen; quidam principum postulare,

ut praesidia in urbes suas inducerentur adversus amen-
8 tiam eorum, qui ad Macedonas gentem trahebant; pars
recusare, ne, quod bello captis et hostibus mos esset, id
9 pacatae et sociae civitates ignominiae acciperent. iusta
deprecatio haec visa. Larisam ad Hostilium proconsulem
10 — ab eo enim missi erant — legati redierunt. Octavium
retinuit secum, Popillium cum mille ferme militibus in
hiberna Ambraciam misit.

1 XVIII. Perseus principio hiemis egredi Macedoniae
finibus non ausus, ne qua in regnum vacuum inrumperent
Romani, sub tempus brumae, cum inexsuperabilis ab
2 Thessalia montes nivis altitudo facit, occasionem esse ratus
frangendi finitimorum spes animosque, ne quid averso
se in Romanum bellum periculi ab îs esset, cum a Threcia
pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione ab
Romanis praestarent, Dardanos recens domuisset bellum,
3 solum infestum esse Macedoniae latus, quod ab Illyrico
pateret, cernens, neque ipsis quietis Illyriis et aditum
praebentibus Romanis, si domuisset proximos Illyriorum,
Gentium quoque regem iam diu dubium in societatem
perlici posse, cum decem milibus peditum, quorum pars
4 phalangitae erant, et duobus milibus levium armorum et
5 quingentis equitibus profectus Stuberam venit. inde fru-
mento conplurium dierum sumpto iussoque apparatu
oppugnandarum urbium sequi, tertio die ad Uscanam —
Penestianae terrae ea maxima urbs est — posuit castra,
6 prius tamen quam vim admoveret missis qui temptarent
nunc praefectorum praesidi, nunc oppidanorum animos.
erat autem ibi cum iuventute Illyriorum Romanum [prae-
7 sidium.] postquam nihil pacati referebant, oppugnare est
adortus et corona eam capere conatus est. cum sine in-
termissione interdiu noctuque alii aliis succedentes, pars
scalas muris, ignem portis inferrent, sustinebant tamen
8 eam tempestatem propugnatores urbis, quia spes erat,
neque hiemis vim diutius pati Macedonas in aperto posse
nec ab Romano bello tantum regi laxamenti fore, ut
9 posset morari. ceterum postquam vineas agi turresque
excitari viderunt, victa pertinacia est. nam praeterquam
quod adversus vim pares non erant, ne frumenti quidem

aut ullius alterius rei copia intus erat, ut in necopinata
obsidione. itaque cum spei nihil ad resistendum esset, 10
C. Carvilius Spoletinus et C. Afranius a praesidio Ro-
mano missi, qui a Perseo peterent primo, ut armatos
suaque secum ferentis abire sineret, dein, si id minus
impetrarent, vitae tantum libertatisque fidem acciperent.
promissum id benignius est ab rege quam praestitum; 11
exire enim sua secum efferentibus iussis primum arma
ademit. his urbe egressis et Illyriorum cohors — quingenti
erant — et Uscanenses se urbemque dediderunt.

XVIIII. Perseus praesidio Uscanae inposito multitu- 1
dinem omnem deditorum, quae prope numero exercitum
aequabat, Stuberam abducit. ibi Romanis — quattuor 2
milia autem hominum erant — praeter principes in cu-
stodiam civitatum divisis, Uscanensibus Illyrîsque vendi-
tis in Penestiam exercitum redducit ad Oaeneum oppidum
in potestatem redigendum; et alioqui opportune situm, et 3
transitus ea est in Labeates, ubi Gentius regnabat. prae- 4
tereunti frequens castellum, Draudacum nomine, perito-
rum quidam regionis eius nihil Oaeneo capto opus esse
ait, nisi in potestate et Draudacum sit: opportunius etiam
ad omnia positum esse. admoto exercitu omnes extem- 5
plo dediderunt sese. qua spe celeriore deditione erectus,
postquam animadvertit, quantus agminis sui terror esset,
undecim alia castella eodem metu in potestatem redi-
git. ad perpauca vi opus fuit, cetera voluntate dedita; 6
et in his recepti mille et quingenti dispositi per prae-
sidia milites Romani. magno usui Carvilius Spoletinus 7
erat in conloquiis dicendo, nihil in ipsos saevitum. ad
Oaeneum perventum est, quod sine iusta oppugnatione
capi non poterat. et maiore aliquanto quam cetera iu-
ventute et validum oppidum moenibus erat et hinc amnis 8
Artatus nomine, hinc mons praealtus et aditu difficilis
cingebat. haec spem ad resistendum oppidanis dabant.
Perseus circumvallato oppido aggerem a parte superiore 9
ducere instituit, cuius altitudine muros superaret. quod 10
opus dum perficitur, crebris interim proeliis, quibus per
excursiones et moenia sua oppidani tutabantur et opera ho-
stium inpediebant, magna eorum multitudo variis casibus

absumpta est, et qui supererant labore diurno nocturno-
11 que [et] volneribus inutiles erant. ubi primum agger
iniunctus muro est, et cohors regia, quos Nicatoras ap-
12 pellant, transcendit et scalis multis simul partibus inpetus
in urbem est factus. puberes omnes interfecti sunt; con-
iuges liberosque eorum in custodiam dedit; praedae alia
13 militum cessere. Stuberam inde victor revertens ad
Gentium legatos Pleuratum Illyrium, exulantem aput
14 se, et Adaeum Macedonem a Beroea mittit; îs mandat,
ut exponerent aestatis eius hiemisque acta sua adversus
Romanos Dardanosque, adicerent recentia in Illyrico hi-
bernae expeditionis opera, hortarentur Gentium in ami-
citiam secum et cum Macedonibus iungendam.
1 XX. Hi transgressi iugum Scordi montis, per Illyrici
solitudines, quae de industria populando Macedones fece-
rant, ne transitus faciles Dardanis in Illyricum aut Ma-
cedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem perve-
2 nerunt. Lissi rex Gentius erat. eo acciti legati mandata
exponentes benigne auditi sunt; atqui responsum sine
effectu tulerunt, voluntatem sibi non deesse ad bellandum
cum Romanis, ceterum ad conandum id quod velit pecu-
3 niam maxime deesse. haec Stuberam rettulere regi, tum
maxime captivos ex Illyrico vendenti. extemplo idem
legati addito Glaucia ex numero custodum corporis re-
mittuntur sine mentione pecuniae, qua una barbarus
4 inops inpelli ad bellum poterat. Ancyram inde popu-
latus Perseus in Penestas rursum exercitum redducit
firmatisque Uscanae et circa eam per omnia castella quae
receperat praesidiis in Macedoniam sese recipit.
1 XXI. L. Coelius legatus Romanus praeerat Illyrico;
qui moveri non ausus, cum in îs locis rex esset, post
profectionem demum eius conatus in Penestis Uscanam
recipere a praesidio, quod ibi Macedonum erat, cum mul-
2 tis volneribus repulsus Lychnidum copias reduxit. inde
post dies paucos M. Trebellium Fregellanum cum satis
valida manu [in] Penestas misit ad obsides ab his urbi-
bus, quae in amicitia cum fide permanserant, accipien-
3 dos; procedere etiam in Parthinos — ii quoque obsides
dare pepigerant — iussit. ab utraque gente sine tumultu

exigit. Penestarum obsides Apolloniam, Parthinorum
Dyrrhachium — tum Epidamni magis celebre nomen
Graecis erat — missi.

Ap. Claudius acceptam in Illyrico ignominiam corri- 4
gere cupiens Phanotam, Epiri castellum, adortus oppu-
gnare est. auxilia Athamanum Thesprotorumque praeter
Romanum exercitum, ad sex [milia] hominum, secum
adduxit, neque operae pretium fecit, Cleua, qui relictus 5
a Perseo erat, cum valido praesidio defendente. et Per-
seus Elimeam profectus et circa eam exercitu lustrato,
ad Stratum vocantibus Epirotis ducit. Stratus validissima 6
tum urbs Aetoliae erat; sita est super Ambracium sinum,
prope amnem Inachum. cum decem milibus peditum eo
profectus est et equitibus trecentis, quos pauciores pro-
pter angustias viarum et asperitatem duxit. tertio die cum 7
pervenisset ad Citium montem, vix transgressus propter
altitudinem nivis locum quoque castris aegre invenit.
profectus inde magis quia manere non poterat, [quam] 8
quod tolerabilis aut via aut tempestas esset, cum ingenti
vexatione, praecipue iumentorum, altero die ad templum
Iovis, Nicaeum quem vocant, posuit castra. ad Aratthum 9
inde flumen itinere ingenti emenso retentus altitudine
amnis [...] mansit. quo spatio temporis ponte perfecto,
traductis copiis diei progressus iter obvium Archidamum
principem Aetolorum, per quem ei Stratus tradebatur,
habuit.

XXII. Eo die ad finem agri Aetoli castra posita, inde 1
altero die ad Stratum perventum; ubi prope Inachum 2
amnem castris [positis] cum expectaret effusos omnibus
portis Aetolos in fidem suam venturos, clausas portas
atque ipsa ea nocte, qua venerat, receptum Romanum
praesidium cum C. Popillio legato invenit. principes qui 3
praesentis Archidami auctoritate conpulsi regem arces-
sierant, obviam egresso Archidamo segniores facti locum
adversae factioni dederant ad Popillium cum mille pedi-
tibus ab Ambracia accersendum. in tempore et Dinarchus, 4
praefectus equitum gentis Aetolorum, cum sescentis pe-
ditibus et equitibus [centum venit.] satis constabat eum 5
tamquam ad Persea tendentem Stratum venisse, mutato

deinde cum fortuna animo Romanis se, adversus quos
6 venerat, iunxisse. nec Popillius securior quam debebat
esse inter tam mobilia ingenia erat. claves portarum cu-
7 stodiamque murorum suae extemplo potestatis fecit, Di-
narchum Aetolosque cum iuventute Stratiorum in arcem
8 per praesidii speciem amovit. Perseus ab imminentibus
superiori parti urbis tumulis temptatis conloquîs, cum
opstinatos atque etiam telis procul arcentis videret, quin-
que milia passûm ab urbe trans Petitarum amnem posuit
9 castra. ibi consilio advocato cum Archidamus Epirota-
rumque transfugae retinerent, Macedonum principes non
pugnandum cum infesto tempore anni censerent, nullis
10 praeparatis commeatibus, cum inopiam prius obsidentes
quam obsessi sensuri essent, maxime quod hostium haut
procul inde hiberna erant, territus in Aperantiam castra
11 movit. Aperanti eum propter Archidami magnam in ea
gente gratiam auctoritatemque consensu omnium accepe-
runt; is ipse cum octingentorum militum praesidio his
est praepositus.

1 XXIII. Rex cum [non] minore vexatione iumento-
rum hominumque, quam venerat, in Macedoniam rediit;
Appium tamen ab obsidione Phanotes fama ducentis ad
2 Stratum Persei summovit. Cleuas cum praesidio inpi-
grorum iuvenum insecutus sub radicibus prope inviis
montium ad mille hominum ex agmine inpedito occidit,
3 ad ducentos cepit. Appius superatis angustiis, in campo,
quem Meleona vocant, stativa dierum paucorum habuit.
interim Cleuas adsumpto Philostrato, qui [quingentos ex]
Epirotarum gente habebat, in agrum Antigonensem
4 transcendit. Macedones ad depopulationem profecti; Phi-
lostratus cum cohorte sua in insidîs loco obscuro consedit.
in palatos populatores cum erupissent ab Antigonea ar-
mati, fugientes eos persequentes effusius in vallem inses-
5 sam ab hostibus praecipitant. inde mille occisis, centum
ferme captis et ubique prospere gesta re prope stativa
Appi castra movent, ne qua vis sociis suis ab Romano
6 exercitu inferri possit. Appius nequiquam in his locis
terens tempus, dimissis Chaonumque et si qui alii Epi-
rotae erant praesidîs cum Italicis militibus in Illyricum

regressus, per Parthinorum socias urbes in hiberna mili-
tibus dimissis, ipse Romam sacrificii causa rediit. Per- 7
seus ex Penestarum gente mille pedites, ducentos equites
revocatos Cassandream, praesidio ut essent, misit. ab 8
Gentio eadem adferentes redierunt. nec deinde alios
atque alios mittendo temptare eum destitit, cum appare-
ret, quantum in eo praesidii esset, nec tamen impetrare
ab animo posset, ut inpensam in rem maximi ad omnia
momenti faceret.

[PERIOCHA LIBRI XXXXIIII.]

[Q. Marcius Philippus per invios saltus penetravit in Macedoniam et conplures urbes occupavit. Rhodi miserunt legatos Romam, minantes, ut Perseo auxilio essent, nisi populus Romanus cum illo pacem atque amicitiam iungeret. indigne id latum. cum id bellum L. Aemilio Paulo sequentis anni consuli iterum mandatum esset, Paulus in contione precatus, ut quidquid diri populo Romano immineret in suam domum converteretur, et in Macedoniam profectus, vicit Persen totamque Macedoniam in potestatem redegit. antequam confligeret, [C. Sulpicius Gallus tribunus militum] praedixit exercitui, ne miraretur, quod luna nocte proxima defectura erat. Gentius quoque, rex Illyricorum, cum rebellasset, a L. Anicio praetore victus venit in deditionem et cum uxore ac liberis et propinquis Romam missus est. legati Alexandria a Cleopatra et Ptolemaeo regibus venerunt querentes de Antiocho rege Syriae, quod is bellum inferret. Perseus sollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami et Gentio rege Illyricorum, quia îs pecuniam quam promiserat non dabat, relictus ab his est.]

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXXXIIII.

I. Principio veris, quod hiemem eam, qua haec gesta 1
sunt, insecutum est, ab Roma profectus Q. Marcius Phi-
lippus consul cum quinque milibus, quot in supplementum

legionum secum traiecturus erat, Brundisium pervenit.
2 M. Popillius consularis et alii pari nobilitate adulescentes
tribuni militum in Macedonicas legiones consulem secuti
3 sunt. per eos dies et C. Marcius Figulus praetor, cui
classis provincia evenerat, Brundisium venit, et simul ex
Italia profecti Corcyram altero die, tertio Actium, Acar-
4 naniae portum, tenuerunt. inde consul ad Ambraciam
egressus itinere terrestri petit Thessaliam, praetor su-
perato Leucata Corinthium sinum invectus et Creusae
relictis navibus terra et ipse per mediam Boeotiam —
diei unius expedito iter est — Chalcidem ad classem
5 contendit. castra eo tempore A. Hostilius in Thessalia
circa Palaepharsalum habebat, sicut nulla re bellica me-
morabili gesta, ita ad iustam militarem disciplinam ab
effusa licentia formato milite et sociis cum fide cultis
6 et ab omni genere iniuriae defensis. audito successoris
adventu cum arma, viros, equos cum cura inspexisset,
7 ornato exercitu obviam venienti consuli processit. et pri-
mus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac Romani
8 nominis, et in rebus deinde gerendis [....]. proconsul
9 enim ad exercitum [....]. paucis post diebus consul
10 contionem aput milites habuit. orsus ab parricidio Persei
perpetrato in fratrem, cogitato in parentem, adiecit post
scelere partum regnum veneficia, caedes, latrocinio ne-
fando petitum Eumenen, iniurias in populum Romanum,
direptiones sociarum urbium contra foedus, ea omnia
quam diis quoque invisa essent sensurum in exitu rerum
11 suarum: favere enim pietati fideique deos, per quae po-
12 pulus Romanus ad tantum fastigii venerit. vires deinde
populi Romani, iam terrarum orbem conplectentis, cum
viribus Macedoniae, exercitus cum exercitibus conparavit:
quanto maiores Philippi Antiochique opes non maioribus
copiis fractas esse.

1 II. Huius generis adhortatione accensis militum ani-
mis, consultare de summa gerendi belli coepit. eo et C.
2 Marcius praetor a Chalcide classe accepta venit. placuit
non ultra morando in Thessalia tempus terere, sed mo-
vere extemplo castra atque inde pergere in Macedoniam
3 et praetorem dare operam, ut eodem tempore classis

quoque invehatur hostium litoribus. praetore dimisso con- 4
sul menstruum iusso milite secum ferre profectus decumo
post die quam exercitum acceperat castra movit, et unius 5
diei progressus iter convocatis itinerum ducibus cum ex-
ponere in consilio iussisset, qua quisque ducturus esset,
summotis iis quam [viam] potissimum peteret rettulit ad
consilium. aliis per Pythium placebat via, alîs per Cam- 6
bunios montes, qua priore anno duxerat Hostilius consul,
aliis praeter Ascuridem paludem. restabat aliquantum 7
viae communis; itaque in id tempus, quo prope divortium
itinerum castra posituri erant, deliberatio eius rei differ-
tur. in Perraebiam inde ducit, et inter Azorum et Do- 8
lichen stativa habuit ad consulendum rursus quam potis-
simum capesseret viam.

Per eosdem dies Perseus, cum adpropinquare hostem 9
sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnis saltus in-
sidere praesidiis statuit. in iugum Cambuniorum mon- 10
tium — Volustana ipsi vocant — decem milia levis arma-
turae iuvenum cum duce Asclepiodoto mittit; ad castellum 11
quod super Ascuridem paludem erat — Lapathus voca-
tur locus — Hippias tenere saltum cum duodecim milium
Macedonum praesidio iussus. ipse cum reliquis copiis 12
primo circa Dium stativa habuit, deinde, adeo ut obtor-
puisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis
litore nunc Heracleam, nunc Philam percurrebat, eodem
inde cursu Dium repetens.

III. Interim consuli sententia stetit eo saltu ducere, 1
ubi propter Ortholophum diximus regis castra [...] prae- 2
mitti tamen quattuor milia armatorum ad loca opportuna
praeoccupanda placuit; quîs praepositi sunt M. Claudius,
Q. Marcius consulis filius. confestim et universae copiae 3
sequebantur. ceterum adeo ardua et aspera et confra-
gosa [via] fuit, ut praemissi expediti biduo quindecim
milium passûm aegre itinere confecto castra posuerint
requieverintque † dierum quem cepere locum appellant.
inde postero die septem milia progressi, tumulo haud procul 4
hostium castris capto, nuntium ad consulem remittunt:
perventum ad hostem esse, loco se tuto et ad omnia
opportuno consedisse, ut quantum extendere iter posset

5 consequeretur. sollicito consuli et propter itineris difficul-
tatem, quod ingressus erat, et eorum vicem, quos paucos
inter media praesidia hostium praemiserat, nuntius ad
6 Ascuridem paludem occurrit. addita igitur et ipsi fiducia
est, coniunctisque copiis castra tumulo qui tenebatur,
7 qua aptissimum ad loci naturam erat, sunt adclinata. non
hostium modo castra, quae paulo plus mille passuum
aberant, sed omnis regio ad Dium et Philam oraque
maris late patente ex tam alto iugo prospectu oculis subi-
8 citur. quae res accendit militi animos, postquam sum-
mam belli ac regias omnis copias terramque hostilem tam
9 e propinquo conspexerunt. itaque cum alacres, protinus
duceret ad castra hostium, consulem hortarentur, dies
10 unus fessis labore viae ad quietem datus est. tertio die,
parte copiarum ad praesidium castrorum relicta, consul
ad hostem ducit.

1 IIII. Hippias nuper ad tuendum saltum ab rege
missus erat; qui ex quo castra Romana in tumulo con-
spexit, praeparatis ad certamen animis suorum venienti
agmini consulis obvius fuit. et Romani expediti ad pu-
2 gnam exierant et hostes levis armatura erat, promptissi-
3 mum genus ad lacessendum certamen. congressi igitur
extemplo tela coniecerunt; multa utrimque volnera teme-
rario incursu et accepta et inlata; pauci utriusque partis
4 ceciderunt. inritatis in posterum diem animis maioribus
copiis atque infestius concur[sum abeunt: postero die
decrevissent de] summa belli, si loci satis ad explican-
dam aciem fuisset; [set] iugum montis in angustum dor-
sum cuneatum vix ternis ordinibus armatorum in fronte
5 patuit. itaque paucis pugnantibus cetera multitudo, prae-
cipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnae
6 stabant; levis armatura etiam per anfractus iugi procur-
rere et ab lateribus cum levi armatura conserere, per
iniqua atque aequa loca pugnam poterat. pluribus ea die
volneratis quam interfectis proelium nocte diremptum est.

7 Tertio die egere consilio Romanus imperator; nam
neque manere in iugo inopi neque regredi sine flagitio
atque etiam periculo, si cedenti ex superioribus locis in-
8 staret hostis, poterat; nec aliud restabat quam audacter

commissum pertinaci audacia, quae prudens interdum in
exitu est, corrigere. ventum quidem erat eo, ut si hostem 9
similem antiquis Macedonum regibus habuisset consul,
magna clades accipi potuerit. sed cum ad Dium per litora
cum equitibus vagaretur rex et ab duodecim milibus
prope clamorem et strepitum pugnantium audiret, nec
auxit copias integros fessis summittendo, neque ipse,
quod plurimum intererat, certamini adfuit, cum Romanus 10
imperator maior sexaginta annis et praegravis corpore
omnia militaria munera ipse inpigre obiret. egregie ad 11
ultimum in audaciter commisso perseveravit, et Popillio
relicto in custodia iugi, per invia transgressurus, prae-
missis [qui] repurgarent iter, Attalum et Misagenem cum
suae gentis utrumque auxiliaribus praesidio esse saltum
aperientibus iubet, ipse equites inpedimentaque prae se 12
habens cum legionibus agmen cogit.

V. Inenarrabilis labor descendentibus cum ruina iu- 1
mentorum sarcinarumque. progressis vixdum quattuor
milia passûm nihil optabilius esse quam redire qua vene-
rant, si possent. hostilem prope tumultum agmini ele- 2
phanti praebebant, qui ubi ad invia venerant, deiectis
rectoribus cum horrendo stridore pavorem ingentem, equis
maxime, incutiebant, donec traducendi eos ratio inita
est. per proclive sumpto fastigio longi duo validi asse- 3
res ex inferiore parte in terra defigebantur, distantes inter
se paulo plus quam quanta beluae latitudo est; in eos 4
transverso incumbentes tigno ad tricenos longi pedes, ut
pons esset, iniungebantur humusque insuper iniciebatur.
modico deinde infra intervallo similis alter pons, dein ter- 5
tius, et plures ex ordine, qua rupes abscisae erant, fiebant.
solido procedebat elephantus in pontem; cuius priusquam 6
in extremum procederet, succisis asseribus conlapsus pons
usque [ad] alterius initium pontis prolabi eum leniter
cogebat. alii elephanti pedibus insistentes, alii clunibus 7
subsidentes prolabebantur. ubi planities altera pontis
excepisset eos, rursus simili ruina inferioris pontis defere-
bantur, donec ad aequiorem vallem perventum est. paulo 8
plus septem milia die Romani processerunt; minimum
pedibus itineris confectum. plerumque provolventes se

simul cum armis alîsque oneribus cum omni genere vexa-
tionis processerunt, adeo [ut] ne dux quidem et auctor
itineris infitiaretur, parva manu deleri omnem exercitum
9 potuisse. nocte ad modicam planitiem pervenerunt, nec
quam infestus is locus esset saeptus undique circumspi-
10 ciendi spatium fuit vix tandem ex insperato stabilem ad
insistendum nanctis locum. postero quoque die in tam
cava valle opperiri Popillium ac relictas cum eo copias
necesse fuit; quos et ipsos, cum ab nulla parte hostis ter-
11 ruisset, locorum asperitas hostiliter vexavit. tertio die
coniunctis copiis eunt per saltum, quem incolae Callipeu-
12 cen appellant. quarto inde die per aeque invia, sed ad-
suetudine peritius et meliore cum spe, quod nec hostis
umquam apparebat et mari adpropinquabant, degressi in
campos inter Heracleum et Libethrum posuerunt castra.
13 peditum (quorum) pars maior tumulos tenebat; ibi vallo
campi quoque partem, ubi eques tenderet, amplectebantur.
1 VI. Lavanti regi dicitur nuntiatum, hostis adesse.
quo nuntio cum pavidus exiluisset e solio, victum se sine
2 proelio clamitans proripuit; et subinde per alia atque alia
pavida consilia et imperia trepidans, duos ex amicis, Pel-
lam alterum, ut quae ad Phacum pecunia deposita erat,
[...] ex praesidiis revocat omnisque aditus aperit bello.
3 ipse ab Dio auratis statuis omnibus raptis, ne praeda
hosti essent, incolas eius loci demigrare Pydnam cogit;
4 et quae temeritas consulis videri potuisset, quod eo pro-
cessisset, unde invito hoste regredi nequiret, eam non in-
5 consultam audaciam fecit. duos enim saltus, per quos
inde evadere possent, habebant Romani, unum per Tempe
in Thessaliam, alterum in Macedoniam praeter Dium;
6 quae utraque regîs tenebantur praesidiis. itaque si dux
intrepidus decem dies primam speciem adpropinquantis
terroris sustinuisset, neque receptus Romanis per Tempe
in Thessaliam neque commeatibus pervehendis ea patuis-
7 set iter. sunt enim Tempe saltus, etiamsi non bello fiat
8 infestus, transitu difficilis. nam praeter angustias per
quinque milia, qua exiguum iumento onusto iter est, rupes
utrimque ita abscisae sunt, ut despici vix sine vertigine
quadam simul oculorum animique possit. terret et sonitus

et altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis. hic 9
locus tam suapte natura infestus per quattuor distantia
loca praesidiis regîs fuit insessus. unum in primo aditu 10
ad Gonnum erat, alterum [in] Condylo castello inexpu-
gnabili, tertium circa Lapathunta, quem Characa appel-
lant, quartum viae ipsi, qua et media et angustissima 11
vallis est, impositum, quam vel decem armatis tueri facile
est. intercluso per Tempe simul aditu commeatibus, simul 12
reditu ipsis, montes per quos descenderant repetendi erant.
quod, ut furto fefellerant, ita propalam, tenentibus supe- 13
riora cacumina hostibus non poterant; et experta difficul-
tas spem omnem incidisset. supererat nihil aliud in te- 14
mere commisso quam in Macedoniam ad Dium per medios
evadere hostis; quod, nisi di mentem regi ademissent, [et]
ipsum ingentis difficultatis erat. nam cum Olympi radi- 15
ces montis paulo plus quam mille passûm ad mare relin-
quant spatium, cuius dimidium loci occupat ostium late
restagnans Baphyri amnis, partem planitiae aut Iovis tem-
plum aut oppidum tenet, relicum perexiguum fossa modica 16
valloque claudi poterat, et saxorum ad manum silvestris-
que materiae tantum erat, ut vel murus obici turresque
excitari potuerint. quorum nihil cum dispexisset caecata 17
mens subito terrore, nudatis omnibus praesidiis patefa-
ctisque bello ad Pydnam refugit.

VII. Consul plurimum et praesidii et spei cernens in 1
stultitia et segnitia hostis, remisso nuntio ad Sp. Lucre-
tium Larisam, ut castella relicta ab hoste circa Tempe oc-
cuparet, praemisso Popillio ad explorandos transitus circa
Dium, postquam patere omnia in omnis partes animad-
vertit, secundis castris pervenit ad Dium, metarique sub 2
ipso templo, ne quid sacro in loco violaretur, iussit. ipse 3
urbem ingressus, sicut non magnam, ita exornatam publi-
cis locis et multitudine statuarum munitamque egregie,
vix satis credere in tantis rebus sine causa relictis non
aliquem subesse dolum. unum diem ad exploranda circa 4
omnia moratus castra movet; satisque credens in Pieria
frumenti copiam fore, eo die ad amnem nomine Mityn
processit. postero die progressus Agassas urbem traden- 5
tibus sese ipsis recepit et, ut reliquorum Macedonum

animos sibi conciliaret, opsidibus contentus sine praesidio
relinquere se îs urbem inmunesque ac suis legibus victu-
6 ros est pollicitus. progressus inde diei iter ad Ascordum
flumen posuit castra, et quantum procederet longius a
Thessalia, eo maiorem rerum omnium inopiam sentiens
7 regressus ad Dium est dubitatione omnibus exempta, quid
intercluso ab Thessalia patiendum fuisset, cui procul inde
8 abscedere tutum non esset. Perseus coactis in unum
omnibus copiis ducibusque increpare praefectos praesi-
9 diorum, ante omnes Asclepiodotum atque Hippiam; ab
his dicere claustra Macedoniae tradita Romanis esse, cuius
10 culpae reus nemo iustius quam ipse fuisset. consuli
postquam ex alto conspecta classis spem fecit cum com-
meatu naves venire — ingens enim caritas annonae ac
prope inopia erat — ab invectis iam portum audit one-
11 rarias naves Magnesiae relictas esse. incerto inde quid-
nam agendum foret — adeo sine ulla ope hostis quae
adgravaret, cum ipsa difficultate rerum pugnandum erat
12 — peropportune litterae a Sp. Lucretio adlatae sunt,
castella se, quae super Tempe essent et circa Philan,
tenere omnia frumentique in iis et aliarum in usum rerum
copiam invenisse.

1 VIII. His magnopere laetus consul ab Dio ad Philan
ducit, simul ut praesidium eius firmaret, simul ut militi
2 frumentum, cuius tarda subvectio erat, divideret. ea pro-
fectio famam haudquaquam secundam habuit. nam alii
metu recessisse eum ab hoste ferebant, quia manenti in
3 Pieria proelio dimicandum foret, alii ignarum, belli quae
in dies fortuna novaret, ut opperientibus sese rebus omi-
4 sisse de manibus ea, quae mox repeti non possent. simul
enim cessit possessione Dii, excitavit hostem, ut tunc
tandem sentiret recuperanda esse quae prius [ipsius] culpa
5 amissa forent. audita enim profectione consulis regressus
Dium, quae disiecta ac vastata ab Romanis erant, reficit.
pinnas moenium decussas reponit, ab omni parte muros
firmat, deinde quinque milia passûm ab urbe citra ripam
Elpei amnis castra ponit, amnem ipsum transitu perdif-
6 ficilem pro munimento habiturus. fluit ex valle Olympi
montis, aestate exiguus, hibernis idem incitatus pluviis

et supra rupes ingentis gurgites facit et infra prorutam
in mare evolvendo terram praealtas voragines cavatoque
medio alveo ripas utrimque praecipitis. hoc flumine ob- 7
saeptum iter hostis credens extrahere relicum tempus
aestatis in animo habebat.

Inter haec consul a Phila Popillium cum duobus mi- 8
libus armatorum Heracleum mittit. abest a Phila quinque 9
milia ferme passuum, media regione inter Dium Tempe-
que, in rupe amni inminente positum.

VIIII. Popillius priusquam armatos muris admoveret, 1
misit qui magistratibus principibusque suaderent, fidem
clementiamque Romanorum quam vim experiri mallent.
nihil ea consilia moverunt, quia ignes ad Elpeum ex regîs 2
castris apparebant. tum terra marique — et classis ad-
pulsa ab litore stabat — simul armis, simul operibus ma-
chinisque oppugnari coepti. iuvenes etiam quidam Romani 3
ludicro circensi ad usum belli verso partem humillimam
muri ceperunt. mos erat tum, nondum hac effusione 4
inducta bestîs omnium gentium circum conplendi, varia
spectaculorum conquirere genera; nam semel quadrigis,
semel desultore misso vix unius horae tempus utrumque
curriculum conplebat. inter cetera sexageni ferme iuvenes, 5
interdum plures apparatioribus ludis, armati inducebantur.
horum inductio ex parte simulacrum decurrentis exercitus
erat, ex parte elegantioris (exercitus) quam militaris artis,
propiorque gladiatorium armorum usum. cum alios de- 6
cursu edidissent motus, quadrato agmine facto, scutis
super capita densatis, stantibus primis, secundis summis-
sioribus, tertîs magis et quartis, postremis etiam genu
nixis, fastigatam, sicut tecta aedificiorum sunt, testudinem
faciebant. hinc quinquaginta ferme pedum spatio distantis 7
duo armati procurrebant comminatique inter se, ab ima
in summam testudinem per densata scuta cum evasissent,
nunc velut propugnantes per oras extremae testudinis,
nunc in media inter se concurrentes, haud secus quam
stabili solo persultabant. huic testudo similis humillimae 8
parti muri admota cum armati super stantes subissent,
propugnatoribus muri fastigio altitudinis aequabantur,
depulsisque iis in urbem duorum signorum milites tran-

9 scenderunt. id tantum dissimile fuit, quod et in fronte
extremi et ex lateribus soli non habebant super capita
elata scuta, ne nudarent corpora, sed praetenta pugnan-
tium more. ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntis
laeserunt, et testudini iniecta imbris in modum lubrico
10 fastigio innoxia ad imum labebantur. et consul capto
iam Heracleo castra eo promovit, tamquam Dium atque
11 inde summoto rege in Pieriam etiam progressurus. sed
hiberna iam praeparans vias commeatibus subvehendis
ex Thessalia muniri iubet, et eligi horreis opportuna loca,
tectaque aedificari, ubi deversari portantes commeatus
possent.

1 X. Perseus tandem [e] pavore eo quo attonitus fuerat
recepto animo malle imperiis suis non obtemperatum esse,
cum trepidans gazam in mare deici Pellae, Thessalonicae
2 navalia iusserat incendi. Andronicus Thessalonicam mis-
sus traxerat tempus, id ipsum quod accidit, paenitentiae
relinquens locum. incautior Nicias Pellae proiciendo pe-
3 cuniae partem, quae fuerat [ad] Phacum; sed in re
emendabili visus lapsus esse, quod per urinatores omne
4 ferme extractum est. tantusque pudor regi pavoris eius
fuit, ut urinatores clam interfici iusserit, deinde Androni-
cum quoque et Nician, ne quis tam dementis imperii
5 conscius existeret. inter haec C. Marcius cum classe ab
Heracleo Thessalonicam profectus et agrum pluribus locis,
expositis per litora armatis, late vastavit et procurrentes
ab urbe secundis aliquot proeliis trepidos intra moenia
6 conpulit. iamque ipsi urbi terribilis erat, cum dispositis
omnis generis tormentis non vagi modo circa muros,
temere adpropinquantes, sed etiam qui in navibus erant,
7 saxis tormento emicantibus percutiebantur. revocatis
igitur in naves militibus omissaque Thessalonicae oppu-
gnatione Aeniam inde petunt. quindecim milia passuum
8 ea urbs abest, adversus Pydnam posita, fertili agro. per-
vastatis finibus eius legentes oram Antigoneam perveniunt.
ibi egressi in terram primo et vastarunt agros passim, et
9 aliquantum praedae contulerunt ad naves. dein palatos
eos adorti Macedones, mixti pedites equitesque, fugientes
effuse ad mare persecuti quingentos ferme occiderunt et

non minus ceperunt. nec aliud quam ultima necessitas, 10
cum recipere se tuto ad naves prohiberentur, animos
militum Romanorum simul desperatione alia salutis, simul
indignitate inritavit. redintegrata in litore pugna est; 11
adiuvere qui in navibus erant. ibi Macedonum ducenti
ferme caesi, par numerus captus.

Ab Antigonea classis profecta ad agrum Pallenensem
escensionem ad populandum fecit. finium is ager Cas- 12
sandrensium erat, longe fertilissimus omnis orae, quam
praetervecti fuerant. ibi Eumenes rex viginti tectis na-
vibus ab Elea profectus obvius fuit, et quinque missae
a Prusia rege tectae naves.

XI. Hac virium accessione animus crevit praetori, ut 1
Cassandream oppugnaret. condita est a Cassandro rege 2
in ipsis faucibus, quae Pallenensem agrum ceterae Mace-
doniae iungunt, hinc Toronaico, hinc Macedonico saepta
[mari]. eminet namque in altum lingua in qua sita est 3
nec minus quam inclitus magnitudine Atho mons excurrit,
obversa in regionem Magnesiae duobus inparibus pro-
munturiis, quorum maiori Posideum est nomen, minori
Canastraeum. divisis partibus oppugnare adorti. Roma- 4
nus ad Clitas quas vocant munimenta, cervis etiam ob-
iectis, ut viam intercluderet, a Macedonico ad Toronaicum
mare perducit. ab altera parte euripus est; inde Eume-
nes oppugnabat. Romanis in fossa conplenda, quam 5
nuper obiecerat Perseus, plurimum erat laboris. ibi quae-
renti praetori, quia nusquam cumuli apparebant, quo
regesta e fossa terra foret, monstrati sunt fornices: non
ad eandem crassitudinem qua veterem murum, sed sim-
plici laterum ordine structos esse. consilium igitur cepit 6
transfosso pariete iter in urbem patefacere. fallere au-
tem ita se posse, si muros a parte alia scalis adortus
tumultu iniecto in custodiam eius loci propugnatores
urbis avertisset. erant in praesidio Cassandreae, praeter 7
non contemnendam iuventutem oppidanorum, octingenti
Agrianes et duo milia Penestarum Illyriorum, a Pleurato
inde missi, bellicosum utrumque genus. his tuentibus 8
muros, cum subire Romani summa vi niterentur, momento
temporis parietes fornicum perfossi urbem patefecerunt.

quod si qui inrumperent armati fuissent, extemplo cepis-
9 sent. hoc ubi perfectum esse opus militibus nuntiatum
est, clamorem alacres gaudio repente tollunt, aliis parte
alia in urbem inrupturis.

1 XII. Hostis primum admiratio cepit, quidnam sibi
2 repentinus clamor vellet. postquam patere urbem acce-
pere praefecti praesidii Phyto et Philippus, pro eo qui
occupasset adgredi opus factum esse rati, cum valida
manu Agrianum Illyriorumque erumpunt, Romanosque,
3 qui ali aliunde coibant convocabanturque, ut signa in
urbem inferrent, inconpositos atque inordinatos fugant
persecunturque ad fossam, in quam conpulsos ruina cu-
mulant. sescenti ferme ibi interfecti, omnesque prope,
qui inter murum fossamque deprensi erant, volnerantur.
4 ita suo ipse conatu perculsus praetor segnior ad alia fa-
ctus consilia erat. et ne Eumeni quidem, simul a mari,
simul a terra adgredienti, quicquam satis procedebat.
5 placuit igitur utrique custodiis firmatis, ne quod praesi-
dium ex Macedonia intromitti posset, quoniam vis aperta
6 non processisset, operibus moenia oppugnare. haec pa-
rantibus his decem regii lembi ab Thessalonica cum de-
lectis Gallorum auxiliaribus missi, cum in salo stantes
hostium naves conspexissent, ipsi obscura nocte, simplici
ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt
7 urbem. huius novi praesidii fama absistere oppugnatione
simul Romanos regemque coegit. circumvecti promun-
8 turium ad Toronen classem appulerunt. eam quoque
oppugnare adorti, ubi valida defendi manu animadver-
terunt, inrito incepto Demetriadem petunt. ibi cum adpro-
pinquantes repleta moenia armatis vidissent, praetervecti
ad Iolcon classem appulerunt, inde agro vastato Deme-
triadem quoque adgressuri.

1 XIII. Inter haec et consul, ne segnis sederet tantum
in agro hostili, M. Popillium cum quinque milibus mili-
2 tum ad Meliboeam urbem oppugnandam mittit. sita est
in radicibus Ossae montis, qua parte in Thessaliam vergit,
3 opportune inminens super Demetriadem. primus adven-
tus hostium perculit incolas loci; collectis deinde [e] nec-
opinato pavore animis discurrunt armati ad portas ac

moenia, qua suspecti aditus erant, spemque extemplo
inciderunt, capi primo impetu posse. obsidio igitur para- 4
batur, et opera [ad] oppugnationem fieri coepta. Perseus
cum audisset simul Meliboeam a consulis exercitu oppu-
gnari, simul classem Iolci stare, [ut] inde Demetriadem
adgrederetur, Euphranorem quendam ex ducibus cum
delectis duobus milibus Meliboeam mittit. eidem impe- 5
ratum, ut si a Meliboea summovisset Romanos, Deme-
triadem prius occulto itinere intraret, quam ab Iolco ad
urbem castra moverent Romani. et ab oppugnatoribus 6
Meliboeae, cum in superioribus locis repente apparuisset,
cum trepidatione multa relicta opera sunt [ignisque] in-
iectus. ita a Meliboea abscessum est. Euphranor soluta 7
unius urbis obsidione Demetriadem extemplo ducit. nocte
moenia [intrat tantamque fiduciam incolentibus fecit, ut
non moenia] modo, sed agros etiam confiderent se a po-
pulationibus tueri posse; et eruptiones in vagos populato-
res non sine volneribus hostium factae sunt. circumvecti 8
tamen moenia sunt praetor et rex, situm urbis contem-
plantes, si qua parte temptare aut opere aut vi possent.
fama fuit per Cydantem Cretensem et Antimachum, qui 9
Demetriadi praeerat, tractatas inter Eumenen et Persea
condiciones amicitiae. ab Demetriade certe abscessum
est. Eumenes ad consulem navigat; gratulatus quod 10
prospere Macedoniam intrasset, Pergamum in regnum
abit. Marcius Figulus praetor parte classis in hiberna 11
Sciathum missa cum reliquis navibus Oreum Euboeae
petit, eam urbem aptissimam ratus, unde exercitibus, qui
in Macedonia quique in Thessalia erant, mitti commea-
tus possent. de Eumene rege longe diversa tradunt. si 12
Valerio Antiati credas, nec classe adiutum ab eo praeto-
rem esse, cum saepe eum litteris accersisset, tradit, nec
cum gratia ab consule profectum in Asiam, indignatum,
quod ut îsdem castris tenderet permissum non fuerit.
ne ut equites quidem Gallos, quos secum adduxerat, 13
relinqueret, impetrari ab eo potuisse. Attalum fratrem
eius et remansisse aput consulem, et sinceram eius fidem
aequali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.

XIIII. Dum bellum in Macedonia geritur, legati 1

Transalpini ab regulo Gallorum — Balanos ipsius traditur
nomen, gentis ex qua fuerit non traditur — Romam ve-
2 nerunt, pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia. gratiae
ab senatu actae muneraque missa, torquis aureus duo
pondo et paterae aureae quattuor pondo, ecus phaleratus
3 armaque equestria. secundum Gallos Pamphylii legati
coronam auream ex viginti milibus Philippeorum factam
in curiam intulerunt, petentibusque iis, ut id donum in
cella Iovis optimi maximi ponere et sacrificare in Capi-
4 tolio liceret, permissum, benigneque amicitiam renovare
volentibus legatis responsum et binûm milium aeris sin-
5 gulis missum munus. tum ab rege Prusia et paulo post
ab Rhodîs de [re] eadem longe aliter disserentes legati
6 auditi sunt. utraque legatio de pace reconcilianda cum
rege Perseo egit. Prusiae preces magis quam postulatio
fuere, profitentis et ad id tempus se cum Romanis stetisse
7 et quod bellum foret staturum: ceterum cum ad se a
Perseo legati venissent de finiendo cum Romanis bello, et
îs pollicitum deprecatorem aput senatum futurum; petere,
si possent inducere in animum ut finiant iras, se quoque
in gratia reconciliatae pacis ponerent. haec regii legati.
8 Rhodî superbe commemoratis [meritis] erga populum
Romanum, et paene victoriae, utique de Antiocho rege,
9 maiore parte ad se vindicata, adiecerunt, cum pax inter
Macedonas Romanosque esset, sibi amicitiam cum rege
Perseo coeptam: eam se invitos, nullo eius in se merito,
quoniam ita Romanis visum sit in societatem se belli
10 trahere, interrupisse. tertium se annum multa eius in-
commoda belli sentire mari interim intercluso; inopem
insulam mess[ium ma]ritimis iuvari commerciis atque
11 commeatibus. cum id ultra pati non possent, legatos alios
ad Persea in Macedoniam misisse, qui ei denuntiarent,
Rhodîs placere pacem eum conponere cum Romanis; se
12 Romam eadem nuntiatum missos. per quos stetisset, quo
minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum
13 esset Rhodios consideraturos esse. [ne] nunc quidem
haec sine indignatione legi audirive posse certum habeo.
inde existimari potest, qui habitus animorum audientibus
ea patribus fuerit.

XV. Claudius nihil responsum auctor est: tantum 1
senatus consultum recitatum, quo Caras et Lycios liberos
esse iuberet populus Romanus litterasque extemplo ad
utramque gentem s. c. indicatum mitti; qua audita re 2
principem legationis, cuius magniloquentiam vix curia
paulo ante ceperat, corruisse. alii responsum esse tra- 3
dunt, populum Romanum et principio eius belli haud vanis
auctoribus conpertum habuisse, Rhodios cum Perseo rege
adversus rem publicam suam occulta consilia inisse et, 4
si id ante dubium fuisset, legatorum paulo ante verba ad
certum redegisse et plerumque ipsam se fraudem, etiamsi
initio cautior fuerit, detegere: Rhodios nunc toto in orbe 5
terrarum arbitria belli pacisque agere, Rhodiorum nutu
arma sumpturos positurosque Romanos esse. iam non
deos foederum testis, sed Rhodios habituros. itane tan- 6
dem? [ni] is pareatur exercitusque de Macedonia depor-
tentur, visuros esse, quid sibi faciendum sit? quid Rhodi
visuri sint, ipsos scire. populum certe Romanum devicto 7
Perseo, quod prope diem sperent fore, visurum, ut pro
meritis cuiusque in eo bello civitatis gratiam dignam re-
ferat. munus tamen legatis in singulos binûm milium 8
aeris missum est, quod ii non acceperunt.

XVI. Litterae deinde recitatae Q. Marci consulis sunt, 1
quemadmodum saltu superato in Macedoniam transisset:
ibi et ex aliis locis commeatus prospectos in hiemem 2
habere et ab Epirotis viginti milia modiûm tritici, decem
hordei sumpsisse, ut pro eo frumento pecunia Romae
legatis eorum curaretur. vestimenta militibus ab Roma 3
mittenda esse. equis ducentis ferme opus esse, maxime
Numidis, nec sibi in his locis ullam copiam esse. senatus 4
consultum ut ea omnia ex litteris consulis fierent factum
est. C. Sulpicius praetor sex milia togarum, triginta tuni-
carum, cc equos portanda in Macedoniam praebendaque
arbitratu consulis locavit et legatis Epirotarum pecuniam
pro frumento solvit et Onesimum Pythonis filium, nobi-
lem Macedonem, in senatum introduxit. is pacis semper 5
auctor regi fuerat, monueratque, sicut pater eius Philip-
pus institutum usque ad ultimam vitae diem servabat
cotidie bis in die foederis icti cum Romanis perlegendi,

ut eum morem, si non semper, crebro tamen usurparet.
6 postquam deterrere eum a bello nequiit, primo subtrahere
sese per alias atque alias [causas], ne interesset îs, quae
non probabat, coepit; postremo cum suspectum se esse
cerneret et proditionis interdum crimine insimulari, ad
7 Romanos transfugit, magno[que] usui consuli fuit. ea
introductus in curiam cum memorasset, senatus in formu-
lam sociorum eum referri iussit, locum, lautia praeberi,
agri Tarentini, qui publicus populi Romani esset, ducenta
iugera dari, et aedes Tarenti emi. uti ea curaret, C. De-
cimio praetori mandatum.

8 [.... equitum] recensum idibus Decembribus severius
quam ante habuerunt; multis equi adempti, inter quos
P. Rutilio, qui tribunus plebis eos violenter accusarat;
9 tribu quoque is motus et aerarius factus. ad opera pu-
blica facienda cum eis dimidium ex vectigalibus eius anni
10 adtributum ex senatus consulto a quaestoribus esset, Ti.
Sempronius ex ea pecunia, quae ipsi adtributa erat, aedes
P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum lanienas-
que et tabernas coniunctas in publicum emit basilicam-
que faciendam curavit, quae postea Sempronia appel-
lata est.

1 XVII. Iam in exitu annus erat, et propter Macedonici
maxime belli curam in sermonibus homines habebant,
quos in annum consules ad finiendum tandem id bellum
2 crearent. itaque senatus consultum factum est, ut Cn.
Servilius primo quoque tempore ad comitia habenda ve-
3 niret. senatus consultum Sulpicius praetor ad consulem
[misit literasque receptas a consule] post paucos dies re-
citavit, quibus [in] ante diem [... comitia edixit: se eum
ante diem] in urbem venturum. et consul maturavit et
4 comitia eo die qui dictus erat sunt perfecta. consules
creati L. Aemilius Paulus iterum, quarto decumo anno
postquam primo consul fuerat, et C. Licinius Crassus.
5 praetores postero die facti Cn. [Baebius] Tamphilus, L.
Anicius Gallus, Cn. Octavius, P. Fonteius Balbus, M.
6 Aebutius Helva, C. Papirius Carbo. omnia ut maturius
7 agerentur, belli Macedonici stimulabat cura. itaque de-
signatos extemplo sortiri placuit provincias, ut cum utri

Macedonia consuli cuique praetori classis evenisset scire-
tur, ut iam inde cogitarent pararentque quae bello usui
forent senatumque consulerent, si qua [de] re consulto
opus esset: Latinas, ubi magistratum inissent, quod per 8
religiones posset, primo quoque tempore fieri placere,
neque consulem cui eundum in Macedoniam esset teneri.
his decretis consulibus Italia et Macedonia, praetoribus 9
praeter duas iurisdictiones in urbe classis et Hispania et
Sicilia et Sardinia provinciae nominatae sunt. consulum 10
Aemilio Macedonia, Licinio Italia evenit. praetores Cn.
Baebius urbanam, L. Anicius peregrinam et si quo se-
natus censuisset, Cn. Octavius classem, P. Fonteius
Hispaniam, [M. Aebutius Siciliam,] C. Papirius Sardi-
niam est sortitus.

XVIII. Extemplo apparuit omnibus non segniter id 1
bellum L. Aemilium gesturum, praeterquam quod alias
vir erat, etiam quod dies noctesque intentus ea sola, quae
ad id bellum pertinerent, animo agitabat. iam omnium 2
primum a senatu petit, ut legatos in Macedoniam mitterent
ad exercitus visendos classemque et conperta referenda,
quid aut terrestribus aut navalibus copiis opus esset;
praeterea ut explorarent copias regias, quantum possent, 3
qua provincia nostra, qua hostium foret; utrum intra
saltus castra Romani haberent, an iam omnes angustiae
exsuperatae, et in aequa loca pervenissent; qui fideles 4
nobis socii, qui dubi suspensaeque ex fortuna fidei, qui
certi hostes viderentur; quanti praeparati commeatus, et
unde terrestri itinere, unde navibus subportarentur; quid
ea aestate terra marique rerum gestum esset: ex his bene
cognitis certa in futurum consilia capi posse. senatus Cn. 5
Servilio consuli negotium dedit, ut is in Macedoniam,
quos L. Aemilio videretur, legaret. legati biduo post 6
profecti Cn. Domitius Ahenobarbus, A. Licinius Nerva,
L. Baebius.

Bis in exitu anni eius lapidatum esse nuntiatum est,
in Romano agro, simul in Veienti. bis novendiale sacrum
factum est. sacerdotes eo anno mortui sunt P. Quinctilius 7
Varus flamen Martialis et M. Claudius Marcellus de-
cemvir, in cuius locum Cn. Octavius suffectus. et iam 8

magnificentia crescente notatum est, ludis circensibus P.
Corneli Scipionis Nasicae et P. Lentuli aedilium curu-
lium sexaginta tres Africanas et quadraginta ursos et
elephantos lusisse.

1 XVIIII. L. Aemilio Paulo, C. Licinio consulibus, idi-
bus Martîs principio insequentis anni, cum in expectatione
patres fuissent, maxime quidnam consul de Macedonia,
cuius ea provincia esset, referret, nihil se habere Paulus
quod referret, [cum] nondum legati redissent, dixit:
2 ceterum Brundisi legatos iam esse, bis ex cursu Dyr-
3 rachium reiectos. cognitis mox quae nosci prius in rem
4 esset, relaturum; id fore intra perpaucos dies. et ne quid
profectionem suam teneret, pridie idus Apriles Latinis
esse constitutam diem. sacrificio rite perfecto se et Cn.
5 Octavium, simul senatus censuisset, exituros esse. C.
Licinio collegae suo fore curae se absente, ut, si qua
parari mittive ad id bellum opus sit, parentur mittanturque.
interea legationes exterarum nationum audiri posse.

6 Primi Alexandrini legati ab Ptolemaeo et Cleopatra
7 regibus vocati sunt. sordidati, barba et capillo promisso,
cum ramis oleae ingressi curiam procubuerunt et oratio
8 quam habitus fuit miserabilior. Antiochus Syriae rex,
qui obses Romae fuerat, per honestam speciem maioris
Ptolemaei redducendi in regnum bellum cum minore fra-
9 tre eius qui tum Alexandriam tenebat gerens, et ad Pelu-
sium navali proelio [superior] fuerat et tumultuario opere
ponte per Nilum facto transgressus cum exercitu obsi-
dione ipsam Alexandream terrebat nec procul abesse quin
10 poteretur regno opulentissimo videbatur. ea legati que-
rentes orabant senatum, ut opem regno regibusque amicis
11 imperio ferrent: ea merita populi Romani in Antiochum,
eam aput omnes reges gentesque auctoritatem esse, ut,
si legatos misissent qui denuntiarent non placere senatui
sociis regibus bellum fieri, extemplo abscessurus a moe-
nibus Alexandreae abducturusque exercitum in Syriam
12 esset. quod si cunctentur facere, brevi extorres regno
Ptolemaeum et Cleopatram Romam venturos, cum pudore
quodam populi Romani, quod nullam opem in ultimo
13 discrimine fortunarum tulissent. moti patres precibus

Alexandrinorum extemplo C. Popillium Laenatem et C.
Decimium et C. Hostilium legatos ad finiendum inter re-
ges bellum miserunt. prius Antiochum, dein Ptolemaeum 11
adire iussi et nuntiare, ni absistatur bello, per utrum
stetisset, eum non pro amico nec pro socio habituros
esse.

XX. His intra triduum simul cum legatis Alexandri- 1
nis profectis legati ex Macedonia Quinquatribus ultimis
adeo exspectati venerunt, ut, nisi vesper esset, extemplo
senatum vocaturi consules fuerint. postero die senatus 2
fuit legatique auditi sunt. ii nuntiant maiore periculo quam
emolumento exercitum per invios saltus in Macedoniam
inductum: Pieriam, quo processisset, regem tenere; castra 3
castris prope ita conlata esse, ut flumine Elpeo interiecto
arceantur. neque regem pugnandi potestatem facere, nec
nostris vim ad cogendum esse. hiemem etiam insuper 4
rebus gerendis intervenisse. in otio militem ali, nec plus
quam sex [. . . .] frumentum habere. Macedonum dici
triginta milia armatorum esse. si Ap. Claudio circa 5
Lychnidum satis validus exercitus foret, potuisse ancipiti
bello distineri regem; nunc et Appium et [quod] cum eo
praesidii sit, in summo periculo esse, nisi propere aut
iustus exercitus eo mittatur aut illi inde deducantur. ad 6
classem se ex castris profectos sociorum navalium partem
morbo audisse absumptam, partem, maxime qui ex Sicilia
fuerint, domos suas abisse, et homines navibus deesse;
qui sint, neque stipendium accepisse neque vestimenta 7
habere. Eumenen classemque eius, tamquam vento ad-
latas naves, sine causa et venisse et abisse, nec animum
eius regis constare satis visum. sicut omnia de Eumene
dubia, [ita] Attali egregie constantem fidem nuntiabant.

XXI. Legatis auditis, tunc de bello referre sese L. 1
Aemilius dixit. senatus decrevit, ut in octo legiones pa- 2
rem numerum tribunorum consules et populus crearent:
creari autem neminem eo anno placere nisi qui honorem
gessisset. tum ex omnibus tribunis militum uti L. Aemi- 3
lius in duas legiones in Macedoniam, quos eorum velit,
eligat, et ut sollemni Latinarum perfecto L. Aemilius con-
sul, Cn. Octavius praetor, cui classis obtigisset, in pro-

4 vinciam proficiscantur. additus est his tertius L. Anicius
praetor, cuius inter peregrinos iurisdictio erat; eum in
provinciam Illyricum circa Lychnidum Ap. Claudio suc-
5 cedere placuit. dilectus cura C. Licinio consuli inposita.
is septem milia civium Romanorum et equites ducentos
6 scribere iussus, et sociis nominis Latini septem milia pe-
7 ditum imperare, quadringentos equites, et Cn. Servilio
Galliam optinenti provinciam litteras mittere, ut sescentos
8 equites conscriberet. hunc exercitum ad collegam primo
quoque tempore mittere in Macedoniam iussus: neque in
ea provincia plus quam duas legiones esse; eas repleri,
ut sena milia peditum, trecenos haberent equites; ceteros
9 pedites equitesque in praesidiis disponi; qui eorum idonei
ad militandum non essent, dimitti. decem praeterea milia
10 peditum imperata sociis et octingenti equites. id praesidi
additum Anicio praeter duas legiones, quas portare in
Macedoniam est iussus, quina milia peditum et ducenos
habentes, trecenos equites. et in classem quinque milia
11 navalium sociûm sunt scripta. Licinius consul duabus
legionibus optinere provinciam iussus; eo addere socio-
rum decem milia peditum et sescentos equites.

1 XXII. Senatus consultis perfectis L. Aemilius consul
e curia in contionem processit orationemque talem [habuit].
2 'animadvertisse videor, Quirites, maiorem mihi sortito
Macedoniam provinciam gratulationem factam quam cum
aut consul sum consalutatus, aut quo die magistratum
3 inii ipsum, neque id ob aliam causam quam quia bello in
Macedonia, quod diu trahitur, existimastis dignum maie-
state populi Romani exitum per me inponi posse. deos
quoque huic favisse sorti spero eosdemque in rebus ge-
4 rendis adfuturos esse. haec partim ominari, partim
sperare possum. illud adfirmare pro certo audeo, me
omni ope adnisurum esse, [ne] frustra vos hanc spem de
5 me conceperitis. quae ad bellum opus sunt et senatus
decrevit, et quoniam extemplo proficisci placet neque ego
in mora sum, C. Licinius collega, vir egregius, aeque
6 enixe parabit ac si ipse id bellum gesturus esset. vos
quae scripsero senatui aut vobis [ea vera credatis rogo
neve ru]mores credulitate vestra alatis, quorum auctor

nemo exstabit. nam nunc quidem quod vulgo fieri, hoc 7
praecipue bello, animadverti, nemo tam famae contemptor
est, cuius non debilitari animus possit. in omnibus cir- 8
culis, atque etiam, si dîs placet, in convivîs sunt qui
exercitus in Macedoniam ducant, ubi castra locanda sint
sciant, quae loca praesidiis occupanda, quando aut quo
saltu intranda Macedonia, ubi horrea ponenda, qua terra,
mari subvehantur commeatus, quando cum hoste manus
conserendae, quando quiesse sit melius. nec quid faci- 9
endum sit modo statuunt, sed quidquid aliter quam ipsi
censuere factum est, consulem veluti dicta die accusant.
haec magna impedimenta res gerentibus, quae [...]; ne- 10
que enim omnes tam firmi et constantis animi contra
adversum rumorem esse possunt [quam] Q. Fabius fuit,
qui suum imperium minui per vanitatem populi maluit
quam secunda fama male rem publicam gerere. non sum 11
is, qui non existumem admonendos duces esse; immo
eum, qui de sua unius sententia omnia gerat, superbum
iudico magis quam sapientem. quid ergo est? primum 12
a prudentibus et proprie rei militaris peritis et usu doctis
monendi imperatores sunt, deinde ab his qui intersunt
gerendis [rebus, qui] loca, qui hostem, qui temporum
opportunitatem vident, qui in eodem velut navigio parti-
cipes sunt periculi. itaque si quis est, qui quod e re pu- 13
blica sit suadere se mihi in eo bello, quod gesturus sum,
confidat, is ne deneget operam rei publicae et in Mace-
doniam mecum veniat. nave, equo, tabernaculo, viatico
etiam a me iuvabitur. si quem id facere piget [et] otium 14
urbanum militiae laboribus praeoptat, e terra ne guber-
naverit. sermonum satis ipsa praebet urbs. loquacita- 15
tem suam contineat: nos castrensibus consilîs contentos
futuros esse sciat.' ab hac contione, Latinis, quae pridie 16
kal. Apriles fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato
protinus inde et consul et praetor Cn. Octavius in Ma-
cedoniam profecti sunt. traditum memoriae est maiore 17
quam solita frequentia prosequentium consulem celebra-
tum ac prope certa spe ominatos esse homines, finem
Macedonico bello maturumque reditum cum egregio
triumpho consulis fore.

1 XXIII. Dum haec in Italia geruntur, Perseus quod
iam incohatum perficere, quia inpensa pecuniae facienda
erat, non inducebat in animum, ut Gentium Illyriorum
2 regem sibi adiungeret, hoc, postquam intrasse saltum
Romanos et adesse discrimen ultimum belli animadvertit,
non ultra differendum ratus, cum [per] Hippiam legatum
trecenta argenti talenta pactus esset, ita ut obsides ultro
citroque darentur, Pantauchum misit ex fidissimis amicis
3 ad ea perficienda. Meteone Labeatidis terrae Pantauchus
regi Illyrio occurrit; ibi et ius iurandum ab rege et
obsides accepit. missus et a Gentio est legatus nomine
Olympio, qui ius iurandum a Perseo obsidesque exigeret.
4 cum eodem ad pecuniam accipiendam missi sunt; et
auctore Pantaucho, qui Rhodum legati cum Macedoni-
5 bus irent, Parmenio et Morcus destinantur. quibus ita
mandatum, ut iure iurando obsidibusque et pecunia ac-
cepta, tum demum Rhodum proficiscerentur: duorum
simul regum nomine incitari Rhodios ad bellum Roma-
6 num posse. adiunctam civitatem, penes quam unam tum
rei navalis gloria esset, nec terra nec mari spem relictu-
7 ram Romanis. venientibus Illyriis Perseus ab Elpeo
amni ex castris cum omni equitatu profectus ad Dium
8 occurrit. ibi ea quae convenerant circumfuso agmine
equitum facta, quos adesse foederi sancitae cum Gentio
societatis volebat rex, aliquantum eam rem ratus animo-
9 rum îs adiecturam. et obsides in conspectu omnium dati
acceptique: et Pellam ad thensauros regios missis qui
pecuniam acciperent, qui Rhodum irent cum Illyrîs lega-
10 tis Thessalonicae conscendere iussi. ibi Metrodorus erat,
qui nuper ab Rhodo venerat, auctoribusque Dinone et
Polyarato, principibus civitatis eius, adfirmabat Rhodios
paratos ad bellum esse. is princeps iunctae cum Illyriis
legationis datus est.

1 XXIIII. Eodem tempore et ad Eumenen et ad Antio-
chum communia mandata, quae subicere condicio rerum
2 poterat: natura inimica inter se esse liberam civitatem et
regem. singulos populum Romanum adgredi et, quod
indignius sit, regum viribus reges oppugnare. Attalo
3 adiutore patrem suum oppressum; Eumene adiuvante et

quadam ex parte etiam Philippo patre suo Antiochum
oppugnatum; in se nunc et Eumenen et Prusian armatos
esse. si Macedoniae regnum sublatum foret, proxumam 4
Asiam esse, quam iam ex parte sub specie liberandi civi-
tatis suam fecerint, deinde Syriam. iam Prusiam Eumeni 5
honore praeferri, iam Antiochum victorem praemio belli
Aegypto arceri. haec cogitantem providere iubebat, ut 6
aut ad pacem secum faciendam conpelleret Romanos, aut
perseverantes in bello iniusto communes duceret omnium
regum hostes. ad Antiochum aperta mandata erant, ad 7
Eumenen per speciem captivorum redimendorum missus
legatus erat; [re] vera occultiora quaedam agebantur,
quae in praesentia invisum quidem et suspectum Romanis
Eumenen falsis gravioribus [criminibus onerarunt]; pro- 8
ditor enim ac prope hostis habitus, dum inter se duo reges
captantes fraude et avaritia certant. Cydas erat Cretensis, 9
ex intimis Eumenis. his prius ad Amphipolim cum Chi-
maro quodam populari suo militante aput Persea, inde
postea ad Demetriadem semel cum Menecrate quodam,
iterum cum Antimacho, regiis ducibus, sub ipsis moeni-
bus urbis conlocutus fuerat. Hierophon quoque, qui tum 10
missus est, duabus ad eundem Eumenen iam ante lega-
tionibus functus erat. quae conloquia occulta et legationes 11
infames quidem erant, sed quid actum esset quidve inter re-
ges convenisset ignorabatur. res autem ita sese habuit.

XXV. Eumenes neque favit victoriae Persei neque 1
bello eum iuvare [in] animo habuit, non tam quia pater-
nae inter eos inimicitiae erant ipsorum odiis inter se ac-
censae. non ea regum aemulatio, ut aequo animo Persea 2
tantas apisci opes tantamque gloriam, quanta Romanis
victis eum manebat, Eumenes visurus fuerit. cernebat et 3
Persea iam inde ab initio belli omni modo spem pacis
temptasse et in dies magis, quo propior admoveretur terror,
nihil neque agere aliud neque cogitare, Romanos quoque, 4
quia traheretur diutius spe ipsorum bellum, et ipsos duces
et senatum non abhorrere a finiendo tam incommodo ac
difficili bello. hac utriusque partis voluntate explorata, 5
quod fieri etiam sua sponte taedio validioris, metu infir-
mioris credebat posse, in eo suam operam venditare con-

6 cilianda gratia magis cupiit. nam modo ne iuvaret bello Ro-
manos terra marique, modo pacis patrandae cum Romanis
paciscebatur mercedem: ne bello interesset mille [talenta,
7 ut pacem conciliaret mille] et quingenta. in utrumque
non fidem modo se, sed obsides quoque dare paratum esse
8 ostendebat. Perseus ad rem inchoandam promptissimus
erat cogente metu et de obsidibus accipiendis sine dilatione
9 agebat, conveneratque, ut accepti Cretam mitterentur. ubi
ad pecuniae mentionem ventum erat, ibi haesitabat et uti-
que alteram in tanti nominis regibus turpem ac sordidam
10 et danti et magis accipienti mercedem esse aiebat; in
spem Romanae pacis non recusare inpensam, sed eam
pecuniam perfecta re daturum, interea Samothracae in
11 templo depositurum. ea insula cum ipsius dicionis esset,
videre Eumenes nihil interesse, an Pellae pecunia esset,
12 id agere ut partem aliquam praesentem ferret. ita nequi-
quam inter se captati nihil praeter infamiam movere.
1 XXVI. Nec haec tantum Persei per avaritiam est
dimissa res, cum pecunia modica aut pacem habere per
Eumenen, quae vel parte regni redimenda esset, aut
deceptus protrahere inimicum mercede onustum et hostes
2 merito ei Romanos posset facere; sed et ante Genti regis
parata societas et tum Gallorum effusorum per Illyricum
3 ingens oblatum [auxilium] avaritia dimissum est. venie-
bant decem milia equitum, par numerus peditum et ipsorum
iungentium cursum equis et invicem prolapsorum equitum
4 vacuos capientium ad pugnam equos. hi pacti erant
eques denos praesentes aureos, pedes quinos, mille dux
5 eorum. venientibus his Perseus ab Elpeo ex castris pro-
fectus obviam cum dimidia copiarum parte denuntiare
per vicos urbesque, quae viae propinquae sunt, coepit, ut
commeatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia
6 esset. ipse equos phalerasque et sagula donum principi-
bus ferre et parvom auri, quod inter paucos divideret,
7 multitudinem credens trahi spe posse. ad Almanam urbem
pervenit, et in ripa fluminis Axi posuit castra. circa
Desudabam in Maedica exercitus Gallorum consederat,
8 mercedem pactam opperiens. eo mittit Antigonum, ex
purpuratis unum, qui iuberet multitudinem Gallorum ad

Bylazora — Paeoniae is locus est — castra movere, prin-
cipes ad se venire frequentes. septuaginta quinque milia
ab Axio flumine et castris regîs aberant. haec mandata 9
ad eos cum pertulisset Antigonus adiecissetque, per quan-
tam omnium praeparatam cura regis copiam ituri forent
quibusque muneribus principes advenientes vestis, argenti
equorumque excepturus rex esset, de his quidem se coram
cognituros respondent, illud quod praesens pepigissent 10
interrogant, ecquid aurum, quod in singulos pedites equi-
tesque dividendum esset, secum adduxisset. cum ad id 11
nihil responderetur, Clondicus regulus eorum 'abi, renun-
tia ergo' inquit 'regi, nisi aurum obsidesque accepissent,
nusquam inde Gallos longius vestigium moturos.' haec 12
relata regi cum essent, advocato consilio cum quid omnes
suasuri essent appareret, ipse pecuniae quam regni me-
lior custos institit de perfidia et feritate Gallorum disserere,
multorum iam ante cladibus experta: periculosum esse 13
tantam multitudinem in Macedoniam accipere, [ne] gra-
viores eos socios habeant quam hostes Romanos. quinque 14
milia equitum satis esse, quibus et uti ad bellum possent
et quorum multitudinem ipsi non timeant.

XXVII. Apparebat omnibus mercedem timere, nec 1
quicquam aliud; sed cum suadere [non] consulenti nemo
auderet, remittitur Antigonus, qui nuntiaret quinque mi-
lium equitum opera tantum uti regem, non tenere multi-
tudinem aliam. quod ubi audivere barbari, ceterorum 2
quidem fremitus fuit indignantium, se frustra excitos se-
dibus suis; Clondicus rursus interrogat, ecquid ipsis quin-
que milibus, quod convenisset, numeraret. cum adversus 3
id quoque misceri ambages cerneret, inviolato fallaci
nuntio, quod vix speraverat ipse posse contingere, retro
ad Histrum, perpopulati Threciam, qua vicina erat viae,
redierunt. quae manus quieto sedente rege ad Elpeum 4
adversus Romanos [per] Perraebiae saltum in Thessaliam
traducta non agros tantum nudare populando potuit, ne
quos inde Romani commeatus expectarent, sed ipsas ex- 5
cindere urbes tenente ad Elpeum Perseo Romanos, ne
urbibus sociis opitulari possent. ipsis quoque Romanis 6
de se cogitandum fuisset, quando neque manere amissa

Thessalia, unde exercitus alebatur, potuissent, neque pro-
7 gredi, cum ex adverso castra Macedonum [....] qui ea
pependerant spe, haud mediocriter debilitavit. eadem
8 avaritia Gentium regem sibi alienavit. nam cum trecenta
talenta Pellae missis a Gentio numerasset, signare eos
9 pecuniam passus, inde decem talenta ad Pantauchum misit
eaque praesentia dari regi iussit; reliquam pecuniam, si-
gnatam Illyriorum signo, portantibus suis praecipit, parvis
10 itineribus veherent, dein cum ad finem Macedoniae ventum
esset, subsisterent ibi ac nuntios ab se opperirentur.
11 Gentius exigua parte pecuniae accepta, cum adsidue [a]
Pantaucho ad lacessendos hostili facto Romanos stimula-
retur, M. Perpernam et L. Petillium legatos, qui tum forte
12 ad eum venerant, in custodiam coniecit. hoc audito Per-
seus contraxisse eum necessitatis [satis] ratus ad bellum,
utique cum Romanis, ad revocandum qui pecuniam por-
tabat misit, velut nihil aliud agens, quam ut quanta maxima
13 posset praeda ex se victo Romanis reservaretur. et ab
Eumene Hierophon, ignotis quae occulte acta erant, redit.
de captivis actum esse et ipsi evolgaverant et Eumenes
consulem vitandae suspicionis causa certiorem fecit.

1 XXVIII. Perseus post reditum ab Eumene Hiero-
phontis spe deiectus Antenorem et Callippum praefectos
classis cum quadraginta lembis — adiectae ad hunc nu-
2 merum quinque pristis erant — Tenedum mittit, ut inde
sparsi per Cycladas insulas naves Macedoniam cum fru-
3 mento petentes tutarentur. Cassandreae deductae naves
in portas primum, qui sub Atho monte sunt, inde Te-
nedum placido mari cum traiecissent, stantis in portu
Rhodias apertas naves Eudamumque praefectum earum
inviolatos atque etiam benigne appellatos dimiserunt.
4 cognito deinde in latere altero quinquaginta onerarias
suarum stantibus in ostio portus Eumenis rostratis, qui-
5 bus Damius praeerat, inclusas esse, circumvectus propere
ac summotis terrore hostium navibus, onerarias datis qui
prosequerentur decem lembis in Macedoniam mittit, ita
6 ut in tutum prosecuti redirent Tenedum. nono post die
ad classem iam ad Sigeum stantem redierunt. inde Su-
bota — insula est interiecta Elaeae et Chio — traiciunt.

forte postero die quam Subota classis tenuit, quinque et 7
triginta naves, quas hippagogus vocant, ab Elaea profe-
ctae cum equitibus Gallis equisque Phanas promunturium
Chiorum petebant, unde transmittere in Macedoniam pos-
sent. Attalo ab Eumene mittebantur. has naves per 8
altum ferri cum ex specula signum datum Antenori esset,
profectus ab Subotis inter Erythrarum promunturium
Chiumque, qua artissimum fretum est, îs occurrit. nihil 9
minus credere praefecti Eumenis quam Macedonum clas-
sem in illo vagari mari: nunc Romanos esse, nunc Atta-
lum, aut remissos aliquos ab Attalo ex castris Romanis
Pergamum petere. sed cum iam adpropinquantium forma 10
lemborum haud dubia esset et concitatio remorum de-
rectaeque in se prorae hostis adpropinquare aperuissent,
tunc iniecta trepidatio est. cum resistendi spes nulla esset, 11
inhabilique navium genere et Gallis vix quietem ferenti-
bus in mari, pars eorum, qui propiores continenti litori 12
erant, in Erythraeam enarunt, pars velis datis ad Chium
naves eiecere, relictisque equis effusa fuga urbem pete-
bant. sed propius urbem lembi accessuque commodiore 13
cum exposuissent armatos, partim in via fugientes Gallos
adepti Macedones ceciderunt, partim ante portam exclusos.
clauserant enim Chii portas, ignari qui fugerent aut se-
querentur. octingenti ferme Gallorum occisi, ducenti vivi 14
capti; equi pars in mari fractis navibus absumpti, partim
nervos succiderunt in litore Macedones. viginti eximiae 15
equos formae cum captivis eosdem decem lembos, quos
ante miserat, Antenor devehere Thessalonicam iussit, et
primo quoque tempore ad classem reverti: Phanis se eos 16
exspectaturum. triduum ferme classis ad urbem [stetit].
Phanas inde progressi sunt, et spe celerius regressis de-
cem lembis evecti Aegaeo mari Delum traiecerunt.

XXVIIII. Dum haec geruntur, legati Romani C. 1
Popillius et C. Decimius et C. Hostilius a Chalcide pro-
fecti tribus quinqueremibus Delum cum venissent, lembos
ibi Macedonum quadraginta et quinque regis Eumenis
quinqueremis invenerunt. sanctitas templi insulaeque 2
inviolatos praestabat omnes. itaque permixti Romanique
et Macedones et Eumenis navales socii in templo, indu-

3 tias religione loci praebente, versabantur. Antenor Persei
praefectus, cum aliquas alto praeferri onerarias naves ex
4 speculis significatum foret, parte lemborum ipse inse-
quens, parte per Cyclades disposita, praeterquam si quae
Macedoniam peterent, omnes aut supprimebat aut spolia-
bat naves. quibus poterat Popillius aut [suis aut] Eu-
5 menis navibus succurrebat; sed vecti nocte binis aut
6 ternis plerumque lembis Macedones fallebant. per id
fere tempus legati Macedones Illyriique simul Rhodum
venerunt, quibus auctoritatem addidit non lemborum modo
adventus passim per Cycladas atque Aegaeum vagantium
mare, sed etiam coniunctio ipsa regum Persei Gentique
et fama cum magno numero peditum equitumque venien-
7 tium Gallorum. et iam cum accessissent animi Dinoni
ac Polyarato, qui Persei partium erant, non benigne modo
responsum regibus est, [set] palam pronuntiatum bello
8 finem se auctoritate sua inposituros esse: itaque ipsi
quoque reges aequos adhiberent animos ad pacem acci-
piendam.

1 XXX. Iam veris principium erat novique duces in
provincias venerant, consul Aemilius in Macedoniam,
Octavius Oreum ad classem, Anicius in Illyricum, cui
2 bellandum adversus Gentium [erat. Gentius] patre Pleu-
rato rege Illyriorum et matre Eurydica genitus fratres
duos, Platorem utroque parente, Caravantium matre
3 eadem natum habuit. hoc propter ignobilitatem paternam
minus suspecto Platorem occidit et duos amicos eius,
Ettritum et Epicadum, impigros viros, quo tutius regnaret.
4 fama fuit Monuni Dardanorum principis filiam Metutam
pacto fratri eum invidisse, tamquam his nuptîs adiungenti
sibi Dardanorum gentem; et simillimum id vero fecit du-
5 cta ea virgo Platore interfecto. gravis deinde, dempto [a]
fratre metu, popularibus esse coepit, et violentiam insi-
6 tam ingenio intemperantia vini accendebat. ceterum, sicut
ante dictum est, ad Romanum incitatus bellum Lissum
7 omnis copias contraxit. quindecim milia armatorum fue-
runt. inde fratre in Caviorum gentem vi aut terrore subi-
gendam cum mille peditibus et quinquaginta equitibus
misso, ipse ad Bassaniam urbem quinque milia ab Lisso

ducit. socii erant Romanorum; itaque per praemissos 8
nuntios prius temptati obsidionem pati quam dedere sese
maluerunt. Caravantium in Cavîs Durnium oppidum ad- 9
venientem benigne accepit, Caravandis altera urbs ex-
clusit. et agros eorum [cum] effuse vastaret, aliquot palati
milites agrestium concursu interfecti sunt. iam et Ap. 10
Claudius adsumptis ad eum exercitum, quem habebat,
Bullinorum et Apolloniatium et Durrachinorum auxiliis
profectus ex hibernis circa Genusum amnem castra habe-
bat, audito foedere inter Persea et Gentium et legatorum 11
violatorum iniuria accensus, bellum haud dubie adversus
eum gesturus. Anicius praetor eo tempore Apolloniae 12
auditis quae in Illyrico gererentur, praemissisque ad Ap-
pium litteris, ut se ad Genusum opperiretur, triduo et
ipse in castra venit; et ad ea quae habebat auxilia Par- 13
thinorum iuventutis [adiunctis] duobus milibus peditum
et equitibus ducentis — peditibus Epicadus, equitibus
Algalsus praeerat — parabat ducere in Illyricum, maxime
ut Bassanitas solveret obsidione. tenuit impetum eius
fama lemborum vastantium maritimam oram. octoginta 14
erant lembi, auctore Pantaucho missi a Gentio ad Dyr-
rachinorum et Appolloniatium agros populandos. tum 15
classis ad [....] to eo tradiderunt se.

XXXI. Deinceps et urbes regionis eius idem facie- 1
bant, adiuvante inclinationem animorum clementia [in]
omnis et iustitia praetoris Romani. ad Scodram inde ven- 2
tum est, quod belli caput erat, non eo solum quod Gentius
eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod
Labeatium gentis munitissima longe est et difficilis aditu.
duo cingunt eam flumina, Clausala latere urbis, quod in 3
orientem patet, praefluens, Barbanna ab regione occiden-
tis, ex Labeatide palude oriens. hi duo amnes confluen- 4
tes incidunt Oriundi flumini, quod ortum ex monte Scordo,
multis et aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur.
mons Scordus, longe altissimus regionis eius, ab oriente 5
Dardaniam subiectam habet, a meridie Macedoniam, ab
occasu Illyricum. quamquam munitum situ naturali oppi- 6
dum erat gensque id tota Illyriorum et rex ipse tuebatur,
tamen praetor Romanus, quia prima successerant pro-

spere, fortunam totius rei principia secuturam esse ratus
et repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad
7 moenia succedit. quod si clausis portis muros portarum-
que turris dispositi armati defendissent, vano cum incepto
8 moenibus pepulissent Romanos; nunc porta egressi proe-
lium loco aequo maiore animo commiserunt quam susti-
9 nuerunt. pulsi enim et fuga conglobati, cum ducenti
amplius in ipsis faucibus portae cecidissent, tantum in-
tulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad praetorem
mitteret Gentius Teuticum et Bellum, principes gentis,
per quos indutias peteret, ut deliberare de statu rerum
10 suarum posset. triduo in hoc dato cum castra Romana
quingentos ferme passus ab urbe abessent, navem con-
scendit, et flumine Barbanna navigat in lacum Labeatum,
11 velut secretum locum petens ad consultandum, sed ut
apparuit, falsa spe excitus Caravantium fratrem multis
milibus armatorum actis ea regione, in quam missus erat,
12 adventare. qui postquam evanuit rumor, tertio post die
navem eandem secundo amni Scodram demisit, praemis-
sisque nuntiis, ut sibi appellandi praetoris potestas fieret,
13 copia facta in castra venit. et principium orationis ab
accusatione stultitiae orsus suae, postremo ad preces la-
crimasque effusus, genibus praetoris accidens in potesta-
14 tem sese dedit. primo bonum animum habere iussus, ad
cenam etiam invitatus in urbem ad suos rediit. et cum
15 praetore eo die honorifice est epulatus, deinde in custo-
diam C. Cassio tribuno militum traditus, vix gladiatorio
accepto decem talentis ab rege rex, ut in eam fortunam
recideret.

1 XXXII. Anicius Scodra recepta nihil prius quam
requisitos Petillium Perpernamque legatos ad se duci
2 iussit. quibus splendore suo restituto Perpernam extem-
plo mittit ad conprehendendos amicos cognatosque regis;
3 qui Meteonem, Labeatium gentis urbem, profectus Etle-
vam uxorem cum filiis duobus, Scerdilaedo Pleuratoque,
4 et Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. Ani-
cius bello Illyrico intra triginta dies perfecto nuntium
victoriae Perpernam Romam misit, et post dies paucos
Gentium regem ipsum cum parente coniuge ac liberis

ac fratre alîsque principibus Illyriorum. hoc unum bellum 5
prius perpetratum quam coeptum Romae auditum est.

Quibus diebus haec agebantur, Perseus quoque in
magno terrore erat propter adventum simul Aemili novi
consulis, quem cum ingentibus minis adventare audiebat,
simul Octavi praetoris. nec minus terroris a classe Ro- 6
mana et periculo maritumae orae habebat. Thessalonicae
Eumenes et Athenagoras praeerant cum parvo praesidio
duorum milium cetratorum. eo et Androclen praefectum 7
mittit, iussum sub ipsis navalibus castra habere. Aenean
mille equites [cum] Creonte Antigonensi misit ad tutan-
dam maritumam oram, ut quocumque littore adplicuisse 8
naves hostium audissent, extemplo ferrent agrestibus opem.
quinque milia Macedonum missa ad praesidium Pythii et 9
Petrae, quibus praepositi erant Histiaeus et Theogenes
et Midon. his profectis ripam munire Elpei fluminis ad- 10
gressus est, quia sicco alveo transiri poterat. huic ut 11
omnis multitudo vacaret, feminae ex propinquis urbibus
cocta cibaria in castra adferebant: miles iussus ex pro-
pinquis silvis benigne [...]

XXXIII. [....] conferre, postremo sequi se putearios 1
ad mare, quod minus trecentos passus aberat, iussit et in
litore alios alibi modicis intervallis fodere. montes in- 2
gentis altitudinis spem faciebant, eo magis quia nullos
apertos egererent rivos, occultos continere latices, quorum
venae in mare permanantes undae miscerentur. vix de- 3
ducta summa harena erat, cum scaturigines turbidae primo
et tenues emicare, dein liquidam multamque fundere aquam
velut deûm dono coeperunt. aliquantum ea quoque res 4
duci famae et auctoritatis aput milites adiecit. iussis de-
inde militibus expedire arma, ipse cum tribunis primisque
ordinibus ad contemplandos transitus [est progressus qua]
descensus facilis armatis, qua in ulteriorem ripam minime
iniquus ascensus esset. his satis exploratis illa quoque pri- 5
mum, ut ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum
imperiumque ducis fierent, providit: ubi omnibus simul 6
pronuntiaretur quod fieret neque omnes exaudirent, incerto
imperio accepto alios, ab se adicientes, plus eo quod im-
peratum sit, alios minus facere; clamores deinde dissonos

oriri omnibus locis et prius hostes quam ipsos, quid pa-
7 retur, scire. placere igitur tribunum militum primo pilo
legionis secretum edere imperium; illum et dein singulos
proximo cuique in ordine centurioni dicere, quid opus
facto sit, sive a primis signis ad novissimum agmen, sive
8 ab extremis ad primos perferundum imperium sit. vigiles
etiam novo more scutum in vigiliam ferre vetuit: non enim
in pugnam vigilem ire, ut armis utatur, sed ad vigilan-
dum, ut cum senserit hostium adventum, recipiat se exci-
9 tetque ad arma alios. scuto prae se erecto stare galeatos;
deinde ubi fessi sint, innixos pilo, capite super marginem
scuti posito, sopitos stare, ut [vigil] fulgentibus armis
10 procul conspici ab hoste possit, ipse nihil provideat. sta-
tionum quoque morem mutavit. armati omnes, et frenatis
equis equites, diem totum perstabant; id cum aestivis
diebus urente adsiduo sole fieret, tot horarum aestu et
languore ipsos equosque fessos integri saepe adorti hostes
11 vel pauci plures vexabant. itaque ex matutina statione
ad meridiem decedi et in postmeridianam succedere alios
iussit; ita numquam fatigatos recens hostis adgredi poterat.

1 XXXIIII. Haec cum ita fieri placere contione advo-
cata pronuntiasset, adiecit urbanae contioni convenientem
2 orationem: unum imperatorem in exercitu providere et
consulere quid agendum sit debere, nunc per se, nunc
cum iis, quos advocaverit in consilium; qui non sint ad-
vocati, eos nec palam nec secreto iactare consilia sua.
3 militem haec tria curare debere, corpus ut quam validis-
simum et pernicissimum habeat, arma apta, cibum para-
4 tum ad subita imperia; cetera scire de se dîs immortali-
bus et imperatori suo curae esse. in quo exercitu milites
consultent, imperator rumoribus vulgi circumagatur, ibi
5 nihil salutare esse. se, quod sit officium imperatoris, pro-
visurum, ut bene gerendae rei occasionem îs praebeat:
illos nihil quid futurum sit quaerere [debere], ubi datum
6 signum sit, tum militarem [operam] navare. ab his prae-
ceptis contionem dimisit, volgo etiam veteranis fatentibus,
se illo primum die, tamquam tirones, quid agendum esset
7 in re militari didicisse. non sermonibus tantum his, cum
quanto adsensu audissent verba consulis, ostenderunt,

sed rerum praesens effectus erat. neminem totis mox 8
castris quietum videres; acuere alii gladios, alii galeas
bucculasque, scutorum [alii ...], alii loricas tergere, alii
aptare corpori arma, experirique sub his membrorum agi-
litatem, quatere alii pila, alii micare gladiis mucronemque
intueri, ut facile quis cerneret, ubi primum conserendi 9
manum cum hoste data occasio esset, aut victoria egregia
aut morte memorabili finituros bellum. Perseus quoque 10
cum adventu consulis simul et veris principio strepere
omnia moverique aput hostes velut novo bello cerneret,
mota a Phila castra in adversa ripa posita, nunc ad con-
templanda opera sua circumire ducem, haud dubie transi-
tus speculan[tem ... Roma]norum esse.

XXXV. Quae res Romanis auxit animos, Macedoni- 1
bus regique eorum haut mediocrem attulit terrorem. et 2
primo supprimere in occulto famam eius rei est conatus
missis, qui Pantauchum inde venientem adpropinquare
castris vetarent. sed iam et pueri quidam visi ab suis 3
erant inter obsidis Illyrios ducti; et quo quaeque accura-
tius celantur, eo facilius loquacitate regiorum ministro-
rum emanant.

Sub idem tempus Rhodi legati in castra venerunt 4
cum îsdem de pace mandatis, quae Romae ingentem iram
patrum excitavere. multo iniquioribus animis a castrensi
consilio auditi sunt. itaque cum ali [...., ali] praecipites 5
sine responso agendos castris, [ipse] pronuntiavit post diem
quintum decimum se responsum daturum. interim, ut 6
appareret, quantum pacificantium Rhodiorum auctoritas
valuisset, consultare de ratione belli gerendi coepit. pla- 7
cebat quibusdam, et maxime maioribus natu, per Elpei
ripam munitionesque vim facere: confertis et uno [agmine
impetum] facientibus resistere Macedonas non posse, ex
tot castellis aliquanto altioribus ac munitioribus, quae
validis praesidiis insedissent, priore anno deiectos. aliis 8
placebat Octavium cum classe Thessalonicam petere et
populatione maritumae orae distringere copias regias, ut
altero ab tergo se ostendente bello circumactus ad inte-
riorem partem regni tuendam nudare aliqua parte transi-
tus Elpei cogeretur. ipsi natura et operibus inexsupera- 9

bilis ripa videbatur, et praeterquam quod tormenta ubique
disposita essent, missilibus etiam melius et certiore ictu
10 hostis uti audierat. alio spectabat mens tota ducis, dimis-
soque consilio Perraebos mercatores Coenum et Meno-
philum, notae et fidei iam sibi et prudentiae homines,
accersitos secreto percunctatur, quales ad Perraebiam
11 transitus sint. cum loca non iniqua esse dicerent, praesi-
diis autem regîs obsideri, spem cepit, si nocte inproviso
valida manu adgressus necopinantis esset, deici praesidia
12 posse: iacula enim et sagittas et cetera missilia in tene-
bris, ubi quid petatur procul provideri nequeat, inutilia
esse; gladio comminus geri rem in permixta turba, quo
13 miles Romanus vincat. his ducibus usurus, praetorem
Octavium accersitum exposito, quid pararet, Heraclium
cum classe petere iubet et mille hominibus decem dierum
14 cocta cibaria habere. ipse P. Scipionem Nasicam, Q. Fa-
bium Maximum filium suum cum quinque delectis mili-
tum [milibus] Heracleum mittit, velut classem conscen-
suros ad maritumam oram interioris Macedoniae, quod
15 in consilio agitatum erat, vastandam. secreto indicatum
cibaria his praeparata ad classem esse, ne quid eos mo-
raretur. inde iussi ducis itineris ita dividere viam, ut
16 quarta vigilia tertio die Pythium adoriri possent. ipse
postero die, ut detineret regem ab circumspectu rerum
aliarum, prima luce medio in alveo cum stationibus hostium
proelium commisit, atque pugnatum utrimquest levi ar-
matura. nec gravioribus armis in tam inaequali alveo
17 pugnari poterat. descensus ripae utriusque in alveum
trecentorum ferme passûm erat, medium spatium torrentis,
alibi aliter cavati, paulo plus quam mille passus patebat.
18 ibi in medio spectantibus utrimque ex vallo castrorum
[hinc rege,] hinc consule cum suis legionibus pugnatum
19 est. missilibus procul regia auxilia melius pugnabant;
comminus stabilior et tutior aut parma aut scuto Ligu-
20 stino Romanus erat. meridie fere receptui cani suis consul
iussit. ita eo die diremptum proelium est haut paucis
21 utrimque interfectis. sole orto postero die inritatis cer-
tamine animis etiam acrius concursum est. sed Romani
non ab his tantum, cum quibus contractum certamen erat,

sed multo magis ab ea multitudine, quae disposita in
turribus stabat, omni genere missilium telorum ac saxis
maxime volnerabantur. ubi propius ripam hostium subis- 22
sent, tormentis missa etiam ad ultimos perveniebant.
multo pluribus eo die amissis consul paulo serius recepit
suos. tertio die proelio abstinuit, degressus ad imam par- 23
tem castrorum, veluti per devexum in mare bracchium
transitum temptaturus. Perseus, quod in oculis erat [....] 24

XXXVI. [....] anni post circumactum solstitium 1
erat, hora diei iam ad meridiem vergebat, iter multo pul-
vere et incalescente sole factum erat. lassitudo et sitis 2
iam sentiebatur, et meridiem aestum magis adcensurum
mox adparebat. statuit sic adfectos recenti atque integro
hosti non obicere; sed tantus ardor in animis ad dimican- 3
dum uteumque erat, ut consuli non minore arte ad suos
eludendos quam ad hostis opus esset. nondum omnibus 4
instructis instabat tribunis militum, ut maturarent in-
struere, circumibat ipse ordines, animos militum hortando
in pugnam accendebat. ibi primo alacres signum posce- 5
bant; deinde, quantum increscerct aestus, et voltus minus
vigentes et voces segniores erant et quidam incumbentes
scutis nixique pilis stabant. tum iam aperte primis ordi- 6
nibus inperat, metarentur frontem castrorum et inpedi-
menta constituerent. quod ubi fieri milites sensere, alii 7
gaudere palam, quod fessos viae labore flagrantissimo
aestu non coegisset pugnare. legati circa imperatorem 8
ducesque externi erant, inter quos et Attalus, omnes ad-
probantes, cum pugnaturum consulem credebant — neque
enim ne his [quidem] cunctationem aperuerat suam; tunc 9
mutatione consilii subita cum alii silerent, Nasica unus ex
omnibus ausus est monere consulem, ne hostem ludifica-
tum priores imperatores fugiendo certamen manibus emit-
teret: vereri ne [si] nocte abeat, sequendus maximo labore 10
ac periculo in intima Macedoniae sit aestasque, sicut
prioribus ducibus, per calles saltusque Macedonicorum
montium vagando circumagatur. se magnopere suadere, 11
dum in campo patenti hostem habeat, adgrediatur nec
oblatam occasionem vincendi amittat. consul nihil offen- 12
sus libera admonitione tam clari adulescentis 'et ego'

inquit 'animum istum habui, Nasica, quem tu nunc habes;
13 et quem ego nunc habeo, tu habebis. multis belli casibus
didici, quando pugnandum, quando abstinendum pugna
sit. non operaest stanti nunc in acie docere quibus de
causis hodie quiesse melius sit. rationes alias reposcito:
14 nunc auctoritate veteris imperatoris contentus eris.' con-
ticuit adulescens: haud dubie videre aliqua impedimenta
pugnae consulem, quae sibi non apparerent.

1 XXXVII. Paulus postquam metata castra impedi-
mentaque collocata animadvertit, ex postrema acie tria-
2 rios primos subducit, deinde principes, stantibus in prima
acie hastatis, si quid hostis moveret, postremo hastatos,
ab dextro primum cornu singulorum paulatim signorum
3 milites subtrahens. ita pedites equitibus cum levi arma-
tura ante aciem hosti oppositis sine tumultu abducti, nec
ante, quam prima frons valli ac fossa perducta est, ex
4 statione equites revocati sunt. rex quoque cum sine de-
tractatione paratus pugnare eo die fuisset, contentus eo
quod per hostem moram fuisse pugnae scirent, et ipse in
castra copias reduxit.

5 Castris permunitis C. Sulpicius Gallus tribunus mili-
tum secundae legionis, qui praetor superiore anno fuerat,
consulis permissu ad contionem militibus vocatis pronun-
6 tiavit, nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet,
ab hora secunda usque ad quartam horam noctis lunam
defecturam esse. id quia naturali ordine statis temporibus
7 fiat, et sciri ante et praedici posse. itaque quem ad mo-
dum, quia certi solis lunaeque et ortus et occasus sint,
nunc pleno orbe, nunc senescentem exiguo cornu fulgere
lunam non mirarentur, ita ne obscurari quidem, cum con-
8 datur umbra terrae, trahere in prodigium debere. nocte,
quam pridie nonas Septembres insecuta est dies, edita
hora cum luna defecisset, Romanis militibus Galli sapien-
9 tia prope divina videri, Macedonas ut triste prodigium,
occasum regni perniciemque gentis portendens movit,
nec aliter vates. clamor ululatusque in castris Macedo-
num fuit, donec luna in suam lucem emersit.

10 Postero die — tantus utrique ardor exercitui ad con-
currendum fuerat, ut et regem et consulem suorum qui-

dam, quod sine proelio discessum esset, accusarent —
regi prompta defensio erat, non eo solum, quod hostis 11
prior, aperte pugnam detractans, in castra copias redu-
xisset, sed etiam quod eo loco signa constituisset, quo
phalanx, quam inutilem vel mediocris iniquitas loci effi-
ceret, promoveri non posset. consul ad id quod pridie 12
praetermisisse pugnandi occasionem videbatur, et locum
dedisse hosti, si nocte abire vellet, tunc quoque per spe-
ciem immolandi terere videbatur tempus, cum luce prima,
ad signum propositum pugnae exeundum in aciem fuisset.
tertia demum hora sacrificio rite perpetrato ad consilium 13
vocavit, atque ibi, quod rei gerendae tempus esset, lo-
quendo et intempestive consultando videbatur quibusdam
extrahere. [...] sermones talem consul orationem habuit.

XXXVIII. 'P. Nasica, egregius adulescens, ex omni- 1
bus unus quibus hesterno die pugnari placuit, denudavit
mihi suum consilium, idem postea, ita ut transisse in sen-
tentiam meam videri posset, tacuit. quibusdam alîs ab- 2
sentem carpere imperatorem quam praesentem monere
melius visum est. et tibi, P. Nasica, et quicumque idem 3
quod [tu] occultius senserunt, non gravabor reddere dila-
tae pugnae rationem. nam tantum abest, ut me hesternae 4
quietis paeniteat, ut servatum a me exercitum eo consilio
credam. in qua me opinione esse sine causa ne quis
vestrûm credat, recognoscat, agedum, mecum, si videtur,
quam multa pro hoste et adversus nos fuerint. iam omnium 5
primum, quantum numero nos praestent, neminem ve-
strûm nec ante ignorasse et hesterno die explicatam in-
tuentis aciem animadvertisse, certum habeo. ex hac nostra 6
paucitate quarta pars militum praesidio inpedimentis re-
licta erat, nec ignavissimum quemque relinqui ad custo-
diam sarcinarum scitis. sed fuerimus omnes. parvom hoc 7
tandem esse credimus, quod ex his castris, in quibus hac
nocte mansimus, exituri in aciem hodierno aut summum
crastino die, si ita videbitur, diis bene iuvantibus, sumus?
nihilne interest, utrum militem, quem neque viae labor 8
hodie neque operis fatigaverit, requietum, integrum in
tentorio suo arma capere iubeas atque in aciem plenum
virium, vigentem et corpore et animo educas, an longo 9

itinere fatigatum et onere fessum, madentem sudore,
arentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis pulvere,
torrente meridiano sole, hosti obicias recenti, requieto,
qui nulla re ante consumtas vires ad proelium adferat?
10 quis, pro deûm fidem, ita conparatus, vel iners atque in-
bellis, fortissimum virum [non] vicerit? quid quod hostes
per summum otium instruxerant aciem, praeparaverant
11 animos, stabant conpositi suis quisque ordinibus, nobis
tunc repente trepidandum in acie instruenda erat et in-
compositis concurrendum?

1 XXXVIIII. At hercule aciem quidem inconditam
inordinatamque habuissemus, castra munita, provisam
aquationem, tutum ad eam iter praesidiis inpositis, explo-
rata circa omnia; an nihil nostri habentes praeter nudum
2 campum, in quo pugnaremus? maiores vestri castra mu-
nita portum ad omnis casus exercitus ducebant esse,
unde ad pugnam exirent, quo iactati tempestate pugnae
3 receptum haberent. ideo cum munimentis ea saepsissent,
praesidio quoque valido firmabant, quod qui castris exu-
tus erat, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo habe-
retur. castra sunt victori receptaculum, victo perfugium.
4 quam multi exercitus, quibus minus prospera pugnae
fortuna fuit, intra vallum conpulsi, tempore suo, inter-
dum momento post, eruptione facta victorem hostem
5 pepulerunt? patria altera est militaris haec sedes vallum-
que pro moenibus et tentorium suum cuique militi domus
ac penates sunt. sine ulla sede vagi dimicassemus, ut
6 quo victores nos reciperemus? his difficultatibus et im-
pedimentis pugnae illud opponitur. quid si hostis hac
interposita nocte abisset? quantum rursus sequendo eo
penitus in ultimam Macedoniam exhauriendum laboris
7 erat! ego autem neque mansurum eum neque in aciem
copias educturum fuisse certum habeo, si cedere hinc
statuisset. quanto enim facilius abire fuit, cum procul
8 abessemus, quam nunc, cum in cervicibus sumus? nec
fallere nos interdiu aut nocte abeund[o potest. quid au]-
tem est nobis optatius quam ut quorum castra praealta
fluminis ripa tuta, vallo insuper saepta [ac] crebris tur-
ribus, oppugnare adorti sumus, eos relictis munimentis,

agmine effuso abeuntis in patentibus campis ab tergo
adoriamur? hae dilatae pugnae ex hesterno die in hodier-
num causae fuerunt. pugnare enim et ipsi mihi placet; 9
et ideo, quia per Elpeum amnem saepta ad hostem via
erat, alio saltu, deiectis hostium praesidiis, novom iter
aperui, neque priusquam debellavero absistam.'

XXXX. Post hanc orationem silentium fuit, partim 1
traductis in sententiam eius, partim verentibus nequiquam
offendere in eo quod utcumque praetermissum revocari
non posset. ac ne illo ipso quidem die aut consuli aut 2
regi [pugnare placuit, regi] quod nec fessos, ut pridie,
ex via neque trepidantis in acie instruenda et vixdum
compositos adgressurus erat, consuli, quod in novis castris
non ligna, non pabulum convectum erat, ad quae petenda
ex propinquis agris magna pars militum e castris exierat.
neutro imperatorum volente fortuna, quae plus consilis 3
humanis pollet, contraxit certamen. flumen erat haud 4
magnum propius hostium castris, ex quo et Macedones
et Romani aquabantur praesidiis ex utraque ripa positis,
ut id facere tuto possent. duae cohortes a parte Roma- 5
norum erant, Marrucina et Paeligna, duae turmae Samni-
tium equitum, quibus praeerat M. Sergius Silus legatus;
et aliud pro castris stativom erat praesidium sub C. Clu- 6
vio legato, tres cohortes, Firmana, Vestina, Cremonensis,
duae turmae equitum, Placentina et Aesernina. cum otium 7
ad flumen esset neutris lacessentibus, hora circiter nona
iumentum e manibus curantium elapsum in ulteriorem
ripam effugit. quod cum per aquam ferme genu tenus 8
altam tres milites sequerentur, Threces duo id iumentum
ex medio alveo in suam ripam trahentes [....], altero
eorum occiso receptoque eo iumento ad stationem suorum
[se] recipiebant. octingentorum Thracum praesidium in 9
hostium ripa erat. ex his pauci primo, aegre passi po-
pularem in suo conspectu caesum, ad persequendos in-
terfectores fluvium transgressi sunt, dein plures, postremo 10
omnes, et cum praesidio [....]

XXXXI. [....] proelium ducit. movebat imperi ma- 1
iestas, gloria viri, ante omnia aetas, quod maior sexaginta
annis iuvenum munia in parte praecipua laboris periculi-

que capessebat. intervallum quod inter cetratos et pha-
langes erat, inplevit legio atque aciem hostium interrupit.
2 a tergo cetratis erat, frontem adversus clupeatos habe-
bat, chalcaspides appellabantur. secundam legionem
L. Albinus consularis ducere adversus leucaspidem pha-
3 langem iussus; ea media acies hostium fuit. in dextrum
cornu, unde circa fluvium commissum proelium erat,
elephantos inducit et alas sociorum; et hinc primum fuga
4 Macedonum est orta. nam sicut pleraque nova conmenta
mortalium in verbis vim habent, experiendo, cum agi,
non quem ad modum agatur edisseri oportet, sine ullo
effectu evanescunt, ita tum elephanti in acie nomen tan-
5 tum sine usu fuerunt. elephantorum impetum subsecuti
sunt socii nominis Latini, pepuleruntque laevom cornu.
6 in medio secunda legio inmissa dissipavit phalangem.
neque ulla evidentior causa victoriae fuit, quam quod
multa passim proelia erant, quae fluctuantem turbarunt
primo, deinde disiecerunt phalangem, cuius confertae et
7 intentis horrentis hastis intolerabiles vires sunt; si car-
ptim adgrediendo circumagere inmobilem longitudine et
gravitate hastam cogas, confusa strue inplicantur; si vero
aut ab latere aut ab tergo aliquid tumultus increpuit,
8 ruinae modo turbantur, sicut tum adversus catervatim
incurrentes Romanos et interrupta multifariam acie ob-
viam ire cogebantur. et Romani, quacumque data inter-
9 valla essent, insinuabant ordines suos. qui si universa
acie in frontem adversus instructam phalangem concur-
rissent, quod Paelignis principio pugnae incaute congres-
sis adversus cetratos evenit, induissent se hastis nec con-
fertam aciem sustinuissent.

1 XXXXII. Ceterum sicut peditum passim caedes fie-
bant, nisi qui abiectis armis fugerunt, sic equitatus prope
2 integer pugna excessit. princeps fugae rex ipse erat. iam
a Pydna cum sacris alis equitum Pellam petebat; confe-
3 stim eos Cotys sequebatur Odrysarumque equitatus. ce-
terae quoque Macedonum alae integris abibant ordinibus,
quia interiecta peditum acies, cuius caedes victores tene-
4 bat, inmemores fecerat sequendi equites. diu phalanx a
fronte, a lateribus, ab tergo caesa est. postremo qui ex

hostium manibus elapsi erant, inermes ad mare fugientes,
quidam aquam etiam ingressi, manus ad eos qui in classe
erant tendentes, suppliciter vitam orabant. et cum sca- 5
phas concurrere undique ab navibus cernerent, ad ex-
cipiendos sese venire rati, ut caperent potius quam occi-
derent, longius in aquam, quidam etiam natantes, pro-
gressi sunt. sed cum hostiliter [e] scaphis caederentur, 6
retro qui poterant nando repetentes terram in aliam foe-
diorem pestem incidebant; elephanti enim ab rectoribus
ad litus acti exeuntis obterebant elidebantque. facile 7
conveniebat, [a] Romanis numquam una acie tantum
Macedonum interfectum. caesa enim ad viginti milia
hominum sunt, ad sex milia, qui Pydnam ex acie per-
fugerant, vivi in potestatem pervenerunt, et vagi ex fuga
quinque milia hominum capta. ex victoribus ceciderunt 8
non plus centum, et eorum multo maior pars Paeligni.
volnerati aliquanto plures sunt. quod si maturius pugnari 9
coeptum esset, ut satis diei victoribus ad persequendum
superesset, deletae omnes copiae forent; nunc imminens
nox et fugientes texit et Romanis pigritiem ad sequendum
locis ignotis fecit.

XXXXIII. Perseus ad Pieriam silvam via militari, 1
frequenti agmine equitum et regio comitatu fugit. simul 2
in silvam ventum est, ubi plures diversae semitae erant,
et nox adpropinquabat, cum perpaucis maxime fidis via
devertit. equites sine duce relicti ali alia in civitates 3
suas dilapsi sunt; perpauci inde Pellam celerius quam
ipse Perseus, quia recta [et] expedita via ierant, perve-
nerunt. rex ad mediam ferme noctem et errore et variis 4
difficultatibus viae vexatust. in regia maesta Perseo 5
qui Pellae praeerant [Eulaeus] Euctusque regîque pueri
praesto erant. contra ea amicorum, qui ali alio casu ser-
vati ex proelio Pellam venerant, cum saepe arcessiti essent,
nemo ad eum venit. tres erant tantum cum eo fugae 6
comites, Euander Cretensis, Neo Boeotius et Archidamus
Aetolus. cum îs, iam metuens, ne, qui venire ad se ab- 7
nuerent, maius aliquid mox auderent, quarta vigilia pro-
fugit. secuti eum sunt admodum quingenti Cretenses. 8
petebat Amphipolim; sed nocte a Pella exierat, properans

ante lucem Axium amnem traicere, eum finem sequendi
propter difficultatem transitus fore ratus Romanis.

1 XXXXIIII. Consulem, cum se in castra victor rece-
pisset, ne sincero gaudio frueretur, cura de minore filio
2 stimulabat. P. Scipio is erat, Africanus et ipse postea
deleta Carthagine appellatus, naturalis consulis Pauli
3 filius, adoptione Africani nepos. is septumum decumum
tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, dum
effuse sequitur hostes, in partem aliam turba ablatus
erat; et serius cum redisset, tunc demum, recepto sospite
filio, victoriae tantae gaudium consul sensit.

4 Amphipolim cum iam fama pugnae pervenisset, con-
cursusque matronarum in templum Dianae, quam Tauro-
polon vocant, ad opem exposcendam fieret, Diodorus,
qui praeerat urbi, metuens ne Thraces, quorum duo milia
in praesidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab subor-
nato ab se per fallaciam in tabellari speciem litteras in
5 foro medio accepit. scriptum in iis erat, ad Emathiam
classem Romanam adpulsam esse agrosque circa vexari:
orare praefectos Emathiae, ut praesidium adversus popu-
6 latores mittat. his lectis hortatur Thracas, ut ad tuen-
dam Emathiae oram proficiscantur: magnam eos caedem
praedamque palatis passim per agros Romanis facturos.
7 simul elevat famam adversae pugnae: quae si vera foret,
8 alium super alium recentes ex fuga venturos fuisse. per
hanc causam Thracibus ablegatis, simul transgressos eos
Strymonem vidit, portas clausit.

1 XXXXV. Tertio die Perseus quam pugnatum erat
Amphipolim venit. inde oratores cum caduceo ad Pau-
2 lum misit. interim Hippias et Midon et Pantauchus,
principes amicorum regis, Beroeam, quo ex acie confu-
gerant, ipsi ad consulem profecti Romanis dedunt. hoc
idem et alii deinceps. metu perculsi parabant facere.
3 consul nuntiis victoriae Q. Fabio filio et L. Lentulo et
Q. Metello cum litteris Romam missis spolia iacentis
4 hostium exercitus peditibus concessit, equitibus praedam
circumiecti agri, dum ne amplius duabus noctibus a ca-
stris abessent. ipse propius mare ad Pydnam castra
5 movit. Beroea primum, deinde Thessalonica et Pella et

deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita.
Pydnaei, qui proximi erant, nondum miserant legatos; 6
multitudo incondita plurium simul gentium turbaque, quae
ex acie fuga in unum conpulsa erat, consilium et consen-
sum civitatis inpediebat, nec clausae modo portae, sed
etiam inaedificatae erant. missi Midon et Pantauchus sub 7
muros ad conloquium Solonis, qui praesidio praeerat; per
eum emittitur militaris turba. oppidum deditum militibus
datur diripiendum. Perseus, una tantum spe Bisaltarum 8
auxili temptata, ad quos nequiquam miserat legatos, in
contionem processit Philippum secum filium habens, ut 9
et ipsos Amphipolitanos et equitum peditumque, qui aut
se persecuti aut fuga eodem delati erant, adhortando
animos confirmaret. sed aliquotiens dicere incipientem 10
cum lacrimae praepedissent, quia ipse hiscere nequiit,
Euandro Cretensi editis, quae agi cum multitudine vellet,
de templo descendit. multitudo sicut ad conspectum 11
regis fletumque tam miserabilem et ipsa ingemuerat la-
crimaveratque, ita Euandri orationem aspernabatur, et
quidam ausi sunt media ex contione succlamare 'abite
hinc, ne qui pauci supersumus, propter vos pereamus.'
horum ferocia vocem Euandri clausit. rex exin domum 12
se recepit, pecuniaque et auro argentoque in lembos, qui
in Strumone stabant, delatis et ipse ad flumen descendit.
Thraces navibus se committere non ausi domos dilapsi 13
et alia militaris generis turba, Cretensis spem pecuniae
secuti. et quoniam in dividendo plus offensionum quam
gratiae erat, quinquaginta talenta îs posita sunt in ripa
diripienda. ab hac direptione cum per tumultum naves 14
conscenderent, lembum unum in ostio amnis multitudine
gravatum merserunt. Galepsum eo die, postero Samo- 15
thracam, quam petebant, perveniunt; ad duo milia talen-
tûm pervecta eo dicuntur.

XXXXVI. Paulus per omnes deditas civitates di- 1
missis qui praeessent, ne qua iniuria in nova pace victis
fieret, retentisque aput se caduceatoribus regis P. Nasi-
cam, ignarus fugae regis, Amphipolim misit cum modica
peditum equitumque manu, simul ut Sinticen evastaret 2
et ad omnes conatus regis impedimento esset. inter haec 3

Meliboea a Cn. Octavio capitur diripiturque; ad Aegi-
nium, ad quod oppugnandum Cn. Anicius legatus missus
erat, ducenti eruptione ex oppido facta amissi sunt igna-
4 ris Aeginiensibus debellatum esse. consul a Pydna pro-
fectus cum toto exercitu die altero Pellam pervenit; et
cum castra mille passus inde posuisset, per aliquot dies
ibi stativa habuit, situm urbis undique aspiciens, quam
5 non sine causa delectam esse regiam advertit. sita est
in tumulo vergente in occidentem hibernum; cingunt
paludes inexsuperabilis altitudinis aestate et hieme, quas
6 restagnantes faciunt [amnes. arx] Phacus in ipsa palude,
qua proxima urbi est, velut insula eminet aggeri operis
ingentis imposita, qui et murum sustineat et umore cir-
7 cumfusae paludis nihil laedatur. muro urbis coniuncta
procul videtur; divisa est intermurali amni et eadem ponte
iuncta, ut nec oppugnante externo aditum ab ulla parte
habeat, nec si quem ibi rex includat, ullum nisi per facil-
8 limae custodiae pontem effugium. et gaza regia in eo
loco erat: sed tum nihil praeter trecenta talenta, quae
missa Gentio regi, deinde retenta fuerant, inventum est.
9 per quos dies ad Pellam stativa fuerunt, legationes fre-
quentes, quae ad gratulandum convenerant, maxime ex
10 Thessalia, auditae sunt. nuntio deinde accepto Persea
Samothracam traiecisse, profectus a Pella consul quartis
11 castris Amphipolim pervenit. effusa omnis obviam turba
cuivis indicio erat non bono ac iusto rege orba [....]

[PERIOCHA LIBRI XXXXV.]

[Perseus ab Aemilio Paulo in Samothrace captus est. cum Antiochus Syriae rex Ptolemaeum et Cleopatram Aegypti reges obsideret et missis ad eum a senatu legatis, qui iuberent ab obsidione socii regis absisteret, editisque mandatis consideraturum se quid faciendum esset respondisset, unus ex legatis Popillius virga regem circumscripsit iussitque, antequam circulo excederet, responsum daret. qua asperitate effecit, ut Antiochus bellum omitteret. legationes gratulantium populorum atque regum in senatum admissae, Rhodiorum, qui eo bello contra populum Romanum [regi] faverant, exclusa. postera die cum de eo quaereretur, ut eis bellum indiceretur, causam in senatu patriae suae legati egerunt. nec tamquam

socii nec tamquam hostes dimissi. Macedonia in provinciae formam redacta Aemilius Paulus, repugnantibus militibus ipsius propter minorem praedam et contradicente Ser. Sulpicio Galba, triumphavit et Persen cum tribus filiis duxit ante currum. cuius triumphi laetitia ne solida ei contingeret, duorum filiorum funeribus insignita est, quorum alterius mors triumphum patris praecessit, alterius secuta est. lustrum a censoribus conditum est; censa sunt civium capita trecenta duodecim milia octingenta quinque. Prusias Bithyniae rex Romam, ut senatui gratias ageret ob victoriam ex Macedonia partam, venit et Nicomeden filium senatui commendavit. rex plenus adulationis libertum se populi Romani dicebat.]

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA

LIBER XXXXV.

I. Victoriae nuntii, Q. Fabius et L. Lentulus et Q. 1
Metellus, quanta potuit adhiberi festinatio, celeriter Romam cum venissent, praeceptam tamen eius rei laetitiam
invenerunt. quarto post die quam cum rege est pugna- 2
tum, cum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula pervasit, pugnatum in Macedonia et devi-
ctum regem esse, dein fremitus increvit, postremo clamor 3
plausus[que], velut certo nuntio victoriae allato, est
exortus. mirari magistratus et quaerere auctorem repen- 4
tinae laetitiae; qui postquam nullus erat, evanuit equidem tamquam certae rei gaudium, omen tamen laetum
insidebat animis. quod postquam veris nuntiis Fabi Len- 5
tulique et Metelli adventu firmatum est, cum victoria
ipsa, tum augurio animorum suorum laetabantur. et 6
altera traditur circensis turbae non minus similis veri laetitia. ante diem quintum decimum kalendas Octobres, ludorum Romanorum secundo die, C. Licinio consuli ad quadrigas mittendas escendenti tabellarius, qui se ex Macedonia venire diceret, laureatas litteras [tradidisse]
dicitur. quadrigis missis consul currum conscendit, et 7
cum per circum reveheretur ad foros publicos, laureatas

8 tabellas populo ostendit. quibus conspectis repente inme-
mor spectaculi populus in medium decurrit. eo senatum
consul vocavit recitatisque tabellis ex auctoritate patrum
pro foris publicis denuntiavit populo, L Aemilium col-
9 legam signis conlatis cum rege Perseo pugnasse; Mace-
donum exercitum caesum fusumque; regem cum paucis
fugisse, civitates omnes Macedoniae in dicionem populi
10 Romani venisse. his auditis clamor cum ingenti plausu
ortus; ludis relictis domus magna pars hominum ad con-
11 iuges [et] liberos laetum nuntium portabant. tertius de-
cimus dies erat ab eo, quo in Macedonia pugnatum est.
1 II. Postero die senatus in curia habitus, supplicatio-
nesque decretae, et senatus consultum factum est, ut
consul, quos praeter milites sociosque navales coniuratos
2 haberet, dimitteret: de militibus socîsque navalibus dimit-
tendis referretur, cum legati ab L. Aemilio consule, a
3 quibus praemissus tabellarius esset, [venissent]. ante
diem sextum kal. Octobres hora fere secunda legati ur-
bem ingressi sunt; ingentem secum occurrentium, qua-
cumque ibant, prosequentiumque trahentes turbam in
4 forum ad curiam perrexerunt. senatus forte in curia
erat; eo legatos consul introduxit. ibi tantum temporis
retenti, dum exponerent quantae regiae [copiae] peditum
equitumque fuissent, quot milia ex his caesa, quot capta
5 forent, quam paucorum militum iactura tanta hostium
strages facta, quam pavide rex fugisset, existimari Samo-
thraciam petiturum, paratam classem ad persequendum
6 esse, neque terra neque mari elabi posse, eadem haec
paulo post in contionem traducti exposuerunt; renovata-
que laetitia, cum consul edixisset, ut omnes aedes sacrae
aperirentur, pro se quisque ex contione ad gratias agen-
7 das ire dìs, ingentique turba non virorum modo, sed
etiam feminarum conferta [tota] urbe deorum immorta-
8 lium templa. senatus revocatus in curiam supplicationes
ob rem egregie gestam ab L. Aemilio consule in quinque
dies circa omnia pulvinaria decrevit hostîsque maioribus
9 sacrificari iussit. naves quae in Tiberi paratae instru-
ctaeque stabant, ut, si res posceret, in Macedoniam mit-
10 terentur, subduci et in navalibus conlocari, socios navalis

dato annuo stipendio dimitti et cum his omnes, qui in
consulis verba iuraverant; et quod militum Corcyrae, 11
Brundisi, ad mare superum aut in agro Larinati esset —
omnibus his locis dispositus exercitus fuerat, cum quo,
si res posceret, C. Licinius collegae ferret opem —, hos
omnes milites dimitti placuit. supplicatio pro contione 12
populo indicta est ex ante diem quintum idus Octobres
cum eo die in quinque dies.

III. Ex Illyrico duo legati C. Licinius Nerva et P. 1
Decius nuntiarunt, exercitum Illyriorum caesum, Gen-
tium regem captum, in dicione populi Romani et Illyri-
cum esse. ob eas res gestas ductu auspicioque L. Anici 2
praetoris senatus in triduom supplicationes decrevit. in-
dictae a consule sunt in ante [diem] quartum et tertium
et pridie idus Novembres.

Tradidere quidam legatos Rhodios, nondum dimissos, 3
post victoriam nuntiatam velut ad ludibrium stolidae su-
perbiae in senatum vocatos esse. ibi Agepolim principem 4
eorum ita locutum: missos esse legatos ab Rhodiis ad
pacem inter Romanos et Persea faciendam, quod id bel- 5
lum grave atque incommodum Graeciae omni, sumptuo-
sum ac damnosum ipsis Romanis esset. fortunam populi 6
Romani bene fecisse, quando finito aliter bello gratulandi
sibi de victoria egregia Romanis opportunitatem dedisset.
haec ab Rhodio dicta, responsum ab senatu esse, Rhodios
nec utilitatium Graeciae [gratia] neque cura inpensarum
populi Romani, sed pro Perseo legationem eam misisse:
nam si ea fuisset cura, quae simularetur, tum mittendos 7
legatos fuisse, cum Perseus in Thessaliam exercitu in-
ducto per biennium Graecas urbes alias obsideret, alias
denuntiatione armorum terreret; tum nullam pacis ab 8
Rhodiis mentionem factam. postquam superatos saltus
transgressosque in Macedoniam Romanos audierint et
inclusum teneri Persea, tunc Rhodios legationem mi-
sisse, non ad ullam aliam rem quam ad Persea ex inmi-
nenti periculo eripiendum. cum hoc responso legatos
dimissos.

IIII. Per eosdem dies et M. Marcellus ex provincia 1
Hispania decedens Marcolica nobili urbe capta decem

pondo auri et argenti ad summam sestertiûm deciens [in]
aerarium rettulit.
2 Paulus Aemilius consul cum castra, ut supra dictum
est, ad Siras terrae Odomanticae haberet, litterae ab
rege Perseo per ignobiles tres legatos [traditae ei sunt.
quos quum sordidatos] cerneret, et ipse inlacrimasse di-
3 citur sorti humanae, quod qui paulo ante non contentus
regno Macedoniae Dardanos Illyriosque oppugnasset,
Bastarnarum excivisset auxilia, is tum amisso exercitu,
extorris regno, in parvam insulam conpulsus, supplex,
4 fani religione, non viribus suis tutus esset. sed postquam
[a] rege Perse consuli Paulo salutem legit, miserationem
5 omnem stultitia ignorantis fortunam suam exemit. itaque
quamquam in reliqua parte litterarum minime regiae
preces erant, tamen sine responso ac sine litteris ea legatio
6 dimissa est. sensit Perseus, cuius nominis obliviscendum
victo esset; itaque alterae litterae cum privati nominis
7 titulo missae et petiere et impetravere, ut aliqui ad eum
mitterentur, cum quibus loqui de statu et condicione suae
fortunae posset. missi sunt tres legati, P. Lentulus, A.
Postumius Albinus, A. Antonius. nihil ea legatione per-
fectum est Perseo regium nomen omni vi amplectente,
Paulo ut se suaque omnia in fidem et clementiam populi
Romani permitteret tendente.
1 V. [Ea] dum aguntur, classis Cn. Octavi Samothra-
cam est adpulsa. is quoque praesenti admoto terrore
modo minis, modo spe perlicere, ut se traderet, [cum]
conaretur, adiuvit in hoc eum res seu casu contracta seu
2 consilio. L. Atilius inlustris adulescens cum in contione
esse populum Samothracum animum advertisset, a ma-
gistratibus petiit, ut sibi paucis adloquendi populi pote-
3 statem facerent. permisso, 'utrum nos, hospites Samo-
thraces, vere accepimus an falso, sacram hanc insulam et
4 augusti totam atque inviolati soli esse?' cum creditae
sanctitati adsentirentur omnes, 'cur igitur' inquit 'pollui
eam, homicida sanguine regis Eumenis viola[to lice]bit,
et cum omnis praefatio sacrorum eos quibus non sint
purae manus sacris arceat, vos penetralia vestra conta-
5 minari cruento latronis corpore sinetis?' nobilis fama

erat apud omnes Graeciae civitates Eumenis regis per
Euandrum Delphis prope perpetrata caedes. itaque prae- 6
terquam quod in potestate Romanorum sese insulamque
totam et templum cernebant esse, ne inmerito quidem ea
sibi exprobrari rati, Theondan, qui summus magistratus
aput eos erat — regem ipsi appellant —, ad Persea mit-
tunt, qui nuntiaret, argui caedis Euandrum Cretensem, 7
esse autem iudicia aput sese more maiorum conparata de
iis, qui incestas manus intulisse intra terminos sacratos
templi dicantur: si confideret Euander innoxium se rei 8
capitalis argui, veniret ad causam dicendam; si commit-
tere se iudicio non auderet, liberaret religione templum
ac sibimet ipse consuleret. Perseus sevocato Euandro 9
iudicium subeundi nullo pacto auctor esse: nec causa nec
gratia parem fore. suberat et ille metus, ne damnatus
auctorem se nefandi facinoris protraheret. reliqui quid
esse, nisi ut fortiter moriatur? nihil palam abnuere Eu- 10
ander; sed cum veneno se malle mori quam ferro dixisset,
occulte fugam parabat. quod cum renuntiatum regi esset,
metuens ne tamquam a se subtracto poenae reo iram
Samothracum in se converteret, interfici Euandrum iussit.
qua perpetrata temere caede subit extemplo animum in 11
se nimirum receptam labem, quae Euandri fuisset: ab illo
Delphis volneratum Eumenen, ab se Samothracae Euan-
drum occisum; ita duo sanctissima in terris templa se
uno auctore sanguine humano violata. huius rei crimen 12
corrupto pecunia Theonda avertit, ut renuntiaret populo,
Euandrum sibi ipsum mortem conscisse.

VI. Ceterum tanto facinore in unicum relictum ami- 1
cum commisso, per tot casus expertum proditumque quia
non prodiderat, omnium ab se abalienavit animos. pro 2
se quisque transire ad Romanos; fugaeque consilium ca-
pere solum prope relictum coegerunt, Oroandemque Cre-
tensem, cui nota Threciae ora erat, quia mercaturas in
ea regione fecerat, appellat, ut se sublatum [in] lembum
ad Cotym deveheret. Demetrium est portus in promun- 3
turio quodam Samothracae; ibi lembus stabat. sub occa-
sum solis deferuntur quae ad usum necessaria erant; de-
fertur et pecunia, quanta clam deferri poterat. rex ipse 4

nocte media cum tribus consciis fugae per posticum ae-
dium in propincum cubiculo hortum, atque inde maceriam
5 aegre transgressus ad mare pervenit. Oroandes tantum
[moratus], dum pecunia defertur, primis tenebris sol-
6 verat navem ac per altum Cretam petebat. postquam in
portu navis non inventa est, vagatus Perseus aliquamdiu
in litore, postremo timens lucem iam adpropinquantem,
in hospitium redire non ausus, in latere templi prope an-
7 gulum obscurum delituit. pueri regii aput Macedonas
vocabantur principum liberi ad ministerium electi regis;
ea cohors persecuta regem fugientem ne tum quidem
abscedebat, donec iussu Cn. Octavi pronuntiatum est per
8 praeconem, regios pueros Macedonasque alios, qui Samo-
thracae essent, si transirent ad Romanos, incolumitatem
libertatemque et sua omnia servaturos, aut quae secum
9 haberent aut in Macedonia reliquissent. ad hanc vocem
transitio omnium facta est, nominaque dabant ad C. Po-
stumium tribunum militum. liberos quoque parvos regios
Ion Thessalonicensis Octavio tradidit, nec quisquam,
praeter Philippum maximum natu ex filiis, cum rege
10 relictus. tum sese filiumque Octavio tradidit, fortunam
deosque, quorum [in] templo erant, nulla ope supplicem
11 iuvantis accusans. in praetoriam navem inponi iussus,
eodem et pecunia quae superfuit delata est, extemploque
12 classis Amphipolim repetit. inde Octavius regem in castra
ad consulem misit praemissis litteris, ut in potestate eum
esse et adduci sciret.

1 VII. Secundam eam Paulus, sicut erat, victoriam
ratus victimas cecidit eo nuntio; et consilio advocato [lit-
teras] praetoris cum recitasset, Q. Aelium Tuberonem ob-
viam regi misit, ceteros manere in praetorio frequentis
2 iussit. non alias ad ullum spectaculum tanta multitudo
occurrit. patrum aetate Syphax rex captus in castra Ro-
mana adductus erat, praeterquam quod nec sua nec gen-
tis fama comparandus, tunc accessio Punici belli fuerat,
3 sicut Gentius Macedonici; Perseus caput belli erat, nec
ipsius tantum patris avique [....], quos sanguine ac ge-
nere contingebat, fama conspectum eum efficiebat, sed
effulgebant Philippus ac magnus Alexander, qui summum

inperium in orbe terrarum Macedonum fecerant. pullo 4
amictus Perseus ingressus est castra nullo suorum alio
comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.
progredi prae turba occurrentium ad spectaculum non
poterat, donec a consule lictores missi sunt, qui sum-
moto iter ad praetorium facerent. consurrexit consul, 5
et iussis sedere alíís progressusque paulum introeunti
regi dextram porrexit. summittentemque se ad pedes
sustulit, nec attingere genua passus introductum in ta-
bernaculum adversus advocatos in consilium considere
iussit.

VIII. Prima percontatio fuit, qua subactus iniuria 1
contra populum Romanum bellum tam infesto animo
suscepisset, quo se regnumque suum ad ultimum discrimen
adduceret. cum responsum expectantibus cunctis terram 2
intuens diu tacitus fleret, rursum consul 'si iuvenis regnum 3
accepisses, minus equidem mirarer, ignorasse te, quam
gravis aut amicus aut inimicus esset populus Romanus;
nunc vero, cum et bello patris tui, quod nobiscum gessit, 4
interfuisses, et pacis postea, quam cum summa fide ad-
versus eum coluimus, meminisses, [quod fuit] consilium,
quorum et vim [in] bello et fidem in pace expertus esses,
cum îs tibi bellum esse quam pacem malle?' nec inter- 5
rogatus nec accusatus cum responderet, 'utcumque tamen
haec, sive errore humano seu casu seu necessitate incide-
runt, bonum animum habe. multorum regum, populorum
casibus cognita populi Romani clementia non modo spem
tibi, sed prope certam fiduciam salutis praebet.' haec 6
Graeco sermone Perseo, Latine deinde suis 'exemplum
insigne cernitis' inquit 'mutationis rerum humanarum.
vobis hoc praecipue dico, iuvenes. ideo in secundis rebus
nihil in quemquam superbe ac violenter consulere decet
nec praesenti credere fortunae, cum quid vesper ferat in-
certum sit. is demum vir erit, cuius animum neque pro- 7
spera flatu suo efferet nec adversa infringet.' consilio
dimisso tuendi cura regis Q. Aelio mandatur. eo die et 8
invitatus ad consulem Perseus et alius omnis ei honos
habitus est, qui haberi in tali fortuna poterat. exercitus
deinde in hiberna dimissus est.

VIIII. Maximam partem copiarum Amphipolis, reli-
quas propinquae urbes acceperunt.
2 Hic finis belli, cum quadriennium continuum bellatum
esset, inter Romanos ac Persea fuit, idemque finis inclyti
3 per Europae plerumque atque Asiam omnem regni. vi-
censimum ab Carano, qui primus regnabat, Persea nu-
merabant. Perseus Q. Fulvio, [L.] Manlio consulibus
regnum accepit, a senatu rex est appellatus M. Iunio, A.
4 Manlio consulibus, regnavit undecim annos. Macedonum
obscura admodum fama usque ad Philippum Amyntae
filium fuit. inde ac per eum [gens] crescere cum coe-
pisset, Europae se tamen finibus continuit, Graeciam om-
5 nem et partem Threciae atque Illyrici amplexa. superfudit
deinde se in Asiam, et tredecim annis, quibus Alexander
regnavit, primum omnia, qua Persarum prope inmenso
6 spatio imperium fuerat, suae dicionis fecit, Arabas hinc
Indiamque, qua terrarum ultumos finis rubrum mare am-
7 plectitur, peragravit. tum maximum in terris Macedonum
regnum nomenque, inde morte Alexandri distractum [in]
multa regna, dum ad se quisque opes rapiunt, laceratis
viribus, a summo culmine fortunae ad ultimum finem
centum quinquaginta annos stetit.

1 X. Victoriae Romanae fama cum pervasisset in Asiam,
Antenor, qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cas-
2 sandriam inde traiecit. C. Popillius, qui [ad] Delum prae-
sidio navibus Macedoniam petentibus erat, postquam de-
bellatum in Macedonia et statione summotos hostium
lembos audivit, dimissis et ipse Atticis navibus ad susce-
ptam legationem peragendam navigare Aegyptum pergit,
3 ut prius occurrere Antiocho posset, quam ad Alexandreae
4 moenia accederet. cum praetervehcrentur Asiam legati et
Loryma venissent, qui portus viginti paulo amplius milia
5 ab Rhodo abest, ex adverso urbi ipsi positus, principes
Rhodiorum occurrunt — iam enim eo quoque victoriae
fama perlata erat — orantes, ut Rhodum deveherentur:
pertinere id ad famam salutemque civitatis, noscere ipsos
omnia, quae acta essent agerenturque Rhodi, et conperta
6 per se, non volgata fama, Romam referre. diu negantes
perpulerunt, ut moram navigationis brevem pro salute

sociae urbis paterentur. postquam Rhodum ventum est,
in contionem quoque eos îdem precibus pertraxerunt.
adventus legatorum auxit potius timorem civitati quam 7
minuit; omnia enim Popillius quae singuli universique
eo bello hostiliter dixerant fecerantque rettulit, et vir 8
asper ingenio augebat atrocitatem eorum, quae diceren-
tur, voltu truci et accusatoria voce, ut, cum propriae si- 9
multatis nulla causa cum civitate esset, ex unius senatoris
Romani acerbitate, qualis in se universi senatus animus
esset, coniectarent. C. Decimi mode[ratior o]ratio fuit, 10
qui in plerisque eorum, quae commemorata a Popillio
essent, culpam non penes populum, sed penes paucos con-
citores volgi esse dixit: eos, venalem linguam habentis, 11
decreta plena regiae adsentationis fecisse, et eas legatio-
nes misisse, quarum Rhodios semper non minus puderet
quam paeniteret. quae omnia, si ea mens populo foret,
in capita noxiorum versura. cum magno adsensu auditus 12
est, non magis eo quod multitudinem noxa levabat quam
quod culpam in auctores verterat. itaque cum principes 13
eorum Romanis responderent, nequaquam tam grata ora-
tio eorum fuit, qui quae Popillius obiecerat diluere utcum-
que conati sunt, quam eorum, qui Decimio in auctoribus
ad piaculum noxae obiciendis adsensi sunt. decretum 14
igitur extemplo, ut qui pro Perseo adversus Romanos
dixisse quid aut fecisse convincerentur, capitis condem-
narentur. excesserunt urbe sub adventu Romanorum qui-
dam, alii mortem sibi consciverunt. legati non ultra quam 15
quinque dies Rhodi morati Alexandream proficiscuntur.
nec eo segnius iudicia ex decreto coram his facto Rhodii
exercebant; quam perseverantiam in exequenda re [non]
tam Decimii lenitas quam [metus a Romanis effecerat.

XI. Cum] haec gererentur, Antiochus frustra tempta- 1
tis moenibus Alexandrea abscesserat, ceteraque Aegypto
potitus, relicto Memphi maiore Ptolemaeo, cui regnum
quaeri suis viribus simulabat, ut victorem mox adgrede-
retur, in Syriam exercitum abduxit. nec huius voluntatis 2
eius ignarus Ptolemaeus, dum conterritum obsidionis metu
minorem fratrem haberet, posse se recipi Alexandreae et
sorore adiuvante et non repugnantibus fratris amicis ratus,

3 primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque eius
non prius destitit mittere, quam pacem cum îs confirma-
4 ret. suspectum Antiochum effecerat, quod cetera Aegypto
sibi tradita Pelusii validum relictum erat praesidium.
5 apparebat claustra Aegypti teneri, ut cum vellet, rursum
exercitum induceret; bello intestino cum fratre eum exitum
fore, ut victor fessus certamine nequaquam par Antiocho
6 futurus esset. haec prudenter animadversa [a] maiore
cum adsensu minor frater quique cum eo erant accepe-
runt; soror plurimum adiuvit, non consilio modo, sed
7 etiam precibus. itaque consentientibus cunctis pace facta
Alexandream recipitur, ne multitudine quidem adversante,
quae in bello non per obsidionem modo, sed etiam post-
quam a moenibus abscessum est, quia nihil ex Aegypto
8 subvehebatur, omnium rerum adtenuata inopia erat. îs
cum laetari Antiochum conveniens esset, si redducendi
eius causa exercitum Aegyptum induxisset, quo specioso
titulo ad omnis Asiae et Graeciae civitates legationibus
recipiendis litterisque dimittendis usus erat, adeo est
offensus, ut multo acrius infestiusque adversus duos quam
9 ante adversus unum pararet bellum. Cyprum extemplo
classem misit; ipse primo vere cum exercitu Aegyptum
10 petens in Coelen Syriam processit. circa Rhinocolura Pto-
lemaei legatis agentibus gratias, quod per eum regnum
patrium recepisset, petentibusque, ut suum munus tuere-
tur et diceret potius quid fieri vellet quam hostis ex socio
11 factus vi atque armis ageret, respondit, non aliter neque
classem revocaturum neque exercitum redducturum, nisi
sibi et tota Cypro et Pelusio agroque qui circa Pelusia-
cum ostium Nili esset cederet [rex], diemque praestituit,
intra quam de condicionibus peractis responsum acciperet.
1 XII. Postquam dies data indutiis praeteriit [....]
2 navigantibus ostio Nili ad Pelusium, per deserta Arabiae
[....] ad Memphim incolebant, et ab ceteris Aegyptiis,
partim voluntate, partim metu, ad Alexandream modicis
3 itineribus descendit. ad Eleusinem transgresso flumen,
qui locus quattuor milia ab Alexandrea abest, legati Ro-
4 mani occurrerunt. quos cum advenientis salutasset dex-
tramque Popillio porrigeret, tabellas ei Popillius [senatus

consultum] scriptum habentis tradit atque omnium pri-
mum id legere iubet. quibus perlectis cum se considera- 5
turum adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset dixisset,
Popillius, pro cetera asperitate animi, virga quam in
manu gerebat circumscripsit regem ac 'priusquam hoc
circulo excedas' inquit 'redde responsum, senatui quod
referam.' obstupefactus tam violento imperio parumper 6
cum haesitasset, 'faciam' inquit 'quod censet senatus.'
tum demum Popillius dextram regi tamquam socio atque
amico porrexit. die deinde finita cum excessisset Aegypto 7
Antiochus, legati, concordia etiam auctoritate sua inter
fratres firmata, inter quos vixdum convenerat pax, Cy-
prum navigant et inde, quae iam vicerat proelio Aegyptias
naves, classem Antiochi dimittunt. clara ea per gentis 8
legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Aegy-
ptus habenti iam redditumque patrium regnum stirpi
Ptolemaei fuerat.

Consulum eius anni sicut alterius clarus consulatus 9
insigni victoria, ita alterius obscura fama, quia materiam
res gerendi non habuit. iam primum cum legionibus ad 10
conveniendum [diem] dixit, non auspicato templum intra-
vit. vitio diem dictam esse augures, cum ad eos relatum
est, decreverunt. profectus in Galliam circa Macros cam- 11
pos ad montis Siciminam et Papinum stativa habuit,
deinde circa eadem loca cum sociis nominis Latini hiber-
nabat; legiones Romanae, quod vitio dies exercitui ad 12
conveniendum dicta erat, Romae manserant. et praetores 13
praeter C. Papirium Carbonem, cui Sardinia evenerat, in
provincias iere. eundem ius dicere Romae — nam eam
quoque sortem habebat — inter cives et peregrinos patres
censuerant.

XIII. Vt Popillius et ea legatio quae missa ad Antio- 1
chum erat Romam rediit, rettulit, controversias inter re-
ges sublatas esse exercitumque ex Aegypto in Syriam
reductum. post ipsorum regum legati venerunt, Antiochi 2
legati referentes, omni victoria potiorem pacem regi, se-
natui quae placuisset, visam eumque haut secus quam
deorum imperio legatorum Romanorum iussis paruisse.
gratulati dein de victoria sunt, quam [summa] ope, si 3

4 quid imperatum foret, adiuturum regem fuisse. Ptolemaei
legati communi nomine regis et Cleopatrae gratias egerunt:
5 plus eos senatui populoque Romano quam parentibus suis,
plus quam diis immortalibus debere, per quos obsidione
miserrima liberati essent, regnum patrium prope amissum
6 [recepissent. responsum] ab senatu est, Antiochum recte
atque ordine fecisse, quod legatis paruisset, gratumque
7 id esse senatui populoque Romano; regibus Aegypti,
Ptolemaeo Cleopatraeque, si quid per se boni commodi-
que evenisset, id magnopere senatum laetari, daturumque
operam, ut regni sui maximum semper praesidium posi-
8 tum esse in fide populi Romani ducant. munera legatis
ut ex instituto mittenda curaret, C. Papirio praetori man-
9 datum. litterae deinde [e] Macedonia allatae, quae victo-
riae laetitiam geminarunt, Persea regem in potestatem
consulis venisse.

10 Dimissis legatis disceptatum inter Pisanos Lunen-
sesque legatos, Pisanis querentibus agro se a colonis
Romanis pelli, Lunensibus adfirmantibus eum de quo
11 agatur ab triumviris agrum sibi adsignatum esse. senatus
qui de finibus cognoscerent statuerentque quinqueviros
misit, Q. Fabium Buteonem, P. Cornelium Blasionem,
T. Sempronium Muscam, L. Naevium Balbum, C. Apu-
leium Saturninum.

12 Et ab Eumene et ab Attalo et ab Athenaeo fratribus
communis legatio de victoria gratulatum venit. et Mas-
gabae regis Masinissae filio, Puteolis nave egresso, praesto
fuit obviam missus cum pecunia L. Manlius quaestor, qui
13 Romam cum publico sumtu perduceret. advenienti ex-
templo senatus datus est. [ibi] is adulescens ita locutus
est, ut quae rebus grata erant, gratiora verbis faceret.
commemoravit, quot pedites equitesque, quot elephantos,
quantum frumenti eo quadriennio pater suus in Mace-
14 doniam misisset: duas res ei rubori fuisse, unam, quod
rogasset eum per legatos senatus quae ad bellum opus
essent et non inperasset, alteram, quod pecuniam ei pro
15 frumento misisset. Masinissam meminisse regnum a po-
pulo Romano partum auctumque et multiplicatum habere,
usu regni contentum scire, dominium et ius eorum qui

dederint esse. sumere itaque eos de se, non rogare ae- 16
quom esse, neque emere ea ex fructibus agri ab se dati,
quae ibi populo Romano proveniant. id Masinissae satis
esse et fore, quod populo Romano superesset. cum iis 17
mandatis a patre profectum postea consecutos equites,
qui devictam Macedoniam nuntiarent gratulatumque se-
natui iuberent indicare, tantae eam rem laetitiae patri suo
esse, ut Romam venire velit Iovique optimo maximo in
Capitolio sacrificare et grates agere; id, nisi molestum
sit, ut ei permittatur ab senatu petere.

XIIII. Responsum regulo est, facere patrem eius Ma- 1
sinissam quod virum gratum bonumque facere deceat,
ut pretium honoremque debito beneficio addat: et popu- 2
lum Romanum ab eo bello Punico forti fidelique opera
adiutum, et illum favente populo Romano regnum ade-
ptum; aeque tantis postea trium regum bellis deinceps
omnibus eum functum officiis. victoria vero populi Ro- 3
mani laetari eum regem mirum non esse, qui sortem om-
nem fortunae regnique sui cum rebus Romanis miscuisset.
grates deis pro victoria aput suos penates ageret; Romae
filium pro eo acturum. gratulatum quoque satis suo ac 4
patris nomine esse. ipsum relinquere regnum et Africa
excedere, praeterquam quod illi inutile esset, non esse e
re publica populi Romani senatum censere. petenti 5
Masgabae, ut Hanno Hamilcaris filius opses in locum
[...] exigeret. munera ex senatus consulto emere regulo 6
quaestor iussus ex centum pondo argenti, et prosequi
eum Puteolos omnemque sumptum, quoad in Italia esset,
praebere et duas naves conducere, quibus ipse comitesque
regis in Africam deveherentur; et comitibus omnibus, 7
liberis servisque, vestimenta data. haud ita multo post 8
de altero Masinissae filio Misagene litterae adlatae sunt,
missum eum ab L. Paulo post devictum Persea in Afri-
cam cum equitibus suis, navigantem, dispersa classe in
Hadriatico mari Brundisium tribus navibus aegrum de-
latum. [ad] eum cum isdem muneribus, quae data Romae 9
fratri eius erant, L. Stertinius quaestor Brundisium mis-
sus, [iussus]que curare, ut aedes hospi [....]

XV. In quattuor urbanas tribus descripti erant liber- 1

tini, praeter eos, quibus filius quinquenni maior ex se
2 natus esset — eos, ubi proxumo lustro censi essent, cen-
seri iusserunt — et eos qui praedium praediave rustica
pluris sestertiûm triginta milium haberent —, [....] cen-
3 sendi ius factum est. hoc cum ita servatum esset, nega-
bat Claudius suffragii lationem iniussu populi censorem
cuiquam homini, nedum ordini universo adimere posse.
4 neque enim, si tribu movere posset, quod sit nihil aliud
quam mutare iubere tribum, ideo omnibus quinque et
triginta tribubus emovere posse, id est civitatem liber-
tatemque eripere, non ubi censeatur finire, sed censu
5 excludere. haec inter ipsos disceptata. postremo eo
descensum est, ut ex quattuor urbanis tribubus unam
palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes qui
6 servitutem servissent coicerent. Exquilinae sors exiit;
in ea Ti. Gracchus pronuntiavit libertinos omnis censeri
7 placere. magno ea res honori censoribus aput senatum
fuit. gratiae actae et Sempronio, qui in bene coepto
8 perseverasset, et Claudio, qui non inpedisset. plures
quam ab superioribus et senatu remoti sunt et equos
vendere iussi. omnes îdem ab utroque et tribu moti et
aerari facti, neque ullius, quem alter notaret, [ab] altero
9 levata ignominia. petentibus, ut ex instituto ad sarta
tecta exigenda et ad opera quae locassent probanda anni
et sex mensum tempus prorogaretur, Cn. Tremellius tri-
bunus, quia lectus non erat in senatum, intercessit.

Eodem anno C. Cicereius aedem Monetae [in monte]
Albano dedicavit quinquennio post, quam vovit. flamen
Martialis inauguratus est eo anno L. Postumius Albinus.

1 XVI. Q. Aelio, M. Iunio consulibus de provinciis
referentibus censuere patres duas provincias Hispaniam
rursus fieri, quae una per bellum Macedonicum fuerat,
2 et Macedoniam Illyricumque eosdem, L. Paulum et L.
Anicium, optinere, donec de sententia legatorum res et
bello turbatas et [in] statum alium ex regno formandas
3 conposuissent. consulibus Pisae et Gallia decretae cum
binis [legionibus quinûm milium] peditum et equitum
quadringenorum. praetorum sortes fuere, Q. Cassii ur-
bana, M'. Iuventi Thalnae inter peregrinos, Ti. Claudi

Neronis Sicilia, Cn. Fulvi Hispania citerior, [ulterior] C.
Licini Nervae. A. Manlio Torquato Sardinia obvenerat; 4
nequiit ire in provinciam, ad res capitalis quaerendas ex
senatus consulto retentus.

De prodigiis deinde nuntiatis senatus est consultus. 5
aedes deûm penatium in Velia de caelo tacta erat, et in
oppido Minervio duae portae et muri aliquantum. Ana-
gniae terra pluerat et Lanuvi fax in caelo visa erat et
Calatiae in publico agro M. Valerius civis Romanus nun-
tiabat, ex foco suo sanguinem per triduum et duas no-
ctes manasse. ob id maxime decemviri libros adire iussi 6
supplicationem in diem unum populo edixerunt, et quin-
quaginta capris in foro sacrificarunt. et aliorum pro-
digiorum causa diem alterum supplicatio circa omnia
pulvinaria fuit et hostîs maioribus sacrificatum est et urbs
lustrata. item quod ad honorem deûm inmortalium per- 7
tineret decrevit senatus, ut quoniam perduelles superati,
Perseus et Gentius reges cum Macedonia atque Illyrico
in potestate populi Romani essent, ut quanta dona Ap. 8
Claudio, [M.] Sempronio consulibus ob devictum Antio-
chum regem data ad omnia pulvinaria essent, tanta Q.
Cassius et M'. Iuventius praetores curarent danda.

XVII. Legatos deinde, quorum de sententia impera- 1
tores L. Paulus, L. Anicius conponerent res, decreverunt
decem in Macedoniam, quinque [in] Illyricum. in Ma- 2
cedoniam consulares quattuor nominati, A. Postumius
Luscus, C. Claudius, ambo illi censorii, [...] C. Licinius
Crassus, collega in consulatu Pauli, tum prorogato imperio
provinciam Galliam habebat. îs consularibus addidere 3
Cn. Domitium Ahenobarbum, Ser. Cornelium Sullam, L.
Iunium, T. Numisium Tarquiniensem, A. Terentium Var-
ronem, [C. Antistium Labeonem]. in Illyricum autem 4
hi nominati, P. Aelius Ligus consularis, C. Cicereius et
Cn. Baebius Tamphilus — hic priore anno, Cicereius
multis ante annis praetor fuerat —, P. Terentius Tusci-
vicanus, P. Manilius. moniti deinde consules a patribus, 5
ut, quoniam alterum ex his succedere L. Licinio, qui
legatus nominatus erat, in Galliam oporteret, primo
[quoque] tempore provincias aut conpararent inter se aut

6 sortirentur, sortiti sunt. M. Iunio Pisae obvenerunt,
quem priusquam in provinciam iret, legationes, quae
undique Romam gratulatum convenerant, introducere in
7 senatum placuit, Q. Aelio [Gallia]. ceterum quamquam
tales viri mitterentur, quorum de consilio sperari posset
imperatores nihil indignum nec clementia nec gravitate
populi Romani decreturos esse, tamen in senatu quoque
agitatae sunt summae consiliorum, ut inchoata omnia
legati ab domo ferre ad imperatores possent.

1 XVIII. Omnium primum liberos esse placebat Ma-
cedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus appareret,
arma populi Romani non liberis servitutem, sed contra
2 servientibus libertatem adferre, ut et in libertate gentes
quae essent tutam eam sibi perpetuaque sub tutela esse,
et quae sub regibus viverent et in praesens tempus mi-
tiores eos iustioresque respectu populi Romani habere se
crederent et, si quando bellum cum populo Romano re-
gibus fuisset suis, exitum eius victoriam Romanis adla-
3 turum, sibi libertatem. metalli quoque Macedonici quod
ingens vectigal erat locationesque praediorum rusticorum
4 tolli placebat: nam neque sine publicano exerceri posse,
et ubi publicanus esset, ibi aut ius publicum vanum aut
5 libertatem sociis nullam esse. ne ipsos quidem Macedonas
id exercere posse; ubi in medio praeda administrantibus
esset, ibi numquam causas seditionum et certaminis
6 defore. commune concilium gentis esse, inprobatum,
[ne] vulgi adsentator aliquando libertatem salubri mo-
7 deratione datam ad licentiam pestilentem traheret. in
quattuor regiones describi Macedoniam, ut suum quaeque
concilium haberet, placuit, et dimidium tributi quam quod
8 regibus ferre soliti erant populo Romano pendere. similia
his et [in] Illyricum mandata. cetera ipsis imperatoribus
legatisque relicta, in quibus praesens tractatio rerum cer-
tiora subiectura erat consilia.

1 XVIIII. Inter multas regum gentiumque et populo-
rum legationes Attalus, frater regis Eumenis, maxime
2 convertit in se omnium oculos animosque. exceptus enim
est ab iis, qui simul eo bello militaverunt, haut paulo
3 benignius, quam si ipse rex Eumenes venisset. adduxerant

cum duae in speciem honestae res, una gratulatio con-
veniens in ea victoria, quam ipse adiuvisset, altera queri-
monia Gallici tumultus acceptaeque cladis, qua regnum
in dubium adductum esset. suberat et secreta spes ho- 4
norum praemiorumque ab senatu, quae vix salva pietate
ei contingere poterant. [erant] enim quidam Romanorum
quoque non boni auctores, qui spe cupiditatem eius eli-
cerent; eam opinionem de Attalo et Eumene Romae esse, 5
tamquam de altero Romanis certo amico, altero nec Ro-
manis nec Persei fido socio. itaque vix statui posse, utrum 6
quae pro se, an quae contra fratrem petiturus esset, ab
senatu magis inpetrabilia forent; adeo universos omnia
et huic tribuere et illi vero negare. eorum hominum, ut 7
res docuit, Attalus erat, qui quantum spes spopondisset
cuperent, ni unius amici prudens monitio velut frenos
animo eius gestienti secundis rebus inposuisset. Stratius 8
cum eo fuit medicus, ad id ipsum a non securo Eumene
Romam missus, speculator rerum, quae a fratre geren-
tur, monitorque fidus, si decedi fide vidisset. is ad oc- 9
cupatas iam aures sollicitatumque iam animum cum
venisset, adgressus tempestivis sermonibus rem prope
prolapsam restituit, alìs alia regna crevisse rebus dicendo:
regnum eorum novum, nullis vetustis fundatum opibus, 10
fraterna stare concordia, quod unus nomen regium et
praecipuum capitis insigne gerat, omnes fratres regnent.
Attalum vero, qui aetate proximus sit, quis non pro rege 11
habeat? neque eo solum, quia tantas praesentes eius opes
cernat, sed quod haud ambiguum prope diem regnatu-
rum eum infirmitate aetateque Eumenis sit, nullam stir-
pem liberum habentis — necdum enim agnoverat eum,
qui postea regnavit —. quid adtinere vim adferre rei sua 12
sponte ad eum mox venturae? accessisse etiam novam
tempestatem regno tumultus Gallici, cui vix consensu et
concordia regum resisti queat. si vero ad externum bel- 13
lum domestica seditio adiciatur, sisti non posse. nec
aliud eum quam, ne frater in regno moriatur, sibi ipsi
spem propinquam regni erepturum. si utraque gloriosa 14
res esset, et servasse fratri regnum et eripuisse, servati
tamen regni, quae iuncta pietati sit, potiorem laudem

fuisse. sed enimvero cum detestabilis altera res et pro-
xima parricidio sit, quid ad deliberationem dubii super-
15 esse? utrum enim partem regni petiturum esse, an totum
erepturum? si partem, ambo infirmos distractis viribus
et omnibus iniuriis pro[brisque] obnoxios fore; si totum,
privatumne ergo maiorem fratrem, an exulem illa aetate,
illa corporis infirmitate [esse passurum], an [ad] ultimum
16 mori iussurum? egregium enim, ut fabulis traditus im-
piorum fratrum eventus taceatur, Persei exitum videri,
qui ex fraterna caede raptum diadema in templo Samo-
thracum, velut praesentibus dîs exigentibus poenas, ad
17 pedes victoris hostis prostratus posuerit. eos ipsos, qui
non illi amici, sed Eumeni infesti stimulent eum, pieta-
tem constantiamque laudaturos, si fidem ad ultimum fra-
tri praestitisset.

1 XX. Haec plus valuere in Attali animo. itaque in-
troductus in senatum, gratulatus victoriam est [et] sua
merita eo bello fratrisque, si qua erant, et Gallorum de-
fectionem, quae nuper ingenti motu facta erat, exposuit;
2 petiit, ut legatos mitteret ad eos, quorum auctoritate ab
armis avocarentur. his pro regni utilitate editis mandatis,
3 Aenum sibi et Maroneam petiit. ita destituta eorum spe,
qui fratre accusato partitionem regni petiturum credide-
rant, curiam excessit. ut raro alias quisquam rex aut
privatus, tanto favore tantoque omnium adsensu est au-
ditus: omnibus honoribus muneribusque et praesens est
cultus et proficiscentem prosecuti sunt.

4 Inter multas Asiae Graeciaeque legationes Rhodiorum
5 maxime legati civitatem converterunt. nam cum primo
in veste candida visi essent, quod et gratulantis decebat,
et si sordidam vestem habuissent, lugentium Persei casum
6 praebere speciem poterant, postquam consulti ab M. Iunio
consule patres stantibus in comitio legatis, an locum,
lautia senatumque darent, nullum hospitale ius in îs esse
7 servandum censuerunt, egressus e curia consul, cum
Rhodî gratulatum se de victoria purgatumque civitatis
crimina dicentes venisse petissent, ut senatus sibi dare-
8 tur, pronuntiat, sociis et amicis et alia comiter atque
hospitaliter praestare Romanos et senatum dare consuesse:

Rhodios non ita meritos eo bello, ut amicorum [ác]
sociorum numero habendi sint. his auditis prostraverunt 9
se omnes humi, consulemque et cunctos qui aderant
orantes, ne nova falsaque crimina plus obesse Rhodiis
aecum censerent quam antiqua merita, quorum ipsi testes
essent. extemplo veste sordida sumpta domos principum 10
cum precibus ac lacrimis circumibant orantes, ut prius
cognoscerent causam quam condemnarent.

XXI. M'. Iuventius Thalna praetor, cuius inter cives 1
et peregrinos iurisdictio erat, populum adversus Rhodios
incitabat, rogationemque promulgaverat, ut Rhodiis bel- 2
lum indiceretur, et ex magistratibus eius anni deligerent,
qui ad id bellum cum classe mitteretur, se eum sperans
futurum esse. huic actioni M. Antonius et M. Pompo- 3
nius tribuni plebis adversabantur. sed et praetor novo 4
maloque exemplo rem ingressus erat, quod non ante con-
sulto senatu, non consulibus certioribus factis de sua
unius sententia rogationem ferret, vellent iuberentne
Rhodiis bellum indici, cum antea semper prius senatus 5
de bello consultus esset, deinde [ex auctoritate] patrum
ad populum latum, et tribuni plebis, cum ita traditum 6
esset, ne quis prius intercederet legi quam privatis sua-
dendi dissuadendique legem potestas facta esset, eoque
persaepe evenisset, ut et qui non professi essent se in-
tercessuros, animadversis vitîs legis ex oratione dissua-
dentium intercederent, et qui ad intercedendum venissent 7
desisterent victi auctoritatibus suadentium legem. tum
inter praetorem tribunosque omnia intempestive agendi
certamen erat; tribuni festinationem praetoris ante tem- 8
pus intercedendo [...] in adventum im[...]

XXII. [....] 'est, peccaverimusne adhuc dubium est, 1
poenas, ignominias omnes iam patimur. antea, Cartha-
giniensibus victis, Philippo, Antiocho superatis, cum
Romam venissemus, ex publico hospitio in curiam gratu-
latum vobis, patres conscripti, ex curia in Capitolium ad
deos vestros dona ferentes, nunc ex sordido diversorio, 2
vix mercede recepti, ac prope hostium more extra urbem
manere iussi, in hoc squalore venimus in curiam Roma-
nam Rhodii, quos provinciis nuper Lycia atque Caria,

3 quos praemiis atque honoribus amplissumis donastis. et
Macedonas Illyriosque liberos esse, ut audimus, iubetis,
4 cum servierint antequam vobiscum bellarent — nec cuius-
quam fortunae invidemus, immo agnoscimus clementiam
populi Romani —, Rhodios, qui nihil aliud quam quieve-
5 runt hoc bello, hostes ex sociis facturi estis? certe îdem
vos estis Romani, qui ideo felicia bella vestra esse, quia
iusta sint, prae vobis fertis, nec tam exitu eorum, quod
vincatis, quam principiis, quod non sine causa suscipiatis,
6 gloriamini. Messana in Sicilia oppugnata Carthaginien-
ses, Athenae oppugnatae et Graecia in servitutem petita
et adiutus Hannibal pecunia, auxiliis Philippum hostem
7 fecerunt. Antiochus ipse ultro ab Aetolis hostibus vestris
accersitus ex Asia classe in Graeciam traiecit, Demetriade
et Chalcide et saltu Thermopylarum occupato de posses-
8 sione imperii vos deicere conatus. cum Perseo socii
vestri oppugnati, alii [eiecti, alii] interfecti reguli princi-
pesque gentium aut populorum causa belli vobis fuere.
9 quem tandem titulum nostra calamitas habitura est, si
perituri sumus? nondum segrego civitatis causam a Po-
lyarato et Dinone, civibus nostris, et iis, quos ut tra-
deremus vobis adduximus. si omnes Rhodî aeque noxî
10 essemus, quod nostrum in hoc bello crimen esset? Persei
partibus favimus, et quemadmodum Antiochi Philippique
bello pro vobis adversus reges, sic nunc pro rege ad-
11 versus vos stetimus. quemadmodum soleamus socios
iuvare et quam inpigre capessere bella, C. Livium, L.
Aemilium Regillum interrogate, qui classibus vestris in
Asia praefuerunt. numquam vestrae naves pugnavere
12 sine nobis. nostra classe pugnavimus semel ad Samum,
iterum in Pamphylia adversus Hannibalem inperatorem,
13 quae victoria nobis eo gloriosior est, quod cum ad Sa-
mum magnam partem navium adversa pugna et egregiam
iuventutem amisissemus, ne tanta quidem clade territi
iterum ausi [sumus] regiae classi ex Syria venienti ob-
14 viam ire. haec non gloriandi causa rettuli — neque enim
ea nunc nostra est fortuna —, sed ut admonerem, quem
ad modum adiuvare socios solerent Rhodii.

1 XXIII. Praemia et [Philippo et] Antiocho devictis

amplissima accepimus a vobis. si, quae vestra nunc est
fortuna deûm benignitate et virtute vestra, ea Persei
fuisset, et praemia petitum ad victorem regem venisse-
mus in Macedoniam, quid tandem diceremus? pecuniane 2
a nobis adiutum an frumento? auxiliis terrestribus an
navalibus? quod praesidium tenuisse nos? ubi pugnasse
aut sub illius ducibus [aut] per nos ipsos? si quaereret, 3
ubi miles noster, ubi navis intra praesidia sua fuisset,
quid responderemus? causam fortasse diceremus aput
victorem, quem ad modum aput vos dicimus. hoc enim 4
legatos utroque [de] pace mittendo consecuti sumus, ut
ab neutra parte gratiam iniremus, ab altera etiam crimen
et periculum esset. quamquam Perseus vere obiceret, id 5
quod vos non potestis, patres conscripti, nos principio
belli misisse ad vos legatos, qui pollicerentur vobis, quae
ad bellum opus essent, navibus, armis, iuventute nostra,
sicut prioribus bellis, ad omnia paratos fore. ne prae- 6
staremus, per vos stetit, qui de quacumque causa tum
aspernati nostra auxilia estis. neque fecimus igitur quic-
quam tam[quam] hostes, neque bonorum sociorum defui-
mus officio, sed a vobis prohibiti praestare nequivimus.
“quid igitur? nihilne factum neque dictum est in civitate 7
vestra, Rhodii, quod nolletis, quo merito offenderetur
populus Romanus?” hic iam non quod factum est defen-
surus [sum] — non adeo insanio —, sed publicam cau-
sam a privatorum culpa segregaturus. nulla [enim] est 8
civitas, quae non et improbos cives aliquando et imperi-
tam multitudinem semper habeat. etiam aput vos fuisse 9
audivi qui adsentando multitudini grassarentur, et seces-
sisse aliquando a vobis plebem nec in potestate vestra
rem publicam fuisse. si hoc in hac tam bene morata 10
civitate accidere potuit, mirari quisquam potest aliquos
fuisse aput nos, qui regis amicitiam petentes plebem no-
stram consiliis depravarent? qui tamen nihil ultra value-
runt quam ut in officio cessaremus. non praeteribo id 11
quod gravissimum est in hoc bello crimen civitatis no-
strae: legatos eodem tempore et ad vos et ad Persea de
pace misimus; quod infelix consilium furiosus, ut postea
audivimus, orator stultissimum fecit, quem sic locutum 12

constat tamquam C. Popillius legatus Romanus, quem ad
summovendos a bello Antiochum et Ptolemaeum reges
13 misistis, loqueretur. sed tamen ea sive superbia sive
stultitia appellanda est, eadem, quae aput vos, et aput
14 Persea fuit. tam civitatium quam singulorum hominum
mores sunt; gentes quoque aliae iracundae, aliae audaces,
quaedam timidae, in vinum, in Venerem proniores aliae
15 sunt. Atheniensium populum fama est celerem et supra
vires audacem esse ad conandum, Lacedaemoniorum
16 cunctatorem et vix in ea, quibus fidit, ingredientem. non
negaverim et totam Asiae regionem inaniora parere in-
genia et nostrorum tumidiorem sermonem esse, quod
excellere inter finitimas civitates videamur, et id ipsum
non tam viribus nostris quam vestris honoribus ac iudi-
17 ciis. satis quidem et tunc in praesentia castigata illa
legatio erat, cum tam tristi responso vestro dimissa. si
tum parum ignominiae pensum est, haec certe tam mi-
serabilis ac supplex legatio etiam insolentioris, quam illa
18 fuit, legationis satis magnum piaculum esset. superbiam,
verborum praesertim, iracundi oderunt, prudentes inri-
dent, utique si inferioris adversus superiorem est; capitali
19 poena nemo umquam dignam iudicavit. id enimvero
periculum erat, ne Romanos Rhodii contemnerent. etiam
deos aliqui verbis ferocioribus increpant, nec ideo quem-
quam fulmine ictum audimus.

1 XXIIII. Quid igitur superat, quod purgemus, si nec
factum hostile ullum nostrum est [et] verba tumidiora
legati offensione aurium non perniciem civitatis merue-
2 runt? voluntatis nostrae tacitae velut litem aestimari
vestris inter vos sermonibus audio, patres conscripti:
favisse nos regi et illum vincere maluisse, ideo bello per-
3 sequendos esse credunt alii; [alii] vestrûm voluisse qui-
dem nos hoc, non tamen ob id bello persequendos esse:
neque moribus neque legibus ullius civitatis ita conpara-
tum esse, ut si qui velit inimicum perire, si nihil fecerit,
4 quo id fiat, capitis damnetur. his, qui nos poena, non
crimine liberant, gratiam quidem habemus, ipsi nobis
hanc dicimus legem: si omnes voluimus quod arguimur,
non distinguimus voluntatem a facto, omnes plectamur;

si alii principum nostrorum vobis, alii regi faverunt, non 5
postulo, ut propter nos, qui partium vestrarum fuimus,
regis fautores salvi sint, illud deprecor, ne nos propter
illos pereamus. non estis vos illis infestiores quam civi- 6
tas ipsa; et hoc quia sciebant, plerique eorum aut pro-
fugerunt aut mortem sibi consciverunt. alii damnati a
nobis in potestate vestra erunt, patres conscripti. ceteri 7
Rhodii sicut gratiam nullam meriti hoc bello, ita ne poe-
nam quidem sumus. priorum nostrorum benefactorum
cumulus hoc, quod nunc cessatum in officio est, expleat.
cum tribus regibus gessistis bella per hos annos; ne plus 8
obsit nobis quod uno bello cessavimus, quam quod duo-
bus bellis pro vobis pugnavimus. Philippum, Antiochum, 9
Persea tamquam tris sententias ponite; duae nos absol-
vunt, una dubia est, et gravior sit? illi de nobis [si]
iudicarent, damnati essemus. vos iudicatis, patres con-
scripti, sit Rhodus in terris an funditus deleatur; non 10
enim de bello deliberatis, patres conscripti, quod inferre
potestis, gerere non potestis, cum nemo Rhodiorum arma
adversus vos laturus [sit]. si perseverabitis in ira, tem- 11
pus a vobis petemus, quo hanc funestam legationem do-
mum referamus; omnia libera capita, quidquid Rhodio-
rum virorum, feminarum est, cum omni pecunia nostra
naves conscendemus ac relictis penatibus publicis priva- 12
tisque Romam veniemus et omni auro et argento, quid-
quid publici, quid[quid] privati est, in comitio, in vestibulo
curiae vestrae cumulato, corpora nostra coniugumque ac
liberorum vestrae potestati permittemus, hic passuri quod-
cumque patiendum erit; procul ab oculis nostris urbs 13
nostra diripiatur, incendatur. hostis Rhodios esse Romani 14
iudicare possunt; est tamen et nostrum aliquod de nobis
iudicium, quod numquam iudicabimus nos vestros ho-
stis, nec quicquam hostile, etiam si omnia patiemur,
faciemus.'

XXV. Secundum talem orationem universi rursus 1
prociderunt, ramosque oleae supplices iactantes, tandem
excitati curia excesserunt. tunc sententiae interrogari
coeptae. infestissimi Rhodiis erant qui consules praeto- 2
resve aut legati gesserant in Macedonia bellum. plurimum

causam eorum adiuvit M. Porcius Cato, qui asper ingenio
3 tum lenem mitemque senatorem egit. non inseram simu-
lacrum viri copiose id quod dixerit referendo; ipsius ora-
4 tio scripta exstat, Originum quinto libro inclusa. Rhodiis
responsum ita redditum est, ut nec hostes fierent nec socii
permanerent. Philocrates et Astymedes principes lega-
5 tionis erant. partem cum Philocrate renuntiare Rhodum
legationem placuit, partem cum Astymede Romae sub-
sistere, quae [quae] agerentur sciret certioresque suos
6 faceret. in praesentia deducere ante certam diem ex Lycia
Cariaque iusserunt praefectos. haec Rhodum nuntiata,
quae per se tristia fuissent, quia maioris mali levatus erat
7 timor, cum bellum timuissent, in gaudium verterunt. ita-
que extemplo coronam viginti milium aureorum decreve-
runt. Theaetetum praefectum classis in eam legationem
miserunt. societatem ab Romanis ita volebant peti, ut
nullum de ea re scitum populi fieret aut litteris mandare-
tur, quod nisi impetrarent, maior a repulsa ignominia esset.
8 praefecti classis id unius erat ius, ut agere de ea re sine
9 rogatione ulla perlata posset. nam ita per tot annos in
amicitia fuerant, ut sociali foedere se cum Romanis non
inligarent, ob nullam aliam causam quam ne spem regi-
bus absciderent auxilii sui, si quid opus esset, neu sibi
ipsis fructus ex benignitate et fortuna eorum percipiendi.
10 tunc utique petenda societas videbatur, non quae tutiores
eos ab aliis faceret — nec enim timebant quemquam prae-
ter Romanos —, sed quae ipsis Romanis minus suspectos.
11 sub idem fere tempus et Cauni descivere ab his et My-
12 lasenses Euromensium oppida occuparunt. non ita fracti
animi civitatis erant, ut non sentirent, si Lycia et Caria
ademptae ab Romanis forent, cetera aut se ipsa per de-
fectionem liberarent aut a finitumis occuparentur, includi
se insulae parvae et sterilis agri litoribus, quae nequa-
13 quam alere tantae urbis populum posset. missa igitur
iuventute propere et Caunios, quamquam Cibyratarum
asciverant auxilia, coegerunt imperio parere, et Myla-
sensis Alabandensisque, qui Euromensium provinciam
ademptam et ipsi coniuncto exercitu venerant, circa Or-
thosiam acie vicerunt.

XXVI. Dum haec ibi, alia in Macedonia, alia Romae 1
geruntur, interim [in] Illyrico L. Anicius rege Gentio,
sicut ante dictum est, in potestatem redacto, Scodrae,
quae regia fuerat, praesidio inposito Gabinium praefecit,
Rhizoni et Olcinio urbibus opportunis C. Licinium. prae- 2. 3
positis his Illyrico [cum] reliquo exercitu in Epirum est
profectus. ubi prima Phanota ei dedita omni multitu-
dine cum infulis obviam effusa. hinc, praesidio inposito, 4
in Molossidem transgressus, cuius omnibus oppidis prae-
ter Passaronem et Tecmonem et Phylacen et Horreum
receptis primum ad Passaronem ducit. Antinous et Theo- 5
dotus principes eius civitatis erant, insignes et favore
Persei et odio adversus Romanos, îdem universae genti
auctores desciscendi ab Romanis. hi conscientia priva- 6
tae noxae, quia ipsis nulla spes veniae erat, ut communi
ruina patriae opprimerentur, clauserunt portas, multitu-
dinem, ut mortem servituti praeponerent, hortantes. nemo 7
adversus praepotentis viros hiscere audebat. tandem
Theodotus quidam, nobilis et ipse adulescens, cum maior
a Romanis metus timorem a principibus suis vicisset,
'quae vos rabies' inquit 'agitat, qui duorum hominum
noxae civitatem accessionem facitis? equidem pro patria 8
qui letum oppetissent, saepe fando audivi; [qui] patriam
pro se perire aecum censerent, hi primi inventi sunt.
quin aperimus portas, et imperium accipimus, quod orbis
terrarum accepit?' haec dicentem cum multitudo seque- 9
retur, Antinous et Theodotus in primam stationem ho-
stium inruperunt, atque ibi offerentes se ipsi volneribus
interfecti: urbs dedita est Romanis. simili pertinacia 10
Cephali principis clausum Tecmonem ipso interfecto per
deditionem recepit. nec Phylace nec Horreum oppugna-
tionem tulerunt. pacata Epiro, divisisque in hiberna 11
copiis per opportunas urbes, regressus ipse in Illyricum,
Scodrae, quo quinque legati ab Roma venerant, evocatis
ex tota provincia principibus conventum habuit. ibi pro 12
tribunali pronuntiavit de sententia consili, senatum popu-
lumque Romanum Illyrios esse liberos iubere: praesidia
ex omnibus oppidis, arcibus et castellis sese deducturum.
non solum liberos, sed etiam inmunes fore Issenses et 13

Taulantios, Dassaretiorum Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent.
14 Daorseis quoque immunitatem dare, quod relicto Caravantio cum armis ad Romanos transissent. Scodrensibus et Dassarensibus et Selepitanis ceterisque Illyrîs vectigal
15 dimidium [inpositum] eius, quod regi pependissent. inde in tres partes Illyricum divisit. unam eam fecit quae supra dicta est, alteram Labeatas omnis, tertiam Agravonitas et Rhizonitas et Olciniatas accolasque eorum. hac formula dicta Illyrico, ipse Epiri Passaronem in hiberna rediit.

1 XXVII. Dum haec in Illyrico geruntur, Paulus ante adventum decem legatorum Q. Maximum filium, iam ab Roma regressum, ad Aeginium et Agassas diripiendas
2 mittit: Agassas, quod cum Marcio consuli tradidissent urbem petita ultro societate Romana, defecerant rursus
3 ad Persea; Aeginiensium novum crimen erat: famae de victoria Romanorum fidem non habentes, in quosdam
4 militum urbem ingressos hostiliter saevierant. ad Aeniorum quoque urbem diripiendam L. Postumium misit, quod pertinacius quam finitumae civitates in armis fuerant.
5 autumni fere tempus erat, cuius temporis initio ad circumeundam Graeciam visendaque [quae] nobilitata fama maiora auribus accepta sunt quam oculis noscuntur uti
6 statuit. praeposito castris C. Sulpicio Gallo profectus cum haut magno comitatu, tegentibus latera Scipione filio et Athenaeo Eumenis regis fratre per Thessaliam
7 Delphos petit, inclytum oraculum; ubi sacrificio Apollini facto inchoatas in vestibulo columnas, quibus inposituri statuas regis Persei fuerant, suis statuis victor destinavit.
8 Lebadiae quoque templum Iovis Trophonii adit; ibi cum vidisset os specus, per quod oraculo utentes sciscitatum deos descendunt, sacrificio Iovi Hercynnaeque facto, quorum ibi templum est, Chalcidem ad spectaculum Euripi Euboeaeque tantae insulae, ponte continenti iunctae,
9 descendit. a Chalcide Aulidem traicit, trium milium spatio distantem, portum inclytum statione quondam mille navium Agamemnoniae classis, Dianaeque templum, ubi navibus cursum ad Troiam filia victima aris

admota rex ille regum [petiit. inde Oropum] Atticae 10
ventum est, ubi pro deo vates anticus colitur templumque
vetustum est, fontibus rivisque circa amoenum; Athenas 11
inde plenas quidem et ipsas vetustae famae, multa ta-
men visenda habentis, arcem, portus, muros Piraeeum
urbi iungentis, navalia magnorum imperatorum, simula-
cra deorum hominumque, omni genere et materiae et
artium insignia.

XXVIII. Sacrificio Minervae praesidi arcis in urbe 1
facto profectus, Corinthum altero die pervenit. urbs erat 2
tunc praeclara ante excidium, arx quoque et Isthmus
praebuere spectaculum: arx inter moenia in immanem
altitudinem edita, scatens fontibus, Isthmus duo maria 3
[ab] occasu et ortu solis finitima artis faucibus dirimens.
Sicyonem inde et Argos nobiles urbes adit, inde haut
parem opibus Epidaurum, sed inclutam Aesculapi nobili
templo, quod quinque milibus passuum ab urbe distans
nunc vestigiis revolsorum donorum, tum donis dives erat,
quae remediorum salutarium aegri mercedem sacrave-
rant deo. inde Lacedaemonem adit, non operum magni- 4
ficentia, sed disciplina institutisque memorabilem, unde
per Megalopolim Olympiam escendit. ubi et alia qui-
dem spectanda ei visa, [et] Iovem velut praesentem in-
tuens motus animo est. itaque haud secus quam si in
Capitolio immolaturus esset, sacrificium amplius solito
apparari iussit. ita peragrata Graecia, ut nihil eorum 6
quae quisque Persei bello privatim aut publice sensisset
inquireret, ne cuius metu sollicitaret animos sociorum,
Demetriadem cum revertit, in itinere sordidata turba
Aetolorum occurrit; mirantique et percunctanti, quid 7
esset, defertur, quingentos quinquaginta principes ab Ly-
cisco et Tisippo circumsesso senatu per milites Romanos
missos ab A. Baebio [praefecto] praesidi interfectos, alios
in exilium actos esse bonaque eorum qui interfecti essent
et exulum possideri. iussis qui arguebantur Amphipoli 8
adesse ipse convento Cn. Octavio Demetriade, postquam
fama accidit, traiecisse iam mare decem legatos, omnibus
aliis omissis Apolloniam ad eos pergit. quo cum Perseus 9
obviam Amphipoli nimis solutis vinculis custodiae pro-

cessisset — id diei iter est — ipsum quidem benigne
allocutus est; ceterum postquam in castra ad Amphipo-
lim venit, graviter increpuisse traditur C. Sulpicium,
10 primum quod Persea tam procul a se vagari per provin-
ciam passus esset, deinde quod adeo indulsisset militibus,
ut nudare tegulis muros urbis ad tegenda hibernacula
sua pateretur. referrique tegulas et refici tecta, sicut
11 fuerant, iussit. et Persea quidem cum maiore filio Phi-
lippo traditos A. Postumio in custodiam misit, filiam
cum minore filio a Samothrace accitos Amphipolim omni
liberali cultu habuit.

1 XXVIIII. Ipse, ubi dies venit, quo adesse Amphi-
poli denos principes civitatium iusserat, litterasque omnis,
quae ubique depositae essent, et pecuniam regiam con-
ferri, cum decem legatis, circumfusa omni multitudine
2 Macedonum, in tribunali consedit. adsuetis regio impe-
rio tamen novum formam terribilem praebuit: tribunal,
summoto aditus, praeco, accensus, insueta omnia oculis
auribusque, quae vel socios, nedum hostes victos terrere
3 possent. silentio per praeconem facto, Paulus Latine,
quae senatui, quae sibi ex consilii sententia visa essent,
pronuntiavit. ea Cn. Octavius praetor — nam et ipse
4 aderat — interpretata sermone Graeco referebat: omnium
primum liberos esse iubere Macedonas, habentis urbes
easdem agrosque, utentes legibus suis, annuos creantis
magistratus; tributum dimidium eius quod pependissent
5 regibus pendere populo Romano. deinde in quattuor
regiones dividi Macedoniam: unam fore et primam par-
tem quod agri inter Strymonem et Nessum sit amnem,
6 accessurum huic parti trans Nessum, ad orientem ver-
sum, qua Perseus tenuisset vicos, castella, oppida, prae-
ter Aenum et Maroneam et Abdera; cis Strymonem
autem vergentia ad occasum, Bisalticam omnem cum
7 Heraclea, quam Sinticen appellant. secundam fore regio-
nem, quam ab ortu Strymo amplecteretur amnis, praeter
Sinticen, Heracleam et Bisaltas, ab occasu Axius termi-
naret fluvius, additis Paeonibus, qui prope Axium flumen
8 ad regionem orientis colerent. tertia pars facta, quam
Axius ab oriente, Peneus amnis ab occasu cingunt; ad

septentrionem Bora mons obicitur; adiecta huic parti
regio Paeoniae, qua ab occasu praeter Axium amnem
porrigitur; Edessa quoque et Beroea eodem concesserunt.
quarta regio trans dorsum [Borae] montis, una parte 9
confinis Illyrico, altera Epiro. capita regionum, ubi con-
cilia fierent, primae regionis Amphipolim, secundae Thes-
salonicen, tertiae Pellam, quartae Pelagoniam fecit. eo
concilia suae cuiusque regionis indici, pecuniam conferri,
ibi magistratus creari iussit. pronuntiavit deinde neque 10
conubium neque commercium agrorum aedificiorumque
inter se placere cuiquam extra fines regionis suae esse. 11
metalla quoque auri atque argenti non exerceri, nec ferri
et aeris permitti. vectigal exercentibus dimidium eius
inpositum quod pependissent regi. et sale invecto uti
vetuit. Dardanis repetentibus Paeoniam, quod et sua 12
fuisset et continens esset finibus suis, omnibus dare liber-
tatem pronuntiavit, qui sub regno Persei fuissent. post 13
non impetratam Paeoniam salis commercium dedit; ter-
tiae regioni imperavit, ut Stobos Paeoniae deveherent,
pretiumque statuit. navalem materiam et ipsos caedere 14
et alios pati vetuit. regionibus quae adfines barbaris
essent — excepta autem tertia omnes erant — permisit, ut
praesidia armata in finibus extremis haberent.

XXX. Haec pronuntiata primo die conventus varie 1
adfecerunt animos. libertas praeter spem data adrexit et
levatum annuum vectigal. regionatim commercio inter- 2
rupti [sibi] ita videri lacerati tamquam animali in artus
alterum alterius indigentis distracto; adeo, quanta Mace-
donia esset, quam divisui facilis et se ipsa quaeque con-
tenta pars esset, Macedones quoque ignorabant. pars 3
prima Bisaltas habet, fortissimos viros — trans Nessum
amnem incolunt et circa Strymonem —, et multas fru-
gum proprietates et metalla et opportunitatem Amphipolis,
quae obiecta claudit omnes ab oriente sole in Macedo-
niam aditus. secunda pars celeberrimas urbes Thessalo- 4
nicen [et] Cassandream habet, ad hoc Pallenen, fertilem
ac frugiferam terram; maritimas quoque opportunitates
ei praebent portus ad Toronen ac montem Athon et Acan-
thum, ad Aegeum mare alii insulamque Euboeam, alii ad

5 Hellespontum opportune versi. tertia regio nobilis urbes
Edessam et Beroeam et Pellam habet et Bottiorum bel-
licosam gentem, incolas quoque permultos Gallos et
6 Illyrios, inpigros cultores. quartam regionem Eordaei et
Lyncestae et Pelagones incolunt, iuncta his Atintania et
7 Stymphalis et Elimiotis. frigida haec omnis duraque
cultu et aspera plaga est, cultorum quoque ingenia terrae
similia habet. ferociores eos et accolae barbari faciunt,
nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos.
8 divisa itaque Macedonia, partium usibus separatis, quanta
universa [esset] ostendit.

1 XXXI. Macedoniae formula dicta, cum leges quo-
que se daturum ostendisset, Aetoli deinde citati. in qua
cognitione magis utra pars Romanis, utra regi favisset
quaesitum est, quam utra fecisset iniuriam aut accepisset;
2 noxa liberati interfectores; exilium pulsis aeque ratum
fuit ac mors interfectis; A. Baebius unus est damnatus,
quod milites Romanos praebuisset ad ministerium caedis.
3 hic eventus Aetolorum causae in omnibus Graeciae gen-
tibus populisque eorum qui partis Romanorum fuerant
inflavit ad intolerabilem superbiam animos, et obnoxios
pedibus eorum subiecit, quos aliqua parte suspicio favoris
4 in regem contigerat. tria genera principum in civitatibus
erant, duo, quae adulando aut Romanorum imperium aut
amicitiam regum sibi privatim opes oppressis faciebant
civitatibus; medium unum, utrique generi adversum,
5 libertatem leges[que] tuebatur. his [ut maior] aput suos
caritas, ita minor ad externos gratia erat. secundis rebus
elati Romanorum partis eius fautores soli tum in magi-
6 stratibus, soli in legationibus erant. hi cum frequentes
et ex Peloponneso et ex Boeotia et ex aliis Graeciae
7 concilîs adessent, implevere aures decem legatorum: non
eos tantum, qui se propalam per vanitatem iactassent
tamquam hospites et amicos Persei, sed multo plures
alios ex occulto favisse regi, qui per speciem tuendae
libertatis in conciliis adversus Romanos omnia instruxis-
8 sent, nec aliter eas mansuras in fide gentes nisi fractis
animis partium aleretur confirmareturque auctoritas eorum,
9 qui nihil praeter imperium Romanorum spectarent. ab

his editis nominibus evocati litteris imperatoris ex Aetolia
Acarnaniaque et Epiro et Boeotia, qui Romam ad cau-
sam dicendam sequerentur. in Achaiam ex decem lega-
torum numero profecti duo, C. Claudius et Cn. Domitius,
ut ipsi edicto evocarent. id duabus de causis factum, 10
una, quod fiduciae plus animorumque esse Achaeis ad
non parendum credebant, et forsitan etiam in periculo
fore Callicraten et ceteros criminum auctores delatores-
que; altera cur praesentes evocarent causa erat, quod ex 11
aliis gentibus principum litteras deprensas in commenta-
riis regiis habebant, in Achaeis caecum erat crimen nul-
lis eorum litteris inventis.

Aetolis dimissis Acarnanum citata gens. in his nihil 12
novatum nisi quod Leucas exempta est Acarnanum con-
cilio. quaerendo deinde latius, qui publice aut privatim 13
partium regis fuissent, in Asiam quoque cognitionem
extendere et ad Antissam in Lesbo insula diruendam, 14
traducendos Methymnam Antissaeos Labeonem miserunt,
quod Antenorem regium praefectum, quo tempore cum
lembis circa Lesbum est vagatus, portu receptum com-
meatibus iuvissent. duo securi percussi viri insignes, 15
Andronicus Andronici filius Aetolus, quod patrem secu-
tus arma contra populum Romanum tulisset, et Neo The-
banus, quo auctore societatem cum Perse iunxerant.

XXXII. His rerum externarum cognitionibus inter- 1
positis Macedonum rursus advocatum concilium; pro- 2
nuntiatum, quod ad statum Macedoniae pertinebat, se-
natores, quos synedros vocant, legendos esse, quorum
consilio res publica administraretur. nomina deinde sunt 3
recitata principum Macedonum, quos cum liberis maiori-
bus quam quindecim annos natis praecedere in Italiam
placeret. id prima specie saevom, mox apparuit multi- 4
tudini Macedonum pro libertate sua esse factum. nomi-
nati sunt enim regis amici purpuratique, duces exercitûm,
praefecti navium aut praesidiorum, servire regi humiliter, 5
aliis superbe imperare adsueti; praedivites alii, ali, quos
fortuna non aequarent, his sumptibus pares; regius om-
nibus victus vestitusque, nulli civilis animus, neque legum
neque libertatis aeque patiens. omnes igitur, qui in aliquîs 6

ministeriis regiis, etiam qui in legationibus fuerant, iussi
Macedonia excedere atque in Italiam ire; qui non paruis-
7 set imperio, mors denuntiata. leges Macedoniae dedit
cum tanta cura, ut non hostibus victis, sed sociis bene
meritis dare videretur, et quas ne usus quidem longo
tempore, qui unus est legum corrector, experiendo ar-
gueret.

8 Ab seriis rebus ludicrum ex multo ante praeparato,
et in Asiae civitates et ad reges missis qui denuntiarent
et cum circumiret ipse Graeciae civitates invitatis princi-
9 pibus, magno apparatu Amphipoli fecit. nam et artificum
omnis generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe
terrarum multitudo, et athletarum et nobilium equorum
convenit, et legationes cum victimis, et quidquid aliud
deorum hominumque causa fieri magnis ludis in Graecia
10 solet, ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed
prudentiam in dandis spectaculis, ad quae rudis tum Ro-
11 mani erant, admirarentur. epulae quoque legationibus
paratae et opulentia et cura eadem. vulgo dictum ipsius
ferebant, et convivium instruere et ludos parare eiusdem
esse qui vincere bello sciret.

1 XXXIII. Edito ludicro omnis generis clupeisque
aereis in naves inpositis cetera omnis generis arma cumu-
2 lata [in] ingentem acervum, precatus Martem, Minervam
Luamque matrem et ceteros deos, quibus spolia hostium
dicare ius fasque est, ipse imperator face subdita suc-
cendit, deinde circumstantes tribuni militum pro se quis-
3 que ignes coniecerunt. notata est in illo conventu Euro-
pae Asiaeque, undique partim ad gratulationem, partim
ad spectaculum contracta multitudine, tantis navalibus
terrestribusque exercitibus ea copia rerum, ea vilitas an-
4 nonae, ut et privatis et civitatibus et gentibus dona data
pleraque eius generis sint ab imperatore, non in usum
modo praesentem, sed etiam quod domos aveherent.
5 spectaculo fuit ei quae venerat turbae non scaenicum
magis ludicrum, non certamina hominum aut curricula
equorum, quam praeda Macedonica omnis, ut viseretur,
exposita statuarum tabularumque, textilium et vasorum
ex auro et argento et aere et ebore factorum ingenti

cura in ea regia, ut non in praesentem modo speciem, 6
qualibus referta regia Alexandreae erat, sed in perpe-
tuum usum fierent. haec in classem inposita devehenda 7
Romam Cn. Octavio data.

Paulus, benigne legatis dimissis, transgressus Stry-
monem mille passuum ab Amphipoli castra posuit; inde
profectus Pellam quinto die pervenit. praetergressus 8
urbem, ad Spelaeum quod vocant biduum moratus, P.
Nasicam et Q. Maximum filium cum parte copiarum
ad depopulandos Illyrios, qui Persea iuverant bello,
misit, iussos ad Oricum sibi occurrere; ipse Epirum pe-
tens quintis decimis castris Passaronem pervenit.

XXXIIII. Haud procul inde Anici castra aberant. 1
ad quem litteris missis, ne quid ad ea quae fierent mo-
veretur — senatum praedam Epiri civitatium, quae ad
Persea defecissent, exercitui dedisse —, summissis cen- 2
turionibus in singulas urbes, qui se dicerent ad praesidia
deducenda venisse, ut liberi Epirotae sicut Macedones
essent, denos principes ex singulis evocavit civitatibus.
quibus cum denuntiasset, ut aurum atque argentum in
publicum proferretur, per omnes civitates cohortes dimi-
sit. ante in ulteriores quam in propioris profecti, ut uno 3
die in omnes perveniretur. edita tribunis centurionibus- 4
que erant quae agerentur. mane omne aurum argentum-
que conlatum, hora quarta signum ad diripiendas urbes
datum est militibus, tantaque praeda fuit, ut in equitem 5
quadringeni denari, peditibus duceni dividerentur, cen-
tum quinquaginta milia capitum humanorum abduceren-
tur. muri deinde direptarum urbium diruti sunt; ea fuere 6
oppida circa septuaginta. vendita praeda omnis; inde ea
summa militi numerata est. Paulus ad mare Oricum 7
descendit, nequaquam, ut ratus erat, expletis militum
animis, qui tamquam nullum in Macedonia gessissent
bellum expertis regiae praedae [se] esse indignabantur.
Orici cum missas cum Scipione Nasica Maximoque filio 8
copias invenisset, exercitu in naves inposito in Italiam
traiecit. et post paucos dies Anicius conventu reliquo- 9
rum Epirotarum Acarnanumque acto iussisque in Ita-
liam sequi principibus, quorum cognitionem causae [se-

natui] reservarat, et ipse navibus expectatis, quibus usus
Macedonicus exercitus erat, in Italiam traiecit.

10 Cum haec in Macedonia Epiroque gesta sunt, legati
qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos et re-
11 gem Eumenem missi erant, in Asiam pervenerunt. in-
dutiis per hiemem factis et Galli domos abierant et rex
in hiberna concesserat Pergamum gravique morbo aeger
fuerat. ver primum ex domo excivit, iamque Synnada
pervenerant, cum Eumenes ad Sardis undique exerci-
12 tum contraxerat. ibi Romani cum et Solovettium ducem
Gallorum Synnadis [....] adlocuti sunt, et Attalus cum
eis profectus, sed castra Gallorum intrare eum non pla-
13 cuit, ne animi ex disceptatione inritarentur. P. Licinius
cum regulo Gallorum est locutus rettulitque, ferociorem
14 eum deprecando factum, ut mirum videri possit, inter
tam opulentos reges, Antiochum Ptolemaeumque, tan-
tum legatorum Romanorum verba valuisse, ut extemplo
pacem facerent, aput Gallos nullius momenti fuisse.

1 XXXV. Romam primum reges captivi, Perseus et
Gentius, in custodiam cum liberis abducti, dein turba
alia captivorum, tum quibus Macedonum denuntiatum
2 erat, ut Romam venirent, principum[que] Graeciae; nam
hi quoque non solum praesentes exciti erant, sed etiam
si qui peregre esse dicebantur, litteris arcessiti sunt.
3 Paulus ipse post dies paucos regia nave ingentis ma-
gnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant,
ornata Macedonicis spoliis, non insignium tantum armo-
rum, sed etiam regiorum textilium, adverso Tiberi ad
urbem est subvectus, conpletis ripis obviam effusa mul-
4 titudine. paucos post dies Anicius et Octavius classe
sua advecti. tribus îs omnibus decretus est ab senatu
triumphus, mandatumque Q. Cassio praetori, cum tribu-
nis plebis ageret, ex auctoritate patrum rogationem ad
plebem ferrent, ut îs, quo die urbem triumphantes inve-
5 herentur, imperium esset. intacta invidia media sunt,
ad summa ferme tendit. nec de Anici nec de Octavi
triumpho dubitatum est; Paulum, cui ipsi quoque se
6 conparare erubuissent, obtrectatio carpsit. antiqua disci-
plina milites habuerat; de praeda parcius quam spera-

verant ex tantis regîs opibus, dederat nihil relicturis, si
aviditati indulgeretur, quod in aerarium deferret. totus 7
Macedonicus exercitus imperatori [iratus fuit]; itaque
neglegenter [erat] adfuturus comitiis ferendae legis. sed 8
eos Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum secundae
legionis in Macedonia fuerat, privatim imperatori inimi-
cus, prensando ipse et per suae legionis milites sollici-
tando stimulaverat, ut frequentes ad suffragium adessent:
imperiosum ducem et malignum antiquando rogationem, 9
quae de triumpho eius ferretur, ulciscerentur. plebem
urbanam secuturam esse militum iudicia. pecuniam illum
dare potuisse, militem honorem dare [non] posse. ne
speraret ibi fructum gratiae, ubi non meruisset.

XXXVI. Is incitatis, cum in Capitolio rogationem 1
eam Ti. Sempronius tribunus plebis ferret et privatis
[de] lege dicendi locus esset, ad suadendum ut in re
minime dubia haut quisquam procederet, Ser. Galba re- 2
pente processit et a tribunis postulavit, ut, quoniam hora
iam octava diei esset nec satis temporis ad demonstran-
dum haberet, cur L. Aemilium non iuberent triumphare,
in posterum diem differrent et mane eam rem agerent:
integro sibi die ad causam eam orandam opus esse.
cum tribuni dicere eo die, si quid vellet, iuberent, in 3
noctem rem dicendo extraxit referendo admonendoque,
exacta acerbe munia militiae: plus laboris, plus periculi
quam desiderasset res iniunctum, contra in praemiis, in
honoribus omnia artata, militiamque, si talibus succedat 4
ducibus, horridiorem asperiorem[que] bellantibus, ean-
dem victoribus inopem atque inhonoratam futuram. Ma-
cedonas in meliore fortuna quam milites Romanos esse.
si frequentes postero die ad legem antiquandam ades- 5
sent, intellecturos potentis viros, non omnia in ducis,
aliquid et in militum manu esse. his vocibus incitati 6
postero die milites tanta frequentia Capitolium conple-
verunt, ut aditus nulli praeterea ad suffragium ferendum
esset. intro vocatae primae tribus cum antiquarent, con- 7
cursus in Capitolium principum civitatis factus est, in-
dignum facinus esse clamitantium, L. Paulum tanti belli
victorem despoliari triumpho: obnoxios imperatores tradi 8

licentiae atque avaritiae militari. nunc nimis saepe per
ambitionem peccari: quid, si domini milites imperatoribus
imponantur? in Galbam pro se quisque probra ingerere.
9 tandem hoc tumultu sedato M. Servilius, qui consul et
magister equitum fuerat, ut de integro eam [rem] age-
rent ab tribunis petere dicendique sibi ad populum
10 potestatem facerent. tribuni cum ad deliberandum se-
cessissent, victi auctoritatibus principum de integro agere
coeperunt revocaturosque se easdem tribus renuntia-
runt, si M. Servilius alique privati, qui dicere vellent,
dixissent.

1 XXXVII. [Tum Servilius] 'quantus imperator L.
Aemilius fuerit, Quirites, si ex alia re nulla aestimari
possit, vel hoc satis erat, quod cum tam seditiosos et
leves milites, tam nobilem, tam temerarium, tam elo-
quentem ad instigandam multitudinem inimicum in ca-
stris haberet, nullam in exercitu seditionem habuit.
2 eadem severitas imperii, quam nunc oderunt, tum eos
continuit. itaque antiqua disciplina habiti quieverunt.
3 Servius quidem Galba, si in L. Paulo accusandi tiroci-
nium ponere et documentum eloquentiae dare voluit,
non triumphum inpedire debuit, quem, si nihil aliud,
4 senatus iustum esse iudicaverat, sed postero die quam
triumphatum esset, privatum cum visurus esset, nomen
deferret et legibus interrogaret, aut serius paulo, cum
primum magistratus ipse cepisset, diem diceret inimico,
5 eum ad populum accusaret. ita et pretium recte facti
triumphum haberet L. Paulus pro egregie bello gesto et
poenam, si quid et vetere gloria sua et nova indignum
6 fecisset. sed videlicet, cui crimen nullum, [nullum] pro-
brum dicere poterat, eius obtrectare laudes voluit. diem
integrum hesterno die [ad] accusandum L. Paulum petiit;
quattuor horas, quantum supererat diei, dicendo absum-
7 psit. quis umquam tam nocens reus fuit, cuius vitia
vitae tot horis expromi non possent? quid interim obiecit
8 quod L. Paulus, si causam dicat, negatum velit? duas
mihi aliquis contiones parumper faciat, unam militum
Macedonicorum, puram alteram integrioris iudicii a fa-
vore et odio, universi populi Romani. aput contionem

togatam et urbanam prius res agatur. quid aput Quirites 9
Romanos, Ser. Galba, diceres? illa enim tibi tota abscisa
oratio esset "in statione severius et intentius stetisti;
vigiliae acerbius et diligentius circumitae sunt; operis
plus quam antea fecisti, cum ipse imperator ut exactor
circumiret; eodem die et iter fecisti et in aciem ex itinere
[ductus es. ne] victorem quidem te adquiescere passus 10
est; statim ad persequendos hostes duxit. cum te praeda
partienda locupletem facere posset, pecuniam regiam
translaturus in triumpho est et in aerarium laturus."
haec sicut ad militum animos stimulandos aliquem acu- 11
leum habent, qui parum licentiae, parum avaritiae suae
inservitum censent, ita apud populum Romanum nihil
valuissent, qui ut vetera atque audita a parentibus suis 12
non repetat, quae ambitione imperatorum clades acceptae
sint, quae severitate imperii victoriae partae, proxumo
certe Punico bello quid inter M. Minucium magistrum
equitum et Quintum Fabium Maximum dictatorem in-
terfuerit meminit. itaque accusatorem hiscere prohi- 13
buisset et supervacaneam defensionem Pauli fecisset.
transeatur ad alteram contionem, nec Quirites vos, sed 14
milites videor appellaturus, si nomen hoc saltem ruborem
incutere et verecundiam aliquam imperatoris violandi ad-
ferre possit.

XXXVIII. Equidem ipse aliter adfectus animo sum, 1
qui aput exercitum mihi loqui videar, quam paulo ante
eram, cum ad plebem urbanam spectabat oratio. quid
etiam dicitis, milites? aliquis est Romae, praeter Persea, 2
qui triumphari de Macedonibus nolit; et eum non îsdem
manibus discerpitis quibus Macedonas vicistis? vincere
vos prohibuisset, si potuisset, qui triumphantis urbem
inire prohibet. erratis, milites, si triumphum imperatoris 3
tantum et non militum quoque et universi populi Romani
esse decus censetis. non unius in hoc Pauli — multi 4
etiam, qui ab senatu non inpetrarunt triumphum, in monte
Albano triumpharunt; nemo L. Paulo magis eripere decus
perfecti belli Macedonici potest quam C. Lutatio primi
Punici belli, quam P. Cornelio secundi, (quam illi qui
triumphaverant) nec L. Paulum minorem aut maiorem 5

imperatorem triumphus faciet —, militum magis in hoc
6 universique populi Romani fama agitur, primum ne in-
vidiae et ingrati animi adversus clarissimum quemque
civem opinionem habeat et imitari in hoc populum Athe-
niensem, lacerantem invidia principes suos, videatur.
7 satis peccatum in Camillo a maioribus vestris est, quem
tamen ante receptam per eum a Gallis urbem violarunt;
satis insuper [a] vobis in P. Africano. Literni domici-
lium et sedem fuisse domitoris Africae, Literni sepulcrum
8 ostendi erubescamus. gloria sit par illis viris L. Paulus,
iniuria vestra [ne] exaequetur. haec igitur primum in-
famia deleatur, foeda aput alias gentes, damnosa aput
9 nostros. quis enim aut Africani aut Pauli similis [esse
10 in] ingrata et inimica bonis civitate velit? si infamia
nulla esset et de gloria tantum ageretur, qui tandem tri-
umphus non communem nominis Romani gloriam habet?
11 tot de Gallis triumphi, tot de Hispanis, tot de Poenis
ipsorum tantum imperatorum an populi Romani dicun-
tur? quemadmodum non de Pyrrho modo nec de Hanni-
bale, sed de Epirotis Carthaginiensibusque et Macedoni-
bus triumphi acti sunt, sic non M'. Curius tantum nec
12 P. Cornelius, sed Romani triumpharunt. militum quidem
propria est causa, qui et ipsi laureati et [suis] quisque
donis quibus donati sunt insignes triumphum nomine
cientes suasque et imperatoris laudes canentes per urbem
13 incedunt. si quando non deportati ex provincia milites
ad triumphum sunt, fremunt, et tamen tum quoque se
absentis, quod suis manibus parta victoria sit, triumphare
14 credunt. si quis vos interroget, milites, ad quam rem in
Italiam deportati et non statim confecta provincia dimissi
sitis, quid Romam frequentes sub signis veneritis, quid
moremini hic et non diversi domos quisque abeatis ve-
stras, quid aliud respondeatis quam vos triumphantis
videri velle? vos certe victores conspici velle debebatis.
triumphatum nuper de Philippo patre huius et de An-
tiocho est.

1 XXXVIIII. Ambo regnabant, cum de iis triumpha-
tum est. de Perseo capto, in urbem cum liberis abducto
2 non triumphabitur? quodsi in curru scandentis Capito-

lium, auratos purpuratosque, ex inferiore loco L. Paulus
in turba togatorum unus privatus interroget "L. Anici,
Cn. Octavi, utrum vos digniores triumpho esse an me
censetis?", curru descensuri et prae pudore videntur in-
signia ipsi sua tradituri. et vos Gentium quam Persea 3
duci in triumpho mavoltis, Quirites, et de accessione
potius belli quam de bello triumphari? et legiones ex 4
Illyrico laureatae urbem inibunt et navales socii, Mace-
donicae legiones suo abrogato triumpho alienos specta-
bunt? quid deinde tam opimae praedae, tam opulentae
victoriae spoliis fiet? quonam abdentur illa tot milia ar- 5
morum detracta corporibus hostium? an in Macedoniam
remittentur? quo signa aurea, marmorea, eburnea, tabu-
lae pictae, textilia, tantum argenti caelati, tantum auri,
tanta pecunia regia? an noctu, tamquam furtiva, in aera- 6
rium deportabuntur? quid? illud spectaculum maximum,
nobilissimus opulentissimus[que] rex captus, ubi victori
populo ostendetur? quos Syphax rex captus, accessio 7
Punici belli, concursus fecerit, plerique meminimus. Per-
seus rex captus, Philippus et Alexander fili regis, tanta
nomina, subtrahentur civitatis oculis? ipsum L. Paulum, 8
bis consulem, domitorem Graeciae, omnium oculi con-
spicere urbem curru ingredientem avent; ad hoc fecimus
consulem, ut bellum per quadriennium ingenti etiam pu-
dore nostro tractum perficeret. cui sortito provinciam, 9
cui proficiscenti praesagientibus animis victoriam trium-
phumque destinavimus, ei victori triumphum [sumus]
negaturi? et quidem non tantum [homines], sed deos
etiam suo honore fraudaturi? dîs quoque enim, non solum 10
hominibus debetur triumphus. maiores vestri omnium
magnarum rerum et principia exorsi ab dîs sunt et
finem statuerunt. consul proficiscens praetorve palu- 11
datis lictoribus in provinciam et ad bellum vota in
Capitolio nuncupat; victor perpetrato eo [eo]dem in
Capitolio triumphans ad eosdem deos, quibus vota
nuncupavit, merita dona portans redit. pars non mi- 12
nima triumphi est victimae praecedentes, ut appareat dîs
grates agentem imperatorem ob rem publicam bene ge-
stam redire. omnis illas victimas, quas traducendas in

13 triumpho dicavit, alias alio ducente mactabitis? quid?
illas epulas senatus, quae nec privato loco nec publico
profano, sed in Capitolio eduntur — utrum hominum voluptatis causa an deorum hominumque? — auctore Servio
14 Galba turbaturi estis? L. Pauli triumpho portae claudentur? rex Macedonum Perseus cum liberis et turba alia
captivorum, spolia Macedonum, [in] circo Flaminio relinquentur? L. Paulus privatus, tamquam rure rediens, a
15 porta domum ibit? et tu, centurio, miles, quibus ab imperatore Paulo do[natus sis donis, quos tibi honores
se]natus decrerit potius quam [quid] Servius Galba
fabuletur, audi. et hoc adicere [me decet:] me po-
16 tius quam illum audi. ille nihil praeterquam loqui, et
ipsum id maledice ac maligne, didicit, ego ter et viciens
cum hoste provocato pugnavi; ex omnibus, cum quibus
manum conserui, spolia rettuli, insigne corpus honestis
cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo.'
17 nudasse deinde se dicitur et quo quaeque bello volnera
accepta essent rettulisse. quae dum ostentat, adapertis
forte quae velanda erant, tumor inguinum proximis risum
18 movit. tum 'hoc quoque quod ridetis' inquit 'in equo
dies noctesque persedendo habeo, nec magis me eius
quam cicatricum harum pudet paenitetque, quando numquam mihi impedimento ad rem publicam bene gerendam
19 domi militiaeque fuit. ego hoc ferro saepe vexatum corpus vetus miles adulescentibus militibus ostendi, Galba
20 nitens et integrum denudet. revocate, si videtur, tribuni,
ad suffragium tribus; ego ad vos, milites, [....]

1 XXXX. [Sum]mam omnis captivi auri argentique
translati [sestertiûm] miliens ducenties fuisse Valerius
Antias tradit; qua haut dubie maior aliquanto summa ex
numero plaustrorum ponderibusque auri, argenti genera-
2 tim ab ipso scriptis efficitur. alterum tantum aut in bellum proxumum absumptum aut in fuga, cum Samothracen
peteret, dissipatum tradunt; eoque id mirabilius erat,
quod tantum pecuniae intra triginta annos post bellum
Philippi cum Romanis partim ex fructu metallorum, par-
3 tim ex vectigalibus aliis coacervatum fuerat. itaque admodum inops pecuniae Philippus, Perseus contra praedives

bellare cum Romanis coepit. ipse postremo Paulus in 4
curru, magnam cum dignitate alia corporis, tum senecta
ipsa maiestatem prae se ferens; [post] currum inter alios
illustres viros fili duo, [Q.] Maximus et P. Scipio; de-
inde equites turmatim et cohortes peditum suis quaeque
ordinibus. pediti in singulos dati [denari] centeni, du- 5
plex [centurioni, triplex] equiti. tantum pediti daturum
fuisse credunt et pro rata aliis, si aut non refragati ho-
nori eius fuissent, aut benigne hac ipsa summa pronun-
tiata acclamassent.

Sed non Perseus tantum per illos dies documentum 6
humanorum casûm fuit, in catenis ante currum victoris
ducis per urbem hostium ductus, sed etiam victor Paulus,
auro purpuraque fulgens. nam duobus e filiis, quos duo- 7
bus datis in adoptionem solos nominis, sacrorum familiae-
que heredes retinuerat domi, minor, ferme [duodecim]
annos natus, quinque diebus ante triumphum, maior
quattuordecim annorum triduo post triumphum decessit,
quos praetextatos curru vehi cum patre, sibi ipsos similis 8
praedestinantis triumphos, oportuerat. paucis post diebus, 9
data a M. Antonio tribuno plebis contione, cum de suis
rebus gestis more ceterorum imperatorum dissereret, me-
morabilis eius oratio et digna Romano principe fuit.

XXXXI. 'Quamquam et qua felicitate rem publi- 1
cam administraverim et [quae] duo fulmina domum meam
per hos dies perculerint, non ignorare vos, Quirites, ar-
bitror, cum spectaculo vobis nunc triumphus meus, nunc
funera liberorum meorum fuerint, tamen paucis quaeso 2
sinatis me cum publica felicitate conparare eo quo debeo
animo privatam meam fortunam. profectus ex Italia 3
classem a Brundisio sole orto solvi, nona diei hora cum
omnibus meis navibus Corcyrae tenu[i portu]m. inde
quinto die Delphis Apollini pro me exercitibusque et
classibus lustrandis sacrificavi. a Delphis quinto die in 4
castra perveni; ubi exercitu accepto, mutatis quibusdam,
quae magna impedimenta victoriae erant, progressus,
quia inexpugnabilia [castra] hostium erant neque cogi
pugnare poterat rex, inter praesidia eius saltum ad Pe-
tram evasi et ad Pydnam regem acie vici, Macedoniam 5

in potestatem populi Romani redegi et quod bellum per
quadriennium quattuor ante me consules ita gesserunt,
ut semper successori traderent gravius, id ego quindecim
6 diebus perfeci. aliarum deinde secundarum rerum velut
proventus secutus: civitates omnes Macedoniae se dedi-
derunt; gaza regia in potestatem venit; rex ipse traden-
tibus prope ipsis dîs in templo Samothracum cum liberis
est captus. mihi quoque ipsi nimia iam fortuna videri
7 eoque suspecta esse. maris pericula timere coepi in tanta
pecunia regia in Italiam traicienda et victore exercitu
8 transportando. postquam omnia secundo navium cursu
in Italiam pervenerunt neque erat quod ultra precarer,
illud optavi, ut cum ex summo retro volvi fortuna con-
suesset, mutationem eius domus mea potius quam res
9 publica sentiret. itaque defunctam esse fortunam publi-
cam mea tam insigni calamitate spero, quod triumphus
meus, velut ad ludibrium casuum humanorum, duobus
10 funeribus liberorum meorum est interpositus. et cum ego
et Perseus nunc nobilia maxime sortis mortalium exem-
pla spectemur, ille, qui ante se captivos [captivus] ipse
11 duci liberos vidit, incolumes tamen eos habet, ego, qui
de illo triumphavi, ab alterius funere fili currum [escen-
dens, domum] ex Capitolio [altero] prope iam expirante
veni,neque ex tanta stirpe liberûm superest qui L. Aemilii
12 Pauli nomen ferat. duos enim tamquam ex magna pro-
genie liberorum in adoptionem datos Cornelia et Fabia
gens habent, Pauli in domo praeter senem nemo super-
est. sed hanc cladem domus meae vestra felicitas et se-
cunda fortuna publica consolatur.'

1 XXXXII. Haec tanto dicta animo magis confudere
audientium animos quam si miserabiliter orbitatem suam
deflendo locutus esset.

2 Cn. Octavius kalendis Decembribus de rege Perseo
navalem triumphum egit. is triumphus sine captivis fuit,
3 sine spoliis. dedit sociis navalibus in singulos denarios
septuagenos quinos, gubernatoribus, qui in navibus fue-
rant, duplex, magistris navium quadruplex.

4 Senatus deinde habitus est. patres censuerunt, ut
Q. Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albam in

custodiam duceret; comites, pecuniam, argentum, instru-
mentum quod haberet nihil [... Bithys, filius Cotyis] re- 5
gis Thracum, [cum] obsidibus in custodiam Carseolos est
missus. ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in
carcerem condi placuit. paucos post dies quam haec acta, 6
legati ab Cotye rege Thracum venerunt, pecuniam ad
redimendum filium aliosque obsides adportantes. eis in 7
senatum introductis, et id ipsum argumenti praetendenti-
bus orationi, non sua voluntate Cotyn bello iuvisse Per-
sea, quod obsides dare coactus esset, orantibusque, ut
eos pretio, quantum ipsi statuissent patres, redimi pate-
rentur, responsum ex auctoritate senatus est, populum 8
Romanum meminisse amicitiae, quae cum Cotye maiori-
busque eius et gente Thracum fuisset: obsides datos cri- 9
men, non criminis defensionem esse, cum Thracum genti
ne quietus quidem Perseus, nedum bello Romano occu-
patus timendus fuerit. ceterum etsi Cotys Persei gratiam 10
praetulisset amicitiae populi Romani, magis quid se di-
gnum esset quam quid merito eius fieri posset aestima-
turum, filium atque obsides ei remissurum. beneficia 11
gratuita esse populi Romani; pretium eorum malle relin-
quere in accipientium animis quam praesens exigere.
legati tres nominati, Titus Quinctius Flamininus, C. Li-
cinius Nerva, M. Caninius Rebilus, qui obsides in Thra-
ciam reducerent, et Thracibus munera data in singulos
binûm milium aeris. Bithys cum ceteris obsidibus a 12
Carseolis accersitus ad patrem cum legatis missus. na-
ves regiae captae de Macedonibus, invisitatae ante ma-
gnitudinis, in campo Martio subductae sunt.

XXXXIII. Haerente adhuc non in animis modo, sed 1
paene in oculis memoria Macedonici triumphi, L. Anicius
Quirinalibus triumphavit de rege Gentio Illyrîsque. simi- 2
lia omnia magis visa hominibus quam paria: minor ipse
imperator, et nobilitate Anicius cum Aemilio, et iure im-
perii praetor cum consule conlatus; non Gentius Perseo,
non Illyrii Macedonibus, non spolia spoliis, non pecunia
pecuniae, non dona donis conparari poterant. itaque 3
sicut praefulgebat huic triumphus recens, ita apparebat
ipsum per se intuentibus nequaquam esse contemnendum.

4 perdomuerat intra paucos dies terra marique ferocem,
locis munimentisque fretam gentem Illyriorum; regem
regiaeque omnis stirpis ceperat. transtulit in triumpho
multa militaria signa spoliaque alia et supellectilem re-
5 giam, auri pondo viginti et septem, argenti decem et
novem pondo, denariûm decem tria milia, et centum vi-
6 ginti milia Illyrici argenti. ante currum ducti Gentius
rex cum coniuge et liberis et Caravantius frater regis et
7 aliquot nobiles Illyri. de praeda militibus in singulos
quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex
equiti, sociis nominis Latini quantum civibus et sociis
8 navalibus dedit quantum militibus. laetior hunc trium-
phum est secutus miles, multisque dux ipse carminibus
celebratus. sestertiûm ducentiens ex ea praeda redactum
esse auctor est Antias, praeter aurum argentumque, quod
in aerarium sit latum; quod quia unde redigi potuerit
9 non apparebat, auctorem pro re posui. rex Gentius cum
liberis et coniuge et fratre Spoletium in custodiam ex
senatus consulto ductus, ceteri captivi Romae in carcerem
coniecti; recusantibusque custodiam Spoletinis Iguvium
10 reges traducti. relicum ex Illyrica praeda ducenti viginti
lembi erant, de Gentio rege capti; eos Corcyraeis et
Apolloniatibus et Dyrrhachinis Q. Cassius ex senatus
consulto tribuit.

1 XXXXIIII. Consules eo anno agro tantum Ligurum
populato, cum hostes exercitus numquam eduxissent,
nulla re memorabili gesta Romam ad magistratus subro-
gandos redierunt, et primo comitiali die consules crea-
2 runt M. Claudium Marcellum, C. Sulpicium Gallum, de-
inde praetores postero die L. Iulium, L. Apuleium
Saturninum, A. Licinium Nervam, P. Rutilium Calvum,
P. Quinctilium Varum, M. Fonteium. his praetoribus
duae urbanae provinciae sunt decretae, duae Hispaniae,
Sicilia ac Sardinia.

3 Intercalatum eo anno; postridie Terminalia [kalen-
dae] intercalariae fuerunt. augur eo anno mortuus est
C. Claudius; in eius locum augures legerunt Titum Quin-
ctium Flamininum. et flamen Quirinalis mortuus Q. Fa-
bius Pictor.

Eo anno rex Prusia venit Romam cum filio Nicomede. 4
is magno comitatu urbem ingressus ad forum a porta
tribunalque [Q.] Cassi praetoris perrexit; concursuque 5
undique facto deos, qui urbem Romam incolerent, sena-
tumque et populum Romanum salutatum se dixit venisse
et gratulatum, quod Persea Gentiumque reges vicissent,
Macedonibusque et Illyrîs in dicionem redactis auxissent
imperium. cum praetor senatum ei, si velit, eo die datu- 6
rum dixisset, biduum petiit, quo templa deûm urbemque
et hospites amicosque viseret. datus qui circumduceret 7
eum, [L.] Cornelius Scipio quaestor, qui et Capuam ei
obviam missus fuerat, et aedes, quae ipsum comitesque
eius benigne reciperent, conductae. tertio post die sena- 8
tum adiit; gratulatus victoriam est; merita sua in eo bello
commemoravit; petiit, ut votum sibi solvere, Romae in
Capitolio decem maiores hostias et Praeneste unam For-
tunae, liceret — ea vota pro victoria populi Romani esse 9
— et ut societas secum renovaretur agerque sibi de rege
Antiocho captus, quem nulli datum [a] populo Romano
Galli possiderent, daretur. filium postremo Nicomedem
senatui commendavit. omnium qui in Macedonia impera-
tores fuerant favorest adiutus. itaque cetera quae petebat 10
concessa, de agro responsum est, legatos ad rem inspici-
endam missuros: [si] is ager populi Romani [factus esset,
cum Antiochi] fuisset nec cuiquam datus esset, dignissi-
mum eo dono Prusiam habituros esse; si autem Antiochi 11
non fuisse et eo ne populi quidem Romani factum appa-
reret aut datum Gallis esse, ignoscere Prusiam debere, si
ex nullius iniuria quicquam ei datum vellet populus Ro-
manus. ne cui detur quidem, gratum esse donum posse, 12
quod eum qui det, ubi vellet, ablaturum esse sciat. fili 13
Nicomedis commendationem accipere. quanta cura regum
amicorum liberos tueatur populus Romanus, documento
Ptolemaeum Aegypti regem esse. cum hoc responso 14
Prusias est dimissus. munera ei ex [c ∞] sestertiis iussa
dari, et vasorum argenteorum pondo quinquaginta. et 15
filio regis Nicomedi ex ea summa munera dari censuerunt,
ex qua Masgabae filio regis Masinissae data essent, et
ut victimae aliaque, quae ad sacrificium pertinerent, seu

13*

Romae seu Praeneste immolare vellet, regi ex publico
16 sicut magistratibus Romanis praeberentur, et ut ex classe,
quae Brundisi esset, naves longae viginti adsignarentur,
quibus uteretur. donec ad classem dono datam ei rex
17 pervenisset, L. Cornelius Scipio ne ab eo abscederet,
sumptumque ipsi et comitibus praeberet, donec navem
18 conscendisset. mire laetum cetera benignitate in se populi Romani regem fuisse ferunt: munera sibi ipsi emi
non sisse, filium iussisse donum populi Romani accipere.
19 haec de Prusia nostri scriptores. Polybius eum regem
indignum maiestate nominis tanti tradit pilleatum, capite
raso, obviam [ire] legatis solitum libertumque se populi
20 Romani ferre: ideo insignia ordinis eius gerere; Romae
quoque, cum veniret in curiam, summisisse se et osculo
limen curiae contigisse et deos servatores suos senatum
appellasse aliamque orationem non tam honorificam au-
21 dientibus quam sibi deformem habuisse. moratus circa
urbem triginta haut amplius dies in regnum est profectus.
actumque in Asia bellum [...]

TITI LIVI

AB VRBE CONDITA

LIBRI.

EDIDIT

MARTINUS HERTZ.

VOL. IV. PARS II.

EDITIO STEREOTYPA.

EX OFFICINA BERNHARDI TAUCHNITZ.

LIPSIAE MDCCCLXIV.

ADNOTATIO CRITICA.

Ne libri moles nimium excrescat, varietatem lectionis periocharum inde a libro XXXXVI ab Ottone Iahnio cum viris doctis nuper communicatam plerumque per eos tantummodo locos equidem proponam, ubi praeter res quasdam minutiores ad orthographiam et ad distinguendi rationem pertinentes a Iahnii editione (*i*) recedendum mihi esse censui. praeterea ad nonnullos locos, quorum scriptura etiamnunc incerta videtur, cum librorum mss. lectiones tum vv. dd. coniecturas attuli. adiutus sum in his periochis recensendis iterata collatione cod. Nazariani (*N*) per libros LXXXVII—XCI et CXX—CXXXXII a Th. Mommsenio instituta (*Nm*); in iis emendandis operam post Iahnium imprimis collocaverunt Iosephus Britzelmayr in progr. gymn. Maximil. Monac. a. 1859 p. 29—31 (*b*) et Carolus Halm in ann. phil. LXXXI 507—509 (*h*).

In periocha lib. XLVI a Romanis, elapsus] *I. F. Gr.*: a roma *N* a romanis *ςr* (*i. e. codd. dett.*, *ed. princ. Rom.*), a Roma * *i* || XLVII K. Ian. *add. Dr.*: *om. Nς* ** *i*; *al. v. ap. Dr.*, *add. Beckerum ant. R.* II, 2 *n.* 211 || XLVIII, re] *scripsi*: regem *Nς*, re uera *i*, re autem *h* regem, sed re uera *r* || populum] *ante* bellum *addidi: ante* concitavit *add. i* || XLVIIII vicit] *h*: deuicit *Nςi* peruicit *r* de Carthagine vicit *aut* tandem vicit *b* || † Orfitiano] *i p.* VIII: Orfitiano *Ni* aemiliano *ς* Africano *r* || ea] *scripsi* (*num* haec?): et *Nςi* eius *ς om. ςr* ut *h* || filium ferens se et] *scripsi:* filium ferens et (se *inter* s *et* e *om.*) *N* se filium ferens et *ςi* || et Perseo] *ςi*: perseo *N*; *num* Perseoq.? || L sparsum] *ςr*: sarsum *Nς* farsum *ς* sartum *i* || Veneris usu in senecta] *M. Seyffertus act. gymn.* 1861, 299 *sq.* (*in eandem ci. inciderat Arn. Schaeferus*): uersus in senecta *N* uersus in senectam *ςr* Venere usus in senecta *h* viribus (*aut* nervis) in senecta *b*; *erat cum de* venerosus (*ἀφροδισιαστής gloss. Labb.*) in senecta *cogitarem* || LI millia viginti tria passuum *Crev. Dr. ς fere secuti cf. Dr. adn.* || LII in auxilio] *Nς*: in auxilium *r* auxilio *i* || LII opibus] operibus *h* || M. Vetilium] *ς cf. Duk. A. Haakhium enc. real.* VI 2527: M. Vatilium *i* (*num ex i silentio sic N? an typographi errore*?) || LIII Acilius] *cf. mus. phil.* XVII 579 *sq. n.* 9 || LIIII pacem a p. Ro. infirmatam *I.F.Gr.* || LV impetrarunt *ςr* impetrarant *h* || accidit (*s.* accessit) vox] *ς*: accidit *Nς* accidit * *i* ac-

cidit audiri *ςr* accidit ad aures vox *b* || et victus] *N*: uictus *ςi* || LVI *extr.* saepe] saepe prospere *b* || LVII hisse .. esse daturum] *h*: hisse .. se daturum *N* iis se .. daturum *I. F. Gr.* hisce (isce *r*) . . se daturum *ri*; *de ς v. Dr.*, *i* || LX senis et triente] *W*: senis cum triente *Mommsenius r. Tribus p.* 179 *n.* 4 (*cf. Halmii ad Cic. pro Sest.* §. 55 *in ed. Lips. comm. Marquardtii ant. R.* III 2 *n.* 440; *improb. Rubino in ind. schol. univ. Marb. a.* 1854 *aest. p.* XI *sq.* XXIV *sq.*) *i* sexis et triente *Nς* sesiscontriente *ς* (*Voss.*); *al. ς ap. Dr.*; semisse et triente *vg. cf. Mommsenium l. l. p.* 180 *n.* 10 || LXI sociorum] *aut* amicorum (*sic* r) *ς*: *om. N* * *i* || LXII quem victum occidit] *ς*: qui uictus occidit *N* qui uictus occiditur *i* || LXVII primoque .. Tarquinium imperium *r Rubino Untersuchungen etc.* I 1, 501 *sq.* || LXVIII maritimos praedones (id est piratas)] *scripsi:* maritimos praedones id est piratas *Nς* maritimos praedones *ςr* (maritimos praedones id est) piratas *i* || quinto] *ς*: quinquies *Nς* quintum *ri* || in culleum] *h*: in culleo (*s.* culeo) *Nς* culleo (*s.* culeo) *ςi* || LXVIIII *f.* Numidico, eo quod *cum ς duobus* || legendo et audiendo magnos viros] *ςr*: audiendo et legendo magnos uiros *Nςi* (*h Seyffertus*); *al. ap. Dr.* || † magnos viros avocabatur *i* || avocabatur] *Nς I. F. Gr.: al. ς ap. Dr.* otiabatur *h* vacabat *Bas. b Crev.* (*Seyffertus ann. phil.* 83, 64) || bello] a Rabirio *Sig.* a Vibellio *h et aut sic aut* bello (quodam) *b*; *al. ap. Dr.* || LXX transferrentur (*r*) *et* transferrent *ς* populus transferret *b* || LXXIIII pressa] *ς*: praessa *N* op (*s.* b) pressa *ςi* mersa *ed. Camp.* || LXXV complura *Ern. a Leutsch exerc. crit.* I 5 || LXXVI Lucanus] Luceius *ς unus r* Luccejus *I. F. Gr.* || LXXVII distribuerentur in tribus *r* in quinque et triginta tribus distribuerentur *h* || Q. Pompei] *scripsi, cf. Vell. et App. ll. a Dr. ll.:* Q. Pompeio *ς Sig. i* que pompei *Nςr* que pompeio *ς; num* Q. [Pompeio, Q.] Pompei? || set] *h*: et || LXXVIII M'.] *add. esse ante i coniecit Halmius ad Cic. de imp. Pomp. or. p.* 107 *ed. Lips.* || LXXVIIII cum sexto tr. pl. *al. ς* cum Sextio tribuno plebis *edd. vett.* cum Sertorio *Linkerus* || LXXX C. Lucioque Caesare] *scripsi:* c. l. caesare *Nςr* L. et C. Caesaribus *I. F. Gr.* (*at v. Dr.*) C. L. Caesaribus *i* || LXXXI et ciuibus quae habuerant *r* || habuerat *ς* || LXXXV conscripto] *ς unus:* scriptus conscripto *Nς* (*al. ς ap. Dr.*) privatus conscripto *I. F. Gr. i* || LXXXVI annos XXV *G. I. Vossius* || civitatem] *ς*: ciuitates *Nς*; *num* civitatis? || LXXXVIII cum exercitu *N* cum * exercitu *i*; *cf. ς ap. Dr., hb* || Romanam] *sic Nm ς*: Romam *ς i*, *de N falsus* || senatori] *sic Nm*: senatorii || oculis effossis] *sic Nm*: effossis oculis *i* || LXXXVIIII qui .. adpulerat] (*s.* appulerat) *ς*: quem .. adpulerant *Nς* (*al. ap. Dr. i*) † quem .. adpulerant *i* quocum .. adpulerat *h* || mucroni *I. F. Gr. i* || [ei] incubuit *Dr.* || Bastiae] Bassiam *vocat Gran. Lic. p.* 21 B 19 *p.* || Aeserniam] *Mommsenius h. R.* II[3] 335 *n.*: mtam *N* † mtam *i* Nolam *ςr* || LXVII *ς unus* XXVII *Dr.* XXIII *praeeunte Duk. cum Appiano Zachariae Sulla* I *p.* 147 *n.* 107 || LXXXX M. Domitius] L. Domitius *Sig.* Cn. Domitius *Dr.* || LXXXXIII gestae qui] *add. W*: *om.*

*N * i; de lacc. explendis cf. hb, de ς v. Dr.* || LXXXXVII sicut *Nς* sed *ς cf., vv. dd. adnn. ap. Dr., h* || L. Aurelium] *Sig.*: M. Aurelium || LXXXXVIII quia sequi] *Nς*: quae *ς* qui (*ς?*) *edd. vett. i*; *de sqq. cf. Dr., i* || CII Bitoeto *ex App. Sig.* || in Hierosolyma] (*s.* in Hierosolymam) *ς*: hierosolyma *Nςi* Hierosolymae *Francof.* 1578 || CIII clam] *hb*: cum *Nς* † cum *i* || cum intrasset, uxorem *I. F. Gr.* || Metelli] *Sig.*: maximi *libri* * maximi *i* || missus est (*ς?*) *vg. i* || de ** liberis Mithridatis *W cf. I. F. Gr.* || CIIII exorante] *scripsi; itidem ci. Dr. h*: exerente *Nς* exercente *et* hortante *et* orante *ς* res gerente *i* || agente] *ς unus? r Sig.: om. Nςi* || regno relicto] *h*: regno *N* regno pulsus *ς om. ς unus* regno * *i* || CV bellum caesari gallia et germania dabantur *ς unus alterve r cf. Duk. Mommsenium comm. soc. hist. phil. Vrat.* I *p.* 40 *n.* 104; *al. A. W. Zumptius stud. Rom. p.* 81 || (caesis)] *scripsi*: caesis *Nς* caesisque *ςr* (*de ς cf. praeterea Dr.*) Caesar *i* || CVI rege *add. I. F. Gr.*; *f.* Ambiorige, [rege] Eburonum, duce? || CVII Pompeius legatus *ς* pompeio legato *Nς* || Pompeius delegatus ab (*s.* rogatus a) senatu et consul *I. F. Gr.* || contigit] *et* accidit *ς*: *om. N * i* || CVIIII M. Antonius et Q. Crassus tr. pl. ... pulsi sunt, ... caperet . *i* || ex hostilibus] *ςr*: hostibus *Nςi* hostium *ς* || CXI Varrianis *ς unus* Varronis *vel* Varronianis *I. Gr.* || CXII offensus est *I. F. Gr.* || nec] *add. I. F. Gr.*: *om. libri * i* || Achilla] *vg*: archelao *libri* || Pharnacem] *ς ex sil. Dr.* (*vg.*): prahaten *N* phrahartem *r* Phraaten (*ς ex sil. i*) *i*; *f. in utroque nomine errorem commisit epitomator* || CXIII deferebatur (imperium) *Sig. hb* deferebatur *ς unus alterve?* || in (*s.* inde) pompei *Nς*; *f.* Cn. Pompeius, Pompei (*s.* Cn. Pompei) || contra copias] *r* (*i typographi ut vid. errore*) || CXIIII vocem honestam] *ci. i*: uocem *N* uocem quoque (*et* quoque uocem) *ς* uocem * *i*; vocem quoque parem (*aut* memorabilem) *I. F. Gr.* || CXV ex Africa] *ς*: et Africa *Nςi* || *ad f.* '*puto quaedam de morte Cn. Pompei excidisse*' *adn. i* || CXVI et quod] *ante* senatui *ς unus Grut. W et sic i*: quod || moventibus] *vg.* (monentibus *r teste i*; *subest fort. error typographi*): *om. libri * i* || C. Amatino] *Sig.*: chamates *Nς* † Chamates *i*; *al. ς ap. Dr. i* || Mari] *N*: C. Marii *ς* C. Mari *i* || CXVII * ominibusque (omnibusque *Nς*) prosperis exceptus * *i* || *f.* exceptus est et || de inde plures *ς* (*?*) *r Leutschius l. l.* (*at Lov.* 2 *ex Dr. adn. in ed. Stuttg. non* plures *praebet, sed* complures) || discursus (*ς?*) *ri* || CXX M. Antoni] *h*: M. Antonius *Nς* M. Antonio *edd.* || profugisset *h. l. om. Nm* || profugit et iussu *recte f. h.* || uenerat profugisset caesus a *Nm*; et caesus *post* profugisset, *sic in N esse ratus, induxit i*; *de ς v. Dr.* || C., *si recte video, abest a Nm* || CXXII parumper prospere] *P. la Roche phil.* XVIII 234: parum prospere *libri* prospere *Xylander Delrius* perprospere *h* || vinctum] uictum *ς* iunctum *r* insidiarum convictum *I. F. Gr.* || CXXIII dein] *Nm*: deinde || CXXIIII ab iis] *vg.*: ab his *Nm* ab eis *i* || altera deinde acie *h*: altera deinde *N* altero (*et* alter) deinde *ς* altero deinde proelio *r* altera dein die *i* || CXXV imperi] *Nm*: imperii || CXXVII saxa et m. *Nm*. || ge-

rendum incitaretur ab uxore Fulvia ** *i*; *sed, praeter voc.* ab, incitaretur *quoque voc. om.* *Nm*; *al. v. ap. Dr.* || concordia *Nm* || ibi] *et* in ea ς: in *N* inde ς *unus, ut equidem conieceram* || CXXVIII Siculi] *extat in* *Nm*; *errore typogr. om. vid. i.* || CXXVIIII milites] *non om.* *Nm* || in Ciliciam ς *unus* ex Sicilia *ci. Dr.* in Asiam *Ruhnkenius ad Vell.* II, 79, 5 || CXXVIIII *sq.* anteū habitus erat dum cum cleopatra luxuriaretur tarde EX LIB CXXX M antonius mediam *Nm* || CXXX XVIII (*non* XVII *cum i*) et XVI *Nm* || reversus et . . emensus, circa] *h*: reversus est, . . emensus . circa || die *etiam* *Nm* || CXXXII navalis] *N*: nauales || CXXXIIII redactis ** *i* || † cum ille *i* || census ab eo de tribus *h* || Moesos] *cf. Ritschelium ind. lect. Bonn. a.* 1856 *aest. p.* VII *sq.* || referuntur] *N*mς: refertur ς*i* || CXXXVIIII ara] ardi *N*ς Ara D. (ς?) *Sig.* || Caesaris *N*mς || CXXXXII ex] *sic etiam* *Nm* || dati] dedit ς additi *Bas. a.*

Quas rationes in fragmentis adornandis secutus sim, explicare hoc loco nolui, ne nimium libri moles augeretur; quae huc pertinent propediem in programmate aliquo academico a me exponentur.

Scr. Vratislaviae d. XXIII *m. Ian a.* MDCCCLXIIII.

---

part. I *p.* X *a lin.* 23. *leg.* labori sane et sudori || *p.* XXXXIIII b. *lin.* 49. saretındıcatum *C* || *part.* II *p.* 202 *perioch.* LV *init. leg.* et Dec.

LIBRORUM XLVI—CXXXXII PERIOCHAE.

EX LIB. XLVI.

Eumenes rex Romam venit, qui Macedonico bello medium egerat. ne aut hostis iudicatus videretur, si exclusus esset, aut liberatus crimine, si admitteretur, in commune lex lata est, ne cui regi Romam venire liceret. Claudius Marcellus consul Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus consul Ligures subegit. legati Prusiae regis questi sunt de Eumene, quod fines suos popularetur, dixeruntque eum conspirasse cum Antiocho adversus populum Romanum. societas cum Rhodîs deprecantibus iuncta est. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta triginta septem milia viginti duo, princeps senatus M. Aemilius Lepidus. Ptolemaeus Aegypti rex, pulsus regno a minore fratre, missis ad eum legatis restitutus est. Ariarathe, Cappadociae rege, mortuo filius eius Ariarathes regnum accepit et amicitiam cum populo Romano per legatos renovavit. res praeterea adversus Ligures et Corsos et Lusitanos vario eventu gestas et motus Syriae mortuo Antiocho, qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, continet. hunc Antiochum puerum cum Lysia tutore Demetrius Seleuci filius, qui Romae obses fuerat, clam, quia non dimittebatur a Roma[nis, elapsus] interemit, et ipse in regnum receptus. L. Aemilius Paulus, qui Persen vicerat, mortuus. cuius tanta abstinentia fuit, ut, cum ex Hispania et ex Macedonia immensas opes retulisset, vix ex auctione eius redactum sit, unde uxori eius dos solveretur. Pomptinae paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccatae, agerque ex iis factus.

EX LIB. XLVII.

Cn. Tremellio praetori multa dicta est, quod cum M. Aemilio Lepido pontifice maximo iniuriose contenderat, sacrorumque quam magistratuum ius potentius fuit. lex de ambitu lata. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta viginti octo milia trecenta sedecim, princeps [senatus] sex[tum] Aemilius Lepidus. inter Ptolemaeos fratres, qui dissidebant, foedus ictum, ut alter Aegypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes, Cappadociae rex, consilio Demetri Syriae regis et viribus pulsus regno, a senatu restitutus est. missi a senatu qui inter Masinissam et Carthaginienses de agro iudicarent. C. Marcius consul adversus Dalmatas primum parum prospere, postea feliciter pugnavit; cum quibus bello confligendi causa fuit, quod Illyrios, socios populi Romani, vastaverant; eandemque gentem Cornelius Nasica consul domuit. Q. Opimius consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium oppida Antipolim et Nicaeam vastabant, subegit. praeterea res in Hispania a conpluribus parum prospere gestas continet. consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita magistratum [kal. Ian.] inire coeperunt. mutandi comitia causa fuit, quod

Hispani rebellabant. legati ad disceptandum inter Carthaginienses et Masinissam missi nuntiaverunt, vim navalis materiae se Carthagine deprehendisse. aliquot praetores a provinciis avaritiae nomine accusati damnati sunt.

EX LIB. XLVIII.

Lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta viginti quattuor milia. semina tertii belli Punici referuntur. cum in finibus Carthaginiensium ingens Numidarum exercitus duce Ariobarzane Syphacis nepote diceretur esse, M. Porcius Cato suasit, ut Carthaginiensibus, qui exercitum specie contra Masinissam, re contra Romanos accitum in finibus haberent, bellum indiceretur. contra dicente P. Cornelio Nasica placuit legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid ageretur. castigato senatu Carthaginiensium, quod contra foedus et exercitum et navales materias haberent, pacem inter eos et Masinissam facere voluerunt, Masinissa agro, de quo lis erat, cedente. sed Gisgo Hamilcaris filius, homo seditiosus, qui tum in magistratu erat, cum senatus pariturum se iudicio legatis dixisset, ita concitavit [populum] bellum adversus Romanos suadendo, ut legatos, quo minus violarentur, fuga explicuerit. id nuntiantes infestum iam senatum Carthaginiensibus infestiorem fecerunt. M. Porcius Cato funus filii in praetura mortui tenuissimo, ut potuit—nam pauper erat—, sumptu fecit. Andriscus, qui se Persei filium, regis quondam Macedoniae, ingenti adseveratione mentiretur, Romam missus. M. Aemilius Lepidus, qui princeps senatus sextis iam censoribus lectus, antequam expiraret, praecepit filiis, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent, in relicum funus ne plus quam aeris decus consumerent: imaginum specie, non sumptibus nobilitari magnorum virorum funera solere. de veneficiis quaesitum. Publicia et Licinia, nobiles feminae, quae viros suos consulares necasse insimulabantur, cognita causa, cum praetori praedes vades dedissent, cognatorum decreto necatae sunt. Gulussa Masinissae filius nuntiavit, Carthagine dilectus agi, classem conparari et haud dubie bellum strui. cum Cato suaderet, ut eis bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente nihil temere faciendum, placuit decem legatos mitti exploratum. L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus consules cum dilectum severe agerent nec quemquam gratia dimitterent, ab tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non poterant, in carcerem coniecti sunt. cum Hispaniense bellum parum prospere aliquotiens gestum ita confudisset civitatem Romanam, ut ne ei quidem invenirentur, qui aut tribunatum exciperent aut legati ire vellent, P. Cornelius Aemilianus processit, et excepturum se militiae genus quodcumque imperatum esset professus est; quo exemplo omnes ad studium militandi concitavit. Lucullus consul, cum Claudius Marcellus [cui] successerat pacasse omnes Celtiberiae populos videretur, Vaccaeos et Cantabros et alias incognitas adhuc gentes in Hispania subegit. ibi P. Cornelius (Africanus) Scipio Aemilianus, L. Pauli filius, Africani nepos, set adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit et in expugnatione Intercatiae urbis maius etiam periculum adiit; nam murum primus transcendit. Servius Sulpicius Galba praetor male adversus Lusitanos pugnavit. cum legati ex Africa cum oratoribus Carthaginiensium et Gulussa Masinissae filio redissent dicerentque, et exercitum se et classem Carthagine deprehendisse, perrogari

sententias placuit. Catone et aliis principibus senatus suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus, quoniam P. Cornelius Nasica dicebat nondum sibi iustam causam belli videri, placuit, ut bello abstinerent, si Carthaginienses classem exussissent et exercitum dimisissent: si minus, proximi consules de bello Punico referrent. cum locatum a censoribus theatrum exstrueretur, P. Cornelio Nasica auctore tamquam inutile et nociturum publicis moribus ex senatus consulto destructum est populusque aliquamdiu stans ludos spectavit. Carthaginienses cum adversus foedus bellum Masinissae intulissent, victi ab eo annos habente nonaginta duos et sine pulpamine mandere (et si gustaret) panem tantum solito, insuper Romanum bellum meruerunt.

EX LIB. XLVIIII.

Tertii Punici belli initium altero et sescentesimo ab urbe condita anno, intra quintum annum quam erat coeptum consummati. inter M. Porcium Catonem et Scipionem Nasicam, quorum alter sapientissimus vir in civitate habebatur, alter optimus vir etiam a senatu iudicatus erat, diversis certatum sententiis est Catone suadente bellum et ut tolleretur deleretur que Carthago, Nasica dissuadente. placuit tamen, quod contra foedus naves haberent, quod exercitum extra fines duxissent, quod socio populi Romani et amico Masinissae arma intulissent, quod filium eius Gulussam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum non recepissent, bellum iis indici. prius quam ullae copiae in naves inponerentur, Uticenses legati Romam venerunt, se suaque omnia dedentes. ea legatio velut omen grata patribus, acerba Carthaginiensibus fuit. ludi patri Diti ad Tarentum ex praecepto librorum facti, qui [ante] annum centesimum, primo Punico bello, quingentesimo et altero anno ab urbe condita, facti erant. legati triginta Romam venerunt, per quos se Carthaginienses dedebant. Catonis sententia vicit, ut in decreto perstaretur et ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. qui ubi in Africam transierunt, acceptis quos imperaverant trecentis obsidibus et armis omnibus instrumentisque belli, si qua Carthagine erant, cum ex auctoritate patrum iuberent, ut in alium locum, dum a mari decem milia passuum ne minus remotum, oppidum facerent, indignitate rei ad bellandum Carthaginienses compulerunt. obsideri obpugnarique coepta est Carthago a L. Marcio, M'. Manilio consulibus. in qua obpugnatione cum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus suis inrupissent et ab oppidanis graviter caederentur, a Scipione † Orfitiano expliciti sunt, per quem et castellum Romanorum, quod nocte expugnabant, paucis equitibus iuvantibus liberatum est. castrorumque, quae Carthaginienses omnibus copiis ab urbe pariter egressi obpugnabant, liberatorum is ipse praecipuam gloriam tulit. praeterea cum ab inrita obpugnatione Carthaginis consul — alter enim Romam ad comitia ierat — exercitum duceret adversus Hasdrubalem, qui cum ampla manu saltum inicum insederat, suasit primo consuli, ne tam inico loco confligeret, victus deinde conplurium, qui et prudentiae eius et virtuti invidebant, sententiis et ipse saltum ingressus est. cum, sicut praedixerat, fusus fugatusque esset Romanus exercitus et duae cohortes ab hoste obsiderentur, cum paucis equitum turmis in saltum reversus liberavit eas et incolumes reduxit. quam virtutem eius et Cato, vir promptioris ad vituperandum linguae, in senatu sic prosecutus est, ut diceret reliquos, qui in Africa militarent,

umbras volitare, Scipionem vigere, et populus Romanus eo favore complexus, ut comitiis plurimae eum tribus consulem scriberent, cum hoc per aetatem non liceret. cum L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani, qui in fidem populo Romano dediti ab Servio Galba in Galliam venissent, in libertatem restituerentur, M. Cato acerrime suasit. extat oratio ea in annalibus eius inclusa. Q. Fulvius Nobilior ei, saepe ab eo in senatu laceratus, respondit pro Galba. ipse quoque Galba, cum se damnari videret, complexus duos filios praetextatos et Sulpici Galli filium, cuius tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. extant tres orationes eius, duae adversus Libonem tribunum plebis rogationemque eius habitae de Lusitanis, una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Lusitanos prope se castra habentis caesos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu immolatis per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse. Andriscus quidam, ultimae sortis homo, Persei regis filium ferens [se] et mutato nomine Philippus vocatus, cum ab urbe Roma, quo illum Demetrius Syriae rex ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset, multis ad falsam eius fabulam, velut ad veram coeuntibus, contracto exercitu totam Macedoniam aut voluntate incolentium aut armis occupavit. fabulam autem talem finxerat: ex paelice se et Perseo rege ortum traditum educandum Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquod velut semen stirpis regiae extaret. Adramytti se educatum usque ad duodecimum aetatis annum, patrem eum esse credentem a quo educaretur, ignarum generis fuisse sui. adfecto deinde eo, cum prope ad ultimum finem vitae esset, detectam sibi tandem originem suam falsaeque matri libellum datum signo Persei regis signatum, quem sibi traderet, cum ad puberem aetatem venisset, obtestationesque ultimas adiectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. pubescenti libellum traditum, in quo relicti sibi duo thensauri a patre dicerentur. tum scienti mulierem sese subditum esse, veram stirpem ignoranti edidisse genus atque obtestatam, ut prius quam manaret ad Eumenen res, Perseo inimicum, excederet eis locis, ne interficeretur. eo se exterritum, simul sperantem aliquod a Demetrio auxilium, in Syriam se contulisse atque ibi primum, quis esset, palam expromere ausum.

EX LIB. L.

Thessalia, cum et illam invadere armis atque occupare Pseudophilippus vellet, per legatos Romanorum auxiliis Achaeorum defensa est. Prusias rex Bithyniae, omnium humillimorumque vitiorum, a Nicomede filio adiuvante Attalo rege Pergami occisus, habebat alterum filium, qui pro superiore ordine dentium enatum habuisse unum os continens dicitur. cum tres legatos ad pacem inter Nicomeden et Prusiam faciendam ad Romanos misissent, cum unus ex iis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus aeger esset, tertius ingenio socors haberetur, dixit Cato eam in legationem, nec caput nec pedes nec cor habere. in Syria, quae eo tempore stirpe generis parem regi Macedonum, inertia socordiaque similem Prusiae regem habebat, iacente eo in ganea et lustris Ammonius regnabat, per quem et amici omnes regis et Laodice regina et Antigonus Demetri filius occisi sunt. Masinissa Numidiae rex maior nonaginta annis decessit, vir insignis. inter cetera iuvenalia opera, quae ad ultimum edidit, adeo etiam Veneris usu in senecta

viguit, ut post sextum et octogesimum annum filium genuerit. inter tres liberos eius (maximus natu Micipsa, Gulussa, Mastanabal, qui etiam Graecis litteris eruditus erat), P. Scipio Aemilianus, cum commune eis regnum pater reliquisset et dividere eos arbitro Scipione iussisset, partes administrandi regni divisit. item Phameae Himilconi, praefecto equitum Carthaginiensium, viro forti et cuius praecipua opera Poeni utebantur, persuasit, ut ad Romanos cum equitatu suo transiret. ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi erant, M. Claudius Marcellus coorta tempestate fluctibus obrutus est. Carthaginienses Hasdrubalem, Masinissae nepotem, quem praetorem habebant, hominem proditionis suspectum in curia interemerunt; quae suspicio inde emanavit, quod propincus esset Gulussae Romanorum auxilia iuvantis. P. Scipio Aemilianus cum aedilitatem peteret, consul a populo dictus, quoniam per annos consuli fieri non licebat, cum magno certamine suffragantibus plebeis et repugnantibus ei aliquandiu patribus, legibus solutus et consul creatus. M'. Manilius aliquot urbes circumpositas Carthagini expugnavit. Pseudophilippus in Macedonia, caeso cum exercitu P. Iuventio praetore, ab Q. Caecilio victus captusque est et recepta Macedonia.

EX LIB. LI.

Carthago in circuitum $\overline{\text{XXIII}}$ passus patens, magno labore obsessa et per partes capta est, primum a Mancino legato, deinde a Scipione consule, cui extra sortem provincia Africa data erat. Carthaginienses portu novo, quia vetus a Scipione erat obstructus, facto et contracta clam exiguo tempore ampla classe infeliciter navali proelio pugnaverunt. Hasdrubalis quoque ducis eorum castra ad Nepherim oppidum loco difficili sita cum exercitu deleta sunt a Scipione, qui tandem [urbem] expugnavit septingentesimo anno quam erat condita. spoliorum maior pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. ultimo urbis excidio, cum se Hasdrubal Scipioni dedidisset, uxor eius, quae paucis ante diebus de marito impetrare non potuerat, ut ad victorem transfugerent, in medium se flagrantis urbis incendium cum duobus liberis ex arce praecipitavit. Scipio exemplo patris sui Aemili Pauli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugasque ac fugitivos bestîs obiecit. belli Achaici semina referuntur haec, quod legati Romani ab Achaeis pulsati sint Corinthi, missi, ut eas civitates, quae sub dicione Philippi fuerant, ab Achaico concilio secernerent.

EX LIB. LII.

Cum Achaeis, qui in auxilio Boeotos et Chalcidenses habebant, Q. Caecilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit, quibus victis dux eorum Critolaus mortem sibi veneno conscivit. in cuius locum Diaeus, Achaici motus primus auctor, ab Achaeis dux creatus, ad Isthmon a L. Mummio consule victus est. qui omni Achaia in deditionem accepta Corinthon ex senatus consulto diruit, quia ibi legati Romani violati erant. Thebae quoque et Chalcis, quae auxilio fuerant, dirutae. ipse L. Mummius abstinentissimum virum egit, nec quicquam ex eis opibus ornamentisque, quae praedives Corinthos habuit, in domum eius pervenit. Q. Caecilius Metellus de Andrisco triumphavit, P. Cornelius (Africanus) Scipio Aemilianus de Carthagine et Hasdrubale. Viriatus in Hispania primum ex pastore venator, ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, totam Lusitaniam occupavit, M. Vetilium praetorem fuso

eius exercitu cepit, post quem C. Plautius praetor nihilo felicius rem gessit. tantumque terrorem is hostis intulit, ut adversus eum consulari opus esset et duce et exercitu. praeterea motus Syriae et bella inter reges gesta referuntur. Alexander homo ignotus et incertae stirpis occiso, sicut ante dictum est, Demetrio rege in Syria regnabat. hunc Demetrius Demetri filius, qui a patre quondam ob incertos belli casus ablegatus Gnidon fuerat, contempta secordia inertiaque eius, adiuvante Ptolemaeo Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram in matrimonium acceperat, bello interemit. Ptolemaeus graviter in caput vulneratus inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, expiravit, atque in locum eius frater minor Ptolemaeus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam in suos per tormenta exercebat, ab Diodoto quodam, uno ex subiectis, qui Alexandri filio bimulo admodum regnum adserebat, bello superatus Seleuceam confugit. L. Mummius de Achaeis triumphavit, signa aerea marmoreaque et tabulas pictas in triumpho tulit.

EX LIB. LIII.

Appius Claudius consul Salassos, gentem Alpinam, domuit. alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quaestore cum exercitu caesus est. Q. Caecilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit et a Q. Fabio proconsule magna pars Lusitaniae expugnatis aliquot urbibus recepta est. Acilius senator Graece res Romanas scribit.

EX LIB. LIIII.

Q. Pompeius consul in Hispania Termestinos subegit. cum îsdem et Numantinis pacem ab infirmitate fecit. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta viginti septem milia, quadringenta quadraginta duo. cum Macedonum legati questum de D. Iunio Silano praetore venissent, quod acceptis pecuniis provinciam spoliasset, et senatus de querellis eorum vellet cognoscere, T. Manlius Torquatus, pater Silani, petiit impetravitque, ut sibi cognitio mandaretur; et domi causa cognita filium condemnavit abdicavitque, ac ne funeri quidem eius, cum suspendio vitam finisset, interfuit sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit pace cum Viriato aequis condicionibus facta. Viriatus a proditoribus consilio Servili Caepionis interfectus est et ab exercitu suo multum comploratus ac nobiliter sepultus, vir duxque magnus et per quattuordecim annos. quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

EX LIB. LV.

P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapio fuit ab inridente Curiatio tribuno plebis inpositum, Dec. Iunio Bruto consulibus dilectum habentibus, in conspectu tironum res saluberrimi exempli facta est; nam C. Matienus accusatus est aput tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset, damnatusque sub furca diu virgis caesus est, et sestertio nummo veniit. tribuni plebis quia non impetrarent, ut sibi denos quos vellent milites eximere liceret, consules in carcerem duci iusserunt. Iunius Brutus consul in Hispania eis, qui sub Viriato militaverant, agros et oppidum dedit, quod vocatum est Valentia. M. Popilius a Numantinis, cum quibus pacem factam inritam fieri senatus censuerat, cum exercitu fusus fugatusque est. C. Hostilio Mancino consule sacrificante pulli ex cavea evolaverunt; conscendenti deinde navem, ut in Hispaniam

proficisceretur, accidit [vox] 'mane, Mancine'. quae auspicia tristia fuisse eventu probatum est. et victus enim a Numantinis et castris exutus, cum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. quadraginta milia Romanorum a Numantinorum milibus quattuor victa erant. Dec. Iunius Lusitaniam expugnationibus urbium usque ad Oceanum perdomuit, et cum fluvium Oblivionem transire nollent, raptum signifero signum ipse transtulit et sic ut transgrederentur persuasit. Alexandri filius, rex Syriae, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est corruptis medicis, qui illum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant, occiderunt.

EX LIB. LVI.

Decimus Iunius Brutus in Hispania ulteriore feliciter adversus Gallaecos pugnavit. dissimili eventu M. Aemilius Lepidus proconsul adversus Vaccaeos rem gessit cladem que similem Numantinae passus est. ad exsolvendum foederis Numantini religione populum Mancinus, cum huius rei auctor fuisset, deditus Numantinis non est receptus. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta septemdecim milia, nongenta triginta tria. Fulvius Flaccus consul Vardeos in Illyrico subegit. M. Cosconius praetor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. cum bellum Numantinum vitio ducum non sine pudore publico duraret, delatus est ultro Scipioni Africano a senatu populoque Romano consulatus; quem cum illi capere ob legem, quae vetabat quemquam iterum consulem fieri, non liceret, sicut priori consulatu legibus solutus est. bellum servile in Sicilia ortum cum opprimi a praetoribus non potuisset, C. Fulvio consuli mandatum est. huius belli initium fuit Eunus servus, natione Syrus, qui contracta agrestium servorum manu et solutis ergastulis iusti exercitus numerum implevit. Cleon quoque, alter servus, ad septuaginta milia servorum contraxit; et iunctis copiis adversus Romanum exercitum bellum saepe gesserunt.

EX LIB. LVII.

Scipio Africanus Numantiam obsedit, et corruptum licentia luxuriaque exercitum ad severissimam militiae disciplinam revocavit. omnia deliciarum instrumenta recidit, duo milia scortorum a castris eiecit, militem cotidie in opere habuit et triginta dierum frumentum ad septenos vallos ferre cogebat. aegre propter onus incedenti dicebat, 'cum gladio te vallare scieris, vallum ferre desinito', ali scutum parum habiliter ferenti, amplius eum scutum iusto ferre, neque id se reprehendere, quando melius scuto quam gladio uteretur. quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, virgis cecidit. iumenta omnia, ne exonerarent militem, vendidit. saepe adversus eruptiones hostium feliciter pugnavit. Vaccaei obsessi, liberis coniugibusque trucidatis, ipsi se interemerunt. Scipio amplissima munera missa sibi ab Antiocho rege Syriae, cum celare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali accepturum se esse dixit, omniaque ea quaestorem referre in publicas tabulas iussit: ex his se viris fortibus dona esse daturum. cum undique Numantiam obsidione clausisset et obsessos fame videret urgeri, hostes, qui pabulatum exierant, vetuit occidi, quod diceret velocius eos absumpturos frumenti quod haberent, si plures fuissent.

EX LIB. LVIII.

Tib. Sempronius Gracchus tribunus plebis cum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus et equestris ordinis, ne quis ex publico agro plus quam mille iugera possideret, in eum furorem exarsit, ut M. Octavio collegae causam diversae partis defendenti potestatem lege lata abrogaret, seque et [C.] Gracchum fratrem et Ap. Claudium socerum triumviros ad dividendum agrum crearet. promulgavit et aliam legem agrariam, qua sibi latius agrum patefaceret, ut idem triumviri iudicarent, qua publicus ager, qua privatus esset. deinde cum minus agri esset quam quod dividi posset sine offensa etiam plebis, quoniam eos ad cupiditatem amplum modum sperandi incitaverat, legem se promulgaturum ostendit, ut eis, qui Sempronia lege agrum accipere deberent, pecunia quae regis Attali fuisset divideretur. heredem autem populum Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. tot indignitatibus commotus graviter senatus, ante omnes T. Annius consularis, quia in senatu in Gracchum perorasset raptus ab eo ad populum delatusque plebi, rursus in eum pro rostris contionatus est. cum iterum tribunus plebis creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nasica in Capitolio ab optimatibus occisus est, ictus primum fragmentis subselli, et inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepultus in flumen proiectus. res praeterea in Sicilia vario eventu adversus fugitivos gestas continet.

EX LIB. LVIIII.

Numantini fame coacti ipsi se per vicem (tradentes) trucidaverunt, captam urbem Scipio Africanus delevit et de ea triumphavit, quarto decimo anno post Carthaginem deletam. P. Rupilius consul in Sicilia cum fugitivis debellavit. Aristonicus Eumenis regis filius Asiam occupavit, cum testamento Attali regis legata populo Romano libera esse deberet. adversus eum P. Licinius Crassus consul, cum idem pontifex maximus esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus, proelio victus et occisus est. M. Perperna consul victum Aristonicum in deditionem accepit. Q. Pompeius, Q. Metellus, tunc primum uterque ex plebe facti censores, lustrum condiderunt: censa sunt civium capita trecenta octodecim milia, octingenta viginti tria, praeter pupillos et viduas. Q. Metellus censor censuit, ut cogerentur omnes ducere uxores liberorum creandorum causa. extat oratio eius, quam Augustus Caesar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in haec tempora scriptam in senatu recitavit. C. Atinius Labeo tribunus plebis Q. Metellum censorem, a quo in senatu legendo praeteritus erat, de saxo deici iussit; quod ne fieret, ceteri tribuni plebis auxilio fuerunt. cum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, ut eundem tribunum plebi quoties vellet creare liceret, rogationem eius P. Africanus gravissima oratione dissuasit; in qua dixit, Ti. Gracchum iure caesum videri. [C.] Gracchus contra suasit rogationem; sed Scipio tenuit. bella inter Antiochum Syriae et Phrahaten Parthorum regem gesta nec magis quietae res Aegypti referuntur. Ptolemaeus, Euergetes cognominatus, ob nimiam crudelitatem suis invisus, incensa a populo regia clam Cypron profugit, et cum sorori eius Cleopatrae, quam filia eius virgine per vim conpressa atque in matrimonium ducta repudiaverat, regnum a populo datum esset, infensus filium quem ex illa habebat in Cypro occidit caputque eius et manus et pedes matri misit. seditiones a triumviris Fulvio Flacco

et C. Graccho et C. Papirio Carbone agro dividendo creatis excitatae. cum P. Scipio Africanus [iis] adversaretur, fortisque ac validus pridie domum se recepisset, mortuus in cubiculo inventus est. suspecta fuit, tamquam ei venenum dedisset, Sempronia uxor hinc maxime, quod soror esset Gracchorum, cum quibus simultas Africano fuerat. de morte tamen eius nulla quaestio acta. defuncto eo acrius seditiones triumvirales exarserunt. C. Sempronius consul adversus Iapydas primo male rem gessit, mox victoria cladem acceptam emendavit virtute Decimi Iuni Bruti, eius qui Lusitaniam subegerat.

EX LIB. LX.

L. Aurelius consul bellantes Sardos subegit. M. Fulvius Flaccus primus transalpinos Ligures domuit bello, missus in auxilium Massiliensium adversus Salluvios Gallos, qui fines Massiliensium populabantur. L. Opimius praetor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit, Fregellas diruit. pestilentia in Africa ab ingenti lucustarum multitudine et deinde necatarum strage fuisse traditur. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta nonaginta quattuor milia septingenta viginti sex. [C.] Gracchus, Tiberi frater, tribunus plebis, eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges tulit, inter quas frumentariam, ut senis et triente frumentum plebi daretur; alteram legem agrariam, quam et frater eius tulerat; tertiam, qua equestrem ordinem, tunc cum senatu consentientem, corrumperet, ut sescenti ex equite in curiam sublegerentur et, quia illis temporibus trecenti tantum senatores erant, sescenti equites trecentis senatoribus admiscerentur, id est, ut equester ordo bis tantum virium in senatu haberet. et continuato in alterum annum tribunatu legibus agrariis latis effecit, ut complures coloniae in Italia deducerentur et una in solo dirutae Carthaginis, quo ipse triumvir creatus coloniam deduxit. praeterea res a Q. Metello consule adversus Baleares gestas continet, quos Graeci Gymnesios appellant, quia aestatem nudi exigunt. Baleares a teli missu appellati aut a Balio Herculis comite ibi relicto cum Hercules ad Geryonem navigaret. motus quoque Syriae referuntur, in quibus Cleopatra Demetrium virům suum et Seleucum filium, indignata, quod occiso patre eius a se iniussu suo diadema sumpsisset, interemit.

EX LIB. LXI.

C. Sextius proconsul victa Salluviorum gente coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam ex caldis frigidisque fontibus atque a nomine suo ita appellatas. Cn. Domitius proconsul adversus Allobrogas ad oppidum Vindalium feliciter pugnavit. quibus bellum inferendi causa fuit, quod Tutomotulum Salluviorum regem fugientem recepissent et omni ope iuvissent quodque Aeduorum agros, sociorum populi Romani, vastavissent. C. Gracchus seditioso tribunatu acto, cum Aventinum quoque armata multitudine occupasset, a L. Opimio consule ex senatus consulto vocato ad arma populo pulsus et occisus est, et cum eo Fulvius Flaccus consularis, socius eiusdem furoris. Q. Fabius Maximus consul, Pauli nepos, adversus Allobrogas et Bituitum Arvernorum regem feliciter pugnavit. ex Bituiti exercitu occisa milia centum viginti. ipse cum ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, Albam custodiendus datus est, quia contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur. decretum quoque est, ut Congonnetiacus filius eius con-

prehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem recepti. L. Opimius accusatus aput populum a Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem coniecisset, absolutus est.

EX LIB. LXII.

Q. Marcius consul Stynos, gentem Alpinam, expugnavit. Micipsa Numidiae rex mortuus regnum tribus filiis reliquit, Atherbali, Hiempsali, Iugurthae, fratris filio, quem adoptaverat. L. Caecilius Metellus Dalmatas subegit. Iugurtha Hiempsalem fratrem petiit bello, quem victum occidit; Atherbalem regno expulit. is a senatu restitutus est. L. Caecilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus censores duos et triginta senatu moverunt. praeterea motus Syriae regumque continet.

EX LIB. LXIII.

C. Porcius consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta nonaginta quattuor milia trecenta triginta sex. Aemilia, Licinia, Marcia, virgines Vestales, incesti damnatae sunt, idque incestum quem ad modum et commissum et deprehensum et vindicatum sit refertur. Cimbri, gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt; ab his Papirius Carbo consul cum exercitu fusus est. Livius Drusus consul adversus Scordiscos, gentem a Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnavit.

EX LIB. LXIIII.

Atherbal bello petitus ab Iugurtha et in oppido Cirtha obsessus contra denuntiationem senatus ab eo occisus est, et ob hoc bellum Iugurthae indictum; idque Calpurnius Bestia consul gerere iussus pacem cum Iugurtha iniussu populi et senatus fecit. Iugurtha fide publica evocatus ad indicandos auctores consiliorum suorum, quod multos pecunia in senatu corrupisse dicebatur, Romam venit et propter caedem admissam in regulum quendam nomine Massivam, qui regnum eius populo Romano invisi adfectabat (Romae interfectum), cum periclitaretur causam capitis dicere, clam profugit, et cedens urbe fertur dixisse 'o urbem venalem et cito perituram, si emptorem invenerit!'. A. Postumius legatus infeliciter proelio adversus Iugurtham gesto pacem quoque adiecit ignominiosam, quam non esse servandam senatus censuit.

EX LIB. LXV.

Q. Caecilius Metellus consul duobus proeliis Iugurtham fudit totamque Numidiam vastavit. M. Iunius Silanus consul adversus Cimbros infeliciter pugnavit. legatis Cimbrorum sedem et agros, in quibus considerent, postulantibus senatus negavit. M. Minucius proconsul adversus Thracas prospere pugnavit. L. Cassius consul a Tigurinis Gallis, pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Nitiobrogum cum exercitu caesus est. milites qui ex ea clade superaverant, obsidibus datis et dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt.

EX LIB. LXVI.

Iugurtha pulsus a C. Mario Numidia, cum auxilio Bocchi Maurorum regis adiutus esset, caesis proelio Bocchi quoque copiis, nolente Boccho bellum infeliciter susceptum diutius sustinere voluit. vinctus ab eo et Mario traditus est, in qua re praecipua opera L. Corneli Syllae, quaestoris C. Mari, fuit.

EX LIB. LXVII.

M. Aurelius Scaurus, legatus consulis, a Cimbris fuso exercitu

captus est; et cum in consilium ab iis advocatus deterreret eos, ne Alpes transirent Italiam petituri, eo quod diceret Romanos vinci non posse, a Boiorige feroci iuvene occisus est. ab îsdem hostibus Cn. Manlius consul et Q. Servilius Caepio proconsul victi proelio castris quoque binis exuti sunt, militum milia octoginta occisa, calonum et lixarum quadraginta, secundum Arausionem. Caepionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, primi post regem Tarquinium, imperiumque ei abrogatum. in triumpho C. Mari ductus ante currum eius Iugurtha cum duobus filiis et in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat, eique propter metum Cimbrici belli continuatus per conplures annos est consulatus. secundo et tertio absens consul creatus, quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pontifex maximus populi suffragio creatus est. Cimbri vastatis omnibus, quae inter Rhodanum et Pyrenaeum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati sunt; reversique in Galliam in belli casus se Teutonis coniunxerunt.

EX LIB. LXVIII.

M. Antonius praetor in Ciliciam maritimos praedones (id est piratas) persecutus est. C. Marius consul summa vi oppugnata a Teutonis et Ambronibus castra defendit. duobus deinde proeliis circa Aquas Sextias eosdem hostes delevit, in quibus caesa traduntur hostium ducenta milia, capta nonaginta. Marius absens quinto consul creatus est. triumphum oblatum donec et Cimbros vinceret distulit. Cimbri cum repulso ab Alpibus fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces Alpium obsederat flumenque Athesim [...] castellum editum insederat relinqueret, quae tamen virtute sua explicata fugientem proconsulem exercitumque consecuta est, in Italiam traiecissent, iunctis eiusdem Catuli et C. Mari exercitibus proelio victi sunt; in quo caesa traduntur hostium centum quadraginta milia, capta sexaginta. Marius totius civitatis consensu exceptus, pro duobus triumphis, qui offerebantur, uno contentus fuit. primores civitatis, qui ei aliquandiu ut novo homini ad tantos honores evecto inviderant, conservatam ab eo rem publicam fatebantur. Publicius Malleolus matre occisa primus in culleum insutus in mare praecipitatus est. ancilia cum strepitu mota esse, antequam Cimbricum bellum consummaretur, refertur. bella praeterea inter Syriae reges gesta continet.

EX LIB. LXVIIII.

L. Apuleius Saturninus, adiuvante C. Mario et per milites occiso A. Nunnio competitore, tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum quam petierat gessit et cum legem agrariam per vim tulisset, Metello Numidico, quod in eam non iuraverat, diem dixit. qui cum a bonis civibus defenderetur, ne causa certaminum esset, in exilium voluntarium Rhodum profectus est, ibique legendo et audiendo magnos viros avocabatur. profecto C. Marius, seditionis auctor, qui sextum consulatum pecunia per tribus sparsa emerat, aqua et igni interdixit. idem Apuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmium candidatum consulatus, quoniam adversarium eum actionibus suis timebat, occidit. quibus rebus concitato senatu, in cuius causam et C. Marius, homo varii et mutabilis ingenii consiliique semper secundum fortunam, transierat, oppressus armis cum Glaucia praetore et aliis eiusdem furoris [socîs] bello quodam inter-

fectus est. Q. Caecilius Metellus ab exilio ingenti totius civitatis favore reductus est. M'. Aquilius proconsul in Sicilia bellum servile excitatum confecit.

EX LIB. LXX.

Cum M'. Aquilius de pecuniis repetundis causam diceret, ipse iudices rogare noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore eius discidit, ut honestas cicatrices ostenderet, et indubitate absolutus est. Cicero eius rei solus auctor. T. Didius proconsul adversus Celtiberos feliciter pugnavit. Ptolemaeus Cyrenarum rex, cui cognomentum Apionis fuit, mortuus heredem populum Romanum reliquit, et eius regni civitates senatus liberas esse iussit. Ariobarzanes in regnum Cappadociae a L. Cornelio Sylla reductus est. Parthorum legati a rege Arsace missi venerunt ad Syllam, ut amicitiam populi Romani peterent. P. Rutilius, vir summae innocentiae, quoniam legatus Q. Muci proconsulis a publicanorum iniuriis Asiam defenderat, invisus equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exilium missus est. C. Sentius praetor adversus Thracas infeliciter pugnavit. senatus cum inpotentiam equestris ordinis in iudiciis exercendis ferre nollet, omni vi eniti coepit, ut ad se iudicia transferret, sustinente causam eius M. Livio Druso tribuno plebis, qui, ut vires sibi adquireret, perniciosa spe largitionum plebem concitavit. praeterea motus Syriae regumque continet.

EX LIB. LXXI.

M. Livius Drusus tribunus plebis, quo maioribus viribus senatus causam susceptam tueretur, socios et Italicos populos spe civitatis Romanae sollicitavit, eisque adiuvantibus per vim legibus agrariis frumentariisque latis iudiciariam quoque pertulit, ut aequa parte iudicia penes senatum et equestrem ordinem essent. cum deinde promissa sociis civitas praestari non posset, irati Italici defectionem agitare coeperunt. eorum coitus coniurationesque et orationes in consiliis principum referuntur. propter quae Livius Drusus invisus etiam senatui factus velut socialis belli auctor, incertum a quo, domi occisus est.

EX LIB. LXXII.

Italici populi defecerunt Picentes, Vestini, Marsi, Paeligni, Marrucini, Samnites, Lucani. initio belli a Picentibus moto, Q. Servilius proconsul in oppido Asculo cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occisus est. saga populus sumpsit. Servius Galba a Lucanis comprehensus, unius feminae opera, ad quam devertebatur, [e] captivitate receptus est. Aesernia et Alba coloniae ab Italicis obsessae sunt. auxilia deinde Latini nominis exterarumque gentium missa populo Romano et expeditiones in vicem expugnationesque urbium referuntur.

EX LIB. LXXIII.

L. Iulius Caesar consul male adversus Samnites pugnavit. Nola colonia in potestatem Samnitium venit L. Postumio praetore, qui ab eis interfectus est. complures populi ad hostes defecerunt. cum P. Rutilius consul parum prospere adversus Marsos pugnasset et in proelio cecidisset, C. Marius legatus eius meliore eventu cum hostibus acie conflixit. Ser. Sulpicius Paelignos proelio fudit. Q. Caepio legatus Rutili cum obsessus prospere in hostes erupisset et ob eum successum aequatum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus et circumventus insidiis fuso exercitu cecidit. L. Iulius

Caesar consul feliciter adversus Samnites pugnavit. ob eam victoriam Romae saga posita sunt. et ut varia belli fortuna esset, Aesernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit. sed et C. Marius proelio Marsos fudit, Herio Asinio praetore Marrucinorum occiso. C. Caecilius in Gallia transalpina Salluvios rebellantes vicit.

EX LIB. LXXIIII.

Cn. Pompeius Picentes proelio fudit [. . .] obsedit. propter quam victoriam Romae praetextae et alia magistratuum insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marsis dubio eventu pugnavit. libertini tunc primum militare coeperunt. A. Plotius legatus Umbros, L. Porcius praetor Etruscos, cum uterque populus defecisset, proelio vicerunt. Nicomedes in Bithyniae, Ariobarzanes in Cappadociae regnum reducti sunt. Cn. Pompeius consul Marsos acie vicit. cum aere alieno pressa esset civitas, A. Sempronius Asellio praetor, quoniam secundum debitores ius dicebat, ab eis qui faenerabant in foro occisus est. praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

EX LIB. LXXV.

A. Postumius Albinus legatus cum classi praeesset, infamis crimine proditionis ab exercitu suo interfectus est. L. Cornelius Sylla legatus Samnites proelio vicit et bina castra eorum expugnavit. Cn. Pompeius Vestinos in deditionem accepit. L. Porcius consul rebus prospere gestis fusisque aliquotiens Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit; ea res hostibus victoriam eius proelii dedit. Cosconius et Lucanus Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium nobilissimum hostium ducem occiderunt compluraque eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sylla Hirpinos domuit, Samnites pluribus proeliis fudit, aliquot populos recepit, quantisque raro quisquam alius ante consulatum rebus gestis ad petitionem consulatus Romam est profectus.

EX LIB. LXXVI.

A. Gabinius legatus rebus adversus Lucanos prospere gestis et plurimis oppidis expugnatis, in obsidione hostilium castrorum cecidit. Sulpicius legatus Marrucinos cecidit totamque eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconsul Vestinos et Paelignos in deditionem accepit. Marsi quoque, a L. Cinna et Caecilio Pio legatis aliquot proeliis fracti, petere pacem coeperunt. Asculum a Cn. Pompeio captum est. caesis et a Mamerco Aemilio legato Italicis, Silo Pompaedius dux Marsorum, auctor eius rei, in proelio cecidit. Ariobarzanes Cappadociae, Nicomedes Bithyniae regno a Mithridate Ponti rege pulsi sunt. praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

EX LIB. LXXVII.

Cum P. Sulpicius tribunus plebis auctore C. Mario perniciosas leges promulgasset, ut exsules revocarentur et novi cives libertinique [. . .] distribuerentur, et ut C. Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur, et adversantibus consulibus Q. Pompeio et L. Syllae vim intulisset, occiso Q. Pompei consulis filio, genero Syllae, L. Sylla consul cum exercitu in urbem venit et adversus factionem Sulpici et Mari in ipsa urbe pugnavit eamque expulit. ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, iudicati sunt. P. Sulpicius cum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est. servus ut praemium promissum indici

haberet, manumissus, set ob scelus proditi domini de saxo deiectus est. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater cum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis, et cum missus ad occidendum eum servus, natione Gallus, maiestate tanti viri perterritus recessisset, inpositus publice navi delatus est in Africam. L. Sylla civitatis statum ordinavit, exinde colonias deduxit. Q. Pompeius consul, ad accipiendum a Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus, consilio eius occisus est. Mithridates, Ponti rex, Bithynia et Cappadocia occupatis et pulso Aquilio legato Phrygiam, provinciam populi Romani, cum ingenti exercitu intravit.

EX LIB. LXXVIII.

Mithridates Asiam occupavit, Q. Oppium proconsulem, item [M'.] Aquilium legatum, in vincula coniecit, iussuque eius quidquid civium Romanorum in Asia fuit uno die trucidatum est. urbem Rhodum, quae sola in fide populi Romani manserat, oppugnavit et aliquot proeliis navalibus victus recessit. Archelaus praefectus regis in Graeciam cum exercitu venit, Athenas occupavit. praeterea trepidationem urbium insularumque, aliis ad Mithridatem aliis ad populum Romanum civitates suas trahentibus, continet.

EX LIB. LXXVIIII.

L. Cornelius Cinna consul cum perniciosas leges per vim atque arma ferret, pulsus urbe ab Cn. Octavio collega cum † sex tribunis plebis; imperioque ei abrogato corruptum Appi Claudi exercitum in potestatem suam redegit et bellum urbi intulit arcessito C. Mario ex Africa cum aliis exulibus. in quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, alter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt, et cum victor spoliaret occisum, agnito fratre ingenti lamentatione edita, rogo ei exstructo, ipse se supra rogum transfodit et eodem igne consumptus est. et cum opprimi inter initia potuissent, Cn. Pompei fraude, qui utramque partem fovendo vires Cinnae dedit nec nisi profligatis optimatium rebus auxilium tulit, et consulis segnitia confirmati Cinna et Marius quattuor exercitibus, ex quibus duo Q. Sertorio et Carboni dati sunt, urbem circumsederunt. Ostiam coloniam [Marius] expugnavit et crudeliter diripuit.

EX LIB. LXXX.

Italicis populis a senatu civitas data est. Samnites, qui soli arma recipiebant, Cinnae et Mario se coniunxerunt. ab his Plautius legatus cum exercitu caesus est. Cinna et Marius cum Carbone et Sertorio Ianiculum oppugnaverunt et fugati ab Octavio consule recesserunt. Marius Antium et Ariciam et Lanuvium colonias expugnavit. cum spes nulla esset optimatibus resistendi propter segnitiam et perfidiam et ducum et militum, qui corrupti aut pugnare nolebant aut in diversas partes transiebant, Cinna et Marius in urbem recepti sunt; qui velut captam eam caedibus ac rapinis vastaverunt Cn. Octavio consule occiso et omnibus adversae partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio, eloquentissimo viro, C. Lucio [que] Caesare, quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriae occisus; pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. et citra ulla comitia consules in sequentem annum se ipsos renuntiaverunt; eodemque die, quo magistratum inierant, Marius Sex. Licinium senatorem de saxo deici iussit, editisque plurimis sceleribus idibus Ianuariis decessit, vir cuius si examinentur cum virtutibus vitia, haut facile sit

dictu, utrum bello melior an pace perniciosior fuerit. adeo, quam rem publicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.

EX LIB. LXXXI.

L. Sylla Athenas, quas Archelaus praefectus Mithridatis occupaverat, circumsedente [. . .] et cum magno labore expugnaret, urbi libertatem et quae habuerant reddidit. Magnesia, quae sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridaten defensa est. praeterea excursiones Thracum in Macedoniam continet.

EX LIB. LXXXII.

Sylla copias regis, quae Macedonia occupata in Thessaliam venerant, proelio vicit caesis hostium centum milibus et castris quoque expugnatis. renovato deinde bello iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum classe regia Syllae se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnae, missus, ut Syllae succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo a C. Fimbria legato ipsius, ultimae audaciae homine, occisus est et imperium ad Fimbriam translatum. praeterea expugnatae in Asia urbes a Mithridate et crudeliter direpta provincia, incursiones Thracum in Macedoniam referuntur.

EX LIB. LXXXIII.

Flavius Fimbria in Asia fusis proelio aliquot praefectis Mithridatis urbem Pergamum cepit, obsessumque regem non multum afuit quin caperet. urbem Ilium, quae se potestati Syllae reservabat, expugnavit ac delevit, et magnam partem Asiae recepit. Sylla compluribus proeliis Thracas cecidit. cum L. Cinna et Cn. Papirius Carbo, a se ipsis consules per biennium creati, bellum contra Syllam praepararent, effectum est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, et per eos qui concordiae studebant, ut legati ad Syllam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem invitum cogebat naves conscendere et adversus Syllam proficisci, interfectus est. consulatum Carbo solus gessit. Sylla cum in Asiam traiecisset, pacem cum Mithridate fecit, ita ut his cederet provinciis: Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, qui ad Syllam transierat, ipse se percussit, impetravitque de servo suo, praebens cervicem, ut se occideret.

EX LIB. LXXXIIII.

Sylla legatis, qui a senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit, si cives, qui pulsi a Cinna ad se confugerant, restituerentur. quae condicio cum iusta senatui videretur, per Carbonem factionemque eius, cui bellum videbatur utilius, ne conveniret effectum est. idem Carbo cum ab omnibus Italiae oppidis coloniisque obsides exigere vellet, ut fidem eorum contra Syllam obligaret, consensu senatus prohibitus est. novis civibus senatus consulto suffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatium secutus erat, cum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio praetore pulsus est, senatusque consultum per factionem Carbonis et Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. libertini in quinque et triginta tribus distributi sunt. praeterea belli apparatum, quod contra Syllam excitabatur, continet.

EX LIB. LXXXV.

Sylla in Italiam cum exercitu traiecit, missisque legatis qui de pace agerent et ab consule C. Norbano violatis, eundem Norbanum

proelio vicit. et cum L. Scipionis, alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exercitus consulis, sollicitatus per emissos a Sylla milites, signa ad Syllam transtulit. Scipio cum occidi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn. Pompei filius eius qui Asculum ceperat, conscripto voluntariorum exercitu cum tribus legionibus ad Syllam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad castra veniretur. praeterea expeditiones per totam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

EX LIB. LXXXVI.

Cum C. Marius C. Mari filius consul ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelitatem et avaritiam suam in praetorio suo vivus exustus est. L. Philippus legatus Syllae Sardiniam, Q. Antonio praetore pulso et occiso, occupavit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab eis velut erepturus civitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit. idemque ex fiducia iam certae victoriae litigatores, a quibus adibatur, vadimonia Romam deferre iussit, cum a parte diversa urbs adhuc teneretur. L. Damasippus praetor ex voluntate C. Mari consulis cum senatum contraxisset, omnem quae in urbe erat nobilitatem trucidavit. ex cuius numero Q. Mucius Scaevola pontifex maximus fugiens in vestibulo aedis Vestae occisus est. praeterea bellum a L. Murena adversus Mithridaten in Asia renovatum continet.

EX LIB. LXXXVII.

Sylla C. Marium, exercitu eius fuso deletoque ad Sacriportum, in oppido Praeneste obsedit, urbem Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere temptantem reppulit. praeterea res a legatis eius eadem ubique fortuna partium gestas continet.

EX LIB. LXXXVIII.

Sylla Carbonem, exercitu ad Clusium, ad Faventiam Fidentiamque caeso, Italia expulit; cum Samnitibus, qui soli ex Italicis populis nondum arma posuerant, iuxta urbem Romanam ante portam Collinam debellavit; reciperataque re publica pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum fuit, inquinavit. octo milia dediticiorum in villa publica trucidavit, tabulam proscriptionis proposuit, urbem ac totam Italiam caedibus replevit, inter quas omnes Praenestinos inermes concidi iussit, Marium senatori ordinis virum cruribus brachiisque fractis, auribus praesectis et oculis effossis necavit. C. Marius Praeneste obsessus a Lucretio Ofella, Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere saeptum exercitu, mortem sibi conscivit. id est, in ipso cuniculo, cum sentiret se evadere non posse, cum Telesino fugae comite stricto utrimque gladio concurrit; quem cum occidisset, ipse saucius impetravit a servo, ut se occideret.

EX LIB. LXXXVIIII.

M. Brutus a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram adpulerat, missus nave piscatoria Lilybaeum, ut exploraret, an ibi iam Pompeius esset, et circumventus navibus, quas Pompeius miserat, in se mucrone verso ad transtrum navis obnixus corporis pondere incubuit. Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a senatu missus Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sylla dictator factus, quod nemo umquam fecerat, cum fascibus viginti quattuor processit. legibus novis rei publicae statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem minuit et omne ius legum

ferendarum ademit, pontificum augurumque collegium ampliavit ut essent quindecim, senatum ex equestri ordine supplevit, proscriptorum liberis ius petendorum honorum eripuit et bona eorum vendidit; ex quibus plurima (prima) rapuit. redactum est sestertiûm ter milies quingenties. Q. Lucretium Ofellam, adversus voluntatem suam consulatum petere ausum, iussit occidi in foro, et cum hoc indigne ferret populus Romanus, contione advocata se iussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiarbam regem Numidiae bellum molientes victos occidit et quattuor et viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. C. Norbanus consularis proscriptus in urbe Rhodo cum conprehenderetur, ipse se occidit. Mutilus, unus ex proscriptis, clam capite adoperto ad posticas aedes Bastiae uxoris cum accessisset, admissus non est, quia illum proscriptum diceret; itaque ipse se transfodit et sanguine suo fores uxoris respersit. Sylla Aeserniam in Samnio recepit. quadraginta septem legiones in agros captos deduxit et eos his divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum, in deditionem accepit. Mitylenae quoque in Asia, quae sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutaeque sunt.

EX LIB. LXXXX.

Sylla decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. M. Lepidus cum acta Syllae temptaret rescindere, bellum excitavit. a Q. Catulo collega Italia pulsus et in Sardinia frustra bellum molitus periit. M. Brutus, qui cisalpinam Galliam optinebat, a Cn. Pompeio occisus est. Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. L. Manlius proconsul et M. Domitius legatus ab Hirtuleio quaestore proelio victi sunt. praeterea res a P. Servilio proconsule adversus Cilicas gestas continet.

EX LIB. LXXXXI.

Cn. Pompeius cum adhuc eques Romanus esset, cum imperio proconsulari adversus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimasque civitates in potestatem suam redegit. Appius Claudius proconsul Thracas pluribus proeliis vicit. Q. Metellus proconsul L. Hirtuleium quaestorem Sertorii cum exercitu cecidit.

EX LIB. LXXXXII.

Cn. Pompeius dubio eventu cum Sertorio pugnavit, ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint. Q. Metellus Sertorium et Perpernam cum duobus exercitibus proelio fudit; cuius victoriae partem cupiens ferre Pompeius parum prospere pugnavit. obsessus deinde Cluniae Sertorius adsiduis eruptionibus non leviora damna obsidentibus intulit. praeterea res ab Curione proconsule in Thracia gestas adversus Dardanos et Q. Sertori multa crudelia in suos facta continet; qui plurimos ex amicis et secum proscriptis crimine proditionis insimulatos occidit.

EX LIB. LXXXXIII.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicomedes Bithyniae rex moriens populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in provinciae formam redactum est. Mithridates foedere cum Sertorio icto bellum populo Romano intulit. apparatus dein regiarum copiarum pedestrium navaliumque; et occupata Bithynia, M. Aurelius Cotta consul ad

Calchedona proelio a rege victus; resque a Pompeio et Metello adversus Sertorium [gestae, qui] omnibus belli militiaeque artibus par fuit [. . .] et ab obsidione Calaguris oppidi depulsos coegerit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

EX LIB. LXXXXIIII.

L. Licinius Lucullus consul adversus Mithridaten equestribus proeliis feliciter pugnavit et aliquot expeditiones prosperas fecit poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Deiotarus Gallograeciae tetrarches praefectos Mithridatis bellum in Phrygia moventes cecidit. praeterea res a Cn. Pompeio in Hispania contra Sertorium prospere gestas continet.

EX LIB. LXXXXV.

C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. quattuor et septuaginta gladiatores Capuae ex ludo Lentuli profugerunt, et congregata servitiorum ergastulorumque multitudine, Crixo et Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum et P. Varenum praetorem proelio vicerunt. L. Lucullus proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque delevit, pulsumque Bithynia regem, variis belli ac naufragiorum casibus fractum, coegit in Pontum profugere.

EX LIB. LXXXXVI.

Q. Arrius praetor Crixum fugitivorum ducem cum viginti milibus hominum cecidit. Cn. Lentulus consul male adversus Spartacum pugnavit. ab eodem L. Gellius consul et Q. Arrius praetor acie victi sunt. Sertorius a M. Perperna et M'. Antonio et aliis coniuratis in convivio interfectus est, octavo ducatus sui anno, magnus dux et adversus duos imperatores, Pompeium et Metellum, vel frequentius victor, ad ultimum et saevus et prodigus. imperium partium ad Marcum translatum, quem Cn. Pompeius victum captumque interfecit, ac recepit Hispanias decimo fere anno quam coeptum est bellum. C. Cassius proconsul et Cn. Manlius praetor male adversus Spartacum pugnaverunt, idque bellum M. Crasso praetori mandatum est.

EX LIB. LXXXXVII.

M. Crassus praetor primum cum parte fugitivorum, quae ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, caesis hostium triginta quinque milibus et ducibus eorum Casto et Gannico. cum Spartaco deinde debellavit, caesis cum ipso sexaginta milibus. M. Antonius praetor bellum adversus Cretenses parum prospere susceptum morte sua finiit. M. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto adversus Mithridaten feliciter pugnavit, caesis hostium amplius quam sexaginta milia. M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti † sic ut Pompeius, antequam quaesturam gereret, ex equite Romano, tribuniciam potestatem restituerunt. iudicia quoque per L. Aurelium Cottam praetorem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates desperatione rerum suarum coactus ad Tigranem Armeniae regem confugit.

EX LIB. LXXXXVIII.

Machares filius Mithridatis, Bospori rex, a L. Lucullo in amicitiam receptus est. Cn. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt quattuor et sexaginta senatu motis. a quibus lustro condito censa sunt civium capita nongenta milia. L. Metellus praetor in Sicilia adversus piratas prospere rem gessit. templum

Iovis in Capitolio, quod incendio consumptum ac refectum erat, a Q Catulo dedicatum est. L. Lucullus in Armenia Mithridaten et Tigranen et ingentes utriusque regis copias pluribus proeliis fudit. Q. Metellus proconsul bello adversus Cretenses mandato Cydoniam urbem obsedit. C. Triarius legatus Luculli adversus Mithridaten parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridaten ac Tigranen summamque victoriae inponeret, seditio militum tenuit, quia sequi nolebant, id est legiones Valerianae, quae impleta a se stipendia dicentes, Lucullum reliquerunt.

EX LIB. LXXXXVIIII.

Q. Metellus proconsul Cnoson et Lyctum et Cydoniam et alias plurimas urbes expugnavit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quattuordecim gradus proximi adsignarentur. Cn. Pompeius lege ad populum lata persequi piratas iussus, qui commercium annonae intercluserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulit belloque cum eis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis agros et urbes dedit. praeterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet et epistolas Metelli et Cn. Pompeii in vicem missas. queritur Q. Metellus gloriam sibi rerum a se gestarum a Pompeio praeripi, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius rationem reddit hoc se facere debuisse.

EX LIB. C

Manilius tribunus plebis magna indignatione nobilitatis legem tulit, ut Pompeio Mithridaticum bellum mandaretur. contio eius bona. Q. Metellus perdomitis Cretensibus liberae in id tempus insulae leges dedit. Cn. Pompeius ad gerendum bellum adversus Mithridaten profectus cum rege Parthorum Phrahate amicitiam renovavit. equestri proelio Mithridaten vicit. praeterea bellum inter Phrahaten regem Parthorum et Tigranen Armeniorum, ac deinde inter filium Tigranen patremque gestum continet.

EX LIB. CI.

Cn. Pompeius Mithridaten nocturno proelio victum coegit Bosporum profugere. Tigranen in deditionem accepit eique ademptis Syria, Phoenice, Cilicia regnum Armeniae restituit. coniuratio eorum qui in petitione consulatus ambitus damnati erant facta de interficiendis consulibus obpressa est. Cn. Pompeius cum Mithridaten persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetravit, Hiberos Albanosque, qui transitum non dabant, proelio vicit. praeterea fugam Mithridatis per Colchos Heniochosque et res ab eo in Bosporo gestas continet.

EX LIB. CII.

Cn. Pompeius in provinciae formam Pontum redegit. Pharnaces filius Mithridatis bellum patri intulit. ab eo Mithridates obsessus in regia cum veneno sumpto parum profecisset ad mortem, a milite Gallo nomine Bitoco, a quo ut adiuvaret se petierat, interfectus est. Cn. Pompeius Iudaeos subegit; fanum eorum in Hierosolyma, inviolatum ad id tempus, cepit. L. Catilina, bis repulsam in petitione consulatus passus, cum Lentulo praetore et Cethego et conpluribus aliis coniuravit de caede consulum et senatus, incendiis urbis et obprimenda re publica, exercitu quoque in Etruria conparato. ea coniuratio industria M. Tulli Ciceronis eruta est. Catilina urbe pulso de reliquis coniuratis supplicium sumptum est.

EX LIB. CIII.

Catilina a C. Antonio proconsule cum exercitu caesus est. P. Clodius accusatus, quod in habitu mulieris in sacrarium, quo virum intrare nefas est, clam intrasset et uxorem Metelli pontificis stuprasset, absolutus est. C. Pontinius praetor Allobrogas, qui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transiit. C. Caesar Lusitanos subegit; eoque consulatus candidato et captante rem publicam invadere conspiratio inter tres civitatis principes facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, C. Caesarem. leges agrariae a Caesare consule cum magna contentione, invito senatu et altero consule M. Bibulo, latae sunt. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quod indemnatos cives necavisset, in exilium missus. Caesar in provinciam Galliam profectus Helvetios, vagam gentem, domuit, quae sedem quaerens per provinciam Caesaris Narbonem iter facere volebat. praeterea situm Galliarum continet. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane et Tigranis filio triumphavit, Magnusque e tota contione consalutatus est.

EX LIB. CIIII.

Prima pars libri situm Germaniae moresque continet. C. Caesar cum adversus Germanos, qui Ariovisto duce in Galliam transcenderant, exercitum duceret, rogatus ab Aeduis et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem militum propter metum novorum hostium ortam adlocutione exercitus inhibuit et victos proelio Germanos Gallia expulit. M. Cicero Pompeio inter alios exorante, et T. Annio Milone tribuno plebis [agente], ingenti gaudio senatus ac totius Italiae ab exilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonae cura mandata est. Caesar Ambianos, Suessionas, Viromanduos, Atrebates, Belgarum populos, quorum ingens multitudo erat, proelio victos in deditionem accepit, ac deinde contra Nervios, unam ex his civitatibus, cum magno discrimine pugnavit eamque gentem delevit, quae bellum gessit, donec ex sexaginta milibus armatorum mille superessent, ex sescentis senatoribus tres tantum evaderent. lege lata de redigenda in provinciae formam Cypro et publicanda pecunia regia, M. Catoni administratio eius rei mandata est. Ptolemaeus Aegypti rex, ob iniurias quas patiebatur a suis regno [relicto], Romam venit. C. Caesar Venetos, gentem Oceano iunctam, navali proelio vicit. praeterea res a legatis eius eadem fortuna gestas continet.

EX LIB. CV.

Cum C. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato in petitione praeturae praelato Vatinio repulsam tulit. idem cum legem impediret, qua provinciae consulibus in quinquennium, Pompeio Hispaniae, Crasso Syria et Parthicum bellum dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis, legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemaeum reduxit in regnum Aegypti, reiecto Archelao, quem sibi regem adsciverant. victis Germanis in Gallia (caesis) Rhenum transcendit et proximam partem Germaniae domuit, ac deinde Oceano in Brittanniam, primo parum prospere tempestatibus adversis traiecit, iterum felicius, magnaque multitudine hostium caesa aliquam partem insulae in potestatem redegit.

EX LIB. CVI.

Iulia Caesaris filia, Pompei uxor, decessit, honosque ei a populo

habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum aliquot populi Ambiorige duce, [rege] Eburonum, defecerunt; a quibus Cotta et Titurius legati Caesaris circumventi insidiis cum exercitu cui praeerant caesi sunt. et cum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent, inter quae eius, qui in Treveris praeerat Q. Ciceronis, ab ipso Caesare hostes proelio fusi sunt. M. Crassus bellum Parthis inlaturus Euphraten flumen transiit, victusque proelio, in quo et filius eius cecidit, cum reliquias exercitus in collem recepisset, evocatus in colloquium ab hostibus velut de pace acturis, quorum dux erat Surenas, comprehensus et ne quid vivus pateretur repugnans, interfectus est.

EX LIB. CVII.

C. Caesar Treveris in Gallia victis iterum in Germaniam transiit, nulloque ibi hoste invento reversus in Galliam Eburonas et alias civitates quae conspiraverant vicit et Ambiorigem in fuga persecutus est. P. Clodi a T. Annio Milone, candidato consulatus, Appia via ad Bovillas occisi corpus plebs in curia cremavit. cum seditiones inter candidatos consulatus Hypsaeum, Scipionem, Milonem essent, qui armis ac vi contendebant, ad comprimendas eas Cn. Pompeius † legatus et a senatu consul tertio factus est, absens et solus, quod nulli alii umquam contigit. quaestione decreta de morte P. Clodii, Milo iudicio damnatus in exsilium actus est. lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in petitione consulatus haberetur invito et contradicente M. Catone. praeterea res gestas a C. Caesare adversus Gallos, qui prope universi Vercingentorige Arverno duce defecerunt, et laboriosas obsidiones urbium continet, inter quas Avarici Biturigum et Gergoviae Arvernorum.

EX LIB. CVIII.

C. Caesar Gallos ad Alesiam vicit omnesque Galliae civitates, quae in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quaestor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecidit. in petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio, M. Marcello. C. Caesar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. praeterea contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Caesar ad petitionem consulatus veniret, cum is lege lata in tempus consulatus provincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

EX LIB. CVIIII QVI EST CIVILIS BELLI PRIMVS.

Causae civilium armorum et initia referuntur contentionesque de successore C. Caesari mittendo, cum se dimissurum exercitus negaret, nisi a Pompeio dimitterentur. et C. Curionis tribuni plebis primum adversus Caesarem, dein pro Caesare actiones continet. cum senatus consultum factum esset, ut successor Caesari mitteretur, M. Antonio et Q. Cassio tribunis plebis, quoniam intercessionibus id senatus consultum impediebant, urbe pulsis, mandatumque a senatu consulibus et Cn. Pompeio, ut viderent, ne quid res publica detrimenti caperet, C. Caesar bello inimicos persecuturus cum exercitu in Italiam venit, Corfinium cum L. Domitio et P. Lentulo cepit eosque dimisit, Cn. Pompeium ceterosque partium eius Italia expulit.

EX LIB. CX QVI EST CIVILIS BELLI SECVNDVS.

C. Caesar Massiliam, quae portas clauserat, obsedit, et relictis in obsidione urbis eius legatis C. Trebonio et D. Bruto profectus in

Hispaniam L. Afranium et M. Petreium legatos Cn. Pompei cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit omnesque incolumes dimisit, Varrone quoque legato Pompei cum exercitu in potestatem suam redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses duobus navalibus proeliis victi post longam obsidionem potestati Caesaris se permiserunt. C. Antonius legatus Caesaris male adversus Pompeianos in Illyrico rebus gestis captus est; in quo bello Opitergini transpadani, Caesaris auxiliares, rate sua ab hostilibus navibus clusa, potius quam in potestatem hostium venirent inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio, legatus Caesaris in Africa. cum prospere adversus Varum Pompeianarum partium ducem pugnasset, a Iuba rege Mauretaniae cum exercitu caesus est. C. Caesar in Graeciam traiecit.

EX LIB. CXI QVI EST CIVILIS BELLI TERTIVS.

M. Caelius Rufus praetor, cum seditiones in urbe concitaret novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus urbe Miloni exuli, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se coniunxit. uterque, cum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra regina Aegypti a Ptolemaeo fratre regno pulsa est. propter Q. Cassi praetoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duabus Varronianis legionibus a partibus Caesaris desciverunt. Cn. Pompeius ad Dyrrachium obsessus a Caesare et, praesidiis eius cum magna clade diversae partis expugnatis obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus. omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserant, Caesar ignovit.

EX LIB. CXII QVI EST CIVILIS BELLI QVARTVS.

Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga refertur. Cn. Pompeius cum Aegyptum petisset, iussu Ptolemaei regis, pupilli sui, auctore Theodoto praeceptore, cuius magna aput regem auctoritas erat, et Pothino occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, in navicula antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompeius filius Cypron refugerunt. Caesar post tertium diem insecutus, cum ei Theodotus caput Pompei et anulum obtulisset, infensus est et inlacrimavit; [nec] sine periculo Alexandriam tumultuantem intravit. Caesar dictator creatus Cleopatram in regnum Aegypti reduxit et inferentem bellum Ptolemaeum îsdem auctoribus, quibus Pompeium interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemaeus dum fugit, in Nilo navicula subsedit. praeterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter et bellum a Cn. Domitio adversus Pharnacem parum prospere gestum continet.

EX LIB. CXIII QVI EST CIVILIS BELLI QVINTVS.

Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est Catone, cui ex aequo deferebatur imperium, cedente. et cum de diruenda urbe Vtica propter favorem civitatis eius in Caesarem deliberaretur idque ne fieret M. Cato tenuisset, Iuba suadente, ut dirueretur, tutela eius et custodia mandata est Catoni. Cn. Pompeius Magni filius in Hispania contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius nec Petreius excipere volebant, bellum adversus Caesarem renovavit. Pharnaces Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla belli mora victus est. cum seditiones Romae a P. Dolabella tribuno plebis, legem ferente de novis tabulis, exci-

tatae essent et ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus octingenti e plebe caesi sunt. Caesar veteranis cum seditione missionem postulantibus dedit, et cum in Africam traiecisset, adversus copias Iubae regis cum discrimine magno pugnavit.

EX LIB. CXIIII QVI EST CIVILIS BELLI SEXTVS.

Bellum in Syria Caecilius Bassus eques Romanus Pompeianarum partium excitavit relicto a legione Sex. Caesare, quae ad Bassum transierat, occisoque eo. Caesar Scipionem praetorem Iubamque vicit ad Thapsum castris eorum expugnatis. Cato audita re cum se percussisset Vticae et interveniente filio curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere expiravit anno aetatis quadragesimo octavo. Petreius Iubam seque interfecit. P. Scipio in nave circumventus honestae morti vocem [honestam] adiecit; quaerentibus enim imperatorem hostibus dixit 'imperator se bene habet'. Faustus et Afranius occisi. Catonis filio venia data. Brutus legatus Caesaris in Gallia Bellovacos rebellantes proelio vicit.

EX LIB. CXV QVI EST CIVILIS BELLI SEPTIMVS.

Caesar quattuor triumphos duxit, ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa. epulum et omnis generis spectacula dedit. M. Marcello consulari senatu rogante reditum concessit; quo beneficio eius Marcellus frui non potuit, a Cn. Magio cliente suo Athenis occisus. recensum egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta milia. profectusque in Hispaniam adversus Cn. Pompeium, multis utrimque expeditionibus factis et aliquot urbibus expugnatis summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius Sex. effugit.

EX LIB. CXVI QVI EST CIVILIS BELLI OCTAVVS.

Caesar ex Hispania quintum triumphum egit. et cum plurimi maximique honores a senatu decreti essent, inter quos ut parens patriae appellaretur et sacrosanctus ac dictator in perpetuum esset, invidiae adversus eum causam praestitere, et quod senatui deferenti hos honores, cum ante aedem Veneris Genetricis sederet, non adsurrexit, et quod [a] M. Antonio consule collega suo inter Lupercos currente diadema capiti suo inpositum in sella reposuit et quod Epidio Marullo et Caesetio Flavo tribunis plebis invidiam ei tamquam regnum adfectanti [moventibus] potestas abrogata est. ex his causis conspiratione in eum facta, cuius capita fuerunt M. Brutus et C. Cassius et ex Caesaris partibus Dec. Brutus et C. Trebonius, in Pompei curia occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus eius Capitolium. oblivione deinde caedis eius a senatu decreta, obsidibus Antoni et Lepidi liberis acceptis coniurati a Capitolio descenderunt. testamento Caesaris heres ex parte dimidia institutus C. Octavius, sororis nepos, et in nomen adoptatus est. Caesaris corpus cum in campum Martium ferretur, a plebe ante rostra crematum est. dictaturae honos in perpetuum sublatus est. C. Amatius, humillimae sortis homo, qui se Mari filium ferebat, cum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.

EX LIB. CXVII.

C. Octavius Romam ex Epiro venit — eo enim illum Caesar praemiserat, bellum in Macedonia gesturus —, ominibusque prosperis exceptus et nomen Caesaris sumpsit. in confusione rerum ac tumultu M. Lepidus pontificatum maximum intercepit. et M. An-

tonius consul cum inpotenter dominaretur legemque de permutatione provinciarum per vim tulisset et Caesarem quoque petentem, ut sibi adversus percussores avunculi adesset, magnis iniuriis adfecisset, Caesar et sibi et rei publicae vires adversum eum paraturus deductos in colonias veteranos excitavit. legiones quoque quarta et Martia signa ab Antonio ad Caesarem tulerunt, deinde et conplures saevitia M. Antoni, passim in castris suis trucidantis qui ei suspecti erant, ad Caesarem desciverunt. Dec. Brutus, ut petenti Cisalpinam Galliam Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu occupavit. praeterea discursum utriusque partis virorum ad accipiendas provincias apparatusque belli continet.

EX LIB. CXVIII.

M. Brutus in Graecia sub praetextu rei publicae et suscepti contra M. Antonium belli exercitum, cui P. Vatinius praeerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Caesari, qui privatus rei publicae arma sumpserat, propraetoris imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis adiectumque, ut senator esset. M. Antonius Dec. Brutum Mutinae obsedit, missique ad eum a senatu legati de pace parum ad conponendam eam valuerunt. populus Romanus saga sumpsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium praetorem cum exercitu potestati suae subiecit.

EX LIB. CXVIIII.

C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellae occisus est. ob id facinus Dolabella hostis a senatu iudicatus est. cum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exercitu superveniens fusis M. Antoni copiis fortunam utriusque partis aequavit. victus deinde ab Hirtio et Caesare Antonius in Galliam confugit, et M. Lepidum cum legionibus, quae sub eo erant, sibi iunxit, hostisque a senatu cum omnibus qui intra praesidia eius essent iudicatus est. A. Hirtius, qui post victoriam in ipsis hostium castris ceciderat, et C. Pansa ex vulnere, quod in adverso proelio exceperat, defunctus in campo Martio sepulti sunt. adversus C. Caesarem, qui solus ex tribus ducibus supererat, parum gratus senatus fuit, qui Dec. Bruto obsidione Mutinensi a Caesare liberato triumphi honore decreto Caesaris militumque eius mentionem non satis gratam habuit. ob quae C. Caesar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit et perculsis adventu eius eis, qui in eum iniqui erant, cum annos novemdecim haberet, consul creatus est.

EX LIB. CXX.

C. Caesar consul legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum opera Caesar pater occisus esset, postulatique ea lege M. Brutus, C. Cassius, Dec. Brutus absentes damnati sunt. cum M. Antoni vires Asinius quoque Pollio et Munatius Plancus cum exercitibus suis adiuncti ampliassent, Dec. Brutus, cui senatus ut persequeretur Antonium mandaverat, relictus a legionibus suis profugisset, iussu Antoni, in cuius potestatem venerat, (caesus) a Capeno Sequano interfectus est. C. Caesar pacem cum Antonio et Lepido fecit, ita ut tresviri rei publicae constituendae per quinquennium essent ipse et Lepidus et Antonius, et ut suos quisque inimicos proscriberent. in qua proscriptione plurimi equites Romani, centum triginta senatorum nomina fuerunt, et inter eos L. Pauli, fratris M. Lepidi, et L. Caesaris, Antoni avunculi, et M. Ciceronis. huius occisi a Popillio legionario milite, cum haberet annos sexaginta

tres, caput quoque cum dextra manu in rostris positum est. praeterea res a M. Bruto in Graecia gestas continet.

EX LIB. CXXI QVI EDITVS POST EXCESSVM AVGVSTI DICITVR.

C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem iudicatum bello persequeretur, auctoritate rei publicae adiutus Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit, Dolabellam in urbe Laudicia obsessum mori coegit. M. quoque Bruti iussu C. Antonius captus, occisus est.

EX LIB. CXXII.

M. Brutus adversus Thracas parumper prospere rem gessit, omnibusque transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem eius et C. Cassi redactis, coierunt Smyrnae uterque ad ordinanda belli futuri consilia. M. Messalae Poplicolam fratrem vinctum communi consilio condonaverunt.

EX LIB. CXXIII.

Sex. Pompeius Magni filius, collectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis, cum exercitu diu sine ulla loci cuiusquam possessione praedatus in mari, Messanam oppidum in Sicilia primum, dein totam provinciam occupavit occisoque Pompeio Bithynico praetore Q. Salvidienum legatum Caesaris navali proelio vicit. Caesar et Antonius cum exercitibus in Graeciam traiecerunt, bellum adversus Brutum et Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa T. Sextium, Cassianarum partium ducem, proelio vicit.

EX LIB. CXXIIII.

C. Caesar et Antonius apud Philippos vario eventu adversus Brutum et Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utriusque cornua vincerent et castra quoque utrimque ab iis qui vicerant expugnarentur. sed inaequalem fortunam partium mors Cassi fecit, qui cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus mortem conscivit. altera dein acie victus M. Brutus et ipse vitam finiit, exorato Stratone fugae comite, ut sibi gladium adigeret. annorum erat [. . .] circiter quadraginta, inter quos Q. Hortensius occisus est.

EX LIB. CXXV.

Caesar relicto trans mare Antonio — provinciae ea parte imperi positae ei cesserant — reversus in Italiam veteranis agros divisit. seditiones exercitus sui, quas corrupti a Fulvia M. Antoni uxore milites adversus imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antoni frater, eadem Fulvia consiliante bellum Caesari intulit. receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis adsignati erant, et M. Lepido, qui custodiae urbis cum exercitu praeerat, fuso, hostiliter in urbem inrupit.

EX LIB. CXXVI.

Caesar cum esset annorum viginti trium, obsessum in oppido Perusia L. Antonium conatumque aliquotiens erumpere et repulsum fame coegit in deditionem venire, ipsique et omnibus militibus eius ignovit, Perusiam diruit, redactisque in potestatem suam omnibus diversae partis exercitibus bellum citra ullum sanguinem confecit.

EX LIB. CXXVII.

Parthi Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce in Syriam inruperunt, victoque Decidio Saxa, M. Antoni legato, totam eam provinciam occupaverunt. M. Antonius cum ad bellum adversus Caesarem gerendum [. . .] uxore Fulvia, ne concordiae ducum

obstaret, pace facta cum Caesare sororem eius Octaviam in matrimonium duxit. Q. Salvidienum consilia nefaria adversus Caesarem molitum indicio suo protraxit, isque damnatus mortem conscivit. P. Ventidius Antoni legatus Parthos proelio victos Syria expulit, Labieno eorum duce occiso. cum vicinus Italiae hostis Sex. Pompeius Siciliam teneret et commercium annonae inpediret, expostulatam cum eo pacem Caesar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet. praeterea motus Africae et bella ibi gesta continet.

EX LIB. CXXVIII.

Cum Sex. Pompeius rursus latrociniis mare infestum redderet, nec pacem quam acceperat praestaret, Caesar necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus proeliis cum dubio eventu pugnavit. P. Ventidius legatus M. Antoni Parthos in Syria proelio vicit regemque eorum occidit. Iudaei quoque a legatis Antoni subacti sunt. praeterea belli Siculi apparatum continet.

EX LIB. CXXVIIII.

Adversus Sex. Pompeium vario eventu navalibus proeliis pugnatum est, ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praeerat, vinceret, altera, quam Caesar duxerat, deleta expositi in terram milites in magno periculo essent. victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli contra Sex. Pompeium a Caesare gerendi traiecerat, cum bellum Caesari quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Caesare donatus est, qui honos nulli ante eum habitus erat.

EX LIB. CXXX.

M. Antonius dum cum Cleopatra luxuriaretur, tarde Mediam ingressus bellum cum legionibus decem et octo et sexdecim milibus equitum Parthis intulit, et cum duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente retro rediret, insecutis subinde Parthis et ingenti trepidatione et magno totius exercitus periculo in Armeniam reversus et viginti et uno diebus trecenta milia fuga emensus, circa octo milia hominum tempestatibus amisit. tempestates quoque infestas super tam infeliciter susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est, quia hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

EX LIB. CXXXI.

Sex. Pompeius cum in fidem M. Antoni veniret, bellum adversus eum in Asia moliens, obpressus a legatis eius occisus est. Caesar seditionem veteranorum cum magna pernicie motam inhibuit, Iapydas et Dalmatas et Pannonios subegit. Antonius Artavasden Armeniae regem, fide data perductum, in vincula conici iussit, regnumque Armeniae filio suo ex Cleopatra nato dedit, quam uxoris loco, iam pridem captus amore eius, habere coeperat.

EX LIB. CXXXII.

Caesar in Illyrico Dalmatas domuit. cum M. Antonius ob amorem Cleopatrae, ex qua duos filios habebat, Philadelphum et Alexandrum, neque in urbem venire vellet neque finito triumviratus tempore imperium deponere, bellumque moliretur quod urbi et Italiae inferret, ingentibus tam navalibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis remissoque Octaviae sorori Caesaris repudio, Caesar in Epirum cum exercitu traiecit. pugnae deinde navalis et proelia equestria secunda Caesaris referuntur.

EX LIB. CXXXIII.

M. Antonius ad Actium classe victus Alexandriam profugit; obsessusque a Caesare in ultima desperatione rerum, praecipue occisae Cleopatrae falso rumore inpulsus, se ipse interfecit. Caesar Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra ne in arbitrium victoris veniret voluntaria morte defuncta, in urbem reversus tres triumphos egit, unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium de Cleopatra, inposito fine civilibus bellis altero et vicesimo anno. M. Lepidus Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, coniuratione adversus Caesarem facta bellum moliens, oppressus et occisus est.

EX LIB. CXXXIIII.

C. Caesar rebus conpositis et omnibus provinciis in certam formam redactis Augustus quoque cognominatus est, et mensis Sextilis in honorem eius appellatus est. cum ille conventum Narbone ageret, census a tribus Galliis, quas Caesar pater vicerat, actus. bellum adversus Basternas et Moesos et alias gentes a M. Crasso gestum [. . .] referuntur.

EX LIB. CXXXV.

Bellum a M. Crasso adversus Thracas et a Caesare adversus Hispanos gestum refertur, et Salassi, gens Alpina, perdomiti.

[*Librorum* CXXXVI *et* CXXXVII *periochae desunt.*]

EX LIB. CXXXVIII.

Raeti a Ti. Nerone et Druso Caesaris privignis domiti. Agrippa Caesaris gener mortuus. a Druso census actus est.

EX LIB. CXXXVIIII.

Civitates Germaniae cis Rhenum et trans Rhenum positae oppugnantur a Druso, et tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, conponitur. ara Caesari ad confluentem Araris et Rhodani dedicata, sacerdote creato C. Iulio Vercondaridubno Aeduo.

EX LIB. CXXXX.

Thraces domiti a L. Pisone; item Cherusci, Tencteri, Chauci aliaeque Germanorum trans Rhenum gentes subactae a Druso referuntur. Octavia soror Augusti defuncta, ante amisso filio M. Marcello, cuius monimenta sunt theatrum et porticus nomine eius dicata.

EX LIB. CXXXXI.

Bellum adversus transrhenanas gentes a Druso gestum refertur, in quo inter primores pugnaverunt Chumstinctus et Avectius tribuni ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero frater Drusi subegit. pax cum Parthis facta est signis a rege eorum, quae sub Crasso et postea sub Antonio capta erant, redditis.

EX LIB. CXXXXII.

Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates gestum a Druso refertur. ipse ex fractura equo super crus eius conlapso tricesimo die quam id acciderat mortuus. corpus a Nerone fratre, qui nuntio valetudinis evocatus raptim adcurrerat, Romam pervectum et in tumulo C. Iuli reconditum. laudatus est a Caesare Augusto vitrico et supremis eius plures honores dati.

TITI LIVI
LIBRORVM DEPERDITORVM
FRAGMENTA.

Fragmentis, quae non nisi coniectura ad suos libros relata sunt, asteriscus est praefixus.

* LIB. a. u. c. XII.

1) Livius: 'ni Pyrrhus unicus pugnandi artifex magisque in proelio quam bello bonus.' *Serv. ad Vergil. Aen.* I 456.

LIB. a. u. c. XIII.

*2) Curribus falcatis usos esse maiores et Livius et Sallustius docent. *Serv. ad Vergil. Aen.* I 476.

3) Livius in XIII: 'privato nos tenuissemus.' *Priscian. inst. gramm.* XV §. 11 *p.* 1009 *P.*

* LIB. a. u. c. XVI.

4) ... nam Sichaeus Sicharbas dictus est; Belus, Didonis pater, Methres; Carthago a Carthada, ut lectum est; quod invenitur in historia Poenorum et in Livio. *Serv. ad Vergil. Aen.* I 343.

5) Novae Carthaginis] Carthago est enim lingua Poenorum nova civitas, ut Livius docet. *Serv. ad Vergil. Aen.* I 366.

6) ... nam Bitias classis Punicae fuit praefectus, ut docet Livius. *Serv. ad Vergil. Aen.* I 738.

LIB. a. u. c. XVII.

7) 'Pridie Nonas,' 'pridie Idus' Livius ab urbe condita XVII. *Priscian. inst. gramm.* XIIII §. 38 *p.* 992 *P.*

LIB. a. u. c. XVIII.

[8) 'Inberbi' autem dicuntur, non 'inberbes.' .... Titus Livius autem XVIII 'inberbes' vulgariter. *Charis. inst. gramm.* I *p.* 74 *P.* 95, 18 *K. cf. anon. de orthogr. p.* 2788 *sq. P., sched. vet. gramm. ap. Barthium advers.* XXXVII, 14.]

*9) ...Quae quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac facunde relatae fiat mentio. is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantae [anguem] magnitudinis fuisse, ut Atilii Reguli exercitum usu amnis prohiberet, multisque militibus ingenti ore correptis, conpluribus caudae voluminibus elisis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitam, silicum crebris et ponderosis verberibus procubuisse omnibusque et cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem. atque etiam cruore

suo gurgitibus imbutis, corporisque iacentis pestifero adflatu vicina regione polluta, Romana inde summovisse castra. adicit beluae corium centum et viginti pedum in urbem missum. *Val. Max.* I 8. *ext.* 19.

* LIB. a. u. c. XVIIII.

10) Tertii ludi (*saeculares sc.*) fuerunt, Antiate Livioque auctoribus, P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo consulibus ** *Censorin. de die nat. c.* 17 *p.* 47, 7 *Iahn.*

11) . . . nam Romani moris fuit et in comitiis agendis et in bellis gerendis pullaria captare auguria. unde est in Livio, quod, cum quidam cupidus belli gerendi a tribuno plebis arceretur, ne iret, pullos iussit adferri. qui cum missas non ederent fruges, irridens consul augurium ait 'vel bibant' et eos in Tiberim praecipitavit. inde navibus ad Africam tendens in mari cum omnibus, quos ducebat, extinctus est. *Serv. ad Vergil. Aen.* VI 198.

[* LIB. a. u. c. XX.

a) C. Manlius (*immo* C. Mamilius) et Q. Valerius. His consulibus ludis Romanis primum tragoedia et comoedia a Lucio Livio ad scaenam data. *Cassiod. chron. a. u.* 515 *Varr.*

b) M. Aemilius et M. Iunius. His consulibus Hamilcar Hannibalis pater in Hispania bellum Romanis parans occisus est. hic solitus dicere, quattuor filios contra populum Romanum velut catulos [se] educare. *Cassiod. l. l. a. u.* 524.

c) L. Veturius et C. Lutatius. His consulibus via Flaminia munita et circus factus qui Flaminius appellatur. *Cassiod. l. l. a. u.* 534.]

LIB. a. u. c. XI—XX.

12) Dic mihi, cum saepe numero in Romanis historiis legatur, Livio auctore, saepissime in hac urbe exorta pestilentia infinita hominum milia deperiisse atque eo frequenter ventum, ut vix esset, unde illis bellicosis temporibus exercitus potuisset adscribi, illo tempore deo tuo Februario minime litabatur? an etiam cultus hic omnino nihil proderat? illo tempore Lupercalia non celebrabantur? nec enim dicturus es, haec sacra adhuc illo tempore non coepisse, quae ante Romulum ab Euandro in Italiam perhibentur illata. Lupercalia autem propter quid instituta sunt, quantum ad ipsius superstitionis commenta respectant, Livius secunda decade loquitur, nec propter morbos inhibendos instituta commemorat, sed propter sterilitatem, ut ei videtur, mulierum, quae tunc acciderat, exsolvendam. *Gelasii papae epist. adversus Andromachum ap. Baronium annal. eccles. ad. a.* CCCCXCVI *num.* XXXV.

[* LIB. a. u. c. XXXXVII.

d) M. Aemilius et C. Popillius. His consulibus metalla in Macedonia instituta. *Cassiod. l. l. a. u.* 596.

e) Q. Fulvius et P. Annius. Hi primi consules kal. Ianuariis magistratum inierunt propter subitum Celtiberiae bellum. *Cassiod. l. l. a. u.* 601.]

* LIB. a. u. c. XXXXVIIII.

13) De quartorum ludorum (*saecularium sc.*) anno triplex opinio est. Antias enim et Varro et Livius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino, M'. Manilio consulibus, post Romam conditam anno sescentesimo quinto, at Piso Censorius et Cn. Gellius *etc. Censorin. de die nat. c.* 17 *p.* 48, 2 *Iahn.*

LIB. a. u. c. LVI.

14) Livius LVI ab urbe condita: 'Q. Pompeium morbum excusasse ferunt, ne, cum interesset deditioni, animos Numantinorum irritaret'. *Priscian. inst. gramm.* XVIII *p.* 1198 § 262 *P.*

[* *f*) Ser. Fulvius et Q. Calpurnius. His consulibus Aemilianus Scipio ob Numantinum bellum, cum candidatus non esset, consul creatur. *Cassiod. l. l. a. u.* 619.

* LIB. a. u. c. LXI

g) Cn. Domitius et C. Fannius. His consulibus C. Sextius oppidum aedificavit, in quo aquae Sextiae, in Galliis. *Cassiod. l. l. a. u.* 632.

* LIB. a. u. c. LXII.

h) M. Metellus et M. Scaurus. His consulibus L. Metellus et Cn. Domitius censores artem ludicram ex urbe removerunt praeter Latinum tibicinem cum cantore et ludum Atellanum. *Cassiod. l. l. a. u.* 639.

* LIB. a. u. c. LXVI.

i) Q. Servilius et C. Atilius Serranus. His consulibus per Servilium Caepionem consulem iudicia equitibus et senatoribus communicata. *Cassiod. l. l. a. u.* 648.

* LIB. a. u. c. LXX.

k) Cn. Domitius et C. Cassius. His consulibus Ptolemaeus Aegypti rex populum Romanum heredem reliquit. *Cassiod. l. l. a. u.* 658.]

* LIB. a. u. c. LXXVII.

15) *Καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὕπατος μὲν ἀποδείκνυται μετὰ Κοίντου Πομπηίου, πεντήκοντα ἔτη γεγονώς, γαμεῖ δὲ γάμον ἐνδοξότατον Καικιλίαν τὴν Μετέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως. ἐφ' ᾧ πολλὰ μὲν εἰς αὐτὸν ᾖδον οἱ δημοτικοί, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσων, οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικὸς ὃν ἄξιον ὑπατείας ἔκριναν, ὥς φησιν ὁ Τίτος.* *Plut. Sulla c.* 6.

[16) *Ὅτι μέλλοντος ἐν Ῥώμῃ τοῦ ἐμφυλίου ἐγείρεσθαι πολέμου ἄλλα τε πολλὰ Λίβιος καὶ Διόδωρος ἱστόρησαν καὶ ἐξ ἀνεφέλου τοῦ ἀέρος καὶ αἰθρίας πολλῆς ἦχον ἀκουσθῆναι σάλπιγγος ὀξὺν ἀποτεινούσης καὶ θρηνώδη τὸν φθόγγον, καὶ τοὺς μὲν ἀκούσαντας ἅπαντας ἔκφρονας ὑπὸ τοῦ δέους γενέσθαι, τοὺς δὲ Τυρρηνῶν μάντεις μεταβολὴν τοῦ γένους καὶ μετακόσμησιν ἀποφήνασθαι σημαίνειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ ἀνθρώπων ὀκτὼ γένη, διαφέροντα τοῖς ἤθεσιν ἀλλήλων, ἑκάστῳ δ' ἀφωρίσθαι χρόνον ὑπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ· τῆς δ' οὖν προτέρας περιόδου τελευτώσης καὶ ἑτέρας ἐνισταμένης κινεῖσθαί τι σημεῖον ἐκ γῆς ἢ οὐρανοῦ θαυμάσιον, ᾗ δῆλον εὐθὺς τοῖς ταῦτα σοφοῖς γίνεσθαι ὅτι καὶ τρόποις ἄλλοις καὶ βίοις ἄνθρωποι γεγόνασι χρώμενοι καὶ θεοῖς ἧττον τῶν προτέρων μέλοντες.* *Dion. Cass. exc. Maii script. vett. nov. coll. fr.* 67 II 548, *fr.* 102 *p.* 91 *Bk.* I *p.* 142 *sq. adn.* a *Dindf.*, *Suid. s. v. Σύλλας* (*v. Maium l. l. fr.* 123 *p.* 563) *cf. Plut. Sull. c.* 7.]

17) Sulla certe ipse ... cum primum ad urbem contra Marium castra movisset, adeo laeta exta immolanti fuisse scribit Livius, ut custodiri se Postumius haruspex voluerit, capitis supplicium subiturus, nisi ea, quae in animo Sulla haberet, diis iuvantibus implevisset. *Augustin. de civ. dei* II 24.

* LIB. a. u. c. LXXXIII.

18) Eversis quippe et incensis omnibus cum oppido simulacris

solum Minervae simulacrum sub tanta ruina templi illius, ut scribit Livius, integrum stetisse perhibetur, non ut diceretur 'Di patrii, quorum semper sub numine Troia est' (*Verg. Aen.* VIIII 247) ad eorum laudem, sed ne diceretur 'Excessere omnes adytis arisque relictis di' (*ibid.* II 351 *sq.*) ad eorum defensionem. *Augustin. de civ. dei* III 7.

[*l*) L. Cinna IIII et Cn. Papirius II. His consulibus Asiam in XLIIII regiones Sylla distribuit. *Cassiod. l. l. a. u.* 670.

* LIB. a. u. c. LXXXVI (LXXXV ?)

m) L. Scipio et C. Norbanus. His consulibus Capitolium custodum neglegentia concrematur. *Cassiod. l. l. a. u.* 671.]

LIB. a. u. c. LXXXXI.

19) [Nocte] tamen insequenti ipso pervigilante in eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostibus fuit. simul et oppidi turris, quae maximum propugnaculum fuerat, subrutis fundamentis, dehiscere ingentibus rimis et tu[gurium conflagrare c]o[rrept]um igni coepit, incendiique simul et ruinae metu territi Contrebienses de muro trepidi refugerunt, et, ut legati mitterentur ad dedendam urbem, ab universa multitudine conclamatum est. eadem virtus, quae inritaverat oppugnantem, victorem placabiliorem fecit. obsidibus acceptis pecuniae modicam exegit summam armaque omnia ademit. trans[f]ugas liberos vivos ad se adduci iussit, fugitivos, quorum maior multitudo erat, ipsis imperavit ut interficerent. iugulatos de muro deiecerunt.

Cum magna iactura militum quattuor et quadraginta diebus Contrebia expugnata relictoque ibi L. Insteio [cum valido praesidio], ipse ad Hiberum flumen copias adduxit. ibi hibernaculis secundum oppidum, quod Castra Aelia vocatur, aedificatis ipse in castris manebat, interdiu conventum sociarum civitatium in oppido agebat. arma ut fierent pro copiis cuiusque populi per totam provinciam edixerat; quibus inspectis referre vetera arma milites iussit, quae aut itineribus crebris aut oppu[gnationibus et proeliis inutilia] facta erant, novaque viris per centuriones divisit. equitatum quoque novis instruxit armis, vestimentaque praeparata ante divisa et stipendium datum. fabros, cura conquisitos, undique exciverat, quibus officina publica in[stituta uteretur], ratione inita, quid in singulos dies effici possit. itaque omnia simul instrumenta belli parabantur; neque materia artificibus praeparatis ante omnibus [e]nixo civit[at]ium [st]udio nec suo quisque operi artifex deerat. convocatis deinde omnium populorum legationibus et civitatium, gratias egit, quod, quae inperata essent in [p]edestre[s copias, prae]sti[tissent]; quas ipse res [in defendendis sociis] quasque in oppugnandis urbibus hostium gessisset exposuit et ad reliqua belli cohortatus est paucis edoctos, quantum Hispaniae provinciae interesset, suas partes superiores esse. dimisso deinde conventu iussisque omnibus [bono animo esse atque] in civitate[s redi]re suas, principio veris M. Perpernam cum viginti milibus peditum, equitibus mille quingentis, in Ilurcaonum gentem misit ad tuendam regionis eius maritimam oram, datis praeceptis, quibus itineribus duceret ad defendendas socias urbes, quas Ponpeius oppugnaret, quibusque ipsum agmen Ponpei ex insidii[s] adgrederetur.

Eodem tempore et ad Herennuleium, qui in îsdem locis erat, litteras misit et in alteram provinciam ad L. Hirtuleium, praeci-

piens, quem ad modum bellum administrari vellet, ante omnia, ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui nec auctoritate nec viribus par esset: ne ipsi quidem consilium esse ducere [ad]versus Ponpeium; neque in aciem descensurum eum credebat: si traheretur bellum, hosti cum mare ab tergo provinciasque omnes in potestate haberet, navibus undique commeatus venturos; ipsi autem, consumptis priore aestate quae praeparata fuissent, omnium rerum inopiam fore. Perpernam in maritimam regionem superpositum, ut ea, quae integra adhuc ab hoste sint, tueri posset, et, si qua occasio detur, incautos per tempus adgressurum. ipse cum suo exercitu in Berones et Autricones progredi statuit; a quibus saepe per hiemem, cum ab se oppugnarentur Celtiber[ae] urbes, inploratam esse opem Ponpei conpererat missosque qui itinera exercitui Romano monstrarent, et [ab] ipsorum equitibus vexatos saepe milites suos, quocumque a castris per oppugnationem Contrebiae pabulandi aut frumentandi causa pro[grederentur]. ausi tum quoque [erant] Arevacos in part[es sollicitare]. edito [igitur exemplo] belli consilium se initurum, utrum prius hostem, utram provinciam [petat]; maritimamne oram, ut Ponpeium ab Ilercaonia et Contestania arceat, utraque socia gente, an ad Metellum et Lusitaniam se convertat.

Haec secum agitans Sertorius praeter Hiberum amnem per pacatos agros quietum exercitum sine ullius noxa duxit. profectus inde in Bursaonum et Cascantinorum et Graccuritanorum fines, evastatis omnibus proculcatisque segetibus, ad Calagurim Nasicam, sociorum urbem, venit, transgressusque amnem propinqum urbi ponte facto castra posuit. postero die M. Marium quaestorem in Arevacos et Cerindones misit ad conscribendos ex iis gentibus milites frumentumque inde Contrebiam, [quae] Leucada appellatur, conportandum, praeter quam urbem opportunissimus ex Beronibus transitus erat, in quamcumque regionem ducere exercitum statuisset; et C. Insteium, praefectum equitum, Segoviam et in Va[c]caeorum gentem ad equitum conquisitionem misit, iussum cum equitibus Contrebiae sese opperiri. dimissis iis ipse profectus, per Vasconum agrum ducto exercitu, in confinio Beronum posuit castra. postero die cum equitibus praegressus ad itinera exploranda, iusso pedite quadrato agmine sequi, ad Vareiam, validissimam regionis eius urbem, venit. haud inopinantibus iis noctu advenerat, undique equitibus et suae gentis et Autric[onum . . .]. *Cf. vol.* I *p.* XI.

* 20) Hoc primum proelium inter Sertorium et Pompeium fuit. decem milia hominum de Pompeii exercitu amissa et omnia impedimenta, Livius auctor est. *Frontin. Strateg.* II 5, 31.

LIB. a. u. c. LXXXXIIII.

21) Livius in libro nonagesimo quarto Inarimem in Maeoniae partibus esse dicit, ubi quinquaginta milia terrae [iugera] igni exusta sunt. hoc etiam Homerum significasse vult. *Serv. ad Vergil. Aen.* VIIII 715.

* LIB. a. u. c. LXXXXVII.

22) Triginta quinque milia armatorum (*fugitivorum sc. a Crasso devictorum*) eo proelio interfecta cum ipsis ducibus Livius tradit, receptas quinque Romanorum aquilas, signa sex et viginti, multa spolia, inter quae quinque fasces cum securibus. *Frontin. strateg.* II 5, 34.

* LIB. a. u. c. LXXXXVIII.

23) *Λιούιος δ' εἴρηκεν, ὡς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις ἀποδέοντες τοσοῦτον πλήθει παρετάξαντο· σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοστόν, ἀλλ' ἔλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡσσημένων. Plutarch. Lucull. c.* 28. *cf. Suid. s. v. Λούκουλλος* II 1, 611, 10 *Bhdy.*

24) *Φησὶ δὲ ὁ Λιούιος ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύτῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων. Plutarch. Lucull. c.* 31.

[*n*) Q. Metellus et Q. Hortensius. His consulibus a Q. Catulo reparatum dedicatumque Capitolium est. *Cassiod. l. l. a. u.* 685.]

* LIB. a. u. c. LXXXXVIIII.

25) Et primo quidem centum habuit Creta civitates, unde Hecatompolis dicta est; post viginti quattuor; inde, ut dicitur, duas, Gnoson et Hierapytnam, quamvis Livius plures a Metello expugnatas dicat. *Serv. ad Vergil. Aen.* III 106.

* LIB. a. u. c. CII.

26) Livius de morte Mithridatis: 'quod cum diluisset.' *Agroetius de orthogr. p.* 2267. *P.*

27) *Καὶ γὰρ ἁλούσης τῆς πόλεως περὶ τρίτον μῆνα, τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, κατὰ τὴν ἐννάτην καὶ ἑβδομηκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν ὀλυμπιάδα, ὑπατευόντων Γαίου Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Τουλλίου Κικέρωνος, οἱ πολέμιοι μὲν εἰσπεσόντες ἔσφαττον τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ πρὸς ταῖς θυσίαις οὐδὲν ἧττον ἱερουργοῦντες διετέλουν, οὔτε ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς, οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἤδη φονευομένων ἀναγκασθέντες ἀποδρᾶναι, πᾶν δ' ὅτι δέοι παθεῖν τοῦτο παρ' αὐτοῖς ὑπομεῖναι τοῖς βωμοῖς κρεῖττον εἶναι νομίζοντες ἢ παρελθεῖν τι τῶν νομίμων. ὅτι δὲ οὐ λόγος ταῦτα μόνον ἐστὶν ἐγκώμιον ψευδοῦς εὐσεβείας ἐμφανίζων, ἀλλ' ἀλήθεια, μαρτυροῦσι πάντες, οἱ τὰς κατὰ Πομπήιον πράξεις ἀναγράψαντες, ἐν οἷς καὶ Στράβων καὶ Νικόλαος καὶ πρὸς τούτοις Τίτος Λίβιος, ὁ τῆς Ῥωμαικῆς ἱστορίας συγγραφεύς. Ioseph. antiq. Iud.* XIIII, 4, 3.

LIB. a. u. c. CIII.

28) Horrendus magis est, perimit qui corpora, carbo.
Vrit hic inclusus, vitalia rumpit apertus;
Hunc veteres quondam variis pepulere medelis.
Tertia namque Titi simul et centesima Livi
Charta docet, ferro talem candente dolorem
Exsectum aut poto raporum semine pulsum,
Infecti dicens vix septem posse diebus
Vitam produci; tanta est violentia morbi.
Seren. Sammon. de medic. c. 39. *v.* 725 *sqq.*

[* *o*) M. Pupius et M. Valerius. His consulibus Catilina in agro Pistoriensi a C. Antonio bello peremptus est. *Cassiod. l. l. a. u.* 693.

* *p*) L. Piso et A. Gabinius. His consulibus Clodii rogatione Cicero in exilium est profectus. *Cassiod. l. l. a. u.* 696.

* LIB. a. u. c. CIIII.

q) P. Lentulus et Q. Metellus. His consulibus propter civiles dissensiones per senatus consultum de exilio Cicero revocatur. *Cassiod. l. l. a. u.* 697.]

* LIB. a. u. c. CV.

29) Formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongae scutulae vel bipenni

adsimulavere. *Tacit. Agric. c.* 10, *unde hausit Iornandes de orig. actuque Get. c.* 2.

* LIB. a. u. c. CVIIII.

30) Roma ipsa etiam, quamvis ad adventum domini nostri Iesu Christi perfecto proveheretur imperio, tamen paululum et ipsa in occursu numeri huius (*septenarii sc.*) offendit. nam septingentesimo condicionis suae anno quattuordecim vicos eius incertum unde consurgens flamma consumpsit, nec umquam, ut ait Livius, maiore incendio vastata est, adeo ut post aliquot annos Caesar Augustus ad reparationem eorum, quae tunc exusta erant, magnam vim pecuniae ex aerario publico largitus sit. *Oros.* VII 2.

31) Caesar Rubicone flumine transmeato, mox ut Ariminum venit, quinque cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Livius, orbem terrarum adortus est, quid facto opus esset, edocuit. *Oros.* VI 15 *indeque Guil. Malmesburiensis hist. novellae lib.* II *rer. Angl. script. Francof.* 1601 *fol. p.* 183.

[*r*) L. Lentulus et C. Marcellus. His consulibus perniciosae in curia conflantur de Pompeio Caesareque discordiae. *Cassiod. l. l. a. u.* 705.]

* LIB. a. u. c. CXI.

32) Crastine] Proprium nomen est illius militis, qui primus tela iaculatus est, ut ait Titus Livius: 'primus hostem percussit nuper pilo sumpto primo Gaius Crastinus.' *Schol. Voss. Lucani Phars.* VII 471.

33) *Ἐν δὲ Παταβίῳ Γάιος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, Λιβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγχανεν ἐπ' οἰωνοῖς καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. καὶ πρῶτον μέν, ὡς Λίβιός φησι, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μάχης καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν, ὅτι καὶ δὴ περαίνεται τὸ χρῆμα, καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. αὖθις δὲ πρὸς τῇ θέᾳ γενόμενος, καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν ἀνήλατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ βοῶν 'Νικᾷς, ὦ Καῖσαρ.' ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων περιελὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη, μὴ πρὶν ἐπιθήσεσθαι πάλιν, ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρῆσαι τὸ ἔργον. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Λίβιος οὕτω γενέσθαι καταβεβαιοῦται.* Plutarch. Caes. c. 47.

[* LIB. a. u. c. CXI. CXII.

s) Q. Fusius et P. Vaticanus. His consulibus Caesar Pompeium Pharsalico proelio superavit. Pompeius fugiens in Aegyptum occisus est. *Cassiod. l. l. a. u.* 707.]

LIB. a. u. c. CXII.

* 34) Interea, sicut dixit Livius, oppressus est Tubero et Pansa; fugerunt ad Pompeium, cum quaererentur. *add. f. proxime sqq. Schol. Gronov. in Cic. orat. pro Lig.* V 2, 415 *Cic. ed. Orell.*

35—37) Inveni tamen apud Livium in CXII ab urbe condita in d desinens barbarum nomen regis Maurorum 'Bogud', cuius genetivum secundum tertiam declinationem 'Bogudis' protulit, ut 'castra quoque diversis partibus Cassius et Bogud adorti haut multum afuere, quin opera perrumperent'. in eodem: 'quo tempore firmandi regni Bogudis causa exercitum in Africam traicere conatus sit'. idem in eodem: 'Cassius gessisset cum Trebonio bellum, si Bogudem trahere in societatem furoris potuisset'. *Priscian. inst. gramm.* VI §. 22 *p.* 686 *sq. P. cf. fragm. lib.* CXIIII.

38) Legati autem, quos rex miserat, duo fuerunt, quorum unus erat Dioscorides et alter Serapio. ex his unus occisus est, ut Titus

Livius meminit libro quarto (*belli sc. civilis*). *schol. Berol. C*, *Voss Lucani Phars.* X 471.

39) Arsinoe] soror Ptolemaei fuit; hanc Ganymedes quidam spado puellae acceptissimus in castra Achillae perduxit, cuius iussu Achillas occisus est et exercitui praeponitur Ganymedes. hunc postea Caesar victis Aegyptiis in triumpho duxit, ut meminit Livius in libro quarto civilis belli. *schol. Berol. C.*, *Voss.* (*cf. Guelf.*) *ibid. v.* 521 *cf. schol. Vratisl. C. ibid. v.* 519.

* 40) Quadringenta milia librorum Alexandriae arserunt; pulcherrimum regiae opulentiae monumentum alius laudaverit, sicut et Livius, qui elegantiae regum curaeque egregium id opus ait fuisse. *L. Seneca de tranquill. anim. c.* 9.

LIB. a. u. c. CXIII.

41) Idem (*Livius sc.*) in CXIII oppidi nomen in d desinens per accusativum casum neutro genere protulit: 'et ipse circa Palpud oram tuebatur.' *Priscian. inst. gramm.* VI §. 22 *p.* 687 *P.*

LIB. a. u. c. CXIIII.

42) In d neutra sunt: 'quid' .. et 'Bogud,' nomen barbarum, quod Livius in centesimo quarto decimo declinavit 'Bogudis'. *Priscian. inst. gramm.* V §. 10 *p.* 643 *P. cf. fragm. lib.* CXII, *quo h. quoque l. rettulit Ruperti.*

* 43) Cumque tuo laeter adminiculo et in prima urbe terrarum primum et nobilitate et religione habere me gaudeam defensorem, tamen magis optarem illud mihi contingere, quod Titus Livius scribit de Catone: 'cuius gloriae neque profuit quisquam laudando nec vituperando nocuit, cum utrumque summis praediti fecerint ingeniis'. significat autem M. Ciceronem et C. Caesarem, quorum alter laudes, alter vituperationes supra dicti scripsit viri. *Hieronym. ad Pammachium prol. lib.* II. *in Hoseam t.* VI *p.* 54 *opp. ed. Vallars.*

[* LIB. a. u. c. CXV.

t) C. Iulius Caesar IIII et Fabius Maximus. His consulibus C. Iulius Caesar per quadriduum triumphavit. *Cassiod. chron. l. l. a. u.* 709.]

* LIB. a. u. c. CXVI.

44) ... *Οἱ δὲ οὔ φασι τῇ γυναικὶ* (*Calpurniae sc.*) *ταύτην γενέσθαι τὴν ὄψιν· ἀλλ' ἦν γάρ τι τῇ Καίσαρος οἰκίᾳ προσκείμενον οἷον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὥς Λίβιος ἱστορεῖ, τοῦτο ὄναρ ἡ Καλπουρνία θεασαμένη καταρρηγνύμενον ἔδοξε ποτνιᾶσθαι καὶ δακρύειν. ἡμέρας δ' οὖν γενομένης ἐδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἷόν τε, μὴ προελθεῖν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ τῶν ἐκείνης ὀνείρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος.* *Plutarch. Caes. c.* 63.

45) Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam] Malum omen est, quando non fumum, sed flammarum egerit globos; et, ut dicit Livius, 'tanta flamma ante mortem Caesaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, sed etiam Regina civitas adflaretur'. *Serv. ad Vergil. Georg.* I 472.

46) ... Nam quod de Caesare maiori volgo dictatum est et a Tito Livio positum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reipublicae profuerit an non nasci, dici etiam de ventis potest. *L. Seneca nat. quaest.* V 18.

[*u*) C. Iulius Caesar V et M. Antonius. His consulibus M. Antonius Lupercalibus sella aurea sedenti Caesari diadema renuenti

imposuit atque idibus Martiis Caesar in Pompeia curia occisus est. *Cassiod. l. l. a. u.* 710.]

LIB. a. u. c. CXVIII.

47) Livius in CXVIII: 'adversus interfectores Gai Caesaris ultoribus manum conparans concibat'. *Priscian. inst. gramm. lib.* VIIII §. 40 *p.* 865 *P.*

* LIB. a. u. c. CXX.

48) T. Livi. 'Marcus Cicero sub adventum triumvirorum urbe cesserat, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi [se] quam Caesari Cassium et Brutum posse. primo in Tusculanum fugit, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Caieta navem conscensurus, proficiscitur. unde aliquoties in altum provectum cum modo venti adversi retulissent, modo ipse iactationem navis, caeco volvente fluctu, pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit, regressusque ad superiorem villam, quae paulo plus mille passibus a mari abest, 'moriar' inquit 'in patria saepe servata.' satis constat servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum, ipsum deponi lecticam et quietos pati quod fors iniqua cogeret iussisse. prominenti ex lectica praebentique inmotam cervicem caput praecisum est. nec satis stolidae crudelitati militum fuit. manus quoque, scripsisse in Antonium aliquid exprobrantes, praeciderunt. ita relatum caput ad Antonium iussuque eius inter duas manus in rostris positum, ubi ille consul, ubi saepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium quanta nulla umquam humana vox cum admiratione eloquentiae auditus fuerat. vix attollentes [prae] lacrimis oculos homines intueri trucidata membra [tanti] civis poterant'. *Seneca rhet. suas.* VII *p.* 33, 12 *Bu.*

49) T. Livi. 'Vixit tres et sexaginta annos, ut, si vis afuisset, ne inmatura quidem mors videri possit: ingenium et operibus et praemiis operum felix; ipse fortunae diu prosperae et in longo tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus, exilio, ruina partium pro quibus steterat, filiae morte, exitu tam tristi atque acerbo, omnium adversorum nihil ut viro dignum erat tulit praeter mortem, quae vere aestimanti minus indigna videri potuit, quod a victore inimico [nil] crudelius passus erat quam quod eiusdem fortunae conpos item fecisset. si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus ac memorabilis fuit et in cuius laudes exsequendas Cicerone laudatore opus fuerit'. *Seneca rhet. l. l. p.* 35, 15 *Bu.*

[*v*) C. Pansa et A. Hirtius. His consulibus Caesar Octavianus, Antonius et Lepidus amicitiae foedus inierunt. M. Cicero Caietae per Popilium militem occisus est annorum LXIII. Caesar Octavianus forum Augustum aedificavit. *Cassiod. l. l. a. u.* 711.]

LIB. a. u. c. CXXVII.

50) Dissensione orta inter Caesarem Augustum Antoniumque Cocceius Nerva, avus eius, qui postea imperavit, petit a Caesare, ut aliquem, cum quo de summa rerum tractaret, mitteret Tarracinam. et primum Maecenas, mox et Agrippa adgressi sunt, hique pepigerunt fidem confirmatissimam et in una castra conferri signa utriusque exercitus iusserunt. hoc et Titus Livius in libro CXXVII refert excepta Fontei Capitonis mentione. *Porph. ad Horat. sat.* I 5, 27 *sqq.*

Quoniam inter Augustum et Antonium reliquiae erant dissensionis, Cocceius Nerva, proavus Nervae, qui postea imperavit Romae, mandavit Augusto, ut mitteret qui de summa rerum tra-

ctaret. ergo missus est Maecenas cum Agrippa, qui utrumque exercitum in una castra coegerunt. hoc Livius lib. CXXVII. intellegendum autem, quod Fonteio misso ab Antonio Augustus Maecenatem et ceteros ad eundem locum miserit. *Acro qui fertur ad Horat. sat.* I 5, 29.

Ab Antonio missus fuerat Fonteius Capito legatus, ab Augusto Maecenas intercedente Cocceio Nerva, proavo Nervae imperatoris, qui et Augusto et Antonio gratus erat, cum Agrippa. ea autem condicione convenerant legati, ut de summa rerum tractarent exortamque dissensionem inter duos hos imperatores componerent; quod et fecerunt, et utrumque exercitum iuxta Brundisium in una castra cum magna laetitia coegerunt, ut refert Livius lib. CXXVII. *schol. Cruquianum ad Horat. sat.* I 5, 29.

[* LIB. a. u. c. CXXVIII.

w) M. Agrippa et L. Caninius. His consulibus lacus Lucrinus in portum conversus est. *Cassiod. l. l. a. u.* 717.]

* LIB. a. u. c. CXXXIII.

51) Nam et Titus Livius refert illam (*Cleopatram sc.*), cum de industria ab Augusto in captivitate indulgentius tractaretur, identidem dicere solitam fuisse '*οὐ θριαμβεύσομαι*' id est non triumphabor ab alio. *Porph. ad Hor. carm.* I 37, 30; *eadem fere et Acronianum schol. et Cruquianum ibidem.*

[*x*) C. Caesar II et M. Messala. His consulibus apud Actium M. Antonius a Caesare superatur. *Cassiod. chron. a. u.* 723.

y) C. Caesar III et M. Crassus. His consulibus Nicopolim Caesar construit, ludos Actiacos instituit. Antonius a Caesare proelio peremptus Alexandriae in mausoleo cum Cleopatra reconditur. *Cassiod. chron. a. u.* 724.

* LIB. a. u. c. CXXXIIII.

z) C. Caesar V et M. Agrippa II. His consulibus Parthorum dissensiones per Caesarem sedatae. *Cassiod. chron. a. u.* 726.

aa) C. Caesar VI et M. Agrippa III. Caesar leges protulit, iudices ordinavit, provincias disposuit et ideo Augustus cognominatus est. *Cassiod. l. l. a. u.* 727.]

* LIB. a. u. c. CXXXV.

52) Ex quo facta est (*pax sc. Christi*) et mundo ostensa, non solum animarum pax illuminat mundum, sed publica etiam civilia, Romano imperio exaltato, bella sopita pacem omnium gentium barbarorum repertam exsultant; et omnium hominum genus, quocumque terrarum loco obtinet sedem, ex eo tempore uno illigatur vinculo pacis. in cuius apparitionis die, quod Epiphania appellatur, Caesar Augustus in spectaculis, sicut Livius narrat, Romano populo nuntiat, regressus a Britannia insula, totum orbem terrarum tam bello quam amicitiis Romano imperio pacis abundantia subditum. *Apponius in canticum canticorum* XII *p.* 237 *ed. Rom. a.* 1843.

[*bb*) C. Augustus Caesar VIII et M. Silanus. His consulibus Cantabros, Germanos, Salassos Caesar perdomuit. *Cassiod. chron. a. u.* 729.

cc) C. Augustus Caesar VIIII et C. Norbanus. His consulibus Astures et Cantabri per Lucium Lamiam perdomiti. *Cassiod. chron. a. v.* 730.]

LIB. a. u. c. CXXXVI.

53) Item T. Livius libro CXXXVI: 'eodem anno ludos saeculares Caesar ingenti adparatu fecit, quos centesimo quoque anno

— is enim terminus saeculi — fieri mos'. *Censorin. de die nat. c.* 17 *p.* 46, 3 *Iahn.*

[* *dd*) M. Apuleius et P. Silius. His consulibus aquilas et signa Crassiana de Parthis Caesar recepit. *Cassiod. chron. a. u.* 734.

* *ee*) C. Sentius et Q. Lucretius. His consulibus Caesari ex provinciis redeunti currus cum corona aurea decretus est, quo ascendere noluit. *Cassiod. l. l. a. u.* 735.

* LIB. a. u. c. CXXXXII.

ff) Drusus Nero et L. Quintius. His consulibus apud Lingonum gentem templum Caesari Drusus sacravit. *Cassiod. l. l. a. u.* 745.]

INCERTORVM A. V. C. LIBRORVM FRAGMENTA.

54) . . . nec est quod existimes verum esse quod apud disertissimum virum Livium dicitur 'vir ingenii magni magis quam boni'. *L. Seneca de ira*, I 16, 27 *F.* (20, 6 *H.*)

55) Equidem profiteor mirari, T. Livium, auctorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam volumine sic orsum: satis iam sibi gloriae quaesitum, et potuisse se desinere, ni animus inquies pasceretur opere. *Plinius nat. hist. praef.* §. 16.

56) T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis (*freti sc. Gaditani*) tradiderunt minus septem milia passuum, ubi vero plurumum decem milia. *Plinius nat. hist.* III §. 4.

57) Alpis in longitudinem deciens centena milia pass. patere a supero mari ad inferum Caelius tradit, Timagenes XXII M pass. deductis, in latitudinem autem Cornelius Nepos C M, Titus Livius tria M stadiorum, uterque diversis in locis. *Plin. nat. hist.* III §. 132.

58) Quisquis es] licet hostis sis. et sunt, ut habemus in Livio, imperatoris verba transfugam recipientis in fidem: quisquis es, (*Verg. Aen.* II 148) noster eris (*ibid. v.* 149). *Serv. ad Vergil. Aen.* II 148.

59) Tum virgam capit] id est caduceum . . . huius autem virgae haec ratio est: Mercurius et orationis deus dicitur et interpres deorum, unde virga serpentes dividit id est venena; nam . . bellantes interpretum oratione sedantur, unde secundum Livium legati pacis caduceatores dicuntur; sicut enim per fetiales bella indicebantur, ita pax per caduceatores fiebat. *Serv. ad Vergil. Aen.* IIII 242.

60) . . aere gravi donatus est (*Vergilius sc.*), id est massis, nam sic et Livius argentum grave dicit (id est massas). *Serv. ad Vergil. Aen.* VI 862 *cf. Isidor. origg.* VIIII 2, 63 *coll.* XVI 18, 13 *schol. Lucan. Berol. C.* II 50.

61) In hoc summo (*monte sc. Aeaeo*) oppidum fuit, quod et Circaeum dictum est et Circaei. nam utrumque Livius dicit. *Serv. ad Vergil. Aen.* VII 10.

62) Vitanda μακρολογία id est longior quam oportet sermo, ut apud Livium: 'legati non impetrata pace retro, unde venerant, domum reversi sunt (reverterunt *al.*)'. *Quint. inst. or.* VIII 3, 53 *cf. Charis. inst. gramm.* III *p.* 242 *P.* 271, 12 *K. quosque praeterea laudavi vol.* I *p.* XIII *adn.* 77.

63) Sed cum se egregius miles tantis telis undique urgeri conspiceret et micantem sicam callidi hostis se contra erigi conspexis-

set, expertus fragilitatem humanam cito ad proclivia labendo demergi, ut Livius ait, 'nihil tam sanctum religione tamque custodia clausum quo penetrare libido nequeat', evangelicum clipeum tenens laeva ensemque ancipitem ferens dextra contra immanes hostium cuneos coepit pergere, ne frustrato labore, quo potissimo ingenio sudaverat in grammatica, rhetorica, geometria et divinarum scripturarum serie, saeculi illecebris occuparetur. *Ionae vit. S. Columbani c.* II *opp. Bedae ed. Colon.* III 200 *sq.*

---

64) ... scimus concessum esse scribentibus, ut iteratione prooemii legentium reficiant interdum laborem. nam et Livius frequenter innovat principia, ut incensa a Gallis urbe et completis consulibus. *Serv. ad Verg. georg.* III 1.

65) ... et Livius in significatione scuti neutraliter saepius (*clipeum dixit sc.*) *Charis. inst. gramm.* I *p.* 59 *P.* 77, 17 *K.*

66) Callis ... feminino Livius lib. XXII (14, 8) .. idem sic frequenter. *Non. Marc. p.* 197, 19 *Merc.*

67) '*Δεκαπέντε*' *καὶ* '*πεντεκαίδεκα*,' nos contra 'quindecim' et 'decem et quinque.' Livius tamen frequenter etiam sine coniunctione 'septemdecem' et 'decemseptem.' *Prisc. inst. gramm.* XVIII §. 172 *p.* 1170 *P.*

68) Livius frequenter 'in milites' pro 'in singulos milites.' *Prisc. inst. gramm.* XVIII §. 231 *p.* 1188 *P.*

69) ... unde et 'assertio' tam a servitute in libertatem quam a libertate in servitutem trahi significat, quod apud Livium in multis legimus locis. *Prisc. inst. gramm.* XVIII §. 292 *p.* 1208 *P.*

70) Haec (*sc. nomina formae quartae gen. neutr.*) antiqui etiam singulari numero sicut masculina et feminina declinabant, dicentes 'huius genus' et 'huius cornus' et 'huic genui', 'huic cornui'. unde et Lucanus ... et Livius ubique in historia; posteritas inter monoclita posuit. *Auct. inc. de nom. et pronom.* 47 *p.* 139 *Eichenf.-Endl.*

FRAGMENTA DVBIA (*cf. fr.* 8. 16).

71) Quirito . Livius † in attico quirit † *Diom. art. gramm.* I *p.* 376 *P.* 381, 22 *K.*

72) Scalper, generis masculini, sicut culter, ut Titus Livius, quamvis quidam scalprum dicant (*sic adn. Hauptio T. Liv. a. u. c.* XXVII 49) *Auct. inc. de gen. nom. p.* 101 *Haupt.* (*in ed. Ovid. Halieut. etc.*); *p.* 55 *num.* 326 *Otto.*

73) Vepres generis feminini, ut Titus Livius : 'has vepres'. *Auct. inc. de gen. nom. p.* 102 *Haupt. p.* 57 *num.* 348 *Otto; tria haec fragmenta* (70—72) *et fr.* 8 *f. ad Livium Andronicum pertinent.*

74) Pompeius quinque annis fuit praefectus annonae, et illud officium usurpavit superveniente fame nec erat vile, cum dicat lv' (*sic cod.;* Livius *F. G. Otto*, Boethius *C. E. C. Schneider v. Boeth. de consol. phil.* III 4 *p.* 48, 16 *Obb.*) 'si quis quondam annonam in urbe factitasset, magnus habebatur': nec immerito, quia Roma volebat omni die octoginta milia modiorum annonae; et sic per hoc acquisivit sibi multos clientes. *Schol. Vratisl. C. Lucani Phars.* I 319.

FRAGMENTA AD ARTEM RHETORICAM SPECTANTIA.

75) Fuit igitur brevitas illa tutissima, quae apud Livium in epistola ad filium scripta, legendos Demosthenem atque Ciceronem, tum ita, ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus. *Quintil. inst. orat.* X 1, 39 *coll.* II 5, 20.

76) Titus autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam (*sc.* 'res secundae mire sunt vitiis obtentui') et tamquam translatam et tamquam corruptam dum transfertur, obiceret Sallustio. nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum praeferat, sed laudat, quem non timet, et facilius putat posse a se Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur. *Senec. rhet. controv.* VIIII 24 *Bu. cf. exc. controv. lib.* VIIII *p.* 433, 19.

77) Livius de oratoribus, qui verba antiqua et sordida consectantur et orationis obscuritatem severitatem putant, aiebat Miltiadem rhetorem eleganter dixisse '*ἐπὶ* † ΤΟΝ ΑΕΞΙΟΝ (*fort. τὸ δεξιὸν*) *μαίνονται*'. *Senec. rhet. controv.* VIIII 25 *p.* 259, 9 *Bu. cf. exc. controv.* VIIII *p.* 435, 23.

78) In hoc malum a quibusdam etiam laboratur; neque id novum vitium est, cum iam apud Titum Livium inveniam, fuisse praeceptorem aliquem, qui discipulos obscurare quae dicerent iuberet, Graeco verbo utens '*σκότισον*', unde illa scilicet egregia laudatio: 'tanto melior; ne ego quidem intellexi'. *Quintil. inst. orat.* VIII 2, 18.

INDEX RERVM
IN TITI LIVI AB VRBE CONDITA LIBROS.

Scripturae compendiis, ut omittam notiora, his usus sum: trib. m. c. p. = tribunus militum consulari potestate, P. = Periocha, F. = Fragmentum. Singulos locos laudabam libro et capite et paragrapho appositis. ib. 2 etc. significat rem, de qua agatur, iisdem libro et capite, paragrapho altera etc. commemorari; ibid., iisdem et libro et capite et paragrapho. P. littera citato loco subiuncta rem ostendit et ipso libro et periocha eiusdem libri notatam. Vncos [—] et (—) e textu in indicem transferebam, ubi ipsa Livii verba laudabam; praeterea si quem inveniebam solo cognomine commemoratum, ad suam quemque gentem revocabam, ita ut gentile nomen uncis (—) inclusum adderem.

I. Kretzschmer.